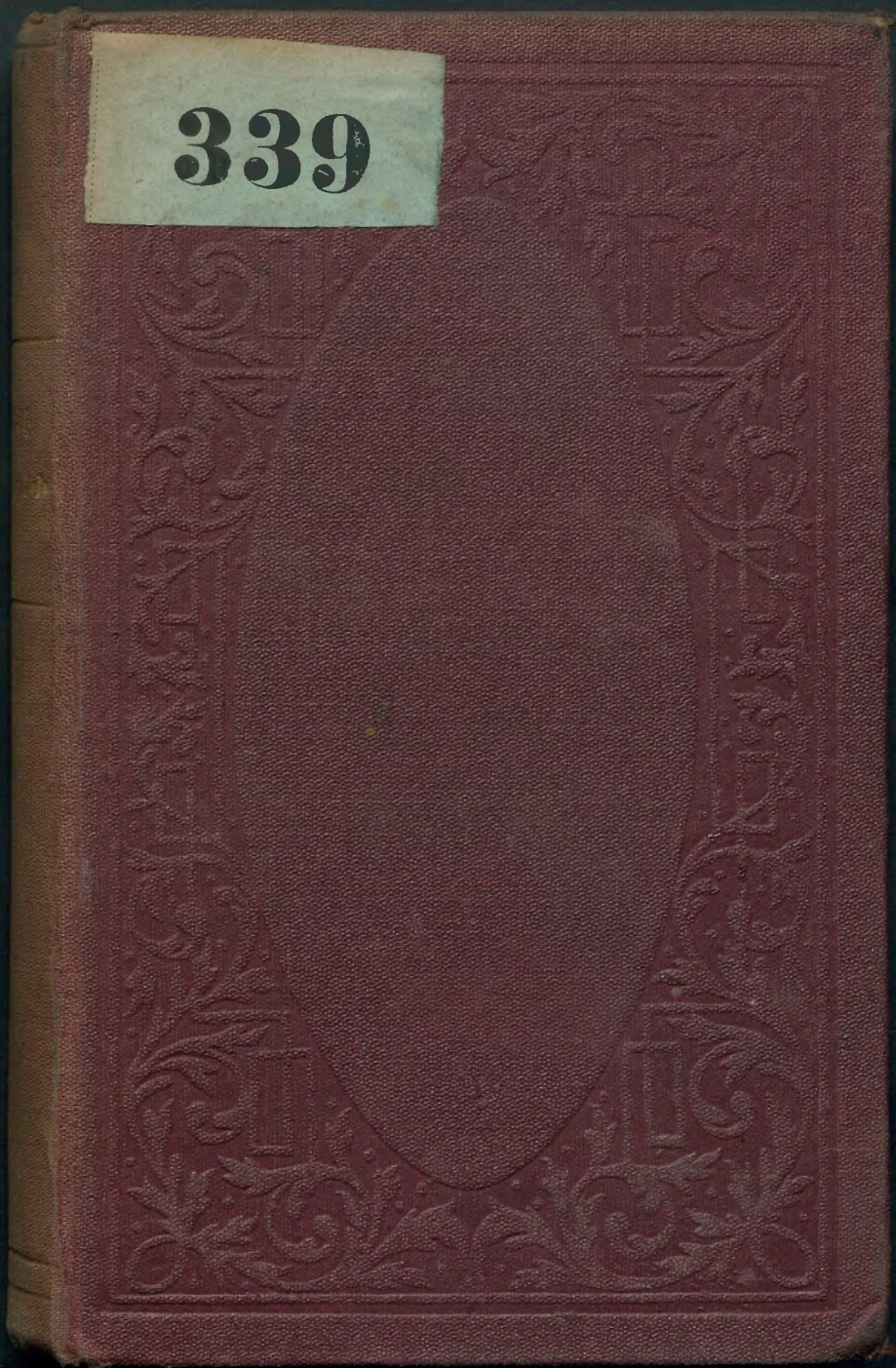
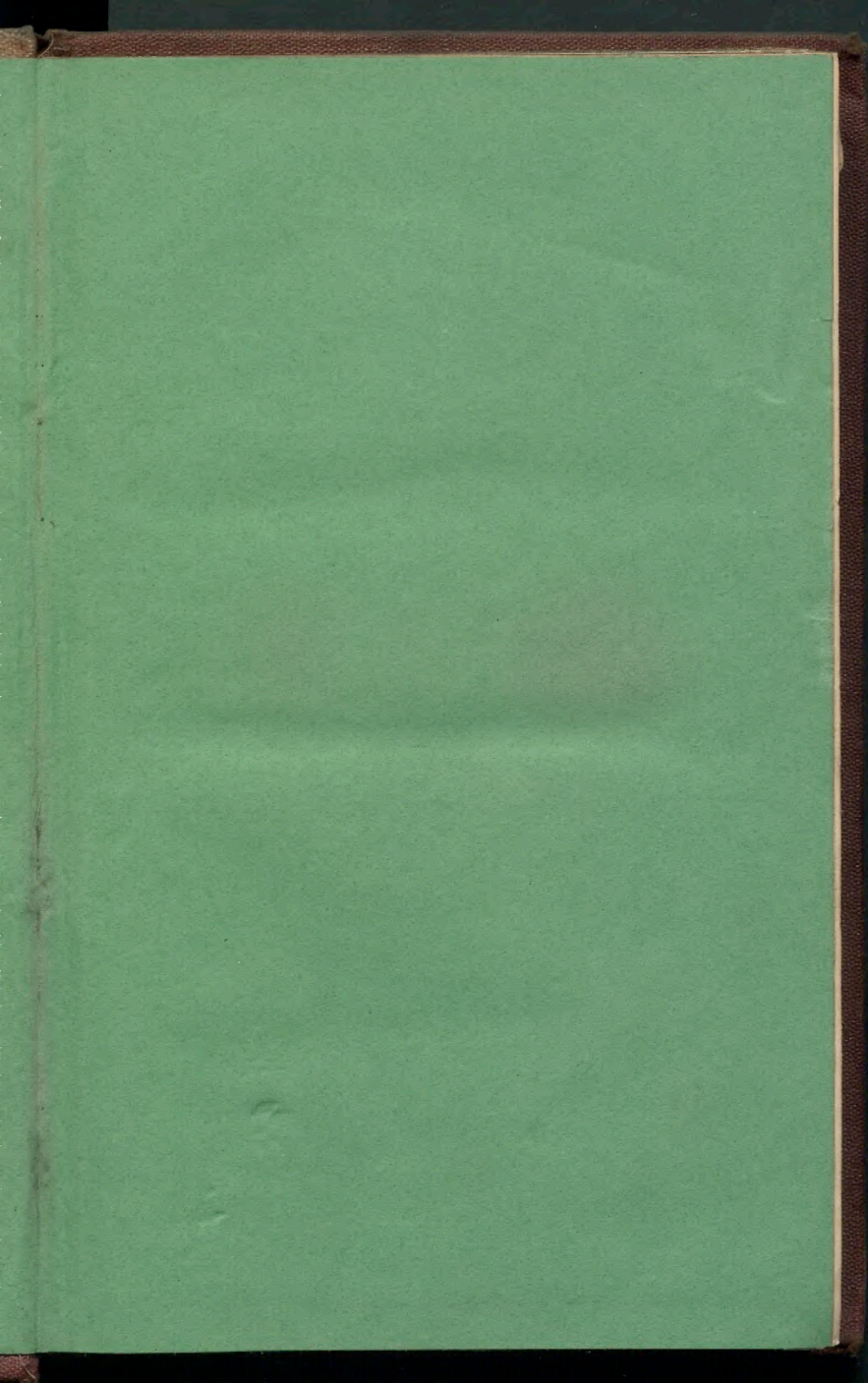

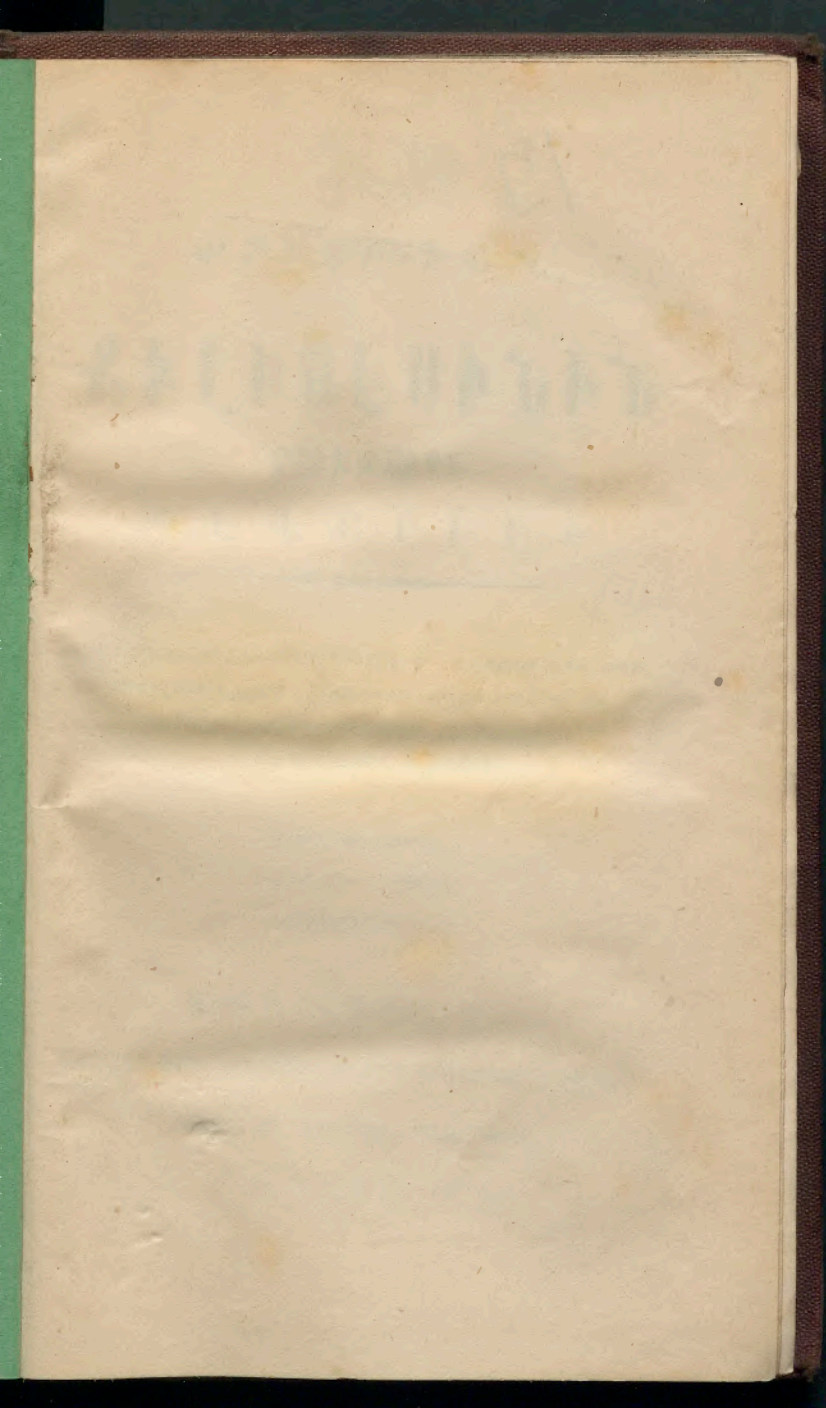
339

m. 339.

m. 339

m. 339

15 m. 6

Ք Ր Ի Ս Թ Ի Ա Ն

Ք Ի Լ Ի Ս Է Ս Ի Ն Ի Ն

Մ Ո Ւ Խ Թ Ա Ս Ա Ր

Թ Է Վ Ե Ր Ի Խ Ի

Ի՛ԼՄԻ ԻԼԱԳԻ ՄԻՆՏԵՐՐԻՍԻԼԵՐԻՆՏԷՆ Ք • Ս • ՊԱՐԹ ՆԱՄ Ա՛ԼԻՄ
ՄԻՆԷԼԼԻՓԻՆ ՆԷՄՁԷ ԼԻՍԱՆԸՆՏԱ ԹԷԼԻՓ ԷԹՏԻՅԻ ՔԻ-
ԹԱՊԼՏԸՐ • ՔԻ ՓՐԱՆՍԸՋԱՍՏԱՆ ԼԻՍԱՆԸ ԹԻԻՐ-
ՔԻՅԷ ԹԷՐՃԻԻՄԷ ՕԼՈՒՆՈՒՊ

Ի Ք Ի Ն Ճ Ի Տ Է Փ Ա

Ս Թ Ե Ն Պ Օ Լ Տ Ե

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԸՆ ՄԱԹՊՈՒ՛ԱՍԸՆՏԱ

ԹԱՊ՝ ՈՒ ԹԷՄՄԻԼ ՕԼՈՒՆՏՈՒ

— 1 8 6 2 —

ဟိမဝန္တာ

4. 未定

Մ Ո Ի Գ Ա Տ Տ Է Մ Է

ՍՈՒՍԻԼ Պարթ իշպու քիթապտա անճագ ԼՆ-
 Լահրն ճէմա'աթընըն թէվարիխինի նադլ էտիպ,
 պունու էջլէ պիր աջըդ քէլիմէլէր վէ թա'պիր-
 լէր իլէ էտէր քի հէր քէս՝ տէրին ի'մլէրէ աշ-
 նա օլմաղա միւհթաճ օլմայարագ՝ օգույուպ գօլայ
 աղնայապիլին: Ա է տախի Վրիսթիանլըղն
 սափտըղը Եանղըը թարիգլէրի, վէ պթըլ ի-
 թիգատլէրին օնա Եթտիյի քէտէրլէրի վէ պէօ-
 յիւք զուվլարը մախսուս իշարէթ էտէր, քի
 ասըլ տօղրու վէ սահիհ Վրէսթիան Վրէսթիան
 մէյտանա չըգարըպ՝ օնու թա'րիֆ Եթսին, Եա'նի
 օլ Վիլիսէյի քի՝ Եալընըղ պու մահլէղէ շայէս-
 թէ տիր, վէ պին սէքիղ Եիւզ պու գատար սէ-
 նէտէն պէրու կէօնակէօն գօվալայըշար վէ ու-
 գուպէթլէր չէքիպ՝ կէրչէքլիք Եօլունտան շաշ-
 մայարագ իլէլլէմիշ տիր: Պու սուրէթտէ պու քի-
 թապըն մէրամը՝ հէր շէյտէն զիյատէ Յիսուսա
 թապի՝ օլան ա'սքէրին՝ Եա'նի քէնտիլէրինին Եէք-
 թա պաշը Վրիստոսա սատըգ գալըը օլան
 Վրիսթիանլէրին թէվարիխինի պիղէ պէյան Եթ-
 մէք տիր: Ա է պու սէպէպտէն Եօթիւրիւ Վէմ-
 չէ Եյալէթլէրինտէ վիէք չօգ ատէմ հագգճա պու
 քիթապա ի'թիպար էտիպ՝ օնու Ետինմէյէ վէ օ-
 գումաղա թալիպ օլմուշար տըր: Ա է մէղքիւր
 միւհլիֆ պէյլէ պիր քիւչիւք քիթապըն իչինտէ
 պունտան զիյատէ թէ'սիլլի հիքէայէլէր՝ վէ

Թէքմիլ վէ մէֆհումու վէ մուսթասար նագլի-
 յէթէր սըղտըրամագըտը . զիրա պու թէվարիս՝
 պաշգա մուսթասար թէվարիսէր կիպի՝ պիր
 թագըմ թարիսէրտէն վէ ֆաթիհ վէ նամտար
 գրալարըն վէ իմիերաթօրլարըն իսմլերինտէն ի՝
 պարէթ տէյիլ տիր . իլա՝ հէր տէվլտէ պուլու-
 նան Խնճիլի (Մուստարանկան) Վրիսթիանլարըն
 է՝ օմրիւնիւն նագլիյէթի տիր , քի պիզի ույան-
 տըրմագ իչիւն վէ պիզէ ի՝ պրէթ վէրմէք իչիւն
 պուրատա պիզէ՝ օնլարըն ըուհանի զալէպէլէ-
 րի վէ ա՛մէլէրի նագլ օլունուր : Սէ պու
 թէվարիսի օգուտուգտա , Վրիստոսուն՝ Վի-
 լիսէսինին գատիմլիյի հագգընտա՝ վէ կերէք օ-
 նուն ճէնքլերինին՝ սէվինճլերինին վէ աճըլարընըն
 հագգընտա՝ պիր տօղըու զիւ՛մ վէ պիր սահիհ ըջգ
 էտինէպիլերիզ : Սէ պու քիթապ զայէթ մուս-
 թասար վէ թէքմիլ օլտուղունտան , վալիտէլերէ՝
 փէտէրլերէ՝ խօճալարա՝ կէնճլերէ վէ պէօյիւք
 քիթապլար օգումաղա իգթիտարը օլմայանլարա ,
 վէ Վրիսթիան Վիլիսէսինին ահվալինի էօյրէն-
 մէյէ իհթիյաճը օլան ճէմի՝ Վրիսթիանլարա
 սունարըզ : Սէ մէգքիւր մի՛ւէլիֆին՝ Մուգատ-
 տէս Վիթապլարըն հայաթպախշ թա՛լիմաթլարը-
 նա վէ քէլամլարընա օլան սըտգը՝ վէ քէնտինին
 պիզգաթ մէմտուհ ի՝ պատէթքեարլըզ՝ վէ խայլի
 դէմանտէն պէրու Լաւհըն փատիշահլըղընըն ի-
 լէրլէմէսինէ էթտիյի տէրէճէսիզ զայրէթ՝ պու
 թէվարիսին տօղըու օլմասընա վէ տէրունինտէ
 մէվճուտ օլան թէմիզ վէ թամ ֆիքրլերէ շէ-
 հատէթ վէ քէֆայէթ էտէրլեր : Էմա՛ նէ հա-
 ճէթ , պու թէվարիսի օգույան պիլէ անիտէ
 ֆէրգինէ վարըր քի պու թէլիֆ՝ Լաւհը սէ-

վէն պիր ատէմին գալէմինտէն չըգմըշ տըր . վէ պու ատէմ Վրիսթիանըղըն ալլահանի պաշլան-կըճընա ի'թիգատ էթտիյինտէն մա'տա' օնուն հայաթպախշ թա'լիմաթլարընը տախի գալպտէն գապուլ էթմիշ տիր :

Վրիսթիան Վիլիսէսինին թէվարիխինի պիլ-մէնին պէջիւք ֆայիտալարընը պուրատա ֆազ ու մէտհ էթմէք լուզումսուզ պիր շէյ կէօրիւ-նիւր : Չիւնքի պու թէվարիխ' Վրիսթիանըն զիհ-նինի աչըպ' օնա չօդ ըըգ վէրիր , վէ մէղհէպէ միւթէ'ալլըգ մատտէլէր հագգընտա տօղրու միւլա-հազա էթմէյէ գատըր էտէր , վէ տինի ա'մէլ իէ իճրա էթմէյէ տէրսլէր վէրիր , վէ Ս'ուգատտէս Վի-թապլարտա մէվճուտ օլան պիր թագըմ' փէյղամ պէրլիքլէրին թէքմիլ օլմասընա սայըսըզ իսպաթ-լար կէօսթէրիր . օնուն իչիւն Վրիսթիան հագ-գընա պունտան զիյատէ ֆայիտալը վէ մէֆ-հումլու թէվարիխ օլապիլի'ր մի . վէ պու թէ-վարիխին հէր քէսէ մա'լիւմ' օլմասընը արգուլէ-մէլի տէյիլմիյիլ : Ս'է եագըըգսըզ շէյ տէյիլ մի տիր քի չօճուգլար մէքթէպտէ քէնտի վա-թանլարընըն թէվարիխինի էյրէնսինլէր տէ' Յի-սուս Վրիստոսուն Վիլիսէսինին թէլարիխինի օ-գումասընլար , վէ պու խուսուստա ահմագ վէ-ճահիլ գալսընլար : Ս'է նի'չիւն պու իլմ' եա-խօտ թէվարիխ' սալթ իլմի իլահի խօճալարընա վէ աշըգլսընա մախսուս պիր մատտէ կիպի սա-յլըլյօր : Պիղ պունուն սէպէպինի փէք էյի աղնամըշըլ' քի շու օլույօր . պու իլմ' իլմի իլա-հի խօճալարընը պիրի պիրինտէն այըրան վէ ֆըր-գա ֆըրգա էտէն քէօթիւ միւճատէլէլէրէ սէ-պէպ վէրիյօր . եա'նի' օլ միւճատէլէլէրէ սէպէպ

օլույօր քի չօգ զուհրաթլարտա՝ կերչէքիսին
իլէրլէմէսինէ զիյատէսինճէ եարտըմ էթտիլէր :
Լնճագ էյէր պու մատտէ իւղէրինէ Ս. Պարթ
մի՛ւլէլիֆին՝ եախօտ պաշգա պիր Խնճիլի մի՛ւլէլ-
լիֆին քիթապընը օգույաճագ օլըրսան, չաիուգ
իսքեաթ օլըրսուն քի Վրիսթիան Վիլիսէսի-
նին թէվարիսի՝ փափալարըն վէ Սինադոսլարըն
հիքեայէսի տէյիլ իմիշ : Կէօրիւնիւր քի՛ պու. Իլ-
մին խոսոսոսունտա՝ Նէմչէ Վրիսթիանլարը հէր
միլլէթտէն զիյատէ մա՛լիւմաթ էտինմիշէր : զիրա
ճէմի՛ սրնֆը էվվէլ մէթէպլէրտէ չօճուգլարա
Վրիսթիան Վիլիսէսինին թէվարիսիսի օգուլթ-
մալարընտան մա՛տա՝ Վիլիսէ խօճալարը տախի
օնու տին թա՛լիմինէ ի՛լալէ էտիպ՝ Վրիսթի-
անլարա էօյրէտիրլէր :

Լա՛ փէտէրլէր վէ վալիտէլէր վէ սիւպեան
խօճալարը, Լլաճըն ճէմա՛թընըն թէվարիսի-
նէ պիր գաչ տագըգա սարֆ էթմլքտէն չէքին-
մէյին : Սիլ Վրիսթիան կիւղէլ իսմինի թաշըր-
սընը, ֆագաթ պագմայըն քի եալընըլ իսմինի
թաշըյասընըլ. իլա ճաճտ էտին քի, օ իսմէ
եագըշանըն իճրասընտա տախի պուլունասընըլ :

Նագլ էտէճէյիմիլ թէվարիս սիգէ պէյան
էտէճէք տիր քի, ճէմի՛ տէվլէրտէ տինին ճէն.
կինի ճէնքլէշէն պինլէրճէ պին Վրիսթիանլար
պու իսմի սատէճէ թաշըմամըշլար : Ա է պու
թէվարիսի օգումանըլ իլէ, օլ կիւղէլ վագթլարա
վարաճագսընըլ քի օնլարտա Վրիսթիան Վի-
լիսէսինին ճէմի՛ ա՛ղսլարը պիր ֆիքրտէ վէ պիր
արղուտա՝ եա՛նի քէնտիլէրին Գուրթարըճըսընա
վէ Լլաճընա շիւքը վէրմէքտէ խտիլէր :

Ք Ր Ի Ս Թ Ի Ա Ն

ՎԻԼԻՍԻՍԻՍԻՆԻՆ ԹԻՎԱԼՐԻԽԻ

Ի Լ Ք Տ Է Վ Ր

Պէնդէկոստէ՝ Բահ էլ Գոստոն Վերոստոն էլ
վէլէնդէն Կոստանդնուս իմէրաթոս Գոստոս:

Թորիկէ Բահլէնէն 33 «էնէնէնէն»
324 «էնէնէնէնէն»:

Փ Ա Ս Լ Ա

Վիլէնէնէն Կալանէնէն:

(Սէնէ 33 — 35)

ՅԻՍՈՒՍ Վրիստոս Լֆէնտիմիզ տիւնեա իւ
զերինտէ քէնտի մուհապպէթ իշինի Թէքմիլ խտե
րէք՝ չօգլարըն սէլամէթի իշին քէնտի է'ամրիւ
նիւ ֆիտա էթմիշ, վէ Թէնի մէզարա գօնու
տուգտան սօնկրա՝ էօլիւմիւն պէնտլէրինի գըրմըշ
օլուպ՝ ի'զզէթ ու ճէլալ իլէ գըյամ էթտիքտէն
գըրգ իլին սօնկրա՝ քէնտի Փէտէրինէ՝ պիր աղ
վազթտան պէրի Թէրք էթտիղի մահալէ տէօն
մէքտէ օլտուղու էսնալէրտէ, քէնտի շայիրտլէրի
նէ շու Թէնպիհի էյլէտի. «Մարապ հէփի Թա
յիֆէլէրէ Թալիմ վէրին. օնլարը՝ Փէտէրին վէ

() զուլուն վէ Ռուհէլ Գուտսուն իսմինտէ վաֆ-
 թիզ էտին" : Լայլէ իսէ օնլար օնուն Խնճիլինի
 միլէթլէրէ կէօթիւրմէյէ՝ վէ օնուն խաջընը
 պիւթին տիւնեայը գափլայան փութիէրէսթի-
 յին երգընթըլարընըն իւզէրինէ տիքմէյէ պօրճ-
 լու օլտուլար . վէ Լաջա չըզմըշ Յիսուսու՝ ին-
 սանլարտան րէտտ օլունմուշ Յիսուսու՝ եէթիս
 Գուրթարըճը տըր տէյու վա՛ղ էթմէք՝ օնլարըն
 Ֆարիզէի ղէմմէթլէրի օլմուշուտու : Գալտը քի՝
 օնլար պու պէօյիւք մասլահաթը նա՛սըլ թէքմիլ
 էտէճէքլէր իտի : Եալընըլ պու էմր ու թէնպիհ
 օնլարա եէթիլըմի իտի : () Նլարա պիր ըուհանի
 ըշըգ տախի լազըմ տէյիլ մի իտի , քի օնլարըն
 գալպլէրինի եէնիլէթսին , վէ ճէմի՝ կերչէքլիյի
 օնլարա էօյրէթսին , վէ օնլարա՝ աթէշի վէ էօ-
 լիւմիւ սայմամաղա դուլվէթ վէրսին : () Նլարա
 « Կիտին » տէյէն՝ օնլարա պունու տախի տէմիշ ի-
 տի . « Կէօքտէ վէ եէրտէ ճիւմլէ հիւքիւմէթ պա-
 նա վէրիլտի » . հէմ « վէ իշթէ պէն տայիմա տիւն-
 եանըն սօնունատէք սիզին իլէ իմ » : Յիսուս
 տահա քէնտի շայիրտլէրի իլէ պերապէր իքէն ,
 օնլար պէլքի սահիպսիլ վէ Ֆապըր էօքսիւզլէր
 կիպի սայրլապիլիլէր իտի : Յիսուս օնլարը պրա-
 զըպ կէօյէ չըգտըգտան սօնկրա՝ օնլարա քէնտի
 վա՛տընճա եօլատըղը Ռուհէլ Գուտսուն վասի-
 թասը իլէ օնլար իլէ պերապէր իտի : Եէհուտիլէրին
 Պիւտէկոստէսինին կիւնիւ կէլտի . վէ Երուսաղէմին
 իչինտէ պիր չօգ ճէմաա՛թ պիրիքմիշ իքէն , Յի-
 սուսուն շայիրտլէրի « Դփանսըղ հէփիսի
 Ռուհէլ Գուտս իլէ տօլուպ՝ ղայրի տիլէր իլէ սէօյ-
 լէմէյէ պաշատըլար , նիճէ քի Ռուհ օնլարա
 թէքէլլիւմ էթմէյէ գուտրէթ վէրիր իտի » :

Գործ. Բ. 2, 3, 4: () Լտեմ Բէսուլար տէր
 ա'գապ քէնտի խըղմէթլերինի պաշլատուրար, վէ
 քէնտիլերինի Եօլլայանը ճիւմէյէ պէյան էթ-
 տիլէր. վէ անիտէ օնլարըն սէօզիւ իլէ իւչ պին
 կիւնաՏքեար Վրիստոսա տէօնտիւ. վէ պիր գաչ
 կիւնտէն սօնկրա՝ իման էտէնլէրէ իքի պին քի-
 շի տաՏա իլավէ օլուպ՝ Յիսուսուն Վրիստոս
 օլտուղունու սէրպէսթ իգրար էթտիլէր: Վրիս-
 թիան Վիլիսէսինին պաշլանկըճը պէօյլէճէ վու-
 գու'ա կէլտի. Երուսաղէմին իլք Վրիսթիանլարը-
 նըն սպըսը կիտէ կիտէ արթըպ՝ պիր ա'պիզ վէ
 սաֆտէրուն Վրիսթիան ճէմաա'թը օլտու. վէ քէն-
 տի էյի է'օմլլերի իլէ կէօսթէրիլէր իտի քի
 քէնտիլերինտէ պիր պէօյիւք վէ եէնի թէպտիլ-
 լիք վագի՝ օլմուշուտու: Ա է իման էթմէյէն
 ԵէՏուտիլէր պիլէ՝ էվվէլա օնլարա պա'զը մէր-
 թէպէ ըի'այէթ էտիպ՝ օնլարը ինճիթմէյէ ճէսա-
 ըէթ էթմէզլէր իտի: Պիլթիւն պու ճէմաա'թ
 պիր գալպ վէ պիր ճան ըտը. վէ պիրիպիրլէրի
 իլէ պիր գարտաշ մուՏապպէթի իլէ պիրլէշմիշ
 իտիլէր, շէյլէ քի Տէր քէս քէնտի վարիյէթին-
 տէն քէնտի գարընտաշընըն էքսիքլիյինի տօլտուր-
 մաղա՝ վէ լազըմ օլան շէյի վէրմէյէ Տաղըր ըտը:
 Եվվէրի վէ միւլքլէրի օլանլար սաթըպ՝ ագչէսինի
 պիր օրթա սանտըղընա գօրլար իտի. քի օ՝ Բէ-
 սուլարըն ըէյինէ վէ իտարէսինէ իՏալէ օլ-
 մուշուտու, թաքի պու խըղմէթ իչիւն մախսուս
 ատէմլէր մէմուր օլուպ՝ օնլարա Սաբի'աա'թ տէ-
 նիլտի:

Երուսաղէմին Վրիսթիանլարը պիրիպիրլէրինի
 էյի ի'պրէթ վէ նասիՏաթ իլէ մա'մուր էթմէք
 էչիւն՝ Տէր կիւն պիր եէրէ ճէմ՝ օլուլլարըտը:

վէ չօգ քէրրէ մուհապպէթ թա'ամը զիյաֆէթլէրի
էտէրլէր իտի, վէ վագթ պէ վագթ Լ'շայը Բապ-
պանիյէ (Տէրունական Բնթրիք) իշագ օլուրլար
ըտը: Ալ է ճէմաա'թըն ա'զալարընտան պիրի' պու
գուրուլմուշ գանունու վէ շուրուլթու գապուլ
էթմէյէ իսթէմէտիյի' եախօտ օնա մուղայիր պիր
հարաքէթ վէ թագսիրաթտա պուլունտուղու
թագսիրտէ, օնա թաթլըլըղիլէ կիւզէլ նասիհաթ-
լար վէրիլլէր իտի. վէ էյէր օլ նասիհաթլար օ-
նա ֆայիտէ էթմէզսէ իտի, օնու Քիլիսէտէն' եա'-
նի օլ ա'զիլ ճէմաա'թաան տըշարը չըգարըլար
ըտը: Ալ է տըշարտան պիրի պու ճէմաա'թա կիր-
մէյէ վէ պունուն իչիւն վաֆթիլ օլմաղա ար-
զուլէտիյի թագսիրտէ, օնա եալընըլ շու սիւ-
ալը էտէրլէր իտի. Յիսուսուն Քրիստոս' եա'նի
Մեսիա վէ վա'տ օլունմուշ Գուրթարըճը օլտու-
ղունու ինանը'մըսըն. վէ էյէր օ' Պէլի ինանը-
րըմ տէյէրէք ճէվապ վէրիսէ իտի, օնու վաֆ-
թիլ էտէրլէր իտի: Ալ է պէօլէ էթմէլէրի իլէ
Լէհհուտիլէրէ պու աշիքեար օլունուրուտու քի
Բէսուլար' տէյիլ պիր եէնի մէզհէպ' իլա Լա-
րայէլ միլէթինին չօգտան պէրի պէքլէտիյի շէ-
յին թէքմիլ օլմասընը' վէ քէնտի տինլէրինին
թէմէլինի վա'զ էտէյօրլար:

Պագաթ' ասլա գօրգուլմազ ըտը քի Յիսուսա
գալպտէն ինանմատըգձա' սալթ պու գըսսա վէ
գօլայ իգրար իլէ հէման րասթ կէլէն պու ճէ-
մաա'թա կիրէճէք տիր. զիրա Քրիստոսու իգ-
րար վէ գապուլ էթմէք իչիւն լազըմ կէլիլ իտի
քի ատէմ քէնտիսինտէն վալ կէչսին. վէ պու
շէյի պիր Լէհհուտի քէնտի թապիա'թընըն գուվ-
վէթի իլէ եալիամաղըտը: Լազարէթլի Յիսուսու'

Խաչա չըգմըն Յիսուսուն՝ Սահիպ վէ փատիշահ
Թանրմագ, հէմէն ճէմի՝ Նէհուտիլէրին ինտինտէ
փէք պէջիւք պիր Թէօքէզ իտի. պու Թէօքէզն
եալընըզ Լըլահըն ինայէթի տէֆ՝ էտիպ գալտը-
րապիլիր իտի: Պու րահաթըզ վագթի չօգ սիւր-
մէտի: Օ, իրա օլ Թագէ ֆիտան պիր ուլու վէ
գուվլէթլի աղաճ օլտուղու կիպի՝ Հագգ Թաա՝-
լա պիր գասըրդայա էմր էթտի քի օնու սարսսրն.
Թաքի Լըլահ օնու տահա զիյատէ գուվլէթլէն-
տիրսին, վէ օնուն ա՛ղիզ Թօխուվարընը ուզագ
եէրէրէ տաղըտըպ եայսրն:

Իւք շէհիտ օլմանըն շէրէֆինէ նայիլ օլան
Ստեփաննոսուն էօլիւմիւնտէն սօնկրա՝ Երուսա-
ղէմին Վրիսթիանլարընա գարշը պիր պէջիւք
գօվալայը չըգտը. օնլարըն պիր Թագըմը մահ-
պուս օլտուլար, վէ պիր Թագըմը տա գաթլ օ-
լունտուլար: Վաչանլար՝ է՛օմիւր քէլամընը՝
եա՛նի ա՛ղիզ Ինճիլի՝ Նէհուտիսթանըն վէ Վա-
լիլեանըն ճէմի՝ շէհրէրինէ՝ Սամարիայա՝ փիւնի-
կէյէ՝ Լսորեստանա վէ Վըպըրս ատասընա գա-
տար կէօթիւրտիւլէր: Ա՛ է պէջլէճէ Յիսուսուն
պույուրտուղու քէլամ Թէքմիլ օլտու: Մարի. Ժ. Գ.
20: ()ն պիր Բէսուլլար՝ վէ Հագգ Թաա՝-
լանըն իրատէթի իլէ օնլարըն ջայսընա խայըն
Յուդանըն եէրինի տօլտուրմագ իչիւն* գաթըլան
Սատաթիա՝ իըզմէթլէրինի էտա էթմէյէ պաշգա
եէր արայարագ՝ օնլարըն չօղու Երուսաղէմտէն
չըգտըլար: Ա՛ է օնլարըն վա՛ղլարը՝ էթտիքլէրի
միւ՛ճիզաթլար իլէ զիյատէսինճէ իսպաթ վէ Թաս-
տիգ օլունտու*: Ա՛ է օլ վագթլարտա ըտը քի

* Գործ. Ա. 15—26:

* Մարի. Ժ. 2. 20: Գործ. Ե. 12: ԺԴ. 3:

Հագեշ մէլիքէսինին խաղնէտարը խատրմ՝ սույուն
քէնարընտա պիւթիւն քէնտի պուլուրտուղու խաղ-
նէլէրտէն պին գաթ ղլյատէ գըյմէթլի պիր խաղ-
նէ պուլուպ՝ տէրէճէսիղ սէվինճ իլէ քէնտի վի-
լայէթինէ տէօնտիւ :

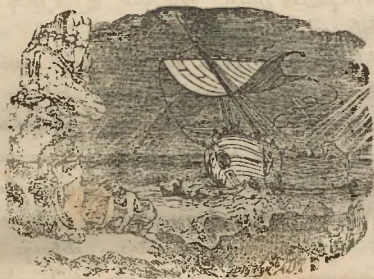

Փ Ը Ս Լ Բ

Պօղոս Բեհուլ:

(Սէնէ 35 — 67)

Պիղ օլ փութփէրէսթլէրին պէջիւք վա'իյնի
Պօղոս Բեհուլու Վրիսթիանլարըն իւք գօվալայը-
շընըն վագա'սընտան թանըրը: ()նուն Տիտա-
յէթի զայէթ ա'ճայըպ տըր: Ըլլաճ օնու քէնտի-
նէ ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իչիւն՝ Փէվգէլատէ
պիր էօլ գուլլանտը: Ա է օլ վագթտան պաշ-
լայարագ Ըլլաճըն պու սէչկին խըզմէթճիսի՝
Վրիստոսուն իսմի իչիւն, նիչէ նիչէ սըզընթըլար
վէ եպէյէթլէր չէքտի: Պէշ տէֆա՝ Լէհուտիլէր-
տէն՝ վէ իւչ տէֆա՝ Բօմալըլարտան տայագ եէ-
տի, պիր տէֆա՝ թաշլանտը, վէ իւչ քէրրէ կէ-
միսի զարգ օլտու, վէ պիր կիւն պիր կէճէ տէ-

նիզին տալղալարը իլէ կիւրէշմէյէ մէճպուր օլ-
տու*: Ա է հէր տիւրլիւ պէլայա վէ տէրտէ

* Բ Կորնթ. ԺԱ. 25:

Թէհամիւրէ Էթտի : Էնճամ Է'օմրիւնիւ քէնտի
Գուրթարըճսրնն ուղուրունա ֆիտա էտիպ' իգ-
րար Էթտիյի կէրէքլիյի քէնտի գանը իլէ
միւհրէտի :

Ս Է պախուսուս տիգգաթա շայան տըր Վրիստի-
տան ֆադիշահլըննն իլէրէթի իլէն նէ' Գի-րէ-
շայրէի իլէ չալըշտը : Եւ մտա վաֆթիզ օլտուղու
կիպի' տէրա'գապ Նէհուտիլէրին Սինակօկասըն-
տա վա'ղ վէրմէյէ' վէ Զիսուսուն օլ վա'տ օ-
լունմուշ օլան Սեսիա օլտուղունու օնլարա իս-
պաթ Էթմէյէ պաշատը : Ս Է մապէյնի չօգ
սիւրմէյիպ' Էօլանլըտըղը իրզմէթինին իլք Էօլ-
ճուլուղունա չըգտը . վէ Բառնաբաս իլէ պէրա-
պէր Գըպըսը վէ Լնատօլույու տօլաշտը . վէ պու-
էսնատէ Նէհուտիլէր զիյատէսինճէ օնա գարշը
տուրտուղլարընտան , օ տախի օնլարա' փութիէ-
րէսթլէրէ կիտէճէյինի' վէ Նէհուտիլէրին րէտտ
Էթտիյի պարըշ միւթտէսինի վէ Էլչիլիյինի օնլա-
րա կէօթիւրէճէյինի պէյան Էյլէյիպ' տէտիյի
կիպի տախի ա'մէլ Էյլէտի :

Փութիէրէսթլէր օնու սէվինճ իլէ գապուլ Էթ-
տիլէր . վէ օնլարտան չօգ քիշի ա'զիզ Ինճիլէ
Թապի' օլարագ' Տէման Տէր պիր շէհրին իչինտէ
պիրէր Վրիսթիան Վիլիսէսի Բեսուլուն Էէտի
իլէ գուրուլտու : Օնլարըն պիր չօղու փութլարըն
ի'պատէթինտէն պըգմըշարըտը , զիրա Էանղ-
լըշլըգտա պուլունտուղլարընը ֆէրգ Էթմէյէ
պաշամըշարըտը : Ս Է Լաբին օնլարըն ա'լիմ ֆէյ-
լէսօֆլարը Տէր նէ գատար ինճէ Թէֆթիշէր վէ
Թէֆէքթիւրլէր Էթտիլէր իսէտէ , պու ճիւմէ ի-
լէ կէրէքլիյի պուլամաղ օլտուլար . զիրա Լըլա-
Տըն Վէլամընա վէ իլհամընա մալիք տէյիլ ի-
տիլէր :

Վալտը քի՝ փութփերեսթէր մապէյնինտէ պիր թագըմ էսկի վագթլարտան գալմա բիվա-
յէթլէր խապէր վէրիրլէրիտի, քի եագըն վագըթ-
տա պիր միլլէթլէր Վուրթարըճըսը չըգըպ՝ տիւ-
նեա իւզէրինտէ եէնի պիր մէզհէպ գուրաճագ.
վէ ալթուն տէվըի՝ սա՛ատէթ տէնիլէն տէվըի
թէքըար տիւնեայէ կէթիրէճէք. վէ պու սէպէպ-
տէն էօթիւրիւ ընա մունթագըր իտիլէր : ճագաթ
Եէհուտիլէրէ թէօքէզ օլան նէսնէ՝ փութփէ-
րէսթլէրին ինտինտէ տէ տէլիլը սայըսը : Եա՛նի
տիւնեանըն խէլասընըն՝ հագարէթլէ խաչա չըգմըշ
օլան պիր ատէմտէն կէլէպիլէճէք իտիլինի ինա-
նամատըլար : Պունտան էօթիւրիւ փութփերէսթ-
լէրին եալընըզ պիր մըգտարը՝ եա՛նի «էպէտի
է՛օմրէ թա՛յին օլանլար» Բուհէլ Վուտսուն հի-
տայէթի իլէ Տիսուս Քրիստոսա իման էտէպիլ-
տիլէր : Պօղոս Բէսուլ Լ՛նատօլույա վէ Բումլէիյէ
իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէֆա՝ եօլճուլուգ էթմէսին-
տէ, օրալարտա փէք չօգ եէնի Քիլիսէլէր գուր-
տու . եա՛նի ճիլիպէտէ՝ Սէլանիքտէ՝ Բերիատա՝
Լթինատա՝ Կորնթոստա՝ Եփեսոստա՝ Տրովա-
գատա վէ Մալթատա : Սէ Երուսաղէմէ սօն
եօլճուլուգ էթտիլինտէ, օրատա մահպուս օլտու .
վէ Սիւրիատա՝ Վայսէրիտէ իքի սէնէ մահպուս
հալինտէ գալըրգտան սօնկրա, եինէ օլ հալտէ օ-
լարագ Կիրիտ վէ Մալթա ատալարը թարիգի ի-
լէ Բօմայա կէօթիւրիւլտիւ : () Լ վագըթլար եիր-
մի սէնէ օլմուշուտու Քրիստոսա տէօնէլի :

Բօմա՝ պիւթիւն տիւնեանըն փայլթաթլը ի-
տի . զերա հէմէն պիւթիւն տիւնեայա պույուրուր-
ուտու : Եւրփանըն՝ Լթրիգանըն վէ Լսիանըն
էն զէնկին միլլէթլէրի ընուն հիւքիւմէթի ալ-

Թընտա խտիւէր: Պու պէջիւք շէճը եւտի պայրը իւղէրինէ պինա օլմուշ օլուպ՝ իւչ միլիօն ահալիսի վարըտը: () Թուղ եւտի գալուսու, 424 սօգաղը, 46,000 էվի, 1780 սարայը վարըտը, քի էն միւքէլէֆի վէ մէշուրու 'Լեռնունն սարայը խտի: Իչինտէ 400տէն զիյատէ փուլթիսանէ վարըտը, պալթըլ ալաշլարա վագֆ օլունմուշ. վէ էն կիւղէլի Ղաթիթօլ տէնիլէն փուլթիսանէ խտի, քի տէրունինտէ փէք չօգ ատէմ ալըրտը. վէ իչինտէքի զէյնէթլէր վէ թագըմլար՝ հիսապսըզ ագչէ իլէ մէյտանա կէլմիշ իտի: Պօղոս Բէսուլ պէջլէ պիր շէճքէ՝ մահպուս վէ էսիր հիյէթինտէ կիրտի, քի չօգտան պէրու օրայա կիթմէյէ արզու չէքէրիտի:

Բէսուլ պու սարայլարը վէ փուլթիսանէլէրի վէ ֆանիլիյէ զարգ օլմուշ պիւլթիւն օ ճէմա՛ալթը կէօրտիյիւնտէ՝ աճապա նէ տիւղինիւրիւտիւ տէյիւ զանն օլունա պիլիւր: Սահիհէն օնուն էֆբեարը պիւլթիւն Բօմայը Վրիստոս իչիւն ֆէթհ էթմէք խտի: Պաշգա պիր շէյէ արզուսու եօղուտու, իլա քի պիւլթիւն պու շէճրի Հիսուս Վրիստոսուն հիւքիւմէթինին ալթընա կէչիրսին: Սէ օ պիլիւր խտի քի օ շէճը՝ թէզ եա կէճ՝ քէնտի Սահիպ Լաւաշընըն հիւքիւմէթինէ թապի՝ օլաճագ: Բօմանըն քիպիր զապիթլէրի՝ պու սէֆիլ չատըրճընըն եիւղինէ տօղըու տօղրոյա պագմաղա պիլէ թէնէզզիւլ էթմէզլէրիտի. վէ հիչ ումմաղլարտը քի օ՝ Հիսուս Վրիստոս կիպի ֆաթիհ Փատիշահըն էլչիսի օլսուն, քի ազ վագըլթտէ օնուն իսմի պիւլթիւն տիւնեայը տօլտուրաճաղտը, վէ Բօմանըն ճէմի՝ փուլթլարը օնուն հուղուրունտա եէրէ գալիանըպ ա-

յաղընըն թիւրապի իլէ եէքսան օլաճաղլարըտը :

Պօղոս իղին ալտը քի շէհրին իչինտէ քիրա իլէ պիր էվ թու.թսուն , վէ քէնտի տավասը քէսիլինճէյէտէք օրատա օթուրսուն : Պագաթ քէնտի եանընտա տայմա պիր սօլտաթ պէքլէրիտի , վէ պիր զէնճիր իլէ օնա պաղլըյըտը . պու ճիւմլէ իլէ՝ կերէք լիսանէն վէ կերէք թահրիբէն էթտիյի վա՛ղլարա մանի՝ օլան եօղուտու : ()նուն վա՛ղընըն հավատիսի՝ թա Խմիկերաթօ-

րուն սարայընատէք կիթտի , վէ սարայըլարտան պիր չօդ ատէմլէր՝ Ըլահըն լուծֆու իլէ Յիսուսուն շայիրտլէրինին քիւչիւք ճէմա՛աթընա դաթըլտըլար : Պապիլ տիր քի էյեր օնա Բօմանըն իչինտէ զիյատէ րուխսաթ վէ սէրպէս-թիյէթ վէրիլէ իտի , օնուն ճէսարէթլի վա՛ղընտան պիր գարըշըգլըգ վէ վէլվէլէ գուհը էտիպ՝ կէօրտիւղիւ խայրըլ իշ պիւսպիւթին մէքս օլունաճաղըտը : Ալէ լաքին օլ հալինտէ օնու րահաթ պրագտըլար . զերա զէնճիր իլէ պաղլը պիր ատէմտէն գօրգուլաճագ պիր շէյ մէմուլ օլունամաղըտը :

Պօղոս Ռօմստա իբի սէնէ գալորդտան սօնկ-
րա, Խմիկէրաթօրուն գարշըսընա չըգտը. վէ օն-
տան սօնկրա ազատ օլտու: Վապիլ տիր քի օլ
Թարիխտէ՝ չօգտան պէրի արզուլէտիյինէ կէօ-
րէ, Սպանիայա «Կիթտի, վէ պունու պիպէ՝ Պետ-
րոս Բէսուլուն շայիրտի Կղեմէս տախի իշա-
րէթ էտէր. վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ ի-
քինճի տէճրէ գատար Սպանիատա պիր պէօ-
յիւք ճէմիյէթը Քիլիսէ զուհուրէ կէլտի: Օն-
տան Կիրիտ առասընա տէօնտիւ. վէ օրատա՝
լազըմը վէ էքսիք շէյլէրի Թէրթիպ էթմէք ի-
չիւն՝ Տիտոսու մէմուր Բէթտի: Օնտան չօգ
սօնկրա քէնտիսինի Խլիրիանըն սինօրունտաքի՝ Լի-
կոպօլիստէ պուլուրուզ, քի մուգատտէմճէ օրատա
Խնճիլի վա՛ղ էթմիշ Բիտի. էնճամը Ռօմայա
տէօնտիւ. վէ օրատան Տիմոթէոսա իքինճի մէք-
թուպունու եազտը: Ս է պիր էսքի ըիվայէթէ
նազարէն՝ Եբրոն վատիշահըն կիւնիւնտէ Տիսուս
Քրիստոսուն 67 Թարիխինտէ՝ օրատա գըլըճ իլէ
գաթլ օլունտու: Ս է քէնտինին չօգճա էյլէնէմէզ
իտիյի սէմթլէրտէ՝ էջրէթմէյէ գատիր վէ վու-
գուֆ վա՛ղճըլար՝ եա՛նի Բառնաբաս՝ Շ իղա՝ Սար-
կոս՝ Ղ ուկաս՝ Տիմոթէոս՝ Տիտոս վէ պունուն կիպի
քիմնէլէր Թա՛յին էտէր իտի, քի օնլարըն իամէրի
ճիւվէյէ մալիւմ տիւր: Պու պէջիւք Բէսուլ Լն-
Թաքիատա՝ Եփեսոստա՝ Կորնթոստա՝ Ռօմատա վէ
օնլարըն ճիվարլարընտա տէրէճէսիզ սատըզլըզըլա
վէ շայրէթիլէ չալըշարզը իչիւն, քէնտի հագգը-
նա «Պէն օպիր Բէսուլարտան զիյատէ չա-
լըշարմ» Խտէյիւ սէրպէսթ սէջլէյէպիլտի:

«Հռովմ. Ժե. 23:

Բ Տիտ. Ա. 5:

Դ Հռովմ. Ժե. 17, 19

Դ Ա Կորնթ. Ժե. 10:

Պօղոս Բեռնիկոս վե սայե Բեռնիկոս եւեբե :
Ինքե Ե Երեմի Բեռնիկոս :

(Սէնէ 35 — 67)

Պաղատ՝ օպիր Բեսուլար տախի իշսիզ վե
պօշ գալմամըշարտը . վե եկերչի թեվարիսէր
օնլարն իշերինի Պօղոսունքի գատար պիզե
եէրլի եէրինճէ վե եթրաֆըյըլա նագլ եթմէզ-
լէրսէ տէ , պու ճիւմէ իլէ պիզ պուրատա օն-
լարն պիր գաշընր զեբր էտէպիւրիզ :

Պետրոս՝ Ինճիլին իբ վաճընա Եէհուտի-
լէրին վե փուլթիէրէսթլէրին իչինտէ գափու աչ-
մագ իչիւն Յիսուս Եֆէնտիմիզտէն սէչիւմիշ ի-
տի : Օնուն իչիւն Բեսուլար հէր նէ գատար վա-
գըթ Երուսաղէմտէ գալտըլար իսէ , էքսէրի սէօզ
սահիպի օ իտի : Օնտան սօնկրա Ինճիլի՝ Սիւրի-
յատա վե Ենատուլուտա տաղըլմըշ Եէհուտիլէ-
րէ վա՛ղ եթտի : Պատէհու պիր էյեամ էսքի
Պաղտատ շէհրինտէ սաքին օլտու . վե օրատա պիր
Քրիսթիան Քիլիսէսի գուրտու : Ինճամը մէ-
մուլ օլունուր (անճագ սահիհ պիլինմէյէրէք) քի
Բօմայա կիլմիշ վե օրատա խաչա չըգարըլ-
մըշ տըր : Օհրեդէոսուն օլու Յակովբոս՝ Էե-
րովդէսին էմրի իլէ մէյտանտա գըրըճ իլէ գաթլ
օլունտու : Օնիքի Բեսուլարըն պիր՝ քիւչիւք
Յակովբոս թէսմիյէ օլունան , Ինճիլի Սպանիատա
վա՛ղ եթտի : Պիզիմ պու մատտէտէ պիր էյի
վուգուֆիյէթիմիզ եօգ տուր , զեբր օնու պա՛ղզ

քերրէ Երուսաղէմ Եպիսկոպոսու ուն իւշիւն ձիւ Յակովբոս ինչ պէրապէք դարձաւորորար : Պու սօնկրաքի՝ օնիքիւէրտէն տէյիլ իտի : Իլլա Յիսուսուն գարընտաշը՝ եախօտ եէկէնի իտի : Պունուն իսմի՝ Լ. Կորնթ . ԺԵ . 7 , վէ Գաղ . Բ . 9տա , վէ Բէսուլարըն Լ'մէլէրինին փէք չօգ եէրլէրինտէ զիքր ոլունմուշտուր : Յիսուսուն ագրապասը ոլտուղունտան՝ Վրիսթիանլարըն մապէյնինտէ պէօյիւք Իթիպարը վար ըտը , վէ Վրիսէնին տիւրէքլէրինին պիւրի սայըլըրտը . հէմ տախի օնա Սատրգ լաղըպը վէրիլտի : Երուսաղէմ Վրիլիսէսինտէ 33 սէնէ եպիսկոպոսլուք էթտիքտէն սօնկրա , օ շէհրին իշինտէ շէհիտ ոլտու : Լ'նդրէաս Բէսուլ Ինձիլի Գարա տէնիզ գըյըսընտա սաքին ուն թայիֆէլէրէ վա'զ էթտի . վէ Լ'քայիւանըն Պատրաս շէհրինտէ խաչա չըգարըլտը : Փիլիպպոս Բէսուլ՝ քէնտի ա'ղիզ խըզմէթիւնի Սկիւթիատա վէ Փուիւզիատա էտա էթտի . վէ փիւր իսթիարըղիլէ Յերապօլիստէ վէֆաթ էթտի : Բարթուղիմէոս վէ Թոպմաս սէլամէթ միւժտէսինի Լինտիսթանատէք կէօթիւրտիւլէր . վէ հալա պու կիւնքի կիւն Սալապար գըյըլարընտա ճէմիյէթլի Վրիլիսէլէրի օլան Վրիսթիանլար տախի՝ քէնտիլէրինին պաշլանկըճընը թա Բէսուլարըն վագըթլարընտէք չըգարըլտը : Պիզ Սատթէոսուն՝ Վանանլը Սիմոնուն՝ Յուգանըն՝ Թադէոսուն վէ Սատաթիանըն իշլէրինին հագգընտա՝ սահիհ ոլարագ պիւր շէյ պիլմէզիզ . անճագ շիւպհէսիզ օնլար տա Յիսուս Վրիստոսուն «Պիւթիւն տիւնեայա վարըն , վէ Սիւժտէյի ձիւմլէ մախլուգա վա'զ էտին» տէյի պոչուրտուղու թէնպիհէ իթա'աթ էթմիշլէրտիւր :

Մատթէոս՝ Մարկոս՝ Ղուկաս վե՛ Յովհաննէս՝
 Յիսուս Վրիստոսուն է՛օմրիւնիւն հիբեայեթինի
 եազըյա ալըպ պիզէ պրագտըւար։ Մէ՛ չիւնքի Բե-
 սուլարըն վա՛զընըն թէմէլի Յիսուս ուտու, օնուն
 իչիւն Պաղեստինտէն տըշարը սաքին օլան Եէ՛հու-
 տիլէր վէ փուլթիէրէսթլէր՝ պու Վրիստոս քիմ
 տիր, նէրէտէ վէ նէ՛ վագըթ եաշատը, վէ նէ՛
 իշէտի տէյիւ սիւալ էթմէյէ մէ՛ծպուր իտիլէր .
 վէ օնուն է՛օմրիւնիւն՝ մի՛ւճիզաթլարընը վէ իշ-
 լէրինի պիլմէյէ էլպէթ արզուլէրլէրիտի։ Պու սե-
 պէպտէն էօթիւրիւ Մատթէոս՝ քէնտի կէօրտիւ-
 յիւնիւ վէ իշիթտիյինի՝ Բու՛հ էլ Ղուստուն իշա-
 մը իլէ եազտը։ Մարկոս վէ Ղուկաս՝ Լփէն-
 տիմիզին Բեսուլարընտան իշիթտիքլէրինի եազ-
 տըւար։ Մարկոս զալիպա Բօմանըն Վրիս-
 թիանլարը իչիւն եազտը . վէ Ղուկաս քէնտի Լն-
 ճիլինի Թէօփիլոս իսմինտէ պիր զաթա թագտիմ
 էյլէտի։ Էփիսի տէ՛ քէնտի Լփէնտիլէրլինին
 միւրատընա կէօրէ՛ հէր եէրին վէ հէր վագթըն
 պինլէրճէ պին Վրիսթիանլարընա թա՛լիմ վէր-
 մէք վէ իպրէթ օլմագ իչիւն եազտըւար . վէ
 էյէր պու ա՛զիզ Բեսուլար պէօյլէ ի՛հթիւմա
 իլէ վէ աչըզ սէօյլէյիշ իլէ պիզէ նագլ էթմէյէ-
 իտիլէր, պիզ Լփէնտիմիզին սահի՛հ վէ տօղրու
 հիբեայեթինի նէրէտէն պիլէճէյիտիք։

Բեսուլարըն՝ վէ պախուսուս Պօղոս Բեսու-
 լուն եէտի իլէ գուրուլան Վիլիսէլէր՝ էյէր
 Բեսուլար տայիմա օնլարըն իչինտէ գալա-
 պիլէյիտիլէր, շիւպհէսիզ տահա էյի հալտէ օ-
 լուրլարըտը . վէ լաքին պու միւմքին տէյիլ իտի .
 զիրա Բեսուլարըն սայըսընտան չօգ զիյատէ
 Վիլիսէլէր վարըտը։ Պօղոսուն վագթը օլմատը .

զընտան՝ հէր վարտըը եէրտէ անճագ Ինճիլին
 ա՛ղիզ Թօխումունու եբէրիտի , վէ անտէն օլ
 տիբտիյի Թագէ Ֆիտանլարը Թէհլեքէլի ըիւղ-
 կեարլարըն՝ վէ գասըրղալարըն գարշըսընա պրա-
 ղըպ՝ պաշգա Թարաֆա կիթմէյէ մէճպուր օ-
 լուրուտու : Ա՛է Կորնթոստա պուլտուղու Լպօ-
 ղոս կիպի՝ հէր եէրտէ պիրէր քիշի տահա պու-
 լամատը քի օնլարա մուգայէտ օլուպ օնլարը սու-
 լասընլար : Ա՛է գօրգուլուրուտու քի օլմայա օնլարըն
 արասընտա քէօթիւ Ֆիլիսլէր փէյտա օլտուն ,
 եախօտ գասըրղա օնլարը փարչալասըն : Իշթէ
 սատըգ պաղչէպանըն պէօյիւք գայղըսը վէ տիւ-
 շիւնճէսի պու իտի : Վէնտի էլի իլէ տիբտիյի
 Ֆիտանլարը պէօյիւթմէք վէ գուվլէթլէթմէք ի-
 չիւն նիչէ զահմէթլէր վէ էլէմլէր չէքտի : Պիր
 չօգ Վիլիսէլէրէ՝ վէ քէնտի ըուհանի էվլատլա-
 րընըն պիր գաչընա՝ օնլարը եանղըշըգտան
 հըֆղ էթմէք իչիւն վէ կերչէքլիքտէ գավիլէմէք
 իչիւն մէթուպլար եազտը : ()նուն Բօմա՝ Կո-
 րընթոս՝ Գաղատիա՝ Եփեսոս՝ Փիլիպէ՝ Կո-
 ղոս վէ Սէլանիք Վիլիսէլէրինէ , Տիմոթէ-
 ոսա , Տիտոսա , Փիլիմոնա վէ Խպրանիլէրէ եազ-
 տըը մէթուպլար մա՛լիւմ տիւրլէր : Բէսուլ
 օ մէթուպլարը Բուհ էլ Գուտսուն իլհամը
 իլէ եազտըը վագըթ՝ շիւպհէսիզ պիղի տէ տիւ-
 շիւնմիւշ տիւր : Ա՛է Պետրոս՝ Յովհաննէս վէ
 Յուդա Բէսուլլար տախի քէնտի մէթուպ-
 լարընը Եհհուտիլէրէ վէ Ինճիլի գապուլ էթ-
 միշ փութիլէրէսթլէրէ՝ պու նիյէթ իլէ եազտը-
 լար : Ինճամը՝ Յովհաննէս Յայտնութիւնու
 եազտը , քի օնուն իչինտէ Լլահ պիւթիւն քէն-
 տի Թէտպիրլինի հէր վագըթըն Վրիսթիանլա-

ըննա աշիքերար պէյան էտէր. վէ Ինճիլի Շէ-
րիֆին սօն քիթապը պու տուր: Պու Լ'զեզ
Վրիթապլար՝ քէնտի միւէլլիֆլէրինին էսլիւմին
տէն սօնկրա՝ ազար ազար պիր ճիլտէ ճէմ՝
օլունտուլար: Ս է չիւնքի օ վագթլար տաճա
պասմա սանա՝աթը իճատ օլմամըշ ըտը, օնուն
իչիւն հէր պիր եազընըն եախօտ քիթապըն
էօրնէյինի ալըպ՝ Վրիսթիանլարըն իչինտէ կէզ-
տիրիրլէրիտի, քի Կոդոպուլարա եազըլան մէք-
թուպ պու թարզ իլէ Լաւոդիկէ Վրիլսէսինէ
իրսալ օլունտուլ* : Իէսուլար հայաթտա պու-
լունտուլգճա՝ Վրիսթիանլար օնլարա տայիմա
զէյատէսինճէ էմնիյէթ վէ ըայէթ էտէրլէրիտի,
վէ հէր պիր տա՝վա օնլարա թագտիմ՝ օլունուպ՝
գարար վէ սիճիլլէրի օնլարտան գապուլ էտէր-
լէրիտի: Սէսէլա՝ աճապա փուլթիէրէսթլէրտէն
տէօնմէ օլանլար սիւննէթ օլմաղա վէ Լէհոտի
գանուլարընը թուլթմաղա պօրճլո՛ւ մու տուրլար
տէյիւ շիւպհէյէ վարտըզլարը զէման՝ պու պապ-
տէ տանըշմագ իչիւն Լըուսաղէմէ Իէսուլ-
լարա խապէր եօլատըլար. վէ օնլար՝ «Ղայըր»
տէյէրէք ճէվապ վէրտիլէր: Օլ վագթլարտա
Վրիլսէսինին իչինտէ տաճա փէք չօգ մասլաճաթ
եօղուտուլ: Իէսուլարտան մա՝տա Սարկա-
ւազլար վէ Լէետարանիչլէր վարըտը: Սարկա-
ւազլար՝ էրքէքլէրտէն տէ տիշէհլիէրտէն տէ վար
ըտըլար. վէ պուլարըն խըզմէթի ֆուգարալարը վէ
խասթալարը կէօղէթմէք վէ պագմագ ըտը. Լէե-
տարանիչլէր Ինճիլի վա՝զ էթմէք իչիւն՝ եէնի Վրի-
լիսէլէր գուրմաք իչիւն՝ վէ սապըգ գուրուլանլարը
զէյարէթ էթմէք իչիւն մաճալտէն մաճալէ կէ-

ղերլներտի : Պունլարը Նրէցլէր իլէ պերապէր
 "գարըշտըրմամալտըր . զիրա օնլար գատիմ պիր
 եհրտէ տուրուրլարըտըր վէ եալընըզ վա'ղ վէրմէյէ
 վէ ճանլարըն սէլամէթինի գայըրմաղա մեմուր
 ուտուլար : Ինճիլի Շէրիֆին իչինտէ՝ Նպիսկո-
 պոս վէ Նրէց իսմի՝ պիրիպիրլէրինտէն Ֆէրգ օլ-
 մայարագ զիբր օլունուրլար . վէ Նպիսկոպոսլար
 իլէ Նրէցլէրին պիրիպիրինտէն Ֆէրգի՝ փէք
 չօգ սօնկրա իճատ օլտու : Փէյղամպէրլիք էթ-
 մէնին՝ եա'նի կէլէճէք շէյի էվլէլտէն խապէր
 վէրէպիլմէնին քէրէմինէ մալիք օլան Վրիսթի-
 անլար փէյղամպէրլէր տէնիրլէր Բիտի : Իճնէպի
 լիսանլէր սէյլէմէք վէ խասթալարը սաղալթմագ
 վէ սայիր կէօնակէօն միւճիղալթլար իշլէմէք՝
 Վիլիսէտէ պախուսուս Կորնթոստա ա'լէսսէվի պիր
 շէյ իտի . վէ պունլար՝ Նէհուտիլէրի վէ փուլթ-
 փէրէսթլէրի Վրիսթիանլըղա վէ Նիսուս Վը-
 րիստոսա ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իչին իգթի-
 վալը իտիլէր :

* Գործ . ԺԳ . 1 :

ԲԱ Կորնթ . ԺԳ . 1 :

Ներսէսն ժաֆելնդատի գովալայրը :

(Սէնէ 67)

Մեզքիւր Վիլիսէլէրին պու մինվալ իւզրէ տինտէ գափիլէնմէլէրի իգթիզայի հալտէնիտի . չիւնքի օնլարըն տըշարըտան լահաթըղը՝ վէ ասայիշի հալտէ պիրիպիրլէրինին լուհանի ֆա- յիտէլէրի իչիւն չալըշմանըն տէվրի փէք ազ սիւրտիւ : Օչիրա հէմէն ալթմըշ պէշ թարի- խինտէն պաշայարագ օլ ուզաւն գովալայրը- լարզուհը էթտի, քի պազէն ազ չօգ արա վէ- րէրէք տէօրտիւնճիւ տէհրէտէք սիւրտիւ : Իչք գովալայրը փուլթիւրէսթլիյին վէ տիւնեա- նըն փայլթախթը օլան Բամատա փարլա- տը՝ Պօղոս Բէսուլուն Սպանիայա կիթմէք իւզրէ օրատան չըգտըղընտան ազ սօնկրա . շէջլէ քի Հագգ թա՛ալանըն ի՛նայէթի իլէ մէվքիւր Բէսուլ Վիլիսէյէ իքի սէնէ տա- հա պաղըշանմըշ օլտու : Վէնտի խօճա- սընը՝ վայիտէսինի վէ գարըսընը էօլտիւրթէն մէրհամէթսիզլիքտէ նամտար Ներսէ խմիէրա- թօր՝ էվլէլէրի Վրիսթիանլարտան, չօզլուք թա՛ճիզլիք վէ սըգընթը տույմայօրուտու , վէ հէր նէ գատար.քէօթիւլիւքլէր էտէյօր իտի իսէտէ, օնլարա տօգանմայօրուտու . ֆագաթ պու զա- լըմ՝ չափուճագ պիր վէսիլէ պուլտու, քի օն- լարըն իւզէրինէ տէ զաղապընը տէօրսիւն : Հատ-

տէն տըշարը մաղրուր օլտուղունտան, տիվա-
նէճէ ֆիքրինէ գօտու՝ քի Ռօմայը եագ-
սըն, վէ օնուն եէրինէ զիյատէ կիւզէլ պիր
շէհր պինա էտիպ՝ պեյիւք պիր իսմ գա-
ղանսըն : Պու եանղըն՝ Ռօմանըն պինա օլ-
մասընըն 817 սէնէսինտէ՝ Հոլիսին 19ունտա
պաշատը . վէ իրզըլա աշաղըքի սօգագլարըն տիւք-
քեանլարընը սարըպ՝ իլէրիյէ եիւրիւտիւ , վէ
անտէն եօգարըյա չըգտը , վէ օնտան եինէ
աշաղա էնտի , վէ ճէմի՝ իմտատլարա գար-
շը գօյուպ՝ էսքի Ռօմանըն տտը՝ չըրփըսըզ
վէ էյրի սօգագլարըն իւսթիւնտէ պուլունան
հատտսըզ հիսապսըզ էվէրի թէլէֆ էթտի :
Վէ մէմէքէթին ահալիսի փէրիշան օլուպ՝
չօղու զայ՝ սլտու , չիւնքի մուխաթարալը եէրի՝ վէ
սէլամէթ իլէ սըղընաճագ եէրի պիրի պիրին-
տէն ֆէրգ էսէմէտիքլէրինտէն՝ սօգագլարըն
իչինտէ երղըլմըշ վէ մէյտանլարտա եայը-
մըշ գալմըշարըտը . պիր թագըլմը տա՝ վարի-
յէթլէրինի զայպ էթտիքլէրի իչիւն՝ եախօտ
քէնտի սէվլիւլիւլէրինի էօլիւմտէն գուրթա-
րամատըգլարը իչիւն , գահրլարընտան քէնտի-
լէրինի աթէշին իչինէ աթտըլար : Լնճամը
պու աթէշին էօնիւնիւ քէսմէք իչիւն պիր
չօգ պինալէր երգտըգտան սօնկրա՝ Լսքիլին
թէփէսի էթէյինտէ սէօնտիւ : Լըգըլմըշ էվ-
լէրին՝ սարայլարըն վէ փուլթիւնէլէրին սայը-
սը գալէմէ կէլմէզ : Լսալգ պու եանղըն Լմ-
փէրաթօրուն էլի իլէ օլտուղունու իչիտինճէ՝
նէ տէրէճէ գահրլանաճագլարը անկլամասը
կիւճ պիր շէյ տէյիլ տիր : Լմտի պու զա-
լմա քէնտի գապահաթընը էօրթմէք իչիւն՝

տահա՛ պէջիւք պիր գապահաթ իշէտի , վէ շէճի աթէշէ վերէնլէր Վրիսթիանլար տըր տէտի : Իմտի ճիւմլէսի Վրիսթիանլարն իւսթիւնէ ճիւճիւմ էթտիլէր : ()նլարն պիր թագըմընր թորպալար իշինէ տիքիպ՝ էթրաֆլարընա իւսթիւփիւ վէ զիֆթ չէվիւրէրէք՝ գազըգ կիպի եերէ տիքիպ թութուշտուրտուլար , վէ մաշալա կիպի կէճէ իլէ օլան մէյտան օյունլարընա ըշըգ վէրմէք իշինն եագտըլար : Պիր թագըմընը տա եապանի ճանափարլար թուլուվարը իշինէ գօյուպ՝ մէյտան օյունլարընա քէօփէքլէրին էօնիւնէ աթտըլար քի օնլարը եէտիլէր : Չօղունու տա խաչա չըգարըպ՝ Ներունուն պաղչէլէրինտէ սըրայըլա տիզտիլէր . եախօտ պաշգա գօրգուլու իպքէնճէլէր վէրէրէք էօլտիւրտիլէր : Պօղոսուն Րօմայա տէօնտիւյիւ պու վագթլարտա իտի , քի սաղ գալան Վրիսթիանլարն քիւչիւք ճէմա՛աթընա թէսէլի վէրտին վէ գուվվէթլէնտիրտին . վէ Վրիստոսուն իսմի իշինն քէնտի է՛օմրիւնի ֆիտա էտիպ շէճիտլիք շէրէֆինէ նայիլ օլտուղու պու էսնատէ վուգո՛ւ պուլմուշ տուր :

Իսլանտիանըն աթէշ ֆիշան տաղլարը աթէշ փիւսքիւրտիւրլէրի վագթլար՝ Իթալիանըն վէ Սիչիլեանընքիլէր տէ աթէշ փիւսքիւրիւրլէր . վէ պունտան ալնաշըլըյօր քի օնլարըն եեր ալթընտաքի աթէշ օճագլարը՝ պիրիպիւրլէրի իլէ միւհագ տըրլար : Վրիստոսուն Վիլիսէսինին չէքտիյի գօվալալըշլարտա տախի պու միսիլու պիր իլհագլըգ կէօրիւնտիւ : Րօմատաքի գօվալալըշ փարլատըղը կիպի՝ Նրուսաղէմտէ տախի Վրիստոսուն տիւշմանլէրի թէքրարէն

քէնտի զազապլարընը զահրէ իերաճ էտիպ՝
Յակովբոսուն իւզերինէ հիւճիւմ էթտիլեր ,
քի օլ վագթ օլ շէհրին եպիսկոպոսու ի-
տի : Օնու տիվանա չըգարտըլար , վէ Յի-
սուս՝ Լաւաճըն սաղ թարափընտա օթուրմուշ
տուր , վէ կէջիւն պուլութլարըլըլա կէլէճէք
տիր տէյու իգրար էթտիյինտէ , օնու թու-
թուպ պիր եիւքսէք մահալտէն աշաղա աթ-
տըլար վէ թաշատըլար . օ իսէ պէջլէ տէր
իտի , «Ղա՛ փէտէր՝ օնլարա ա՛ֆվ էյլէ՛ ,
զիրա նէ էթտիքլերինի պիլմէզլէր» : Լնճամը
պաշընա պիր թօփուզ իլէ վուրուպ՝ օնու
էօլտիւրտիւլէր : Սէ լաքին պու Եէհուտիլէ-
րին Քիլիսէյէ գարշը էթտիյի՛ սօն զուլմ
օլտու . զիրա Յիսուսուն աղզը իլէ սէջլէն-
միշ օլան օլ հէյպէթլի «զազէպ՝ հէմէն օն-
լարն իւզերինէ տէօքիւլմէյէ պաշատը :

« Դու . ԺԹ . 43 , 44 :

ՓԱՍԼ Ե

Երեսուցեին Խորապետ, վե Պօղոս Բե-
սարան վեճախ:

(Սէնէ 70 — 100)

Եւհաննիսիւն Էօթէտէն պերու Րօմալըւ-
րն Տիւքիւմէթինէ զօռաքի պօյուն էյմիշէր
իտի . վէ Ղ'էսսիոս Ֆլորոս նամ սօն վալի-
նին պէտ հարաքէթլէրինտէն օնլար զիյատէ-
սինճէ նէֆրէթ էտիպ' Րօմա Տիւքիւմէթին-
տէն պիւթիւն պիւթիւնէ եիւզ չէվիրտի-
լէր : Լնճամը մապէյնլէրինտէ ա'սըլըգ զուհը
էտիպ' պա'զըլարը պագլանտըլար . վէ պու-
ֆիթնէ ազ վագթըն իչինտէ' պիր եանղընըն
շիտտէթլի ըիւզկեար մա'րիֆէթի իլէ պիւթիւն
պիր օրմանը թութուշտուրտուղու կիպի , պիւ-
թիւն միլէթին իչինէ Եայըտը : Պու տիվա-
նէլէր' քէնտիլէրինի թէլէֆ էտէճէք ֆուր-
թունանըն հիչ պիր նիշանէսինի փէշին կէօ-
րէմէտիլէր : Սալթ Բրիսթիանլար' Յիսու-
սուն քէլամընըն միւճիպինճէ' թէզիյէ գաչ-
մաղա ճէհտ էթտիլէր : Ըգրիպպաս փատի-
շահ' Օորդանանըն էօթէ թարաֆընտա օլան
Բէլլա նամ քիւչիւք շէհրի օնլար իչիւն թախ-
սիս էյլէտի' քի օրատա սըղընսընլար : Պիր
թագըմը տա պաշգա թարաֆա չէքիլտիլէր,
զերա Բրիսթիանլար չօզլուգ օլտուգլարըն-
" Դուկ . ԻԱ . 20 :

տան՝ հէփսի պիր քիւչիւք շէհրէ սըղամազ-
լարըտը : Աէրտարը Լէբրէմ՝ Վ Եսպասիանոս
Բօմա ա՛սքերի իլէ Լըրուսաղէմի մուհասէրէ
էթտի : Պատէհու քէնտիսի Իմիէրաթօր ին-
թիխապ օլտուղու կիպի՝ օղլու Տիտոս պու
շէհրին էօնիւնիւ ա՛սքեր իլէ գուշաթտը : Լ-
րուսաղէմ՝ կէրէք օլտուղու մահալին իգթի-
զասընտան վէ կէրէք սանա՛աթ գուվվէթի
իլէ, մէթին վէ գալի՝ վէ սայքի ֆէթհ օ-
լունմաղ պիր շէհր իտի : Տիտոս պու շէհ-
րին իւզէրինէ կէլիպ օնու մուհասէրէ էթտիյի
զէմանտէն ազ էվվէլճէ՝ օրայա Լէհուտի պայ-
րամը սէպէպի իլէ սայըսըզ ճէմա՛աթ պիրիքմիշ
իտի : Լէհուտի թէվարիխնի եազան Յովսէպոս
տէր՝ քի պու էսնատէ պիր պուչուք միլիօն ճան-
տան զիյատէ պու շէհրէ գափանմըշտը :

Պու ա՛լլիմ շէհրին սօն սաա՛թը եէթիշմիշ
իտի . պիր շէհր՝ քի թէվարիխճէ տիւնեա իւզէ-
րինտէ պինա օլմուշ շէհրէրին էն մէհնուրու
տուր : Լէբրահամ քէնտի էվլատընը գուրպան
սունմագ իսթէտիյի զէման՝ հէյքէլին սօնկրա
օլ իւզէրինտէ պինա օլմուշ օլան Սօրիա տա-
ղը օ վագթ գուրու վէ իզսիզ պիր պայըր իտի :
Վ է օնտան չօգ սօնկրա Իսրայէլ միլէթի Սը-
սըրտան չըգտըղը վագթլարտա, օ՝ պիր շէհր օլ-
միքշուտու, քի սօնկրա Քանան տիյարընըն Իս-
րայէլ սըպթլարընա թագսիմ վէ թախսիս
օլտուղու զէման Յուդա վէ Իենիամին սըպթ-
լարընըն հիսսէսինէ տիւշտի : Օլ տէմ պու
շէհր աթէշէ վէրիլիպ քիւլ օլտու . վէ Լա-
քին Յեբուսլուլար օնու եէնիտէն պինա է-
տիպ՝ զիյատէսինճէ օնա մէթանէթ վէրմիշ-

լերիտի : Վէ գըյաս էտէրլէր իտի քի օնու Ղաւ-
 ւիթին ելինտէն քէօրլէր վէ թօփալար պիլէ
 Տըֆզ էտէպիլէճէքլէր : Պագաթ Ղաւիթ պու
 ճիւմլէ իլէ օնու քէնտի զապթընա կէչիրտի , վէ
 քէնտինէ փայիթախթ էթտի : Կէրէք օնուն՝
 վէ կէրէք օղլու Սողումնուն փատիշահլըղը վագ-
 թընտա՝ Երուսաղէմ զիյատէսինճէ շէրէֆ պու-
 մուշուտու . օրատա օգատար զէնկինլէք վար ը-
 տը քի «կիւմիւշ» սօգաղըն թաշարը կիպի ատի
 վէ պայաղը պիր շէյ սայըլըրըտը : Սողումն պու
 շէհրի չօդ զիյնէթլէ տօնաթտը , պախուսուս օլ
 մէշհուր վէ տիւնեանըն հիքմէթլէրինին պիրի
 սայըլան հէյքէլի պինա էտէրէք : «Լաբուգոդո-
 նոսոր հէյքէլի երգտը : Պաղտատ էսիրլիյինտէն
 սօնկրա Եշէհուտիլէր թէքրար եափտըլար . անճագ
 քէնտի էսքի փարլագըղընը վէ կիւզէլիյինի աս-
 լա պուլամատը : Սակաբէլիլէրին վագթընտա պու
 շէհր վէ հէյքէլ եաղմայա վէրիտի : Պու գահ-
 րաման ճէնքճիլէր պիր պահատըրանէ ճէսարէթ
 իլէ օնլարը Տըֆզ էթտիլէր . վէ Լագգ (Լա'ա-
 լա պու նամտար շէհրի քիւլի խարապըրգտան
 խէլաս էյլէտի : Պէջիւք Էերովդէս հէյքէլի
 սայքի պիւթիւն պիւթիւնէ եէնիաէն եափտը ,
 վէ իւզէրինէ քիւլիյէթլի ագչէ սարֆ էթտի .
 Օխուս Վրիստոս օնուն իչինէ կիրտիյի վագթ՝
 Էգըրգ ալթը երը օլմուշուտու քի օնտա իշէյօր-
 ւարըտը . վէ շէհրին մուհասէրէսի պաշատըղը զէ-
 ման իշէր տահա հէնուղ թէքմիլ օլմուշուտու :
 Պու մէշհուր հէյքէլ իքինճի տէֆա'տէ պիւ-
 թիւն տիւնեանըն թամաշասընա վէ մէտհինէ շա-

յէսթէ պիր «պինա օլտու . վէ Տիտոս չօգ արզու-
լէր իտի քի օնա տօգանըմասըն , վէ օնու սաղ
սէլիմ պագլասըն : Այլ լաքին Յիսուսուն քե-
լամլարը թէքմիլ իճրա օլմալըյըտը : Մուհասե-
րէտէ՝ աղ վագթըն մնայէյնինտէ եէյէճէք զա-
խրէլէր տիւքէնտի . վէ էջլէ պիր էմնալսըզ գըթ-
լըզ օլտու , քի ինսան էթի եէմէյէ մէճպուր օլ-
տուլար : Այլ նագլ օլունուր քի պիր գաչ գա-
րլար քէնտի էվատլարընը քէսիպ եէմիչէր .
Հէր շէյ՝ տէրիյէ՝ Փարէյէ վէ քէտիյէ վարըն-
ճայա գատար տիւքէնմիշ իտի : Այլ էն պէջիւք
միւսիպէթ պու իտի քի շէհրին իչինտէքի ատէմ-
լէր իքի Փըրգա օլուպ՝ պիրիպիրէրինէ սիլա՜
չէքտիլէր , վէ գան սէլ կիպի եիւրիւտի : Պէջ-
լէ պիր գօրգունճլու զազէպ իլէ Ալլահըն հագ
շէրի՛մթը Ահհուտիլէրին իւզէրինտէ իճրա օ-
լունտու . չիւնքի օնլարըն սուչու փէք պէջիւք ի-
տի , օնուն իչիւն զազէպլէրի տէ պէջիւք օլմագ
կերէք իտի : Այնճամը Ռօմա ա՛պքերի շէհրին իչի-
նէ կիրտի : Այլ հէր քիմին էլինտէ գըլըճ վէ
սիլա՜ պուլտուլար իսէ , հէփսինի էօլտիւրտիլէր .
վէ Տիտոսուն սա՛ջապէթլիք էթմէսինէ գարշը գօ-
յուպ՝ հէյքէլի աթէշէ վէրտիլէր . վէ թաշ թաշ
իւզէրինէ գալմատը : Պիւթիւն շէհր վէրան օլ-
տու . 97,000 Ահհուտի էսիր կիթաի . վէ մու-
հասէրէտէ պիր միլիօն վէ եիւզ պին ճան զայ՝
օլտու :

Պու պէջիւք շէհրին սօնու պէջլէ օլտու . քի
օնա հալա պու կիւնէ գատար Պուլտսի շէհր տէ-
նիլիր Ե Օնուն խարապ օլմասը՝ Քրիսթիան Քի-
լիսէսինին հագգընա էյի օլտու : Չիւնքի՝ էկերչի
Քրիսթիանլըզ Ահհուտիլիքտէն տօղմուշ իտի իսէ

տէ, օ միւսմագիւ այրըճա պիր մէզհէպ սայրւա-
 ճաղըտը, վէ Վրիսթիանլար՝ օ վագթա գատար
 օլտուղու կիպի, Եհհուտիլէր իլէ արթըգ գա-
 րըշմամագ. կերէք իտի: Երուսաղէմին խարապ օլ-
 մասընտան սօնկրա՝ Վրիսթիան Վիլիսէսի Եհ-
 հուտիճէ ա՛յնլարտան պիր էյիճէ խէլաս օլտու-
 զիրա օ զէմանա գատար օնլարը թէքմիլէն իճ-
 րա էթմէյի՝ քէնտինէ վաճիպէ՛ի զիմմէթ սայա-
 յօրուտու: Սովսէսին գանունլարը՝ օնուն սեր-
 պէսթ վէ րուհանի իլերլէյիշինէ էնկէլ օլույօր-
 լարըտը: Եյէր Երուսաղէմ խարապ օլմասայը-
 տը, շիւպհէսիզ Վրիսթիանլըղն փայլթախթը օ՛
 օլաճաղըտը. ֆագաթ սահիհ Վրիսթիանլըգ՝ Եւ-
 լահա րուհ իլէ վէ կերչէքլիք իլէ սէճտէ գըլմագ
 էսասընըն իւզէրինէ պինա օլմուշ օլտուղունտան,
 օնա նէ՛ Երուսաղէմտէ վէ նէ տէ Բօմատա պու-
 միսիլու փայլթախթ լաղըմ տէյիլ տիր:

Երուսաղէմին խարապ օլմասընտան սօնկրա՝
 Յովհաննէստէն մա՛տա պաշգա պիր Բէսուլուն
 սաղ գալըպ եաշատըղընը պիլմէյիզ: Պու Բէ-
 սուլ՝ պիրազ էվվէլ Եփեսոսա չէքիլիպ, պիւթիւն
 օ սէմթլերին Վիլիսէլէրինէ Ինճիլին ըշըղընը
 եայտը: Ա է Գոմէտիանոս Իմիէրաթօրուն կիւն-
 լէրինտէ օթուզ սէնէ գատար Վիլիսէ րահաթըգ
 կէօրտիւքտէն սօնկրա՝ եէնիտէն Վրիսթիանլա-
 րա գարշը գօվալայըշ զուհրունտա, Յովհաննէս՝
 Իմիէրաթօրուն հուզուրունա ճէլպ օլունտու:
 Տերտուղիանոս նազլ էտէր՝ քի Իմիէրաթօր պու
 Բէսուլու գայնար զէյթին եաղը գազանընա աթ-
 տըբտը, վէ օնուն իչինտէն սաղ սէլիմ չըգտը:
 Պատէհու Պագմոս ատասընա սիւրկիւն օլտու,
 վէ օրատա Յայտնութիւնու եազտը:

ՕՐ վագթլարտա՝ Դոմետիանոս Դաւիթին զհրրիյէթինտէն պագը գալան վար մը տըր տէյու արաթոր . զերա իշիթմիշիտի քի Դաւիթին նէսլինտէն պիր Ս՝եսիա տողաճագ , վէ օ պիւթիւն մէմէքէթլէրէ պոյուրաճագ : Իմոի օնու զայ՝ էթմէսինի իսթէր իտի , քի քէնտինին օնտան գօրգաճագ պիր քէօշէսի օլմասըն : Յիսուսուն գարընտաշը տէնիլէն Յուգանըն իքի թօրունլարընը Իմիէրաթօրուն գարշըսընա չըգարտըլար . վէ օնլարըն էլէրի նասըր պաղլամըշ օլտուղունտան՝ քէնտի էլէրինին էմէյի իլէ կէշինմէլէրի աշիքեսար իսպաթ օլտու : Դոմետիանոս պունու կէօրտիւյիւնտէ , Ֆուգարա վէ գօրգուլմազ ատէմլէր տիր տէյէրէք օնլարա եօլ վէրտի : ՕՐ էսնատէ Յովհաննէս Րէսուլուն իթլաղը չըգտը , վէ Նփեսոսա տէօնտիւ : Վ է օրատա քէնտի Ինճիլինի վէ մէքթուպլարընը՝ եազտը , քի օլ մէքթուպլարըն իչինտէ՝ Վիլիսէնին իչինէ քէնտի եանկլըշըգլարընը եայմաղա չապալայան պիր թագըմ՝ եալանճը խօճալար իլէ ճէնքլէշի : Յով-

հաննէս Ռէսուլ՝ պիրինճի տէհրին սօնլարընտա փիր
իխթիյարըգտա վէֆաթ էյլէտի : Ե՛օմրիւնիւն
սօն կիւնլէրինտէ տայիմա շու նասիհաթը թէք-
րար պէ թէքրար սէօյլէրիտի, «Պէնիմ չօճուգ-
լարըմ՝ պիրի պիրինիզի սէվին» : Պու նասիհաթ
հէրնէ գատար գըսսա վէ գօլայ պիր տէրս իսէ
տէ, օն սէքիզ տէհրտէն պէրու տուր Վրիսթի-
անլար պունու էօյրէնմէքտէ օլուպ հէնուզ թէք-
միլ էտէմէմիշէր :

Փ Ե Ս Լ Զ

Ինճիլէն՝ Գօլալայըլարա Գարշը Կո-րարաթ Պ-
շէսարէն՝ Սըսըա՝ Լըսպիսիւնա վէ Էնիսիսիւնա
Էայըլմաը :

(Սէնէ 100 — 174)

Ռէսուլլարըն վագթընտան սօնկրա Վրիսիսէ-
նին տըշարըքի գուվվէթի չօղալուպ էայըլորգտա,
րուհանի է՛օմրիւ վէ գուվվէթի զայիֆէնտի :
Վրիսթիան տինինին թա՛լիմաթլարընըն փաքըք
ու ա՛լալըղը, վէ էտէպ ու էրքիւնէ (բարոյակա-
նա) օլ տէրէճէ թէքմիլէն մուվաֆըգ օլմասը՝
չօգ քիմնէլէրին Վրիսթիանըղը գապուլ վէ օ-
նու իգրար էթմէսինէ վէսիլէ օլմուշուտու . լա-
քին պունլարըն արասընտա պիր թագըմ քիմ-
սէլէր տախի պուլունուրուտու՝ քի էյէրչի Վրիլի-

սէյէ տախիլ օլմուշար իտի իսէ տէ, պիլքիւլ-
լէյէ տիւնեատան քէսիլմիշ տէյիլէր իտի: Այ
պու վէճՏիլէ Վիլիսէնին իքինճի տէՏրինտէ՝ պիլ
օլ աղիլ սաֆլըղ՝ օլ տիրի մուհապպէթի՝ օլ
գա՛վի իթիգաթը վէ Րէսուլարըն վագթլարընը
պըրտ էտէն օլ թէմիզ թա՛լիմաթը քէնտի իւք
տէրէճէլէրինտէ պուլմայըղ: Տէօրտիւնճիւ տէՏր-
տէն սօնկրա տահա չափուգ ընգրաղ պուլտու,
ղիրա օ վագթա գատար դօվալայըշար գա՛վի
Վրիսթիանլարը ճանլատըյօրուտու, վէ Վիլիսէ-
յի թէմիզէյօրուտու: Աքին էյէր պիր թա-
րաֆտան դօվալայըշ աթէշի Վրիսթիանլըղս եպ-
մաղա՝ վէ տինին վէ իւմիտին վէ մուհապպէ-
թին մէյվէլէրինի մէյտանա չըգարմաղա եարայօր
իտի իսէ տէ, օ պիր թարաֆտան տա՝ օլ աթ
իւսթիւք վէ գարըշըղըղ վագթլարը՝ Վիլի-
սէնին իչէրքի գա՛վիլիյինէ՝ վէ պախուսուս կէր-
չէքլիյի պիլմէյէ միւթա՛լիգ մատտէլէրէ ֆայտալը
տէյիլ իտի: Այ գա՝ ֆուրթուշալար վէ գա-
սըրղալար եէրի սարսըպ՝ մահսուլտար էտէրլէր,
ֆէգաթ անճագ կիւնէշին շավգընտա պէյիյէն
իւզիւմլէր տիր քի Տէփսինտէն գուվվէթլի շարա-
պը վէրիրլէր: Պու ճիւմլէ իլէ՝ օ ասըն Վիլի-
սէսինտէ նիչէ ֆաղիլէթլէր կէօրիւնտիւ, քի պի-
ղիմ կիւնիւմիւզիւն Վիլիսէսի օնլարը էտինմէք-
տէն չօգ ուղագ գալմըշ տըր:

Րէսուլարըն տէՏրինին սօնուստա՝ Նըրուսաղէմ
վէրանէլէրտէն. իպարէթ պիր չէ՛լ օլմուշուտու,
վէ լաքին Աֆէնտիմիզին օրատա եագտըղը ա-
թէշ՝ երգընթըւսընըն աթընտա սէօնմէմիշ ի-
տի. օ աթէշ էյլէ գըղըլճըմլար փիւսքիւրտիւ, քի

օնլար տիւնեանն Տէր Թարափընաւ եայլալար : Բէսուլարն խալէֆէրի՝ եա՛նի օնլարտան սօնկրա օնլարն եերինէ Ինճիլին խղմէթինէ կէլէն-
լէր, քէնտիլէրին վա՛ղ խղմէթինէ մուգայէտ օլուպ՝ Բէսուլարտան օնլարա սըփարըշ օլու-
նան իշէ միւտավէմէթ էթտիլէր : Տաճա փէք
չօգ սիւրիւլմէմիշ վէ պօշ գալմըշ Թարալար
վար ըտը, քի օնլար ալաճանի կերչէքլէք Թօ-
խուժունա Տաղըր իտիլէր . վէ Յիսուսուն շա-
յիրտլէրի քէնտի Լփէնտիլէրինին «ճիւմլէ մախ-
լուգա Ինճիլի վա՛ղ էտին» տէյի օնլարա
պույուրմուշ իտիյի Թէնպիճինի իճրա էթմէյէ
արղուլարը վար ըտը իսէ, նասըլ պօշ տուրա
պիլիւրէրիտի : Լքինճի վէ իւչիւնճիւ տէճրտէ՝
օնլար Վրիստուսուն Ինճիլինի փէք չօգ եերլէ-
րէ կէօթիւրտիւլէր . օնլարն կէօրտիւլիւ պէօ-
յիւք վէ Տիսապսըղ իշլէրին վէ չէքտիլէրի զաճ-
մէթլէրին օլ տէրէճէ տօղրու վէ մուֆասսալ Տի-
քույէլէրի եէտիմէգտէ պուլունամատըղնտան ,
անճագ պիղիմ կիւնիւմիւղիւն վա՛ղճըլարընըն իշլէ-
րինտէն ըուպար վէ գըյաս էտէրէք՝ աղ չօգ
ֆէճմ էտէպիլիւրիղ . զիրա օ վագթլար չօգ իշ
կէօրիւրլէր իտի վէ փէք աղ եաղարլարտը :

Բօմալըլարն ճէնկիւնտէն սօնկրա՝ Պաղեստին-
տէ չօգ Վիլիսէլէր վարտը, վէ օնլարա չօգ Լէ-
հուտիլէր գաթըլտըլար : Պու Լքրաճամ էվաա-
լար՝ քէնտիլէրին միլէթ մաղըուրլուղունու Տայ-
լը վագթ գալպլէրինտէ Թաշըմըլարտը . վէ Լա-
քին Տէյքէլլէրինին խարապ օլմասը՝ օնլարն
Փօտուլլուղունու Թէսքին էյլէտի : Տիւրուտա՝
Սիդոնտա վէ Ղամասկոստա տա չօգ Վրիսթիւ-
անլար վարտը . վէ Լ՛նտիոք Վիլիսէսինին մէս-

նէտի՝ Րէսուլարըն վագթը կիպի՝ տայիմա զիյա-
տէ պեօյիւք իտի։ Աագաթ սէլամէթին միւթ-
տէսի կերէք եագընտաքի վէ կերէք ուղագտաքի
թայիֆէլէրէ՝ կիւնպէկիւն զիյատէ թէ՛սիր էթմէ-
յէ պաշլատը։ () վագթ տահա վա՛ղճը կէօնտէ-
րէճէք շիրքէթլէր վէ վա՛ղճը հազըրլայաճագ մէտ-
րէսէլէր եօղուտու . իլլա հէր պիր Վրիսթիան
քէնտինի վա՛ղճը եերինէ գօյուպ՝ Ֆուրսաթ պուլ-
տուգճա քէնտի ինանտըղը () իսուսու վա՛ղ է-
տէր իտի։ Ա ի վա՛ղճըլար իչիւն միւսթագիլ պիր
օրթա սանտըղը իգթիզա էթմէզ իտի, վէ օնա
միւհթաճ տէյիլ իտիլէր . զիրա հէր պիր Վրիսթի-
ան՝ Ինճիլի եայմայը ալէսսէվիյէ քէնտինին պիր
խրզմէթի՝ վէ օնուն իչիւն չալըշմայը քէնտինէ
պօրճ սայարըտը։ Վալտը քի՝ Լֆէնտիմիզ տայի-
մա էօյլէ Վրիսթիանլար մէյտանա չոգարըրըտը,
քի քէնտի պիւթիւն է՛օմրլէրինի Ինճիլին վա՛-
ղընա թագտիս էտէրլէրիտի . վէ Ինճիլէ եէնի գա-
փուլար աչմագ իչիւն՝ պաշգա թայիֆէլէրէ կի-
տէրլէր իտի։ Լաչըն վա՛ղճ՝ Սըսըրըն իչինէ
չօգտան կիրմիշիտի վէ պախուսուս Լաքէնտէրիյէյէ,
քի օրատա չօգ Եէհուտիլէր վարըտը . օնտան Վը-
ղըլ տէնիզին գըյըսընա վէ Ըրապիսթանա եա-
յըլտը, քի օրատա պունտան ագտէմճէ՝ Պօղոս
Րէսուլ չալըշմըտը վէ օրատան Էինտիսթա-
նա գատար տախի եէթիշտի։

Փ Ե Ս Լ Ի

Ինձիւն՝ Կիւրճիսթանա, Լնարօլույա, Սաֆիդ-
նիայա, Բոսթանանա, Իւլէրիայա վէ Բօմանըն նաֆ-
լէ իսթեանէ օլան սայեր Վեճէթէնլէրէնէ Եայըլմասը :
Թիւթայեան լիւսըր տէնիլէն ա'սաթէն ճիւթէթիլէն շէհէր
օլմասը :

(Սէնէ 174 — 323)

Կիւրճիսթանըն իչինէ Ինճիլին Եայըլմասընը՝
Թէվարիին պիզէ Եէրլի Եէրինճէ նազլ Էթմիշ տիր :
Պիր Վրիսթիան գարը օ մէմլէքէթէ Էսիր
տիւշիւպ՝ Էջլէ պիր ատէմին Էվինտէ գօ-
նաֆ Էթտի քի օնուն օղու խասթա իտի . պու
տինտար Էսիր գարը՝ Լլաճա տուա՝ Էթտի քի
օ չօճուղա սաղլըգ վէրսին, վէ չօճուգ Էյի օլ-
տու : Ա է օրանըն փատիշահընըն գարըսը աղըր
խասթա օլմաղըլա, օ տա պու Էսիր Վրիսթի-
ան գարընըն տուա՝սըյըլա քէնտի սաղլըղընը
պուլտու : Ա է փատիշահ ավտա պիր գազայա օղ-
րամաղըլա, Վրիսթիանլարըն Լլաճընը խաթըր-
նա կէթիրիպ՝ օնու իմտատա չաղըրտը, վէ օ գա-
զատան գուրթուլտու . վէ պու վէճՏիլէ տէօնիւպ
Վրիսթիան օլտու : Ա է տաիի քէնտի գարըսը-
նըն Թահրիգի իլէ Բօմատան վաղճըլար կէլին-
ճէյէ գատար՝ քէնտի րայալարընա Ինճիլի
վա՛ղ Էյլէտի : Պու շէյլէր 320 վէ 330 սէ-
նէնին մա'պէյնինտէ վուգու՝ պուլտու : Ա է պէյ-
լէճէ՝ պիր Էսիր գարը ազատըղա ա'լաթ օլտու :

ԼՆատօլունուն (Փշր Լսիա) իչինտէ՝ պախուսուս
 Յոնիատա վէ փուլգիատա Վրիստոսուն փատի-
 շահլըղէ էջլէ պէջիւք ֆիւթուհաթլէր էթմիշ
 իտի, քի Յովհաննէս Բէսուլուն վէֆաթընտան
 պիր երլ սօնկրա՝ Պրուսա էյալէթինին Բօմալը
 վալիսի եազարըտը, քի ալլահլարըն իպատէթխա-
 նէլէրի վէ մէղպահլարը թէրք օլունմուշտուր, վէ
 գուրպանլար սունանլարըն սայրսը փէք ազ տըր:

Իւչ եիւզ եիրմի պէշ թարիխինտէ՝ Նիկիա-
 տա 318 Եպիսկոպոստան իպարէթ պիր սինա-
 դոս օլտու վէ օլ Եպիսկոպոսլարըն չօղու ԼՆա-
 տօլունտան իտիլէր: Ինճիլ Մակեդոնիատա վէ
 Բուսիսթանտա տա տէրին քէօքլէր սալըվէրմիշ ի-
 տի, վէ կիթտիքճէ քէնտի ֆիւթուհաթլարընը
 եայայօրուտու: Պօղոս Բէսուլ հայաթտա իքէն,
 Ինճիլ Գաղմատիայա՝ Իլլիրիայա վէ թուենա գը-
 յրլարընատէք վարմըշտը: Ա է սէլամէթին միւթ-
 տէսի օ սէմթլէրէ պյագ պասմազտան էվվէլ՝ ()
 գոստոս Իմիէրաթօրուն ֆաթիհ սիլահլարը օրա-
 տա օնլարա եօլ աշմըշտը: ()գոստոս պիւթիւն
 օլ շէհրլէրի քէնտի զապթընա կէշիրմիշ իտի.
 վէ քէնտի հիւքիւմէթինի օրատա սապիթ էթ-
 մէք իչիւն՝ թուենա գըյըսընըն պիր գաչ մահա-
 լինտէ Բօմատան խալք կէթիրիպ՝ օրատա նագ-
 լի իսքեան էթտիրտի, քի պաշանկըճընտա 120,000
 ճան իտիլէր. վէ վազթ վազթ պունլարա եէնի-
 տէն տահա նիչէ քէջլէր իլավէ օլունուպ արթ-
 տըլար: Պու նագլի իսքեան օլունան քէջ ու
 գասապալարը Նիւքսէք Զոնթիպատէք իլէրլէ-
 տիլէր, վէ պէջիւնքի կիւնտէ շէնլէնմիշ շէհր-
 լէրին չօղունուն թէմլինի օնլար պրագտըլար:
 Ա է թապիաթը իլէ պու շէհրլէրին վէ Բօմա-

նրն մապէյնինտէ պիր սրգը տօսթլուգ վէ մինաւ սիպէթ փէյտա օլտու . վէ պիր վալիտէ քէնտինտէն աւղագ օլան էվլատրնա՝ քէնտի եագըն խըսըմ-լարընըն վէ վաթանընըն հափատիսլէրինի իլհագ էթտիյի , վէ էլինտէն կէլտիյի գատար՝ փէտէր խանէսինտէ մալիք օլտուղու ճէմի ա՛լա շէյլէր-տէն պիրէր փարչա օնա եօլլատըղը կիպի , էջլէ տէ պու մէմլէքէթլէր Վրիսթիանլըղը Ռօմա-տան գապուլ էթտիլէր . եախօտ՝ հիչ տէյիլ խէ , օլ եէնի թալիմա՛թըն խապէրի օնլարըն գուլա-ղընա տա եէթիշտի : Ալ ագթ պէ վագթ փայի-թաիթտան կէլէն եէնի խալգըն իչինտէ փէք չօգ Վրիսթիան պուլունուրուտու . հէր պիրեէնի կէ-լէն պէօլիւք ա՛սքերին իչինտէ տէ Վրիստոսա տէօնմիւշ քիւլլիէթլի ա՛սքէր պուլունուրուտու :

(Ժ)էվարիիս պիղէ խապէր վէրիւր , քի Ռօմա-նըն պիր պէօլիւք ա՛սքերի վարըտը , քի կիւլէ-յէն թէսմիյէ օլունուրուտու , վէ օնուն իչինտէ փէք չօգ Յիսուսուն շայիրտլէրի վարըտը : Սար-կոս Մարիկոս Խմիէրաթօր՝ 174 թարիխինտէ լծունա գըյըլարընտա Սարքօմանլար իլէ վէ Վու-ատլար իլէ սէֆէր էթմէքտէ , պիր պէջիւք թէհլիքէ իչինտէ պուլունուտու : Օխրա տիւշմանըն հիւճմ էտէճէք վագթընտա քէնտի ա՛սքերլէրի շիտտէթլի սըճագտան վէ սուսուղլուգտան թէլէֆ օլույօր-լարըտը : (Ն)լար պու ֆէնա հալտէ իքէն , Վը-րիսթիան ա՛սքերլէր տիգ իւթիւնէ կէլիպ՝ Յի-սուս Վրիստոստան իմտատ տիլէտիլէր . չափու-ճագ պիր եաղմուր եաղտը , վէ Ռօմա ա՛սքերի-նին սուսուղլուղունու թէսքին էյլէտի . վէպու-նուն իլէ պէրապէր վուգու՝ պուլան շէտիա ֆուր-թունա տիւշմանլարը էջլէ դօրգութաու , քի

Բամալըլար շալէպէ էթտիլէր : Լաքին Խմիէրա-
թօր պու եարտըմը քէնտի ալաճը Գիոսս վէր-
տի • վէ Բամատա օնա թաշտան եէնի պիր փուլթ
տիքտի : Տերտուղիանոս նազլ էտէր քի գալէ-
լէր՝ ալայլար վէ օրտուլար՝ Վրիսթիանլարըւս
տօլմուշուտու : Հէմ տախի տէրլէր քի Գուկի-
ոս՝ Սաքսիմիլիանոս՝ Սիկտորինոս՝ Կուիքինոս վէ
Վարկիսոս՝ Ինճիլի Եիւքսէք Հուեթիատան Լ-
ըստրիայատէք կէօթիւրտիլէր, վէ Լ.Փրա իս-
մինտէ պիր գարըյը՝ Վրիստոսս իթիգատ էթ-
տիլի իչիւն՝ Լ.Կզպուրկտա եագտըլար . անճագ
պիզ պու իշլէրի սաճիճ տէյի նազլ էթմէյիզ ,
Սէ Լաքին էյի պիլիրիզ քի իւչիւնճիւ տէճրին
իչինտէ՝ օ սէմթիւրտէ փէք չօգ Վրիսթիան Վիլի-
սէլէրի վարըտը :

2օգ արզուլէրիմ քի Սաքսիմիլիանոս Խմիէրա-
թօրուն օրտուսունտաքի լիւսայեան լիվասը տէնի-
լէն 6600 Վրիսթիանլարըն շէրէֆլի շէճիտ օլ-
մալարընը սիղէ թաֆսիլէն նազլ էտէյիմ : Պու
փատիշաճ 286 թարիխինտէ ճէմա՝ամթըն զօրպա-
լըղընը թէսքին էթմէք իչիւն՝ Կօլլօարըն իւ-
զէրինէ կիտէյօրուտու : Սէզքիւր լիվա ճէնքտէ
Տէփսինտէն զիյատէ իյիթլիք էտէրիտի , վէ Տէփ-
սինէ տէ էյի իպրէթ վէրիւր իտի : Սէ օնլարըն
պաշը՝ Սաւրիկիոս իսմինտէ միւթմէպէր պիր իւ-
թիար միրի լիվասը վարըտը , քի սաչլարընը սէ-
ֆէրլէրտէ աղարթմըշ ըտը : (Քթօտուրուժմա եւս-
խօտ Սարթինեյիյէ եէթիշտիքլէրինտէ , Սաքսի-
միլիանոս պիւթիւն ա՛սքէրինէ էմը էթտի քի ալ-
լաճլարա՝ օնլարըն քէրէմինէ միւյէսսէր օլմագ ի-
չիւն , սալթանաթը պիր գուրպան սոււնսունլար ,
Լիւսայեան լիվասը պու թէքլիֆի գապուլ էթ-

մէյիպ՝ քէնտի զապիթլէրի իլէ պերապէր Աւ-
 կունումա շէքիլտի . (քի շիմտի շեյունտիանըն Սէն
 Սօրիս գասապասը տէնիլիւր) : Իմիէրաթօր պունա
 խորսլանըպ՝ էմր էթտի քի օնլարըն օնտա պի-
 ռինի էօլտիւրսիւնէր : Ի իվանըն պագի գալանը
 սիլահ էլլէրինտէ՝ քէնտի գարտաշլարընըն պի-
 ռէր պիրէր էօլտիւրսիւնիւ սէյր էթտիլէր , ան-
 ճագ եէրլէրինտէն գըմըլտանմատըլար , վէ օնլարը
 գուրթարմաղա չապալամատըլար : () Նլարա էմր
 օլունտու քի ալլահլարա գուրպան սունսունլար :
 Լաքին օնլար թէքրար օլ թէքլիֆի ըէտտ էթ-
 տիլէր : Սաքսիմիլանոս թէքրար օնլարըն օնտա
 պիրինի էօլտիւրթտիւ : Իւչիւնճիւ էմրի տախի օն-
 լար ըէտտ էտիպ՝ Իմիէրաթօրա պէօյլէ ճէվապ
 վէրտիլէր . « Գֆէնտիմ » պիղ պուրատա սանա սէ-
 ֆէրտէ խըզմէթ էթմէք իչիւն տուրույօրուզ , ան-
 ճագ պիղ Ալլահըն տախի գուլու վէ խըզմէթ .
 քերար իղ . օլ Ալլահըն քի՝ պիղ օնու սէվինճ
 իլէ իգրար էտէրիլ : Պիղիմ գօլումոնղ սանա միւ-
 թի տիր , անճագ գալպիմիղ () նո՛ւն տուր : Սէն
 պիղէ էթմէք վէրիւսին , վէլաքին () պիղէ էօ՛միւր
 վէրմիշ տիր : Սէն պիղիմ սահիպիմիղ իսէն , սէ-
 նին տախի սահիպին Ալլահ տըր : Պիղ սանա
 տայիմա իթա՛աթ էթմիշիղ տիր , վէ եինէ սանա
 իթա՛աթ էթմէյէ հազըրըզ . վէլաքին էյէր սէն
 պիղիմ Գուրթարըճըմըզըն շէրի՛աթընա գարշը
 պիր շէյ պիղէ էմր էտէճէք օլուրսան , պիղ Ալ-
 լահա՛ սանա էթտիյիմիգտէն տահա զէյատէ ի-
 թա՛աթ էթմէյէ մէճպուր իղ : Սէնտէն էվվէլ
 Ալլահա սատըզըզ էթմէյէ եէմին էթմիշիղ վէ
 էյէր եէմինի պօզմագ իգթիզա էտէրսէ , Ալլա-
 հընքինի պօզմագտան իսէ , սէնինքինի պօզմագ

տոհա եկա արք : Իշթէ պիզ Լլաճը պիզիմ
ժէտերիմիզի՝ վէօնուն պիր թանէճիք Օղու պի-
զիմ՝ Գուրթարըճըմըզ Յիսուս Քրիստոսու գոր-
գուսուզ փերվասըզ իգրար էտէքիզ : Սէ պիզ
փիւր սիլաճ օլտուղումուզտան՝ գապիլ տիր քի
զօրպալըզ իլէ քէնտիմիզի գուրթարապիլէլիմ .
վէ լաքին պիզ պու շէյի իսթէմէյիզ . զիրասուչ-
լու եաշամագտան իսէ , սուչսուզ էօլմէյի տա-
հա խայրըլ սայարըզ” :

Պունա Սաքսիմիքանոս զիյատէսինճէ էօլքէ-
լէնիպ՝ օրտու աաքէրինի լէրի չէքտի , քի պիւ-
թիւն պու լիվայը գըլըճ իլէ տօղըաթսըն : Օլ
զէման Սաւրիկիոս հալիմիք իլէ ճէվապ վէրիպ
տէտի . “Պու մատտէ իչիւն ա՛սքէրլէրէ միւհթաճ
տէյիլ սին , սանա եալընըզ պիր ճէլատ տա էլ
վէրիր . եէթիշիր քի էլի ապլա եօրուլմասըն” :
Պու վէճհիլէ օլիվա ապլա գարըլ գօմայարագ՝
սիլահարընը աշաղա պրագըպ պիր տօթ գու-
ճաղընա կիտէր կիպի՝ շէհիտ օլտուլար :

Պու զուհուրաթըն զիքրի օլ շէհրտէ վէ օ-
նուն ճիվարլարընտա գատիմ գալտը : Ս ինննա-
նըն Լպիսկոպոսու Սեքստոս Լվիտոս՝ պէշինճի
տէհրտէ տէր քի , քէնտի վագթընտա Լւկու-
նումտա Սաւրիկիոս իսմինտէ պիր Քիլիսէ եափ-
տըլար , վէ Սաւրիկիոսու ա՛ղիզ սըրասընա կէ-
չիրիպ՝ օլ շէհրին իսմինէ տէ Լ՛զիզ Սաւրիկիոս
գօտուլար : Սէ ճէմա՛աթ օնա թա՛ղիմ էթմէք
իչիւն՝ երլտան երլա օնուն եօրթուսունու թու-
թարլարտը : Սէ նագլ օլունուր քի թեքայ-
եան լիվասընտան պիր գաչ ա՛սքէր պաշգա թա-
րաֆլարա գաչըպ՝ Քիլիսէլէրի հիթաս էթտիլէր , նա-
սըլքի միւթէ՛ագիպ ֆասլտա նագլ էտէճէյիզ :

ՓՈՒԼ Ը

Ինչիւն Հելուհտիայա Ղեկնեման վե Պրահայա
Եայլմար :

(Սէնէ 288 — 400)

Հելուհտիա 60 սէնէսինտէն պերի Բոմարլա-
րըն հիւքիւմէթի ալթընտա իտի : Ընճագ իքին-
ճի եախօտ իւչիւնճիւ տէհրտէ՝ Ինճիլին ըջըզ քէն-
տի քէրէմլէրինի օրատա եայմաղա պաշլատը :
Իւչ եիւզիւնճիւ սէնէյէ Թօղու Ղինէվրատա
պիր Եպիսկոպոս վարըտը , Ղինէվրա՝ Ըլուպրոկ-
լարըն շէհրինէ միւթալիգ իտի , քի Ս ինննա
(Տեւթինաթօտա) օնուն փայլթախթը իտի : Պու
թարիխտէ Ղինէվրա Եպիսկոպոսու քէնտի եը-
գըզ Քլիլսէսինի եաիմաղա Ղօսթանչա Քլօր-
տան իպին ալտը , վէ պունտան աղնաշըրյօր քի
Քրիսթիանլըզ օրատա չօդտան թէմլէնմիշ իտի :
Լչիմիզտէ տաճա սահիճ վէ միւթէպեր նագ-
լիյէթլէրիմիզ օլմատըղընտան , Քրիսթիանլըզն
Հելուհտիայա կիրմէսինին կէրչէք եախօտ կէր-
չէյէ պէնզէր նագլինի էտէն էսքի Ս արբ Սրբոց-
լարա* եա՛նի ա՛ղիզլէր նագլիյէթլինի էտէն քի-
թապլարա գանա աթ էթմէլիյիզ : Սօլիւրիւն
Ս արբ Սրբոցու՝ եախօտ Յայսմաուուրբու նագլ է-

*Վարբ Սրբոց՝ եախօտ Յայսմաուուրբ : Ա՛ղիզլէրին
չօղու՝ քէնտի իպատէթքեարըզլարը իչիւն՝ վէ քէնտի-
լէրինի վէ տիւնեայը թէրբ էթտիքլէրի իչիւն՝ վէ էք-
սէրի քէնտի առաքելական խրզմէթլէրինի էտա էթ-
տիքլէրի իչիւն՝ սէչքին վէ մէշուր քրիսթիանլարը
արբար : Սատէ օնլարըն տինինտէն վէ ղայրէթինտէն

տէր քի "Թեբայեան լիվասընտան 288 Թա-
րիխնտէ սուրբ Ուր վէ սուրբ Սիկտոր իս-
մինտէ իբի նէֆէր Սօլիւրէ կէլտիլէր : Սաքսի-
միլիանոս օնլարը իւքէնճէյէ վէրտի . վէ լաքին
օնլարըն իւզէրինէ կէգքտէն էօյլէ պիր փար-
լադ ըշըգ տօղտու քի ճէլլատար ետրէ չար-
փրլարլար, վէ պու իբի Վրիսթիանլար գաչա
պիլտիլէր : Սէ լաքին չիւնքի օնլար հէր Թա-
րաֆտա փուլթիւրէսթլէր իչինտէ Խնճիլի վա՛ղ
էթմէքտէն կէրի տուրմայօրլարտը, օնլարը Թ'ք-
րար Թուլտուլար, վէ աթէշէ եազմագ իսթէ-
տիլէր : Խմտի Հերմէսին փուլթիւնէսի պուլուն-
տուղու պայրըրն իւզէրինտէ օտունլար իլէ ա-
թէշ եագըպ' օնլարը աթէշին իչինէ աթտըլար,
լաքին կէօքտէն պիր պօլ եաղմուր եաղըպ' ա-
թէշի սէօնտիւրտիւ, վէ օլ իբի շէհիտլէրի Թէք-
րար օնլարըն էլինտէն գաչըրտը : Սէ փուլթ-
իւրէսթլէրին պաշը՝ օնլարը Խնճիլին Թիթիգա-
թընտա եինէ գալի պուլմաղըլա, օնլարը Լար
քէօիրիւսիւնէ կէթիրտի, վէ պաշլարընը քէ-
սիպ' լէշլէրինի սույա աթտըլ' (Սէնէ 303) :

Պիր չօգ շէհատէթնամէլէր Թաստիգ էտէրլէր
քի իւք Վրիլիսէնին իչինտէ տէրքեար վէ ա՛լէսէվիէ
օլան միւլճիլաթլար՝ իւչիւնճիւ վէ տէօրտիւնճիւ
տէհրտէ տախի օլուրումուշ : Սէ էյէր պիղ
Վրիսթիանլըղըն պաշլանկըճընա եագըն վա-

կպրէթ ալաճագ ետրինէ՝ պէշինճի վէ ալթընճը տէ-
հրէրտէ օնլարա քիլիսէլէր եափտըլար, վէ օնլարը՝
ինսանըն վէ Նլլահըն մապէյնինտէ մուղթաղը շէ-
ֆա՛աթճըլար կիպի՝ իմտատա չաղըրտըլար . վէ հիչ
խաթըլարընա կէթիրմէտիլէր քի՝ պիղիմ՝ շէֆա՛աթ-
ճըմըղ եալընըղ քրիստոս տուր :

գըթլարտա Խնճիլին սէլամէթ միւժտէսինէ վերիլ-
միշ միւժիզլամը իշէր պուլուրսագ, թա՛ճիւս
էթմէմէլիյիզ :

Յիւլէքս վէ Ռէկուլա Րուհ էլ Գուսսուն գուվ-
վէթի իլէ միւժիզլամը էտէրլէրիտի, վէ ճէ-
մա՛ւթ տիգգաթ իլէ օնլարըն քէլամընը տիյ-
նէր իտի : Ա՛յ էլաքին Րօմա հաքիմի՝ օնլարա
էմր էթտի քի փուլթարա գուրպանլար սուն-
սունլար . վէ օնլար Տիսուս Լփէնտիմիզին սա-
տրգ գուլլարը օլտուգլարընտան՝ քէպքին իսքէն-
ճէլէրէ թէհամիւլ էթտիլէր : ()նլարըն էթրա-
ֆընը պիր փարլագ նուր գափլատը, վէ պիր սէս ի-
շիտիլտի քի տէրիտի . «Մսլա գօրգմայըն, զիրա
պէն սիզին իլէ պերապէր իմ . Մլահա՛ կիւ-
վէնին վէ գուվվէթլէնին» : Պէօյլէճէ հաքիմ
օնլարըն պաշընը քէստիրթտի : ()նլարըն էօ-
լիւմիւնտէն սօնկրա՝ եինէ պիր սէս իշիտիլտի
քի տէրիտի . «Մլահըն մէլայիքլէրի սիզէ արգա-
տաշլըգ էտէրլէր, վէ ա՛ղիզ շէհիտլէր սիզի կէօք-
տէքի շէհրէ կէօթիւրիւրլէր» :

Տէօրտիւնճիւ տէհրին սօնունա տօղրու՝ Էելուե-
տիանըն ալթը Եպիսկոպոսլուղու վարըտը : Պու
Եպիսկոպոսլար նազարէթի ալթընտա օլան եէր-
լէր՝ օ վագթ փէք քիւչիւք իտիլէր . անճագ հէր
պիրիսի պիրէր միւնէվվէր մաշալա կիպի՝ փուլթ-
փէրէսթլիք գարանլըղընա պաթմըշ եագըն սէմթ-
լէրէ վէ էթրաֆ ճիվարլարա ըշըգ վէրիւր իտի :
()նլարըն հէփսինին տէ պաշանկըճը զա՛իֆ վէ
գուվվէթսիզ իտի . ֆագաթ Կոստանդիանոս Խմ-
փէրաթօր թալսթա օթուրտուղու զէման՝ աղ
վագթըն մապէյնինտէ օնլար զիյատէսինճէ արթ-
տըլար, վէ շէրէֆ պուլտուլար :

Լսքի 'Նեմէսթան վասի' վէ սըգ օրման-
լարտան իպարեթ վէ ճէնկեալէր պիր ճէմա'աթ
մէսքեանը օլմուշ պիր մէմէքէթ օլտուղունտան,
իգթիզա էթտի քի իպթիտա Խնճիլ պէցիւք ըր-
մագլարըն քէնարլարընտա պուլունան շէհրէրտէ
թէմէլէնսին : Օհրա օրալարըն ահալիսի սա'իր
մէմէքէթ ահալիլէրի իլէ գօլայճա իւլթէթ է-
տէպի, իրլէր իտի :

Բօմալլար վէ Խնճիլին վա'ղճրլարը էվվէլէի իւշ
տէհրէրտէ 'Նեմէսթանա պու եօլ իլէ կիրտի-
լէր թուանանըն վէ Բէնօ դըյըլարընըն սաքին-
լէրի Բօմատան կէլիպ' օրաշա սաքին ոլան Վը-
րիսթիանլարըն վէ Խնճիլ վա'ղճրլարընըն եօլունա
կիթալիլէր : 'Նեմէս Վիլիսէսինին իւք շէհրի' դա-
լիպա թուրեվէզ շէհրի օլտու . զիրա Վրիսթիան-
լըգ Բէնօնուն շէհրէրինտէ նէ' թարզ թէմէլ-
լէնմիշ իտիյինին սահիհինի պիլմէյիզ : Բօմա-
լլար քէնտի տէվլէթլէրի իլէ պէրապէր քէնտի
մէզհէպլէրինի տէ օրայա կէթիրտիլէր, վէ լաքին
Վրիսթիանլըգ տահա օրայա կիրմէմիշ իտի . վէ
էկէրչի օնլարըն փութիւրէսթլիյի 'Նեմէլէրին-
քիստէն էյի տէյիլ իտի իսէ տէ , պու ճիւմլէ ի-
լէ պու թէպտիլիյէթ զիյատտէ պիր բուհանի
մէզհէպէ եօլ հազըրլամըշտըր : Լքինճի տէհր-
տէ Լիօն Եպիսկոպոսու Երանոս տէր' քի քէն-
տի վագթընտաքի 'Նեմէս Վիլիսէլէրի , եա'նի եօ-
գարըքի վէ աշաղըքի Բէնօնուն Վիլիսէլէրի շար-
գի Վրիսթիանլարըն վասթթասը իլէ թէմէլլէն-
միշ իտի . վէ 25 սէնէտէն սօնկրա Տերտուղիա-
նոս տախի պէցլէ սէցլէր : Բօմալլար Լթալիա-
նըն հազիմ վէ միւլայիմ հավասընա ալըշտըգլա-
րընտան' եապանի 'Նեմէսթանըն հավասընտան

գործառույթը : Ահաբախեցի զայն թէ սեփիւնէ պիր է՝ օմիւր կէշիւիր իտի , վէ գուլիպէէր ի իննտէ օմուրուրարը : Վէնտի պաթըլ ալաճարընը մեզպաճարը իւզէրինտէ քան տեօքէրէր իտի , վէ ինտանլարը օնլարա գուրպան սունարլարը : ()նլարըն եւրքսէր տաղլարը՝ երւ օն իքի այ գար վէ պուղ իլէ գափըլըտը , վէ օվալարը սըգ օրմանլար իլէ էօրթիւլմիւշիւտիւ , վէ օնլարըն իւզինտէ քէնտի ալաճարընա ի՛ պատէթ էտէրլէր իտի : Տէօրտիւնճիւ տէճրէ գատար Վ՛սթմանչա կէօլիւ շէօլէ պիր սըգ օրմանլըզլար իլէ գուլանմըշտը , քի ճիւզ պիր եօլճու՝ էլէր Վ՛օմա՛սքէրլէրինին աչտըղը տար եօլտան կէշմէզսէ իտի , օնուն գըլըսընա վարամազըտը : ()րանըն պըշը ուզուն վէ շիտտէթլի իտի՝ վէ օրատու եապանի ճայլանլար վէ երլանլար կէօրիւնիւր իտի :

Պէջիւնքի կիւն Վրաստան տէնիլէն մէմլէ-
քէթտէ՝ ու վազթլարտա Կալ իսմինտէ պիր
գապիլէ սաքին ուրուտուտու : Բոմալլար օ մահալի
զապթ էթմէզտէն էվվէլ՝ օրասը կէօլէրտէն վէ
օրմանլարտան գապիլանմըլ պիր եէր իտի : Բօ-
մալլար օնու Փէթհ էտիպ ալտըգլարըն-
տա՝ օրատա ասմա վէ մէյվէտար ալաճլար տիք-
մէյէ՝ վէ շհրլէր եափամաղա պաշանկըճ էթտիլէր :
Տրուհտ տէնիլէն Կալարըն փափաղարը՝ ճէմա՝-
աթա զիյատէսինճէ պոյուրուրլարտը : Ա է օն-
լարըն մէզհէպէ տալիր զիւ՛մլէի օ պիր փուլթ-
փէրէսթ միլլէթլէրինքի կիպի փէք պզըրը տէ-
յիլ իտի իսէ տէ , պիլնէրի զայէթ գան տէօ-
քիւճիւ վէ զուլումքիար ըտը :

Չօդ եկերլէրտէ սէջիւտլէրտէն էօրիւլմիշ փէք

պէսյիւք փութլարը վարըտը, քի ատէմերի ի-
չինէ տօլտուրուրլարըտը, վէ սօնկրա ամէշ իլէ
ետդարլարըտը : Օգտալլար զանն էտերլերիտի
քի պէսյէ էթմէլերի իլէ ալլաճլարընա իզպէթ
վէ իբրամ էթմիշ օլուրլար : Բօմալլար՝ հէր նէ
գատար փութփերէսթ խիլէր իսէ տէ, պու մի-
սիլու զուլումքերար մեզհէպտէն իբրաճ էտերլեր
իտի, վէ կալ էհալիսինի Խնճիլին քերէմլերինէ
միլճափ էթմէյէ գատիր օլմազտան էվվէլ օլ
աղաճտան փութլարը թէլէֆ էտիպ՝ Տրուխտէ-
րին գանունունու պօզտուլար :

Վիճէ չօգտան պերի թարլալարը գափայան
գար՝ իլք պահարըն իլք սըճագըղը իլէ երիյիպ՝
մէնէքշէլէր չիչէքլէնմիշ կէօրիւնիւր իսէ, էօյլէ
տէ կալ միլէթի Խնճիլին իլք վաղընը իշիթմէք-
տէ՝ չափըճագ քէնտի չիչէյինի վերտի : Իքինճի
տէհրին եարրսընտան էվվէլ տսլա օրատա Խն-
ճիլին էսերի եօղուտու . վէ լաք ն օլ սէմթլ՝րտէ
Վրիստոսուն վաղընըն ահէսթէ վէ կիլլի պաշ-
լանկըճլարընը էօրթէն փերտէ գալպտըղ՝ կիպի՝
Ի իոնտա՝ Ս իեննատա վէ Բըլէստէ՝ վէ տահա
պաշգա եերլերտէ ճէմիյէթլի վէ հէյրան օ-
լունաճագ Վրիլիսէլէր կէօրիւնտիւ . վէ պու Վի-
լիսէլէր օ գատար շէրէֆ պուլտուլար, քի փութ-
փերէսթ վալիլէր վէ զապիթլէր գօվալայըլ իլէ
օնլարըն իլէրլէմէսինի մէքս էթմէյէ մէճպուր օլ-
տուլար : Իհթիմալ քի Խնճիլին աղիզ թօ-
խումու Վրիստոսուն պաղլէսինին պու թարա-
ֆընա՝ Վիւչիւք Բսիատան կէլէն վէ կալարըն
մուհաֆըղ ապերինէ գարըլան Վրիսթիան աւ-
քերլէրին եէտի իլէ էքիլմիշ օլսուն, ետխօտ ճան-

լարը Վրիստոսա տէօնտիւրմէք իշին՝ պու սէմթ-
 լէրէ միւսթագիլ վա՛զճըւար կէլմիշ օլտունլար : Թե-
 վարիստէ զիբր օլունմուշ կալլարըն Վրիստէլէ-
 րինին իւք Եպիսկոպոսլարը՝ Վիկետիոս՝ փոտի-
 նոս վէ Երանոս ըտը , քի պունլար հէփսի
 Վիւչիւք Լսիալը տըրլար . շէջլէ քի օտիյարտան՝
 քի Վրիսթիան Թարիսինտէն եիւղէրճէ սէնէ
 էվլէլ քիւլիէթլու կալ էհալիսի նագլի իս-
 քեան էթմէք զըմնընտա օրալարա վարըպ եեր-
 լէշմիշէր իտի , վէ հաթտա պիր շէհրին ատը-
 նա տա քէնտի գապիլէլէրի նամընտա կալաթիա
 (Վաղատիա) գօմուշար ըտը , շիմտի օրալարտան
 քէնտի էսքի մատէր վէթանլարընա Խնճիլին Սե-
 լամէթինին Սիւժտէճիլէրի նագլ էթմէյէ պաշլա-
 տըար : կալլարըն իշինտէն Խնճիլի վա՛զ էտէն-
 լէրին իւք իշէրինի՝ վէ օնլարըն չէքտիյի սը-
 գլնթըլարը վէ զահմէթլէրի թէվարիս սիւքիւթ
 էտէր : Վրիստոսուն Վիլիսէսինին Թէվարիսի-
 նին իշինտէ պիր թագըմ պէջլէ սիւալար վար
 տըր , քի շիմտիյէ տէկին Ճէվապլարը վէրիլմէ-
 միշ տիր . վէ պէլքի տիւնեանըն սօնունա գա-
 տար տա էջլէ գալաճագլար տըր : կալլարըն ի-
 շինտէ պիր գաչ Վրիսթիան Վիլիսէսի փէյ-
 տա օլտուղու կիպի՝ գօվալայըշ աթէշի հէր թա-
 րաֆտան օնլարը սարտը :

Սպանիայի Պրեմիերա և Լեյտենանտի Ռեալ
Բրիտանական Ինժեներին Վաճ Ելալը :

(Սկսէ 62 — 250)

Ինժիւր Սպանիայի փէր չօգ էվիլէ վաճ
օլունտու : Ա է Սպանիոյ Պրիմ Ինժիւրի Պ -
ղոս Բէսուլտան դապուլ էթտիք տէրլէր : Ա է
պու շէյի պիզէ՝ եօգարտա զիքր էթտիյիմիլ կի-
պի, Կղեմէս տախի խապէր վէրիւր : Պու սէմթէ
Վրիսթիանլըղն կիրմէսինին իւզէրինէ չօգ պիւր
շէյ պիլմէյիլ : Իւզիւնճիւ տէճրին եարըսընտա՝
օրատա փէր չօգ Վրիսթիան օլմալըյըտը : Պիր
էսքի ըրվայէթ միւճիպինճէ նազլ օլունտու, քի
Պրէթանիատա՝ եա՛նի Ինժիւրիթրատա, Ինժիւրիպ-
թիտա Պօղոս Բէսուլ վաճ էթմիլ : Վրիւ-
սէնին պիր չօգ խօճալարը տա տէրլէր, քի Ին-
ճիւ օրայա իքինճի տէճրին պաշլանկըճընտա կիր-
միլ տիր : Լըքի թէվարիսլէրտէ նազլ օլունտու
քի պիր Պրէթանիալը ա՛սքէր նէֆէրի քէնտի
մէմէքէթինտէ Բօմալըլարա դարշը իյիթլէք իլէ
ճէնքլէշիպ՝ քէնտի էճլ ու այալի իլէ պէրապէր
էսիր տիւշտիւ, վէ Բօմայա սիւրիւլիւպ՝ օրատա
կէրչէքլիյէ վուգուֆ օլտու : Ա է ճՅԹարիիսնտէ
քէնտի վաթանընա տէօնիւպ՝ քէնտի եէնի մէղճէ-
պինի ճէմշէճրիլէրինին իչինտէ եայտը վէ Բօ-
մանըն Վրիսթիանլարը՝ վէ ա՛լէլ խուսուս Պօ-
ղոս Բէսուլ պու մատտէտէ օնա եարտըմ էթտի
լէր :

Փութփէրէսթըք վէ Տրուխէր՝ Ֆրանսա-
տաքի կիպի, Պրէժանիատա տախի թէմէքիւն օլ-
մուշուտուլար : Պիր էսքի Ինկիլիզ միւլէլիֆ
նազլ էտէր քի քէնտի վիլայէթի՝ Մըսրո կիպի
հիսապսըզ մէքրուհ փութլար իլէ տօլու ի-
տի : վէ տախի տէր քի «Պէն» օնլարըն պիր
գաչընը կէօրտիւմ, քի վիլայէթիմին վագթի իլէ
գարանլըգտա զարգ օլմուշ օլտուղունու խաթ-
րա կէթիրմէք իչիւն՝ օնլարը սագլամըշլարըտը :
Բօմա Իմփէրաթօրու Կըդդիոս՝ 61 սէնէսինտէ ճէմի՝
Տրուխէրի էօլտիւլտիւ, վէ փութ օրմանլարընը
խարապ էյլէտի : Ալ էլաքին օլ սէֆէր վագթթ-
լարընտա օրատա Վիլիսէ պիր էյի մէթանէթ
պուլամատը . լաքին էմին լահաթլըզա՝ Կոստան-
դիանոստան սօնկրա մալիք օլտու :

Շիմալի Մփրիգա իքինճի տէհրին սօնունա
տօղրու պիրտէն պիրէ Ինճիլին ըշըզ իլէ միւ-
նէվէր օլտու : Պիզ պիր էյիճէ վուգուֆ տէյիլ
իլ, քի պու իլէնմէմիշ թարլալարըն իչինէ Ին-
ճիլին իք ալահանի թօխումլարընը քի՞մ էքմիշ
տիր . անճագ իհթիմալ տըր քի պու թօխումլար
օրայա Բօմատան կէլմիշ օլտուն . զիրա շիմալի Մփ-
րիգանըն Վիլիս՝ լէրինին աշ շէհրի օլան Կար-
թագինէ իլէ Բօմանըն մապէյնինտէ պիր սըզը
տօթլուգ վէ մինասիպէթ վարըտը : Պու Վի-
լիսէնին հագգընտա պիլէ իլք մալիւմաթը վէրէն,
Կարթագինէ Եպիսկոպոսու Տերտուղիանոս տուր՝
քի եօգարտա պիր գաչ քէրրէ օնու զիքրէթ-
տիք : Վրիստոսուն Վիլիսէսի պու թարիստէ էյ-
լէ պիր արթմըշլտը, քի Տերտուղիանոս Բօմալը
վալիյէ պունճիլէյին սէրպէսթ եագապիլիրիտի .
Վիլէր սէն Մփրիգանըն Վրիսթիանլարընը գօ-

վալամաղա տէվամ էտերսէն, սէնին հուզուրունա Վրիսթիանըդ տէյիւ չըգան օլ պինէլքէ հէր եաշտան վէ հէր տէրէճէտէն պուլունան գարլ վէ էրքէք տինտար պունճէ ճէմա'ամը նէ՞ եա-
 փաճագարն : Սէնի' լաղըմը գատար ամէշին վէ գըլճըն վաճըմը տրո քի օնլարը զայ' էտէսին. կար-
 թագինէ ահալիսինին օնունճու փայընտան էք-
 սիք տէյիլ տիր քէնտ'լէրինի էօլիւմէ թէ'լիմ էթ-
 մէյէ հաղըր պուլունանլար, վէ սէն օլ գուր-
 պանլ'օրըն իչինտէ սէնին խըսըմլարընը՝ տօսթլա-
 րընը՝ վէ մէվէքէթին էն նամտար վէ րաղպէթլի
 ատէմլէրինի վէ խաթունլարընը կէօրէճէքսին : Ս-
 յէր պիզի գայըրմագսան, պա'րէ սէնինքիլէրինի
 գայըր՝ պու կիւզէլ կարթագինէ շէհրինի գայըր,
 վէ սէնին իտարէնէ վէ հիմայէթինէ իհալէ օ-
 լունան այալէթէ մէրհամէ'թ էյլէ" : Տերտու-
 ղիանոս պիր պաշգա եէրտէ տէ տէր, քի "Հէր
 թարաֆտա պիզիմ իասիմլէրիմիզ պաղլըրըլար՝
 քի Պիւթիւն մէմլէքէթ Վրիսթիանլար իլէ տօլ-
 տու . վէ քէօլլէրտէ՝ գա'լէլէրտէ վէ ատալարտա
 հէր քէօշէտէ օնլարա րասթ կէլիյօրուղ" : Հա-
 սըլը քէլամ օլ այալէթ՝ քի օնուն փայիթախ-
 թը կարթագինէ իտի, իւչիւնճիւ տէհրին նըս-
 ֆընա տօղըու 71) Նպիսկոպոսա մալիք իտի, վէ
 էիւղ եըլտան սօնկրա, 446 Նպիսկոպոսա մալիք
 օլտու : Սէն տախի Նիսուսուն Ննճիլինին ալահանի
 ըշաղը Նպէնտէրիյէտէն եօգարքի Սըսըրաւէք
 եայըտը . վէ իքինճի տէհրին սօնունա տօղըու
 չօղունու էօլլէ պիր գուվվէթլէնտիրտի, քի Կօ-
 վալայըշա վէ էօլիւմէ գարշը գօտուլար : Նաչիւն-
 ճիւ տէհրին իչինտէ՝ Վրիսթիանըդ թա'լի'ի ի-
 չիւն Նպէնտէրիյէտէ պիր մէքթէպ թանլիմ օ-

ընտու, քի պիզ օնու՝ Բաքեշական վաճառ
իլք մտրեսէսի տէյի սայապիլիւրիլ . զիրա պու
մէքթէպ՝ Վրիսթիանլըղըն եայլմասընա փէք չօգ
եարտըմ՝ էթտի : փանթինոս՝ Կղեմէս վէ Որու
գինէս մէշհուր խօճալար՝ օլ մէքթէպին միւտէր
ըիսլէրի իտիլէր : Խնճիլ փէք չօգ էվվէլ Խըփ
թի լիսանընա թէրճիւմէ օլունտու, վէ էհալնին
էլինէ վերիլտի, քի պու տա Խնճիլին ըղղընըն
եայլմասընա զիյատէսինճէ եարտըմէթտի: Տէօր
տիւնճիւ տէհրին պաշանկըճընտա՝ Վրիսթիան
ըգ Սըսըրտա էօյլէ պիր եայլմը շըտը, քի
Լսեթիոսուն շէհատէթինէ կէօրէ 30.3 սէնէսին
տէ՝ Վիօկղեթիանոսուն գօվալայը շընտա՝ 140.000
Վրիսթիան էօլտիւ, վէ 760.000 Վրիսթիան տա
մահպուս՝ էսիր վէ սիւրկին օլտու :

Ե իմտիյէ գատար Բօմա Տէվլէթինին հիւք
միւնտէ օլան շէհրլէրին իւղէրինէ սէօյլէտիք, շիմ
տի պու պէօյիւք տէվլէթին փայիթաթիթը օլան
Բօմայա տէսնէլիմ . չիւնքի Լըրուսաղէմ խարապ
օլտու գտան սօնկրա՝ Բօմա փայիթաթիթ օլտու
ղու իշին, Վրիսթիանլարըն պաշըլմա Վրիսթի
սի օրատա ըտր : Լէկէրչի պու տիւնեա փայիթաթի
թը կիթտիքճէ պօղուլուպ՝ եէնիտէն եէնիյէ օ
րատա զափլալար էքսիք օլմատըղընտան, գօվա
լայըլ աթէշի տէ սպքի տայմա փարլարսայըտը
տաթի՝ պու ճիւմլէ իլէ Վրիսթիանլարըն սօյըսը օ
րատա աթթմա գտայըտը . վէ Վրիսթիան Վրիսթի
փուլմիլէրէսթ Խմիլէրաթթօրլարըն կէօղիւնին էօ
նիւնտէ շէրէֆ պուլույսրուտու, վէ օնլար հէր նէ
գատար օնու հօղ էթմէյէ չալըշտըլար իսէ տէ,
օ տահա զիյատէ մէթանէթ պուլտու : 250) սէ
նէսինէ տօղրու՝ Բօմա Վրիսթիանին պիր Լը-

պիսկոպոսու՝ 46 խոճալարը՝ 7 սարկաւագը վէ 7 կիսասարկաւագը՝ 50 ընթերցողու՝ երգմենեցուցիչի վէ գոնապանլարը վարըտը . վէ սատագասը՝ աշալարընտան 1500 քիշիյէ տաղըլըրըտը : Հասըլը քէլամ՝ ոլ վագթլարըն մապէյնինտէ՝ Վըրիսթիանլարըն սայըսը օրատա էջլէ պիր չափուգարթըտը , քի իքինճի տէհրին սօնլարընտա Տերտուղիանոս Բօմանըն Լամիէրաթօրունա վէ տիվանընա պէջլէ տէտի . «Պիզ Քրիսթիանլար՝ էկէրչի տիւնքի ատէմլէր իսէք տէ, սիզին շէհրլէրինիզին՝ ատալարընըզը՝ մէյտանլարընըզը՝ շուրա՛լարընըզը՝ օրտուլարընըզը՝ սըպթլարընըզը՝ սալարընըզը վէ տախի տիվանընըզը՝ հէմ մահքէմէրինիզին պիլէ տօլտուրմուշուզ . վէ սիզէ սալթ սիզին փուլթարընըզը վէ փուլթանէլէրինիզին պըրադըյօրուզ : Եւյէր պիզ՝ պիզէ էթտիյինիզ պէթ հարաքէթլէր իչին սիլտէն ինթիգամ ալմագ իսթէսէք , էլլիմիլտէքի սիլահլար իլէ սիզին հագգընըզտան կէլմէյէ եէթիշիր գուլվէթիմիլ վար . զիրա տէյիլ սալթ սիզին հէր ալալէթլէրինիլտէ՝ իլա տիւնեանըն հէր թարաֆընտա պիլիմ տօսթլարըմըզ պուլունուր : Եւյէր պիզ ճիւմլէմիլ սէօզ պիր էտիպ Բօմա թօփրաղընտան չըգմաղա դարար գըլսագ , տէվէթէ փէք պէջլիք զարար օլուր : Սէ պիլ կիթտիքտէն սօնկրա պու մէմլէքէթ չէօլէ տէօնէճէք , վէ պիլթիւն տիւննա օնուն իւզէրինէ պաղըպ թա՛ճիւպ չէքէճէք . վէ պու փայիթախթ քէնտի ահալիսինի զայպ էթմիշ կիպի կէօրիւնէճէք» :

Կոստանդիանոս Խմիկերաթօրատէք պաշըճա ան
 գօվալայըշ օլմուշ տուր . եա՛նի Վերոնուն՝ Գու-
 մետիանոսուն՝ Տրայիանոսուն՝ Լգրիանոսուն՝ Լու-
 կիոս Երոսուն՝ Սեպտիմոս Սեվերոսուն՝ Սաքսի-
 միանոսուն՝ Գեղիոսուն՝ Եղերիանոսուն՝ Լարե-
 կիանոսուն վէ Վիոնդետիանոսուն գօվալայըշ-
 լարը : Պու գօվալայըշար էքսէրի փուլթիէրէսթ-
 լերին եօրթուլարը իշինն օլուրուտու . զիրա օ
 եօրթուլարտա Վրիսթիանլարա թէքլիֆ էտէրլեր
 իտի քի փուլթարա գուրպան սունսունլար , վէ
 Խմիկերաթօրլարըն սուրէթլերինէ սէճտէ գըլտըն-
 լար : Վրիսթիանլար պու մատտէյէ գարշը տու-
 րուլարրտը . վէ քէնտի զամիրլերի պու միսիլ-
 լու փուլթիէրէսթլիյի գապուլ էթմէյէ քէնտի-
 լերինէ ըուխսաթ վէրմէզիտի : Պու գարշը տուր-
 մագըպ՝ տէյիլ եալընըղ տէվլէթին մէղճէպի-
 նի թաճգիր էթմէք , իլա տէվլէթէ գարշը պիր զօր-
 պալըգ կիպի տախի սայըլըրտը . պու սէպէպ-
 տէն էօթիւրիւ՝ պու թէքլիֆի գապուլ էթմէյէն
 ճէմի՝ Վրիսթիանլարը սըգըշտըրմիյը վէ էօլաիւր-
 մէյի Տագ սայարլարրտը : Վրիսթիանլարըն սայը-
 սը չօղալըրգճա , Խմիկերաթօրլար տախի զիյատէ
 խըրսլանըրլարտը : Այն օնլարը տէվլէթ տիւշ-
 մանը պէլլէյէրէք՝ քէօր իմանսըղըգ իլէ պու
 խիւլեալի թէ՛ Տիքէտէն քէնտիլերինի Տըֆղ էթ-

մէք մերամընտա՝ էլլերինտէն կէտիյի գատար պու եէնի մէզհէպին քեօքիւնիւ գազըմաղա ղայ-րէթ էթմէքտէն ղայրի պիր եօլ պուլամալլարը-տը : Պա՛զը քերրէ տախի Խմիէրաթօրտան կ՛ղլի պիր գօվալայըլ չըգարըտը : վէ պու գօվալայըլ-լարը սանճագ վալիլէրի չըգարըրարըտը , պաշգա պիր խուսուս իշիւն տէյիլ՝ իլա եալընըղ Վրիսթի-անլարա գարըջ օլան խուսուլմէթլէրինտէն վէ նէֆ-սանիյէթլէրինտէն նաշի :

Սաքսիմֆանոս վէ Վահիոս Խմիէրաթօրլարըն՝ Վրիսթիանլարը գօվալամալլարընըն սէպէպի՝ սալթ Վրիստոսուն Վիլիսէսինէ եարտըմ էտէն կէչ-միշ փատիշահլար իլէ զըտըղլարը իտի : Զօգ քեր-րէ տէ Վրիսթիանլարը Լէհուտիլէրտէն այըրտ է-տէմէ յիպ՝ իքիսինի պերապէր գարը շտըըրլարըտը , քի Լէհուտիլէր տայիմա զօրպալըղա մէյիլլի ի-տիլէր : վէ նահագ եերտէ իքիսինէ պերապէր դա-զէպ էտէրլէր իտի : Սէսէլա՝ իքինճի տէ հրտէ , Լգրիանոս Խմիէրաթօրուն կիւնիւնտէ Պաղես-տինտէ Պար Վօպապ նամ հիլէպալ պիր Լէ-հուտի՝ Բօմալըլարա գարըլ չըգտը , վ. փէք չօգ հօվարտա Լէհուտիլէրի տէ քէնտինէ ճէլպ վէ ճէմ՝ էթտի : Պու սէֆէրտէ չօգ գան տէօքիւ-տիւ , վէ պինլէրճէ Լէհուտի թէլէֆ օլտու . վէ հեր նէ գատար Պար Վօպապ տայիմա Վրիս-թիանլարա փէք պէցիւք տիւշման լտր իսէ տէ , պու ճէնքտէ փէք չօգ սուչսուղ Վրիսթիանլար տախի թէլէֆ օլտուլար : Վրիսթիան պուլունան մէվէ-քէթլէրին հիշ պիրիսի գօվալայըլտան աղատ օլմա-տը : Վրիսթիանլարըն էվլէրինի վէ վարիյէթլէրինի եաղմա էտէրլէր իտի : օնլարա հեր թիւրլի . իս-քէնճէյի վէրիլէր իտի , վէ թիւրլի . թիւրլի

էօլիմէր իլէ էօլտիւրիւրէր իտի : Չօդ Վրիս-
թիան ճէմա՛ւթլարը՝ ճիւմէթէն քէնտի վա՛ղճը-
լարը իլէ պերապեր չէօլէրէ վէ օրմանլարա գա-
չարլարըտը : Չօղու աճըգտան վէ սուսուղուգ-
տան վէ սօուգտան վէ խասթալըգտան էօլիւրիւ-
տիւ , եախօտ զալըմ ատէմէրէ վէ եապանի վէ
էըրթըճը հայլանլարա շիքեար օլուրուտու : Վօվա-
լայանլարըն էլինէ տիւշէնլէրին պա՛ղըսը՝ Վրիստո-
սուն ուղուրունա գան տէօքմէյէ եէթիշիր գուլ-
վէթլէրի օլմատըղընտան , Վրիստոսու ինքեար
էտէրլէր իտի . վէ լաքին չօղու սօնունատէք տայա-
նըպ տուրուպ՝ սէվինճ իլէ է՛օմիւրլէրինի Յի-
սուսուն ուղուրունա վէրիլլէրիտի :

Լալթանդիսս՝ իւչինճիւ տէհրտէ եալար քի
"Դիւզ տիլիմ՝ վէ եիւզ աղղըմ՝ օլսա տախի ,
եինէ ճէմի՝ օլան իըյանէթլիքլէրի վէ սուչսուղ
Վրիսթիանլարըն հատսըղ հիսապսըղ ճէմի՛յէթի-
նէ գարլը՝ զալըմ՝ հաքիմլէրին իճատ էթտիյի
հէր թիւրլիւ իսքէնճէյի վէ էօլիւմիւ թա՛րիֆ
էտէմէմ" : Վօճալար վէ գարըլար՝ կէնճլէր վէ
իլթիյարըլար՝ գըղլար վէ անալար՝ ա՛սքերլէր վէ
հէր տերէճէտէ վէ եաչտա ատէմլէր շէհիտօլ-
տուլար : Պիր թագըմընը գամչը իլէ վէ աթէշ
իլէ էօլտիւրտիւլէր , վէ պիր թագըմընը տա՛ իս-
քէնճէ վէրտիքտէն սօնկրա , գըլըճ իլէ գաթլէթ-
տիլէր : Վրիսթիանլարը՝ հէր քէս հիչ պիր քէ-
տէրէ օղըմալարապ տէօյէ պիլլըր իտի : Վրիս-
թիանլարըն իւղէրինէ քիմի թօփուղ իլէ՝ քիմի
սօփա իլէ՝ քիմի գամչը իլէ՝ վէ քիմի տէ սթրօ-
փա իլէ հիւճիւմ էտիպ՝ օնլարը տէօյէրլէր իտի :
Պա՛ղը քէրրէ Վրիսթիանլարը պիր օտունտան
մաքինայա գօրլարըտը , էլլէրի արգալարընա

պաղը, վէ կերէրէք պիւթիւն ա՛ղալարընը չը-
գարըղարըտը, վէ պա զըլարընը էնքսէրի ճէնտէ-
րէյէ գոյուկ՝ փարէ փարէ էտէլլէրիտի : Պիր
թագըմընրտա թուլթուկ՝ պիր գօլարընտա ասարն-
լարըտը, վէ պիւթիւն օյնազլարընը պիրէր պի-
րէր նէրինտէն չըգարըղարըտը. եախօտ իփի իլ-
մէք էտիպ՝ օնուն իլէ պաղարըլարըտը, վէ այագ-
լարը նէրտէն քէսիլինճէյէաէք եօպալը չէքէր-
լէրիտի, քի էթլէր վիւճուտուն աղըրըղընտան սը-
գըլըպ՝ օնլարա վիյատէ քէսքին աղըր վէրսին.
վէ եիրմի տէօրթ սա՛աթ պէօյլէ քէսքին իսքէն-
ճէլլէրի վէ աղըրըտը պիր աիւղիյէ չէքմէյէ պը-
րագըրըլարըտը :

Վէ պու իսքէնճէլլէրտէն էօլէնլէրի՝ իպրէթի
ա՛լէմ՝ իչիւն, թարիգիա՛մլարտան սիւրիւքլէյէ-
րէք կէշիրիլլէրիտի : Բօմա Տիւքմտարըլարընը
պիրի տէրիտի. «Պու Վարիսթիանլարը Տիչ քիմ-
սէ աճըմասըն. օնլարա ինսան կիպի մու՛ամէլէ վէ
իքրամ էթմէք ճայըզ տէյիլ տիր» : Պա՛ղէն շէ-
Տիտին պիրի իսքէնճէտէն վէ աթէշտէն կէչտիք-
տէն սօնկրա, Տաքիմ օնուն պիւթիւն թէնի-
նի պալա պաթըրթտըրըրտը, վէ էլլէրինի ար-
տընա պաղաթտըրըպ գըզըն կիւնէշին աննընա
գօտուրթտուրուրուտու, քի սինէքլէրին վէ արը-
լարըն սօգմասընտան Տէլար օլտուն :

Չօգ տէֆա՛ պիրտէն վէ պիրկիւնտէ թիւրլիւ
պէ թիւրլիւ իսքէնճէլլէր իլէ օն՝ օթուզ՝ ալթմիշ՝
եախօտ եիւզ քիշի՝ պապալարը վէ անալարը քէն-
տի էվատլարը իլէ պէրապէր, էօլտիւրիւրլէր ի-
տի : Եւսնքիոս Մըսըրտա պէօյլէ քիւլլիյէթի
շէՏիտ օլանլար փէք չօգ կէօրմիւշ, շէօյլէ քի՝
ճէլլատլար էօլտիւրմէքտէն պըգաղար վէ եօրու-

լուրջարմը չվէ ալեթէր տիւզելէ գուլանը տըզ-
լարն տան քեօրէն իրէրիմիշ : Պունճիլէյին փէք
չօգ Վրիսթիանլար թիւրլիւ թիւրլիւ էղելէթ
վէ իսքէնճէլէրէ թէհամիւլ էտէրէք շէհիտ օւ-
տուլար լաքին օնլաբըն եիւզիւ տաիմա կիւլէր
իտի վէ սօն նէֆէսլէրինէ գատար համտ ու սէ-
նալէր վէ իլահիլէր օգուրլարտը :

Փ Ը Ս Լ Փ Ը

Սեֆօնու՝ Իքնարիսու՝ Պօղէկարպուսու՝ Վոսթ-
նուսու՝ Պլանդինանըն վէ պաշխ Վրիսթիանլարըն
շէհիտ օւլալար :

(Սէնէ 106 — 169)

Իւք շէհիտլէրին հիքեայէթի ճիլտլէր տօլտու-
րապիլիբ . անճագ պու թէվարիս զայէթ մուս-
թասար օլտուղունտան , պուրատա եալընըղ օնլա-
րըն պիր գաչ մէշհուրլարընը զիքր էտէպիլիբիղ :

Երուսաղէմ Վիլիսէսինին Եպիսկոպոսու Սի-
մէոն՝ 106 սէնէսինտէ՝ փութիէրէսթ հաքիմին
հուզուրունա չըգարըլըղընտա՝ 120 եալընտա ը-
տը . օնու փէք չօգ կիւն գամչըլատըլար . վէ քէն-
տի իսքէնճէլէրինին իչինտէ էոյլէ գապի տուրուր
ուտու , քի օնու գօվալայանլար թէ՛ աճիւպ էտէրլէ-
րիտի : Ինճամը Վրիստոսու ինքեար էթմէյէճէ-

յինի անկլատրգլարընտա մեզքիւր Եպիսկոպոսու
խաչա չըգարտըլար :

Իւջ երւտան սօնկրա՝ Տրայիանոս Իմիերա-
թօրուն էմրի իւզրէ Ընտիոք Եպիսկոպոսու
Իգնատիոսու ԹուԹուպ՝ Րօմայա կէօթիւրտիւլէր :
Սէ էօլիւնճէյէտէք՝ խաչա չըգարտըմը Յիսուս
Վրիստոսա օլան ի՛թիգաթընը իգրար էտէր իտի :
Սէ Րօմա Վրիլիսէսինէ եազտըղը մէքթուպլա-
րըն պիրինտէ տէր քի , “Սիւրիատան Րօմայա-
տագ ուզուն եօլճուլուղումտա՝ պիր տիւղիյէ եա-
պանի հայվանլարըլա ճէնքլէշտիմ՝ վէ պէնի օն
գափլանա՝ եա՛նի ասքէր նէֆէրլէրինէ պաղա-
տըլար , քի տաիմա պանա գարչը գուտուրմուշու-
տուլար . վէ օնլարա պէն հէր նէ գատար
էյլիք էտէրիտիմ իսէ , օնլար օլ գատար խըշմ ու
ղաղապ կէօթէրիլէրիտի պանա : Պէնի՝ դօ՛ ա-
թէշէ՝ եախօտ եապանի ճանավարլար էօնիւնէ
աթսընլար . պէնի խաչա մըխլասընլար , վէ պէնիմ
պիւթիւն ազալարըմը փարչալասընլար . պունլա-
րըն ճէմիսի պէնիմ ինտիմտէ հիչ կիպի տիր .
զիրա Վրիստոսըլա Թէքմիլէն մէսրուրըմ” : Րօ-
մատա օնու երթթըճը ճանավարլար էօնիւնէ աթ-
տըլար . վէ արսլանլարըն սէսինի իշիթտիյի պէման՝
տէտի . “Պէն Վրիստոսուն պուղտայընտան ըմ ,
արսլանլարըն տիշի պէնի էօյիւթմէլի տիր , քի
խաս ուն էքմէյի կիպի օլայըմ” : Երսլանլար
չափուճագ օնու փարալայըպ եէտիլէր . վէ օնուն
գալան քէմիլէրի Ընտիոքտա կէօմիւլտիւ :

Իֆէնտիմիլին 167 սէնէսինտէ՝ Յովհաննէս
Րէսուլուն շափրտի Իզմիր Եպիսկոպոսու Պօղի-
կարպոս 90 եաշընտա իքէն՝ տիրի տիրի աթէշտէ
եանմաղա հիւքմ օլունտու : Սէ մէրգումու

տինինի ինքեար էթմէյէ զօրլատըզլարը վազթ ճէվապ վերիպ տէտի քի, "Եթէ 86 երլ տըր, քի պէնիմ Եթէնտիմ Յիսուս Վրիստոսա խըզմէթ էտէրիմ վէ օնտան հիչ պիր քէտէր կէօրմէտիմ . իմտի պէնիմ Ղուրթարըճըմա նաւըլ սատագաթսըզըզ էտէպիլիւրիմ" : Եւտի օնու պիր գազըզա պաղլատըլար . վէ աչգ իլէ տուա՛սընը էթտիրտէն սօնկրա, օտուենլարա աթէշ վէրտիլէր : Ա է վագը՛ա ալէվէր փէք եիւքսէյէ չըգայօրլարըտըր իսէ տէ՛ օնուն թէնինէ ասլա տօգանմատըլար : Ենճամը ճէլլատլար մերգուճու խանէր իլէ վուրտուլար, վէ թէնինի աթէշէ եագտըլար :

Պու գօվալայըշ հէր նէ գատար ուզագտա իտի խէտէ, կիտէ կիտէ՛ 169տա Ե իոնուն վէ Ա իեննանըն Վրիսթիանլարընա տա խըշմըլա եէթիշտի : Օնլարըն Վիլիսէլէրինին էն մէշուր ազալարընը ափանսըզ թութուպ մահպուս էթտիլէր : Փոտինոս Եպիսկոպոս 90 եաշընտա իքէն օգատար թէփմէ եէտի՛ վէ թաշլար իլէ վուրուլտու՛ վէ էվիյէթլէր չէքտի, քի իքի կիւնտէն սօնկրա զընտանտա էօլտիւ :

Պլանտինա իսմինտէ պիր էսիր գըզ՛ քի վիւճուտու զայէթ զայիթ վէ նազիք օլտուղունտան, Վրիսթիանլար պիլէ ումաղլարըտը քի պու էզիյէթլէրէ տայանապիլսին, վէ տինինտէ գավի տուրապիլսին պու ճիւմլէ իլէ պիր կիւն սապահտան ախշամատէք հէր թիւրլիւ իպէնճէյի չէքտի, վէ ճէլլատլար օնուն խիթլիյինէ թէ՛աճիւպ էտիպ՛ պիլմէղլէրիտի քի օնա տահա նէ իպէնճէ վէրսինլէր : Չիւն քի Յիսուս Եթէնտիմիզ օնա գուվէթ իհսան էթմէսի իլէ՛ օ տաիմա "Պէն Վրիսթիան ըմ, վէ Վրիսթիանլա-

ընն հագգընտա սէօյլէտիյինիզ սուչար՝ իֆթի-
րա տըր՝ տէյիւ պաղըրըրտըր :

Սանկոոս սարկաւագ տա փէք գըյագ իսքէն-
ճէլէր չէքտի : Վէնտի շիտտէթլի աճըլարընըն ի-
չինտէ տաիմա՝ Պէն Վրիսթիան ըմ , պէն Վը-
րիսթիան ըմ՝ տէյիւ ճէվապ էտէր իտի : ()նա
իսքէնճէ վէրէնլէր օնուռ գալիլիյինէ էօվքէլէ-
նիպ վիւճուտունուն հէր թարաֆընը գըղղըն
տէմիր սաճլար իլէ եագտըլար . վէ անիտէ պիւ-
թիւն վիւճուտու եարա պէրէ օլտու . անճագ
օնու հիչ պիր շէյ սարսամատը . տաիմա սա-
տըղըղըլա քէնտի Վուրթարըճըսըն իգրար էյլէ-
տի : Պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա՝ եէնիտէն օնա
տահա շէտիտ իսքէնճէլէր վէրտիլէր . վէ լաքին օ
քէնտի սատըղըղընտան աւլա շաշմատը : () վա-
գըթ փութիէրէսթլէրին պիր զիյնէթլի եօր-
թուսու վարըտը , քի պիր չօգ շէհիտլէր էօլտիւրէ-
ճէքլէր իտի : Սանկոոսու վէ Մատուրոսու՝ քի եէնի
վաֆթիլ օլմուշարըտը , իպթիտա սօիալար իլէ տէօյ-
տիլէր , վէ սօնկրա աթէշտէ գըղվըշ տէմիր իս-
քէմլէ իւղէրինէ օթուրթտուլար . վէ էնճամը
արսլանխանէյէ աթտըլար , քի օրատա եըրթըճը
ճանավարլար վարըտը : Պու ա՛գիղ շէհիտլէր
քէտի տինլէրինտէ գալի տուրտուլար , վէ ճանա-
վարլար օնլարը փարալայըպ տահա ըուհլարը-
նը թէսլիմ էթմէմիշ իքէն ճէլատլար գըլըճ
իլէ պաշարընը քէստիլէր :

Պլանտինայը տաիի արսլանխանէյէ կէօթիւր-
տիլէր , վէ գօլլարընը աչըպ՝ խաչ շէքլինտէ պիր
գաղըղա պաղլատլար , քի քէնտինի հըֆիլ էտէմէ-
յիպ՝ գուտուրմուշ ճանավարլարահ հաղըր վէ գօ-
լայ պիր ալ օլտուն : Սէ լաքին օլ հայվան-

լար ինսանլարտան մէրհամէթլի պուլունուպ՝ օնու ինճիթմէտիլէր. պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ օնու ալտըլար կէօթիւրտիւլէր, վէ պաշգա պիր եօրթու կիւնիւնէ սաղլասըլար: Պիր աղ վազըթտան սօնկրա, Լթթալոս վէ Լղէքսանդրոս իսմինտէ իքի պաշգա Վրիսթիան տահա թու. թուպ օնլարը աթէշտէ գըզմըշ տէմիրտէն իսքէմէ իւսթիւնտէ գալուրտուգտան սօնկրա երթթըճը հայվանլար էօնիւնէ աթտըլար: Պունլարըն արգասընտան Պլանտինանըն սըրասը կէլտի եինէ իսքէնճէլէր չէքմէյէ. վէ լաքին օ՝ պիր սէվկիւլիւ տօսթունուն տիւյիւնիւնէ կիտէր կիպի կիւլէր եիւղ իլէ էօլիւմիւ գարշըլատը: ()նու պիր աղա գօյուպ՝ պիր եապանի պուղա էօնիւնէ աթտըլար, քի անիտէ թէնի պին փարչա օլտու, վէ ճանը Յիսուսուն գուճաղընա ուշտու: Տօնտիկոս իսմինտէ 15 եաշընտա պիր կէնճ Վրիսթիան տա օնլար կիպի շէհիտ օլտու:

Լճրիգատա՝ Մաւրոս վէ Բոմպոս օլտն Գօլա-

Լայնէլաւ :

(Սէնէ 169 — 302)

ՕԼ էսնատէ Լճրիգատա Վարժագինէ Վիլի-
սէսի տէ պէցլէ պիր քէսքին գօվալայը չէքտի :
Փէք չօգ Վրիսթիանլար մաՀպուս օլտուլար :
Պուշլարըն իչինտէ Բէրբէթուա իսմինտէ 22 եա-
շընտա պիր կէնճ գարը՝ վէ Ֆիլիչիթաս իսմին-
տէ պիր էսիր գըզ վարըտը : Բէրբէթուանըն
պապասը փութփէրէսթ օլտուղունտան՝ փէք չօգ
չալըշտը քի գըզընա Վրիստոսու ինքեար էթ-
տիրսին : Խմտի օնուէն օլտուղու զընտանա կիթտի, վէ
տէտի. «Պէնիմ ագ սաչարըմա մէրհամէթ էյ-
լէ, վէ՝ էյէր սէնին հուղուրունտա պու իսմէ
շպէսթէ իսէմ, սէնին փէտէրինէ մէրհամէթ էյ-
լէ. սէնին էվատընա մէրհամէթ էյլէ, քի օնու
տա սէնին իլէ պէրապէր մէզարա չէքիշտիրէ-
ճէքսին : Կէ՛լ սէօզ տիյնէ՝ զիրա սէնին էօլիւ-
միւն հէփիմիգէ զիւլ վէ ըէզալէթ տիր» : Սօնկ-
րա էլլէրինի էօփիւպ՝ այագլարընա գափանտը,
վէ աղայըպ «Տէյլլ պէնիմ գըզըմ, իլա վէլի-
նիմէթիմ օլաճագսըն. կէ՛լ շու փէտէրինին ըէ-
ճալարընա վէ կէօզ եաչարընա գարըն տուրմա՝
տէտի : Վէ լաքին Բէրբէթուա անատան վէ պա-
պատան զիյատէ սէվիլէճէք Բապպ Լլաշը թա-
նըմըշտը : Բէրբէթուայը վէ Ֆիլիչիթասը երը-

Թըճը հայվանլար էօնիւնէ աթտըւար, վէ պէր ճէլատ էլի իլէ գաթլ օլունտուլար : Եփէնտի-
միզին 247 սէնէսինտէ՝ Իսքէնտէրիյէտէ վէ Սը-
սըրտա զուհր էտէն գօվալարչտա՝ Մէթրաս
խամինտէ պիր իսթիյար թուլթուլար, վէ օնա
ճէպր իլէ եալան ալահլարա պուխուր եագմաղա
զօր էթտիլէր : Եպրին օ պու շէյէ գարչը տուր-
տուղու իչին՝ ճէլատար օնու թօփուղար իլէ
թէփէլէտիլէր, վէ տիքէնլէրիլէ եիւզիւնիւ երթ-
տըւար, վէ օնու վարօշա չէքիպ՝ օրատա թաշա-
տըւար : () Նտան սօնկրա Գուլինթա իսմինտէ պիր
Վրիսթիան գարըյը փուլթիւնէյէ չէքիպ՝ զօրա-
տըւար քի փուլթարա սէճտէ գըլըն : Եպրին պու
թէքլիֆի րէտտ էթտիյինտէ, շէհրին սօգաղա-
րընտա թաշարըն իսթիւնտէ սիւրիւքլէտիլէր,
վէ պիր տէյիրմէն թաշը իւզէրինտէ օնուն ա-
ղալարընը գըրօյ էզտիլէր, վէ էնճամը թուլթ-
տուղարը եէրէ կէօթիւրիւպ օրատա էօլտիւր-
տիլէր : () Սիսքէնճէլէր վէ էզիյէթլէրտէն սօնկ-
րա՝ փուլթիւրէսթլէր Վրիսթիանլարըն էվէրինի
պասմաղա տախի պաշատըւար : վէ օնլարըն էվ-
լէրինէ հիւճիւմ էտիպ, տիւշմանըն օրտուլարը
պիր շէհրի պասըպ խարապ էթտիքլէրի կիպի՝
էն գըլմէթլի շէյէրինի ալտըւար, վէ պագի գա-
լանը աթէչէ վէրտիլէր : Եսիր Վրիսթիանլա-
րըն իչինտէ Եպոզնիա իսմինտէ պիր եաշլը գարը
վարըտը, քի օնուն պիւլթիւն տիշէրինի գօփար-
տըւար, վէ շէհրին գափուլարընտա պիր աթէշ
եագըպ՝ () Եյէր ալաշընա քիւֆր էթմէզսէն՝
սէնի պունուն իչինէ աթարըղ՝ տէյէրէք օնա
գօրղու վէրտիլէր : Եպոզնիա իսէ պիր տագիդէ
միւհլէթ իսթէտի, վէ քէնաինի աթէշին իչինէ

աթուղ էօլտիւ : Պու սէֆիլ քէօրլէր՝ Սրապիոն
 խափնտէ պիր պաշգա Վրիսթիանը տա քէնտի է-
 վինտէ թուլթուլար , վէ քէմիքլէրինի գըրլպ՝ պիր
 իւթգաթ օտատան սօգաղա աթտըլար : Վրիս-
 թիանլար սօգաղարտա՝ նէ՝ կէճէ վէ նէ՝ կիւն-
 տիւղ՝ էմին վէ րահաթ կէղէմէղլէրիտի : Ղ'էմա՝
 աթ պիր տիւղիյէ պաղըրըրտը քի Վրիստո-
 սու ինքեար էթմէյէնլէրին հէփսինի աթէշէ
 աթմալը : Իմփէրաթօր՝ Պետրոս խափնտէ սարայ
 աղալարընըն պիրինի քէնտի հուղուրունա չա-
 ղըրթտը , վէ օնու քէնտի հուղուրունտա գամը-
 յըլա թէփէլէթտի : Պետրոս՝ «Պէն քէնտի
 Վուրթարըճըմա գարը քիւֆր էտէմէմ , վէ
 եալան ալաշլարա գուրպան սունամամ» տէյիւ
 թագրիր էտի՛նճէ , օլ վագթ ճէլլատլար ղիյատէ
 գուտուրուպ՝ էթլէրինի փարչա փարչա էթտիլէր ,
 վէ ղիյատէ աճը վէրմէք իչիւն՝ օնուն եարալա-
 րընը թուղ վէ սիւքէ իլէ օվալատըլար : Ս է
 հիչ պիր շէյտէն սարսըլմայօր իտիյինի կէօր-
 տիւքլէրի ղէման՝ օնու քիւլլիւ աթէշ իւղէրինէ
 գօյուպ՝ եագտըլար , 302 սէնէսինտէ :

Սեքստոս՝ Բօմա Վիլիսէսինին Եպիսկոպո-
 սու 260 սէնէսինտէ շէհիտ օլտու : Օնուն էօ-
 վիմիւնտէն սօնկրա՝ Բօմանըն վալիսի պու Վիլի-
 սէնին չօգ ղէնկին օլուպ՝ վաֆիր շէյէ մայիք
 օլտուղունու իշիտինճէ , օլ Վիլիսէսին Լորենցի-
 ոս նամ իլք Սարկաւագընը եանընա կէթիրթ-
 տի , վէ օնա էմր էթտի քի օլ մալը քէնտինէ
 թէպիմ էթսին : Լորենցիոս օնտան պիր վատէ
 իսթէտի , քի հեր շէյի սըրասընա գօյուպ , այրը
 այրը տէֆթէրէ կէչիրսին : Մէղքիւր վալի օնա
 իւչ կիւն միւհլէթ վէրտի : Իւչիւնճիւ կիւն

Չօք Վրէժնիան չճանաչար չեհեռ օլմասը, վէ ինք-
ւե՛ն զաղէպէր ինք Բօմա տէվէնիին խաբար օլմասը :

(Սէնէ 260—311)

Հիմա զայի՛ֆ չօճուզարըն Վրիստոսուն իս-
մի իջին սապր իլէ իպէնճէլէր չէքիպ' օնուն ուղ-
րունա քէնտի է'օմիւրէրինի վերտիքլէրինի տա-
խի նաղար էտէլիմ : Աիւրեղ Վայսէրլն պիր օղ-
լան վարրտը, քի ճան ու կէօնիւլտէն Վրիստոսա
եաւիրշմըշտը . եկէրչի օնա փէք չօք գօրգու-
լար վէ էղէյէթլէր վերտիլէր իսէ տէ, պիր թիւր-
լիւ Վրիսթիանըղը ինքեար էթմէտի : Վէնտի
եաշտաշարը օլան տէլիգանըլար օնու գօվալար-
լարըտը, վէ քէնտի պապասը օնու էվտէն գօվտու :
Հաքիմ օնու քէնտի հուզուրունա կէթիրթտի,
վէ օնա տէտի. «Վլատըմ» պէն սանիս ալֆ է-
տէրիմ, վէ պապան թէքրար սէնի էվինէ գա-
պուլ էտէր, վէ օնա մէրասիսօր օլմասը սէնին
էլինտէ տիր. եէթիշիր քի սէն ագլընը պաշընա
կէթիրէսին, վէ քէնտինի զայ' էթմէպէսին» : Չօ-
ճուգ ճէվապ վէրտի քի, «Պէն պու էղէյէթլէրի
սէվինճ իլէ չէքէյօրում, չիւնքի Ըլլահ պէնի
քէնտի եանընա ալաճագ. վէ էյէր պէն պապա-
մըն էվինտէն գօվուլտում իսէ, պէնիմ օնտան
ա'լա գօնաղըմ օլաճագ : Եյօլիւմ պէնի ասլա
գօրգութմազ, զիրա օ պէնի տահա էյի պիր է'օ-
միւրէ կէօթիւրիւր» : Պու լաթիֆ իգրարտան

սօնկրա, օնու պաղլայրպ իսքէնճէ եերինէ կէօթիւր-
տիւլէր : Հաքիմ կիզլիճէ ըսմարլամը ըտը
քի իսքէնճէ եերինի կէօսթերիպ կէրի կէթիրսին-
լէր զերա ումարըտը քի աթէշի կէօրիւրսէ՝ Ֆիք-
րինի թէպտիլ էտէր : Այլ լաքին կիւրեղ գօրգ-
մայրպ՝ գազի տուրտու : Իմտի հաքիմին եանընա
տէօնտիւլիւնտէ, հաքիմ օնու աճըյըպ՝ թէքրար
օնա նասիհաթ վէրտի : Ապին օլ կէնճ շէհիտ
ճէվապ վէրտի քի, «սէնին գըլըճըն վէ աթէ-
շին պանա հիջ պիր շէյ եափամաղլար . պէն տա-
հա ալա պիր վաթանա կիտէճէյիմ . թէզ էյլէ
քի ոյր ան էվվէլ օրայա վասլ օլայրմ» : Եա-
նընտա տուրանլարըն ճիւմլէսինին կէօզլերի եա-
շարմաղա պաշլատը : () Իսէ օնլարա տէտի .
«Լըլայաճաղընըզա՝ սէվինին . վէ վազը՝ա սէվի-
նէճէյիտինիզ, էկէր պէնիմ կիտէճէյիմ մէմլէ-
քէթի պիլէյիտինիզ» : Սօնկրա քէնտիլիյինտէն
էօլմէյէ կիթտի . վէ պիւթիւն շէհրին ահալիսի
թէ՝աճճիւպ չէքտիլէր . (սէնէ 260 :) Լ.Ֆրիգա

Վրիստեսինտէն պիր քիւչիւք չօճուգ թու թուպ՝ Վրիսթիան տըը տէյիւ հաքիմին հուգուրունա կէօթիւրտիւլէր . հաքիմ գըյաս էթտի քի քէնտի թէհտիտլէրի իլէ օնու չափուգ գօրգուտուր . վէ լաքին Վրիստոսուն պու սապի շայիրտի հիքմէթլի պիր ճէսարէթ իլէ ճէվապ վէրիպ տէտի . «Վէն իսթէտիյինի վէ էլինտէն կէլտիյինի եամի . անճադ պէն Վրիսթիան ըմ վէ Վրիսթիան գալաճաղըմ» :

Լնտիրքտա՝ Բօմանոս իամինտէ Վրիսթիանըն պիրի՝ Ինճիլէ իթիպատ էթտիյի իչիւն փէք չօգ տայադ եէտի . Վ է սօլտաթըն պիրի օնու զէվգլէնէրէք տէտի . «Վէնին Վրիստոսուն տահա տիւն . քի տիր , վէ լաքին պիգիմ ալահալարըմը փէք չօգ էսքի տիրլէր» : Պու սէօհպէթին իւղէրինէ Բօմանոս պիր չօճուգ չաղըրտը , քի սօլտաթա ճէվապ վէրսին : Չօճուգ չօգ սէրպէսթիլք իլէ օնա տէտի . «Պիզ չօճուգլար արթըգ ինանամայըզ՝ քի չօգ ալահալար վար տըր . եալընըզ պիր Լալահ վարտըր , վէ օ ինսանըն էիւրէյինտէ սաքին օլուր» : Պու սէօզիւ տէտիյի իչիւն՝ չօճուգ փէք չօգ տայա՛գ եէտի . վէ անասը օրատա պուլունուպ՝ օնա պաղըրարադ տէտի . «Վայրէթ էյլէ էվլատըմ՝ ղայրէթ էյլէ . գալի՛ տուր . էպէտի է՛օմրիւն թաճը շիմտիտէն սէվկիւլիւ պաշընըն իւղէրինտէ փարլայօր» : Պու սապի շէհտ տալադ ալթընտա ճանընըր թէսլիմ էտէյօր իքէն , անասը կէօղեաշը տէօքէրէք օնա տէտի . «Լալահ ըմարլատըզ պէնիմ սէվկիւլիւ էվլատըմ . Լալահըն հուգուրունտա քէնտի ա՛ղիղէրինին էօլիւմիւ գըյաթէթլի տիր» :

Եւ՝ պու թէվարիսի օգույան չօճուգլար՝ կէնճ-

լէր, սիզին իշիւն Լլաճտան տիւրիմ քի սիզէ
 (Յիսուսու էյի թանըթտըսըն, շէօյլէ քի՝ Տէր
 շէյտէ սիզի սէվէն (Յիսուսուն ի՞թիգաթընտա
 գափի՝ տուրասընըլ : Աստիքիոսնազլ էտէր քի
 աւծագ եիրմի եաշընտա օլան տէլիգանլ նըն
 պիրինի արսլանխանէյէ կէօթիւրտիւէր , քիօրա-
 տա այըլար վէ գափլանլար վարտը : Իստի օ՝
 Տայվանլարըն եանընա կիթտիյինտէ , տիզ իւս-
 թիւնէ կէլիպ՝ էլլերինի կէօյէ գալորտը . վէ
 Տայվանլար օնու ինճիթմէտիւէր : ()նուն իւսթիւ-
 նէ պիր պուղա սալըվէրտիւէր, վէ օնու աթէշ-
 տէ գըզմըշ տէմիր իլ՝ տիւրթէրլէր իտի . Տայ-
 վան կէնճ Վրիսթիանա րայէթ էտիպ՝ տէօնտիւ
 վէ քէնտինի կիւտէնլերին իւզերինէ Տիւճիւմ
 էթտի . էնճամը օնու երըթըճը Տայվանլար եէտի իլէ
 թէլէֆ էտինճէյէ գատար փէք շօգ զաճէթ
 չէքտիւէր :

Իւշիւնճիւ տէճրտէ՝ տէվէթլէր Վրիսթիան-
 լարա գարշը Տէր նէ գատար պէօյիւք վէ շիտ-
 տէթլի գօվալայըլար շրգարտըլար իսէ , օգատար
 տա պէօ իւք զազէպլէրէ վէ պէլալարա օղրատը-
 լար : « Դու էսնատէ էլլի Իմիէրաթօրտան զիյա-
 տէ թախթա օթուրտու : ()նլարը օթուրտան
 ապէրէր՝ չափուճագ օնլարը թախթտան աշա-
 ղա ալըպ էօլտիւրիւրլէր իտի : Ա՛ է տէվէթ զա-
 յէթ շէտիտ պէլալէրտէն էօթիւրիւ խարապ օլ-
 տու : Վրիսթիանլար էյի Ֆէրգինէ վարըրլարը-
 տը քի՝ պու պէլալէր քէնտի գօվալայըճլարը-
 նըն իւզերինէ Հագգ թարաֆընտան եօլանըլը-
 յօր , վէ լաքին օնլար քէնտի իւզերլէրինէ ալ-
 մայըպ՝ Վրիսթիանլարա գարշը տաճա զիյատէ
 իըրսլանըրլարտը : Աիւզ սէքսէն թարիսինտէ ,

Վճարման փաստիշահը զընդհանուր կհանձնարին տե՛ թա՛-
ռն իլլեթի Իթալիայը՝ Եռանանիսթանը վե Տեվ-
լեթին պիւթին պուլուրտուղու եերլերի խարապ
էթտի : Սալթ Բժմա շէհրինին իչինտէ՛, պիրաղ
վագըթ, կիւնտէ՛ 20,000 քիշի էօլլուրիւտիւ :
256 սէնէսինտէ Լ՛նթաքիատա թա՛ռնտան օլ գա-
տարատամ գըրըլըրտը քի, էօլլուրին ճիւմլէսինի
սայամաղարըտը : 311 սէնէսինտէ Ս՛աքսիմիանո-
սուն գօվալայըշնտա հէր կիւն քէնտի օրտու-
սունտան պէշէր պին ա՛սքէր էօլտիւ : Քրիսթի-
անլարա գալւշը իլք գօվալայըշլարը չագարան Իմ-
փէրաթօրլարըն, պիր գաշը թիւրլիւ պէլա ու
ղաղէպլէր իլէ էօլտիւլէր : Աղլերիանոս Իմփէ-
րաթօր Լ՛ճէմ շահը Սաքօրուն էլինէ էսիր տիւշ-
տիւ, քի օնու մահպուս էյլէտի, վէ հէր աթա
պինտիքտէ, օնու այագ պասամաղը եերինէ գուլ-
լանըրըտը • էնճամը Սաքօր սաղ սաղ օնուն տէ-
րիսինի սոյտուրթտու վէ թուղլաթտը : (սէնէ 260 :)
310 Թարիխինտէ Վաղլերիոս Իմփէրաթօր չա-
րէսիզ պիր տէլտէ օղըատը : Լ՛յագլարը վէ պա-
ճագլարը չիւրիւիւպ գուրտլանտը : Էքիմլէր վէ
փուլթլար օնու է փի էտէմէտիլէր : Պիր երլ գա-
տար պու գօրգուլու վէ մէքրուհ իլլեթի չէքտի :
Լ՛նճամը քէնտի աղըրլարընտան զամիրի օյանըպ՝
311 Թարիխինտէ՝ Քրիսթիանլարա գարշը չըգար-
մըշ խիլի գօվալայըշը մէքս էթտիրթտի, վէ
օնլարա ռուսսաթ վէլտի, քի քէնտի Քիլիսէ-
լէրինի թէքրար եափսընլար • վէ հաթթա օնլարա
րէճա էթտի, քի քէնտի սաղլըղը իչին տուա՛
էթսինլէր : Կոստանդիանոս Թաթթա օթուրտու-
ղունտա՝ Քրիսթիանլարա սահապէթլիք էթտի, վէ
300 սէնէտէն պէրի Քիլիսէյի խարապ էտէն
գօվալայըշլարը պիւթին պիւթինէ մէքս էթտի

Փ Ո Ս Լ Ժ Ի

Իշխելի է-ւ արեւելիս Վրեմիան Վիւնէրի-
նի հաս-լի հի-դի-սի վէ հիշալի :

(Սէնէ 34 — 325)

Վրիսթիան Վիլիսէսի՝ Բեսուլարըն վագ-
թընտա պիր սատէ ուսուլի իտարէ իւզոն գու-
րուլմուշուտու : Էւր պիր ճէմա՛աթըն պիրէր
չօպանը՝ եա՛նի Լպիսկոպոսու վարրտը, քի պունլար
Լաւահըն Վէլամընը վա՛ղ էթմէյէ՝ վէ ճանլա-
րըն սէլամէթինէ մէմուր իտիլէր . վէ զիյատէ
ճէմիյէթի ոլան Վիլիսէլէրին զիյատէ չօպան-
լարը տախի օլուրուտու, վէ օնլարըն րէֆագա-
թընտա սարկաւագլար վարրտը : Իւլք մէսնէտ Բէ-
սուլարըն իտի . Վրիսթիանըն է՛օմրիւնէ վէ թա՛-
լիմինէ միւթա՛ալիգ ճէմի շէյլէրի օնլար էջրէ-
տիլլէրիտի . վէ օնլար ասըլ Վրիստոստան էջրէն-
միշ իտիլէր : Վալտը քի՝ Վիլիսէնին խատէմէ-
լէրի վէ պայաղը ա՛ղալարը մապէյնինտէ տահա
պիր ֆէրգ գօնմամըշլտը : Լզար աղար՝ պիր
ճէմա՛աթըն չօպանընա՝ Լպիսկոպոս եախօտ նա-
ղըր իսմինի վէրտիլէր . վէ օնուն քէլամընը միւ-
թէպէր վէ քեաֆի սայտըլար : Պարըշ վէ րա-
հաթըլգ վագթընտա՝ Վիլիսէնին իտարէսի չօգ
չօպանլարա իհալէ օլուրուտու . վէ լաքին գօվա-
լայըշ վագթընտա՝ պիր գապի նիյէթէ վէ գա-
րարըլ թէֆէքքիւրլէրէ միւհթաճ օլուրգլարըն-
տան՝ պիր ճէմա՛աթըն նիզամը վէ իտարէսի պիր

գասիր վէ ա'լիմ ատէմ էլինտէ օլմասը զիյատէ մէնֆա'աթըը իտի : Պօղոս լ'էսուլ Վրիսթիան լարա ըսմարլամըշտը, քի էյ'ր մապէյնլէրին տէ պիր նիպա'լարը վէ տա'վալարը օլուրսա, ի մանսըլլարըն շէրի'աթընա միւրաճա'աթ իթմէ սի'լէր : Ա'է փութիէրէսթ հաքիմլէրին Վրիսթիանլար իլէ ա'տափէթլէրի օլտուղունտան, պու թէնպիհ վէ գանուն իւմիւմէն փէք գօլայ թու թուլտու վէ իճրա օլունտու : Պու տա'վալարը քէսմէյէ էքսէրի Եպիսկոպոսլար մէմուր իտիլէր, վէ պու սէպէպտէն էթիւրի, օնլարըն նու ֆուլու վէ իթիպարը արթմադտա օլտու : Ա'է օլ վադթլարտա Եպիսկոպոսլուղուն թէհլիքէսի շէր'ֆտէն զիյատէ օլտուղու իչիւն' Եպիսկոպոսլար քէնտի հիւքիւմէթլէրինի ֆէնայա գուլանաճազլարընտան գօրգուլմաղըտը : Իւչիւնճիւ տէհլին օրթասընտա՝ Լարթագինէ Եպիսկոպոսու Լիպրիանոս՝ «Պէն քէնտի Վիլիսէմէ տանըշմատըգտան սօնկրա՝ հիչ պիր շէյ եափմամ» տէրիտի :

Ա'է լաքին պաշգա պիր զիյատէ պէօյիք վէ սահիհ թէհլիքէ՝ եա'նի լ'օմա՝ Լարթագինէ՝ Իսքէնտէրիյէ վէ լ'նթաքիա կիպի տէվէթին պէօյիք շէհլէրինին Եպիսկոպոսլարընըն օ պիր Եպիսկոպոսլարըն իւզէրինէ միւսապագաթ վէ պէօյիքիւք թապամագ թէհլիքէսի վարըտը . վէ օնուն իլք նիշանէլէրի օ վազթտան պէյան օլտու : Իչէրչի օնլարըն ճէմիսի պիր թիւթպէտէ իտի իսէ տէ, կէօրիւնիւր իտի քի պէօյիքիւք արդուսու վէ մաթլուպու լ'օմա Եպիսկոպոսունա զիյատէ թէսիր էթմիշ իտի, շէօլէ քի խայլը վազթտան սանկրա պիր քէսքին զալիմլիյէ

Թէպտիլ օլաճաղըտը: Պու մատտէ Վիլիսէնին վիճուտունա պիր եարա օլտու, վէ պիր կիլլի սըը-
րը փէնչէ կիպի աղար աղար վիճուտուն պիւ-
թիւն ա'ղալարընը զէհիրլէտի. լաքին ֆէնալըղըն
պէջիյիւ շունտա' իտի քի' տույուլաճագ գատար
աճը վէրմէղ իտի: Պունտան պէջլէ պիրինճի վէ
իւչիւնճիւ տէհրլէտէ' Բօմա Լպիսկոպոսլարը
Պիրինճի Ս իկտորուն վէ Պիրինճի Ստեփաննու-
սուն' Վրիստոսա գարշը մաթլուպլարը ճէպրէն
րէտտ օլունտու. անճագ տէօրտիւնճիւ տէհրտէ'
պու նահագ մաթլուպլար Վրիսթիան Խմիէրա-
թօրլարըն սահապէթլիյի իլէ' Վիլիսէնին զարա-
րընա եէնիտէն սապիթ օլտուլար: Լպիսկոպոս-
լարտան' չօպանլարտան վէ սարկաւաղլարտան մա'-
տա Վիլիսէտէ կիսասարկաւաղլար, ընթերցող-
լար, ջահնկալար, երգմենցուցիչէր վէ դոնա-
պանլար կիպի պիր գաչ մեմուրիյէթ տահա վար-
ըտը: Բուհ էլ Պուտսուն ֆէվդէլատէ քէրէմէ-
րի' Լպիսկոպոսլարտան եախօտ չօպանլարտան եը-
րագ տէյիլ իտի. իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէհրտէ
օնլար տահա պուլունուրուտու. զիրա Հուստինոս
շէհիտ օ վագըթ Խմիէրաթօրա պէջ է եաղայօր
ըտը. «Պիր չօգ խասթալար վէ տիվանէլէր'
կէրէք Բօմատա կէրէք Տէվլէթին սայիր սէմթ-
լէրինտէ սէնին սիհրպաղարընտան շիֆա պուլ-
մայըպ' Վրիսթիանլարըն էլի իլէ Պոնտուլու Պի-
ղատոս ան կիւնիւնտէ խաջա չըգմըշ Հիսուսուն
խմի իլէ թէքմիլ սաղլըգ պուլտուլար. պիղ հէր
կիւն պու միսիլու էյիլքլէր կէօղիւմիւղ իլէ
կէօրիւյօրուղ" : Սէ իքինճի տէհրտէ պէրհա-
յաթ օլան Լիոն Լպիսկոպոսու Խրենէստուն քի-
թապընտա պէջլէ սգուրուղ : «Պա'լըսը շէյթան-

լարը թարտ էտերլեր, վէ օլաճագ շէյլերի խա-
պեր վերիւրէր. պա՛ղըլարը տա էլ գօմաղ իլէ խաս-
թալարը էյի էտերլեր: Լօջիւլէր տիրիւտիլէր, վէ
արամըզտա երլլարճա եաշատըլար: Բլլաճըն քեն-
տի պիւթիւն Վիլիսէսինէ պախշ էթտիղի ճէմի՝
օլ քերէմլէրի քի՛մ սայապիլըր, քի օնլարը պի-
ղէ հէր կիւն Ֆիսուա Վրիստոսուն իսմի իլէ՝
միլէթլէրին սէլամէթի իչիւն ճապա իհսան է-
տէր": Իքինճի տէհրին սօնունտա՝ Տերտուղիա-
նոս Բօմա վալիլէրինէ պէջլէ եազարըտը. "Սէ-
նին թախթընըն էօնիւնէ պիր փուլթ կէթիրթ,
վէ սէն կէօզլէրին իլէ կէօրիւպ աղնայաճագսըն,
քի հալընըզ պիր Վրիսթիանըն քէլամը օնուն
հիլէպազըրղընը վէ գալպ օլտուղունու պէյան է-
տէր. վէ ալլաճ ըմ տէյէն ըուճ՝ քենտինին շէյ-
թան օլտուղունու իգըրար էթմէյէ մէճպուր օ-
լուր": Բլէսսէվիյէ ճէմի ա՛ղիզ միւլերիւլէր
Եւսեբիոսա գատար (տէօրտիւնճիւ տէհրէտէք)
նագլ էտերլէր, քի Վրիսթիանլար Ֆիսուսուն
իսմի իլէ շէյթանլարը թարտ էտերլէրիտի. շէյլէ
քի հէրքէս կէօզիւ իլէ կէօրիւպ՝ գուլաղը իլէ իշի-
տիր վէ շէհատէթ էտէր իտի. պունու տախիսէօյ-
լէրլէր քի, չօգ Վրիսթիանլարըն տէյիլ կիզլիտէ՝
իլլա հ'ի քէսին էօնիւնտէ կէլէճէք շէյլէրի սէօյ-
լէմէյէ, վէ միւ՛ճիզաթ իլէ խաթթալարա շիֆա
վէրմէյէ գուտրէթի վարըտը:

Փ Ը Ս Լ Փ Ն

Վրիսիանլարըն իշարէն «—»-ը վէ էօրէն Կրիսիէն-
էրէ : Սկսալար :

(Սէնէ 34 — 325)

Վրիսիանլարն էվկէլքի իւշ տէհրէրինտէ՝ Վրիս-
թիանլարըն քէնտի իպատէթլէրինի էտէճէք մախ-
սուսէն պինա օլունմուշ Վրիսիէլէրի օլմայրպ, մա-
ղարալարտա՝ օրմանլարտա վէ էվկէրտէ վէ եէր
ալթընտա օլան պօտրումլարտա ճէմ՝ օլուրլարը-
տը . վէ անճագ իւշիւնճիւ տէհրին սօնլարընտա
Վրիսիէլէր պինա էտէպիլտիլէր : ()նլարըն իպա-
տէթի՝ Մլահըն քէլամընը վա՛ղ էթմէք՝ տուա՝
էթմէք՝ իլահի օգումագ վէ Մշայի Ռապպանիյի
իճրա էթմէքտէն իպարէթ իտի : Լքսէրի՝ Վրիս-
տոսուն էօլիւլէրտէն տիրիլմէսինին զէքրի իշիւն՝
հաֆթանըն իլք կիւնիւնտէ՝ եա՛նի փաղար կիւ-
նիւնտէ ճէմ՝ օլուրլարըտը : Էէր սէնէ՝ Վրիս-
տոսուն տիրիլմէսինի եա՛նի պասեքին վէ Ռուհէլ
Ղուտսուն կէլմէսինին եօրթուսունու թուլթարլար
ըտը . վէ պա՛ղը սէմթլէրտէ մէվլուտուննուն տա-
խի եօրթուսունու թուլթարլարըտը : ()րուճ վէ
տուա՝ կիւնլէրինի՝ եօրթու կիպի թուլթարլարը-
տը : Ս է ճէհտ էտէրլէր իտի քի , Մլահըն հու-
զուրունտա ըշոգ էվլատլարը կիպի եաշասընլար .
գիրա օնլարըն տա՛վէ թ օլմալարընըն մէրամը պու
իտի . վէ քէնտի Ղուրթարըճըլարընա իզգէթ վէ
շէլքը էտէրլէր իտի : ()ուստինոյ շէհիտին քէն-

տի տիւշմանլարընա աշիքեարէ սէօյլէտիյի սէօզ-
լէրի տիյնէյին, քի էյէր օնլար թէմէյիզ օ-
լսյըտըլար, մուծլագա օլ տիւշմանլարը քէնտի պու-
սէօզլէրինի ճէրճ էտէրլէր իտի : Դմտի պէօյլէ տէր .
«Պ» հը Վրիսթիանլար պիր վագըթ թէն սէֆալարը-
նաթէսիր իքէն, շիմտի ճէհտէտէրիզ Քի ա'ղիզլիք-
տէ եաշայալլմ . պիր վագըթ թամաքեալլըղա վէր-
միշիտիք քէնտիմիզի, վէ ագգէ պիզիմ փուծու-
մուզ իտի . վէ շիմտի պիւծիւն վարիյէթի-
միզի ֆուգարալարա թէվզի՝ էտէրիզ : Պիր վա-
գըթ ա'տավէթ իշինտէ եաշարըտըգ, վէ գան տէօք-
մէյէ չալըջըրտըգ, վէ պիզիմ թապիա'թտա վէ
մէշընպտէ օլմայանլարը էվէրիմիզտէն գօլարը-
տըգ . վէ շիմտի քի Վրիստոս պիզիմ գալպի-
միզէ պէյան օլմուշ, պիզ մուհապպէթի վէ մէր-
համէթի՝ թանըրըզ, տիւշմանլարըմըզ իշին
տուա՝ էտէրիզ, վէ ճէհտ էտէրիզ քի պիզէ սէ-
պէպսիզ տիւշմանըգ էտէնլէրի իպքեաթ էտէլլմ ,
քի Վրիստոսուն միւթէպէր խնճիլինէ կէօրէ
եաշասընլար, վէ Լըահըն պիզիմ ճանըմըղա իհ-
սան էթտիյի իւմիտէ մալիք օլտունլար՝ : փուծ-
փէրէսթլէր՝ պու միսիլու մուհապպէթի կէօրիւպ՝
եապանճը վէ պիրիպիրինի թանըմայան ատէմ-
լէր նասըլ պէօյլէ տէրունի տիլտէն մուհապպէթ
իլէ պիրլէշէպիլմիշէր իտիքլէրինէ աղըլ էրտի-
րէմէզլէր տի : Պու շէյի կէօրմէլէրի իլէ՝ «Պա-
գըն՝ նա'սըլ պիրիպիրլէրինի՝ սէվէյօրլար» տէյիւ
պաղըրըղսըրտըր : Վեա'շքի պու սէօլ ա'սըրմը-
ղըն ճէմի՝ Վրիսթիանլարըն հագգընա տալի տէ-
նիլէպիլէյիտի :

Պու ճիւմլէ իլէ պու տին պիլլիյի փէք չա-
փուզ թէհլէքէյէ տիւշտիւ . զիրա ափանսըղ եա-
լանճը վէ հիլէպազ խօճալար զուհր էտիպ

Վիլիսէյէ թէ՛ Տիգրէյի թալիմաթլար սօգտուլար . վէ պու շէյ՝ Վրիստոսուն սատրգ գուլարընա չօգ էլիյէթ վէ սըգընթը վէրտիյինտէն՝ օնլար պու թալիմաթլարա էլլէրինտէն կէլտիյի գատար գարշը գօտուլար : Պէնիմ պուրատա՝ Վիլիսէնին իւզէրինէ հիւճիւմ էտէն օլ հատսըզ հիսապսըզ մուխաթարալը հերիտիկոսլուգլարը զէքը էթմէյէ մէրամըմ եօգ տուր . զէրա պու մուխթասար քիւ թապըն թէհամմիւլիւ եօգ : Ալ է լաքին նէմիզէ՝ կէրէք . ետլան ու եանլըշըզ կէչէր կիտէր , ֆա- գաթ հազգ՝ տօղըուլուգ տայմա պագի գա- լըր : Ալ է կէրչէքէք Ալահըմըզն Վէլամընտա աշիքեարէ պէյան վէ սապիթ օլմուշ օլտուղուն- տան՝ հէր . քիմ քի տօղըու գալպ իլէ վէ տուա՝ իլէ արարսա , օրատա պուլպալիլըր :

Իմտի « իր թալիմաթ մէսէլէսի՝ եախօտ մէզ- հէպ խոստուտունտա պիր միւճատէլէ գուհըր էթ- տիյի զէման , ճէմա՛թլարըն Ապիսկոպուլարը պիր սինադոսա ճէմ՝ օլուպ՝ ս տա՛վանըն բու՛յէթ ու թէսվիյէսինէ միւպաշէրէթ էտէրլէր իտի : Իքինճի վէ իւչինճիւ տէհըլէրտէ՝ Վրիսթիան Վիլիս՝ սինին իչինտէ պիր չօգ ա՛ղիզ խօճալար պուլունուպ Ալահըն Վէլամընա թապի՝ օլա- րագ տին պիրլիյինի սագլամաղա զայրէթ վէ ճէհտ էթտիլէր : (Նօւտիանոսուն՝ Իրենէոսուն՝ Տերտու- ղիանոսուն՝ Աղեմէսին՝ Որոգինէսին վէ Արիդիա- նոսուն իսիմլէրի՝ սահիհ Վրիսթիանլարա տօյի- մա իօշ վէ մագպուլ օլմուշտուր :) Նլար Վի- լիսէնին տիրէքլէրի իտիլէր . վէ թէ՛ լիֆ էթտիլլէ- րի սայըսըզ քիթապլար , քի « իր փայը պիլիմ էլիմիլէտէք եէթիշմիշտիր , քէնտի Լֆէնտիլէրի- նին շանը իլին էթտիլլէրի զայրէթին վէ քէն- տի մալիւմա՛թլարընըն պու անէտէք գատիմ՝ վէ միւ՛թէպէր էսէրլէրի օլմուշլարտըր :

ԻՔԻՆՁԻ ՏԷՎԻՐ

Երանգիանոս Իսկերևորդան Եկեղնճի Պրեդոր
Փաթարէս :

(Սէնէ 325 — 1073)

Փ Ո Ս Լ Ը

Պատմաբանաստան Կենդանութիւն Վճիւնէ : Օրէն-
նոս Բողոքարկի :

(Սէնէ 325 — 363)

ԲՈՒՀ ԷԼ ՊՈԼՏՈՆԻ Ի ՎԹԻՍՏԱՐԻ ՀՈԼՈՒՐՈՒ ԷՍ-
ՆԱՍՐՆՍՏԱ՝ ԵՐՈՒՍԱԳԷՄՈՒՆ ԶԵՐԵՅԱՆ ԷՏԷՆ ՔԻԼ-
ՉԻԼՔ ԸՐՄԱԳ ԵՐՈՒՄԱՆ ԵՐԼԱ ՎԵՕՅԻԼՈՒՆ, ՎԷ ՀԵՐ
ԹԱՐԱՓԱ ԵՄԵՐԼՈՒՄ՝ ՎԷՐ ԶՕԳ ՎԷ ՎԵՅԻԼՔ ՀԱՅ-
ԼԱՐ ՀԱՍՐԼԱ ԿԷԹԻՐՈՒՄ : Ա՛ Է ՀԱՅԼԱՐՆ ԲԷՆԱՐՆ-
ՍՏԱ ՍԱՔԻՆ ՕԼԱՆԼԱՐ ԱԼԹԻԼԱԹ ՕԼՈՒՄ ՍՈՅՈՒՆ ԻԼՄՈՒ-
ՄԻ ԶԷՕԶՄԷՍԻՆՏԷՆ ԳՕՐԳԱՐԱԳ ԷԼԷՐԻՆՏԷՆ ԿԷԼՈՒ-
ՅԻ ԳԱՏԱՐ ՍՈՅՈՒՆ ԵԻԼՐԻՅԻԼՉԻՆԻԼ ԽՈՒՐՄՈՒՐԹՄԱՆ-
ՂԱ ՀԱԸԼՉԱՐԼԱՐ : ՊԱԳԱԹ ՆԱՓԻԼԷ ԵԷՐԷ. ՂԻՐՈՍ ԵԱՓ-
ՍՐԳԼԱՐԸ ՎԷՆՍԻԼԷՐ՝ ՍՈՒԼԱՐԸՆ ԽՐԳԸՆԸ ՍԱՀԱԳԻ-
ՅԱՏԷ ԱՐԹՐՐՈՒՐ, ՎԷ ՎԻԼԹԻԼՆ ՕԼ ՄԻԼԹԵՐԱՔԻՄ
ԷՆԿԷԼԷՐԻ ԵՐԳԸՎ ԵՏԷՆ ԱՏԷՄ՝ ՂՈՒՀՈՒՐ ԷԹ-
ՍԻՅԻ ՂԷՄԱՆ՝ ՕԼ ՎԱԳՐԹ ԶԷՄԻ՝ ԳՈՒՐՈՒՄՈՒՆ ԹԱՐ-
ԼԱԼԱՐ ՎՈՒ ՀԱՍԻՅԵԹԸՆ ՍՈՒԼԱՐՄԱՆ ՍՈՒԼԱՆՍՐԼԱՐ :

Պագաթ պու չայլար պէջիւք խըզ իլէ եհրիւ-
տիւքլէրինտէն՝ պիր թագըմ չամուրլու թօփրագ-
լար տախի պերապէր սիւրիւքլէյիպ, քէնտի պեր-
րագ սուլարընը պուլանտըրտըլար. վէ պօզուլան
պէնտլէրին իւսթիւնտէն թաշըպ պիւթիւն օլ էթ-
րաֆ մէմլէքէթլէրէ եայրմալարը իլէ, իշլէրինէ տա-
հա զիյատէ չամուր գարըշտը. վէ նիչէ նիչէ ալ-
չագ մահալլէքէ պու սուլարտան թէրաքիւմ է-
տիպ տուրզուն հալտէ դալարագ՝ մուզիւրր պու-
հարլար չոգարան պաթագլար օլտուլար : Վ է լա-
քին հէր քիմ քի պերրագ սու իշմէք իսթէսէ
իտի, սույուն փունարընա չըզըպ օրատա քէնտի
սուսուզլուղունու սափուշտուրա պիլիրիտի : Ինճիլին
չայրնա էնլի պիր խէնտէք գազըյան ատէմ՝ Բօմա
Իմիէրաթօրու Կոստանդիանոս օլտու : () Է՝ օ-
միւր քէլամընը քէնտի պապասը Կոստանդիա-
նոս Իմիէրաթօրուն սարւըլնտա իշիթմիշիտի :
վէ լաքին ծնուն տատընը տահա տուլմամըշ-
տը : Կոստանդիանոսուն հագգընա շու աթի-
տէքի վուգուաթ նագլ օլունուր : Վէնտի
խասմի Մաքսենտիոս իլէ սէֆէր էտիպ՝ փէք
տարա տիւշմէսինտէն նաշի մէճհուլ Ըլահը
իմաատա չաղըրմըշ : Կիւնտիւզիւն ափանսըզ
կէօքտէ՝ փարլագ նուր իշինտէ պիր խաչ կէօր-
միւլ, քի իւսթիւնտէ պէյլէ եազըլմըշլամըշ :
«Պու նիշան իլէ եէնէճէքսին» : Փատիշահ վէ
ծնուն ա՛սքերլէրի պունու կէօրտիւքլէրինտէ,
թա՛ճիւպտէ գալմըլար : Տիւշիւնտէ տախի Յի-
սուս Բրիստոսու կէօրմիւլ, քի էլինտէ պիր խաչ
թուլթմուշումուլ, վէ քէնտինէ էմը էթմիշ քի քէն-
տի պայրաղընըն իւզէրինէ օ նիշանը գօսուն : Կոս-
տանդիանոս իթա՛աթ էտիպ՝ տիւշմանընը թէքմի-

էն եէնմիշ : (սէնէ 312) : Պու շէյի նազլ էտէն
 Լոսերիոսուն թիվայէթինէ նազարէն , Իմիէրաթօր
 քէնտիսի պու վուգուաթը օնա նազլ էթմիշ : վէ եէ-
 մին իլէ թաճգիգ էյլէմիշ : () Լ վագթտան Լոստան-
 դիանոս Վրիսթ ան Վրիլիսէսինէ զիյատէսինճէ
 սահապէթլիք էթմէյէ պաշլատը : Վ է օ սէնէ պիր
 ֆէրման չըգարտը , քի քիմնէ Վրիսթիանլարա
 մանի՝ օլմասըն , վէ Տիչ քիմնէ օնլարը գօվա ա-
 մասըն : Վ է 325 սէնէսինտէ պիւթիւն տիւշման-
 լարընը եէնիպ՝ Բօմանըն պէջիւք տէվէթինէ
 եալընըլ քէնտի փատիշահ օլտուղունտա , պույուր-
 տուլու մէմլէքէթլէրին տէվէթ տինինի Վրիս-
 թիանլըղը էյլէտի : Վրիսթիանլարըն միրիտէն
 զապթ օլունմուշ օլան մալլէրինի կէրի վէրտիրթ-
 տի . չօգ Վրիլիսէլէր եափտըրթտը . վէ էլինտէն կէլ-
 տիյի գատար Վրիսէնին էյլիյինէ չալըշտը : Լա-
 վէս իլէ Լըլահըն Վէլամընը օգուժաղա պաշլա-
 տը . վէ Ստամպօլտա քէնտի սարայընտա քէնտի
 առէմլէրինէ էմր էթտի քի , իպատէթ էթսինլէր .
 վէ քէնտի ա՛սքերլէրինէ նասիհաթ վէստի , քի
 Լըլահա տուա՝ էթսինլէր : Լօլիւմինտէն պիր աղ
 վագրթ էվ վէլ՝ 337 սէնէսինտէ , վաֆթիղ օլտու .
 վէ Իմիէրաթօլուղուն էրղավան խիլաթընը ար-
 թըզ կիյմէր իսթէմէյիպ՝ իլա հալընըլ եէնի վաֆ-
 թիղ օլանլարա ա՛տէթ օլան ուէյաղ էսվապը կի-
 յերիտի : () նուն զիքրի՝ Վրիլիսէտէ պագի գալա-
 ճագ . չիւնքի օնա իլք րահաթլըգ վէ սերպէսթ-
 լիք վէրէն քէնտիսի օլտու : () նուն օղլու Լքին-
 ճի Լոստանդիանոսուն կիւնիւնտէ ճէմի՝ փուլթ-
 լար փուլթսանէլէրտէն գալգտը , վէ փուլթլարա
 սունուլան գուրպանլար՝ էօլիւմ ճէզասը իլէ եասագ
 օլտու :

Ո՛հ լաքին Կոստանդիանոսուն իբրինճի խալէֆի Յուլիանոս՝ քէնտինտէն էվվէլ թախթտա օթուրան իբի փատիշահարըն եօլունու թուլմատը : Իլլա էլինտէն կէլտիյի գատար ճէհտ էթտի քի եէնիտէն փուլթիէրէսթլիյի գուրսուն . վէ պու միւլահաղայլլա փուլթիէրէսթլէրէ իւլիւվվիյէթ վէրտի, վէ փուլթիանէլէրինի թէքրար քէնտիլէրինէ պաղըշլատը . վէ ճէմի՝ մանսուպլարը փուլթիէրէսթլէրէ վէրիպ՝ Վրիսթիանլարը եիւղտէն պրագտը, վէ զիյատէսինճէ ալլաղլաթտը : Ո՛հ գա՛ Յուլիանոս ֆէնտպաղ վէ ա՛գըլը օլտուղունտան, Վրիսթիանլարը աշիքեարէ գօվալամաղ իտի, իլլա էյեր փաշալար օնլարա զուլմ էտէրլէրսէիտի ասլա թընմաղըտը վէ օնլարը թէքտիր էթմէղ իտի : Վրիստոսա տիւշման օլտուղունտան՝ օլ տէրէճէ ա՛գըլը քէօրլէնտի քի, Ղուկասըն Խնճիլինին եիրմի պիրինճի պապընտա՝ եիրմի տէօրտիւնճիւ խանէսինտէ մէվճուտ օլան փէյղամպէրլիյի եալանա չըգարմագ իշին՝ Լըրուսաղէմին հէյթէլինի եէնիտէն եափմաղա նիյէթ էթտի : Լնճաղ քէնտի խասմի քէնտիսինտէն գուլվլէթլի օլտուղունտան օնուն գուրտուղու ա՛գըլըղ զէմինի զէվգլէնտի : Ո՛հ ամէլէլը թէմէլէրի գաղըտըղլարը զէման՝ եէրտէն աթէշ ա՛լէվլէրի չըգըպ իշլէտիքլէրի իշի քեամիլէն թէլէֆ էյլէտի, վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ քէնտի իշլէրինտէն վաղ կէհտիլէր : Լըղ վագըրթտան սօնկրա՝ Խմիէրաթօր քէնտիսի Լճէմիսթանա սէֆէր էթտիյինտէ, էօլիւմ տէրէճէսինտէ եարալանըղ էօլտիւ, կիւճ պէլա իքի երլ փատիշահըդ էտէրէք : Վապըլէտէրլէր քի բուհունու տահա թէսլիմ էթմէղտէն էվվէլ՝ քէնտինի վուրան օգու չէքմիշ չըգար-

մըշ, վէ գանլը էլինի կէջէ գալորըրայ՝ շիտտէթ-
լու էօվքէ իլէ "Լա՛ Վալիլեալը, իշթէ սէն
եէնտին" պաղըրմըշ:

Փ Ո Ս Լ Ի

Լըբէնիսնաթա ժէ Վօթլարթա Ինժէլն էլէրէթէ:
Եւրը Եսդանէ Բայթէլէրէն հիւճճ էթթէ:

(Սէնէ 323 — 568)

Վրիսթիանլար տէօրտիւնճիւ տէհրին սօնու-
նաւտէք զիյատէսինճէ սերպէսթ վէ ազատ խի-
լէր, վէ ազ վագթըն մապէյնինտէ մասլահաթ-
լար շու տէրէճէյէտէք թէպտիլ օլտու քի, պա-
զէն փութփէրէսթլէրէ գարշը գօվալըշ պիլէ
գալորըրտըր: Պու րահաթլըգ վագթընտա՝ միւժ-
տէ էլէիլէրի Վրիստոսու հէր թարաֆա թանրթ-
տըլար: Հապէշտէ՝ Լըմէնիսթանտա՝ Կիւրճիս-
թանտա վէ Լճէմիսթանտա եէնի Վիլիսէլէր պի-
նա օլունտու:

Լըմէնիսթանտա՝ պա՛ղըլարըն նագլինէ կէօրէ՝
Վրիսթիանլըգ իլք տէհրլէրտէն պէրու ազ չօգ
պուլունուրուտու: Ինճիլ օրատա՝ Բէսուլլա-
րըն կիւնլէրինտէ թադէոս Բէսուլուն եէտի իլէ
վա՛լ օլունտու: Լաքին օլ մէմլէքէթին զապը-
թանը փութփէրէսթ խալգընըն Վրիսթիանլա-
րա էթտիքլէրի էզալէր վէ գօվալըշլար սէպէ-
պինտէն՝ Լուսաւորիչ՝ Եա՛նի ըշտգ վէրիճի տէնի-
լէն ա՛ղիլ Վրիգորիոսուն զէմանընա գատար

Վրիսթիանըգ սայ քի պիւթիւն պիւթիւնէ մահլ
 օլմուշ կիպի օլտու : Պու զամ իւհիւնճիւ տէհ-
 րին սօնունա տօղրու՝ Վայսէրիտէ Վրիսթի-
 ան տինինտէ թէրպիյէ օլունմուշուտու : Վէնտի
 մէմլէքէթինէ տէօնտիւյիւ զէման՝ օլ մէմլէքէթին
 Տրդատ նամ փատիշահը քէնտիսինի փութիւ-
 րէսթլիյէ իլհագ օլմաղա ճէպրէթտիղինտէ , Վրի-
 գորիոս րա՛զի օլմայրպ՝ օնուն իրատէթինէ գարշը
 կէլմէյիլէ , օնտէօրթ սէնէ մահպուս օլուպ՝ կէօնա
 կէօն էզիյէթ ու իսքէնճէլէրէ կիրիֆթար օլտու :
 Լնճամը Լլահըն քէրէմ ու ի՛նայէթի իլէ ազատ
 օլուպ գուրթուլունճա , վա՛ղը վէ տինտարլըղը վա-
 սիթասը իլէ օլ փութիւրէսթ փատիշահըն վէ օ-
 նուն րիճալ ու քիպաղարընըն Վրիսթիան տի-
 նինի գապուլ էթմէսինի կէօրմէյէ նայիլ օլտու :
 Լնտէն 302 թարիխինտէ Վայսէրի Լպիս-
 կոպոսու Վ Լոնդիոստան Լպիսկոպոս նասպ օլու-
 նուպ՝ փատիշահը վէ օլ մէմլէքէթին խալգընը
 վաֆթիլ էյլէտի : Լրմէնի միլէթի՝ 323 թարի-
 խինտէն 500 թարիխինէ կէլինճէյէ գատար՝ քէն-
 տի մէմլէքէթլէրինտէ աթէշիէրէսթլիյի թէքրար
 սապիթ էթմէյէ ճէհտ էտէն Լճէմլէրէ գարշը
 տուրմաղա մէճպուր օլտուլար : ()նլարըն րէյիս-
 լէրինտէն պա՛ղըլարը Վրիսթիան տինինի ին-
 քեար էտիպ՝ Լճէմլէրինքինի գապուլ էթմէլէրի
 իլէ , պիր թագըմ Լպիսկոպոսլար վէ փափաս-
 լար Լճէմիսթանա զէնճիրպէնտ էսիր սիւրիւլ-
 տիւլէր : Ը էհր ու գասապալարտա վէ քէյլէրտէ
 Սէճուսիլէր վէ օնլար իլէ պէրապէր ճէլատլար
 գօնուլտու , քի խալգը քէնտի տինլէրինէ տէօն-
 տէրսինլէր : Թարիխի 450 տէ Լաթուղիկոս վէ օ-
 նուն Վիլիսէ խատէմլէրի զէնճիրպէնտ էսիր

սիւրիւլտիւէր : վէ իւչ սէնէ մահպուստա գալ-
տըգտան սօնկրա շէ հիտ օլտուլար : Ինճամը 484
Թարիխինտէ Լճէմէրին գօվալայը շիտտէԹին-
տէն օնլարըն իւգէրինէ հիւճմ էթմէյէ մէճպուր
օլտն Սամիկոնեան գապիլէսի՝ Լճէմէրի Վրիս-
Թիան տինինին Թէքմիլէն ալատ օլմասընա՝ վէ
Խնճիլ մէգհէպինին եայըմասը պապընտա օլան
ճէհտլէրէ հիչ պիր Թարաֆտան մանի օլմամա-
սընա մէճպուր էյլէտի :

Խնճիլ՝ Լճէմիսթանտա տախի փէք տէրին քէօթ-
լէր սալըշըտը իսէ տէ , 34:} Թարիխինտէ օրատա
պիր պէօիւք գօվալայը չըգտը , վէ էլլի սէնէ
գատար սիւրտիւ : () վագթըն միւէրրիսլէրինին
նագլինէ կէօլէ պիր չօգ պայաղը Վրիսթիան-
լարտան մա՛տա՝ օնալթը պինտէն զիյատէ Վրիլի-
սէ խատէմէսի՝ Լպիսկոպոսլար եախօտ երէցլէր զայ
օլտու : Սօնկրաքի իքի տէ հրլէրտէ տախի գօվա-
լայը շ աթէշի օլատա տէֆա՛ տէֆա՛ ԹուԹուշ-
տու . վէ պու աշիքեար իսպաթ տըր քի , օ՛ մէմ-
լէքէԹտէ Խնճիլ փէք չօգ ճէմաա՛թ փէյտա
էթ Պշ իտի :

Պու վագթլարտա իաչըն պայրաղը՝ Թուոնա
ըրմաղը գըյըլարընտա սաքին օլան Վօթլարըն
իչինտէ տախի տիքիլտի : Պու միլլէթ Վալթիք
տէնիղինին գըյըլարընտան Վարա տէնիղէ տօղըու
էնիպ՝ Բօմա տէվլէթինին իւգէրինէ հիւճմ էթ-
մէյէ Թէհտիտ էտէր իտի : Իւչ տէհրին սայ քի
ճէմի՝ Խմիլէրաթօլարը՝ Կոստանդիանոստէք , պու
ճէնկեալէր միլլէթ իլէ տայիմա ճէնքլէշմէքտէ
օլտուլար : Կոստանդիանոս քէնտի ա՛յքերլէրինէ
Իւլիւֆէ իլէ օնլարտան 40,000 քիշի ալտը , վէ
էօյլէճէ օնլարըն տիւշմանլըղընտան հըֆը օլտն .

տու : Պու եարը եապանի միլէթ պիր քերրէ գըպլէ միլէթլէրի իլէ գարըշընճա՝ պիւթիւն Ռօմա տէվլէթինէ թէ՛սիր էտէն Վրիսթիանտի նի քէնտինէ տէ պիրազ թէ՛սիր էթտի : Վօթլար քէնտի զուլքեարանէ ճէնքլէրինին արտըսըս օլտուզլարը էսնատէ՝ պիլաֆիւթուր իչլէրինէ եէնի պիր մէզէպ սօգտուլար, քի քէնտի էվլատլարընտա թէքմիլ իճրասը օլաճաղըտը : Օնլարըն սէֆէր էսիրլէրինին իչինտէ , Յիսուսուն սատըգ շայիրտլէրինտէ՝ն պուլունուրուտու , քի օնլարա Խնճիլին գըյմէթլի խաղինէսինի պէյան էտէրլէր իտի : Վօթլարըն իլք վա՛իզի Ուլֆիլաս օլտու , քի օ՛՝Վէմէէ եպըլարընը իճատ էթտի , վէ Շէրիֆ Վրիթապլարը պու լիսանէ թէրճիւմէ էթտի : Ուլֆիլասըն թէրճիւմէլէրինէ ԼըլաՏըն պէրէքէթի վասլ օլտու , վէ օ՛՝ Վօթլարըն փատիշաՏը Ֆրիլիճէրին վաֆիլիզ օլմասընը՝ վէ ԼըլաՏըն Վէլամընըն էյի թօխումունուն պու միլլէթին իչինտէ եայըլմասընը կէօրտիւ : 370 սէնէսինտէ Վանտալլարըն իչինտէ Վրիստոսուն շալիրտլէրինէ գարշը պիր քէսքին գօվալայըշ վուզու՝ պուլտու : Օսթրօկոթլարըն փատիշաՏը Շերմանարիք՝ Վրիսթիանլարըն չատըրլարընըն էօնիւնտէն՝ արապա իւլլէրինտէ պիր փուլթ կէչիլթտի , վէ Վրիսթիանլար օ փուլթա սէճտէ գըլմադ վէ դուրպան քէսմէք իսթէմէտիլէր . պու սէպէպտէն էօթիւրիւ ()սթրօկոթլար օլ Վրիսթիանլարը քէնտի չատըրլարընտա եագտըլար : Շերմանարիք պու զալըմ իսքէնճէնին իւզլէրինէ եաշայանլարը դօվալատը՝ օնլար տախի Րօմա թօփրաղընա կէչիպ օնտա սըղընտըլար . վէ Խմիկերաթօր օնլարը դապուլ էտիպ՝ օնլարա սաՏապէթլիք էյլէտի : Պու եա-

ԵՆՆԻՈՒՆ ԲՈՄԹ ԵՅԱԼԵԹԼԵՐԻՆԻՆ ԽԵԼԵՐԻՆԵ ՏԻՆ
 ՃԻՆՄ ԵԹՈՒԼԵՐ . ՎԵ ԿՈՆՆԼԱՐ՝ ԲՆԱՆԼԱՐ ՎԵ ՎՆ
 ՄԱԼԱՐ ԸՄԸ , ՔԻ ՕՆԼԱՐ ՄԱ ԲՈՄԱ ՄԵՎԼԵԹԻՆՈՒՆ
 ԿԻՐԵՐ ՏԻՍԵ ԽԵԹԵՐԼԵՐԻՄԻ : () Ը ԵՐԳԸՃՐ ՎԵ ԽԱ
 ՐԱԿ ԷՄԻՃԻ ՍԵԼ ԿԻԿԻ Մ՝ՍՔԵՐԵ ՏԻՃ ԿԻՐ ՕՐՄՈՒ
 ԳԱՐՉԸ ԳՕԿԱՄԿՅՈՐՈՒՄՈՒ . ՎԵ ԼԱՔԻՆ ԲՆԱՏ ԱՓԱՆ
 ՄԸՂ ՕՆԼԱՐԱ ԿԻՐ ԳՕՐԳՈՒ ՎԵՐԻԿ՝ ԲՆԻՆՆԻՆՆ ՄԱՐ
 Կ՝ՃԻՄԵՐԻՆԵ ՄՈՂՐՈՒ ՄԱՂԸ ԼՈՐԼԱՐ , ՎԵ ՕՐԱՄԱ ԿԻՐ
 ԹԱԳՐՄԸ ԱՃՐՈԳՄԱՆ ԷՕԼՈՒ , ՎԵ ԿԻՐ ԹԱԳՐՄԸ ՄԱ
 ԷՄԻՐ ՄԻԼՃԱՐԻ : ՊՈՒ ՎՆ ՄԱՄԱԼԱՐ ՕԳԱՄԱՐ ՃՕԳ
 ԼՈԳ ԽՈԼԵՐ ՔԻ , ԿՈՆՆԼԱՐՆ ԿԻՐ ԷՎ ՄՕՐՈՒ
 ՄՈՒ Մ՝ՍՔԵՐԻ ԿԻՐ ԱԼԹՈՒՆԱ ՄԱԹՐԼՈՐ , ՎԵ ՃԻՆՄԵՍԻ
 ԷՍԻՐ ՄԻԼՃԱՐԻ : ՊՈՒ ԽՈՒՍՈՒՍ ԻՃԻՆ ԲՈՄԱՆՆԻ ԽԱ
 ՐԱԿ ՕՐՄԱՐ ԿԻՐԱՂ ԿԵՃԻՐԻՄԻ : ԻՔԻ ՍԵՆՆԻՆ
 ՄԱԿԵՅՆԻՆՈՒՆ՝ ԵԱ՝ՆԻ 408ԻՆ ՎԵ 410ՈՒՆ ԻՃԻՆ
 ՄԵ , ԲՆԱՐԻԳ ԻՆՃ ՔԵՐՐԵ ԲԹԱԽԱՅՐ ԿԱՍՄԸ .
 ԲՈՄԱՅՐ ԱԼՈՐ ՎԵ ՕՆՈՒ ԱԹԵՂԵ՝ ԳՐԼՐՃԱ ՎԵ ԵԱԳ
 ՄԱԿ ՎԵՐՄԻ . ՓԱԳԱԹ ՎՐԻՍԹԻԱՆԼԱՐԱ ՎԵ ՕՆ
 ԼԱՐՆ ՎՐԻՍԹԵՐԻՆԵ ՄՕԳԱՆՄԱՄԸ : ԿԱԼՈՐ ՔԻ՝
 ՎՆ ՄԱՄԱԼԱՐ՝ ԲՆԱՆԼԱՐ ՎԵ ՍԱԿԻՐ ԵՆՄՃԵ ԳԱԿԻԼԵ
 ԼԵՐԻ ՖԻՐԱՆՍԱՆՆԻՆ ԽԵԼԵՐԻՆԵ ՏԻՆՃՄ ԵԹՈՒԼԵՐ ,
 ՔԻ Օ ՄԱԽԻ ԻՆԿԻԹԵՐԱ ՎԵ ՎԱՆՆԻԱ ԿԻԿԻ՝ ԲՈՄԱ
 ՄԵՎԼԵԹԻՆՆ ԿԻՐ ԳՐՄԸ ԽՈՒ : ՊՈՒ ԵԱԿԱՆԻԼԵՐ
 ԿԻԼԹԻՆ ԿԵՃԱԽԵԼԵՐԻ ԵԼԵՐԼԵՐԻ ԽԱՐԱԿ ԵԹՈՒԼԵՐ :
 ԽԵՆՕՆՈՒՆ ԽԵԼԵՐԻՆՈՒՆ ԿՈՒԼՈՒՆԱՆ ԽՐԵՎԵՂ՝
 ՄԱԿԵՆՃՄ՝ ՍԹՐԱՍԿՈՒՐԿ ԿԻԿԻ ՃԵՐԵՓԻ ՃԵՏՐ
 ԼԵՐ ՔԻԼՂ ՕՐՄՈՒԼԱՐ , ՎԵ ԿԻՆԼԵՐՃԵ ՎՐԻՍԹԻԱՆ
 ԼԱՐ ՂԱՅ՝ ՕՐՄՈՒԼԱՐ : ՊՈՒ ԵԱԿԱՆԻԼԵՐ ՔԵՆՄԻ
 ՂԱԼՄԸՐԱՐՆԸ ՎԱՆՆԻԱՄԱ ՄԱ ԻՃՐԱ ԵԹՈՒԼԵՐ .
 ԵԿԻՍԿՈՒԿՈՒԼԱՐԸ ՎԵ ՎԱ՝ԳՃՐԼԱՐԸ ՔԵՍՄԻԼԵՐ , ՎԵ
 ՎՐԻՍԹԻԱՆ ՃԵՄԱՄ՝ԹԼԱՐՆԸ ԵՕԼ ԵԹՈՒԼԵՐ . ՎԵ
 ՍՕՆԿՐԱ ԱԼՈՐԱՐԸ ՃԵՏՐԼԵՐԻ ԳՈՒՐԱ՝ ԻՆՃ ԿԱՅ

լաշտըլար : Սուէվէր վէ Սանտալար Կօլարըն
 իչինտէ՝ վէ Լանլար փօրթուկալտա՝ վէ ախէր
 Նէմէ գապիլէլէրի Սպանիատա թէմէքիւն օլ-
 տուլար : Սէ լաքին սօնկրա՝ չափուճագ Գօթ-
 լար Կօլարըն իչինտէ պիր գուվէթի փատի-
 շահըգ գուրուպ՝ Լանլարը վէ Սանտալարը
 Սպանիատան գօլտուլար : () նլար տախի Կնսէ-
 րիգին գուլաղուզուղու իլէ Լֆրիգայա կէչտիլէր .
 վէ օնուն շիմալի թարաֆլարընը՝ Կարգագինէ-
 յէտէք եաղմա էթտիլէր . վէ օրատա պիր տէվ-
 լէթ գուրտուլար , քի սօնկրա Սիչիլիա՝ Սարտենիա
 վէ Գօրսիքա ատալարընատէք եայըլտը : Բօմա-
 լըլար՝ տահա գիյատէ գօրլու պիր տիւշման իլէ
 եա՞նի Կովկաս տաղարընտան չըգըպ՝ հէր եագ-
 լաշտըղը սէմթէրի թիթրէտէն շոնլարըն փա-
 տիշահը Լտտիղաս իլէ ճէնքլէշէճէքլէր իտի : Պու՝
 գահրաման՝ մէրհամէթսիլ վէ ճէսուր պիր ճէնք-
 ճի օլտուղունտան՝ օնա Լլահըն դագէպի տէ-
 նիլիր իտի : () տէօրթ եիւղ պին ա՛սքէրտէն
 ի՛պարէթ պիր օրտունուն պաշնա կէչիպ՝ թու-
 նա գըյըլարընտան եօգարը տօղրու չըգտը , վէ
 պաստըղը եէրլէրի վիրան էթտի : Պիրալ վա-
 գըթ Գօնսթանչա կէօլիւնիւն եանընտա էյլէն-
 տի , վէ Սէնօ սույուն քէնարընտաքի շէհրլէրի
 եագտը , քի հէնիլ քէնտի քիւլլէրինտէն չըգ-
 մը շարըտը . սօնկրա Բօմալըլարըն վէ Գօթլա-
 րըն օրտուտունուն իւղէրինէ հիւճմ էյլէտի :
 Բօմալը սէրա՛սքէր Լյեթիոս վէ թէոգորիկոս փա-
 տիշահ քէնտի ա՛սքէրլէրինի Գաթալնիա օվասը-
 նա Դալանա եագըն ճէմ՝ էթմիշէր իտի : Սէ
 թոււնա վէ թաճէ գըյըլարընըն գապիլէլէրի
 օրայա պիրիքիպ՝ սիլահ գուվէթի իլէ պիւթիւն

դարպ թարաֆընը հըֆզ էթմէք նիյէթինտէ
խտիլէր: (451:)

Իմտի ղայէթ ճէսիմ վէ պէօյլէք պիր ճէնք
վուզու պուլտու: վէ օրատա 160,000 քիշիտէն
զիյատէ թէլէֆ օլտու: Թէոգորիկոս օսէֆերտէ
էօլտիւ, վէ ճէնկի Մտտիղաս գազանտը վէ եէն-
տի, վէ ֆիքրինէ գօտու քի Ռօմա իւզէրինէ եիւ-
րիւսիւն: Իմտի Իթալիայա տօղրու իլէրլէյիւ
էօնիւնէ կէլէնի աթէշ վէ գըլըճ իլէ թէլէֆ
էթտի: Պու վէճհիլէ պիւթիւն Եւրոպա օնու
հուպուրունտա թիթրէր իքէն, Ռօմա Եպիսկո-
պոսու պիրինճի Լէոն՝ օնու օրտուսունա կի-
րիւյ՝ տօսթանէ վէ թէսիլի սէօզէր իլէ օնուլա
գօնուշտու: Ելլահ Եպիսկոպոսուն սէօզէրինի
միւպարէքլէտի: Մտտիղասըն ֆօտուլ կէօյնիւ էն-
տի, վէ գալպի եումշայըպ՝ ա՛սքէրլէրինի տուր-
տուրթտու, վէ օնլարա էմր էթտի քի եօլարը-
նը չէվիւսինէր, վէ մէմէքէթլէրինէ կիթմէքտէ
օլտուլար: Լաքին պու Հոնլարըն գահրամա-
նը եօլտա էօլտիւ, վէ ա՛սքէրլէրի օնու պիր ալ-
թըն թապուլթ իլէ կէօմտիւլէր: վէ լաքին մէ-
ղարը ասլա պուլունմատը: Հոնլար՝ պաշարը
էօլտիւքտէն սօնկրա տաղըլտըլար, վէ պիր տա-
հա կէօրիւնմէտիլէր: Լշէր Ռօմանըն ահալիսի՝
Մտտիղասըն էլինտէն գուրթուլտուղու իչիւն Ել-
լահ վա՛ճիպ օլան թէշէքքիւրիւ էթմիշ օլտայըտը,
տէր ա՛գապ ախէր պիր տիւշմանա շիքեար օլմազ
ըտը: Վանտալլարըն փատիշահը Կէնսէրիգ՝ Էմմ
սէնէսինտէ, Ռօմայա եազլաշըպ՝ էօնիւնտէ հիւ
պիր էնկէլ պուլմայարաֆ՝ շէհրին իչինէ կիր-
տի, վէ Լէ կիւն եաղմայա վէրտի: Պու եապանի
միլլէթլէր էլէրինէ հէրնէ կէշտի իսէ եօզէթ-

տիւեր : () նշար էն գըյմէթըն շէյլէրի՝ եալտըզ թաւանը մէշնուր Կապիտոլու, Տիտոսուն Երուսաղէմտէն կէթիրտիյի ա՛ղիզ գապլարը, էսքի Երուան ուսթալարըն մէշնուր իշլէրինի, Խմիէրաթօրլար շէհրինին էն կիւզէլ զէյնէթինի պիւթիւն փարչա փարչա էթտիլէր, եախօտ՝ Կարդագինէյէ կէօթիւրտիւլէր : ԱյլաՏլարընըն գուվլէթի իլէ 1200 սէնէ գատար պիւթիւն տիւնեանըն իւզէրինէ Տիւրքիւմէթ սիւրէն էսքի Լօմանըն սօնու պէօյլէ օլտու : Սէ օնուն երգընթըսընտան պիր րուհանի Տիւրքիւմէթ չըգաճաղ՝ վէ էվլէլքի փատիշաՏլըգ գատար տայանաճաղը օլ վագըթ քիմի՞ն խաթըրնտան կէշէր իտի :

Պէշինճի տէհրին խիթամընտան էվլէլ Քրիսթիան Քիլիսէսի պիւթիւն օլ Եւրոփայը պասան վէ թիթրէտէն միլլէթլէրի քէնտի գուճաղընա ալմըջտը : Սպանիատա վէ Կօլտա Վօթլար՝ Սուէվէր վէ Պուրկիննօնլար, Շիմալի Կօլտա Ֆրանքլար, Շիմալի Բֆրիգատա Սանտալլար, Խթալիատա () սթրօկօթլար Խնճիլի գապուլ էթմիշէր իտի : Սօնկրաքի տէհրտէ Լօնկօպարտլար տա Խնճիլի գապուլ էթտիլէր, վէ () սթրօկօթլարըն երգընթըսընըն իւզէրինէ թէմէլ գուրուպ թէմէքքիւն էթտիլէր : Վէ Շիմալի Խթալիայա Լօմպարտիա իսմի Լօնկօպարտլարտան վէրիլտի : Սօնկրաքի տէհրէրտէ Իրլանտա՝ Խնկիլմէրա՝ Սգօշիա՝ փալիա՝ Սվիշէրա՝ վէ Ֆըրիսիա տախի Քրիսթիանըղը իգրար էթտիլէր : Սէ 814 սէնէսինտէ Շարլման Խմիէրաթօր Սաքսոնլարա տախի Քրիսթիան տինինի գապուլ էթտիրտի : Սէ Խնճիլին ըլըղը ալար ալար Պոհնմիայա՝ Տանիմարքայա՝ Շվէտէ՝

Սաճարիսթանա վէ 'Լորվեկիայա տա թէ'սիր
էթտի: Պու իքինճի տէվրին սօնունտա (եա'նի
1073տէ) Լըրոփանըն զարպ թարաֆընտա փութ-
փերէսթ օլարագ եալընըզ պիր գաչ քիւչիւք
գապիլէլէր գալմըշըտը:

Փ Ո Ս Լ Գ

Սանսթըրլարըն պաշանկըճը վէ գաւոռ-լմաւը:

(ՍԵՆԵ 275 — 500)

Վէշիշլէր վէ ըուհպանլար՝ եա'նի տահա էյի
իպատէթ էտէպիլմէք իտտի'ասի իլէ թէրքի տին-
եա էտիպ՝ իզսիզ եերլէրտէ է'օմիւր սիւրմէյէ
ա'հտ էտէնլէր, իպթիտա Սըսըրտա կէօրիւնտիւ-
լէր: Պու ըուհպանլըգ է'օմրիւնիւ հէփիսինտէն
էվվէլ Լնտոնիոս իսմինտէ Վրիսթիանըն պիրի
իհաաս էթմիշտիր տէրլէր: Սէրգում՝ պիր կիւն
Վիլիսէտէ՝ Յիսուսուն "Հէր շէյինի սաթ, վէ
ֆուգարալարա վէր" տէյիւ էմր պույուրտուղու-
նու իշիտիպ՝ զանն էթտի քի պու թէնպիհին
հուրուֆունա իթաա'թ էթմէլի տիր. սնուն ի-
չիւն պիւթիւն վարիյէթինի ֆուգարալարա տաղը-
տըպ՝ պիր իզսիզ եերէ չէքիլտի, վէ օրատա
քէնտի վագթընը ըուհանի թալիմա'թլար իլէ՝ թէ-
ֆէքքիւրլէր վէ տուա'լէր իլէ կէչիրտի: Լնտոնի-
ոս հէրնէ գատար պէյլէ պիր եզիյէթլի է'օմլըր

կէջերտի իսէ տէ՝ 105 եաշնա էրէնէտէք եաշա-
տը : (254 — 365) : Օնուն իսմի ուղագ եէրլէրէ
եայրլըպ, փէք չօգ. ատէմ՝ օնա թապի՝ օլտու :
Սօնկրաքի տէհրտէ, Վալսէրի Նպիսկոպոսու Բար-
սէղին կիւնիւնտէ ըուհպանլար պիր պինա ալթը-
նա ճէմ՝ օլուպ՝ պիր շիրքէթ գուրտուլար, վէ
ըուհանի թալիմա՝ թլարը վէ վիւճուտլէրինէ էզի-
յէթ վէրմէյի քէնտիլէրինէ իլ էթտիլէր : Սա-
նասթըրլարըն պաշանկըճը պէօյլէ օլտու : Եզ
վագթըն մապէյնինտէ օնլարըն սայրսը զիյատէ-
սի իլէ արթտը. վէ ա՛լէլ խուսուս Սըսրրտա վէ
Եսորեստանտա զայէթ չօղալտըլար : Վարըլար
տախի պու մանասթըր՝ եախօտ թէրքի տիւնեա
է՛օմրիւնիւ գապուլ էթտիլէր : Սէ ըուհպան-
լարըն ի՛թիպարը օ գատար արթտը քի, փէք չօգ
Վրիսթիանլար քէնտի էվատլարընըն թէրպիյէ-
սինի օնլարա իհալէ էթտիլէր : վէչօգ Վիլիսէ խօճա-
լարը վէ Նպիսկոպոսլար տախի օնլարըն թարի-
գինէ սիւլիւք էթտիլէր : Վալտը քի, պաշան-
կըճընտա՝ ըուհպանլար ասլա գատիմի պիր ատագ
եա ա՛հտ իլէ պաղանմաղլարտը՝ պու գանուն ու
գախտէ ալթընճը տէհրտէ իհտաա օլունտու : Պու
տէվըին իլք տէհրլէրինտէ՝ շարգ սէմթ-
լէրինին պիր գաշ թարաֆլարընտա՝ վէ Ինկիլ-
թէրատա՝ Պրանսատա վէ Նէմէսթանտա փէք
չօգ մանասթըրլար եալիլտը : Օլ հագիր պինա-
լարըն իչինտէ պիր միգտար սաֆտէրուն ա-
տէվէր սաքին օլուրլարտը, վէ օնլարըն հիւնիւ
հարէքէթի՝ համարաթըղը՝ թաթըլըղը՝ մուհապ-
պէթի էթրաֆտաքի եապանի գապիլէլէրէ էյի իպ-
րէթ վէրիպ, օնլարըն գալպինի ճէլպ էտէրէք թէպ-
տիլ էտէր իտի : Սէ զարպ թարաֆընըն ըուհ-

պանկարը չի ֆթճիլիյէ վէ ֆայիտէլի սանաա'թլարա
 եէլթէնմէլէրինտէն մա'տա' Շէրիֆ Քիթապլա-
 րըն վէ ռուհանի թա'լիմաթլարըն թօխուսլարընը
 տախի էքմէյէ չալըջըլարըտը : () Լ վագըթ մանաս-
 թըլար պիրէր մէթէպիտի, վէ Խնճիլին վա'ղ-
 ճըլարը օրատա թէրպիյէ օլուլլարըտը . պէջլէ-
 ճէ օնլար էջլէ ըջգ մէքեանլարըտը քի, էօլիւմ
 կէօլէսի իլէ գափլանմը թայիֆէլէրի թէնպիր
 գըլարլարըտը :

Իշթէ օլ էյեամըն մանասթըլարընըն պիրինին
 վասֆընը սիզէ էտէյիմ : Լլթընճը տէհրտէ՝ Փը-
 րանսատա Լըրուլ իսմինտէ պիր մանասթըր րէ-
 յիսի՝ տինտարըղը վէ ռուհանիլիյի իչին ուզագ
 եէրլէրտէ մէտհ օլունուրուտու : Պու իթիպար
 վէ իսմ քէնտի ճանընա գարար վէրմէսին տէ-
 յիւ՝ իւչ արգատաշ իլէ կիտիպ էջլէ պիր օր-
 մանա չէքիլտի քի, օրատա խըրսըլար վէ երթընը
 հայվանլար սաքին օլուլլարըտը : () Րատա պիր ըր-
 մագ քէնարընտա էյլէնիպ աղաճ տալլարըլիլէ վէ
 չամուր իլէ քէնտիլէրինէ պիրէր քիւչիւք գուլի-
 պէ եափտըլար : () Րմանըն իչինտէ օթուրան խըր-
 սըլարըն պիրիսի չափուճագ օնլարա եագլաշտը,
 վէ օնլարը էջլէ եալընըղ կէօրտիւրտէ թա'ճիւպ
 էթտի, վէ օնլարա աղնաթտը քի, քէնտի է'օ-
 միւրլէրի օլ եապանի եէրլէրտէ ասլա էմին օլա-
 մաղ : Լըրուլ օնա տէտի . «Պէն թէնի էօլտիւրէն-
 լէրտէն ասլա դօրգմամ, վէ խըրսըլար պէնտէն պիր
 շէյ ալամաղար, զիրա հիչ պիր շէյիմ եօգ տուր .
 վէ պանա հիչ պիր քէօթիւլիւք էտէմէզլէր, զի-
 րա պէն տախի հիչ քիմսէյէ քէօթիւլիւք էթմէմ» :
 Սէ խըրսըղա պուսու տա տէտի . «Լնճագ սիզ
 պիզիմ իլէ զէնկին օլապիլիրսինիզ . սիզին ֆէ-

նա սանաա՝ թընըզը պրա՛գըն , վէ կերչէք Մլաճըն
 ի պատէթինէ պիզիմ կիպի մէշղուլ օլուն . եօխսա օ-
 նուն պէցիւք զազէպլէրինէ օղըայաճագսընը ” :
 Պու թաթը վէ սըրալը սէօհպէթլէր օլ գանլը-
 նըն գալպինի եռւմշաթաը . վէ էրթէսի կիւնիւ
 Լշրուլուն եանընա կէլտի , իւչ էքմէք վէ պիր
 փարչա կէօմէճ պալը պերապեր կէթիրէրէք , զի-
 րա օնտան պաշգա պիր շէյի եօղուտու . վէ
 լուհպանլարըն եանընտա գալըպ օնլարըն էզի-
 յէթլի թէպպիրինէ շէրիք օլտու : Պիրազ վա-
 գըթտան սօնկրա՝ տահա պաշգա չօգ խրոսըզլար
 օնուն կիպի պու շիրքէթէ տախիլ օլտուլար . վէ
 Ֆրանսատա մէշհուր Սւշ մանասթըրը պէցլէ եա-
 փըլտը , քի հալա քէնտի ա՛ղըզ փիրինին իսմի ի-
 լէ զիբը օլունուր :

Պատրիկիոս . Մարտիրոս :

(Սենե 372 — 458)

Ինկիլթէրա հիւքմիւ ալթընտա օլան Իրլան-
տատա՝ միւժտէնին իլք ելլիսի Պատրիկիոս օլ-
տու քի, 372 թարիսինտէ Սգօչիատա տօղտու :
Վէնտի պապասը տա Ինճիլին վա՛ղընա մէմուր
օլմուշուտու . վէ լաքին Պատրիկիոս օն ալթը եա-
շընատէք չօգ ի՛թիգաթսըզլըգ վէ խաֆիֆլիք կէօս-
թէրտի : Մէրգում պիր չօգ հէմշէհրիլէրի իլէ
պէրապէր գուրսանլարըն ելինէ տիւշիւպ՝ Իրլան-
տայա սիւրիւլտիւ , վէ օրատա ղայէթ զէնկին պիր
ատէմէ էսիր սաթըլըպ օլ տախի տաղարտաքի վէ
օրմանլարտաքի հայվանլարընը օնուն նազարէ-
թինէ իհայլէ էթտի : Պատրիկիոս՝ աճըգտան վէ
սօուգտան չօգ սըգընթը չէքտի . վէ չօգ տէ-
ֆա՝ գար վէ եաղմուր ալթընտա վէ հէր տիւր-
լիւ մահրումիյէթտէ պուլունուպ՝ տէրունի տիլ-
տէն Լլահա տիւշմէյէ մէճպուր օլտու : Օլ
վագթտան օնուն գալպի տուա՛յա ալըշտը . վէ
չօգ տէֆա՝ կիւն տօղմաղտան էվվէլ գալգըպ՝
Վրիստոս Լֆէնտիմիղի իմտատա չաղըրըրտը :
Լլթը երլ պու միսիլու գուլուգ սէրէնճամընը
չէքտիքտէն սօնկրա , պիր կիւն տէնիգ գըյը-
սընտա պիր կէմի պուլուպ քէնտի վաթանընա
տէօնտիւ : Պէյլէճէ քէնտիսինի Սգօչիա գըյը-
սընա աթտը . վէ լաքին քէնտի տօղտուղու մա-

Տալէ եւթիշինձէյէտէք, երիմի եւտի կիւն տախի
 չէօլէրի կէչմէյէ մէճպուր օլտու : Իւչ երլտան
 սօնկրա թէքրար գուրսանլարըն էլինէ տիւշտիւ .
 լաքին պու տէֆա օնլարըն իչինտէ եալընըզ իքի այ
 գալտը : () Լ վազըթ ֆիքրինէ գօտու քի Իրլանտայա
 տէօնիւպ՝ օրատա Խնճիլի վա՛ղ էթսին : Պիր կիւն
 ըույասընտա պիր Իրլանտալը կէօրտիւ , քի.քէնտինէ
 պիր պօղչա մէքթուպ կեթիրիյօրուտու , վէ օնլա-
 ըն պիրինին իւթիւնտէ պու ըուղէթլէր եազըլմըշ
 ըտը . " Իրլանտալըլարըն աւազը " : Վ է քէնտի-
 սինէ էօյլէ կէլտի քի Պօգուլթ օրմանընըն պիր
 չօգ աճալիսի քէնտինէ պէօյլէ պաղըրըյօրլար .
 " Սանա ըէճա էտէրիզ , քի պիղէ կէլէսին " : Վ է
 պիր շէտիտ աղլայըշտան սօնկրա , ույգուսուստան
 օյանտը : Պատրիկիոս պու ըույայը Հագգ թարա-
 ֆընտան պէլէյէրէք, Տիչ շիւպճէլէնմէյիպ 431
 սէնէսինտէ Իրլանտայա տէօնտիւ : Պու ատա
 տաճա փութփէրէսթլէք գարանըղընըն իչինտէ
 զարգ օլմուշ գալմըշ ըտը : () Նուն Տէր թարա-
 ֆընըր կէզտի , վէ օլ վազթըն ատէթինէ կէօրէ ,
 պօրու չալարագ տայիմա էթրաֆընա պիր չօգ
 ճէմա՛ւթ պիրիքտիրիպ՝ օնլարա Խաչըն Քէլա-
 մընը վա՛ղ էտէրիտի , քի քէնտի գալպինէ զիյա-
 տէսինձէ թէ՛սիր էթմիշ իտի : Փէք չօգ եէրտէ
 մէքթէպլէր եափտը . Տուպլին վէ Սուսթէր գը-
 րալլարընը , Գօննօկթ փատիշաճընըն եւտի էլլա-
 տընը վէ օնուն ըայալարընըն չօճուգլարընը վաֆ-
 թիզ էյլէտի : Լըլաճըն պու զայրէթլի գուլու՝ 121
 եալընտա էօլտիւ . վէ էպէտի ըաճաթա նայիլօլմազ-
 տան էփլէլ՝ ատանըն ճէմի՛ աճալիսինին Քրիս-
 թիանըղը գապուլ էթտիյինի կէօրիւպ սէվինտի .
 Պատէճու 516 թարիխինտէ Պանկօր մանասթըրը

պինա օլտու. վէ պունտան նէշէթ ետերէք Սանթ
Լյալիլէ վէ Գօլթմպան մանասթըրլարը տախէ ինչա
օլունտու, քի Կէմէէսթանըն ճէնուպ թարաֆա-
րընտա իպթիտա Վրիստոսու վա՛ղ էտէնլէր պուն-
լարտան չըգան վա՛իզէր օլտուլար :

Պուրատա սիգէ մէշհուր Մարտինոս Լպիսկոպո-
սուն հիքեայէթինի տէ նագլ էտէյիմ : Պու պիր
Բօմալը զապիթին էվատը օլուպ, 316 թարիիինտէ
տօղտու, վէ սնպէշ եաշընտա իքէն ա՛սքեր եազըրտը :
Լպէրչի տաշա վաֆթիզ օլմամըշտը իսէ տէ, լա-
քին քէմալը ինսանիյէթի իչիւն փէք չօգ շէրէֆ
պուլմուշուտու : Սազթը իլէ աթըլը ա՛սքերէ պաշ
օլարագ՝ պիր կիւն Լմիէնս շէհրինէ կիրտի, վէ
փէք շիտտէթլի պիր գըշըտը : Շէհրին գափու-
սունտան կէչտիյի վագըլթ, իւսթիւ պաշը եըր-
թըզ՝ վէ սօուգտան տօնմուշ կիպի պիր աոտէմ
կէօրտիւ : Գըլըճընը չէքիպ՝ քէնտի պինիշինի
եախօտ խարմանիսինի օրթասընտան քէստի, վէ
եարըսընը օլ սէֆիլին իւսթիւնէ աթտը : Սէֆէր
թէքմիլ օլտուգտան սօնկրա՝ փօաթիէրին Լպիս-
կոպոսու շիլարիոսա կիթտի քի վաֆթիզ օլտուն :
Լպիսկոպոս օնա թէքլէֆ էթտի, քի Վրիստոսուն
Վիլիսէսինին խըզմէթինէ մէմուր օլտուն : Մար-
տինոս հէրնէ գատար պու թէքլէֆի գապուլ էյ-
լէտի իսէ տէ, արզու էտէրիտի քի իպթիտա քէն-
տի անասընտան պապասընտան իզն ալսըն, քի
տաշա փուլթիէրէսթ իտիլէր : Լօլտա կիտէրի-
քէն, պիր թագըմ խըրսըզլարըն էլինէ տիւշտիւ.
օնլարըն պիրիսի գըլըճընը չէքիպ օնուն պաշընը
եարմագ գաստընտա իքէն Մարտինոսուն պիլիէր-
վա տուրտուղունու կէօրտիւքտէ, խըրսըզ՝ «Սէն
քի՞մսին» տէյիւ օնա սօրտու : Մարտինոս՝ «Պէն

Վրիսթիան ըմ, վէ էօլիւմտէն գօրգմամ, ֆագաթ պունու զիյատէ գասափէթ էտէրիմ, քի սէն ի սուսու թանրմազսն՝ տէտի: Պու սէօզէր խրըսըզն գալպինէ թէ՛սիր էտիպ՝ օնու սալըփէրտի, վէ Մարտինոս սաղ սէլիմ եօլունա կիթտի: Իմտի էփինէ տէօնտիւյիւնտէ, քէնտի վալիտէսինի Վրիսթիանըղա իրշատ էյլէտի, վէ պու փուգուաթտան էօթիւրիւ վիյատէսինճէ սէփինտի. վէ լաքին քէնտի մէմլէքէթինին էհալիսինէ Խնճիլի վա՛ղ էթմէյէ վէ Վրիստոսուն ԼլաՏըղսնր իսպաթ էթմէյէ չալըշտըղնտա, չօզլարը օնու գէփփէնտիլէր, վէ սօիալարըն օնու տէօտիլէր: Պունտան պէօյլէ Մարտինոս՝ փօաթիէրլի Հիւլարիոսա տէօնմէյէ մէճպուր օլտու. վէ քէնտինի պիւս պիւթիւն ԼլաՏըն խըզմէթինէ վէրէրէք՝ պիր իզսիգ եէրտէ վէ գալալըգ իւզէրինտէ պիր մանասթըր եափտը, քի օնտան Լօար սույու կէչէր իտի: Պատէհու սէքսէն կէնճ քիմնէլէր կէլիպ՝ օնուն իլէ պիրլէշտիլէր. վէ ԼլաՏըն խըզմէթինէ չալըշմաղա հէփսինին տէ զիյատէսինճէ արգուսու վարըտը: Պու մանասթըրտան պիր չօգ Եպիսկոպոսլար վէ վա՛ղճըլար չըգտը: Մարտինոս քէնտիսի թուր շէհրինէ Եպիսկոպոս սէչիլտի. վէ Լյօլուն գըպլէ թարաֆընտաքի փութփէրէսթէրինէ պիր տիւզիյէ Խնճիլի վա՛ղ էյլէտի: Պիր կիւն պիր փութփէրէսթ քէօյիւնտէն կէչէրքէն, պիր չօգ գալապալըգ օնուն էթրաֆընա տիզիլտիլէր քի քէնտիսինի կէօրսիւնլէր: Պու սէֆիլ փութփէրէսթէրին գալապալըղնը կէօրտիւյիւնտէ, գալպի օլգատար աճըտը քի, տիպ իւզէրինէ կէլիպ՝ օնլար իչիւն ԼլաՏա մախսուսէն տուա՝ էթտի: Սէ պաղա գալգալըղ

վագը՝ թաթըլըղը լա օնլարա նասիհաթ վերմէյէ-
 պաշատը, քի քէնտի էպէտի սէլամէթլէրինի տիւ-
 շիւնսինլէր : Վէնտի միւպարէք սէօհպէթլէրի օլ
 սէֆիլ փութփէրէսթլէրին գալպինէ զիյատէսինճէ
 թէ՛սիր էտիպ՝ գապուլ օլունտու : Մարտինոս
 397 սէնէսինտէ՝ քէնտի ըուհանի իշլէրինին ի-
 չինտէ վէֆաթ էյլէտի : Մէրգումուն շայիրտլէ-
 րի օնուն իշլէրինտէ տէվամ էթտիլէր : ()նլա-
 ըրն իչինտէ Վերմանոս իլէ Լուքոս զիյատէ նամ-
 տար տըրլար, քի սէֆէր ու՛գուպէթլէրինի սայ-
 մայըպ՝ կէօզ եաշըրլա Ֆրանսատա վէ Ինկիլ-
 թէրատա Ինճիլին Լլահանի թօխումունու զա-
 նիմէթ իլէ էքտիլէր :

ՎՋԺԽ ԺԱՊԻՆԱՆ : ՊՈԼՆԱՆԿԱՆ ՎԵ ԿԱԼԼ ԲՈՒՆԿԱՆԼԱՐ :

(ՍԷՆԷ 458 — 640)

Պէշինճի տէճրին սօնունտա՝ Լճաղը Ուէնօնուն իւղէրինտէքի այալէթլէրէ մայիք օլան Վրըրանքլար՝ կիթտիքճէ քէնտի ֆիւթուհաթլարընը զարպ թարաֆընա եայըպ՝ օլ տիյարտա թէմէքքիւն էթտիլէր, վէ օնա Վրանսա իսմինի վէրտիլէր : Պունլար փութփէրէսթլիք գարանլըղըյըլա գափլանմըղտըլար : Պունլարըն փատիշահը Վլօվիս՝ կէնճ վէ գուվվէթլի ճէնքճի օլուպ՝ Բօմայա միւթա՝լիգ Կօլուն փայիթախթը Սօսսօնու քէնտի զապթընա կէչիտի : Պիր աղ վագըթտան սօնկրա Վլօվիզ՝ Պուրկօնիա փատիշահը Ը իլիէրիքին քէրիմէսի Վլօթիլտէ իլէ նիքեհաճ օլտու : վէ պու սուլթան՝ Վրիթիան օլմասը հասէպի իլէ չօգ չալըշտը, քի քէնտի գօճասընը Վրիսթիան իրչատ էյլէսին : Եայը վագըթ օնուն ճէհտլէրի պօշա չըգտը, վէ մէյվէսիզ գալտը . թաքի Լլահըն միւսա՝ատէսի իլէ մէրգուսուն գալպինտէ էքիլէն Վէլամըն թօխումու պիր միւսիպէթ սէպէպինտէն ֆիլիսլէնտի : Եօգարը Ուէնօնուն ահալիսի օլան Լլամանլար՝ Պօլոնիա փատիշահընըն շէճրլէրինի պասմաղըլա, Վլօվիս օնուն իմտատընա գօշտու : վէ 496 սէնէսինտէ լօլպիաքտա՝ Ուէնօյա եագըն փէք պէջիւք պիր ճէնք օլտու : ()րատա Պօլոնիա փատիշահը եա-

րալանտը, վէ ա'սքերի տարմատաղըն օլտու : Ա է Վրօվիս պիւթիւն պիւթիւնէ պօղուլմագ տերէ-
 ճէլէրինէ կէլմէյիլէ, եօլա չըգտըղը վաղըթ րուհա-
 նի վէ տինտար գէվճէսինին սէջլէտիյի սէօղ-
 լէրի խաթըրնա կէթիրտի . զերա օնա տէմիշ ի-
 տի քի, "Այն Վրիսթիանլարըն Ալահընա սըղըն,
 վէ օ սէնին ճէմի' տիւշմանլարընը եէնէր" : Իմտի
 Վրօվիս աթտան աշաղա էնիպ' քէնտի ա'սքէրլէ-
 րինին հուգուրունտա տիզ իւսթիւնէ կէլտի, վէ
 կէօղ եաշըյըլա Յիսուս Վրիստոսա տուա' էտիպ
 տէտի. "Այն քէնտի փութլարըմը իմտատա չաղը-
 տըմ, լաքին օնլարըն ասլա գուվվէթի եօգ տուր :
 Այն Յիսուս Վրիստոս, շիմտի պէն սանա սըղընը-
 րըմ, վէ սանա ի'թիգաթ էթմէք էմէլնտէ իմ :
 Այնիմ տիւշմանլարըմըն էլինտէն պէնի գուր-
 թար, վէ պէն սէնին իամինէ վաֆթիզ օլմաղա
 հաղըրըմ" : Յիսուս Այֆէնտիմիզ օնուն սէսինի
 իշէթտի. Այամանլար եէնիլտիլէր. վէ օ սէնէ Վրօ-
 վիս' քէնտի ա'սքէրինտէն իւշ պին քիշի իլէ պէ-
 րապէր Աէմօտա վաֆթիզ օլտու : Ա է լա-
 քին կէօրիւնիւր քի, քէնտի տէօնմէսի սուրէթա
 պիր շէյ իտի . զերա քէնտի Փօտուլլուղունտան վէ
 հիլէպաղ թապիա'թընտան վաղ կէչմէմիշ իտի :
 Աաքին պու ճիւմէ իլէ Վրիսթիանլարա տօսթ-
 լուգ վէ սահապէթլիք էթտի . վէ օնուն փատիշահ-
 լըղընըն կիւնիւնտէ Վիլիսէ րահաթլըղըլա քէն-
 տի Փիւթուհաթլարընը իլէրուլէյէպիլտի :

Այլի երլտան սօնկրա, պու միլլէթին իւզէրի-
 նէ պիր եէնի ըշըգ տահա տօղտու : Իրլանտալը
 Գօլումպան' Վանկօրտան չըգըպ, օ տախի Յիսուս
 Այֆէնտիմիղտէն օնլարա Խնճիլի վա'զ էթմէյէ չա-
 ղըրըլտը : Ա է 590 սէնէսինտէ' քէնտի տօղտու :

զու մեմէբէթի թէրք էտիպ՝ օն իբի տինտար կէնճ
 քիմնէլէր իլէ պերապեր ֆիրանսատան կէչերէք
 Աօսկարըն պիր իզսիզ օվասընա կիթտի: Օնլար օ-
 րատա պիր դօնագ եափըպ՝ թաքի թօփրագ քէն-
 տի էլ էմբլէրինին մէյվէսինի քէնտիլէրինէ
 վերինճէյտէք՝ սալթ ազաճ դապուզլարըյըլա վէ
 քէօքլէրի իլէ կէչինտիլէր: Վօլումպան՝ պիւթիւն
 եագըն՝ սէմթլէրի զիյարէթ էտէր իտի: Ալ է Տէր
 թիւրիւ ատէյէք՝ կերէք քէնտիլէրինի վէ կերէք
 էվաւարընը թէրպիյէ էթմէք իչիւն՝ արզու իլէ
 օնա գօշար կէլիւրէր իտի: Վէ պիր չօգ փուլթիւ-
 րէսթ ճասիլէր օնուէ մէթէպինէ կիրտիլէր: շէյ-
 լէ քի՝ Վօլումպանըն վէ քէնտի իշտաշարընըն
 եափաւըլ էվ փէք քիւչիւք կէլտի: օնուէ իչիւն
 իգթիզա էթտի քի՝ իբի էվ տաճա եափսընլար,
 շէյլէրի տայիմա արթմագտա օլան շայիրտլէր օն-
 լարտա սըղընապիլսինլէր: Պու ալըլմըշ ճէմիյէ-
 թին իչինտէ օլ ասիրին ատէթինէ մըթապըդ՝ զա-
 յէթ սըգը պիր թալիմ վէ թէրպիյէ վարըտը:
 Վօլումպան տաղարը աշըպ՝ Վօսթանչա կէօ-
 լինին էթրաֆընտաքի պէյիւք օվայա էնտի, վէ
 էսքի Նրպօն գալէսինէ կիթտի, վէ օրատա Ալիւ-
 լիմար իսմինտէ զայէթ տինտար փափազըն պիրի
 օնու սէվինճ իլէ դապուլ էթտի: Պէյլէճէ Վօ-
 լումպան՝ ինճիլի փուլթիւրէսթ՝ Նէմէլէրէ իլք
 տէֆա՝սընտա պիր Վրիսթիան Վիլիսէսինին եր-
 գըգ տուվարլարընըն իչինտէ վա՛ղ էթտի, քի օլ
 վագըլթ օլ Վիլիսէ փուլթիւրէսթլէրին էլինտէ
 իտի: Եղար ազար պիր քէյ եափըլըր: Վէ Վրիս-
 տոսա տէօնէնլէր օրայա կիտէրլէր իտի: Վօլում-
 պանըն իշտաշը վէ Ելլաճըն ա՛ղիզ գուլու Սիկ-
 պէրթ թաթըլըլըլա Լօմպարտլարըն փատիշաճը

Ըճիլուլֆա՝ վէ օնուն րայալարընըն չօղունա Խն-
 ճիլի գապուլ էթտիրթտի։ Գօլումպան 42 հըլ
 Ֆրանսանըն՝ Նէմէնին՝ Օվիչէրանըն վէ Խ-
 թալեանըն փութփէրէսթլէրինէ Խնճիլի վա՛ղ էթ-
 տիրտէն սօնկրա՝ 616 սէնէսինտէ էպէտի րահա-
 թա կիրտի։ Սէ քէնտի արտըսըրա փէք չօգ
 շայիրտլէր պրաղըպ, անլէր տախի քէնտի իշինէ
 տէվամ էթտիլէր։

(Օ) Վագըթլարտա Կալլ րուհպան քէնտինէ պիր
 գուլիպէ եափմըշըտը, քի օ՝ քէնտի իսմի իլէ թէս-
 միյէ օլունան Սէն Կալ շէհրին պաշանկըճը օլ-
 տու։ (Ն)ուն էքտիյի թօխում վաֆիր մէյվէ վէր-
 տի. չօգ ճանլար Քրիստոսա տէօնտիլէր, վէ պու
 վա՛ղճընըն եանընտա օթուրտուլար. վէ Սէն Կալ
 շէհրինին իշինտէ չափուճագ Քրիսթիանլար չօ-
 զալտը։

ՖՈՍԼԷ

Քիլիսեան Կենտրոնական Կոմիտե :

(ՍԷՆԵ 325 — 590)

Րէսուլյար քէնտի Քիլիթապարընտա խէլասա միւգթէզա օլան ճէմի՝ կերէքլէքլէրի եազմըշլար ըտը . վէ օնլարա զամմ՝ էթմէք՝ եախօտ օնլարտան պիր շէյ էքսիլթմէք լազըմտէյիլ խտի : Րէսուլարըն գուրտուղու Քիլիսէ պիր կիւզէլ վէ ա՛լա թաս վիրէ պէնկզէր , քի Խնճիլին իւք էլէիլէրինին եւտի իլէ նագշ ու ըհամ օլունմոնշուտու : Քազաթ հէր պիր տէհը՝ օլ թասվիրէ քէնտի պէյէնտիյի զէյնէթլէրի իլավէ էթմէյէ՝ վէ Լլահըն Րէսուլարընըն եափտըղընը թէպտիլ էթմէյէ թէշէպպիւս էյլէտի , շէյլէ քի՝ ազար ազար պու կիւզէլ թասվիր թանըմագ օլտու . թաքի Քիլիսէյի միւճէտտէտէն իսլահ էտէնլէր կէլիպ՝ օնուն գալփ ըհէքլէրինի պօզուպ , օնու քէնտի իւք վէ էսքի կիւզէլլէյինտէ իզհար էթտիլէր : Քիլիսէնին իւշինտէ Սինագոսլար սիճիլի իլէ իւք հերետիկոս՝ Լըրիոս իսմինտէ Խսքէնտէրիյէլի փափաղըն պիրի սայըլտը : Պու Լըրիոս՝ Քրիստոսուն Լլահըղընը ինքեար էտիպ , տէրիտի քի , Յիսուս անճագ քէնտի տինտարըղը իշինն պաշգալարընտան էրֆէ՝ պիր մախլուգ տուր , ճէմի՝ մախլուգաթտան էվվէլ եարատըլմըշ օլարագ : Նիկիա սինագոսու՝ պու զարարը թա՛րիմին հագգընտա ճէմ՝ օլտու : () ըատա տին խօճալարընըն հէփսի պիր

աղըզ Արիոսուն պու թա՛լիմինի ըէտտ էտիպ, օնուն իւզէրինէ հիւքմ թագրիր էթտիլէր. վէ պիր Տին իգրարը՝ եախօտ Հանգանակ հաւատոյ եաղտըլար, քի օնա՛լիկիա Հանգանակը տէնիլտի: Արիոս խայլը վագըթ քէնտի եանղլը շըգլարընըն իչինտէ գալտը, էնճամը սէօղէրինի կէրի ալտը, վէ Վիլիսէյէ թէքրար ա՛ղա ալընաճաղը կիւն՝ պէջիւք աղըրլար իչինտէ էօլտիւ: Պու մէշհուր վուգուա՛թը՝ Ապիսկոպոսլար Հագ թաաա՛լա թարաֆընտան պիր զագէպ ատտ էթտիլէր:

Աոստանդիանոս Խմիէրաթօր Արիոսլուղու գապուլ էթտի. վէ պու թէհլէքէլի զիւ՛իւմ Վիլիսէ խօճալարընըն չօղունուն զիհնիտէ օլ տէրէճէ եէր էթտի քի, 354 թարիխինտէ՝ Արլէս սինադոսունտա՝ վէ 355 տէ Սիլան սինադոսունտա՝ պու հերետիկոսլուգ գապուլ օլունտու: Ա՛է պու մատտէ սէպէպինէ փէք չօգ դան տէօքիւլտիւ: Արիոսլուգ՝ Վօթլարըն, Սուէվէրին, Լօմպարտլարըն վէ Անտալլարըն իչինտէ եայըլտը:

Պիր պաշգա նիղա տա Խսթանպօլ Ապիսկոպոսու. Աեստոր իչինն զուհր էթտի. զիրա Վեստոր՝ Սարիամա վալիպէթուլա տէմէք վա՛ճիպ տէյիլ տիր տէրիտի. վէ պու սէպէպտէն էթիւրիւ եանղլը պիր թա՛լիմաթ էյրէթմէյէ գուլաղըզլանտը. վէ օ պու իտի քի, Ալլահանի թապիա՛թ իլէ ինսանի թապիա՛թ պիրլէշմիշ տէյիլ՝ իլլա իլհագլըգ էթմիշտիր տէր իտի: Ափեսոս սինադոսու 431 թարիխինտէ մէրգումուն հագգընտա հերետիկոս տէյիւ հիւքմ էյլէտի. վէ Վիլիսէ խատէմէլիյինի օնտան ալտըլար, վէ օ Փուգարալըգտա էօլտիւ: Ա՛է լաքին օնուն թէվա՛պիլէրի Ա՛ճէմիսթանա գաչտըլար, վէ օրատա պիր Վիլիսէ եափ-

տըլար . վէ Ինճիլի վա՛զ էթմէք իչիւն թաթարիս-
թանա հէմ Չինումաչինէտէք կիթտիէր : Ա՛ է հա-
լա կիւնտօղըսու թարաֆլարընտա Վիւրտիսթան-
տա Վեստորի մէզհէպինտէն Վիլիսէլը պու-
լունուր :

Եւտիքէս՝ Իսթանպօլըն պիր մանասթըրը-
նըն ըէյիսի օլուպ՝ Վեստորա գարշը պիր թա՛լի-
մաթ չըգարտը . վէ լաքին օ տա պաշգա պիր
եանղըշլըղա տիւշտիւ . զիրա տէր իտի քի, Հի-
սուս Վէրիստոսուն իքի այրը այրը թապիա՛թլա-
րը օլմայըպ՝ թէն ալտըղը վագըթ քէնտի Իլա-
հի վէ ինսանի թապիա՛թլարը իքիսի պիր թապի-
ա՛թ օլտու : ԿԿԹ թարիխինտէ՝ Եփեսոստա պիր
սինադոս գուրուլուպ՝ Եւտիքէսին զեհիւմիւ գա-
պուլ օլունտու , վէ ա՛ղիզ վէ տօղըու ի՛թիգատտան
այրըմայան սատըգ Եպիսկոպոսլար՝ հէր տիւր-
լիւ պէտ հարաքէթլէր իլէ թէքտիր օլունտուլար .
օնուն իչիւն պու ճէմիյէթէ՝ Հօմարտս Բնարտ-
տէնիլտի : Լաքին իքի երլտան սօնկրա՝ ԿԿԹ
թարիխինտէ՝ Եւտիքէսին եանղըշլըղալար՝ Քաղ-
կեդոն սինադոսունուն մա՛րիֆէթի իլէ ըէտտ վէ
հիւքմ օլունտու : Օնուն թէվա՛պիլէրի՝ Սըսը-
րա վէ Ղհզըրէթ էլ Երապա տաղըլտը . վէ հա-
լա շիմտիյէ գատար օրալարտա պունլարտան փէք
չօգ պուլունուր : Ա՛ է ալթընճը տէհրտէ քէնտի-
լէրինէ պաշ օլան մէշհուր Եագուպ Բարադէո-
սուն իսմինտէն՝ օնլարա Եագուպի տէնիլիր :

Կալէս շէհրինին պիր ըուհպանը Պեղագոս իտ-
տի՛ա էթտի քի, ինսան կիւնահ իչինտէ տօղմագ .
եա՛նի՝ Եղամտան կիւնահքեար պիր թապիա՛թ
ախզ էթմիշ օլմայըպ՝ Կիւնահ Բեդ թապիր օլու-
նան շէյ եօգ տուր ինսանտա . վէ էկէր էօլիւմէ միւս-
թահագ օլույօրտա , քէնտի ա՛յէլէ եախօտ Զեբէրբօ-

կան կիւնահալարը իջին տիւր . վէ քէնտի գուվէթի վէ ֆաղկէթի իլէ քէնտի սէլամէթինի պուլապիլը () նուն թալիմաթը փէք չօգ սինադուարըն մա՝րիֆէթի իլէ րէտտ օլունտու իսէ տէ , եինէ հէր զէման վէ ալէլսուսուս Շարգ Վիլիսէսինտէ վէ Ֆրանսատա օնուն ճէմիյէթլի թէվապիլէրի պուլունտու : (400 թարիսի :

Վիլիսէսին իջինտէ զուհրա կէլէն վէ ալ չօգ քէնտիլէրինէ թէվապիլէր փէյտա՝ էտէն պագի եանղլըշլըգլարը՝ պուրատա պիրէր պիրէր նագլ էտէմէյիլ . եալընրդ եօգարտա զէքր էթտիքլէրիմիլ քիֆայէթ էթսին : Այգա՝ «Լիւնէշին ալթընտա հիս եէնի շէյ եօգտուր» . պու կիւնքի կիւնտէ պա՝ղը քիմէլէրին ա՛ղիմ մալիմաթլար նէվլնտէ պէյան իթտիքլէրի եանղլըշ թալիմաթլար զայէթ գատիմ վագըթլարտա զուհրա կէլիշ վէ կէլիշ շէյլէր տիր : Աքին զայէթ թէ՛հսսիւֆ էտէճէք շէյ պու տուր քի , սահիհ Վրիսթիանլար՝ պու գատիմի նիզալարըն ալասընտա պա՝ղը եանղլըշլըգլ Ֆէրգ էտէմէտիլէր . շէյլէ քի՝ Վիլիսէսին իջինտէ տիգգաթլը թէճէսսիւլէրտէն սօնկրա՝ փէք չօգ եալան զիւ՛րիմ ու իթիգաթլէր թէմէլի գալտըլար : Վիլիսէ խօճալարը՝ քէնտիլէրի պիլէ ասըլ կէրէքլիքտէն ուզագլանմը շարըտը . վէ շիմտիքի տէտիքլէրիմիգտէն անկլաշլըտըղը վէճճ իւզըն՝ օնլարըն չօղու պու մէսնէտէ շայէսթէ տէյիլ իտիլէր : «Լստէմէր ույուրիքէն , տիւշմէն կէլիպ պուղտայըն արասընտ տէլիճէ էքտի» * : Ալէ Վիլիսէյի պուհալէ տիւշիւրէն սէպէպլէր փէք չօգտուր :

Ընդհատի նասըն իւզերինէ Եւրիսկոպոսլարըն քէսպ
էթտիյի նուֆուզ՝ վէ օնլարըն շէրիաթընըն ա-
զամէթի վէ ուժուաթի սինադոսլարըն գանուն ու սի-
ճիլէրի ազար ազար ինսանըն Ֆիքրինի պիւթիւն
պիւթիւնէ քէօրլէթտիլէր : Այն ա՛հատի նաստան
օլան Վրիսթիանլար արթըգ քէնտիլէրի Ըլիլիֆ
Վրիթապլարը թէճէսսիւս էթմէյէ ճէսարէթ է-
տէմէտիլէր . զիրա գօրգարլարըտը քի օլմայա Վի-
լիսէնին թէնպիհինէ վէ իթիգաթընա գարջը պիր
զարարլը զիւ՛իւմ գապուլ էթսինլէր : Պու սէ-
պէպտէն՝ վէ չօգլուգ զաճմէթէ կիրմէմէք իչիւն՝
չօգլարը ախէրլէրին սէօղիւնէ պաղլանտըլար , վէ
օնա կէօրէ իթիգաթ էթտիլէր : Կոստանդիանոս
Վիլիսէյէ սահապէթլիք էթտիքտէն սօնկրա ,
Վիլիսէ խօճալարընըն խըղմէթլէրի՝ ինսանլարըն
էօնիւնտէ՝ շէհրէրտէ՝ վէ պախուսուս փատիշահ-
լարըն սարայլարընտա շէօհրէթլի մանսուպլար
կիպի շէրէֆ պուլտուլար վէ Վիլիսէ Ֆանի վարի-
յէթլէր իլէ զէնկին օլտու , անճագ էպէտի վա-
րիյէթլէրի զայպ էթտի . վէ Վրիսաոսուն էլէիլէրի՝
մանսուպլարա վէ ի՛յզէթլէրէ թալիպ օլտուլար :
() Ը վադըթ Պօղոս Բէսուլուն փէյղամպէրլիյի
թէքմիլ օլտու , քի տէմիշտի . « Լրանըգա սիւրիւ-
յիւ էսիրկէմէզ ազլըն գուրտլար կիրէճէք » * :
Վիլիսէ խատէմէլէրի իլէ ալէսսէվի խաղըն
մապէյնինտէ գալթը՝ պիր Ֆէրգսապիթ օլտու :
Վիլիսէ խատէմէլէրի քէնտիլէրի նէ էօյլէ
լիթիաղաթ ու հուգուգլար նիսպէթէթտիլէր
քի , Ըլլահըն Վէլամը օնլարա ասլա էօյլէ շէյ-
լէր վէրմէմիշ իտի : () Նլար քէնտիլէրինէ
այրըճա պիր էսվապ իճատ էթտիլէր , քի օ-

նու սալթ բէնտիլերի կի յինէ պիլիւրէր իտի : Ի վէ
վէլ զէմանտէ Վիլիսէնին խօծալարընը պէլիճէ
այրոտ էտէն օլ ալլագ կէօնիւլիւլիւք , օլ մուհապ-
պէթ , օլ փաքլըգ նէրէտէ գալոր : Վիլիսէ խա-
տէմէլէրի մա'պէյնինտէ օլ տէրէճէ ճէհալէթ վար
ըտը քի , Եփեսոս սինագոսունտա՝ քէնտի իմ-
զալարընը եազամայան պիր Եպիսկոպոս վէ պիր
փափաս պուլունտու : Պաշգալարըտա բէնտիլէ-
րինի հէր տիւրլիւ պէտ խույլարա վէ թագսի-
րաթլարա վէրտիլէր , շէօյլէ քի՝ օնլարըն հագգը-
նա սըգը գանուլար գօնուլմագ իգթիղա էթտի :
Մեսէլա , 430 սէնէսինտէ՝ Իսքէնտէրիյէ Ե-
պիսկոպոսու Կիւրեղ՝ գանլըյը վէ գաթիլի պիլէ
քէնտի հուզըրունտա պու պէօյիւք գապահաթ-
լարը իշլէտիքլէրի վագթ տախի՝ թէքտիր էթմէք
խսթէմէզ իտի : Պու ճիւմէ իլէ Վիլիսէ խատէ-
մէլէրի հէր քէս քէնտի էլլէրինի էօփմէյէ՝ վէ
քէնտիլէրինէ հէր տիւրլիւ ի'գպէթ ու ըի'այէթի
էթմէյէ մաթլուպ էտէրլէր իտի :

Պիր չօգ ըուհպանլար Վիլիսէնին վէ տէվէ-
թին ըահաթընը պօզարլարըտը : Շ իմտիքի սէօյլէ-
տիյիմիզ Կիւրեղին կիւնիւնտէ պիր ըուհպան՝
քէնտի թա'րիգինտէն պէշ եիւղ ըուհպան պաշը-
նա թօիլայլպ՝ Իսքէնտէրիյէ վալիսինի սօգաղըն
օրթաարնտա թաշա թուլթտու , վէ օնու պիր գաչ
եէրինտէն եարալատը : Ի'պատէթքեարլըգ քէն-
տի իլք սաֆլըղընը ղայպ էթմիլ իտի : Վիլի-
սէլէր պիհուտէ զիյնէթլէր իլէ յօլայօրուտու :
Ղլիլիլէր նիզամաթընտան՝ սալթանաթը վէ ա'-
զամէթի էօտիւնճ ալտըլար : Պէշինճի տէհրին
պաշանղըճընտա ճէմա'աթա խաչ չըգարմայը էօյ-
րէթտիլէր : վէ պու նիշանա հիքմէթի պիր գուվ-

վէթ վերորէր իտի : Ը՛ղեղէրին քէմբլէրինէ
 տէճտէ գըլմաղա պաշլատըլար . վէ պիր ազ վա-
 գըթտան սօնկրա՝ օնլարն թասվիրլէրինէ թափ-
 տըլար , օնլարա մոլմար թագտիս էթտիլէր , վէ
 Վիլիսէյէ փէք չօգ եօրթուլար սօգտուլար : Ըր-
 թըգ Յիսուս Վրիստոսու եալնըզ Վուրթարըք
 տէյիւ վա՛ղ էթմէք պէրթարաֆ օլտու , վէ օ-
 նուն եէրինէ օրուճլար՝ սատագալար՝ վէ տիշար-
 տան կէօրիւնիւր պիր չօգ ա՛յն ու ա՛տէթլէր՝
 վէ Վիլիսէյէրէ վէ մանասթըլարա հէտիյէլէր
 վէ վէրկիլէր վէրմէք ա՛տէթի կիրտի . վէ կիւնաշլա-
 րն ա՛ֆվլ պու շէյլէրտէն մէմուլ օլունուրուտու :
 Պէջիւք Վրիգոր իսմինտէ փափանն պիրի՝ 590
 թարիխինտէ՝ Վաւարաննն եա՛նի փաքլէյիճի ա-
 թէշին թա՛լիմաթընը իճատ էթտի , քի օնտան տա
 կիւնաճ ա՛ֆվլըղշ սէնէտլէրի մէյտանա չըգտը՝ վէ
 պու ա՛ֆվլ սէնէտլէրի մատտէսի Վիլիսէնին ի-
 չինտէ պէջիւք գուլմարա մուճիպ օլտու : Բօմա
 Եպիսկոպոսու տայիմա քէնտի հիւքիւմէթինի օ-
 պիր Եպիսկոպոսլարնն իւզէրինէ եայմաղա չալը-
 չըրտը : Իսթանպօլուն՝ Երուսաղէմին՝ Ընթարիա-
 նն վէ Իսքէնտէրիյէնին Եպիսկոպոսլարը՝ պու
 ա՛ղամէթտէն էօթիւրիւ ճնուն իլէ տայիմա նիղա՝
 տա վէ միւճատէլէտէ իտիլէր : ()՝ քէնտինէ ֆաֆա
 եանի փէտէր իսմինի իթլագ էթտիյի կիպի , օն-
 լար տա քէնտիլէրինէ ֆաֆէֆ՝ հա՛նի պաշ փէ-
 տէր իսմինի իթլագ էթտիլէր : Ֆագաթ Իմփէ-
 րաթօրուն մէքեանը օլ շէհրին իչինտէ օլտուղուն-
 տան՝ վէ օլ Եպիսկոպոս գօլայլըղըլա Իմփէրա-
 թօր իլէ տօսթլու գ փէյտա՝ էտիպ քէնտի նու-
 ֆուղունու տայիմա արթըրտըղընտան՝ վէ փափա-
 լար քէնտի գուլմբարլըղլարընն պաշլանղըճընտան
 պէրու փէք չօգ ուսթաղըգ գուլանտըղլարընտան :

կիտէ կիտէ էլլերինէ ա՛ղիմ պիր Տիւքիւմէթ կէչիւ-
տիւէր : Պու ճիւմէ իլէ փէք չօդ Վիլիսէլէր օ-
նա գարշը տուրտուլար . օնլարըն իչինտէ Լնկիւ-
թէրա վէ Սգօչիա Վիլիսէլէրի խայլը վագըթ
Րօմա Լպիսկոպոսունու քէնտիւլերինէ պաշ թա-
նըմագ իսթէմէտիւէր : Սէգքիւր մէմէքէթ-
լէրին իլքինտէ՝ իթա՛աթ էթմէյէն Վիլիսէ խօ-
ճալարը՝ Րօմալը փափայարըն վասիթասը իլէ
էօլտիւրիւտիւէր : Ֆաղաթ պա՛ղը քէրրէ տէ Րօ-
մա Լպիսկոպոսու թախթընտա՝ պէշինճի տէ-
Տըրտէ պէր հայաթ օլուպ՝ Լտտիղաս իլէ գօ-
նուշտուղու վագթ ա՛ղիմ գալիլիք վէ մէրհամէթ վէ
մուհապպէթ իպրաղ էտէն մուգատտէմա զիբրէթ-
տիյիմիզ Լ Էոն փափա , վէ Լնճիլի փուլիւլէրէսթ-
լէր արասընտա եայմագ իչիւն փէք չօդ դայրէթ է-
տէն Պէջիւք Վրիգոր փափա կիպի՝ զայէթ
Ֆաղիլէթի վէ քեամիլ ատէմէր օթուրտուլար :

Փ Ե Ս Լ Ը

Լ՛բերտիս՝ Հերոնիս՝ Ոսկեբերան՝ Լ՛եանս Վ
Օգոստինոս աշխշէր :

(Սէնէ 350 — 430)

Յիսուս Լ՛Ֆէնտիմիզ պու թարիստէ պիր գաչ
սատրգ գուլար մէյտանա չըգարտը , քի օնլար
էլլէրինտէն կէլտիյի գատար՝ Վիլիսէյի պասան
պօզուգլուգ սէլլնէ գարշը գօտուլար : Լ՛շթէ օն-
լարըն պիր գաչ պէջիւքլէրինի պուրատա զլքր
էտէճէյիմ : Միլան Լ՛պիսկոպոսու Լ՛մբրոսիոս՝
քէնտի իսթէմէյէրէք Լ՛պիսկոպոսուգ մէսնէտի-
նէ թա՛յին օլունտու : Վիլիսէ մէրգուսու պու
մէսնէտէ տա՛վէթ էթտիյի վագըթ , ա՛սքէր ճէնէ-
րալը ըտը : Օլ վագըթտան պիւթիւն քէնտի վա-
րիյէթինի ֆուգարալարա տաղըթտը . վէ կէճէ
կիւնտիւզ Ը էրիֆ Վիթապլարը թէֆթիշ էթ-
մէյէ մէշղուլ օլտու : Տէրէճէսիզ մէրհամէթլի
պիր զաթ ըտը . չօգ տէֆա՝ տինսիզլէրին էլլի-
տէն էսիր Վրիսթիանլարը սաթուն ալմագ ի-
չիւն՝ քէնտիսինէ իգթիզալը էշետան մահրում
գալըրտը , վէ փէք չօգ քէրրէ պու մատտէյէ՝
քէնտի՝Վիլիսէսինին ալթըն վէ կիւմիւշ գապլարընը
տախի թագտիս էյլէտի : Ս էլաքին հէր նէ գատար
քէնտի գալպի սէֆիլլէրէ եումշագ վէ մէր-
համէթլի իտի իսէ տէ , եէրինէ կէօրէ օ գատար տա
գա՛վի վէ ճէսարէթլի իտի : Լ՛շթէ օնուն պիր մէշ-
հուր էօրնէյինի սիզէ թա՛րիֆ էտէյիմ : Սէ-

լանիքսէ պիր նիզա՝ զուհր էտիպ՝ խալգըն է-
լի իլէ պիր գաջ ա՛սքէր զապիթանը զայ՝ օլմուշ-
ուտու : Թ՛էոդոս Խմիէրաթօր՝ պիւթիւն մէմէ-
քէթլիյէ էօվքէլէնիպ՝ հազըրլըգ կէօրտիւ քի
օնլարտան պիր պէցիւք ինթիգամ ալըն : Լ՛մբ-
րոսիոս օլ գապահաթըլար իչիւն ըէճա էթտի :
Թ՛էոդոս՝ Լ՛Ֆիվ էթտիմ տէյիւ օնա սէօզ վէր-
տի : Փագաթ ինթիգամ ալմագ իչիւն պիր թա-
գըմ սէֆիլէրի վուրտու , վէ օնուն էմրի իլէ եէ-
տի պին քիշի էօլտիւ : Լ՛պիսկոպոս՝ Թ՛էոդոսա ա՛-
ղիմ ըաղպէթ իլէ անճագ սէրթ պիր մէքթուպ
եազըր . վէ օնա խապէր վէրտի քի՝ Սէն գապա-
հաթընը աշիքերարէ հէր քէսին էօնիւնտէ իգրար
էթմէզսէն՝ Քիլիսէյէ իլհագ տէյիլսին , վէ Քի-
լիսէյէ կիրէմէզսին : Խմիէրաթօր Քիլիսէյէ կիր-
մէք իսթէտիյինտէ՝ Լ՛մբրոսիոս Քիլիսէնին գա-
փուսուկտա օթուրտու վէ օնու իչէրի կիրմէյէ
պրագմատը . վէ Խմիէրաթօր սէքիզ այ Քիլիսէ-
տէն տիշարը գալտը : Ի՛նճամ Խմիէրաթօր քէն-
տի գապահաթընը Քիլիսէնին հուզուրունտա իգ-
րար էյլէտի . վէ Խմիէրաթօրլուգ խարմանիսինի
չըգարըպ՝ եիւզիւ գօյուն եէրէ գափանտը , վէ
119 ունճու Սաղմոսուն պու քէլամլարընը պիր
գաջ քէրրէ սէջլէտի . «Վայէթ տէրտլի օլտում,
եա՛ Րապպ՝ պէնի քէլամընա կէօրէ իհեա էյ-
լէ» : () Լըգման պիւթիւն ճէմա՛աթ աղայըպ՝ Խմ-
իէրաթօր իչիւն տուա՝ էթտի . վէ անտէն Քիլի-
սէյէ գապուլ օլունտու :

Հերոնիմոս խայլը վագթ Սիւրիատա մանասթըր-
լար իչինտէ եաշատը . վէ քէնտի է՛օմրիւնիւն սօն
եիրմի պէշ սէնէսինի Լ՛եթլէհէմին պիր մանաս-
թըրընտա կէչիրտի , վէ օրատա Հէրիֆ Քիթապ-

լար իւզերինէ պիր թէֆսիր՝ վէ սայիր չօգ ֆայի-
տէլի քիթապլար թէլիֆ էյլէտի : Օնուն էն
մէշնուր իշի Շէրիֆ Վիթապլարն Լաթինճէյէ
թէրճիւմէսի տիր . քի պու թէրճիւմէ Վարպ Վի-
լիսէլէրի հագգընտա պէշինճի տէհրտէն օնալթընճը
տէհրէտէք՝ կէրէքլիյին սահիհ փունկարը օլտու .
զիրա պու ուզուն տէվլին իջինտէ , Իպրանի վէ
Եունանի լիսանլարընը պիլէն փէք աղ Վիլի-
սէ խօճալարը վարըտը . Շէրիֆ Վիթապլար
խէ օ՝ լիսանլէրտէ եաղըմըշտը : Էրոնիմոսուն
թէրճիւմէսի՝ Վ ուլկաթա իսմի իլէ մէշնուր օ-
լուպ՝ պիւթիւն Եւրոփայա եայըլտը : Վ է տին-
տար ըուհպանլար օնուն պինլէրճէ էօրնէյինի չէ-
քիպ՝ Վիլիսէնին թա՛լիմինէ վէ մէթանէթինէ
զիյատէսինճէ եարտըմ էթտիլէր :

(Յովհան Ոսկեբերան՝ եա՛նի Լւմէ՛ն շէշնէ,
քի քէնտի կիւզէլ իսթիլահը իջիւն պէօյլէ տէ-
նիլտի , 398 սէնէսինտէ Իսթանպօլ Եպիսկոպո-
սու իտի . վէ պու պօզուզ շէհրին իջինտէ՝ պէօ-
յիւք սատրգըդ իլէ վէ հիւ քիմնէնին խաթըր-
նա պագմայարագ՝ Ինճիլի վա՛ղ էտէր իտի : Սէր-
գումուն քէլամընը տիյնէմէք իջիւն պա՛ղը քէրրէ
օն պին քիշիյէտէք պիր եէրէ ճէմ՝ օլուրլարըտը :
(Նուն սատրգըղը վէ տինտարըղը՝ քէնտինէ փէք
չօգ տիւշման փէյտա՛ էթտի , վէ էնճամ Լյըմէնիս-
թանա սիրկիւն օլտու : Պու եօճուլտիղուն ի-
ջինտէ փէք չօգ սըգընթը չէքտի , վէ ասը զա՛յիֆ
միզաճ օլտուղունտան՝ պիւթիւն պիւթիւնէ վիւ-
ճուտու խարապ օլտու : Վ է լաքին հէր նէ գատար
շէտիտ տէրտ վէ մէշագգաթ իջինտէ պուլունսայըտը
տախի՝ եինէ սէլամէթ միւժտէսինի վա՛ղ էթմէք-
տէն կէրի տուրմաղըտը : Փուլփէրէսթէրէ վա՛ղ-

Ճըլար եօլարըտը , քէնտի էքմէյինի ֆուգարա իւլէ պէրապէր եէրիտի , վէ գուրսանլարըն էլինտէն մահպուլարը սաթուլն ալըրըտը : Իմտի պու սիւրկիւն իլէ տիւշմանլարընըն էօվքէսի տահա էնմիշ վէ արզուլարը թէքմիլ օլմուշ օլմատըղընտան , Իմիերաթօր օնու պաշգա պիր եէրէ սիւրկիւն էթաի . վէ լաքին եօլտա՝ պէօյիւք սըղընթը վէ էգէյէթ իչինտէ էօլտիւ : (Նուն աղղընտան չըգան սօն սէօղէր պունլար տըր . “Յիսուս Լփէնտիմիզէ՝ քէնտի ճէմի՝ իհսանլարը իչին համա ու սէնա՝ օլունսուն” , քի պիւթիւն էօմրիւնտէ տայիմա պու սէօղիւ էղպէր էթմիշ սէօյլէրիտի : Սէ պէօյլէճէ հէր վազթ Յիսուս Վրիստոսուն պու սէօղիւ իճրա օլտու քի՝ “Հէր քիմ արտըմճա կէլմէք իսթէրսէ , խաչընը գալտըսըն վէ արտըմճա կէլին” տէմիշ տիր :

Իսքէնտէրիյէ Եպիսկոպոսու Լթանաս տախի՝ Յիսուս Վրիստոսուն պու քէլամընը թէքմիլէն իճրա էթտի : Լլահըն պու սատըգ գուլու՝ Յիսուս Վրիստոսուն Լլահըղընըն թալիմաթընը զիյաւտէսինճէ վիգայէ էտէրէք՝ Լրիոսուն եանղըշ զիւիւմիւնէ գարշը տուրուրուտու : Լրիոսլուլարըն մալիֆէթի իլէ՝ պէշ տէֆա՝ մանսուպունտան ալլ օլունուպ՝ եիրմի սէնէ սիւրկիւնտէ գալտը , վէ տայիմա էօլիւմ թէհլէքէսինտէ պուլընտու : 335 թարիսինտէ Տիւրոս սինադոսունա չաղըրէտը , վէ նահագ եէրէ օնուն իւղէրինէ տիւրլիւ պէ տիւրլիւ եալան գապահաթլար վէ իֆթիրալար աթտըլար . Լրսէնիոս Եպիսկոպոսու էօլտիւրմիւշ տէյէրէք՝ տիւշմանլարը պիր գութու չըգարտըլար քի , իչինտէ պիր ատէմ էլի վարըտը , վէ Պու Լրսէնիոսուն էլի տիր , վէ Լթանաս օնու

Թուղայրպ՝ պերապեր Թաշըյօր, վէ օնուն իլէ պիւյիւճիւլիւք էտէյօր տէտիլէր : Սինադոստա պուլունանլար՝ մեղքիւր էլի կէօրտիւքլէրինտէ Թաճիւպ էթտիլէր : Լթանասըն տիւշմանլարը զանն էթտիլէր քի՝ տա՛վայը գազանտըլար վէ եէնտիլէր : Սէ լաքին Յիսուսուն ա՛ղիզ գուլու՝ հիչ քէնտինի պօզմայրպ՝ հաքիմլէրինէ՝ «Սիզ Լրսէնիոսու Թանը՞րմըսընը» տէյիւ սիւալ էթտի : Պա՛ղըլարը՝ «Պէլի» տէտիլէր : () Լ վազթ Լթանաս տիւլանըն գափուսունու աչըպ՝ իչէրի քէրաքէլի պիր ատէմ սօգտու . «Պէնիմ էօլ տիւրտիւյիւմ վէ էլինի քէստիյիմ ատէմ պո՛ւ մուտուր» տէտի . վէ պունու տէտիյի վազթ՝ Լրսէնիոսուն իւսթիւնտէն քէրաքէսինի չըգարտը . զերա օլ քիմէսնէ՝ Լրսէնիոս Լպիսկոպոս քէնտիսի իտի, քի Լլահըն միւ՛ճիզաթը պիր գուլաղուզուղու իլէ՝ ափանսըղ Տիւրոսա կէլմիշ իտի : Իմտի օնուն տիւշմանլարը ըէզիլ օլտուլար : Պու ճիւմլէ իլէ սայըր եալան իֆթիրալար իլէ Լթանաս հիւքմ օլունտու, վէ թրէվէզէ սիւրկիւն օլտու : Օնտան սօնկրա Խքէնտէրիյէյէ տէօնտիւ, վէ լաքին չափուճադ եէնիտէն գօվալայըշար չէքմէյէ պաշատը . վէ կէճէլէյին Վիլիսէտէ քէնտի ճէմա՛աթընըն իչինտէ օթուրուր իքէն, օնուն իւզէրինէ հիւճմէթտիլէր . վէ գաշմաղա մէճպուր օլուպ՝ Սըսըր չէօլլինէ՝ Թէրքի տիւնեա էթմիշ Լնտոնուն եանընա չէքիտի . օրատա ալթը սէնէ եաշայրպ՝ քէնտի Վիլիսէսինէ տէօնմէյէ իզն ալտըգտան պիր ալ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի :

() Գոստինոս Լֆրիգատա 354 Թարիխինտէ տօղտու, վէ Լլահըն ի՛նպէթի իլէ Ս՝ օնիքա իսմին-

տէ զայն թ տինտար պիր վարիտէսի օլուպ քէնտի
էվլատընըն Լըլաճա տէօնմէսի իչիւն պիր տիւզի-
յէ տուա՝ էտէր իտի . զիրա () գոստինոսուն հէր
նէ գատար ի՛լմէ վէ օգուամաղա հավէսի վարըտը
իսէ տէ , օ գատար տա էրքեանսըզ պիր թա՛պիա-
թը վարըտը , քի պու շէյ վարիտէսինէ փէք պէօ-
յիւք տէրտ օլմուշուտու : Սօնիքա քէնտի տէրտի-
նի Լմբրոսիոս Լպիսկոպոսա աչտըղընտա՝ Լմբրո-
սիոս օնա տէտի քի , “Վէնտինէ թէսէլի էյլէ ,
սէնին էվլատըն զայպ օլմայաճադ , չիւնքի սէն օ-
նուն իչիւն օգատար տուա՝ էտէյօրսուն” : () գոս-
տինոս Սիլանա Լմբրոսիոս Լպիսկոպոսուն եա-
նընա կիթտի , վէ Լըլաճըն Վէլամը իլէ թէր-
պիյէ օլուու : Ս է կիւնիւն պիրինտէ նամտար Րօ-
մալըլարըն տէօնմէսինի սգուտուգտա , օլ տէրէճէ
գալպինէ թէ՛սիր էթտի քի , քէնտի տօսթլա-
րընըն պիրինտէ պէյլէ տէտի . “Իշթէ պու ա-
տէմլէր Լըլաճըն փատիշաշըղընը զօր իլէ ալ-
մըշար . վէ լաքին պիզ պիւթիւն քէնտի իլմիմիզ
իլէ հէլաք եօլունա կիտէյօրուզ” : Լնիտէ պաղ-
չէյէ գօշտու . վէ ‘Լաթանայէլ կիպի՝ պիր ին-
ճիր աղաճընըն ալթընտա օթուրուպ՝ կէօզ եաշը
իլէ () իտուս Լպէնտիմիզէրէճա էյլէտի քի քէն-
տինէ եէնի պիր գալպ իհսան էյէսին : Ս է
Լըլաճա պէյլէ նիյաղ էտէրիքէն , եագընտա պու-
լունան ավոււնուն պիրինտէն գուլաղընա պիր
գաչ քէրրէ եիւքսէք պաղրրըշըլա պէյլէ պիր սէս
կէլտի . “Լ՛վ վէ օգու” , Պու լուղէթէրի իշիթտիք-
տէ , անիտէ անկլատը քի պու սէտա իլէ Լըլաճըն
քէնտիսինէ թէնպիհ էթտիյի՝ Ը էրիֆ Վիթապ-
լարը օգուամագտըր . վէ Ը էրիֆ Վիթապլարը աչոպ՝
կէօզիւրինէ շու քէլամլէրրասթ կէլտի . “Վիւնտիւ-

զիւն կիպի հիւսնիւ հարաք¹ թլէ եիւրիյէլիմ², զէվգ ու սէֆալարտա վէ սէրխօշուգտա տէյիլ, ֆաճիր եաթագլարտա վէ էտէպսիզլիքտէ տէյիլ, զսփղա վէ հասէտտէ տէյիլ. իլլա Բապպ Յիսուս Վրիստոսու կիյինին, վէ շէհվէթլէրտէն էօթիւրիւ թէն իշիւն թէտարիք կէօրմէն³* : Պու սէօզլէր օնուն գալպինէ զէյատէսինճէ թէ⁴ սիր էթտիլէր. վէ օ վադըթտան⁵ քէնտի է⁶ մրինիւ Յիսուս Վրիստոսա թադտիս էթմէյէ գալի նիյէթ գօտու : Ս է ա նասընա գօշուպ⁷ Յիսուս Եֆէնտիմիզին քէնտինէ էթտիյի պէջիւք քէրէմի օնա խապէր վէրտի : (Մտէմ Մ⁸ օնիքանըն տույտուղու սէվինճ լիսան իլէ թա⁹րիֆ օյունամաղ : (Գոստինոս Լ¹⁰ ֆրիգայա տէօնիւպ¹¹ Ինճիլին վա¹²զընա մէշղուլ օլտու, վէ սօնկրա Հիպպոն շէհրինէ Լպիսկոպոս նասպ օլունտու : Ս է օրասընը 430 թարիխինտէ Ս անտալար մուհասէրէ էտէրիքէն, օլ շէհրտէ էօլտիւ : (Գոստինոս պալատէ մէղքիւր մէշղուր Վիլիսէ խօճալարը կիպի¹³ քէնսի վազթընընեանղըր շըգլարընտա ապատ տէյիլիտի ֆագաթ տայիմա քէնտի գալպինին սէվինճի վէ իւմիտի Լլահըն Յիսուս Վրիստոստա ճապա խէլասընա օլան իմանըիտի : Պիզիմ էլիմիզէ տէյէն Վիթապլարընըն իշինտէ¹⁴ իլմին վէ Վրիսթիանա միւթա¹⁵ լիգ ֆագիլէթլէրին խաղինէլէրի մէվճուտ տուրլար. շէյլէ բի¹⁶ (Գոստինոս օ վագթըն Վիլիսէ խօճալարընըն պաշը սայըլըր :

Պիզ պուրատա¹⁷ Վրիստոսուն տահա փէք չօգ սատըգ գուլարընըն հիքեայէթինի զիքր էտէպիլիրիտիք, քի օնլարըն տա իսմի կէօքտէ եազըլըր շըր : Ս է

լաքին պիր թագըմտա խնձիլ վա՛ղճըլարը վարըտը ,
 քի պու իսմէ շայէսթէ տէյիլ իտիլէր . վէ օնլարըն
 էրքեանսըզլըղը Վիլիսէյէ փէք չօգ զարար վէրտի :
 Տէօրտիւնձիւ տէհրտէ՝ Վրիստոսուն ճէմա՛աթը-
 նա հիւճմ էտէն պէտ խույլարա վէ թագսի-
 րաթլարա գարշը սըգը գանունլար վէ թէքտիրլէր
 գօնմաղա պաշանտը : Պօղուգլուգ կիթտիքճէ հէր
 թարաֆա եայըտը : Փատիշահլարըն սարայլարը
 հէփիսինէ ֆէնա իպրէթ վէրիլլէր իտի . փութփէ-
 րէսթլիք վագթը կիպի՝ օնլարտա մաղուրլուգ՝
 շէհվէթ՝ զուլումաթ՝ հիլէպաղլըգ վէ ա՛տալէթէ
 մուղայիր հէր տիւրլիւ իշլէր իճրա օլուրուտու :
 Փութփէրէսթլէրին ա՛տէթլէրի վէ պաթըլ իթի-
 գատլէրի Վիլիսէտէ եէնիտէն հիւքիւմէթ սիւր-
 մէքտէ իտիլէր . Բապպըն կիւնիւ թաթիլի՝ վէ եօր-
 թու կիւնլէրի հէր տիւրլիւ պէօյիւք կիւնահլար
 իչիւն թա՛յին օյմուշ վագըթլար ըտը . ճէմա՛աթ
 իլէ իպատէթ էթմէք պէր թարաֆ օլմուշուտու :
 Վիլիսէ ա՛ղալարընըն չօղու եալընըզ Վրիսթի-
 ան իսմինի թաշըյըպ՝ քէնտի կիւնահլարընտան
 գալպտէն թէվպէ էտէճէք եէրինէ՝ պիր գաչ
 պօշ այն ու ա՛տէթլէրէ կէօնիւլ վէրմիշլէր իտի .
 վէ զանն էտէրլէր իտի քի , պիր ազ սատագա
 վերմէյիլէ վէ հավայի խայըր ամէլլէր իշլէմէյիլէ՝
 Լլահհըն ա՛տալէթինի թէսքին էտէպիլէճէքլէր :
 Պու ա՛լէսսէփիյէ ախլագ ու մէշրէպ պօպուգլու-
 ղու շարգ Վիլիսէսինտէ տահա զիյատէ իտի .
 պու սէպէպտէն էօթիւրիւ թա՛ճիւոյ էթմէմէլի
 իզ քի՝ Լլահ ա՛ղիմուշան օլ սէմթլէրէ միւս-
 թահագ օլան ճէզա՛լլէրինի կէօնտէրտի :

Պէշ եիւզ եէթմիշ թարիխինտէ Լրապիսթան-
 տա տինի Սուհամմէտիյէ զուհր էտիպ՝ պիր գաչ

սէնէնին մա'պէյնինտէ Շ'էզիրէթ իւլ Լ'րասպէ՝
Սիւրիայա՝ Բարաշամա՝ Լ'ճէմիսթանա վէ Լ'սիանըն
սայիր չօգ թարաֆլարընա՝ Տէմ տախի Հապէշէ՝
Սըսըրա վէ Լ'ֆրիգանըն պիւթիւն շիմալի գըյը-
լարընա վէ Լ'արփանըն վաֆիր սէմթէրինէ եայը-
տը . վէ պու՝ պօզուգ Վիլիսէլէրի թէ'տիպ է-
տիպ՝ Վրիսթիանըղըն եալընըզ իսմինի թաշը-
յան պօզուգ Վրիսթիանլարըն նիչէ եիւղ պին-
լէրի մահվ օլտու : Պու օնլարա՝ շիւպհէտիզ՝ Լ'մ-
լահտան կէսնտէրիւմիլ պիր հազգ ճէլա՝ իտի :

Փ Ը Ս Լ Թ

Պու Գէլլին Էլլին Էլլին Լ'բոգոտ Լ'նճէլին
Էլլին Էլլին :

(Սէնէ 685 — 722)

Պիլ թէքրար՝ Լ'էմէսթանա տէօնէլիմ : Լ'է-
տինճի տէհրին օրթասընտա՝ Լ'նճիլին սէմալի ը-
շըյը թուրքինկիանըն իւղէրինէ տօղտու , քի օ վա-
գըթա գոտար տահա փութփէրէսթլիքտէ իտի :
Վէ 685 թարիխինտէ Վուլլէն Լ'ալօտ Վիլիան
իսմինտէ Լ'յըլանտալը բուհպանըն պիրի Վուրց-
պուրկտա թէմէքքիւն Էլլէտի , քի օրանըն սան-
ճագ պէյի Լ'օտսպէրթ իսմինտէ պիր քիմնէ իտի :
Պու տ'յարըն խալլը՝ հէփսի փութփէրէսթլիք
գարանըղընտա զարգ օլմուշլարըտը , վէ Լ'էմէ-
լիլէրին ()տին՝ լմօր վէ Վրէյայա փութլարը-

նա թափարարըտը ։ վէ պունյարտան մա'տա' Զօլա վէ փուսթէրիք խմինտէ միւսթագիւ իքի փութլարը տաճա վարըտը ։ Պուէն սօնկրաքի զիքը օլունան փութ' իւչ այագ երէքսէքլիյինտէ փիրինճտէն պիր սուրէթ իտի, վէ փէք պէջիւք պիր գարնը վարըտը . սաղ էլի պաշնըն իւսթիւնէ տէ' վէ սօլ էլի տիղինին իւսթիւնտէ իտի . վէ իւչի պօշ օ'ուպ' սօգուզ գըրպա սու ալըրյտը ։ ()նուն աղղը իքի եոււարլագ տէլէք իլէ եափըւ մըշտը ։ Եօրթու կիւնլէրի պու փութուն իչիւնէ սու սօլտուրուլարըտը, վէ տէլէքլէրի պիր սանաա'թ իլէ գափայըպ' սույու գայնաթմագ իչիւն ալթընա պէջիւք պիր աթէշ եազարլարըտը ։ Սույուն գըզըպ գապարմսսըյլա, թափալար շամաթա իլէ քէնտիլիյինտէն աթըլըրլարըտը, վէ օրատա տուրանլարըն իւղէրինէ իքի տէլէքլէրտէն գայնար սու սըւրարըտը ։ Իշթէ Նէմէ չէլէր պու միսիլ իւ փութլարա թա'ղիմ էտիպ թափընըրլարըտը . վէ էյէր մէրհամէթլի Նէլահըմըզ քէնտի Ինճիլի Երիֆինի օնլարա եօլամասայըտը, Զինտլիլէր կիպի շիմտիյէտէք սնլարա թափընաճագլարըտը ։ Զէմէն օ վագթլարտա ()մէր վէ Զուպէրթ' Վրիսթիանլըզըն ըշըղընը Պրապանթա վէ Վրիանտրայա կէթիյիմէյէ չալըշտըլար ։ Ս իլիպրօրտ' հէր տիւրլիւ գահէթի վէ էզիյէթի չէքտիքտէն սօնկրա, Վրիսիատա թէմէքթիւն էյլէտի . վէ օրատա օլ տէրէճէ րաղպէթ վէ ի'թիպար պուլտու քի, Սատպօտ փատիշահ քէնտիսի վաֆթիլ օլմաղա արզու կէօսթէրտի ։ Ս է վաֆթիլ սույունու գապուլ էտէճէյի վագըթ Վրիստոսուն վա'զըսընա տէօնիւպ սիւալ էթտի քի "Պէնիմ աթալարմըն հագգընտա նէ

միւլահազա էտէրսին . օնլարըն չօղու ճէննէթէ՝
 մի՛ եօխսա ճէհէննէմէմի կիթտի՝ : Ա՛յ՝ զճր ճէ-
 վապ վերտի : «Ումամ քի ճէննէթէ կիթմիդ օլ-
 սունլար» : Խմտի Ուստպօտ տէտի քի, «Ելլէ
 օլտուգտան սօնկրա, պէն տէ օնլարըն օլտուղու
 եէրէ կիտերիմ» : Ա՛յ է անիտէ վաֆթիզխանէտէն
 տըշարը չըգտը, վէ Քրիսթիան օլմամաղա գալի
 նիյէթ էլլէտի : Մէրգում ազ վագըթտան սօնկ-
 րա էօլտիւ . վէ օնուն վագըթսըզ էօլիւմիւ ա՛ջայիւ
 պէլալէր իլէ պիրէշմիշ օլտուղունտան , Ելլահըն
 պիր զագէպի կիպի սայըլտը : Պու զուհուրաթ-
 տան Պրիսօնլար զիյատէսինճէ գօրգտուլար . վէ
 քէնտի փատիշահլարընըն պաշնա կէլէն պէլու-
 տան էմին օլմագ իչիւն՝ տերա՛գապ վաֆթիդ օլ-
 տուլար :

Փ Ը Ս Լ Փ

Ս ինֆրէտին՝ Սոփրէտին վէ ապրէ լա՛շնլաւըն էլէրէ՛ :

(Սէնէ 722 — 826)

Եւտի երկզ երրմի իբի թարիւինտէ՝ պիր ախշամ՝
 Ս ինֆրէտ ատընտա Ինկիլիզ վա՛ղճըլարընըն պի-
 րի թարեվէզէ եագըն պիր մանասթըրա կի՛րտի, վէ
 կէճէ օրատա դալտը : Սօֆրատա օթուրուր
 իբէն օնպէշ եաշընտա պիր չօճուգ կէօրտիւ, քի
 Լաթինճէ Շէրիֆ Վիթապլարըն՝ պիր պա-
 պընը օգուրուտու : Ս ինֆրէտ օնա սիւալ էթտի
 քի՝ (Գօուտուղունու աղնա՛յօրմոսունն, պանա օնու
 Նէմէճէյէ թէրճիւմէ էտէպիլի՛րմիսին : Չօճուգ
 եէնիտէն օ պապը օգումաղա պաշլատը, վէ՝ թէր-
 ճիւմէ էտէմէմ տէտի : (Ը վագթ Ս ինֆրէտ օ
 պապը օնա թէֆսիր էյլէտի, վէ սօֆրատա օթու-
 րանլարա պիր կիւզէլ նասիհատ վէրտի. վէ չօ-
 ճուղուն գալպինէ օ տէրէճէ թէ՛սիր էթտի քի,
 չօճուգ չափուճագ գալգըպ՝ պիր գարըլար մանաս-
 թըրընըն պաշը օլան քէնտի թէյղէսինէ կիթտի,
 վէ օնա տէտի քի, Պէն պու ատէմին արտըն-
 ճա կիտէճէյիմ, քի օնտան Շէրիֆ Վիթապ-
 լարըն մանա՛սընը էջրէնէյիմ : թէյղէսի հերնէ
 սէջլէտի իսէ օնուն Ֆիքրինի չէվիթէմէտի. վէ՝
 ' Ի՛, էր օնուն իլէ պերապէր կիթմէք իչէլն սէն
 պանա պիր աթ վէրմէզսէն, պէն օնուն արտընճա
 եալա կիտէճէյիմ՝ տէտի : թէյղէսի պու չօճու-
 ղուն գալիլիյինտէ ա՛տէթտէն խարիճ պիր արզու :

կէօրմէ յիշէ. Ս ինֆրէտ իլէ կիթմէյէ գօյվէրտի :
Պուսծու զուն իսմի Վրիգորիտի , վէ շիւմալի 'Նէմ-
չէսթանտա էն մէջնուր վա'զը լարըն պիրի օլտու :

Ս ինֆրէտ պու կէնճ Վրիգոր իլէ պերապէր'
Հէսին 'Մէնպուրկ շէհրինտէ թէմէքքիւն էթ-
տի : 'Մլաճըն պու սատրգ գուլու օրատա 'Ն-
ճիլի չօգ գուվիլէթ իլէ վա'զ էթտի . վէ պիւ-
թիւն մէյէթէթի տօլաշըպ' կերէք ա'մէլ իլէ վէ
կ'րէք ս'օղ իլէ յնլարըն փուլթարընըն պաթըլ-
ըղընը իսպաթ վէ պէյան էյլէտի : Վիւնիւն պիւ-
րինտէ' 'Նշաղաքի Հէստէ' Վէիսմարա եագըն
պիր պէջիւք մէշէ աղաճը կէօրտի . քի օրանըն
պաշըլծա ալաճընըն մէսքեանը կի'ի սպըլըրըտը
Ս ինֆրէտ պէջիւք պիր պալթա ալըպ' չափու-
ճագ օ թափտըլարը աղաճա վուրմաղա պաշըլտը :
Պիր չօգ փուլթիւթէսթլէր պունու ուղագտան կէօր-
տիւքլէրինտէ' մէրգուլմուն էթտիյի ճէսարէթէթա'
ճիւպ էտէրէք պիրի պիրինէ կէչտիլէր , վէ ու-
մարլարըտը քի կէօքտէն աթէշ էնիպ' օնու թէ-
լէֆ էտէր Ս է լաքին Ս ինֆրէտ աղաճա պիր
վաթիր վուրտուգտան սօնկրա , մէշէ աղաճը սար-
սըլըպ' պէջիւք պիր շամաթա իլէ եէրէ սէրիլտի :
Փուլթիւթէսթլէր' քէնտիլէրինին էն պէջիւք վէ
գուվիլէթի ալաճը պէջլէ պիր ըղալէթէ գար-
շը գօյամատըղընը' վէ գապաճաթըրյա զալէպ
էթմէտիյինի կէօրտիւքլէրինտէ' վաթթիղ օլմաղա
նիյէթ էթալէր , վէ Ս ինֆրէտէ ըէճա' էթտի-
լէր քի օ մէշէ աղաճընըն օտունու իլէ օրատա
պիր Վրիսթիան Վիլիսէսի եափսընլար :

Ս ինֆրէտին հագընտա պու միսիլիւ տաճա
վէք չօգ իշէր նապլ օլունուր : Ս'երգում քէն-
տի արգատաշաղը իլէ պէրապէր հէր նէրէյէ

վարտը յըսա, փէք գուվվէթլի վա՛ղըսը վէրտի. զի-
րա օ մէսէքէթին լիսանընը փէք էյի պիլիբիտի :
()նուն վա՛ղընը տիյնէմէք իչիւն հէր թարաֆ-
տան օ գատար չօգ գալապալըգ կէլիր իտի քի,
չօգ տէֆա՛ քէնտի ճէմա՛աթընը աչըգ եւերտէ
տուրտուրթմաղա մէճպուր օլուրուտու : Վէ ին-
կիլթէրանըն չօգ Վրիսթիանլարը օնտան էյի իպ-
րէթ ալըպ՝ օնուն եօլունու թուլթուլար : Վարը-
լար պիլէ տէնիլի կէչիպ՝ Վէմչէսթանըն սէֆիլ
փուլթիւրէսթլէրինէ ինճիլի վա՛ղ էթմէյէ կէլտի-
լէր : Զիրա Պապիերատա՛ Վուսիթրուտ՝ վէ
Վիթսինկէնտէ թէկլա՛ վէ Վ ուրցպուրկտա Վ ին-
ֆրէտին խըսըմը իփօպա՛ վէ թուրինկիատա
օնուն գըղ գարընտաշը Վ ալտպուրճիս՝ փուլթիւ-
րէսթ գարըլարը թէրպիյէ էթտիլէր : Վէ պու
Վ ալտպուրճիս՝ Յիսուս իֆէնտիմիլին իչինէ եիր-
մի պէշ սէնէ պէօյիւք պէրէքէթ իլէ վէ տէրէ-
ճէսիզ իգպալ իլէ խըզմէթ էթտի :

Վ ինֆրէտ՝ Պրանսա փատիշահը փէփինի մէսհ
էթտի. վէ օ վագթ՝ Պրիսիայա տէօնմէյէ ֆիք-
րինէ գօտու. զիրա 48 սէնէ էվվէլ ինճիլին ը-
շըղընը օրայա կէօթիւրմիւշ իտի : ()րատա օն-
տան էվվէլ՝ էլլի սէնէ գատար Վ իլլիպրօտ չա-
լըշտըգտան սօնկրա էօլմիւշիւտիւ, վէ փէք չօգ
տինտար շայիրտլէր պրագմըշտը. Փագաթ Յի-
սուս իֆէնտիմիլին պուլթարլասը Վ ինֆրէտ կի-
պի պիր ատէմէ միւհթաճ ըտը : Վէ Վ ին-
ֆրէտ՝ վա՛ղ էթմէք իչիւն Պրիսիայա պու սօն
եօլճուլուղու էթտիյինտէ, 74 եաշընտա իտի : Պու
ճիւմլէ իլէ պիր գուվվէթլի տէլիգանլը կիպի պիւ-
թիւն օ մէլէքէթի տօլաշտը : Յիսուս իֆէնտի-
միլ օնուն ա՛մէլլէրինի պէրէքէթլէտի. փուլթա-

նելէր ի՛յատեթխանէլէրէ տէօնտիւլէր, վէ պին-
 լէրճէ էրքէքլէր՝ գարլար վէ չօճուգլար վաֆթիզ
 օլտուլար : Պիր եօրթու կիւնիւնտէ ճէմի՝ վաֆթիզ
 օլմուշ Պիրիսօնլարը ի՛յատեթ իչիւն պիր աչըգ
 եէրէ ճէմի՝ էտիպ՝ քէնտի տէ իչէրինտէ պուլու-
 նուր իքէն, պիր պէօլիւք սիւաճը փութփէրէսթ-
 լէր օնուն իւղէրինէ Տիւճմ էթտիլէր, քի քէն-
 տի փութլարընըն տիւշմանընը էօլտիւրտիւնլէր :
 Լաքին քէնտի սարկաւաղլարը օնա սաճապէթ-
 լէք էթմէյէ Տազըրլանտըլար. վէ լաքին օ՝ օնլա-
 րա դարշը տուրտու, վէ օնլարա տէօնիւպ տէտի .
 «Վ՛յ գարընտաշլար՝ գուվվէթլէնին, վէ սալթ թէ-
 նի էօլտիւրէպիլիպ՝ ճանը էօլտիւրէմէյէնլէրտէն
 գօրպմայըն : Սիզ Լ՛լլաճ Լ՛ֆէնտիմիզտէ սէվի-
 նին, վէ իւմիանիլ օնտա օլտուն . էօլլուփիւն
 գըսսա տագիդէսինէ թէճամփիւլ էտին, քի Վ՛ը-
 րիստոս իլէ էպէտի փատիշաճըգ սիւրէսինիլ» :
 Պու սէօզլէրի թէքմիլ էթտիյի կիպի, փութփէ-
 րէսթլէր Լ՛լլաճըն զայիֆ գուլլարընըն իւղէրինէ
 տիւշիւպ՝ Տէփսինի էօլտիւրտիւլէր : Ս է Ս ին-
 ֆրէտ պէօյլէճէ 755 թարիխինտէ՝ Յունիսին Տին-
 տէ էօլտիւ . վէ քէնտի է՝ օմրիւնիւ Լ՛ֆէնտիսի ի-
 չիւն գուրպան էյլէտի . զիրա 50 սէնէ օրուճ-
 լար՝ տուա՛լար՝ թէճլիքէլէր վէ Տէր տիւրլիւ սէֆա-
 լէթ իչիւնտէ օնա խըղմէթ էթմիշ իտի : Պու՝ Վէմէ-
 լէրին Բէսուլու տէնիլմէյէ շայէսթէ օլտու . զիրա
 պու միլլէթին տէօնմէսինէ՝ Տիչ քիմսէ օնուն գա-
 տար զայրէթ՝ ճէսարէթ վէ միւտալէմէթ էթմէտի :
 Պու թարիխէ գատար փութփէրէսթլէր Լ՛ն-
 ճիլի քէնտի իրատէթլէրի իլէ գապուլ էտէյօր-
 լարըտը, վէ Տիչ քիմսէ օնլարա տին խուսու-
 աունտա ճէպրէն պիր թէքլիֆ էթմէմիշ իտի .

սալթ սէլամէթ Վրէլաւինն Վա'զը քէնտի էյ-
լէք քեար նուֆուզունու օնլարըն իչինտէ եայա-
յօրուտու : Սէլաքին Պէյիւք Վարդուս Վրան-
սանն թախթընա չըգտըղ զէման՝ մասլահաթ
պաշգա տիւրլիյէ տէօնտիւ : Պու գուվլէթլի
փատիշահ՝ հէմէն Նւրուիանն հէր թարաֆընա
պույուրտուզունտան , փութփէրէսթլէրի Վրիս-
թիանլըղա սիլահ գուվլէթի իլէ տա'վէթ էթմէ-
յէ պաշլատը : Սաքսոնլարը տէօնտիւրմէք իչին՝
օթուզ սէնէ օնլարըլա ճէնքլէշտի : Սէրգուսուն
խալէֆէլէրի տէ քէնտի եօլունու թութտուլար վէ
պու եօլտա իւմումէն ճէմա'աթլար Վրիսթիան-
լըղը վէ Ինճիլի գապուլ էթտիլէր . վէ լաքին
պու թարղ տէօնմէք նէյէ եարարտը : Սահիհ
Վրիսթիանլըգ թանըմաղ օլույօրուտու , վէ կիթ-
տիքճէ թէպտիլ օլմագտայրտը : Պու հալ'պիր Վը-
րիսթիանլանմըլ փութփէրէսթլիք իտի : Պիր
թագըմ եապանի միլլէթլէր քէնտի փութլարընը
ա'ղիզլէրէ թէպտիլ էտէյօրլարտը . վէ խաչ չը-
գարմայը՝ վէ սուրէթլէր էօնիւնտէ տիզ իւսթիւնէ
կէլիպ' պիր գաչ տուա՝ սէյլէմէյի էյրէնիլէր
իտի : Օնուն իչին պիր թագըմ պալէթլէր՝
Վրիսթիանլըղ գապուլ էթտիքտէն պիր գաչ
սէնէ սօնկըա՝ թէքըար փութփէրէսթլիյէ տէօն-
տիւլէր : Սէլաքին Մալահըն էյլէ սատըգ գուլա-
րը տախի պուլունտու քի , օնուն փատիշահլըղը-
նը փութփէրէսթլէրին իչինտէ իլէրլէթմէք իչին
պիւթիւն գուվլէթլէրի իլէ չալըշտըլար , քի Սաքսո-
նիատա Սէլէհաթ՝ Սէֆալիատա Սինտէր՝ Տա-
նիմարբատա վէ Շալէտտէ Մնսքար՝ վէ Պրանտէ-
պուրկտա Սէմպէրտ վա'զճըլար պունլարտան իտի-
լէր : Սէլաքին պունու տա էյի պէլլէմէլիսինիզ

քի , պու տէվրին սօնու.նտա տէօնէնէր՝ Վրիս-
 Թիան իսմինէ շայեսթէ տէյիլ իտիլէր : Պիր չօգ
 ճանլար Վրիսթիանլըղը սալթ տիւննավի արգու-
 լէրտէն էօթիւրիւ գապուլ էթտիլէր . վէ օնլարն
 վաֆթիզ օլմասընա սէպէպ՝ տէյիլ Նիսուս Վրիս-
 տոսա օլան գավի ի՛թիգատ՝ իլլա կէչիճի քեար-
 լար , Վրիսթիան տինինի գապուլ էթմիշ Խմիէ-
 րաթորուն՝ փատիշահլարըն վէ պէյլէրին իպրէ-
 Թի վէ քէնտի աղալարընըն նաղարընտան տիւշմէ-
 նին գօրգուու կիպի տիւննավի միւլահաղալար
 օլտու : Հէր նէ հալ իսէ՝ պու պօզուգ Վրիսթի-
 անլըգ Պոհնմիայա՝ Սօրավիայա՝ Սահարիսթա-
 նա՝ Լէհէ վէ Ուուսիայա եայըլտը : Ընճագ Վր-
 րիսթիանլըգ հէր նէրէտէ քէօք սալտըյըսա , փէք
 չօգ զուլքեար ա՛տէթլէրի գալտըրտը , վէ Թէրպի-
 յէնին իլք ֆիտանլարընը տիքտի :

32516

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ጥቅም ላይ የዋለው ፡

(Uтзт 800 — 1073)

Պօղոսգլուգ սելի կիթտիքճէ Վիլիսէյի պա-
սայօրուտու : Պէլլարմին Վարտինալ տէրիտի քի ,
«Պու տէ՛Տր կիպի Ֆէնա տէ՛Տր օլմամըլ տըր . զե-
րա տիւնեանըն փատիշահլարը վէ փափալար տա-
խի ի'թիգատսըզըղա տիւշմիւշ տիրլէր'» : Սէ
Պարոնիոս իսմինտէ պաշգա պիր Վարտինալ օ-
նունճու տէ՛Տրին հագգընա տէրիտի քի , «Պու տէ՛Տ-
րէ՛ գալպէրին փեքլիյի իշին Դէֆէ տէ՛Տրի՛
գալլէն տէ՛Տրի՛ վէ տայիմա արթան քէօթիւլիւքլէր
վէ մէզճէպ խօճալարընըն տէրէճէսիզ ճահիւ-
լիյի իշին գարաւէ տէ՛Տրի տէյէպլիլիրի » : Վիլի-
սէնին իշինտէ մէքրուհլուգ վէ խարապաթ կէօ-
րիւնիւյօրուտու : Իուլթիէրէսթ Խմիէրաթօրլա-
րըն վագթինտէ վէ մէշհուր հերետիկոսլարըն
թարաֆընտան Վիլիսէնին պիւթիւն չէքտիյի սը-
գընթըլար՝ պու ա'սիրտէ Վիլիսէյի խարապ է-
տէն պէլալարըն եանընտա՝ չօճուգ օյունճաղը սա-
յըլապլիր : Ետէպսիզ գարըլարըն տիւնեանըն
փայիթախթը օլան Բօմատա փատիշահլըգ սիւրմէ-
լէրի , Եպիսկոպոսլարըն՝ Փահիշէլէրինէ հիւքիւմէթ
սիւրտիւրմէլէրի , վէ քէնտի պէտնամ սէվիլիւլիւ-
լէրինի սուրը Պետրոտուն քիւրսիւսիւնէ օթուրթ-
մալէրի՝ ազիմ խէճալէթի մուճիպ պիր շէյ տէ-

յի՛լմի իտի : Բժմա Եպիսկոպոսարքննն նուժու-
զու կիւն պէ կիւն արթմադտայրտը : Պետրոս Բե-
սուլուն խալէֆէլէրի ատտ օլունմուշ քիմսէլէր ճե-
սարէթ ալըպ՝ ճէմի՝ Վրիսթիան Եպիսկոպոսարքնն
պաշնտա օթուրտուլար, վէ Վիլիսէյէ միւթա՛լ-
լիգ ճէմի՝ տա՛վալարը քէսմէյի՝ քէնտիլէրինէ
հազգ էտինտիլէր . զիւրա տէրէր իտի քի, (Յիսուս
Լաֆէնտիմիզ՝ Սատթէոսուն յի՛ պապնտա , վէ
18 վէ 19 խանէլէրինտէ մէվճուտ օլան վա՛տը միւս-
թագիլ Պետրոս Բեսուլա էթտի : Իւչիւնճիւ Վ
նիփաւկիոս Փափա՝ 607 թարիխինտէ Փոկաս նամ
Բում Իմիէրաթօրունտան՝ Ուսուֆ Եպիսկոպոս
իւնվաննը էլէ կէթիրտի, վէ քէնտի Վիլիսէ-
սինի՝ սայիր ճէմի՝ Վիլիսէլէրին պաշնտ կէչիւթ-
տի : Պիրինճի Կոստանդին Փափա՝ Իքինճի (Յուս-
տինիանոս Իմիէրաթօրա քէնտի պազլարնը էօփ-
տիւրտիւ, վէ սօնկրա սէքիզինճի տէհրին եա-
րըսնտա՝ թասվիրլէրէ սէճտէ գըլմանն միւճա-
տէլէսինտէն էօթիւրիւ՝ Բժմա Եպիսկոպոսարք
եախօտ Պաշքեահինլէրի՝ կիւն տօղուսու Իմիէրա-
թօրլարնը Վիլիսէտէն րէտտ էթմէյէ վէ Բժմայր
պիւթիւն պիւթիւնէ օնլարն հիւքիւմէթինին ալ-
թընտան չըգարմաղա Փուրսաթ պուլտուլար : Վր-
րանսա փատիշահլարը Փէփին վէ Պէջիւք Կարոլոս՝
Բժմանն էթրաֆընտա պուլունան շէհրլէրի Բժ-
մա Եպիսկոպոսունա պաղըշլատըլար . վէ օ վա-
գըթտան Փափա՝ (Յիսուս Վրիստոս Լաֆէնտիմիզին
պուլուրտուղու թէնպիհէ վէ եասաղա գարշը
գջուպ՝ (Պ . Է . Ի . Բ . 25 , 26) տիւնեա փատիշա-
հը օլտու : Եէտինճի Գրիգոր Փափա, քի աշա-
ղատա օնուն իւզէրինէ սէջլէյէճէյիզ , պու հիւ-
քիւմէթի գալիլէմէք իչիւն չօգ ուսթալըգ գուլ-

լանտը, վէ փէք չօգ ղայրէթ հտիւյ՝ օնու պաշա չըգարտը:

Եւ յէր Վիլիսէնին պաշարը պէջլէ պօղուգ օլտուլար իսէ, պագի պայաղը Վիլիսէ խատէմէլէրի նէ^օ օլմալըյըտըլար: Եւ պիսկոպոսլուգլար վէ օ պիր երւքսէք փօսթլար ագչէ իլէ սաթըլըրլարըտը, վէ ղէնկինլէնմէյէ պիր եօլ սայըլըրլարըտը: Փափաղարըն չօղու օլ տէրէճէ ճահիլ վէ ահմագ իտիլէր քի, Լաթինճէ տուալարը հզպէր հտէրէք կիւճպէլա օգույապիլիլիլէր իտի. վէ օնլարըն չօղու տա օգուամագ պիլմէլլէր իտի: Պիր թագըմ Եպիսկոպոսլար ղատտարըգ վէ զուլումաթ հտէրէլէր իտի. վէ հէմէն ճիւմլէսի տէ սիլահ գուլանըլարըտը: Մայնցը Ղ'երօլտ Եպիսկոպոս՝ Ֆորանբլարըն պէյի իլէ պերապէր Սաքսոնլարա դարչը սէֆէր հտէրքէն, պիր մէշնուր ճէնքտէ հօլտիւ. վէ պէյին թարաֆընտան պապասընըն հէրինէ օթուրմագ իչիւն օնուն օղու Ղ'էվիլէպ նասպ ու թա'յին օլունտու: Սէ Ղ'էվիլէպ տէ երնէ օ պէյ իլէ պերապէր պիր ճէնքտէ պուլունուպ՝ քէնտի սիւհատարընը Սաքսոնլարըն օրտուսունա եօլատը, քի քէնտի պապասընը էօլտիւրէն ատէմի պուլտուն: Եւ յօլտիւրէն ատէմ պուլունտու, վէ Եպիսկոպոս օնու քէնտիսի իլէ տօսթանէ դօնուշմաղա տա'վէթ էյլէտի: Ղ'էնքճի Սաքսոնուն գալպի էմին օլուպ՝ տա'վէթի գապուլ էթտի, վէ Սէսէն սուլունու աթ իլէ կէչտի: Ղ'էվիլէպ օնու կէօրտիլիւ կիպի սուլուն իչիւն աթըլըպ օնու դարչըլատը, վէ գըլըճընը չէքիպ՝ «Պէն պապամ իչիւն պէյլէ ինթիգամ ալըրըմ» պաղըրարագ՝ օնուն երւրէյինէ սափլատը: Եւ պիսկոպոս թէքրար Մայնցա կիրտի, վէ երնէ քէնտի Եպիսկոպոսլուգ

խրգմեթներինէ մեշղուլ օլտու, վէ քէնտի Վիլիսէսինին՝ օնուն էթտիյի հարաքէթտէն էօթիւրիւ ասլա պիր վալիֆէսի օլմատը :

Պէօյիւք Վարդուս էլինտէն կէլտիյի գատար պու միսիլիւ նիզամարգլըգլարը տիւզէթմէյէ չարշտը, վէ քէնտի եանընա տինտար վէ ա'լիմ ատէմէթ թօլիատը, մէթէպէր եափտը, մագամըլ աուա'լարը տիւզէթտի վէ եօլտուզ ա'տէթլէրի գալտորար : Վէ լաքին եարա փէթ տէրին իտի . վէ հիչ քիմսէ Վիլիսէսինին թաշգըն փիպիյինի թէմիլէյէմէզ իտի : Հէփսի տէ կէօրիւնմէզ շէյլէրի պըրաղըպ' սալթ կէօրիւնիւր շէյլէրէ եափըշմըշլարտը . վէ իմանըն եէրինի՝ ղայէթ գապա պաթըլ ի'թիգաթլար գապթ էթմիշ իտի : Պիւթիւն իւմիտէրինի խաշա չըգմըշ վէ իզգէթլէնմիշ Վըրիստոսուն իւզէրինէ գօմայըպ' խաչըն նիշանընա վէ խաչըն սէճտէսինէ ա'ղիմ պիր գուվէթ վէրիւր իտի : Վրիսթիանլար՝ Յերոբօլմաքն վագթընտա պոլտունան խորայէլիլէրին եօլտունութութմուշլարտը, քի օնլար՝ Մոփսէսին չէօլտէ տիրտիյի փիրինճտէն ելլանա սէճտէ գըլարլարտը : Նվվէլքի վա'ղճըլարըն վէ ա'ղիզ շէհիտլէրին իմանը պաթմըշլար : Օանն էտէրլէր իտի քի, օնլարըն քէմիքլէրինի վէ ախէր շէյլէրինի ճէմ' էտիպ' օնլարա իպատէթ էթմէյիլէ, վէ օնլարըն սուրէթլէրինէ սէճտէ գըլմաղըլա տինտար սայըլա պիլիլէր :

Պէշինճի տէհրտէ Յիսուսուն՝ Մարիամըն՝ Բէսուլարըն՝ շէհիտլէրին վէ սայիր ա'ղիզ ատէմէրին սուրէթլէրինէ սէճտէ գըլմաղա պաշլատըլար : Ետինճի տէհրտէ՝ ա'ղիլէրի իմտատա չաղըրմաղա, վէ Լլաճըն հուզուրունտա օնլարը շէ-

Ֆա'աթճը թութմաղա պաշանը լտը : 'Նոյեմբերին
 պիրինճի վէ իբինճի կիւնէրինէ՝ պիրինի հէֆ'ա՝
 շէլէբէն թա'ղեմի իչիւն , վէ օ պիրինի՝ էօլէ-շէ-
 բէն զեքրի իչիւն իքի պաշըճա եօրթուլար գօ-
 տուլար : Շէմի՝ ա'պիլէրին եօրթուսու եհտինճի
 տէհրին պաշանդճընտա գօնուլտու : Տէօրտիւն-
 ճիւ Վ ռնիւհալիոս փափա՝ փոկաս Խմիէրաթօրտան
 Բօմատաքի փանթէօն տէնիլէն մէշհուր փութ-
 խանէյի ալտըղնտա՝ օնու Վիլիսէ էթտի , վէ
 պիքիւր Սարիամա վէ ա'զիլէրէ թագափս էյլէ-
 տի . վէ օլ վագթտան ճէմի՝ ա'պիլէրին եօրթու-
 սու իճատ օլունտու : Վ է տօգուղունճու տէհ-
 րին իլք երլարընտա՝ Տէօրտիւնճիւ Վրիգոր էմր
 էյլէտի քի , պու եւրթու հէր Վրիսթիան
 մէմլէքէթիւտէ 'Նոյեմբերին պիրինտէ թութուլ-
 սուն : Եօլմիւշէրին եօրթուսու տա ի'ւմոմի օլ-
 տու . վէ պու եօրթույու իպթիտա օնունճու տէհ-
 րին սօնունտա Վլունինին պաշ փափաղը ա'զիլ
 ()տիլօն՝ Եպիսկոպոս օլտուղու մէմլէքէթտէ սա-
 պիթ էթտի : Պէօյլէճէ Վրիսթիանըգ կիթտիք-
 ճէ թանըլմաղ օլտու . վէ Վրիստոսուն Վիլիսէ-
 սինէ՝ փութփէրէսթլիք եափաշ եափաշ կիրտի :
 Բում Վրիլիսէսինտէ՝ խայլը վաղըթ սուրէթփէ-
 րէսթլիդէ փէք չօգ գարշը տուրանլար օլտու :
 Կէրչի Պէօյլէք Կարոլոս Վրանքթօրթ սինադու-
 սունտա պու իպատէթի րէտտ վէ եասագ էթտի ,
 անճագ չամուրլու սէլ կիպի զարպ թարաֆը-
 նա եայլտը , վէ փափալարըն էմրի իլէ մէթա-
 նէթ պուլտու , վէ օլ տէրէճէյէտէք եէթիշտի քի ,
 Ըլլահը ինքեար էտէն պու առէմլէր՝ Բահաղըն
 հուպուրունտա տիղ չէօքմէյէնլէրի աթէշ իլէ վէ
 գը լրճ իլէ գօլալամաղա պաշաւորլար , նասըլ քի
 աշաղտա կէօրէճէյիլ :

ՖԵՍԼ ԺԲ

Սօսա Վրիսիանլարն էմէլէ եօլարը :

Ս է լաքին Հիսուս Լֆէնտիմիզ քէնտի Վրիսէսինի պիւթիւն պիւթիւնէ թէրք էթմէմիշ խտի . վէ տահա պու ի'ւմումի պօղուգլուգ իչիւն Փիղան էտէն վէ Բօմա Վրիսէսինին զալաթլարընա գարշը պիւթիւն գուվլէթէրի իլէ ճէնքլէ-շէն քիմսէլէր պուլունուրուտու : Ս է վագ'ա մէմուլ օլունուր պիր շէյ տիր քի , Լլահըն քէլամընա մալիք օլանլարըն իչինտէ՝ Վրիսէսինին հալինի Վրիստոս Լֆէնտիմիզին քէլամլարընճա էօլչիւպ թէճէսսիւս էտէն՝ վէ ի'ւմումի թէպտիլիյէթէ վէ պօղուգլուղա գարշը տուրուպ թագրիրի քէլամ էտէն ճէսուր քիմսէլէր պուլունայրտուրար : Կէրէքլիյին սատրգ մուհաֆրդլարը՝ թէվարիսին նագլինէ կէօրէ՝ Լթալիանըն Լլի տէնիլէն տէրին տէրէլէրինտէ է'օմր սիւրմէքտէ խտիլէր : Օնլարա՝ Տէրէ աքէլլէրէ տէնիր խտի : Լհթիւմալ տըր քի պու Վրիսթիանլարըն պաշանղըճը՝ զիրտէ թա'րիֆ էտէճէյիմիզ փիէմօնթէ տէրէլէրինտէ սաքին օլան Ս օտուալարըն պաշանղըճը կիպի օլա : Ի'ւմումի տէնիլէն Վրիսէստէն այրըմըշ վէ Վրիստոս Լֆէնտիմիզէ եալընըգճա խըզմէթ էթմէք իսթէյէն պիր ճէմա'աթ՝ քէնտի հիքեյէթինին հագգընտա թաֆսիլէն պիր շէյ նիչիւն եազմամըշ խտիյինէ թ'աճիւպ էթմէյիլ . վէ պիզիմ էլիմիզտէ՝ օնուն պաշանղըճընըն վէ րահաթ հալինին հագգընտա ախըր պիր տօղրու նագլիյէթիմիզ տախի եօգտուր : Լղլան-

դիր տէնիզինն ալծընտա պիծէն վէ սէքիզ եիւզ
այագ գատար եիւքսէքէնէն պիր նէվի՝ նէպա-
ծըն՝ տէնիզ եիւզինտէ եալընըզ չիէքէն-
միշ թէփէսի կէօրիւնտիւյիւ՝ վէ սափը վէ քեօ-
քիւ իսէ տէնիզին տերինլիյինտէ ղայպ օլմուշ օ-
լուպ՝ կէմիճինին կէօզիւնէ կէօրիւնմէզ օլտուղու
կիպի, Վ օտուալարըն Վիլիսէսինն պաշանղըճը
տախի պէօյլէ տիր։ Թէվարիս օնուն ասըլ պաշան-
ղըճընը պիզէ նագլ էթմէզ, իլա օնուն հագգընա
եալընըզ պիր գաչ իշարէթէր վէ եսէրլէր կէօս-
թէրիր, քի ղայէթ տիւպէր շէյլէր օլտուգլարըն-
տան՝ պուրատա զիբը էթմէյէ մէճպուրիլ։

Կերէքլիյէ սատըգ գալան պու Վրիսթիանլար՝
Վիլիսէնին իչինտէ եայըլմըշ գարանըղը վէ պօ-
զուգլուղու կէօրմէլէրի իլէ՝ Վէլամը Ը էրիֆէ զի-
յատէսինճէ եափըշտըլար, վէ Բէսուլլարըն թա-
լիմա՝թլարընը քէնտի իչէրինտէ սագլամաղա ճէհա
էթտիլէր։ Սէրգուման Ըլլաճ էվլաալարընըն փէք
չօղու Բօմանըն ասըլըղընա իլհագ օլմագ իսթէ-
մէմէյիլէ՝ սէքիզինճի տէհրտէ՝ եախօտ պա՛զը
միւէրրիսլէրին նագլինճէ՝ տահա էվվէլ Ըփէն-
նին տաղլարընըն տէրին տէրէլէրինէ չէքիտիլէր,
վէ օրատա՝ փափալարըն վէ օնլարըն թէփապիլէ-
րինին կէօզիւնտէն ուզագ՝ ռահաթ եաշարլարը-
տը։ Պու Վրիսթիանլար վէ օնլարըն էվլաալարը՝
քէնտիլէրինին տին իգրարընը՝ Վիլիսէնին իլք
վագթլարընա վէ Բէսուլլարա գատար չըգարըր-
լարըտը։ Պիր գաչ էսքի ըիվայէթէր միւճի-
պինճէ՝ Պօղոս Բէսուլ իլք տէֆա՝ մահպուս օ-
լուպ գուրթուլտուգտան սօնկրպ՝ Բօմատան Սպա-
նիայա կիթտիլի վագթ Իթալիատան կէչիպ՝ Ը-
փէննինլէրին իչինտէ պիր Վիլիսէ գուրմուշ։ Ըն-

ճագ պիղ պունու սահիհ տէյիւ նագլ էթմէյիղ ։
 Հէր հալտէ պու սահիհ տիրքի , Բամանն թէվա-
 պիլերի պու Վիլիսէյի թանրաղլարը վագրթ , ընու
 զայէթ էսքի վագրթտան պէրու գայիմ պուլտուլար ։
 Սէ մէղքիւր Վիլիսէնին քէնտի իլք տինինի
 օլ սարպ տաղարըն իչինտէ նասըլ սագլամըշ
 օլտուղունա ա'գլ էրտիրմէք՝ Վիլիսէնին տէրէ-
 ճէսիղ պօղու գլուղունուն իչինտէ , պէյլէ պիր թէ-
 միղ տին էտինէպիլմիշ օլաճաղընը անկլամագ-
 տան տահա գսլայ տըր ։ Եյի անկլամըշը տըր
 քի , տէհրլէրճէ եիւքսէք տաղլարտա սաքին օ-
 լանլարըն մէշրէպի լիսանը՝ գըյաֆէթի վէ իման-
 լարը փէքաղ թէպտիլ օլուր ։ Օիրա հալա պի-
 ղիմ հիւնիւմիւզէ գատար Եիւքսէք Հոեթիա-
 տա՝ Եօգարքի վէ Լշաղքի Լնգատինտէ Բօ-
 մա լիսանընը սէյլէրլէր . վէ ()սսիանըն մագամ-
 լը պէյիթլէրի՝ պին եըլտան պէրու Սօգիա-
 նըն տաղլըլարընըն աղղընտան էքսիք տէյիլ տիր ։
 Սէ չինքի պու գատար վագրթտան պէրու Լը-
 լահըն Վէլամը եօղ օլմամըշըտը , վէ ասլա
 եօղ օլմայաճագ տըր , ընուն իչին եըգըլմըշ
 Վիլիսէնին եէնիլէնմէսի՝ տայիմա մէմուլ օլունա
 պիլիրիտի . վէ լաքին պօղուգլուգ սէլի հէր թա-
 րաֆտան Վրիսթիան Վիլիսէսինի պասար ի-
 քէն , Լըլիլըլարըն նամալիւմ տէրէլէրինտէ Լըլա-
 հա րուհ իլէ վէ կերչէքլիք իլէ խըզմէթ էտէն
 պիր քիւչիք սիւրիւ գալմըշ օլտուղունու տոյ-
 տուղումուգտա , գալլիմիղ զիյատէսինճէ շաղ օլուր ։
 Սէ պու՝ Լըլահըն սատըղլըղընըն հիքմէթլի էսէրի
 տիր . զիրա պունունլա Լֆէնտիմիլին շու վա՛տը
 գատիմի թաստիգ օլմուշտուր , քիտէմիշ տիր . “Ղէ-
 հէննէմին գափո՛լարը ընուն (Լըլահըն Վիլիսէսի-
 նին) իւղէրինէ զալիտ օլմայաճագլար” ։

ԻԻԶԻԻՆՈՒԻ ՏԵՎՐ

Եկեղեցի Գրեգոր Փարսադան՝ Իսլահի Սեղեկեդեդ :

(ՍԷՆԷ 1073 — 1517)

Փ Ո Ս Լ Ո

Պր- Դեմեթի Եկեղեցի Բերեթեանը Եպիսկոպոս :
Շարք Դեմեթի Բերեթեանին Եպիսկոպոս :

(ՍԷՆԷ 1073 — 1283)

Նիսիսեան Տաքիմի Լաւաճ ա՛ղիմիւշտան՝ Բե-
սուլարտան վէ օնլարըն խալեֆէլէրինտէն գուրու-
մուշ վէ միւրուրու զէման իլէ պօղուլմուշ օլան
Շարք Բերեթեանին՝ Տինի Սուհամէտիյէնին
գըլըճըլիլէ վուրուլմաղա թէրքէյլէտի : Լաւաճն՝
քէնտի փատիշաճըղընը Եպիսկոպոս վէ մա՛մուր գըլ-
մաղ իչիւն գուլանտըղը Եօլ՝ չօգ տէֆա՛ ինսա-
նըն ճէմի՛ պիլիճըլիլէրինի վէ թէրթիպլէրինի պօ-
ղար : Բերեթեան ագընտան կէչէր իտի քի , սի-
լաճ գուլվէթի իլէ Բերեթեանըղը զօրաքի գա-
պուլ էթմիշ պիւր սէմթ՝ պիւր չօգ վաղըթտան

սօնդրա՝ պիւս պիւթիւն գարանլըգ իլէ գաւիւանմըշ Վիլիսէյէ վէ պիւթիւն տիւնեայա ըջըգ խաղի- նէսի օլաճագ : Տէտիյիմիզ սէմթ Սաքսոնիա տըր, քի օնուն ահալիսի՝ մուգատտէմա զիբը էյլէտի- յիմիզ կիպի, Պէջիւբ Կարոյոսուն ճէպրէն թէք- լիֆ էթմէսի իլէ վաֆթիլի գապուլ էթտիլէր : Սաքսոնիա՝ Իսլահի Սէզհէպ վագթընտա՝ ա՛ղիմ՝ պիր ըջըգ իլէ փարլատը : Ըլլահ ա՛ղիմիւշան՝ չօգ տէֆա՝ ինսանլարըն պէյէնիպ մէտճ էթտիյի նէանէլէրի եէր իլէ եէքսան էտէր, վէ ինսանլա- ըրըն թահգիր էթտիրէրինի դանի պերէքէթլէր ի- լէ միւշէրէֆ գըլար : Պէջիւբ չայլարը գուրու- տուր, վէ գայալարտան սու ըրմագլարը չըգարըր : Իյյլէ իսէ քիւչիւբ պաշանղըճլարըն կիւնլէրի- նի՝ օնլարտա վուգու՝ պուլան Ըլլահըն իշի գու- սուլլու պիր սուրէթ իլէ պիզէ կէօրիւնտիյի ի- չիւն խօր կէօրմէյիլիմ : Իյյլէ պիր գայիֆ ֆիտան- լարտան՝ օնլարըն իւզէրինէ սէմափի լուծֆուն սու- լարը եաղաճագ օլտուղու թագտիրտէ՝ նէ մէյվէ- լէր հասըլա կէլէճէյինի քիմ քէշֆ էտէ պիլըր :

Ը վէտին՝ Կորվէճիանըն վէ շիմալի Ֆրանսա- նըն ահալիսի՝ էվվէլքի տէվրին սօնունտա Ին- ճիլի իգրար էթմիշէր իտի : Ս է Իշլպա վէ ()- տէր չայլարընըն արասընտաքի Ս անտալլար՝ վէ Սօրավիա հէմ Պոհէմիա մէմէքէթլէրինին ա- հալիսի տալի Վրիսթիանլըղը գապուլ էտէյօր- լարըտը : Օնունճու տէհրին սօնունտա Վրիս- թիանլըգ իզսիզ Իսլանտիայա գատար վէ տահա ուզաղա Կրօնէլանտայէտէք կէչտ : Վրիսթիանլըգ Իշթօնիատա՝ Վուրլանտա վէ Բրուսիատա տա- լի սիլահ գուվվէթի իլէ գայիմ օլտու, վէ Բրու- սիա 1230 տան 1283էտէք՝ էլլի իւշ եըլ Վրիս-

Թիանլըզ ճէպրէն գապուլ էթտիրտէն 'Լէմչէ-
լէ Գաւալիէրլէրէ գարշը ճէնքլէշտի : Պու ճէմա՝
աթլար էլպէթտէ դըլըճ գուլլիէթի իլէ քէնտի-
լէրինէ թէքլիֆ օլունան մէզէպէ չօգլուգ ի'թի-
պար էտէմէզլէրիտի . անձագ օնլարըն զիւր-
րիյէթի օնուն էյլիյինի կէօրէպիլտիլէր : Պու
տէհրտէն սօնկրա Խիթմանիա տա Խնճիլին ըջ-
ղընը գապուլ էթտի : Օնպէշինճի տէհրին սօ-
նունտա՝ Քիւրտինանտոսուն փատիշաշլըղը զէմա-
նընտա՝ Սաղըրպիլէր Սպանիատան պիւթիւն պիւ-
թիւնէ գօլուլտուլար . վէ պիր աղ սօնկրա՝ 1492
թարիխինտէ՝ Լ'մերիգանըն պուլունմասը՝ Վրիս-
թիանլըզն եայըմասընա պիր պէօյիւք գափու
աչտը . վէ լաքին պու Եէնի Տիւնեայը պուլտուգ-
տա, Սպանեօլլար Վրիսթիանլըղը օրալարտա եայ-
մագտա օլգատար պէօյիւք գապաշաթլար իշլէտի-
լէր, վէ օրայա կէօթիւրտիւքլէրի մէզէպէ Վրիս-
թիան տինինէ օլգատար պէնկզէմէզ իտի քի, օ-
նուն թա՝րիֆինի պուրատա էթմէքտէն պիւս պիւ-
թիւն սարֆընաղար էտէրիմ :

Վրիսթիան Վիլիսէսի իլ.ք տէհրտէն սօնկրա օլ
միւթէասսըպ տէնիլէն Եէհուտիլէրէ պէնկզէտի, քի
Երուսաղէմին մուհասէրէսինտէ՝ Փըրգա Փըրգա օ-
լուպ՝ պիրիպիրինէ գարշը ճէնք էթմէյէ պաշա-
տըլար : Պունճիլէյին Վրիսթիանլարըն տախի ա-
րալարընա իթթիֆագսըզլըգ զուհր էթտի . վէ
պու իթթիֆագսըզլըգ՝ տէյիլ տին եախօտ թա-
լիմա՝թ խուսուսունտան՝ իլլա Բօմա Եպիսկոպոս-
տունուն վէ Խսթանպօլ Եպիսկոպոստունուն մա-
պէյինտէ պէօյիւքլիւք իշիւն օլան պիր տիւզի-
յէ նիզա՝լարտան վէ միւճատէլէլէրտէն էօթիւ-
րիւ զուհր էթտի : Բօմա Եպիսկոպոսու իսթէրի-

տի քի ճէմի՝ Վիլիսէլէրէ պույուրսուն, վէ Խա-
 թանպօլ Եպիսկոպոսու հիչ քիմնէյի պէօյիւք
 Թանրմաղա դայիլ տէյիլ իտի : Պիր չօգ նիղա՝
 լարտան սօնկրա՝ պիրի պիրլէրինտէն էօյլէ պիր
 այրը լարար քի արթըգ պիր տաճա պիրլէշմէյէ
 իւմիտ գալմատը : Ի՛ւմումի տէնիլէն Վիլիսէ իքի
 Փըրդգա օլուպ՝ իքի գըսմա եա՛նի Բօմա Վիլիսէ-
 սինէ վէ Բոււմ Վիլիսէսինէ պէօյիւնտիւ : Բոււմ
 տէվլէթի Երապարըն սիլահընտան գա՛յիֆլէնմիշ
 օլուպ՝ Ղարպ Վրիսթիանլարընըն երիզինտէն
 տախի տիւշմիւշ օլմասը իլէ՝ քէնտի Վիլիսէլէ-
 րինի հըֆլէշմէյէ արթըգ իգթիտարը գալմա-
 տը . վէ չօգ քէրրէ պէօյիւք Թէհլէքէ իչինտէ
 պուլունտու : Սօղօլար՝ Ճէնկիզլանըն վէ սօնկ-
 րա Թէմուրլէնկին գուլաղուզուղու իլէ Եւրո-
 վայը պասմըշարըտը , վէ Ուուսիայը իքի երիզ
 օէնէ գատար քէնտի գապթլարընտա սագլամըշ-
 արըտը , Լէհի եաղմա էթմիշէր իտի , վէ Սիլէ-
 զիայատէք եայըմըշարըտը : Շարգ Վիլիսէսի
 փէք չօգ սըգընթը չէքտի . Եսիատա Երապարըն
 սաղ պրագտըղը շէյլէրի՝ պու սօնկրաքիլէրին ա՛ս-
 քէրլէրի գըրըպ տէօքտիլէր : Կէրչի Բոււմ տէվ-
 լէթի պիր տիւզիյէ Սարակինոսլար իլէ ճէնք-
 լէշմէքտէ իտի իսէ տէ , դարպ Թարաֆլարըտա գա-
 րը շըգըղգ վէ խարապիյլթտէն ազատ տէյիլ իտի :
 Սարակինոսլար Սիչիյիատա վէ Իթալիանըն գրպ-
 լէ Թարաֆլարընտա միւգիւմ օլմաշարըտը : Ա՛հ
 Սպանիատա՝ Վրիսթիանլար պիր տիւզիյէ Սաղըր-
 պիլէր իլէ ճէնքլէշիրլէր իտի . զիրա Սաղըր-
 պիլէր մէմլէքէթի պասմըշարըտը . վէ փուլթփէ-
 րէսթ ճէմա՛աթլար՝ Լէմլէսթանըն իւզէրինէ տայի-
 մա հիւճմ էտէրլէր իտի :

Նիժնային դելտէր : Թաւոն : Լազար աստի :

Թաւոն իլէթի՝ 544 Թարիսինտէ Մըսրոտան
պիւթիւն տիւնեայա եայլըմը շտոր : Խթանսոյտա
խայլը վագըթ հէր կիւն օնար պին քիշի էօլիւր
խտի : Սէ 717 Թարիսինտէ՝ պու գօրգուլու
ղաղէպ՝ պու պէջիւք շէհրին իւղէրինէ Թէքրար
շիտտէթլի պիր խըշմ իլէ հիւճմ էթտի, վէ իւչ
երլըն մապէյնինտէ իւչ հիւզ պին ճան Թէլէֆ
էթտի : Սէ 825 սէնէսինտէ՝ Մազըմ Լուտո-
վիկոս փատիշահըն կիւնիւնտէ հէմէն պիւթիւն
Փրանսայը վէ՝ Նէմէսթանը պօշաթտը : Սէ 1345
Թարիսինտէ տահա պէջիւք զուլումաթ էթտի :
Պու Հարդ Թարաֆընտան զուհր էտիպ՝ հէր
սէմթի խարապ էյլէտի, վէ Կարպ ճանիպլէրինտէ
24 միլիօն ճան Թէլէֆ օլտու : վէ չափուճագ Լու-
նանիսթանա վէ Խթալիայա հիւճմ էյլէտի : Սէ
նետիկտէ հիւզ պին քիշի՝ վէ Փիօրէնչատա ալթ-
մըշ պին քիշի էօլտիւ : Պու խարապ էտիճի զա-
ղէպ՝ Փրանսա վէ՝ Նէմէսթան ահալիսինին օն-
տա պիրինի գըրտը : Պա՛ղը սէմթլէրտէ իւչտէն
իքիսինի էօլտիւրտիւ, վէ պա՛ղը սէմթլէրտէ տէ՝
հիրմիտէն օն տէօրտիւնիւ՝ օն ալթըսընը հէլաք
էթտի : Պա՛ղը սէմթլէրտէ տէ հիւչ պիր եաշլը ա-
տէմ գալմատը : վէ Նէմէսթանտա միլիօնլար-
ճա ատէմ գըրըտը : Լուպէք շէհրինտէ տէօրթ
սա՛աթըն իչինտէ 1500 ճան Թէլէֆ օլտու : 1348:

լար : Այն պու զալմ վէ քէօր թէ՛ասսիւպտէն
պէյան օլտու քի , Ալլահըն զազէպի՝ քէնտի մէ-
րամընը իճրա էթմէմիշ , վէ ինսանլարը թէ՛վպէյէ
էէթիրմէմիշ իտի :

() Եպիրինճի տէհրին սօնունտա տախի Գրան-
սատա պիր պաշգա տիւրլիւ եուսուրճագ փարլա-
տը , վէ պինլէրճէ պին ճանլար գըրտը , վէ հէմէն
պիւթիւն Վրիսթիան մէմլէքէթլէրինէ հայըլ-
տը : Պունու տէմէյիլէ՝ խաչտար ա՛սաքիրի աղ-
նաթմագ իսթէրիմ : Տէօրտիւնճիւ տէհրտէ՝ Վը-
րիսթիանլար ֆիքըլէրինէ գօտուլար քի , Արու-
սաղէմէ զիյարէթ էթմէք՝ վէ Յիսուսուն իսքէն-
ճէ չէքտիյի եհրտէ՝ եախօտ օնուն մէզարընըն եհ-
րինտէ տուա՝ էթմէք՝ կիւնահլարըն ա՛ֆվ օլմա-
տընա մնագթաղը պիր խայըր ա՛մէլ տիր : Ա՛ղիզ
մէզարա զիյարէթ էթմէնին պաշլանղըճը պէօլէ
օլտու : Ապրին Սարահինոսլար՝ Բարաշամը զապթ
էթտիքտէն սօնկրա , օրայա զիյարէթէ կիտէն-
լէր պս՛ղը սըգընթըլարա կիրիֆթար օլտուլար :
Ա՛միէնսլի Պետրոս նամ զիյարէթճինին պիրի՝ Ա-
րուսաղէմտէն տէօնտիւլիւնտէ՝ Փափայը թահրիբ
էյլէտի , քի պիւթիւն Վրիսթիանլարը պաղա
գալտըրսըն , քի վարըպ Սարահինոսլարըն էլին-
տէն ա՛ղիզ մէզարը ալսընլար , չէօլէ քի Վը-
րիսթիանլար զիյարէթէ կիթտիքլէրինտէ ալթըգ
սըգընթը չէքմէսինլէր : Պետրոս՝ մէմլէքէթտէն
մէմլէքէթէ կէզիպ՝ ա՛ղիմ զայրէթ իլէ Վրիս-
թիանլարա վա՛ղ վէրտի , քի պու ֆիւթուհաթա
հիսսէտար օլտունլար , վէ Փափանըն իսմիլէ՝ պու
սէվապը իշտէ քիմ քի պուլունաճագ օլուրսա ,
տօղըու ճէննէթէ կիրմէյի վա՛տ էյլէտի : Էր
թարաֆտան քիւլլիյէթլի ա՛սքէր ճէմ՝ օլուպ՝

Counter to the

ա՛լէսէփի նիշան եւերինէ՝ ումուզլարընըն իւզէրինէ
պիրէր գըրմըզը խաչ գօտուլար . վէ պու սէ-
պէպտէն էօթիւրիւ՝ պունլարա խաչտար ա՛սա-
քիր տէնիլտի : Սէ 1096 սէնէսինտէ՝ Բարա-
չամ իւզէրինէ Պուլլիօն պէյի Կօտֆրօնուն գու-
լաղուզուզու իլէ պիր գաչ եիւզ պին ճէնքճիլէրէ
պալիղ պիր օրտու կիթտի : Սէ 1099 սէնէսին-
տէ Երուսաղէմ ալընտը . վէ լաքին պու պէջիւք
օրտուտան եալընըզ 60,000 ատէմ գալտը : Կօտ-
ֆրօ Երուսաղէմ փատիշահը օլտու . լաքին պու
գանլը ֆիւթուհաթտան պիր ազ սօնկրա վէֆաթ
էյլէտի : Օնուն խալէֆլէրի ճէնքճի Սարակինոս-
լար իլէ պիր տիւղիյէ ճէնքլէշտիլէր : Պու ճիւմ-
լէ իլէ՝ Ղարպ թարաֆլարըն ճիւմլէ՝ Բրիսթի-
անլարը խաչտարլարըն պայրաղընըն ալթընա կիր-
մէյէ արզու չէքէլլէր իտի . չօճուգլար պիլէպու
խուլեափի սէվապա, հիսսէտար օլմագ սէվտասըն-
տա իտիլէր . վէ Երուսաղէմէ կիթմէք իչիւն՝ օն-
լարտան 100,000 ա՛սքէր եօլա չըգտը . ֆագաթ
օնլարըն չօղու քէնտի վաթանլարընըն սընըրընը
աշմաղտան եօրուլուպ եօլտա գալտըլար :

Եւրոփանըն հէմէն պիւթիւն պէյլէրի պէօ-
յիւք օրտուլար իլէ Երուսաղէմէ կիթտիլէր . ֆա-
գաթ պու ճիւմլէ իլէ՝ 1187 թարիխինտէ պու
շէհը թէքրար Սարակինոսլարըն զապթընա կէչ-
տի : Եւրոփա տէվլէթլէրի հէր նէ գատար ճէհա
էթտիլէր իսէ տէ , օրատա գատիմ պիր հիւքիւ-
մէթ սապիթ էտէմէտիլէր : Պու տիվաննէճէ սէ-
ֆէրտէ՝ ալթը միլիօնտան զիյատէ ճան թէլէֆ
օլտու : Լնճամը Վրիսթիանլարըն զապթընտա
եալընըզ Բթօլէմ՝ եա՛նի Լքեա գալտը . վէ
լաքին 1291 թարիխինտէ Սարակինոսլար օնու տա
թէքրար զապթ էթտիլէր :

Խաչտար ա՛սքերէր սահիճ Վրիսթիանըղա
 միւթալիգ պիր շէյ դազանմատըլար. թիւճճար-
 լար էփէյի քեար եթտիլէր, վէ լաքին նէ՛ գատար
 գան տէօքիւլտիւ զա : [()վագըթտան Րում տէվ-
 լէթի եսգըլմաղա պաշատը . վէ Սարակինոսլարըն
 գուվվէթլի Նլի ()սմանա կէչիպ՝ օնլար քէնտի տէվ-
 լէթլէրինի գավիլէյօրլարըտը : Նիհայէթի 1453
 սէնէսինտէ Խսթամպօլ վէ Րում տէվլէթի օն-
 լարընղապթընա կէչտի . վէ օ վագըթ Սաճարիս
 թանըն սընըրընատէք իլէրլէտիլէր :

Փ Ո Ս Լ Գ

Պ— Կէլբէն Կերէճէնէ ճհալէնէ : Ը՛ֆէլլէճ ԿէնէԿ-
լէրէ :

(Սէնէ 1073 — 1431)

() Վագթըն ճէմա՛ւթը զայէթ ճաճիլ վէ աճ-
մագ ըտը՝ զիրա զանն էտէրլէրիտի քի օ ա՛ղլ-
սըղ վէ մէֆհուսուղ սէֆէրլէր իլէ քէնտի
ճանլարընըն սէլամէթինի պուլապիլիլլէր. վէ Վը-
րիստոսուն է՛օմրիւնտէն վէ օնուն էջրլէթտիլի
եօլտան զայէթ ուղագ ըտըլար. զիրա օ սէֆիլ
ճաճիլլէր զանն էտէրլէրի տի քի, էյէր օ մէզա-
րը զապթ էտէճէր օլուրլարսա, հէր շէյէ մալիբ
օլաճագլար : () Վագթըն պաթըլ ի՛թիգատլէրի
փէք կիւլէճէք վէ եագըշըգսըղ շէյլէր տիր. օն-
լարըն պիր գաչընը պուրատա պէյան էտէլիմ :
Խաչտար ա՛քբէրլէր քէնտիլլէրի իլէ պէրապէր
պիր չօգ ա՛ղիլլէրտէն գալմըշ զանն օլունան է-
սէրլէր (մասունքլար) կէթիրտիլլէր . վէ օնլարըն ի-
չինտէ ախէր շէյլէրտէն մա՛տա Վրիստոսուն խա-
չընըն փարչալարը վէ օնուն ըուպալարը վէ չէքտիլի
խսքէնճէլէրինին ա՛լէթլէրի վարըտը : Վէ լաքին
ա՛ղլտան խարիճ օլան շէյ շու տուր քի՛ օնլար
զանն էտէրլէր իտի քի, Վրիստոսուն տօղմասըն-
տա կէլէն իւչ ա՛լիմ փատիշաճլարըն կէօրտիւյիւ
երլարընըն պիր շէօճլէսինի, Նրոսաղէմին չան-
լարընըն սէտասընըն պիր փարչասընը, Յակոբուն
ըույատէ կէօրտիւյիւ նէրտիպանըն պիր պաղընը
եախօտ Պօղոս Ի՛էսուլուն վիճուտինտէ օլան տի-
քէնի էտինէ պիլմիշլէրտիր :

Սպանիատա քիթապար օգատար ազ ըտը քի,
 օնունճու տէ հրին պաշանդըճընտա՝ պիր ճիլտ Շէ-
 րիֆ Վիթապարը՝ Հերոնիմոսուն մէքթուպարընը՝
 Լիթուրիա քիթապարընը վէ մարտիրոսարըն
 հիքեայէթի քիթապընը փէք օգ մանասթըրլար
 միւշթէրէքէն գուլանըրլարըտը : Վէ 1294 սե-
 նէսինտէ Վինչէսթէր Լպիսկոպոսունուն պիւ-
 թիւն քիթապիսանէսինտէ պուլունան իլմ քի-
 թապարը 17 ճիլտտէն իպարէթ իտի : Պու Լ-
 պիսկոպոս 1297 թարիխինտէ Վինչէսթէրին
 պիր մանասթըրընտան պիր ճիլտ Վիթապի Շէ-
 րիֆ էօտիւնճ ալտըղընտա , քիթապը սահպինէ
 թէմիլ վէ լէքէսիլ կէրի վէրէճէյինէ քէնտի
 իմզասը իլէ շուրութլու պիր սէնէտ վէրտի : Պու
 Վիթապի Շէրիֆ ճիլտինի էսքի ատէմէրին
 պիրի եազըպ՝ պէջիւք պիր հէտիյէ կիպի մա-
 նասթըրա միրաս պըրագմըշտը , վէ ռուհպանլար
 հէտիյէ էտէնին ճանը իչիւն հէր կիւն պիրէր
 պատարագ սէջլէրլէր իտի : Վէ պիր քիթապ
 պաշգա պիր եէրէ կիտէճէք օլտուղու թագտիրտէ՝
 օգատար պէջիւք գուհուրաթ սայըլըրըտը քի , էք-
 սէրի օրանըն պէջիւքլէրի ճէմ՝ օլուպ՝ օ քիթա-
 պը ալտըղլարընա ըէսմի պիր շէհատէթ վէրիլէր
 իտի : Չօգ տէֆա՝ պիր քիթապ իչիւն նիզա՝լար
 գուհրէտէր իտի , վէ չօգ քէրրէ քիթապըն պէտէ-
 լինէ՝ ալթըն ըէհին ալըրլարըտը : Պէջիւք մէք-
 թէպլէրտէ միւսթագիլ օրթա սանտըգլարը վար
 ըտը , քի էօտիւնճ ալընան քիթապարը օնլարըն ի-
 չինտէ սագլարլարըտըլմապիաթը իլէ օնլարըն պա-
 հասը փէք եիւքսէք իտի : Վէ 1174 թարիխինտէ
 Վինչէսթէրին պիր մանասթըրընըն վա՛ղճըտը՝
 Տօրէսթէրին ռուհպանլարընտան մէհհուր Պէ-
 տանըն պիր քիթապընը վէ Օգոստինոսուն Սաղ-

մոսկովները 12 քիլէ արփայա՝ վէ Սաքսոն փատի-
շահները Վրիթիանյըղա չէվերէն Ը՛ղեղ Պէրի-
նոուն Տիքեայէսին սըրմայըա իւղէրինտէ իշէն-
միշ պիր խարմանիյէ սաթըն ալար : Պիր ճիւտ
Վրիթապի Ը՛քրիֆ թէֆսիրի իլէ պէրապէր՝
1274 թարիխինտէ 300 ֆիօրինէ սաթըլըրտը :
վէ 1300 թարիխինտէ պիր Սաղմոս 90 ֆիօրի-
նէ սաթըլըրտը : Պու փէք չօգ ագչէ տիր . զի-
րա 1272 թարիխինտէ պիր կիւնտէլիքճինին հագգը՝
շիմտիքի ագչէնին գըյմէթինէ գըյառն՝ իքի զու-
րուշ մըզթարը խտի . շէօյլէ քի՝ պիր ճիւտ Վրի-
թա : ի Ը՛քրիֆ սաթըն ալմագ իշիւն պիր ա-
տէմ՝ 13 երլ չալըշմալըյտը : Պու մասրաֆ՝ 1240
թարիխինտէ 1 Օնտրանըն քէօփրիւսիւնին իքի
կէնի քէմէրինէ սարֆ օլան ագչէտէն չօգ զիյա-
տէ խտի . զիրա օնլարա 687 ֆրանքտան զիյառն
մասրաֆ օլմատը :

Սէ թա՛ճիւպ օլունաճագ շէյ պուտուր քի,
Ըլլահնը Վրիթապը պու գատար գըթ օլտուդտան
մա՛տա՝ փատիշահար օնուն օգունմասըն տա եա-
սագ էթտիլէր : Ըրալօն փատիշահը Պիրինճի
Յակոբ՝ 1276 թարիխինտէ Վրիթապի Ը՛քրիֆին
խալգըն անկլատըղը տիլէ թէրճիւմէ օլունմա-
սընը եասագ էթտի : Սէ էմը էթմիշխտիքի հէր
հանկը քիմսէտէ պու միսիլու թէրճիւմէ պուլու-
նաճագ օլուրսա , կէօթիւրիւպ թէսիմէյլէսին ,
քի օնու աթէշէ եագսընլար : Վասթիլիա փա-
տիշահը Ըլփոնսոս՝ օլագըթլարտա նիսպէթի-
նէ Վրիթապի Ը՛քրիֆի քէնտի թէպա՛լարընըն
լիսանընա թէրճիւմէ էթտիրթտի . վէ լաքին վատիա
քէնտի հիւքիւմէթինի կիւն պէ կիւն արթըրտը-
ղընտան , տէրագապ օնու եասագ էթտի , քի

Վրիթապի Շէրիֆին խալգըն անկատարող լիսանա
թէրճիւմէսի օգուռնմասըն , վէ տախի թէրճիւմէ օլ-
մասըն տէյիւ էմր էյլէտի : Պու ճիւմէէ իլէ՝ Յուվ-
հանէս Վիքլիֆ պիւթիւն Վրիթապի Շէրիֆի
Խնկիլիզէյէ թէրճիւմէ էթտի (1360 — 1380) :
Փապաթ գըրգ երլտան սօնկրա՝ Խնկիլթէրա փա-
տիշահը Պէշնէնճի Հենրիկոս պիր Փէրման չը-
գարտը քի , հէր քիմ՝ քի խալլըն տիլինտէ Վի-
թապի Շէրիֆի օգուլածագ օլուրսա , պիւթիւն
մալի միրիյէ զապլմ՝ վէ քէնտի գաթլ օլունսուն :

Վէ լաքին փարիղին վէ Պղոնիանըն պէջիւք
մէքթէպլէրլինին մարիֆէթի իլէ իլմէր կէրէյի
կիպի իլէրլէտի վէ շէրէֆ պուլտու . անճագ Փա-
գիր ճէմա՛աթ օնտան հիջ պիր Փայտա պուլմա-
տը : Վալտը քի եիւքսէք իլմէրին մէրամը վէ
թէմէլի՝ Ալլահըն Վէլամընըն իւղէրինէ գու-
րուլմամը շըտը . սալթ փուլթիւրէսթ Փէյլէսօֆ
Արիստոտէլին քիթապլարընը օգուլուպ մէշգ էտէր-
լէր իտի , վէ եալընըղ պօշ ինճէլիք վէ թէճնիս
լուղէթլէր արարլարըտը : Խալահի Մէզհէպ զայ-
րէթկիւզարլէրինտէն փիլիպպոս Մեւանկտոն նագլ
էտէր քի , քէնտի կէնճլէյինտէ՝ պիր վա՛ղճը
տինկլէտի քի Խնճիլին եէրինէ՝ Արիստոտէլին իլ-
մի էտէպի իւղէրինէ վա՛ղ վէրիւրիմիշ , վէ Շթուլթ-
կարթտա իլմի իլահի խօճալարընըն պիրի տէրիտի
քի , Լյէր Վիլիսէ Վրիթապի Շէրիֆի զայպ
էթսէ պիլլէ՝ օլ ո՛լունան Փէյլէսօֆուն իլմի էտէպի
Վիլիսէյէ եէթիշիւր :

Լաքին պու կիւնէ գատար թա՛ճիւպ էտէ-
րէք սէյր էթտիյիմիղ կիւղէլ քիլիսէլէր օ էս-
նալէրտէ պինա օլունմուշտուր՝ Վօլօնիա՝ Շթրաղ-

պուրկ՝ Պրայպուրկ վէ Լաւսա շէճլէրինին ա՛-
ղիմ՝ քիլիսէլէրի՝ օ վագըթտան գալմա տոր :

Ա է լաքին օնլարըն իչինտէ չօգլուգ վա՛ղ
վէրիլմէղ իտի . իլլա Յիսուս Վրիստոս Լփէնտի-
միղին Լ՛շայը Շէրիֆինէ պէտէլ՝ սալթ պատա-
րագ օլուրուտու : Պագաթ օնլար տէրիտի քի
պու պատարագ իչինտէ Վրիստոս փափաղլարըն
էլի իլէ եէնիտէն դուրպան քէսիլիւր, վէ էքմէք
վէ շարապ՝ Յիսուսուն սահիճ թէնինէ վէ սահիճ
գաննա թէպտիլ օլուր : Օլ զէման՝ Լլաճա օլան
իպատէթլէր վէ ճէմի՝ իւրզմէթլէր խալզըն անկ-
լամատըղը լիսանլէրտէ սէօլէնիւր իտի, վէ էքսէ-
րի փափաղ քէնտիսի տէ աղնամաղըտը : Մէզ-
հէպէ միւթա՛լիգ եօրթուլար տայիմա արթմագ-
տայըտը : Ա է հէր քէս ա՛ղիվէրէ՝ պիքիւր Մա-
րիամա վէ ա՛ղիվէրտէն գալմա էսէր զանն
օլունան շէյլէրէ սէճտէ գըլմաղա թալիպ օլ-
մուշուտու : Փափաղլարա մաղֆիճէ կիւնաճ իգ-
րար էթմէք վէ ա՛ֆվլըգ սէնէտլէրի՝ քէնտի զա-
րարը թէ՛սիրէրինի տայիմա զիյատէսինճէ ար-
թըրըյօրլարըտը : Պիւր ատէմ քէնտի կիւնաճա-
րընըն ա՛ֆվլընը արատըղը վագըթ՝ օնա թէվպէ
էթմէյի իթիգատը վէ գալպտէն տէսնմէյի վա՛ղ
վէրմէզլէրիտի, իլլա օնա փէրհիզլէր՝ զիյարէթ-
լէր՝ լիթանիալար՝ գամշըլանմալար՝ վէ սայըր զիւ՛իւմ
էթտիքլէրինէ կէօրէ կիւնաճա պէտէլ օլապիլիւր
խայր ա՛մէլլէր թէնպիճ էտէրլէր իտի . վէ տախի
օնու իսքրաթ էտէրլէրիտի քի , քէնտի կիւնաճ-
լարընա միւսթաճագ օլան զազէպտէն ագէէ իլէ
գուրթուլապիլիւր :

Փափա հէր տիւրլիւ կիւնաճըն ա՛ֆվլըգ սէ-
նէտլէրինի սաթմաղա պիւր հիւքիւմէթէ մալիք

օլմագ խտրասընտա օլմաղա պաշլատը : Խնանը ըրըտը քի ղուհպանլար՝ քէնտիլերինէ իգթիզա օլանտան զիյատէ խայր ա՛մէլէրէ մալիք իտիլէր, քի պոռնլարա՝ Լըթիյէ սէվապլար տէնիլիւր իտի : Օնլար օրուճ՝ պիւթիւն կէճէ ույանըգ տուրուպ օգուամագ՝ վէ մադամը սաղմոսլար թէրէննիւմ էթմէք միսիլու շէյլէր իտի : վէ ղուհպանլար պոռնլարը ագչէ իլէ սաթապիլիլէրիտի : վէ պիր թագըմ՝ առէվէր օնլարը քէնտի մլթէվէֆա ագրասպլարը վէ տօսթլարը իչիւն սաթըն ալըրլարըտը , քի օնլար չափուգ ճէննէթէ կիտէ պիլսիլէր : Բօմա Տիվանը՝ ա՛ֆվըգ սէնէտլէրի իչիւն պիր նարգ տէֆթէրի եաղտը : վէ լաքին Տիչ ագչէ վէրմէյէնլէրի տըշարը չգարընլարըտը :

Սէ տալսի հէր քէս ինանտը քի , ղուհպանլարըն սաթ ղուպասընը կիյմէ իլէ՝ օնլարըն սէվապլարընա հիսսէտար օլապիլիւր : Սէ պա՛ղը պէյլէր վէ փատիշահլար էօլմէլտէն էվլէլ թէնպիհ ու վասիյէթ էթտիլէր քի՝ էօլտիւքտէն սօնկրա օնլարը ղուհպան ղուպասը իլէ կէմնիւնլէր :

Պէօլէ մէքրուհ Տիլէլէր իչինտէ՝ ինսանլարըն թապիաթը վէ մէշրէպի նէ՞ տիւրլիւ օլապիլիւր : Խնսանլար ճէմի՝ կիւնահլարը ագչէ իլէ սաթըն ալապիլտիքտէն սօնկրա , առալէթ վէ առալէթսիզլիք գանուռլէրի նէրէտէ գալըր : Վիլիսէ խատէմէլէրի քէնտիլէրի կիւնահա սէրպէսթիք իպրէթի վէրիլէր իտի : Լատէպսիզլիք վէ շէհվէթ հէր տէրէճէ խալգըն իչինէ կիրմիշ իտի : փափաղլար վէ ալէսսէվի խալգ պիլիէրվա քէնտիլէրինի պինամուսլուղա թէսլիւմ էթմիշլէր իտի : Օնուն իչիւն 1451 թարիխինտէ՝ Պալ շէհրինտէ օլան իւմուռի Սինագոսու իզըսըր էթտի քի ,

Վիլիսէ խատէմէրինտէն վէ ճէմի՝ Վրիսթի-
անլարտան հիճապ գալգմըշ տըր :

Պազ՝ Բենեդիկտեան ըուհպանըն պիրիսի օ
վագթըն տէրէճէսիզ պօզուպուլունու նէ՝ Թարզ
Թարիֆէտեր : «Վափաղլար՝ շէրիա՝թը , վալիլէր՝
ա՛տալէթի , իթթիարլար՝ ի՛լմի , ճէմա՛աթ՝ էմնիյէ-
թի , էվլատլար՝ էվլատ մուհապպէթինի , թէպա՛ա-
լար՝ քէնտի պէյիւքլէրինէ վա՛ճիպ օլան մուհապ-
պէթի պազ ալթընա ալըյօրլար : Եպիսկոպոսլար՝
մէզէհպի Թահգիր էտէյօրլար . ըուհպանլար՝ ի-
պատէթքեարլըզը , մարապետլէր՝ հիճապը Թանը-
մայօրլար . վէ տէլի գանլըլար փաքլըզը Թէրք էթ-
տիլէր : Դնճիլին վա՛ղճլարը ի՛լմ օգումայօրլար ,
վէ տին խօճալարը զահմէթտէն գաչայօրլար :
Շայիրալէր՝ քէնտի խօճալարնա , խըզմէթքեար-
լար՝ քէնտի աղալարնա , վէ հաքիմլէր՝ ա՛տալէթէ
ըպէթ էթմէյօրլար : Լ՛սքերլէր՝ Թա՛լիմսիզ եա-
չայօրլար , շէհիրլիլէր՝ իթթիֆագսըղլըգտա , վէ
քէյլիլէր՝ նիզա՛տա է՛օմլէրինի կէշիլիյօրլար : Սէ-
նա՛աթքեարլար՝ հիւնէր ու իսթիտաթլարլընը ղայպ
էթտիլէր , պաղիրկեանլար՝ մասլահաթլարլընտա տօղ-
ըուլուգ գուլանմայօրլար , գէնկինլէր՝ մէրհամէթի ,
տուլլար՝ ֆազիլէթի , էվլիլէր՝ փաքլըզը վէ Թարա-
ֆիյէն մուհապպէթի Թէրք էթտիլէր : Վրիս-
տոս՝ ինսանլարըն գալալինտէն սիւրկիւն օլտու , վէ
ինսանլարըն չօղու օնու եապանճը կիպի սայայօր-
լար» :

Փառաւորն Կեսարիայի հեղեղն- գո-ւմէն: Թեո-
փեմբե Եւթիմ Մահեմետ:

(ՍԵՆԷ 1073 — 1415)

Պոլ էջլէ պիր պէցիւք սըրըրփէնէնէ եարասը
իտի քի, Վիլիսէնին պիւթիւն ա՛ղաւարընը եէ-
յօրուտու: Ս է լաքին Վիլիսէնին պաշընըն եա-
րասը տաաղ տէրին տէյիլ իտի: Վրիսթիանլար՝
Վիլիսէնին պաշը կէօրիւնմէղ օլտուղունու, վէ օ-
նուն սահիպի եալընըղ Վրիստոս օլտուղունու
չօգտան պերի ունութմուշարըտը: Բօմա Եպիս-
կոպոսլարը ուսթալըղը լա զօրպալըզլարտան վէ նի-
ղա՛լարտան ֆայիտէմէնտ օլուպ՝ քէնտի Տիւքիւ-
մէթլէրինի թէմլէշտիրտիլէր, վէ նուֆուլլարընը
կիթտիքճէ պէցիւթտիլէր: Պրանսա փատիշահ
Տազ պաշ տէնիլէն Կարուս՝ 840 թարիխինտէ քէն-
տի թաճընը փափատան սաթըն ալտը. սայիր փա-
տիշահլար տա օնա պագըպ օնտան իպրէթ ալտըլար:
Պիր գաչ Նէմէն Իմիէրաթօրլարը քէնտի տէվ-
լէթլէրինի պոլ զուլումաթտան Տըֆլ էթմէյէ
չալըշտըլար: Ս է լաքին 1073 թարիխինտէ փա-
փալըգ թախթընա էջլէ պիր ատէմ չըգտը օթուր-
տու քի պիւթիւն պոլ էնկէլլէրէ զալիպ կէլ-
տի. վէ պոլ ատէմ՝ պիր Իթալիալը տիւլէրին
օղու Եէտինճի Ղրիգոր տէնիլէն շիտէպրանտ
տըր: Պոլ՝ փէք ալագ տէրէճէտէն փափալըգ մէս-
նէտինէ վէ մանսուպունա էրիպ՝ Վիլիսէ խատէ-

մէլերինտէն տիւնեալի Տիւքիւմէթի գալորու-
րագ, վէ Փափալդգ նուֆուզունու արթըրարագ, ՚՛ի-
լիսէյէ շէլէֆ վէրմէյէ պաշատը : Սէ պու իշի
ղայրէթ իլէ վէ չալըմագ իլէ պաշ էթտի : Շէմի՝
Նպիսկոպոսլար քէնտինտէն պաշգա պիր պեօ-
յիւք թանըմամաղա մէճպուր օլտուլար : Վիլիսէ
մանսու պլարընըն ագչէ իլէ սաթըշընը եասագ էթ-
տի, փափալարա միւճէրրէտիլի գանուն գօ-
տու, շէյլէ քի միլքիլէ Տիւքիւմէթին նուֆու-
զու իւզէլլէրինտէն պիւթիւն պիւթիւնէ գալգ-
սըն, վէ տէրունի տիլտէն Վիլիսէյէ եափըշմա-
ղա վէ թապի՝ օլմաղա տաճա զեյատէ մէճպուր
օլտուլար : () զէմանէտէք Խմիէրաթօրլար քէնտի
մէմէքէթլէրինտէքի եէնի Նպիսկոպոսլարը քէն-
տիլէրի ինթիիապ էտէլլէր իտի . պու Տիւքիւմէ-
թի օնլարտան գալորուր, վէ Նպիսկոպոսլարա
վէ Նքքեպիսկոպոսլարա քէնտի մանսու պլարընա
կէօրէ մաճտուտ պիր Տիւքիւմէթ վէրտի : Սէ
քէնտինի Յիսուս Վրիստոս վէրիլի եէրինէ գօյա-
րագ՝ իսթէտի քի ճէմի՝ Խմիէրաթօրլար՝ փատի-
շաճլար վէ պէյլէր քէնտինէ րայէթ վէ իթա-
աթ էթսիլլէր, վէ իսթէտիլի կիպի օնլարըն մէմլէ-
քէթինէ պոյուրմաղա ճագգը օլտուն : Խիւլա-
սէի քէլամ՝ օ քէնտինի ճէմի՝ ըուճանի վէ տիւնեէ-
վի մասլաճաթլարա ճաքիմ վէ սուլթան նասպ էյ-
լէտի : Զիլտէպրանտ՝ գուրու սէօզլէրէ գանա՝աթ
էտէճէք ատէմ տէյիլ իտի . օ՝ գուրտուղու շէյլէ-
րի թէվիլէ իճրա էթտի : Վէմչէ Խմիէրաթօրու
Տէօրտիւնճիւ Զենրիկոս՝ Փափանըն մաթլու պլարը-
նը գապուլ էթմէք իսթէմէտի, վէ օնուն իլէ պեօ-
յիւք նիպալար էտիպ պօզուշտու : Վրիգոր Փափա՝
եանի Զիլտէպրանտ՝ աֆօրօզ էթտի . վէ օնուն

պիւթիւն ըա՛յալարնը վա՛ճիպ ոչան իթա՛աթտան
կէրի տուրտուրթտու , վէ Վէմէէ պէյլէրինտէն
մաթլուպ էթտի քի պաշգա պիր Խմիէրաթոր
օէշսինէր : 1) է Վէմէէ պէյլէրի փափանըն հիւ-
քիւմէթինտէն զիյատէսինճէ գորգուպ՝ Վրիգորուն
մաթլուպլարընը իճրա էթմէյէ հազըրլանըյոր-
լարըտը . վէ շենրիկոս էյի աղնատը քի քէն-
տի փատիշահլըղընը զայպ էթմէմէյէ քէնտինէ
պաշգա պիր եօլ եօգ , իլլա քի՛ ալլագ կէօնիլլիւ-
լիւք իլէ փափայա միւթիւ ոլտուն : () նուն իչիւն
գալլտը Խթալիայա՝ Վանօստա գալէսինէ կիթտի ,
զիրա օ վագըթ փափա օրատա օթուրոյօրուտու ,
վէ օնա ըէճա էթտի քի քէնտի իւսթիւնտէն
աֆօրօզու գալտըրսըն : Վրիգոր օնու օ շիտտէթ-
լի գըշտա իւչ կիւն ափլուսունտա պիր Ղըլ
կէօմէք իլէ եալն այագ պէքլէթտի . վէ տէօրտին-
ճիւ կիւն օնուն իլէ գօնուշուպ՝ աֆօրօզու գալ-
տըրտը :

Վրիգոր փէք չօգ ետշամատը , վէ պիւթիւն
մէրամընը իճրա էտէմէտի . 1086 թարիխինտէ
էօլտիւ . վէ լաքին փափալըգ օնուն իլէ պէրապէր
էօլմէտի : փափալար հէրնէ գատար մէշընպլէրինտէ
պիրիպիրլէրինտէն ֆէրգլի իտի իսէ տէ , քէնտի
հիւքիւմէթլէրինի սագլամագ իչիւն թա՛ճիւպ
օլունաճագ պիր իթթիֆագ իլէ՝ հէփսի պիր եօլ
թութտուլար :

Իւչիւնճիւ Խննվկէնտիոս (1198 — 1216)
Շիւտէպրանտըն գուրտուղու զէմինէրի կէրէյի
կիպի իճրա էյլէտի : Պիր սինագոս էտիպ՝ ճէմի՛
քէնտի թէքլիֆլէրինի Լպիսկոպոսլարա իմզա-
լաթտը : փատիշահլարըն վէ Խմիէրաթորլարըն
իւզէրինէ էջլէ սէօլէր էտէրիտի քի , սալքի օն-

լար քէնտի գուլարը իտի : () նլարը աֆօրօզ է-
տէր իտի : Վէ օնլարըն ըա՛յալարընա պէտտուա՛
էտէր իտի : Վէ պու լանէթ ու պէտտուա՛լար
ճէմա՛աթընէ՛ տէրէճէ գօրգուտուր իտիյինի թա՛-
րիֆ էտէմէմ : Պիր շէհրէ լանէթ օգուտուղու
թագտիրտէ , Վ.իլիսէլէրտէ ճէմա՛աթ իպատէթի
մէքս օլուրուտու . օրանըն խալգը հէփսի պիր մա-
թէմ վէ եաս նիշանը կիյէր իտի . վէ պիրիպիրինէ
եօլտա սէլամ վէրմէյէ ըուխսաթլարը եօղուտու :
Լօլիւլէրի՛ թագտիս օլնուշ մէզալլըգլարտան տը-
շարը կէօմէրլէր իտի , վէ ճէնաղէլէրի տէֆն էթ-
տիքլէրինտէ տուա՛ եախօտ իլահի օգումազլարտը ,
վէ՛ նիքեահլարը մէզալլարըն եանընտա էտէրլէր
իտի : Իւչիւնճիւ Խննովկենտիոս պու թէրթիպ իլէ
Խնկիթէրա փատիշահլըղընը քէնտի ասըլ փատի-
շահընտան գալտըրտը . վէ պու սէպէպտէն էօթիւ-
րիւ թօթրօթըլլէ՛ յիւնէն տէնիտի : Վէ օլ փատի-
շահլըղը Պրանսա գըրալընա հէտիյէ էթտի , վէ
սօնկրա՛ պու սէֆիլ փատիշահ փափայա իթա՛աթ
էտիպ՝ օնա սէնէվի պիր խարաճ եախօտ վէրկի վէր-
մէյէ փատ էթմէյիլէ թէքըրար միլքինէ մալիք օլ-
տու : Մէրգու՛մ փափա քէնտիսի իճատ էյլէտի
օլ գօրգուլու մահքէմէյի.քի , (թօթրօթըլլէ) էրէֆ
Մաթէմէսի (ապեան սրբապնոթեան) թէսմիյէ օլու-
նուպ՝ հերտիկոսլարը իսթինթագ վէ հիւքմ էթմէ-
յէ թա՛յին օլունտու : Վէ օ վագթտան՝ փափանըն
Վ.իլիսէսինին մէվճէպինտէն պուլունմայանլարա
գարշը գօվալայրշ պաշլատը , վէ գանուն մագամըն-
տա սայրտը . վէ եանկըշըգ առտ օլունան շէյ-
լէրի մէն՝ էթմէք իչիւն օրայա տիւշէնլէրէ ա՛-
զիմ մէրհամէթսիլիք վէ զալմըգ իլէ շէտիտ
խքէնճէլէր վէրիլլէր իտի : Աէր բիմ քի ճէսա-

րէթ էտիպ՝ Բօմա Վիլիսէսինին մեղհեպինի գա-
 պուլ էթմէզսէ իտի, օնու մահպուս էտէրլէր ի-
 տի, վէ թիէտգիդաթը (էրիֆ մահքէմէսինէ չէ-
 քէրլէրիտի : Այէր օ՝ սէօղիւնիւ կէրի ալմաղսայը-
 տը, օնու իպթիտա պիր չաթալ տիրէքտէն ա-
 շաղա պագլարընտան ասարլարըտը . վէ պիր Վո-
 մինիկեան րուհպան օնա տէրիտի քի, Վագրար էթ
 օղլում, իգրա՛ր էթ" : Այէ էյէր օ՝ սէօղիւնտէ
 գապի տուրուրսայըտը, օնուն էլլէրինի պաղարլարը-
 տը, վէ պագլարընա փէք պէօյիւք պիր աղըր
 շէյ պաղարլարըտը . վէ պու զալմ իսքէնճէտէ
 օնու պրազըրլարըտը . վէ օ աղըրսընտան պաղըր-
 մաղա պաշարսայըտը, ճէլատար եիւքսէք սէսի
 մէզազլար իլէ օնուն սէսինի գափատըրլարըտը :
 Անկրա ուշագլարա էմր էտէրլէր իտի քի, մագա-
 րատան կէշմիշ իփի օյնաթսընլար, վէ օ սէֆիլ
 իսքէնճէ չէքէնի եօգարը չոգարսընլար վէ աշաղա
 էնտիրսինլէր, թա վիճուտունուն պիւթիւն օյնագ-
 լարը եէրինտէն չոգընճայատէք : Այէ էյէր պու
 քէսքին իսքէնճէնին իւղէրինէ եաշայըպ՝ եինէ
 քէնտի սէօղիւնիւ կէրի ալմաղա րագի օլմալսա-
 ըտը սըրթ իւսթիւնէ սիվրի գաղըզլար իւղէրի-
 նէ եաթըրըրլարըտը, քի արգասը տէլիք տէլիք
 օլուրուտու : ()նտան սօնկրա օնուն եիւղիւնէ
 պիր պէզ էօրթիւպ՝ իւսթիւնէ սու սէրփէրլէր
 իտի, վէ օնու զօրլարլարըտը քի աղգընը ա-
 չոգ թութսուն . պէզ պօղաղընա կիրէր իտի, վէ
 օլ սէֆիլ քիմսէ էօլիւմ իըրըլթըսը իլէ նէ-
 ֆէս ալմաղա պաշատըղը զէման պէզի զօր իլէ
 օնուն աղընտան չէքէրլէր իտի, քի օ վագթ զալալ-
 ը ատէմ սէլ կիպի գանլար գուսարըտը : Անճամը
 էյէր պիւթիւն պու ճէհէննէմ իսքէնճէլէրի օ-

նուն իմանընը սարսամազարսայրտը, վէ քէնտի տին գարտաշարընը էլէ վէրմէք իսթէմէզէյիտի, ծնուն թապանլարընը եաղայրպ վէ գըղկըն ըսգարա իւղէրինէ գոյուպ՝ օրատա պըրագըրլարլտը, քի պիր էյիճէ գափըուլսուն վէ փիշսին :

Պու շէյթանըն իշի վէ իճատը օլան թէտգիգաթը Շէրիֆ՝ սայրսըզ առէմէրին պաշընը եէտի : Պախուսուս Սպանիատա պինլէրճէ պին ճանլար թէլէֆ էթտի : Պիր սօղըու տէֆթէր Դիւճիպինճէ՝ պու քան մահքէմէսի պա հաքիմէրի՝ թօրգվէմատանըն կիւնիւնտէ 105, 225 ճան, Կիսնեքոսուն կիւնիւնտէ 51,167 ճան՝ վէ Տիէկօ փէրէզին կիւնիւնտէ 34,952 ճան թէլէֆ էթտիլէր : Թէտգիգաթը Շէրիֆին իլը շէրիաթճըլարընըն կիւնիւնտէ սալթ Սպանիատա հապսլարտա մահպուս օլանլարըն սայրսը 3,410 215 իտի : քի օնլարըն 31,012 սինի սաղ սաղ աթէշտէ եագտըլար : վէ չօղունու հապսլարտա իսքէնճէ ալթընտա էօլտիւրտիւլէր, վէ 281,450 սի տէ սէօղէրինի կէրի ալտըլար : Թէտգիգաթը Շէրիֆ՝ 5 0, 000 Փամիլեա թէլէֆ էյլէտի, վէ Սպանիատան իքի միլիօն ճան զայ՝ էթտի : Վէ եինէ պու Իւչիւնճիւ Իննուկիւնտիոս՝ տինտար Սօտուալար ճէմա՝աթընը իըյանէթճէ գըրտըրտը, նիճէ քի աշաղտա թաֆսիլէն նագլ էտէճէյիլ :

Սէրիզինճի Վ օնիփալիոս փափա՝ փափալըզ հիւքիւմէթինէ պիր եէնի ղէնկինլիք գափուսու աշտը : Վէնտի մաղըուրլուղունուն ղէմինլէրինի իճրա էթմէյէ եէթիշիր ագչէսի օլմատըղընտան, եիւղ եըլտա իր եըլ օլմագ շարթի իլէ Յուբէլեան ատընտա ա՛ֆվլըզ փանայըընը իճատ էթտի, քի օնուն գուփվէթի իլէ Րօմայա ղի-

յարեթ էտէնլերին պիւթիւն կիւնաՏլարը թէք-
միւնն ա'ֆվ օլունսուն : Պու Յորելեան սէ-
նէսի փանայրըր իլք տէֆա՝ 1300 սենէսինտէ
վուգու՝ պուլտու . վէ փափայա վէ Րօմա շէՏրի-
նէ քիւլիյէթի ագչէ կէթիրտի : Զէր այ 200,
000 տէն զիյատէ զիւվար կիտերլէր իտի . վէ
Տէփսի տէ ազ չօգ Տէտիյէլէր կէթիրտիւրլէր
իտի : Պու պէցիւք իգպալ Խննովկենտիոսուն
խալէֆէլերինի՝ Յորելեան փանայրըրն վատէսինի
գըսալթմալա մէճպուր էյլէտի . վէ 100 երլտա
պիր օլմագտան՝ 50 երլտա պիր՝ վէ պատէՏու
25 երլտա պիր իճրա էթմէյէ գարար գըլտը-
լար Վէ պու Յորելեան էսնասընտա Րօմայա
կիտէմէյէնլէր պիր թէքմիլ ա'ֆվլըգ սենէտի
սաթըն ալըրլարտը : Վէ լաքին Տէր շէյտէն զի-
յատէ թա'ճճիւպ էտէճէք շէյ պու տուր քի ,
Տէր քէս փափալարա նէ՞ ճիՏէթտէն գուլ կիպի
ի'թաա'թ էտէր իտի . զիրա փափալարըն չօղու է-
տէպիիլ պիր է'օմր կէչերիւրլէր իտի : 1415 թա-
րիսինտէ՝ Լ'գիլ ՅովՏաննէս Զուսու աթէշէ
եագան Վօնսթանչա սինագոսու Ի'յ . ՅովՏան-
նէս փափայը իմանըլ՝ Լ'լաՏը ինքեար էտիճի վէ
փէք պէցիւք վէ պէտնամ թագսիրաթլար սաՏի-
պիտէյիւ աչիքեարէ թախթտան էստիրտի : Սէքի-
զինճի Խննովկենտիոս՝ քէնտի փափալըղըն վագ-
թընտա 16 փիճ էվլատ գազանտը : Լ'լթընճը Լ'-
ղեքսանդր փափա՝ Տէր տիւրլիւ զալմլըղը վէ է-
տէպիիլ իյի թէքմիլ էթտի , վէ քէնտի Քարտի-
նալարընտան պիր գաչընը էօլտիւրմէք իչիւն Տա-
զըրլատըղը շէՏիր իլէ գազայէն քէնտիսի զէՏիր-
լէնիպ էօլտիւ : Իքինճի Յուլիոս՝ քէնտի ճէնքլէ-
րի իլէ Իթալիայը վէ տաՏա չօգ մէմէքէթլէրի

այլ իւսթ էթտի : Չօդ տէֆա՛ իբի եախօտ իւչ
 ժափա՛ ժափալըգ թաճը իչիւն նիղա էտէրլէր իտի :
 ‘Լէթիճէի քէլամ’ պիւթիւն թէվարիիին իչինտէ
 ժափալարըն հիւքիւմէթի կիպի ըեղել վէ պէտ-
 նամ պիր հիւքիւմէթ տահա եօգտուր :

Փ Ո Ս Լ Ե

ԼՆԵԼՐԵԱ ԽԵԷԿԵՆԿՈՒՄ : ՎԵՐԺԵԼՆ՝ ԼՆԵՐԱՐԴՈՍ ԲՈՒԷ-
 ԿՈՒՆ :

(Սէնէ 1033 — 1153)

Պիրաշ տէֆի՛ զամմ էթմէք իչիւն կէօղիւ-
 միւղիւ օ վագթըն Քրիսթիանլըղընըն սէֆիլ սէյ-
 րանընտան՝ Լլահըն պիր գաչ սատըգ գուլա-
 րընըն իւզէրինէ չէվիւրէլիմ , քի օ գարանլըգ տէհ-
 րին իչինտէ մէ՛շալէ կիպի փարլայօրլարըտը : Բօ-
 մա Վիլիսէսինին իչինտէ պիլէ էօյլէ տինտար
 ատէմլէր պուլունուրուտու , քի քէնտի վագթթլա-
 րընըն եանղըշ իթիգատլէրինտէն ազատ տէյիլ
 իքէն տէ՛ կէրչէրլէյէ տօղրու շէհատէթլիք է-
 տէրլէր իտի , զէ օլ գըյմէթլի խաղինէյի՛ եա՛-
 նի (՝)իսուս Քրիստոսուն ճապա սէլամէթինէ օ-
 լան իմանը զայպ էթմէմիշլէր իտի : Վանթըրպէ-
 րինին արքեպիսկոպոսու ԼՆԵԼՐԵԱ վէ ՎԵՐԺԵԼՆ
 նուն պաշ ըուհպանը ԼՆԵՐԱՐԴՈՍ՝ Լլահըն պու-

միտիլու սատրգ գուլարընտան խտիէր, վէ Բօմա Վիխեստինէ թապի՝ խտիէր: Փափալըղըն փուլթփէրէսթլիքլէրինի իշարէթ էթմէյի հէր նէ քատար քէնտիմիլէ պօրճ սայտըդըսա, պունլարըն հիքըսայէթինի տէ նագլ էթմէքտէ եիւրէյիմիլտէ օգատար սէվինճ տույարըլ:

Ընսելմոս 1033 թարիխինտէ Ըղսթտա տօղտու: Կէօրինիւր քի տինտարըդ թօխումունու իլք էվէլ օնուն գալպինէ՝ տահա չօճուգլուղունտա իքէն անասը էքմիշ խտի: Չօճուգ եալընտան արգուլէտի քի, քէնտինի Յիսուս Լփնտիմիլին, խըղմէթինէ թագտիս էյլէսին, վէ օլ վագթընն ա՛տէթինէ կէօրէ իսթէտի քի, լուհպանլարըն էնվայի թարիգինտէն պիրինէ կիրսին: Պապասը տիւնեալի պիր ատէմ օլտուղունտան, էլինտէն կէլտիյի գատար պու մատտէյէ գարշը տուրտու: Ընսելմոս՝ պապասընըն գօվալայըշլարընտան գալըպ՝ քէնտի վաթանընտան տըշարը չըգտը, վէ իւշ սէնէ Յրանսայը կէղտի: Պէք մանասթըրընըն պաշ լուհպանը էօլտիւքտէն սօնկըա՝ լուհպանլար արգուլէտիէր քի Ընսելմոսու քէնտիլէրինէ պաշ լուհպան էթսինլէր: Ընսելմոս զօրաքի օնլարըն արգուսունու իճրա էթտի. վէ միւսթագիլ Ըլաշըն Վէլամընըն թէֆէքբիւրինէ՝ վէ լուհպանլարըն թէրպիյէսինէ վէ Վրիստոսա տէօնմէլէրինէ մէշղուլ օլտու: Պիր քէրրէ Լնկիլթէրայա եօլճուլուգ էտիպ՝ Վանթըրպէրիտէ խանէսինտէ սաքին օլտու՝ վէ հէր եաշտա վէ մեսնէթտէ օլան ատէմլէրին իւղէրինէ էօյլէ պիր թէ՛էսիրաթը վէ մէֆհուլու վա՛ղար վէրտի քի, հէփօի թա՛ճիւպտէ գալտըլար: Ա՛ է տայիմա

տէրի տի քի , « Կերչէքիք եալննը Վրիստոս տըր . վէ պիգիմ եալննը սատագաթըմըղ օ տուր : Ընսելմոս 1093 թարիխինտէ Վանթըրպէրի արքեպիսկոպոսու օլտու . վէ 1109 թարիխինտէ օրատա էօլտիւ : Կերչի Րօմատիւաննա եիւրէքտէն պէյաթ էթմիշ իտի , վէ լաքին քէնտի մէշրէպինի վէ թապիա'թընը ազատ թու'թուպ' պիւթիւն քէնտի գուվէթինի վէ թէսէլիսինի Վրիստոսուն Խնճիլինին հայաթպախշ թա'լիմաթլարընտան ալըրտըր : Րուհպանլըգ է'օմրիւ' օնուն թապիա'թընա փէք մուվաֆըգ ըտը . օնուն իշիւն 1102 թարիխինտէ Վ էսթմինսթր սինագոսունտա' փաւ փաղարըն էվէնմէք գանունունուն սապիթ օլմասընա փէք չօգ գարշըտուրտու . չիւն միւճէրէտլէք շէրիա'թընը Խնճիլին քէլամլարընա վէ ըուհօնա փէք ղըտտ սայարըտը :

Բերնարդոս 1091 թարիխինտէ Փօնթէնտէ տօղտու , քի պու' Պրանսանըն պիր շէհրի տիր : Վիւչիւք եալնտան ի'լմէ տէրէճէսիղ պիր հավէս կէօսթէրտի , վէ քէնտի էմնալըղ տինտարըղընը ճիւմլէյէ պէյան էյլէտի : Եիրմի պէշ եալնա վարտըղընտա' Պրանսատա Վլէրվօնուն մանասթըրընա կիրտի : Չօգ սէմլէրտէն օնու եպիսկոպոսլուղա տավէթ էթտիլէր . լաքին ալադ կէօնիւլլիւ օլտուղունտան' տա'վէթլէրի գապուլ էթմէ քիսթէմէտի . զերա իսքեաթ օլմուշուտու քի , Վրիստոսուն շայիրտի եիւքսէք շէյլէրէ հավէս էթմէմէլի տիր : Լաքին օնուն տինտարըղընըն ի'թիպարը' օնա փէք չօգ շայիրտլէր դաղանտըրտը : (Նլարըն պիրիսի Եւգինէոս իտի , քի Փափա օլտուղունտա' Բերնարդոս օնա պիր մէշհուրմէքթուպ եալտը , քի օնուն պիր փարչասընը պու-

րատա վէրը էթմէսի լաղըմընտան տըր : ()նա տէր
 իտի քի, "Վրիլիսէտէն սէնին իչիւն Տիչ պիր
 շէյ մաթլուպ էթմէ, իլլա էյէր օնա չաղըրլարն
 իսէ, օնուն իչիւն սէնին է'օմրիւնիւ վէր : Վրիս-
 տոս սէնի եօլլատը քիսէն օնա խըղմէթ էտէսին,
 եօգ քի օ սանա խըղմէթ էթսին : Սուրբ Ալու-
 րոսուն խալիֆէսի օլան՝ պու ա'գիղ թէնպիճին
 իճրասընտա պուլունմալը տըր : Ալլաճըն սիղէ սը-
 փարըլ օլմուլ սիւրիւսիւնիւ կէօգէտէրէք օթլա-
 տըն . զօրսքիտէյիլ՝ իլլա իսթէքլիյիլէ, պիր պէտ-
 նամ գաղանձ իչիւն տէյիլ՝ իլլա մուհապպէթ ի-
 լէ, վէ տէյիլ Ալլաճըն միրասլարընըն իւղէրինէ
 սահիպ նասպ օլունմուլ կիպի : Սէ քէնտինիգի
 սիւրիւյէ իպրէթ էթմէլիսինիգ * : Կէրչի շիմտի պէն
 սանա ֆէտէր իսմինի վէրմէլիյիմ, վէ լաքին պէն
 սէնին հագգընա՝ պիր վէտէրին քէնտի եվլատը-
 նա օլան մուհապպէթինի վէ զայրէթինի տույա-
 յօրում : Սէնին եիւքսէլմէնի տիւշիւնտիյիւմտէ,
 տիւշմէքլիյինտէն գօրգայօրում : Խաթըրնա կէ-
 թիր քի, "Անիւմալթունում վէ կիւմիւլիւմ եօգ
 տուր՝ տէյէն Բէսուլուն խալիֆէսի սին : Ալլաճ
 վէրէյիտի քի էօլմէզտէն էվվէլ՝ Ալլաճըն Վրիլի-
 սէսինի էվվէլքի վագըրթլարտաքի կիպի կէօրէյի-
 տիւմ, քի Բէսուլար աղլարընը աթարլարըտը, տէ-
 յիլ ալթուն վէ կիւմիւլ չէքմէք իչիւն, իլլա ճան-
 լարը ()խուս Վրիստոսա կէթիւրմէք իչիւն" :
 Վրեաշքի հէփ Փափալարըն պէջլէ միւշիւրէ-
 րի վէ նասիհաթ վէրէնլէրի օլայըտը, վէ պու ա-
 գիլանէ վէ խայըրը նասիհաթլարը թուլթայըտը-

* Ա Պէտ . Ե . 2 . 3 :

§ Գործ . Գ . 6 :

լար : Եւգինէոս Թէշէքքիւր էտէրէք՝ Լերնար-
դոստուն նասիհաթլարընը գապուլ էթտի . վէ ալ-
չագ կէօնիւլլիւ պու ֆագիր րուհպան՝ օնա ա՛-
ղիմ Թա՛լիմէր իլէ տօլու պէշ մէքթուպ տահա
եազտը : Չօգ Թէ՛հսսիւֆ էտէրիլ քի Վլէրվօլու
Լերնարդոս կիպի պիր ատէմ քէնտի վա՛ղընտա
Սօտուա տէնիլէն Վրիսթիանլարը՝ օնլարը Թանը-
մատըղընտան , զէմմ էտէր : Լչէր մէրգում օնլարըն
փաք Թալիմաթլարընը , օնլարըն մէղհէպինի վէ ա՛ղիղ
է՛օմրիւնիւ Թանըմըշ սլայըտը , շիւպհէսիլ օնլարըն
հագգընտա չօգ մէտհ ու սէնա էտէճէյիտի : () Լիւ՝
մումի իմանսըղըգ տէհըլէրինտէ՛ էօյլէ փէք չօգ ա-
տէմէր եօղուտու քի Րօմանըն պիւթիւն հիլէլէրի-
նին իչինտէ պուլունուպ գուրթարըճը կէրչէքլիյի
ֆէրգ էտէպիլէյիտի . օնուն իչիւն պու միսիլլիւ տա-
հա փէք չօգ ատէմ վար իտիյինի մէրգում նա-
սըլ Թահմին էտէյիտի : Լերնարդոս 1153 Թա-
րիխինտէ 63 եաշընտա էպէտի րահաթլըղա էր-
տի : Լչօլմէղտէն պիր ազ էվվէլ տէրիտի . «Վւչ
շէյ վարտըր քի պէն իւմիտիմի օնլարըն իւղէ-
րինէ գօմնւշում տուր . Յիսուս Վրիստոստա օ-
լան Լլահըն մուհապպէթի , քի օնուն իլէ պէ-
նի քէնտինէ էվլատ էթտի . ա՛ֆվըն սահիհլիյի ,
վէ պու ա՛ֆվը Թէքմիլ իճրա էթմէյէ Յիսուս
Լչֆէնտիմիղին գուտրէթի : Պու՝ պիր իւչ գաթ
հալաթ տըր քի գօփմաղ . վէ Լչֆէնտիմիղ օնու
կէօքտէն եէրէտէք պիղէ ուղատըր , վէ օնուն ի-
լէ պիղի ճէննէթէ չէքէր" :

Լլահըն պու ա՛ղիղ գուլու Վիթապի Հէ-
րիֆէ փէք էյի վուգուֆ իտի , վէ քէնտի
վագթընտա պուլունան տին խօճալարընըն պօշ
նիւթթէլէրինէ իթիպար էթմէյ իտի :

Բօմա Վիլհելմսինին պաթըլըզլարընը կէօրտիւք-
 ճէ՛ եիւրէյի աճըրբտը. ֆագաթ քէնտի օ Վիլլի-
 սէյէ պաղանմըշտը. զերա զանն էտէր իտի քի,
 Վրիստոս օլան օլ տօղըու թէմէլ իւզէրինէ պի-
 նա օլմոլշտուր: Փէրհիղէրէ վէ քէֆարէթ ա-
 մէլէրինէ՝ Սէլամէթ եօլարը տըր տէմէզ իտի. իլ-
 լա օնլարը՝ սալթ Յիսուս Վրիստոսուն մուհապ-
 պէթինին իւզէրինէ պինա օլան իմանըն դուվվէ-
 թի իլէ իճրա օլապիլէճէք մուգթաղի ա՛մէլէր տիր
 տէյիւ վա՛ղ էտէր իտի: Օնուն իչին Լուտեր
 տէտի քի, "Լյէր տիւնեա իւզէրինտէ Լլահ-
 տան գօրգան վէ տինտար պիրրուհայան վարրսա,
 օ՛ ա՛ղիզ Բերնարդոս տուր, քի պէն օնու ճէմի՛
 ըուհայանլարտան վէ տիւնեանըն պիւթիւն փա-
 փաղլարընտան իւթիւն թութարըմ: Հագըգաթ
 պէն օնուն քիթապլարընա պէնկզէր հիչ պիր քի-
 թապ օգումամըշում":

Վ օրոտալարն ըս' լիմախարն վե օնլարն է' օրե' :

(Սէհէ 1073 — 1170)

Եօգարտա Վ օտուալարն եախօտ Վ ալտէնս-
լէրի պիրաղ անկլաթտըմ , քի օնլար լիժալիա-
նըն Լւի տաղլարընտա քէնտի Գուրթարըճըլա-
րընա սերպէսթիյէթ իւզդէ իպատէթ էտէրլէր իտի :
Վ էլաքին Րօմա Քիլիսէսինին պաթըլզի' Լիւմէրի-
նէ գարը շէհատէթիւք էտէն' վէ քէնտի սէօզլէ-
րի իլէ վէ է' օմրլէրի իլէ Փափալարըն զատտար-
ըզլարընը վէ զուլումաթլարընը հիւքմ էտէն սա-
տըգ Քրիսթիանլար' սալթ օ սէմթլէրտէ պու-
լունմազըտը : Թէվարիս պիզէ իսպէր վէրիւր , քի
կէրէքըլի իգրար էտէն Քրիսթիանլար պաշ-
գա եէրլէրտէ տէ փէք չօգ պուլունուրուտու : ()ն-
լարա ա'լէսսէվիյէ Վ օտուա տէրլէր իտի : Լն-
ճագ Վ ալտէնս իսմի' միւսթագիլ Լքէննին տաղ-
լարընըն լինճիլի Քրիսթիանլարընա վէրլիմիշ ի-
տի : վէ Վ օտուա իսմի' Գրանսանըն ճէնուպ թա-
րաֆընտա սաքին օլան ճէմա'աթա վէրլիմիշ ի-
տի . քի օնլարըն տա մէղհէպի Վ ալտէնսլէր կի-
պի իտի : ()նպիրինճի տէհրտէ Րօմա Քիլիսէսին-
տէ մէսէլ կիպի սէօյլէնիւր իտի քի , “Պու Վ օ-
տուա տըր , էօյլէ իսէ էօլիւմէ միւսթահագ տըր” :
Պիրաղ սօնկրա' օնլարըն էն պէօլիւք տիւշմէն-
լէրինին պիրի' իտուրինին պաշ փափազը' օնլարըն
հագգընա պէօյլէ սէօյլէր . “Պու մէղհէպին պաշ-
լանըճընը պուլմագ միւմքին տէյիլ . ֆագաթ էյի

անկամը շղ. քի տօգուգունճու տէճրտէն եօգարը
 չըգմազ" : () նլարըն պաշգա պիր տիւշմէնի տէ'
 պաշանղըճլարընը ալթընճը եախօտ եէտինճի տէճ-
 րէտէք չըգարըն : () գըյաս էտէր քի Վ օ-
 տուալարըն մէզճէպինի գուրան՝ Պետրոս իսմինտէ
 պիր ատէմ իտի , քի Վ օտէ տէնիլէն շէճրտէ սաքին
 օշուրուտու : Պաշգա պիր զանն տաճա վարտը ,
 քի օ՝ տախի եօգարտաքի գըյասլարա գարշը տէ-
 յիլ տիր , եա՛նի օնլարըն տախի մէզճէպի Վ օ-
 տուալարընքի կիպի օյան Լլքիգեանյար եախօտ
 Լլպիթօալար՝ Կ 9 Թարիսինտէ Գօթլարըն փա-
 տիշաճը Լլլարիք քէնտի Թախթընը Թուլուզտա
 սապիթ էթտիյի զէման՝ Բօմա Քիլիսէսինտէն
 այրըլտըլար : Ենճամը էվվէլտէն օնլարըն տին
 խօճասը՝ վէ մուախսերան պաշլըճա տիւշմէնլէրի-
 նին պիրի օյան պիր զաթ 13իւնճիւ տէճրտէ պէյլէ
 Թարիֆ էտէր քի՝ Վ օտուալարըն մէզճէպի ճէր
 մէզճէպտէն էսքի տիր : Պողըսը Թաճգիգ էտէր
 քի պու մէզճէպ Պիրինճի Սեղըեստրոս փափանըն
 վազթընտան պէրու վարտը . վէ պաշգալարը տա
 տէրլէր քի Բեսուլարըն վազթընտան գալմա տըր" :
 Թուրին Լլքիգիսկոպոսունուն պիրի՝ քի Վ օտուա-
 լարըն փէք պէյիւք տիւշմանը իտի , պու գըյա-
 սը Թաստիգ էթմիշտիր : Վ էօտէր . Վլլաճըն
 փէք գուվվէթի սէպէպլէրի օլմալը տըր քի պու
 մէզճէպէ օ գատար տէճրլէրտէն պէրու տայանըպ
 տուրմաղա ըուխսաթ վէրտի , վէ վագըլթ վագըլթ
 պէյիւք գուվվէթ վէ ա՛պէր իլէ օնու եօղ էթմէ-
 յէ պօշունա չալըշան ճէր մէրթէպէ ատէմլէրին
 զայրէթինէ գարշը տուրտու : Վ է պու մէզճէ-
 պէ Թապի՝ օյանլար տայիմա եէնտիլէր" : Պու միւ-
 վէրրիս Վ օտուալարըն պաշանղըճընը Լ Կոն իս-

Տինտէ դայէթ տինտար պիր ատէմէ վերիր, քի
 օ՝ պէջիւք Կոստանդիանոսուն վադթընտա պեր-
 Տայաթ օլուպ՝ Պիրինճի Սեղբեստրոս փափատան
 պրըմըլ զիրա օ վագըթ Սեղբեստրոս Ռօմա Ե-
 պիսկոպոսու օլուպ՝ փէք չօգ քիպիրլիք էտէր ի-
 միշ : Ա՛ է մէզ քիւր միւէլիֆ պունու տա իշա-
 րէթ էտէր՝ քի Լէոն պիր չօգ Վրիսթիանլար
 իլէ պիր ուղագ սէմթէ չէքիլտի : Պիզիմ պուրա-
 աա Սօտուալարըն իչինտէ եայըմըլ օլան ըի-
 վայէթլէրի թէֆթիշ էթմէյէ մէրամըմըլ եօգ
 տուր . զիրա օնլար իտտի՛ա էտէրլէր քի քէնտի
 Վիլիսէլէրինի Ռէսուլլար գուրմուշ տուր . գապիլ
 տիր քի օնլարա թարաֆ էտէյօրուլ տէյիւ՝ պի-
 զի ֆասլ էթսինլէր : Սալթ պու գատարընը տէ-
 ըիլ քի () նլարըն էն պէջիւք տիւշմանլարը իգ-
 րար էտէրլէր քի Սօտուալարըն Վիլիսէսի Ռէ-
 սուլլարըն տէհրինտէն գալմա տըր : Ա՛ է պու պիր
 աշիքեար նիշան տըր քի , Հագգ Ռա՛ալա տէրին
 զուլմէթ իչինտէ Եղիա փէյդամպէրին կիւնիւն-
 տէ վու՛գու պուլտուղու կիպի՝ քէնտի իչիւն Ռա-
 աղա տիզ չէօքմէմիշ պիր ճէմա՛աթ սագլամը-
 շըտը :

Կերչէքլիին պու սատըգ շայիրտէրի պուլուն-
 տուգլարը վագթըն վէ մէմլէքէթին իամլէրինէ
 կէօրէ կէօնալէօն իամլէր իլէ թէսմիյէ օլմուշար-
 ըտը : () նլարա Ելպիթօա՝ Լէոնիսթ՝ Ռիբար՝ Եր-
 նոլտիսթ՝ եախօտ Լիօն ֆուգարալարը տէրլէր ի-
 տի : () ն իքինճի տէհրտէ Վէմչէսթանտա օնլարա
 Պաթարի՛ եախօտ Պազարէր եա՛նի փաքլէր տէր-
 լէր իտի , զիրա Ռօմա Վիլիսէսինին պօղուգլու-
 զունտան քէնտիլէրինի փաք սագլամագ էմէլին-
 տէ իտիլէր : Ինկիլթէրատա պունլար Լօլլարա

տէնիւրէր իտի . զերա պու իսմտէ Վրիսթիա-
նըն պիրի՝ օ մէմէքէթտէ Լնճիլին փսլաճ վէ թէ-
միզ թալիմա՝ թլարընը վա՛ղ էթմիշ իտի . քի օնու
Վօջօնիատա հերետիկոս տէյիւ աթէշէ եագտը-
լար : Տէօրտիւնճիւ տէհրտէ Պոհնմիատա վէ՛ Լէմ-
չէսթանտա Վաթարիլէրտէն եախօտ Վօտուա-
լարտան 80,000 տէն զիյատէ պուլունուրուտու :
Օ վագըթլարտա օնլարտան Վրանսատա՝ Լթալի-
ատա՝ Սիլիլատա՝ Տալմաչիատա՝ Վրօացիատա՝
Լսօղլավօնիատա՝ Խսթանպօլտա՝ Եունանիսթանտա
Պուլկարիատա Լիվօնիատա՝ Լէհտէ՝ Ֆիլէմէնքտէ
Խնկիլթէրատա վէ Սպանիատա տա պուլունու-
րուտու : () նլարըն պիր թագըմը Բօմա Վիլիսէ-
սինտէն պիւթիւն պիւթիւնէ՝ վէ պիր թագըմը
տա եարը պուլուգ պրըլմըշտը : () նիքինճի
տէհրտէ Լսլիթօալարըն ճէմիյէթլի պիր Վիլի-
սէսի վարըտը , վէ պիւթիւն պիւթիւնէ փափատան
պրըլմըշտըլար . օ պիրէրի գօվալայըշ գօրգու-
սունտան եախօտ ըշըգ էքսիքլիյինտէն՝ զահիրէն
փափայա թապի՝ օլմուշարըտը : Վէ թապիա՝ թը
օնլարըն իչինտէ մալիւմաթըն վէ ի՛թիգատըն
տիւրլիւ պէ տիւրլիւ տէրէճէլէրի վարըտը . վէ
պազը թա՛լիմաթլար հագգընտա էթտիքլէրի միւ-
լահաղալար պիրիպիրինտէն ֆէրգլի իտի . անճագ
փափավիլիյին եանղըշըգլարընա գարըն տուր-
մագտա հէփսինին գալպի վէ ի՛թիգաթը պիր իտի :
Իշթէ Վրանսանըն ճէնուպ թարաֆընտաքի
Վօտուալարըն մուսթասար Խգրարը տինիյէսի , քի
Բօմա Վիլիսէսինին զալաթլարընը պիվէ փէք էյի
պէյան էտէր :

1 . « Պիզ իգրար էտէրիզ քի ճէմի՝ նէճա-

Թա միւթ'ալիդ մատտէլէր Բիթապի Շէ-
րիֆ իւզէրինէ պինա օլմալը տըր : վէ ինսան օղ-
լունուն թէ'էլլիֆ էթտիյի քիթապլարըն իւզէրինէ
պինա օլմամալը տըր :

2. "Նալընըզ պիր Շէֆա'աթճը վար տըր. օ՛րուն
իչին պիզ ա զիզէրի իմտաաա չալըրմամալըյըզ :

3. "Թաթհիր էտիճի ա'րաֆ աթէշի իթի-
գատընը մասալ կիպի սայարըզ :

4. "Նալընըզ իքի Նարարը տինիյէյի' եա'նի
Սաֆիթիզ վէ եախօտ Թա'միտի, վէ Մ'չայը Բապ-
պանիյի գապուլ էտէրիզ :

5. "Նօլիւէր իչին օլան գուտտասլարը վէ
տուա'լարը գապուլ էթմէյիզ :

6. Ինսանլարըն մա'րիֆէթի իլէ իճատ օլմուշ
եօրթու վէ օրուճ կիւնլէրինի' լուհպանլարըն միւ-
թէնէվլի թարիզէրինի' զէյարէթլէրի վէ Մլա-
հըն Վէլամընտա թէնպիճ օլունմայան ճէմի' մէզ-
հէպէ տայիր պին ու ա'տէթլէրի գապուլ էթմէյիզ :

7. "Պիզ Բօմա Փափասընըն օ պիր Նպիսկո'ոս-
լարտան իւթիւն օլմասընը վէ մէմլէքէթլէր վէ
տէվլէթլէր իւզէրինէ սիւրտիւյիւ հիւքիւմէթի'
զօրպալըզ վէ զուլմ սայարըզ : ամմա Վիլիսէտէ'
Նպիսկոպոս՝ Նրէց վէ Սարկաւազ մէ'մուրիյէթլէ-
րինի գապուլ էտէրիզ :

8. "Վանըրըզ քի Ինճիլի Շէրիֆ՝ Մ'չայը
Բապպանիյի էթմէք վէ շարապ իլէ էթմէյէ թէն-
պիճ էթմիշ տիր :

9. "Բօմա Վիլիսէսի' ա'զիզ Յովհաննէս Բե-
սուլուն Իլհամ քիթապընտա վասֆ օլան Բաբի-
լոն տուր. վէ Փափա՝ Տէճալ (Նիւ) վէ քէնտի
քիլիսէսինտէ պուլունան ճէմի' պաթըլ զիւլմ-
լէրին փունկարը տըր :

10. «Պիշ մաղֆիրէթ սէնէտլերինին քեարընը՝ վէ Խնճի, էլէիլերինին միւճէրրէտ գալմագ՝ եա'խօտ էվէնմէմէք Փարզ օլտուղունու ինքեար էտէրիզ :

11. «Պիզ էօյէ ինանրորզ քի Վրիստոսուն Վիլիսէսի՝ Ալլահըն քէլամընը տիյնէյէն վէ օնուն Ֆիքրինի անկլայանլարտան իպարէթ տիր. վէ Յիսուս՝ անախթարլարը օ Վիլիսէյէ վէրմիշ տիր. վէ օ՝ գուրտլարը քէնտի հանընտան գօվապիլըր վէ գօվմալըտըր. վէ տինտար վէ սատըգ չօպանլար տավէթ վէ նասպ էտէրէք, օնլարըն սէսինի տինկէմէլի վէ Լսրարը Շէրիֆէլէրի էլլէրինտէն գապուլ էթմէլի տիր» :

Ալ օտուլար՝ կէօրտիյիւնիւլ կիպի, քէնտի իթիգատլարընը եալընըզ Վիթապի Շէրիֆէրին իւզէրինէ պինա էթմիշլէրի իտի. Տէր կիւն

քէնտի գաղալէրինի օնուն իլէ պէսլէրլէր իտի . վէ իշ վէ խղմէթ իչինտէ պիլէ Մլաճա տուա՝ էտէրլէր իտի , վէ մէզմուր օգուրլարլար : ()նլարլըն էն ճաճիլի պիլէ է՛սմր Վիթապընա զիյա-տէսինճէ վուգուֆ իտի . չօղու Ս՝ուգատտէս Վիթապլարը թէքմիլ էզպէր տէ պիլիլէր իտի : Հէր ֆամիլէանըն պաշը քէնտի էվինտէ Վրիսթիան փափազը կիպի թա՛լիմ էտէր իտի : Պապա քէնտի օղուլարընը՝ անա քէնտի գըզլարընը՝ Մլաճըն Վէլամընճա թէրպիլէ էտէր իտի : Հէմէն ճէմի՝ Ս՝ օտուալար Խլէսսէվիլի օգումագ վէ եազմագ պիլիլէր իտի , քի Րօմա փափազլարընտա պու գատարընը տախի պիլմէյէն չօգ քիմալէր պուլունուրուտու : ()նլարըն է՛սմրիւ փաք՝ սաֆի վէ ճիլէսիզ իտի . օնլարըն սէօճպէթի տայիմա Մլաճըն Վէլամը իլէ տօնանմըշտը : ()նլար քէնտի էլէրինին էմէյի իլէ կէչինիլէր իտի . ալչադ կէսնիւլիլիւք՝ փաքըդ վէ մուհապպէթ՝ օնլարըն էն կիւզէլ կիւզէլ զիյնէթէրի իտի : ()նլար տայիմա պիրիպիլէրինէ թաթըլըզլա գարտաշ վէ գըզգարտաշ չաղըրըլարըտը : Վանունլարա եախօտ շէրիա՛թլարա սատագաթ իլէ իթա՛աթ էտէրլէր իտի , վէ էթրաֆ ու էգնաֆլարընտա պուլունան գօնշուլարը օտէրէճէ քէնտիլէրինի էմին պէլլէմիշ իտիլէր քի , ճէփիսի Ս՝ օտուա թայիֆէսինտէն սիւտանա վէ խղմէթքեար արարլարըտը : Սէրգումանըն էն պէօյիք տիւշմանը օլան Սանքօ Րէյնէր , օնլարտա՝ մէզճէպլէրինին էսքի օլտուղունտան վէ ճէր եէրէ եայըլմըշ օլտուղլարընտան զայրի զէմմ էտէճէք պիր շէյ պուլմամըշտը : Ս՝ էմէրպուլմ պունու տա տէր իտի՝ քի Պաշգա մէզճէպլէր քէնտի մէքրուճ թա՛լիմաթլարը ի-

չին հեփսինին երկունտէն տիւշմիւշէր տիրանձագ պու Վօտուալարտա պիր պէօյիւք տինտարլոգ կէօսթէրիշի վար տըր . վէ եալընըզ Բօմա Վիլիսէսինին փափաղարընտան իբրահէտէրլէր :

Վօտուալար քէնտի ֆուգարալարընը՝ քէնտի վաճըրլարընը վէ տինեայա Խնճիլի վաճ էթմէյէ կէօնտէրտիքլէրի քիմնէլէրի՝ քէնտի ագչէլէրի իլէ իտարէ հտէրլէր իտի, զիրա օնլարըն մապէյնինտէ պիր սահիհ ֆիբը իլհագլըզ վարտը . վէ պու պիր աշէքեար նիշան ըտը քի՝ Վրիստոս օնլարըն Վիլիսէսինտէ փատիշահլոգ սիւրէյօրուտու : Վէնտի Եպիսկոպոսլարընըն ա՛տէթի իտի քի՝ հէր թարաֆա քէնտի ճէմա՛աթլարընտան խալց պուլունտուղու հէր մահալտէ Խնճիլի վաճ էտէնլէր կէօնտէրսինլէր . վէ օ ետրլէրի թէգայյիւտ իլէ պագըպ կէօղէտիլլէր իտի : Պու կէօնտէրիլիլ օլան վազճըլար՝ իբիշէր իբիշէր Վիլիսէլէրի տօլաշըրլարտը : Պիր շէհրէ եախօտ քէօյէ եէթիշտիքլէրի զէման, քէնտի գարընտաշլարընըն էվէրինէ կիտէրլէր իտի, վէ օնլարըն էվէրինի՝ գափունուն եախօտ էվին իւսթիւնտէքի նիշանլարտան թանըրլարտը : ()նլարը Լլահճըն Վէլամլարը իլէ գուվլէթլէնտիլիպ՝ ճէսարէթ վէրիլլէրիտի քի գօվալայըլարա տայանսընլար . վէ Լլահճըն Վէլամընըն վաճը իչիւն, վէ Վիլիսէսինին մուգատտէս Սըրըլարընըն ի՛ֆա օլունմասը իչիւն Երէց եախօտ Սարկաւագ խըզմէթինէ չաղըլմըլ օլան քիմնէլէրին իւզէրինէ էլ գօրլարտը : Իշպու Խնճիլ վաճիվէրի՝ կէզիլնճի էօմիլլէրի իչիւն Կէլճի եախօտ Սէյես տէնիլլէրլէր իտի :

Պիր Սօտուա Ինճիլ վաճառքսը Ղազարիստան
Սիլանա կիտինճէյէտէք՝ հէր ախշամ քէնտի
գարընտաշարընըն պիրինին էվինտէ գօնագ էտէ-
պիլիր իտի՝ վէ պու պիր աշխէար նիշան տըր
քի Սօտուալար հէր սէմթէ եպըլմը շարըտը :
Սէ պիրիպիրէրի իլէ ղայէթ սըգ մէթուպլա-
շըրլարըտը, վէ գօնուշուրլարըտը . վէ պու խու-
սուսիչիւն Ղենօվատա՝ Վիօրենցատա՝ Սիւնտիկտէ
վէ սայիր մահալէրտէ միւսթագիլ խանէլէրի վար
ըտը . վէ պու խանէլէր՝ Փօսթա եէրլէրի կիպի
Սօտուալարըն մէթուպլարը վէ վաճառարը ի-
չիւն թա՛յին օլմուշուտու : Պու իլհագըղլար օն-
լարըն իմանընը վէ տինտարըղընը գավիլէթմէյէ
զէյատէսինճէ Փա՛յիտէ էտէր իտի :

Պետրոս Ա լաւո : Ա ջոտուալարն Բժաւայալը :

(Սէնէ 1170 — 1250)

Պետրոս Ա լաւո Ա ջոտուալարն էն մէշհուր
ատէմի տիր : Պու պիր Լ իօնլու զէնկին պաղեր-
կեան ըտը , քի 1170 Թարիխինտէ Վիթա-
պի Շէրիֆի պիր էյի Թէֆէքքիւր էտիպ՝
պուլտուղու պահասը խաղինէյէ պաշգալարընը
տա հիսսէտար էթմէք քէնտինէ Փարզ կէօրիւն-
տիւ : Վէնտի պիւթիւն վարիյէթինի Փուգարա-
լարա տաղըթտըգտան սօնկրա՝ Վիթապի Շէ-
րիֆլէրին վէ Վիլիսէնին էսքի խօճալարընըն
քիթապլարընըն պիր մըգտարընը Ֆրանսըզ լի-
սանընա Թէրճիւմէ էտիպ՝ էլինտէն կէլտիյի գա-
տար Ճէմա՛աթըն իջինէ եպյտը : Վէնտի Փա-
միլեսարնա՝ խըսըմլարընա վէ քէնտինէ զիյա-
րէթ էտէնլէրէ՝ Խնճիլին փաք Թա՛լիմաթընը վա՛զ
էտէր իտի . վէ օնլարա՝ գուտսիյէթ իլէ եաշամա-
ղանասիհամ վէրիր իտի : Սէրգում՝ Վիթապի
Շէրիֆլէրէ նէ գատար զիյատէ վուգուֆ օլուր-
սայրտը , հիւքիւմէթ սիւրէն Վիլիսէնին պօղուգ-
լուղունու վէ զալաթլարընը տախի օ գատար զիյա-
տէ աղնայօրուտու , վէ օնլարը պէյան էթմէք ի-
ջիւն օգատար տա զիյատէ սէսինի եիւքսէլտի-
յօրուտու :

Կէրէքլէյին պէջլէ պիր մէշհուր շահիտի՝ մութ-
լագա քէնտի խասմինին կէօղիւնտէն տիւշմէք

կերէք իտի : Պետրոս Սլաւոնուոն Փափափելի-
յէ գարշը վա՛ղ էթտիյինի Իւչիւնճիւ Ըղէք-
սանդր Փափա իշիթտիյինտէ, անիտէ օնու վէօ-
նուն թէվապիլերինի ափօրօղ էյլէտի : Սլաւո
գաշը՝ Բիքարտիա մէմէքէթինէ չէքիլտի : Վէ
կերչի եերտէն եերէ գովալանտըյըսա տա, հէր
եերտէ պէօյիւք պերէքէթլէր իլէ վա՛ղ վերիթ
իտի : Վէ էնճամը Պոհմիատա պիր րահաթ էօ-
լիւմ իլէ վէֆաթ էյլէտի : (Նուն թէվապիլէ-
րի՝ եերին թուզու կիպի Վրիսթիանլարըն հէր
մէմէքէթլէրինէ տաղըլտըլար, վէ օրալարտա տա-
ղըլմըլ էսքի Սլօտուալար պուլուպ՝ օնլարըն ի-
մանընը գավիլէտիլէր : Սլէ Սլօտուալարըն պու
իլք գովալայըլէ իլք շէհիտ Ստեփաննոսուն վագ-
թընտա օլան գովալայըլէ կիպի Ինճիլին թօխու-
մունու ուզագ եերլէրէ եայմաղա սէպէպ օլտու :
Ի իօն շէհրինին քիւչիւք պաղչէսինտէն պինլէր-
ճէ մէյլէլի ֆիտանլար չըգըպ՝ Եւրոփանըն եիւզ-
լէրճէ պաղչէլէրինի տօնաթտըլար : Պունուն
իչիւն պու Վրիսթիանլարա գարշը նօնկրատան
օլան զալմ վէ շէտիտ գովալայըլար օնլարը եօղ
էտէմէտիլէր : 1209 թարիխինտէ Իւչիւնճիւ Ին-
նովկենտիոս Փափա՝ Ըլպիթօալարա գարշը խաչ-
տար ա՛սքեր չըգարտըլ : Վէ օ սէֆէրէ հիսսէտար
օլանլարա թէքմիլ մաղֆիրէթ սէնէտլէրի վա՛տ
էթտի : Սօնթօրթլու Սիհն պէյ՝ իւչ եիւզ
պին ատէմ իլէ փէք չօգ սէնէ Ըլպիթօալարըն
շէհրլէրինի մուհասէրէյէ ալտը : Պու տինտարա-
լըն փէք չօլու : Թուլուլտա սաքին իտիլէր, վէ
օրատա Բայմօնտ պէյ օնլարը հըֆլ էտէր իտի :
Պրանսա փատիշահը Սէքիլինճի Ըուզովկիոստա
օնլարա գարշը սիւհհ չէքտի : Ըփննօն շէհրի գան

իլէ վէ աթէշ իլէ խարապ օլտու . Իկքարտիա-
տա 300 քէջ վէ դա՛լա քիււ քէսիլտի : Կէր-
չէքլէյի իգրար էտէն պու իյիթ շէհիտլէրէ օլան
հիլէլէր՝ զուլումաթ վէ մէրհամէթսիլիք՝ գալէմ
իլէ թա՛րիֆ օլունմաղ : Եւք գովալայըշ երիմի
երլ սիւրտիւ , վէ պիր միլիօն գատար Ս օտուա
թէլէֆ օլտու : Պրանսա քէնտի էվաւարընըն գա-
նը իլէ պոյանըր իքէն , պաշգա սէմթէրտէ՝ վէ
ալէլ խուսուս Իթալիատա վէ Սպանիատա սաքին
օլան Ս օտուալար թէտգիգաթը Հ էրիֆ մահ-
քէմէսինին դաղէպլէրինէ օղոյօրլարըտը : Չօ-
ղունու աթէշէ եպտըլար : Ս է պու դաղէպ-
լէրի վէ գըրղընլարը էմր էտէն՝ տայիմա Իւչիւնճիւ
Իննոփկենտիոս իտի : Ս է էսիրլէրին նայըսը օգա-
տար չօղալը քի արթըգ հապսլարա սըղամաղ
օլտուլար , վէ օնլարա զաիլիլէ վէ եէյէճէք եէ-
թիշտիրէմէյօրլարըտը : Պուրատա Ս օտուալարա
գարշը օլան սէֆէրլէրին պիր գաչ փարչասընը
նազլ էտէլիմ , քի հէրքէս պու սատըգ Վպիս-
թիանլարը վէ օնլարըն զալըմ տիւշմանլարընը պիր
էյիճէ թանըսըն :

Սպանիա սինօրունտա Սինէրպ շէհրին մուհա-
ֆըզ ա՛սքէրի Ս օտուալարտան իպարէթ իտի .
սույուն գըթըղընտան փափանըն վէքիլինէ թէսլիմ
օլմաղա մէճպուր օլտուլար : () վագըթ օնլարա՝
Բօմա Լպիսկոպոսունա պիյաթ վէ իթաա՛թ էթ-
տիրմէսինի՝ պիր Բօմա փափաղը քէնտի իւսթիւ-
նէ ալտը : Ս է պու ֆիքըր իլէ օնլարա վա՛ղ
վէրմէյէ պաշլատըղընտա՝ Ս օտուալար օնա պէ-
յան էթաիլէր քի , պօշ եէրինէ զահմէթ չէքէ-
յօր . զիրա օ սէօղէր քէնտիլէրինէ քեար էթմէ-
յօր : (Մուռն իւզէրինէ՝ Ս օնթֆօրթ պէյի վէ

ժպտանքն վէքիլի պիր պէջիւք ամէշ եագտրորտը-
լար. վէ օ ամէշին իչինէ երբէք վէ գարը օշա-
րագ՝ սաղ սաղ 140 քիշի ամտըլար: Պու ա՝
զիշ շէհիտէր Ալաշըն իզզէթի իչին իլահի օ-
գույօրլարտը, վէ Վրիստոսուն իսմի ուղուրունա
խքէնձէ չէքմէյէ լայըգ օլտուգլարը իչին օնու միւ-
պարէքլէյօրլարտը: Սէ պէյէ աշիքեարէ տէտի-
լէր քի, Իւճրէթ վէ ճէզա կիւնիւնտէ՝ Բիթապ-
լար աշըլաճաղը զէման՝ սէն քէնտի զալըմըղըն
իչին Ալաշըն տիվանընտա տուրամայաճագսըն:
Սինէրպին պիւթիւն ճէմա՝ ամընտան՝ ժպտալի-
լէրին իպրամը իլէ կալընըլ իւշ գարը օնլարըն
րէճասընը գապուլ էտիպ՝ քէնտի տինլէրինի ին-
քեար էթտիլէր: Տինտար Սօտուալտի տին գալի-
լիյի իլէ գօվալայը շլարըն իչինտէ էվլէլքի Վի-
լիսէնին կիւզէլ կիւնլէրինի խաթըլարընա կէթի-
րիրէր իտի: Սէրհամէթսիզ սօլտաթլար ամթմըշ
եաշընտա պիր իսթիյար թուլթուպ էլլէրինի ար-
գասընա պաղատըլար, վէ օնու պիր թախթա
իւզէրինէ եաթըրըպ՝ գարնընըն իւսթիւնէ պիր
պէջիւք պէօճէք գօտուլար, վէ օնուն իւսթիւնէ
պիր թէնձէրէ գափատըլար, շէյլէ քի պու պէօճէք
օնուն գարնընա կիրիպ՝ օնա քէսքին աղըրլար
վերէրէք օնու էօլտիւրտիւ: Վաթէլին Շիրար-
տօ իսմինտէ պաշգա պիր Սօտուա՝ էօլտիւլէ-
վագըթ ա՝ճայիպ պիր իյիթլէք վէ տին գալիլի-
յի կէօսթէրտի: (Նու ամէշէ եագմագ իչին
պիր տիրէյէ պաղլատըգլարընտա, քէնտի ճէլ-
լատլարընա՝ «Պանա իքի թաշ վէրին» տէտի. վէ
օ թաշարը քէնտի էլլէրինտէ թուլթուպ տէտի Վի-
յէր պէն պու թաշարը եէյէճէք օլուրսամ, սիւթ
տէ օլ ուղուրունա էօլտիւլիւմ տինի ինքեար էթ-

տիյիմի կէօրէպիլիւսինիզ" : Սօնկրա թաշարը ուզազա աթըպ' կպէտի րահաթ մէքիանընա տախիլ օլտու : Արնօլտ իամինտէ պիր իթթիյարը՝ ախէր տօգուզ Սօտուալար իլէ պէրապէր եագմաղա կէթիւրտիւէր, քի օնլարըն իքիսի գարը իտի : Օնլարըն թէնի եարը պուշուգ հանտըղը զէման, Արնօլտ սէօղ իլէ օնլարա եիւրէք վէ դայրէթ վէրիր իտի, վէ հարըպուշուգ գալուլմուշ էլէրինի օնլարըն պաշնա գօյուպ' տէտի. "Տինինիզտէ գալի' տուրուն. զիրա սիզ պու կիւն ա'զիզ Սօրենցիոս իլէ պէրապէր ճէննէթտէ պուլունաճագսընը" : Սէ (ձուլուզ պէյի Րայմօնտ էնճամ շու սէօլիւ սէօլէմէյէ մէճպուր օլտու. "Պէն էյի պիլիրիմ քի՝ պէն քէնտի տէվէթիմի վէ քէնտի րայալարըմը՝ պու իյիթ ատէմլէրին սէպէպինէ դայպ էտէճէյիմ. վէ լաքին պէն՝ տէյիլ սալթ քէնտի մէմլէքէթիմտէն գօվուլմաղա՝ եա իլլա քէնտի է'օմրիւմիւ տախի օնլար իչիւն վէրմէյէ հաղըրըմ" :

Պին տէօրթ եիւզ Թարիխինտէ՝ գօվալայան-
լար գըշ օրթասընտա Բիէմօնթէտէ Բրաճէլա
տէրէսինէ կիրտիլէր։ Սօտուալար՝ պու վաճի
քիմսէլէրին քէնտի մաղարալարընը զապթ էթ-
տիքլէրինի կէօրտիւքլէրի զէման, եիւքսէք Նլի
տաղլարրնա գաշտըլար, անալար քիւչիւք չօճուգ-
լարը պէշիք իլէ ումուզլարընտա՝ վէ եիւրիւյէ-
պիլէնլէրի էլլէրինտէն ԹուԹարագ կէօթիւրիւր-
լէր իտի։ Չօգլարը գըլըճտան վէ աճլըգտան Թե-
լէֆ օլտուլար։ Նիւզ սէքսէն չօճուգ պէշիք ի-
չինտէ տօնտու, վէ չօգ վալիտէլէր պիր ալ սօնկ-
րա գասաւլէթլէրինտէն էօլտիւլէր։ Նյիճ տէրէ-
սինտէ տէօրթ եիւզ չօճուգ պէշիք իչլինտէ, եա-
խօտ քէնտի անալարընըն գուճաղընտա տիւթիւն-
տէն էօլտիւլէր, զիրա սըղընտըգլարը մալարանըն
գափուսուստա պիր պէօյիւք աթէշ եագմըշլարը-
տը։ Բրաճէլանըն վէ Գրէսսինիէրին Սօտուալա-
րը՝ պու ուգուպէթլի գըրղընտան գաչըպ՝ քէնտի-
լէրինի Տըֆլ էթտիլէր, վէ պիր տար էօլտա՝
եախօտ տէրպէնտտէ պէքլէյիպ՝ տիւշմէնի գա-
չըրտըլար։

Պին իբի եիւզ էլլի սէնէսինտէ Թէտղիգա-
թը Էլիֆ մաՏըէմէսի՝ Նէմչէսթանըն Սօ-
տուալարընա Տէր տիւրլիւ զալմլըղը էթտի, վէ
լաքին օնլար քէնտի իգրարլարընտա գաւլի տուր-
տուլար, օնլարըն աին խօճալարը աշիքեար վա՛ղ

վերելքը իտի, քի փափառեճճալ (նեո) արը, վէ
էյեր Լլաճ քէնտիլերինի՝ Լեմէսթանա Լնճիլի
վա՛ղ էթմէյէ եօլլամայալըտը, օնու թաշնար վա՛ղ
էտէճէյիտի: «Պիզ պիր եալան վէ սախթէ Լն-
ճիլ վա՛ղ էթմէյօրուզ, իլա կիւնաճլարըն ա՛ֆ-
վընը պէյան էտէյօրուզ, օ թէրթիպ իւզըէ քի
Վրիստոս Լճէնտիմիզ քէնտի Վէլամընտա էյ-
րէթմիշ տիր՝ տերլէր իտի:

Պին իւչ եիւզ օթուզ սէնէսինտէ, Լքքարտ իս-
մինտէ պիր Տօմինիգան րուճպան՝ Թէտգիդաթը
Հէրիֆ մաճքէմէսինին Տաքիմի օլուպ՝ օնլարա
փէր չօգ իսքէնճէ վէրտի: Սէ օնլարա Տէր տիւր-
լիւ զալըմլըղը էթտիքտէն սօնկրա զամիրի օյա-
նըպ՝ Սօտուալարըն պրըլմասընըն սէպէպլերինի
պէյան էթտի: Սէ Սօտուալար ֆուրսաթ պու-
լուպ՝ սէվինճ իլէ քէնտի տինլերինի իգրար էթ-
տիլէր: Պու Թէտգիդաթը Հէրիֆ Տաքիմի Լք-
քարտ՝ շաղգ թարաֆընտան միւնէվվէր օլուպ
Վրիստոս իլէ պիրլէշմէյիլէ՝ Լլաճըն ճէմա՛աթը-
նա գաթըլտը. վէ Պօղոս Րէսուլ կիպի՝ օ գա-
տար գօվալամըլ իտիյի Լնճիլի վա՛ղ էթմէյէ
պաշատը: Լքքարտ տախի գօվալալըլ չէքտի.
վէ տայիմա Րէսուլուն պու սէօզիւ իճրա օլտու,
քի «Նիսուս Վրիստոստա տինտարլըգ իւզըէ եա-
շամաղա Տէփ միւրատ էսէնլէր տախի գօվալանա-
ճապար»*: Լքքարտը շայտէլպերկտէ սաղ սաղ
աթէշէ եագտըլար:

Պիզ Լնճիլի Հէրիֆին տիւլմէնլերինին քէօր-
լիպիւնիւն սէպէպլինի՝ պուրատա զիբը էտէճէյի-
միզ օնլարըն էն քեամիլինին փափայա եագտըղը

պիր մէքթուպուն սուրէթինսէն վէ օնուն մէքհում-
լու խիւլասասընտան վէ մանասընտանէ յի աղնայա-
պիլիւրիզ, քի պէջլէ եազմըշ տըր . Գլիլիւրիմ քի
պայադը ճէմա'աթ տէրէճէսիզ վէ հէրարէթլի
ղայրէթ իլէ վէ պիզէ տանը շմայարագ' օլ մէզհէ-
պէ թապի' օլանլարըն պիր քաչընը թուլուպ ա-
թէշէ եազտլար: () Նլար սալթ սապր իլէ տէյիլ'
եա իլա պէյիպ քի սէյինճ իլէ աթէշին իշի-
նէ աթըլըյօրլար: Լա' ա'զիզ փէտէր խթէրիմ
աղնամազա քի' պու մուգազէմէթ վէ ճէսարէթ
օնլարա նէքէտէն կէլիյօր, չիւնքի օնլար շէյման
էվաւլարը տըր': Պու միսիլուէ սէյլէյիշէ պիզ
հի' թա'ճ ճիւպ էթմէմէլիյիզ . Ս օտուալար'
եալընըղ տինսիզ փափալարտան վէ ի'օմա պաշ
քեա հինյէրինէ քէօրլիւք իլէ իթա'աթ էտէն պէօ-
յիւք քիմնէլէրտէն, Քիլիսէ խատէմէլէրինին պօ-
ղուգ ա'ղալարընտան վէ շաշղըն վէ պայազը ճէ-
մա'աթտան գօվալայըշ չէքմէտիլէր, իլա Վլէր-
վօլու Քիւրնարդոս կիպի' ա'զիզ պիր ատէմսէն
տախի գօվալայըշ չէքտիլէր, նասըլ քի պալատէ
զիլըր էթմիշիզ . Պու սատըգ Քրիսթիանլարըն
մէզհէպինէ քի'մ ի'թիպար էտէպիլիւր իտի, չիւն-
քի օնլարըն տիւշմէնյէրինին իշ'նտէ ա'զիզ Քիւր-
նարդոս կիպի պիր ատէմ պուլունապիլտի, քի
պիւլթիւն Քրիսթիանլար օնուն սէօղէրինի Լւ-
լաշըն Քէլամը կիպի թուլթարլարըտը:

Թէտգիգաթը Ը էրիֆ մահքէմէսինին աթէշ-
էրի 1488 թարիխինէտէք եազըլտը . օլ վապլթ
Սէքիղինճի Խննովկենտիոս փափա' սիլահ գուվ-
վէթի իլէ իշ կէօրմէյի միւնասիպ կէօրտիւ: Ս օ-
տուալարա գարշը մէրգում 18,000 ա'սքէր գալտըր-
տը, վէ եազմա իւմիտի իլէ պիր շօգ Տիէմօնթլու

գաթօղիքներ տէ օնլարա գաթը լարար : Սէ լա-
քին Ս օտուալար օտուն գալգանլար իլէ սիլա-
լանըպ՝ պիւթիւն տէրպէնտլէրի վապթ էթսիլէր ,
վէ տիւլմէնի գօվտուլար . վէ օնլարն գարը-
լարը վէ չօճուգլարը պու էսնատէ տիղ չէօքիւպ
Լլլաճա տուա՝ էթմէյէ մէշղուլ իտիլէր , քի
քէնտիլէրինէ հարտըմ վէ սաճապէթիք էթսին :
Սափօյա պէյի փիլիպպոս՝ ատալէթ էտիպ օնլա-
րն էթտիյինի զօրպալըգ սայմատը , վէ օնլարա
իւմումէն ա՛ֆվ էթտի , չիւնքի քէնտիլէրինի Տըֆղ
էթմէյէ Տագգլարը վարտը : ()նա էյլէ աղնաթ-
մըշարտը քի , Ս օտուալար ճանափարալա պէնկ-
զէրլէր . վէ օնլարն էվտալարը սիյաճ վէ գըլ-
լը տօղալար , վէ տէօրթ սըրա տիշէրի վար .
վէ լաքին օնլարն պիր գաչընը Լիինէրօյա շէհրի-
նէ կէթիրտիպ՝ կէօղէրի իլէ օնլարը կէօրիւնճէ ,
իպքեթ օլտու , քի օնլարն Տագգընտա սէյլէ-
նէն սէօղէր մասալ ըմըշ . վէ օ վագըթտան օն-
լարա սաճապէթիք էթմէյէ պաշատը : Սէ լաքին
կէօրիւնիւր քի օնլարն Տագգընա գուրտուղու
էյի ֆիքիլէրի իճրա էթմէյէ եէթիշիր գուվլէթի
վէ Տիւքիւմէթի եօղուտու . զիրա գօվալայըշ 15:32
սէնէսինէտէք սիւրտիւ : () վագըթլարտա Լիէմօն-
թուն Ս օտուալարը քէնտի իպատէթլէրինի վէ
այինլէրինի աշիքեար իճրա էթմէյէ պաշատը :
Տէվլէթ պունու տույտուղու կիպի փափանն մաս-
լաճաթկիւզարարնն թէճամիւլիւղ վէ զու-
լումքեար թէրթիպլէրինէ չօգ հարտըմ էթտի :
Լնճաֆ Ս օտուալար ճէսարէթ իլէ քէնտիլէրինի
մէրտանէ Տըֆղ էթտիլէր . Բօմա փափաղարը
մէմէքէթի պրագըպ գաճմաղա մէճպուր օլտու-
լար . Լիէմօնթ տէրէլէրինտէն Բօմանն գուտ-

տասը տիրկիւն օլտու: Վիթապի Շէրիֆ ճիւմէթէն՝ միւսթա՛մէլ լիսանտա պասմա օլունտու. վէ պունտան հէր քէս զիյատէսինճէ իլէրլէտի. զերա 1525 սէնէսինէ գատար՝ օնլարտա Սօտուլարըն իսանընճա եալընըլ Ինճիլին թէրճիւմէսի՝ վէ Մհոլը Միթիգին պիր գաչ քիթապը պուլունուրուտու, վէ պունլար տախի էլ հազըսը իտիլէր:

Սօտուլարըն Վիլիսէլէրինին հագգընտա շիմտիքի թարիֆ էթտիյիմիլ մատտէլէր՝ պիզի էյիճէ իսքեաթ էտէրլէր, քի օնլար Ինճիլի Վիլիսէլէր իսմինէ՝ Իսլահի մէղհէպտէն հասըլ օլան Վիլիսէլէր գատար շայէսթէ տիրլէր: (Նլարըն պիսլէրճէ պինի Վրիսթիան տինինի քէնտի գանլարը իլէ միւհրլէտիքտէն սօնկրա՝ շիմտի Վուզունուն մէտհինի օգումագատարըլար, Պիզտէն էվվէլ պէյլէ հալլէրէ կիրիֆթար օլուպ տա իմանտա գապի տուրան պու գարտաշարըմըլ պիզէ էյի իպրէթ պրագտըլար, քի պիզ տէ օնլարըն եօլունու թուլթալըմ: Կէրչի օնլար էօլմիւշ տիրլէր, վէ լաքին հալա շիմտիյէտէք սէյլէրլէր:

Պահելիւն Գարդուարն հիւսիսէն :

(Սէնէ 863 — 1394)

Պոհնմիա մէմէքէթի՝ տօգուզունճու տէհրտէ
Խնճիլի Բումիսթանտան գապուլ էյլէտի : Կիւ-
րեղ վէ Սեթոտիոս իսմինտէ Սէլանիքլի իբի բուհ-
պանլար 863 թարիխինտէ Խսթանպօլտան Պուլ-
կարիսթանա՝ Յիսուս Վրիստոսու օրատա վա՛ղ
էթմէք իչին իրսալ օլունտուլար : Պուլկարիս-
թան փատիշահընըն դըզգարընտաշը Խսթանպօլ-
տա էսիր իքէն Խնճիլի թանըմաղա պաշլամը-
շըտը : Վէնտի վաթանընա տէօնտիլինտէ , քէն-
տի գարընտաշընա ըէճա էտիպ՝ օլ տախի Խսթան-
պօլտան օրայա վա՛ղճըրսը կէթիրթտի : Սէ պէօյ-
լէ գօլայլըզ իլէ միւթտէնին էլէիլէրի Պուլկա-
րիսթան փատիշահընըն սէրայընա կիրտիլէր :
Տէրլէր քի՝ Սեթոտիոս պիր մահիր ըէսսամ՝ Ը-
մըշ , վէ քէնտի հինէրի վէ մարիֆէթի իլէ
չափուճագ փատիշահ իլէ տօսթլուգ փէյտա Լթ-
միշ , վէ պիր կիւն փատիշահ օնա թէքլիֆ էթ-
միշ քի բէնտինէ զայէթ էօրֆլիւ վէ գօրգու-
լու պիր թասվ՛ր եազսըն :

Սեթոտիոս բէնտինին օրայա վարմասընըն մէ-
րամընը վէ սէպէպինի խաթրընա կէթիրի գ՝ մահ-
շէր կիւնիւնիւն ըէսմինի եազտը : Պու թասլիւր
փատիշահըն գալպինէ զ՛յատէսինճէ թէ՛սիր էթ-
տի , թէ՛վպէյէ կէլիպ վաֆթիզ օլտու : () նուն
րայալարը տա փատիշահտան իպրէթ ալըպ՝ չօղու

վաճիկը օլտուլար : () վագըթ Վրիսթիանըդ սերի'էն պիւթիւն մէմէքէթին իչինէ եայըլտը : Մէգքիւր իբի վա'ղճըլար Պոհնմիայը վէ Սօրաւ վիայը տօլաշտըլար , վէ օրալարտա էջլէ պիր դաֆէր իլէ վա'ղ էթտիլէր քի , Պոհնմիա պէյի Պօրդիվօա՝ 876 թարիխինտէ վաճիկը օլտու , վէ պու իբի շէհրտէ քիւլ իէթլի Վրիսթիան ճէմաւաթը փէյտա օլտու : Պու վա'ղճըլար Րուժ Վրիլիսէսինին ա'ղալարընտան օլուպ՝ Րօմա փափաւ սընըն հիւբիւմէթինի վէ փափաւիլէրին իւպատէթինին եանդը շըդլարընը գապուլ էթմէզէր իտի : Սօնկրաքի տէհրլէրտէ փափաւիլիք չօգ ճէհտ էթտի , քի Պոհնմիատա սապիթ օլտու : () րատա փափանըն թարաֆընտան պիր Րօմալը Լպիսկոպոս օթուրտու . վէ մէմէքէթին Րուժ Վրիլիսէսէլէրի՝ քէնտի սէրպէսթլիքլէրինի սագլայարագ՝ պէյիւք թէհլէքէլէրտէ պուլունտուլար . զիրա սայիւմա օնլարը պաշտան չըգարան վէ գօլալայանլար էքսիք տէյիլ իտի :

Պունլար պու թէհլէքէլի սէֆէրին իչինտէ Սօտուլարտան զիյատէսինճէ թագվիյէթ պուլտուլար . զիրա օնլար օն իբինճի տէհրին սօնունտա Վրանսատան գօվուլտուլար , վէ Պոհնմիայա կէլիպ օրատա չօգ Վրիլիսէլէր գուրտուլար . վէ միւսթագիլ այրըճա գանունլարը վէ փափաւըլարը վարըտը , վէ Լթիալիատաքի գարտաշարը իլէ մուհապպէթ իլէ մէքթուպլաշըպ գօնուշուրլարըտը : Սէլաքին օնտէօրտիւնճիւ տէհրտէ՝ պու մէմէքէթին իչինտէ Րօմա մէզէպինտէն մա'տա ճէմի մէզէպլէր եասագ օլտու : Պոհնմիալըլար Րուժ Վրիլիսէսի մէզէպինէ վէ այինինէ թապի օլտուգլարընտան՝ սագլանմաղա մէճպուր օլտու :

լար. վէ Յիսուս Լփէնտիմիզէ ի'պատեթ էթմէք իշին կիզիճէ վէ փէք պէջիւք թէհլիքէլէր իլէ՝ քէնտի էվէրինտէ՝ օրմանլարտա վէ մաղաւարտա ճէմ՝ օլուրլարտը : (Նլարըն չօղու մահպուս օլտու, տայագ եէտի, մալը կաղմա՝ վէ քէնտի գաթլ օլունտու : (Նտան սօնկրա արթըգ օնլարըն՝ քէնտի մէզհէպ ճէմիյէթլէրինէ սիլահաւըզ վէ ա'սքէրսիզ կիթմէյէ ճէսարէթլէրի օլմատը : (Նլարըն վա'զըլարընըն պիր գաւը շէհիտ օլտուլար : Պիշ պուրատա եալընըզ Բարակալը Գօնրատ Սթիէքնայը՝ Սօրավիալը Յովհաննէս Սիէլիէքլի վէ Սատաթիա Յանոսքիյի զիբր էտէրիզ : Պու 1394 սէնէսինտէ էօլէն Սատաթիա Յանոսքի՝ կիւնիւն պիրինտէ Պոհեմիա փատիշահը Սէնզէլէ չօգ րիճալար հուզուրունտա Պոհեմիատա օլաճագ մէզհէպ սէֆէրէրինի վէ օնուն խալէֆի Սիգեսմունտուն պաշընա կէլէճէք պէլլարը փէշին խապէր վէրտի. վէ տալի օնուն էվատընըն վագըթսըզ էօլլուիւնիւ վէ Գունսլատ Փամիլեասընըն պախտավէր Փագաթ գըսսատէվէթինի պէյան էյլէտի : Սէ տէտի քի, «Պու Փամիլեանըն փատիշահըղը հսնասընտա պիր գուվվէթսիզ վէ սիլահսրզ ճէմա'թ չըգաճագ, վէ սահիհ տին իշին չօգ զայրէթ էտէճէք. վէ քէնտի տիւշմանլարընտան սըգընթը չէքտիքճէ արթաճագ : Սէլաքին իշինիզտէն պիրիսի փէք չօգ եաշայըպ՝ պու շէյլէրի կէօզիւ իլէ կէօրէճէք" : Պու տէտիյի ատէմ Սէնչէսլասըտը, քի փիր իլթիյար օլտու, վէ չօգ տէֆա պու փէյղամպէրլիյի դարտաշարա նագլ էտէր իտի : Յանոսքի՝ քէնտի վէֆաթընտան պիր ազ էվվէլ՝ քէնտի քիթապընտա Տէճճալըն իւզէրինէ պու միսլու պիր փէյղամպէրլիք եազտը :

Փ Ը Ս Լ Փ

Յոնանէս Ս ԷԼԷՖ : Յոնանէս Զոն :

(Սէնէ 1324 — 1415)

Պոհեմիատա Ինճիլի վա՛ղ էտէնլերին էն մէջ
հուրու Յովհաննէս Զուս խոի , քի Բրաւա-
տա Վիլիսէ չօպանլըդ վէ խօճալըդ էտէր խոի :
Սէրգուժ՝ Վիթապը Շէրիֆլէրի տիգգաթ
իլէ թէճէսսիւս էտիպ՝ Բօմա Վիլիսէսինին չօգ
եանդըլըդլարընը պուլմուշուտու : Յիսուս Ի-
ֆէնտիմիլ՝ Յովհաննէս Ս Էլիֆ նամ Ինկիլիզ
ալիմ տին խօճասընըն քիթապլարընը օնուն է-
լինէ կէշիրտիպ՝ կերէքլիյի թէքմիլէն օնա թա-
նըթար :

Ս Էլիֆ 1324 թարիխինտէ տօղտու . պու ա-
տէմ քէնտի տէրէճէսիլ իպաստէթքեարլըդը իլին՝
վէ պէջիւք մա՛լիւմաթը իլին ա՛ղիմ շէրէֆ վէ
Իթիպար պուլմուշուտու : Վուվվէթ վէ ճէսա-
րէթ իլէ տիլէնճի բուհպանլարա՝ Փափալարըն
զուլումաթլարընա վէ Բօմա Վիլիսէսինին գա-
պա վէ պօզուգ ային ու ա՛տէթլերինէ գարշը գօ-
րուտու : Շէմի՝ Վիթապի Շէրիֆի Ինկի-
լիզէյէ թէրճիւմէ էթտի , վէ օնլարըն օգունմա-
սընա ա՛ղիմ զայրէթ իլէ խալգա նասիհաթ էտէր
խոի : Սէրգուժ՝ Վիլիսէ խատէմէլէրի իլէ վա-
ֆիր ճէնք էթտիքտէն սօնկրա՝ 1384 թարիխին-
տէ բահաթ վէֆաթ էյլէտի : Օնուն Վիթապ-
լարը՝ կերէք քէնտի մէմլէքէթինտէ վէ կերէք սայը

սէմթէրտէ փէք չօգ ատէմ ճէլայ էթտի : Ա իք-
 լիֆ քէնտի էօլիւմիւնտէն 28 երլ սօնկրա՝ հերե-
 տիկոս տէյիւ հիւքմ օլունտու , վէ Փափա օնուն
 քէմիքլէրինի մէզարտան չըգարտըւ եագտըտը
 Ա էլաքին պու միսիլու ճահիլ սօֆուլուգ նէյէ՝
 եարարտը : Ինճիլին թա՛լիմաթլարընը վա՛ղ է-
 տէն Ա իքլիֆին տէրսլէրի՝ օնուն շայիրտլէրինին
 գալպինտէ եաշամագտայրտը . վէ էն քէսքին դօ-
 վալայըշար օնլարըն գալպինի թէպտիլ էտէմէ-
 տի . վէ օնուն շայիրտլէրինէ՝ Ա իքլիֆի եախօտ
 Ա օլլարտ տէրլէր իտի : Ա իքլիֆին քիթապլարը
 Պոհհամիայա պէջիւք պիր ըլըգ վէրտիլէր . վէ
 էսքի Ա օտուալար օրատա օնլարը տէրէճէսիզ
 սէվինճ իլէ գապուլ էթտիլէր : Ա է հէփսինտէն
 զիյտաէ Յովհաննէս Հուս՝ Բրազլը Լըքեպիս-
 կոպոս Ապինէք՝ Ա իքլիֆին քիթապլարընը մէյ-
 տանտա եագտըղը զէման օնա թարաֆկիր չըգ-
 տը : Պու Լըքեպիսկոպոս օգատար ճահիլ իտի
 քի , պու մէսնէտէ էրտիյի զէման՝ հիչ օգոււմագ
 պիլմէզ իտի , վէ օ զէման էյրէնմէյէ պաշաւտը .
 պուլնտան անղաշըլըր քի օ՝ քիթապլարը քէնտի
 էֆէնտիսինին՝ եա՛նի Փափանըն կէօղիւնէ խօշկէօ-
 րիւնմէք իչիւն եագտը , զիրա օնլարը քէնտի սաշա
 օգոււմամըտը , վէ օգուսա տա՝ իչինտէ զարարը
 պիր շէյ օլուպ օլմատըղընը անկլայամաղըտը : Պա-
 գաթ Յովհաննէս Հուս՝ Լըքեպիսկոպոսա գարշը
 տուրտուղու իչիւն՝ վէ Բօմա Վիլիսէսինին օնուլ-
 մազ եարասընը պէյան էթտիյի իչիւն՝ քէնտի-
 նէ փէք չօգ տիւշման փէյտա էթտի : Փափա օնու
 աֆօրօզ էյլէտի , Վիլիսէտէն թարտ էթտի վէ
 օնուն ճէմի՝ օթուրաճագ վէ սաքին օլաճագ եէր-
 լէրինի լանէթ ալթընա դօտու : Հուս տախի՝ Փա-

փանըն Վրիստոսուն գուլարընը հիւքմ էթմէյէ հագգը վէ հիւքիւմէթի եօգ տուր տէյէրէք՝ Բրահատան չըդտը , վէ օ ճիվարտաքի շէհրէրտէ վէ քէօյլէրտէ՝ օրմանլարտա վէ չիֆթլիքլէրտէ վա՛ղ վէրիւր իտի . վէ քէնտի գարտաշլարընը իմանտա սապիթ էյլէմէք ի զըէ՝ կ'իւզէլ մէքթուպլար վէ մէշհուր քիթապլար թէլիֆ էտէր իտի :

Ալլահըն պու սատըգ գուլու քէնտի Լշֆէնտի-սինին իզլէթի իչիւն պիր եէնի զայլէթ իլէ չալը-շըր իքէն , Վրիստէյի խարապ էտէն քէօթիւլիւք-լէրի տէֆ՝ էթմէյէ պիր եօլ պուլմագ իչիւն՝ վէ խուսուսա փափալարըն էթտիյի եօլսուզուպլարը մէքս էթմէք իչիւն՝ Վօնսթանչատա պիր ումուփի սինադոս ճէմ՝ օլույօրուտու : Զօգ փափալար՝ չօգ սէնէլէրտէն պէրի փափալըգ թաճը իչիւն պիրի պիրլէրի իլէ նիզա՝ էթմէքտէ իտիլէր : ()նլա-րըն պիրի՝ օլան օլ ասիրին փափասը Եիրմի իւչիւն-ճիւ Զովհաննէս՝ զայլէթ մուրտար վէ մէքրուհ թա՛պիաթլը պիր ատէմ իտի . վէ պու ճիւմլէ իլէ իսքեաթ օլուպ՝ 1414 թարիխինտէ՝ Վօնսթանչա սինադոսունն ճէմ՝ օլմասընա իրատէ պույուր-տու , քի օրատա 34 Վարտինալ՝ 20 Լ'քքէպիս-կուպոս՝ 160 Եպիսկուպոս՝ 250 Պաշ փափաղ՝ 4 Լչէքթօր պէյլէր՝ 20 Տուգա պէյլէր՝ 80 Վօնթրիճալար՝ 700 Վափալիէր քիպարլար վէ սայիր մէսնէտտար ատէմլէր պուլունտուլար : Զովհան-նէս փափա տախի օրայա տախիլ օլտու . վէ լաքին պու սինադոսուն քէնտի հագգընա խայըրը օլ-մայաճաղընը ագտէմինտէն աղնամը շըտը : Մինա-դոստա գապահաթլը պուլունտու . վէ օնուն էթտի-յի ըէզալէթլէրի տէֆթէր էտիպ օրատա օնուն եիւպիւնէ գարշը օգուտուլար . շէօյլէ քի՝ իսթի՝-

Փասընը վերմէյէ մէճպուր օլտու : Աիգեսմունտ
Իմիէրաթօր վէ սինադոսուն ա'զալարընըն չօղու՝
պու իսթի'ֆատան օ գատար խօշանտըւար քի, տէր
ագապ Ալլահ թէշէք քիւր տուա'լարը օգումա-
ղա պաշատըլար : Ալէլաքին փափանըն ասլա ֆիքրի
վէ մէրամը հօղուտու, քի քէնտի սէօզնետէ
տուրսուն. վէ հէր նէ գատար օնու կէօզնիւլէր ի-
լէ վէ թէգայիւտ իլէ կէօզնետիւլէր իտի իսէ տէ,
պու ճիւմլէ իլէ օ՝ արապաճը գըյաֆէթինէ կիրիպ'
թէպտիլէն Հաֆֆուզ շէհրինէ գաշար : Ալաքին
օրատա օնու թութուպ' թէքրար կէրի Վօնսթան-
չայա կէթիրտիլէր, վէ օրատա գալէպէնտէթ-
տիլէր, քի քէնտիսի տախի Յոլհաննէս Հու-
սու օրատա մահպուս էթմիշ իտի, վէ օլ վադը-
թա գատար օ զավալը օրատա օթուրույօրու-
տու : Պէյլէճէ Յայանութիւնիւն () նիւշիւնճիւ
Պապընըն օնունճու այէթինտէ թէհտիտ օլունան
քէլամ' օնուն հագգընտա թէքմիլ օլտու, քիտէր .
"Վլէր պիր քիմնէ պիրինի էսիրլէյէ սիւրէրսէ, օ՝
էսիրլէյէ կիտէճէր" :

Հուս' Աինադոսուն հուղուրունա չըգմաղա տա-
վէթ օլունտուղունտա՝ Վօնսթանչայա սէրպէսթ
վէ էմին կիտիպ հինէ օնտան սաղ սէլիմ տէօնմէ-
յէ՝ 1414 'Աղեմքեր այընտա Իմիէրաթօրտան
պիր աջը ֆէրման ալտը : Ալէլաքին օրայա եէ-
թիշտիյի կիսի՝ պու ֆէրմանա մուղայիր հարա-
քէթ էտէրէք՝ հերետիկոսարա օլունան վա'տըն իճ-
րասընտա պուլունմագ լաղըմ տէյիլ վէսիլէսի իլէ
մահպուս օլունտու : Յոլհաննէս Հուս օրատա
պէրէմէրտէ իտի. վէ Յիսուս Քրիստոսուն խաթ-
րը իշիւն հէր սըգընթըյը վէ էգէյէթի չէքմէյէ
գաթլանտը : () գարանլըգ զընտանըն իշինտէ օնուն
ըշըղը վէ ճէմի' թէսէլլիսի Յիսուս իտի :

Պոհեմիա մեծիսինհն չօգ ա՛ղալարը՝ վէ տախի
ՍօրաՎիանըն պէյլէրի՝ Խմիէրաթօրա վէ սինա-
դոսա արզուհալար թագտիմ էթտիլէր, քի շու-
սու ազատ պրագսընլար . վէլաքին արզուհալարը
տինկլէնիլմէտի : Սէրգուլմ՝ իւչ տէֆա՝ սինադո-
սուն հուզուրունա չըգտը . վէ օնա իպրամ էթտի-
լէր քի վա՛զ էթտիյի թա՛լիմաթլար պապընտա
սէօղիւնիւ կէրի ալսըն . վէլաքին օ՝ «Լյէր պէնի
Վիթապը Շէրիֆլէրին քելամլարը իլէ իս-
քեաթ էթմէզսէնիզ՝ սէօղիւմիւ կէրի ալմամ» տէ-
յիւ ճէվապ վէրտի : ()նտան սօնկրա օնու փա-
փաղըրգտան աղէթտիլէր , վէ հագգընտա հերե-
տիկոսըուգ սիճիլի միւթէալիգ պուրուլարագ՝
աթէշ իւթիւնտէ էօլմէյէ հիւքմ էթտիլէր : Ըն-
տէն օնուն պաշընա քեաղըտտան պիր շապգա գօ-
տուլար , քի իւթիւնտէ շէյթան թասվիլլէրի
եաղըլմըշտը . վէլաքին մէրգուլմ՝ ()իսուսուն քէն-
տիսի իչ՛ւն պաշընա տիքէնլի թաճ գօտուղունու
միւլահապա էտէրէք՝ պուլ ըէզալէթ նիշանընը թա-
շըմաղա օնուն խաթըր իչէւն սէվինճ իլէ թէհամ-
միւլ էյլէտի : ()նուն հաքիմլէրի օնա գարշը պու-
րապըթասըզ սէօլլէրի՝ եա՛նի «Ալիզ սէնին ճա-
նընը ճէհէննէմին շէյթանլարընա թէսլիմ էտէ-
րիլ» սէջլէտիքլէրինտէ , օ՝ «Եա՛ Լէֆէնտիմ ()ի-
սուս՝ պէն քէւտի ըուհուսուն սէնին էլինէ վէրի-
րիմ, վէ պէնիմ ճանըմը սանա թէսլիմ էտէ-
րիմ, զիրա սէն օնու սաթըն ալտըն» տէյիւ չա-
ղըրըր ըտը : Վէ օնու իսքէնճէ եէրինէ կէօթիւր-
տիւքլէրի վագըթ , պիւթիւն ճէմա՛աթըն հուլու-
րունտա քէնտի սուչսուղընուղունու իգրար էտէր ի-
տի : Ըթէշէ եազլաշտըղընտա՝ տիզ իւթիւնէ
կէլիպ՝ էօլէ պիր աշգ ու հէրարէթ իլէ տուա՝

էթտի, քի օրատա պուլունանլարըն չօղու եիւր-
սէք սէս իլէ տէտիլէր քի, «Պիզ պէօլէ պիր ա-
տէմին նէ՛ գապահալի իշլէյէպիլմիշ իտիյինի աղ-
նայամայօրուզ • անճագ պունու կէօրիյօրուզ քի,
շիմտի Ալլահա ա՛լա տուա՛լար էտէյօր» : Հուս
խսթէտի քի ճէմա՛աթ իլէ սէօլէշսին • վէ լաքին
փաշադին պէյի պրագմայրպ՝ էմր էթտի քի չափու-
ճագ իլամըն իճրասընը էթսինլէր : () վագըթ
Յովհաննէս Հուս եիւրսէք սէս իլէ՝ «Եա՛ Լի-
ֆէնտիմ Յիսուս՝ պէն պու եզիյէթլի էօլիւմէ
սէնին մուհապպէթին իչիւն ալագ կէօնիւլիւ-
լիւք իլէ թէհամիւլ էտէրիմ, վէ սանա րէճա
էտէրիմ քի, պէնիմ ճիւմէ տիւշմանլարըմա ա՛ֆվ
էտէսին» տէտի : () նուն պօյնունու պիր տէմիր
զինճիր իլէ վէ սըրթընը ըսլագ իփլէր իլէ պիր գա-

զըզա պաղատըլար , վէ էթրաֆընա օտուն վէ սա-
ման եղդտըլար : Փալաղին պէյի պիր գաչ քեր-
րէ էթմիշ իտիյի կիպի՝ քէնտինին վա՛ղ էթտիյի
Թա՛լիմաթլարը ինքեար էթսին տէյիւ օնա նասի-
հաթ վէրմէք իչինն թէքրար եանընա եազլաշտը-
լաքին կերէքլիյին սատըգ շահիտի՝ « Հէր նէ քի
եազտըմ վէ էօյրէթտիմ իսէ , ինսանլարըն ճա-
նընը շէյթանըն հիւքիւմէթինտէն գուրթարմագ
իչինն եազտըմ վէ էօյրէթտիմ . վէ շիմտի քէնտի
Թա՛լիմաթլարըմը քէնտի գանըմ իլէ միւհրլէտի-
յիմէ զիյատէսինճէ սէվինիրիմ » տէյիւ ճէվապ
վէրտի : Ընիտէ Փալաղին պէյի կերի չէքլտի , վէ
օտունլարը եագտըլար . վէ Հուս օլ քէնտի է՛օմ-
րիննիւ իւզէրինէ ֆէտա էթտիյի Խի՛ն իֆարընն
պիթ փայընը օգուժաղա պաշլատը : Վէ աթէշին
ա՛լէվլէրի օնուն էթրաֆընը սարտըղլարը զէման ,
օ երեքսէք սէս իլէ տերիտի . « Այա՛ սաղ Ընահըն
Օղու (Յիսուս Վրիստոս) պանա մէրհամէթ էյ-
լէ » : Պու սէօղիւ իւչիննճիւ տէֆա՝ թէքրարլատը-
ղընտա ըիւզկեար իլէ տիւթիւնտէն սէսի քէսիլտի :
Պու ճիւմլէ իլէ պիր գաչ տագիգա տահա տու-
տազլարընը օյնաթտը , վէ գուվվէթի քէսիլիպ
պաշընը էյտի : Յիսուս օնուն ճանընը քէնտի
ճէննէթինէ գապուլ էյլէտի : Պու մութլուլու
շէհիտ՝ 1415 թարիխինտէ Յուլիսին Տարնտա , սա-
պահլայըն սա՛աթ 11 տէ , պէօյլէ պիր էօլիւմ իլէ
էօլտիւ . վէ օնուն քիւլլէրինի Խէնօ սոյուլն իչի-
նէ աթտըլար : Իէօրլին նամ Օվիչէրալը մէշուր
միւէրրիիս պու զուհուրաթը նագլ էթտիյինտէ
պէօյլէ տէր . « Անսթանչատա փէք չօգ փափազ
վարըտը , վէլաքին օնլարըն էն էյիսինի եագտըլար » :

ՓԱՍԼ ԺԱ

Բրախմա Զերոնիմոս : Տեղանքն Կերեճեալէ Եւթեմի :

(Սէնէ 1415 — 1458)

Յովհաննէս Զուսուն Զերոնիմոս իսմինտէ պիր
տօսթու վարրտը քի Բրախմա վաղ իտի . վէ
Զուսուն մահպուս օլտուղու վագըթ՝ չօդ չալըտը
քի գուրթարսըն : Զերոնիմոս գասավէթ իլէ վէ
գաւպի գըրըգ Գօնսթանչատան Բրախմա տէօն-
տիւյիւնտէ , Տերետիկոս տէյիւ մէրգուսն թութ-
տուլար վէ Գօնսթանչապ կէօթիւրտիւլէր . վէ
օրատա օնու զինճիւլէր իլէ պաղլայըպ՝ Սուրբ Պօ-
ղոս գուլէսինին գարանըգ զընտանընա գօտուլար
(Նուն էլէրինի վէ այագլարընը խաչվարի պիր
տիրէյէ պաղլայըպ՝ եիւզիւգօյուն եաթըրտըլար ,
չէօյլէ քի ասլա օթուրմաղա գատիր տէյիւ իտի .
վէ 340) կիւն պէօլէճէ պու Փէնա Տալտէ վէ է-
ղիյէթտէ գալըր : Զերոնիմոս պու աղիւմ իսքէն-
ճէլէրէ տայանմայըպ՝ քէնտի տինին ինքեար էթ-
տի վէ Զուսա լա՛նէթ օգուտու : Գագաթ պու
տիւլմէքտէն չափուգ փիւլման օլտու , վէ իքինճի
իսթինթագտա կերչէքլէյի իգրար էյլէտի : Տէրա-
գապ օնու Զուսուն շէճիտ օլտուղու եերէ կէօ-
թիւրտիւլէր , վէ օրատա տիրի տիրի եագտըլար :
Պու Տալտէ օնուն իւզէրինտէ պէօյիւք պիր
սէվինճ կէօրիւնիւրիւտիւ . վէ Մլաճա Տամու ու
սէնալէր օգույարագ Բուհունու թէսլիմ էյլէտի
(՝) ճէլատա Մլաթէշի եա՛գ , վէ խըզմէթինի թէք-

միլ էլէ . էյեր պէն էօլիւմտէն գօրգայըտըմ պէն քէնտի:մի գօլայ հըֆլ էտէպիլիւրիտիմ" տէտի : Լթէշին էօնիւնտէ պէօյլէ պիր գալիլէք վէ իյիլթլէք կէօսթէրտիյինտէն՝ Խնճիլին տիւշմանլարընը ութանտըրտը : Պիրալ վագըթտան սօնկրա Լքինճի Պիոս իւնվանի իլէ թախթա ճիւլիւս էտէն Յօվհաննէս Աիլ վիոս Փափա Հուսուէն վէ Բրահալը Հերոնիմոսուէն հագգընտա սէօյլէր իքէն՝ տէր իտի քի , "()նլար աթէշին իւսթիւնէ էօյլէ պիր չըգտըլար քի , սայքի զիյաֆէթէ օթուրոյօրլարըտը . վէ օնլարըն սէօհպէթլէրինտէ հիչ պիր գօրգու կէօրիւնմէտի : ()նլար ալէվլէրին իչինտէ սօն նէֆէսլէրինէտէք համտ ու սէնալէր օգուտուլար" :

Եյեր Վրիսթիանլարըն իչինտէ Յօվհաննէս Հուս վէ Հերոնիմոս կիպի ատէմլէր զուհր էթտիյի զէման՝ քէնտիլէրինէ Լլահա շիւքը վէրմէք ֆարզ ըսա , օնլար՝ Վրիստոսուէն պու սատըգ գուլարընըն պու սէֆիլլէք տէրիսինի պէօյլէճէթէրք էթտիլլէրինի կէօրտիւքլէրի վագըթ՝ քէնտի ճէսարէթլէրինի տէ զայպ էթմէմէլի տիրլէր : Օլրա ճէմի՝ իւմիտ էտէպիլէճէյիմիլ զաթլարտան եալընըլ պիրիսինի թէրք էթմէմէլիյիլ . վէ օ՝ նէ՝ Պօնսթանչատա եանա պիլիւր , վէ նէ տէ Բօմատա մահպուս օլապիլիւր : Վիմին հագգընտա սէօյլէտիյիմի պիլիւրսինիլ : Վէնտի սատըգ գուլարընըն էլի իլէ էյլլէքլէր էտէն եալընըլ օ տուր . քէնտիսի իսէ օնլարըն հիչ պիրիսինէ միւհթաճ տէյիլ տիր , վէ քէնտի պաղէսինի՝ իշճիլէրի վէ գափուճուլարը օլմատըղը վագըթ տախի պագապիլիւր վէ կէօգէտէպիլիւր :

Հիսուսուէն ճէմի՝ սատըգ գուլարընըն Հինտիսթանըն Պանիան աղաճընա պէնգէտէպիլիւրիլ , քի

օնուն տալարը եերէ տիքիտիբտէ, եէնիտէն քօօր
 սալապ՝ սայլըրդ շահլար վէ տալար Փըշքըրը-
 լար, վէ եինէ աղաճլար օլուրլար . վէ գուշար կէ-
 լիպ օնլարըն իւսթիւնտէ եուվա եափարլար : Աէր-
 չի Հուա էօլմիւշ իտի, վէ լաքին՝ օնուն օլ ու-
 ղուրունա էօլտիւյիւ տա՛վա էօլմէմիշ իտի : ()նուն
 էօլիւմիւ՝ օնուն վա՛ղարընըն վէ քիթապլարընըն՝
 եախօտ Ինճիլին Տիսապսրդ շայիրտէրինի վէ թէ-
 վապիլէրինի մէյտանա չըգարտը : Հուսուն վէ Հե-
 րոնիմասուն շէհիտ օլմալարընտան պիր երլ սօնկ-
 րա՝ 1416 թարիխինտէ 1 օտիլի Յակոբ Եպիսկո-
 պոս՝ Գօնաթանչա Սինադոսունտա սէօյլէտիյի
 էօրֆիւ սէօհպէթտէ իգրար էտեր քի, « Եթէ
 իսքէնճէտի պու իքի հերետիկոսլար հագգընա փեք
 քիւշիւք պիր շէյ սայլըրը . զիրա օնլարըն վա՛ղ
 էթտիյի մէքրուհ թա՛լիմաթլար Ինկիլթէրայը՝
 Ֆրանսայը՝ Իթալիայը՝ Մաճարիսթանը՝ Բուսի-
 այը՝ Իթմանիայը՝ Լէհի՝ Եթէսթանը վէ պիւ-
 թիւն Պոհնմիայը զէհիւլէմիւշ տիր » : Հուսունթա՛
 լիմաթլարընըն պէօյլէ չափուգ եայըլմասընա հիչ
 թա՛ճհուպէթմէմէլիյիղ . զիրա օնլար սատէ Հե-
 րիթ՝ Բիթապլարըն էօյրէթտիյի թա՛լիմաթլար զը-
 տըլար, քի տայիմա 1 օտուալարըն վէ օ մէմլէքէթ-
 լէրտէ եայըլմըլ օլան ճէմի՝ Ինճիլի Վրիսթիան
 լարըն ինտինտէ միւթէպեր իտիլէր, վէ Հուսուն
 էօլիւմիւ եինէ պիր էօմիւր իլէ օնլարը ճանլաթտը
 թարիլիս 1417տէն՝ 1458տէք , Եթէսթանըն
 պիր գաչ մէմլէքէթլէրինտէ՝ մէսէլա Սօրմտա՝
 Սփայրտա՝ Ուաթիլպոնտա՝ Պերլինտէ՝ Մալտե-
 պուրկտա վէ Սթրալսունտա պիր չօգ շայիրտ-
 լէր պու միսիլու իսքէնճէ իլէ էօլտիւլէր :

Ֆ Ը Ս Լ Ժ Բ

Վրէժեպետի Վրէժնէ : Թագաւորաւոր :

(Սէնէ 1415 — 1424)

Տոլմաննէս շուսուն եանմասընըն խապերի Պոհեմիա վէ Մօրավիա մէմէքէթէրինէ եւ թիշտիյինտէ, օնուն հիսապարզ տօսթլարը զեյա-տէսինճէ աճը տույտուլար : Վէ այալէթէրին ճէ-մի՝ պէյլէրի՝ եիւզ Վափալիէր քիպարլար՝ շուսուն սուչսուզլուղունու պէյան էթմէք իշիւն, վէ քէնտի տինլէրինին ուղուրունա քէնտի վարիյէթ-լէրինի վէ էօմիւրլէրինի թէլէֆ էթմէյէ հազըր օլտուգլարընը խապեր վէրմէք իւլըն՝ սինադոսա քէնտի իմզալարը իէ պիր մէքթուպ եազտըլար : Պոհեմիանըն Վրիսթիանլարը իւք հայըշ իլէ՝ պու շէհիտին իսմինի իզգէթէտիլէր . վէ տախի իսթէտիլէր քի հէր սէնէ օնուն եօրթուսունու թութսունլար : Պագաթ փափանըն հիւքիւմէթի քէնտի պաշատըղը վէ գուրտուղու իշի տայիմա իլէրի կէօթիւրմէյէ մուգայէտ օլտուղունտան՝ շուսիլէրի գօվալամաղա պաշատըր : ()նլարը ա-ֆօրօղ էյլէտի, մալլէրինի զապթ էթտի, վէ մահ-պուս էթտիքտէն մա՛տա՝ օնլարա հէր տիւրլիւ իսքէնճէլէրի վէրտի : Վէ օնլար եապանի հայվա-նաթ կիպի տաղտան տաղա գաշտըլար, վէ թու-թուլանլար էսիր՝ սաթըլտըլար : Աղ վագթըն մապէյնինտէ 1600 քիշի Վութթէնպէրկին մա-տէնինտէ թէլէֆ օլտուլար : Վէ 1419 թարիւ-

խինտէ Հոսիւկերտէն պիր փափազ թուծուպ՝ շիշ իլէ էլլէրինի տէլտիլէր, վէ սօնկրա օ տէլլէրաէն իլիլէր կէշիրիպ՝ պիր աղաճա պաղւատըլար, վէ օնու տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար :

Ինճամը Հոսիւկեր քէնտի տիւշմանլարընըն քէնտիլէրինէ խըյանէթճէ հարաքէթլէր էտիպ՝ քէնտիլէրինի պիւթիւն պիւթիւնէ թէլէֆ էթմէյէ թէհտիտ էթտիքլէրինի կէօրիւնճէ, քէնտիլէրինի հըֆըլ էթմէյէ պաշատըլար : 1419 թ. ըիլինտէ պիր սիւրիւ Ռամա փափաղըլար՝ Լֆէնտիմիղին Լ՝շայը Շէրիֆինի շարապ վէ էքմէք իլէ իճրա էտէնլէրին պիր ճէմիյէթինի պասըպ՝ տարմատաղըն էթտիլէր : Օլ վագըթ Հոսիւկերին Քիւլսէ խատէմէլէրի քէնտի թէվապիլէրինի թօփլայըպ՝ օնլար իլէ պերապէր պիր եիւքսէք պայըլըն թէփէսինէ չէքիլտիլէր : վէ օրատա՝ Լլէհհըն խըլմէթինի վէ Լ՝շայը Րապպանինին զէքրինի էտա էթմէք իչիւն՝ իպատէթիսանէ պիշիմինտէ պիր չատըր գուրտուլար : Օ պայըրը թաքօր տաղը թէսմիյէ էթտիլէր : վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ քէնտիլէրի տախի թաքօրլուլար տէնիլտիլէր : Օ ճիվարտաքի Քիւլսիլանլար պոնլարըն եէրինի տուլտուգտա՝ էրքէք վէ գարը օլարագ օրայա գօշտուլար, վէ վաղար տիյնէմէք իչիւն վէ Լֆէնտիմիղին Լ՝շայը Շէրիֆինի ալմագ իչիւն պէօլիւք պէօլիւք օլտուլար : Կիւնիւն պիրինտէ օրատա 42,000 ճանտան զէյատէ Լ՝շայը Րապպանիյէ իլհագ օլտուգլարը վար :

Փափաղիլէրին պաթըլըգլարընը ըէտտ էտէն Յովհաննէս Հոսուն ճէմի՝ շայիրտլէրի վէ Պոհեմիանըն ճէմի՝ Վ օտուլարը թաքօրլուլար գաթըլըլար, վէ Յովհաննէս Օլքսա խմինտէ

Պոհեմիալը քիշիզատենին պիրինի քենտիլերինէ պաշ էթտիլեր։ Օխսքանն քիւչիւք եաշնտան պէրի պիր կէօզիւ քէօր իտի . վէ 1420 տէ՝ Ուսա պի գալէսինին մուհասէրէսինտէ օ պիր կէօզիւնիւ տէ ղայպ էթտի . պու ճիւմլէ իլէ՝ խիթ պիր ճէնէրալ ըտը , վէ քենտի ա'սքէրլէրի իլէ չօգ տէֆա՝ ֆիւթուհասթլար էտէր իտի . վէ լաքին տայիմա Վրիսթիանճա ալչագ կէօնիւլիւլիւք էթմէլ իտի։ Սիգեսմունտ Խմիէրաթօր 1421 թարիխինտէ՝ օնա գարշը Պոհեմիայա 150,000 ա'սքէրտէն իպարէթ պիր օրտու եօլատը , քի պիւթիւն եօլտա Հուսիլէրէ վէ հերետիկոսլարա գարշը ճէնքլէշիլլէր իտի։ Ղ'էմի՝ էսիր թու.թտուղու Պոհեմիալըլարը՝ Հուսի տէ օլմասայրտըլար՝ մէրհամէթ էթմէյէրէք աթէշէ եագարրտը . զիրա ճէմի՝ Պոհեմիալըլար օնլարն կէօզիւնէ մութլագա հերետիկոս կէօրիւնիւրիտիւ։ Սիւնիւն պիրինտէ 60 սիւվարիտէն իպարէթ պիր պէօլիւք ա'սքէր՝ հիլէպազլըղըլա Լրնտօսթէվիէզին Վիլիսէ չօպանընը Սէնչէսլաս նամ քիմնէյի թու.թտուլար , քի օ՝ ղայէթ տինտար վէ ճիւմլէյէ սէվիլիւլիւ պիր ատէմ իտի . վէ օնու քենտի վէքիլի իլէ պէրապէր Հուսիսիւնիզ տէյէրէք օրտույա չէքիշտիրտիլէր։ Վօմանտանթ օնլարը եպիսկոպոսա՝ վէ եպիսկոպոս տա ճէնէրալա եօլատը։ Պուլարա հէր տիւրլիւ էզիլէթի վէրտիքտէն սօնկրա , քենտի հերետիկոսլուգլարընը թէրք էթմէյէ զօրլատըլար , եօղուսա՝ «Սիլի եագարըզ» տէտիլէր։ Սէնչէսլաս քեամիլ պիր սէրպէսթիլիլ իլէ ճէվապ վէրտի քի՝ «Խնճիլ մաթլուպ էտէր , քի ճէմա'աթ Յիսուս Լէֆէնտիմիզին գատէհինտէն իչսին . էվվէլ զէմանն Վիլիսէսի պուլնուն էօրնէյինի պիզէ վէրմիշ տիր . վէ

պիզի՞ տինխիզ պունու պիզէ թէնպի՛ճ էտեր :
 Եւ յի՛ն խէ Եւքի Լ՛հար պողուն , վէ Խնճիլի եօղ
 էտիպ Տիէն չըգարըն" : Պու սէօհպէթի սէօյլէ-
 տիյի կիպի , ա'սքէրին պլլի տէմիր էլտիվէնլի էլի
 իլէ օնա էօյլէ պիր գուվլէթլի շամար վուրտու-
 քի հէր թարաֆընտան գան ֆըշ գըրտը : Եւ թէ-
 սի կիւնիւ մէրգումու վէքիլի իլէ պէրապէր ա-
 թէշին Լանընա կէօթիւրտիւլէր . վէ օնլարըա պէ-
 րապէր իւչ իիթիյար քէօյլիւ՝ վէ եէտի եաշն-
 տա վէ օնպիր եաշնտա տէօրթ չօճուգ կէօթիւր-
 տիւլէր , քի սէպաթըլա քէնտի տինլէրինի իգ-
 րար էթմիշէր իտի : () Նլարըն Լանընտա տուրան-
 լար պիր գաթ տաճա օնլարա նասիհաթ վէրտի-
 լէր քի քէնտիլէրինէ գըյմաօրընլար՝ վէ քէնտի
 է'օմիւրլէրինի գուրթարմագ իչին քէնտի հերե-
 տիկոսլուգլարընըրէտտ էթսինլէր : Վ Էնչէսլաս պիր
 սատըգ չօպան կիպի ճէվապ վէրիպ տէտի . "Եւ չ
 կէօթէրմէսին քի պիղ սիզին նասիհաթընըղ
 թութալըմ : Պիղ պու միսիլու էօլիւմէ տէյիլ
 պիր քէրրէ՝ իլա եիւղ քէրրէ թէհամիլէ էթ-
 մէյէ հաղըր ըղ . կիւնէշ կիպի աշիքեար օլան Խն-
 ճիլին կէրչէքլիյինի ինքեար էթմէք գապիլ տէյիլ
 տիր" : () վագըթ ճէլատլար աթէշի եագտըլար :
 Վ Էնչէսլատ՝ պիր չօպանըն սէվկիլիւ գուզու-
 լարընըր գուճաղընտա թաշըտըղը միսիլու չօճուգ-
 լարըր գուճաղընա ալտը , վէ ա'լէվլէրին իչինտէ օն-
 լարըլա պէրապէր պիր տուա՝ օգուտու : Զօճուգ-
 լար տէրագապ էօլտիւլէր . վէ Վ Էնչէսլաս ճանը-
 նը () իսուսա թէպիւմ էթտի . վէ պէօյլէ՝ էօլիւ-
 միւնէտէք սատըգ վէ է'օմիւր թաճընը ալմաղա հա-
 ջըր պուլունտու :

Պէն պուրատա՝ թաբօրըլլարըն Գիսքանըն

գօմանտանըղըյրլա Խմիերաթօրուն գուվլէթ-
լի օրտուլարնա գարչը էթտիլէրի ճէնքլէրի նա-
գըլ էթմէմ : Ալլահըն օնլարա փէք պէջիւք իմ-
տատ իհսան էթտիյինէ՝ վէ օնլարըն տիւշմանլա-
րընը փէք պէջիւք գօրգու իլէ տաղըթտըղընա ղի-
յատէսինձէ թա՛ճճիւպ էտէրիլ : Փափաղիլէ-
րին միււրրիլիլէրի պիլէ իգրար էտէրլէր , վէ
թա՛ճճիւպտէ գալըրլար , քի նաճըլ էջլէ Աէմէն-
թանըն սէչ կին իյիթլէրինտէն իպարէթ օլան օր-
տուլար՝ չօգ տէֆա տիւշմանը կէօրմէղտէն գօրգ-
տուլար վէ փէրիշան օլտուլար : ()նլարըն պիլի
տէր քի , « Պոհնմիալըլար ղայէթ Տիլմէթլի պիլը
իյիթլիք կէօսթէրտիլէր : ղիւրա Սիդեսմունտ Խմ-
փէրաթօր հէմէն Աւրոփանըն եարլսընը սիլահ-
լանտըրտըյրլա տա , օնլարըն հազգընտան կէլէմէ-
տի : Խմիերաթօրուն Պոհնմիայա կէօնտէրտիյի
կիւզէլ վէ գուվլէթլի օրտուլու կէօրտիյիւմիւզ-
տէ՝ պիլը գաչ Պոհնմիալըլար օնա գարչտուրուպ՝
Բրահա շէհրինի զապթ էթմէյէ պրագմատըղլա-
րընա ղիյատէսինձէ թա՛ճճիւպ էտէրիլ : Սէֆէ-
րին պաշանղըճընտա օնլարըն հիչ պիլը սիլահը եօ-
ղուտու : իլլա գամըլարը վէ չիֆթճիլիք ալաթլա-
րընը քէնտիլէրինէ սիլահ էթտիլէր : շէջլէ քի՝
Խմիերաթօր օնլարը թահգիլ էթմէք զմնընտա
օնլարա պուղտայ տէջիւճիւլէրի տէր իտի : Ալ
լաքին պու միսիլու սիլահլար իլէ օնլար ղիյատէ
իշ կէօրիւլլէրիտի՝ : Փափանըն վէքիլի (Յուլիանոս
Պարախնալ՝ ղայէթ իյիթ պէյլէրին վէ ճէնէրալ-
լարըն չէքտիյի գօրգուլու իքի տէֆա՝ կէօզիւ իլէ
կէօրտիւ : վէ քէնտիլէրինի գօվալայան օլմատըղը-
նը կէօրիւպ էմին օլմագ իչիւն՝ պաշարընը արգա-
լարընա չէվիլիպ պագմաղլա հէրնէ գատար չօգ

րէճալար վէ նիյազլար էթտի իսէ տէ, թարումար
օլուպ գաչանլարը ասլա իսքեւթ էտէմէտի: Պիր
պաշգա քերրէ տէ պու Վարտինալ կէօրտիւ քի,
կեաճ կերի չէքիլիլէր իտի, վէ կեաճ ճէսարէթ-
լէնիլիլէր իտի: Փագաթ Պոճեմիալըլարըն եւագ-
լաշտըղընը իշիթտիլէրի կիպի՝ սիլաճլարընը պրա-
գըպ գաչտըլար: () վագըթ Յուլիանոս կէօլ եւ-
ջը տէօքերէք պաղըրտը: «ԼՇ, պիլի պէջլէ գա-
չըրանլար պիղիմ տիւշմանլարըմըղ տէյիլ տիր,
իլլա պիղիմ կիւնաճլարըմըղ տըր»: Պալ շէճրինին
սինադոսու տախի՝ Պոճեմիալըլարըն փիւթուճա-
թը վէ Իմիերաթօրուն ա՛սքերինին պօզուլմասը՝
Լլաճըն զաղէպինին իշի օլտուղունու էյի անկ-
լատը: Պա՛ղը ատէմլէր պու վուգուա՛թլարը սի-
ճիրպաղըղա վէրիլիլէր իտի: Ս է լաքին Լ՛օթէս-
թանթլարտան Ս՛եւանկտոն տէր քի, «Լլա-
ճընմէլայիլէրի օնլարըլա պիրլիքտէ ճէնքլէշի-
յօրլարըտը, վէ օնլարըն տիւշմանլարընա պէջիւք
գօրգու վէրիյօրլարըտը»:

Ք Ո Ս Լ Փ Գ

Նիսիսեան Վրեմեանաբնուն ինքնիւն թագաւոր :
Գաւառեանք : Եւնի շէնքեր :

(Սէնէ 1424 — 1471)

Պին տէօրթ եիւզ եիրմի տէօրթ թարիսին տէ՝ Հոկտեմբերին 11ինտէ , Օխքա վէպա իլէ-
թինտէն էօլտիւ : Թաբօրլուար օնուն եէրինէ Բու-
րոքոբու ա'սքէր ճէնէրալը էթտիլէր , քի օ տա պիր
մէշնուր ճէնքճի իտի : Փագաթ ՏովՏաննէս Հու-
տուն շայիրալէրինին մապէյնինտէ պիր Փըրգա
եախօտ իթթիֆագսըզլըք Ֆիլիսի Փըշգըրլօրու-
տու : ()նլարըն չօղու իսթէյօրլարըտը քի ա'լէսսէ-
վի Վրիսթիանլար՝ Լֆէնտիմիլին Լշայը Ը էրի-
ֆինտէ գատէՏտէն իլՏագ օլտունլար : Պալ Սի-
նադոսու 1431—1433 թարիսլէրինտէ օնլարըն
պու մաթլուպունու՝ վէ սայիր զա'ղը տաՏա քիւ-
չիւք տիլէքլէրինի էտա էթտի . վէ օնլար խօշնութ
օլուպ թէշէքքիւր սունտուլար : Պունլար Գա-
լիքսթին տէնիլտիլէր : Ս էլաքին պիրազ վագըթ-
տան սօնկրա ալտանտրգլարըն՝ վէ քէնտիլէրի-
նէ օլան վատլէրին եալան վէ սախթէօլտուղունու
անկլատըլար : Օլրա փափանըն մէրամը՝ Հուսի-
լէրի պիրի պիրինտէն այըրըպ՝ օնլարը զայըֆլաթ-
մագ ըտը : Գալիքսթինլէր՝ Թաբօրլուարտան այ-
րըլալլարը կիպի՝ քէնտի տիւշմանլարընա քէլէ-
փիր օլտուլար , վէ փէք չօգ սըզընթը չէքտիլէր :
Լնճամը՝ 1453 թարիսինտէ Գէորգ Բօտէպրատ

փառիշահատան իզին աւտըւար, քիքէնտի մեզհէպ-
լէրինի սերպէսթ գուլլանսընլար : Ա է օնլար նա-
զըլար սէչտիլէր՝ վէ նէ՞ եօլտա քէնտի թալի-
մաթլարընը՝ քէնտի էօմիւրլէրինի վէ Քիլիսէ
թէրպիլէրինի Բաւհըն Վէլամընա տահա մու-
թապըգ էտէպիլրլէր՝ վէ քէնտի իպատէթլէրինի
Բէսուլարըն Քիլիսէսինին սատէլիլինէ վէ փաք-
լըղընա ուլտուրապիլրլէր տէյիւ թէֆթիլ վէ
թէճէսսիւս էթմէք իչիւն՝ իւմումի սինադոսլար
գուրտուլար : Վալիքսլթիլլէրին չօղու պու ճէմա-
աթա գաթըլտըլար, քի օ վագըթտան պէրու օն-
լարա Պահէթալը Գորընդալը տէնիլր :

1460 Թարիխինտէ պուլնլար շիտտէթիլ պիր գօ-
փալայըլ չէքտիլէր : Չօղունու տիրի տիրի ա-
թէշէ եագտըլար, իսքէնճէյէ գօտուլար, վէ
վիճուտլէրինի տէօրթ փարչա քէստիլէր : Պիր
թագըլթընն տա պագլարընա աղըր թաշ-
լար պաղլայըպ աստըլար, վէ էօլիւնճէյէտէք օ
հալտէ պրագտըլար : Պաշգալարընըն տա պագ-
լարընը վէ էլէրինի քէստիլէր : Պու գօփալայըլ
վագթընտա՝ Ա իթիթգտէ սաքին օլան գարընտաշ-
լար՝ գօփալայըլ չէքէնլէրի տինտէ սապիթ էթմէք
իչիւն վէ օնլարա սապը վա՛ղ էթմէք իչիւն՝ հեր
թարաֆա էլիլէր եօլլատըլար : Վօփալայըլ չը-
գարան արքեպիսկոպոսուն եէկէնի օլուպ՝ պու
վա՛իլլէրտէն օլան Վրիգոր իսմինտէ պիրի Բրա-
հայա քէնտի տայըսընըն օթուրտուղու շէհրէ կի-
տիպ՝ գարտաշարը պիր էպէ ճէմ՝ էյլէտի, վէ
օնլար իլէ պէրապէր Բապպըն Բաշը Երի-
ֆինին զիքրինի իճրա էտէր իտի : Ա է օնլարա
կիլլիճէ եարտըմ էթմէքտէ օլան հաքիմին պիրի՝
էլ ալթընտան օնլարա խապէր վէրտի քի լգաչ-

սընկար . զիրա տիւշմանլար օնլարըն իւզերինէ հիւ-
 ճիւմ էտէճէքլէր իտի : Վրիգոր՝ Քրիսթիանլար
 իգթիզասըզ եէրտէ քէնտիլէրինի թէհլէքէյէ գօ-
 մաղա պօրճու տէյիլ տիրլէր տէյիւ միւլահաղա
 էտէրէք՝ օնլարա նասիհաթ վէրտի քի պիր թարա-
 ֆա չէքիլսիլէր : Լաքին օպիրլէրի տէտիլէր քի ,
 “Վայրը , ի՛թիգատը օլան ատէմ գաչմամալը տըր ,
 րահաթ օթուրալըմ” : Պա՛ղը եէնի շայիրտլէր՝ իս-
 քէնճէյի պիր շէյ եէրինէ գօմայարագ՝ տէրլէր ի-
 տի քի իսքէնճէ քէնտիլէրինէ պիր գահվալթը տըր ,
 վէ աթէչ՝ պիր թա՛ամտըր : Խմտի օնլարը ափան-
 սըզ պաստըգլարը զէման , հաքիմ գափուտան օնլա-
 րա պաղըրտը . “Նաղըլմըշ տըր քի , ‘Հէփ տինտար-
 լըղըլա եաշմագ իսթէյէնլէր , գօվալայըշ չէքէ-
 ճէքլէր’ . էօյլէ իսէ տէվլէթ էմրինին միւճիպինճէ
 պէնիմ արարմտան զընտանա կէլին” : Խմտի օնլա-
 րը իսքէնճէյէ վէրէճէք օլտուգլարը զէման , իս-
 քէնճէյի վէ էօլիւմիւ պիր շէյ եէրինէ սայմա-
 յանլարըն հէփսի տէ էօլիւմ գօրգուսունստան քէն-
 տի տինլէրինի ինքեար էթտիլէր : Վարընտաշա-
 րըն փաթըրիքի տէնիլէն Վրիգոր ասլա գօրգմա-
 աը : Ա է իսքէնճէտէ իքէն պայըլըպ տիւշտիւ ,
 վէ եանընտա տուրանլար օնու է՛օլմիւշ զանն էթ-
 տիլէր ()նուն արքեպիսկոպոս տայըսը պու խա-
 պէրի ալտըղը կիպի , զընտանա գօշտու , վէ աղաշա-
 րագ պաղըրտը . “Վ՛հ պէնիմ սէվկիւլիւ Վրի-
 գորում , քեաշքի սէնին եէրինտէ պէն օլտայը-
 տըմ” : Պագաթ Վրիգորուն ագլը պաշընա կէլ-
 տիյի վագլթ՝ արքեպիսկոպոսուն ըէճասը իլէ
 աղատ օլտու : Սօնկրա նագլ էթտի քի , քէնտի
 պայընըղընտա պիր կիւզէլ աղաճ կէօրմիւշ իտի ,
 քի իւզէրինտէ չօգ կիւզէլ մէյվէլէր վարըտը :

վէ տալարննտա պիր թագրմ՝ գուշար էօթերէք
 Եկնիրլէր իտի՝ վէ ղպէթ կիւզէլ պիր չօճու-
 ղա իթա՛ւթ էտերլէր իտի, քի էլննտէ պիր ա-
 սա վարըտը : Ա՛յ աղաճըն եանընտա իւչ րաղպէթ-
 լու ատէմ տուրոյօրուտու, քիօ աղաճըն պէքճի-
 սի իտիլէր : Այթը եըլտան սօնկրա օլ իւչ քիշի-
 յի թանըտը. զերա օնլար գարընտաշարըն իւչ իլք
 եպիսկոպոսլարը իտիլէր : Պու գարընտաշար՝ Լօթա
 շէճրինտէ պիր մէճլիս ագտ էթտիլէր, քի օրա-
 տա Վիլիսէլէրին 70 վէքիլէրի՝ Պոճեմիանըն վէ
 Մօրավիանըն Փափաղարը՝ րիճալարը՝ շէճրիլէրի
 վէ քէյլիւլէրի ճէմ՝ օլտու : Պու մէճլիս օրուճ
 վէ տուա՝ իլէ գուրուլտու : Օրատա՝ տինտարլըգ-
 տա վէ թալիմա՛թտա եէքթա վէ նամտար քիմնէ-
 լէր օլարագ՝ գուրա՝ իլէ իւչ եպիսկոպոս սէշտիլէր,
 քի Գրիգոր քէնտի պայղընլըղընտա պուշլարը
 կէօրմիւշիտիւ : 1467 թարիսինտէն պերու Պոճե-
 միա վէ Մօրավիա Վիլիսէլէրի, Սէ-Նիէճէ գա-
 րընտաշարըն՝ Քիլիսէի եախօտ Գարընտաշար էլնի-
 ֆաղը տէնիլտի : Պիր եէնի գօվալարը տաճա գուճը
 էթտի : Գէորգ Բօտիէպրատ փատիշահ էմր
 էթտի քի օնլարը թուլթուշլար, վէ տինլէրինի ին-
 քեար էթմէյէ մէճպուր էթսինլէր : Պոճեմիանըն
 վէ խուսուսա Բրակա շէճրինին զընտանլարը պու
 Վրիսթիանլարտան չափուճագ տօլտու. օնլարըն
 պաշ Եպիսկոպոստ՝ փատիշահըն էօլիմիւնէտէք
 օրատա ինլէտի : Պիր թագրմը աճլըգտան էօլ-
 տիւ, վէ պիր թագրմը տա աղըր իսքէնճէլէր չէք-
 տիլէր : Աղ գալանլար սըգ օրմանլարա գաշմաղա
 մէճպուր օլտուլար, վէ կիւնտիւղէրի մաղարալար-
 տա սագլանըրլարըտը. տիւմանտան եէրլէրի պէլի
 օլուր տէյիւ գօրգտուգլարընտան կիւնտիւղէրի ա-

Թէշ եագմայրպ՝ անճագ կէճէլէրիաթէշ եագա-
պիլիւլէր իտի : Գար եազտըղը վագըթ եէմէք
թէտարիք էթմէք իչիւն քէնտի մաղարալարն-
տան տըշարը չըգտըգլարը էսնատէ տայիմա պա-
գարլարըտը քի սըրայըա պիրի պիր արտըսըրա եիւ-
րիւսիւնլէր, վէ պագլարընը պիր եէրէ պասսըն-
լար : վէ արտտաքի՝ պիր պէջիւք աղաճ տալը սիւ-
րիւքլէր իտի, քի արայանլար շաշըրըպ՝ օնլարըն
իզլէրինի պուլամասընլար :

Փ Ա Ս Լ Փ Դ

Նէփէֆանէն Վրէֆէֆանլարնէն բահալլըղը վէ վա՛ղ-
լարը : Օնլարն իֆէֆանլարնէն զալէպէրի :

(Սէնէ 1471 — 1517)

Արքեպիսկոպոս վէ Գէորգ փատիշահ էօլտիւք-
լէրինտէ՝ գօվալայըշ մէքս օլտու : Լէճի Ա շա-
տիսլաս թախթա օթուրտու . օնուն փատիշահըղը-
նըն կիւնիւնտէ Սիւթթէֆիգ Գարընտաշլար պիր
չօգ վագըթ րահաթըղգ եիւղիւ կէօրտիւլէր, վէ
Ալլահըն փատիշահըղընը եայմաղա ֆուրսաթ պուլ-
տուլար : Ա շ պու ֆիքիթ իլէ հեր թարաֆա թէճ-
րիւպէ օլունմիւշ ատէմլէր եօլլատըլար, քի տիւն-
եա իւզլէրինտէ Վրիստոսուն փատիշահըղը նէ-
րէլէրտէ պուլունտուղունա վուգուֆ օլտունլար .
վէ Վրիստոսա սալթ աղըղըլա տէյիլ՝ իլլա ա՛մէլ
իլէ տախի խըղմէթ վէ իպատէթ էթմէյէ ճէհտ
էտէն ատէմլէր պուլունտուրմու՝ վէ Ալլահըն Վրէ-

Լամբընն ա՛յնչ թա՛լիմաթլարնա թալիպ օլմուշ
 վէ փափայր տէճճալ եերինէ գօյան ճէմա՛տթ-
 լար վա՛ր մը եօյրէնսինէր՝ վէ պու միտլիլ քիմսե-
 լէր պուլտուգլարը թագաիրտէ, օնլար իլէ գարն-
 աաշ կիպի գօնուշսունլար, վէ քէնտի թա՛լիմաթ-
 լարըյըւա՛ եաթօտ էյի իպրէթլէքի իլէ օնլարա
 եարտըմէթսինլէր, Պու թէֆթիշիշիւն Սիւթթէ-
 ֆիք Վարընտաշլար իլք տէֆա՛ պու եօլճու-
 լուզու 1474 թարիխինտէ էթտիլէր: Պուսէֆէ-
 րին մասրաֆընը պիր դաշ քիպար ատէմէր
 քէնտի իզերլէրինէ ալտըլար, վէ րաճաթ վէ
 սերպէսթ կիտիպ կէլմէք պապընտա՛ փատիշաճ-
 տան եօլ Փերմանլարը էտինտիլէր: Պունլարըն
 պիր դաշը 1 էճտէն կէշիպ՝ Խսթանպօլա կիթտի-
 լէր, վէ օրատա պիրի պիլլերինտէն այրըտըար:
 Պուկաս՝ Բուսթիսթանա վէ Խթալիայա կիթմէյէ
 գարար գըլտը. Սարէսսա Վօգօվէշիոս՝ Բուսի-
 այա վէ Խըրվաթ այալէթլէրինէ վարտը: Սար-
 տինոս Վապաթըրիք՝ պիր Եէճուտի թերձիւման
 իլէ պերապեր Բարաշամը վէ Սըսըրը տօլաշ-
 տը. վէ Դասպար Սարքիոս՝ Թարակիայա կիթտի:
 Վէնտի վիլայէթլէրինէ տէօնտիւքլէրինտէ պէյան
 էթտիլէր քի արատըրլարընը պուլամամըլար,
 իլլա Վրէսթիանլար՝ օնուն զըտտը Տէր աուրլիւ
 պէտ խօշլարա վէ կիւնաճլարա քէնտիլէրինի թէս-
 լիմ էթմիշլէրիտի: Խմտի գարար գըլտըլար քի
 Ելլաճըն Տուգուրուկտա այըպըլը դալմասընլար տէ-
 յիւ թէֆէքքիւր էթմէք իշիւն՝ վէ Վիլիստէ
 պըրտըրլարը իշիւն քէնտի զամիրլէրի քէնտիլէ-
 րինի ինձիթմէսին տէյիւ՝ վէ քէնտի էվլտալար-
 նա պիր եօլ կէօսթերմէք իշիւն պիր սինագոս էթ-
 սինէր: Պու սինագոս 1486 սէնէսինտէ ա՛գտօլ-

տու . վէ գարար գըւորւար քի Լլաճ Տէր նէ՝
 վազըթ Տէր նէ սէմթաէ տինտար տին խօճալաղը
 վէ մէղՏէպի խլաճ էտիճի քիմնէլէր մէյտանա չը-
 գարաճագ օլուրսա , քէնտիլէրի տէ օնլար իլէ
 պիրլէշտինլէր : Վ էլաքին օվազըթա գատար քէն-
 տիլէրին թանրտըղ օ միսիլի ատէմէր տաճա
 զուհր էթմէմիշ իտի , օնուն իչին իւշ երլտան
 սօնկրա՝ Վուկասը վէ թուլմաս Վերմանոսու Ֆը-
 րանսայա վէ Իթալիայա եօլատըլար , քի աճա-
 պա օ մէմէքէթլէրտէ տինտար Վիլիսէլէր պուլու-
 նո՛ւրմու տէյիւ վուգուՖ օլունլար : Վ քին էյվաճ
 Վրիսթիանլարըն չօղու՝ Վրիստոսուն եօլունտան
 վէ թալիմաթլարընտան սափմըշարտը : Պու-
 ճիւմլէ իլէ պիր գաջ ատէմ պուլտուլար քի ճէ-
 մի թէճլէքէլէրէ գարշը տուրուպ՝ Վրիստոս] Ֆէն-
 տիմիլէ իգրար էտէրլէրիտի , վէ օնլար իլէ պերա-
 պէր տին իւզէրինէ սէօճպէթ էտիպ՝ օնլարը թուլ-
 աուգլարը էյի եօլտա սապիթ էթտիլէր : Վ է Լլ-
 լաճըն պու ա՛ղիլ գուլարընըն չէքտիյի գօվա-
 լայըշարը՝ վէ Իթալիատա Էրոնիմու Սալօնա-
 րօլանըն չէքտիյի իսքէնճէյի վէ տիրի տիրի աթէ-
 շէ եանտըղընը միւշաճէտէ էթտիլէր : Վ է Վրան-
 սատա պիր չօգ սատըգ վէ տինտար Վ օտուլար
 օնլարը գարտաշըգ մուճապպէթի իլէ գապուլ էթ-
 տիլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ խօշանտըլար վէ սէ-
 վինտիլէր : Վ է խուսուսա Բօմատա՝ Բօմա՝ Վիլի-
 սէսինին օ տէրէճէ երգըմընը վէ պօզուգըղըղունու
 կէօրտիւքլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ եիւրէքլէրի ա-
 ճրտը : Վ քնտի վաթանլարընա տէօնտիւքլէրի զէ-
 ման , գարընտաշարա կէօրտիւքլէրի շէյէրի նագլ
 էթտիլէր . վէ Տէփտի պիրտէն գարար գըւորւար քի
 պաշգա պիր շէյ էթմէսինլէր , իլա ճէմի՝ Վրիս-

Թիանշար իչիւն Ալլահա եիւրէքտէն տուա՝ եթսինէր, վէ սապր վէ ճէսարէթ իլէ Ալլահն միւնասիպ կէօրտիյիւ Թէճրիւպէլէրէ վէ էզիյէթէրէ Թէհամմիւլ էթսինէր:

Ալլահն՝ պու Վարընտաշարըն Վիլիսէսինէ իհսան էթտիյի պարըշ վէ ըահաթըգ տէվըինտէ, Վրիսթիան ճէմա՛աթը զիյատէսինճէ չօղալտը, վէ օնլարա փէք չօգ քիշիգատէ ատէմլէր գաթըլպ՝ քէնտի տիյարլարընտա իպատէթխանէլէր պինա էթտիլէր: Պին պէշ եիւզ սէնէսինտէ՝ հէմէն իքի եիւզ ճէմա՛աթ փէյտա օլտու: Ալ էլաքին տիւշմէն սարսըլպ՝ Պոհեմիա փատիշահընը այաղա գալտըրմագ իսթէտի, քի օնլարըն սէրպէսթըլինի վէ ազատըղընը էլէրինտէն ալսըն: Այերչի գօվալայըշըն Ֆէրմանը չափուգ մէքսօլունտու, անճագ սինադոս գարար գըլտը քի օնլարըն քէօքիւ գաղըլըն:

ՏԷՕՐՏԻԻՆՃԻԻ ՏԷՎԻՐ

Իսլահի Սէղհէպէն պէրո :

(Սէնէ 1517 — 1839)

Փ Ե Ս Լ Ե

Իսլահի Օւլէի : Ինսանլարն հաւք վէ զեւէնի :
Իսլահի Սէղհէպէն լւաշահ :

(1517)

Ինսան իջիւն ճախոսաւ Լաւհտան կէօնտէրիւ-
միշ պիր Վիթապ վար, վէ ճէմի՝ սահիհ ըզզլա-
րն փունկարը օ՛ տուր : Պու Վիթապ եէքթա
վէ Լաւհտն ինսանա պիր՝ ա՛ղիմ՝ քէրէմի տիր, վէ
Լաւհտն իրատէթի օնտա եազըլմը տըր. վէ
ինսան քէնտի պաշանղըճընը վէ մութլու՝ ագը-
պէթինի օնտան էջրէնիր : Պու Վիթապ Իուհ
էլ Գուտս իլհամըյըա ինշա, օլմուշ տուր, վէ
օրատա՝ Յիսուս Վրիստոսուն վասըթասըյըա օ-
լան ինայէթին Լա՛հտը՝ վէ օնա վաճիպ օլան իպա-
տէթ՝ վէ պիզիմ սահիհ վաթանըմըա եէթիշմէք
իջիւն թութաճադ եօլումուզ պիզէ պէյան օլուն-

մոռւ տուր : Պու՛րիթապ Սոփապոփէս Վիճապ-
լար ետխօտ Վիճապ Եփէֆ թապիր օլու-
նան Վրիթապ տըր : Ելլա՛ն օնու ինսանա վերաիշ
իտի քի օնու թէֆթիշ էթսին , վէ իշինտէքի
միւթտէ ճէմի՛ մախլուգա էրիշսին : Ելլա՛ն թա-
րաֆընտան ինսանա պիր վազին՝ վէ քեամիլ իւ-
համ վերիլմիշ իտի , քի օ Վիճապ հէլ ուր շէյ զամ
օլունսան , վէ ինսանլար ծոփոն հէլ ուր շէյ ինչիւ
էմիսիւնէր* : Պու Ելլահանի խաղինէյէ մալիք
օլան ճիւմլէ ճէմա՛ւթլաւա Ելլահ աշիքետարէ պէյ-
լէ թէնպի՛ն էթմիշ իտի : Ա՛ է լաքին պու զիգըյ-
մէթ էմանէթին իւզէրինէ՛ նալըր օլան ատէմ-
լէր՝ ճէմա՛ւթտան օնու գալըրտըլար , վէ օ-
նուն եէրինէ քէնտի սէօզէրինի գօտուլար : Ել-
լահ ինսանա տէմիշ իտի՛ քի Վրիթապլարը թէֆ-
թիշ էտին : Ա՛ է լաքին խալանճը խօճալար ճէ-
մա՛ւթա տէտիլէր «Պիլ սիզին իշին վէ սիզին
եէրինիզէ օնու թէֆթիշ էտէրիլ . սիլ սաթ
պիզիմ սէօզիւմիւզէ ինանմալըսընը . իշթէ սի-
զին իգրարը տինիյէնիլ պու պիզիմ սիզէ էյ-
րէթտիյիմիլ շէյլէր օլաճագ տըր՝ : Ա՛ է տա-
խի օնլար ճէսարէթ էտիպ պունու տա տէտիլէր
քի՛ «Պիլ Սուգատտէս Վրիթապլարըն օլու-
մասընը սիզէ եասագ էտէրիլ՝ պիլ փափազլար օ-
նու օգուտուղումուլ եէթիշիլ , վէ սիլ օնուն
մանա՛ւընը վէ թէվալրինի պիզիմ աղզըմըլտան
իշթմէլիսինիլ» :

Իշթէ օ վագըթլարտա ճիւմլէ Վրիթաթիանլըր ի-
հաթա էթմիշ օլան գարանլըղըն փունկարը պու
տուր : Սուգատտէս Վրիթապլարըն նուֆուղու

ետրինէ՝ Վիլիսէնին՝ եա՛նի Վիլիսէ մանսուպ-
 տարլարընըն նուֆուզունու գամուշարտը : Վի-
 թապը Շէրիֆ բէնտի սէսինի արթըզ իշիթտիր-
 մէ յօրուտու . եալընըզ եալան տին խօճալարընըն
 սէսի իշիտիլի յօրուտու : Ալլահա եազլաշմագ ի-
 ջիւն փափազըն էլինտէն կէջմէլիյիտի . զերա Ալ-
 լահըն վէ կիւնահըբարըն մապէյնինտէ փափազ
 գօնմուշուտու . վէ սէֆիլ ինսանըն գուլագլարըն-
 տա՝ տէյիլ Ալլահըն Վէլամը՝ իլա փափազըն
 սէօլիւ էօթէր իտի , վէ ճանլարը մութլուլուգ եօ-
 լունա կէօթիւրմէյէ վատ էտէրիտի : Պու ճէմա՝
 աթտան գալտըրլըմըշ օլան Սուգատտէս Վիթապ-
 լար՝ պարի պու բուհանի գուլագլուլարը բուհա-
 նիճէ պէսլէրմիյիտի . աճապա քէնտի մանասթըր-
 լարընըն թէնհա օտալարընտա օնու թէֆէքքիւր
 էտէրլէրմիյիտի . աճապա օնու բէնտի իլմէրինէ
 թէմէլ՝ վէ բէնտի տինլէրինէ գանուն թութար-
 լարմըյըտը : Ա՛հ , էյէր պէօլէ օլսայըտը , օնլար
 քէնտիլէրինի իհաթա էտէն զուլմէթին գալընը-
 շընը չափուգ էօլէպիլիլիլէրիտի , վէ Ալլահըն բու-
 միլ նօմօսունու ճէմա՝ աթլարա ի՛թա էտէրլէր իտի .
 վէ լաքին տինսիզլիք ումուլի իտի , վէ պիր գաջ չօ-
 պանլարտան մա՛տա՝ ճէմի՛ փափազլար Սուգատ-
 տէս Վիթապլարտան վէ Վրիսթիանա միւթէ՛-
 ալիգ կերէքլիքլէրտէն պիլսապէր իտիլէր : Կեր-
 ջի հէր եէրտէ Վրիստոսուն Ինճիլինի ինսան-
 լարա թէքմիլ էօյրէթմէք իջիւն միւքէլէֆ մէք-
 թէպլէր վէ մանասթըրլար եափըլմըշտը , վէ լա-
 քին օ պինալէր էքսէրի ճէհալէթ վէ եարամազլըգ
 մէքեանլարը օլմուշարտը : Վիլիսէ մանսուպ-
 տարլարընըն պաշլըճա ի՛լմի՛ սըփսըրըշլարըն եա՛նի
 փափալարըն իլամլարընըն մէճմու՛ասընը , վէ Վի-

լիսեյէ կիրէն եէնի գայիտէրի, վէ պիր գաչ
 փութիւնէսթ ֆէյլէսօֆլարըն քիթապընը՝ եա-
 խօտ պիր գաչ մէշնուր տին խօճալարընըն քիթապ-
 լարընը օգույուպ էջրէնմէքտէն իպարէթ իտի:
 Օնլարըն չօղու տա Մուգատտէս Վիթապլա-
 րըն եիւզիւնիւ պիլէ կէօրմէմիշ իտի: Վ է ճէմա՝
 աթա քէնտի սէօզէրինի Լագրարը տինիյէ մագա-
 մընտա թուրթուրանլար պուռլար ըտը: Վէնտի-
 լէրինի կէրչէքլէք էլէիլէրի կիւի՝ վէ ԼլաՏըն քէ-
 լամլարընըն էմանէթտարլարը կիպի կէօսթէրէն-
 լէր պուռլար ըտը: Ղէմա՝աթլար գարանլըգտա եիւ-
 րիւմէքտէ իտիլէր. վէ կէրչէքլիսին Վէլամընա վու-
 գուֆ օլմատըգլարընտան սօնկրա՝ Վրիսթիանլը-
 ղըն պաշլըճա մատտէլէրինի նաճըլ թանըյապի-
 լիւրէր իտի, վէ Կէնալ լուղէթինին ասըլ մանա՝սը-
 նը նաճըլ աղնայապիլիւրէր իտի. կէրչի օ պիզիմ
 գալպիմլըն լէվՏասընըն իւզէրինէ եազըլմըշտըր,
 վէ լաքին Լանիլին ըջըղընա մալիք օլմատըգտան
 սօնկրա՝ օնու պիր էյիճէ աղնամայրը: Լճապա
 օնլար՝ կիւնաՏըն ԼլաՏա գարըջ պիր իսեան՝ վէ
 եալընըզ Վրիստոսուն Վասըթասըյըլա էյիլէնէ-
 պիլիւր էօլտիւրիւճիւ պիր եարա օլտուղու Տագ-
 գընա նէ տիւշիւնիւրլէր իտի: Վէնտիլէրինէ կիւ-
 նաՏ Տագգընտա Տէր նէ.քի էջրէթմիշէրսէ իտի,
 զալալըլար սալթ օնու պէլէմիշէր իտի: Օնլար
 էջրէ՝ պէլէմիշէր իտի քի ճէմի՝ կիւնաՏլար Լէ-
 լաՏըն նօմօսունա Տէր նէ գատար գարըջ ըսա տա,
 խարիճի գանուռլարը պօզմագ՝ տաիմա էն պէջիւք
 գապաՏաթ տըր: () ասիրին տին խօճալարընըն պի-
 րի՝ պիլաֆիւթուր վէ Տիճապ էթմէյէրէք՝ պու մէք-
 րուՏ զիւ՛իւմիւ թապ՝ էթտիրթմիշ իտի, քի՛ Լի-
 յէր Խալըլ պիր քէօթիւ ամէլի փաքա չըգարա-

պիղիբ" : Այլ է պու զիյիւմ իլէ հեր տիւրըւ պէօ
 յիւք կիւնահլարա փէշինճէ ըուխսաթ վէրիլը իտի :
 Այլ է պաղըլարը տա կիւնահլ սընըֆ սընըֆ թագ-
 սիւմ էտէրլէր իտի . վէ օնլարը՝ էօլտիւրիւճիւ կիւ-
 նահա վէ էօլտիւրիւճիւ օլմայան կիւնահա՝ պէօ-
 յիւք կիւնահա վէ քիւչիւք կիւնահա պէօլէրլէր ի-
 տի . պու ֆէրդ եախօտ թագսիւմ՝ Լըլահըն Վէլա-
 մընտա ասլա պէյան օլմամըլ օլտուղունտան մա՝-
 տա՝ Բուհ էլ Վուտսուն պու խուսուտա պիպէ
 էօյրէթտիյի թալիմա՝ թա տաիի գարըը տըր : Լ-
 ճապա ինսանլար՝ սէլամէթին սահիհ հօլունու
 թանըմըլմըլտը . աճապա աղնամըլմըլտը
 տը , քի Լօլ՝ կէրէքիւք վէ հայաթ Յիսուս Վրիստոս
 տուր . պիղիւմ Վուրթարըճըմըլ եալընըլ քէնտի-
 սի տիւր : Լճլվահ , իշթէ օնլար պու մատտէ իւզէրի-
 նէ պէյիւք գարանըգտա իտիլէր : Ոլ գուրթու-
 լուլումուղուն սէպէպի օլան կիւզէլ իսիւմ օ տէ-
 րէճէ թէպտիլ օլմուշուտու՝ քի հիւ թանըլմա-
 յօրուտու : Լճվէլքի Վրիստէնին կիւզէլ տէհը-
 լէրի կիպի՝ եալընըլ Յիսուստան ճապա վէ թէք-
 միլ նէճաթը տիլէմէ յօլլարըտը , վէ րահաթըլգ
 պուլմագ իշիւն՝ ճանլարը տօղըու Վրիստոսա գու-
 լաղուզ լամայօլլարըտը , իլա օնլարը չօգ տօլաշըգ
 եօլլարտան կէպտիլիյօլլարըտը : Պիւր թագըմ ա՝-
 զիլէրէն Նիյաղ էթմէլիյիտի , վէ պիւր չօգ խարիճի
 ային ու առէթլէրէ վէ աղըր ըուսումլարա պիյաթ
 էթմէլիյիտի . շէօյլէ քի՝ ատալէթէ վէ րահաթըլ-
 զա թալիպ օլան սէֆիլ ճանլար՝ ասլա րահաթըլ-
 զը պուլամաղ օլուրլարըտը : Այլ է կիինէ նէ՝ մութ-
 ըու օլուրուտու օնլարա՝ քի էյէր պու սէֆիլէ՝ օ-
 միւրտէն այրըտըլարընտա՝ տէրագապէպէտի րա-
 հաթըլգ մէքեանընա կիրէճէքլէրինէ պիւր էմի-

յէթէրի օլա պիսէ իտի : Խայր՝ . զուլմէթին փա-
տիշահը պու սէֆիլ գուրպանլարըն եագասընտան
էջլէ պիր եագալամըլ ըտը՝ քի պու էզիյէթլի Եօղ
միւրտէն սօնկրա , վէ պիր թագըմ նէվիճատ քէ-
ֆարէթ ամէլէրինտէն՝ զիյարէթլէրտէն՝ ատագ-
լարտան՝ սիյասէթլէրտէն վէ ճէմի՝ ազիզլէրի իմ-
տատա չաղըրտըգտան սօնկրա՝ մէզարըն էօթէ թա-
րաֆընտա եէնիտէն պիր իսքէնճէլի վէ ու՛գուպէթ-
լի է՛օմիւրէ՛ եա՛նի՛ քաւարան աթէշլինէ տա-
խիլ օլաճագլարըտը . վէ տէրլէր իտի քի օրա-
տա ճանլար ճէմի՛ կիւնահլարտան թէմիզլէնէ-
ճէքլէր . զիրա օնլարըն պու տիւնեատա իշլէտիք-
լէրի սէվապլար կիւնահլարընը սիլէմէզ : Վ՛ էսէմա-
վի ըահաթա տախիլ օլմայը՝ եալընըզ պու զայէթ
ուզուն վէ իսքէնճէլի քէֆարէթտէն սօնկրա գա-
պիլ գըլաս էտէրլէրիտի :

Կիւնահլարը ըէսիտ էթմէք իշիւն գըսսա վէ ըա-
հաթ ալիր եօլ պուլմուշլար ըտը , եա՛նի՛ ագէէ ի-
լէ թէքմիլ մուա՛ֆվլըղա մալիք օլապիլիբիդ՝ զանն
էտէրլէր իտի : Զէր քիմ՝ քի մուա՛ֆվլըգ սէնէտ-
լէրի սաթըճըլարընա ագճէ վէրիրսէ իտի , Ըլ-
լահ քէնտիւնին Տէր կիւնահլընը ա՛ֆվ էթմիշ տիր
տէյի էմին օլուրուտու : Վրէնտիսինի Ըլլահ վէ-
քիլի թէսմիյէ էթմէյէ միւթէճասիր օլան Ս՛օմա
եպիսկոպոսու՝ Տէր թարաֆա քէնտի արսըզ էլէի
լէրինի եօլամըլըտը , վէ ճէմա՛աթըն ի՛թիգա
տընը վէ ահմագըղընը քէնտինէ Փուրսաթ սա
յըպ՝ կէջիւ օնլարա ֆիւրուխթ էտէր իտի : Զէ
պիր կիւնահա Ֆիյաթ քէսիլմիշ իտի . աղըր կիւ-
նահլար իշիւն քիւլիյէթլի ագէէ վէրիբի իտի
անճագ մուա՛ֆվլըգ սէնէտլէրինին սաթըճըլար
տա փաղարըղը պօզմաղա փէք մայիլ օլմայըպ՝ գօ

լայ ուղղաշորարարտը : Վրիսթիանըն հագգընտու
 Ինձիլ միւճիպինձէ սէլամէթին գըյմէթին նիշա-
 նը օլան Խաչ՝ քէօր սօֆուլուղա վէ պաթըլ ի-
 թիգատա պիր ալէթ օլմուշուտու : Ալլահըն գու-
 լունուն ըուհանի ֆէրեատը օլան տուա՝ պիհուտե
 լաֆաղանըգլար վէ անկլաշըլմաղ լուղէթէր իւղէ-
 ըինէ պինա օլմուշուտու . ըուհ իլէ վէ կէրէք-
 լիք իլէ Ալլահա սէճտէ գըլմագ իչիւն իպատէթ-
 քեար ատէմլէրին էլի իլէ եաիրլմըլ քիլիսէլէր՝
 պիւթիւն թաշտան վէ թախթատան թապիլլէր վէ
 սուրէթէր իլէ տօլմուշարարտը . վէ պիր լեագըմ
 ագըլըզ ատէմլէր օնլարըն հուզուրունտա երև-
 զիւ գօյու եերէ դափանըպ սէճտէ գըլարարարտը .
 վէ ֆիքիլլէրի գըղտըգձա վէ հէրարէթլէնտիքձէ՝
 զանն էտէրլէր իտի քի Ալլահա գիյատէ իպա-
 տէթ՝ էտէյօրլար : Փափազ օնլարա այաղմա սու-
 յունտան՝ պիր գաչ ա՛ղիլլէր քէմիքլէրինտէն՝ վէ
 պիր գաչ աղնաշըլմաղ քէլամլարտան պաշգա պիր
 շէյ վէրմէզ իտի : Աիւնահիգրարը տօլապը պաշ-
 գա շէյ իչիւն աչըլմազ ըտը՝ իլլա քի քէօր սօ-
 ֆուլուղուն՝ սէֆիլ էսիրլէրինին զինձիլլէրինի
 տահա զիյատէ գափիլէմէքիչիւն :

Իպատէթ՝ էսքի Րուս փութիլէրէսթլիյինտէն
 փէք չօգ՝ շէյ էօտիւնձ ալմըշտը . Փափափիլէ-
 ըին վէ էսքի զէման Րուսլարընըն փութիլէրէսթ-
 լիյի՝ եալընըզ օնլարըն փութլարընըն իսմինտէն
 ֆէրգ օլուրուտու . իքիսի տէ Ալլահըն հուզուրուն-
 տա նամագպուլ տուր : Պու միսիլլի պօղուգ վէ
 սաիրմըլ էֆքեարլար արասընտա կէրէք պիւթիւն
 ձէմա՛ւթըն վէ կէրէք հէր պիր քիշինին թապի-
 աթը նասըլ օլապիլի իտի : Այէլ պիր ձէմա՛ւ-
 թըն վարըշընր վէ մէշըէպինի՝ քէնտի ըուհանի

գուլաղուզարընըն մէշրէպինտէն գըյասէթմէք ճա-
յիզ իսէ, ճէմի՝ պէտ խույլար վէ կիւնաճար հէր
տէրէճէ ատէմլէր իշինէ կիրմիշլէր իտի : Վրիս-
թիանա միւթա՝ լիգ ֆաղիլէթլէրին պարընաճագ
մէթին մէքեանլարը օլմագ կէրէք օլան մանաս-
թըրլար՝ էքսէրի մէքրուհ վէ մուրտար էտէպսիդ-
լիք մահալէրի օլմուշլարըտը : () րալարտա թէն-
պէլլիք՝ մուրայըլըգ՝ նափէրհիգ քեարըլըգ՝ ա՛տալէթ՝
իթթիֆագսըլըգ՝ զօրաքի ի էրկէնլիքտէն հասըլ
օլան էտէպսիդլիք հէր ճիհէթ իլէ իճրա օլու-
րուտու : () ա՛սիրին լաթին միւէրրիսլէրի վէ
միւթէպէր միւէլլիթլէրի՝ պու նագլիմին իշինտէ
միւպալաղա պիր շէյ եազմատըղըմա՝ շէհատէթ
էտէլլէր : Ս է օնուն իշին օլ վագթըն փա-
փազլարնա Նսայի փէյղամպէրին շու սէօլլէրի
փէք էյի եագըլըր : « Իշթէ պէքճիլէր հէփիսի
քէօր տիրլէր . պիր շէյ պիլմէղլէր . հէփիսի լալ
քէօփէքլէր տիր , իւրմէյէ գատիր տէյիլլէր . օնլար
սայրգիլըպ եաթըրլար , ույգոյու սէվէրլէր . վէ
իշթահը գուվ վէթլի օլան՝ տօյմագ պիլմէղ քէօ-
փէքլէր տիր . հէմ օնլար անկլամայը պիլմէյէն
չօպանլար տըր . հէփիսի քէնտի եօլարընա՝ պիլ-
ճիւմլէ հէր պիրիսի քէնտի նահագ քեարընա տէօ-
նէր : Վլէլին՝ շարապ : կէթիրէյիմ , վէ միւսքիր ի-
լէ սէրիսշ օլալըմ , եարըն տախի պու կիւն կի-
պի՝ վէ տահա զիյատէ զանի օլաճագ՝ տէրլէր »* :
Ս է պիր Րհսուլուն տա փէյղամպէրլիյի թէք-
միլ օլտու . « Րուհ աշիքեարէ սէյլէր քի՝ ախըթ
զէմանլէրտէ պա՛ղը քիմսէլէր իմանտան մուր-
թատ օլուպ միւրայըլըգ՝ իլէ եայանլար էօյրէտէ-

ճէքլէր , եվէնմէքտէն մէն՝ էտէճէքլէր , վէ Լլւ-
 Տըն եարաթտըղը թա՛ամլալտան կէրի տուրմաղա
 թէնպիհէտէճէքլէր"§ : Եւեր գուլաղուլլարըն էօմ-
 ըիւ պէյլէ օլուր իսէ , ճէմա՛աթըն չօղունուէն էօմ-
 ըիւ նասը սլապիլիւր :

Հագիգաթ՝ չօգլարը պիր Խսլահի Սէղհէպէ
 զիյատէսինճէ արղու չէքմէքտէիտիլէր . վէ օրատա
 պուրատա սէմավիլ ըջըղըն շավգլարը փարլամաղա
 պաշլամըջըտը : Սէլաքին օլ գուլվէթսիզ վէ ազ
 ըջըգլար՝ ճէմա՛աթլարը գափլայան գարանլըղըն
 գօյու սիյահլըղընը կէօսթէրմէքտէն պաշգա պիր
 շէյ էտէմէյօրլարըտը : Եարա հէմ տէրին վէ հէմ
 էլտիւրիւճիւ իտի : Եալընըզ Լլւահըն էլի օնու
 միլ իլէ սաղալտապիլիւր իտի . վէ ինսան օղու վէ
 ինսան ճէմիյէթի օնա տէվա էտէմէզ իտի : Խս-
 լահի Սէղհէպ լազըմ ըտը , վէ Լլւահ օնու իճ-
 րա էյլէտի :

Ուշի: Դեպքերն Իսկանդեր: Դեպքեր: Դեպքեր:

(Սկսե 1517)

Սուրբատոնս Վիթապար ճեմա՛աթարըն է-
լինտէն ալընմըշտը. թէքրար օնլարա կէրի վէրիլ-
տի: Վանսթանչա սինաբսու Յովհաննէս Զու-
սու աթէշէ եագտըրմըշտը, վէլաքին աթէշ օ-
նուն սէօղլէրինի տէ պէրապէր թէլէթ էտէմէ թշ-
խտի. օնլար փէք չօգ առէմլէրին գալպինտէ Փի-
լիսլէնմիշ իտիլէր: Օնալթընճը տէհրին պաշան-
ղըճընտա՛ Յիսուս Լիթէնտիմիլ կէրլէքլիյէ եէնի
շահիտլէր գալտըրտը: Օնլարըն պաշը՝ Վրիստու-
սուն գուվլէթլի գուլու Սարտինոս Լուտեր իտի:
Լուտեր 1483 տէ Դոյեմբերին օնունտա Սաք-
տնիատա Լյլէպէնտէ տօղտու, վէօ այըն օն պի-
րինճի կիւնիւնտէ սուրբ Սարտինոսուն եօրթու-
սունտա վաթթիզ օլտու, վէ ատընա Սարտինոս
գօտուլար: Վիլլիւք եաշընտան օգումաղա վէ ի-
լիմէ տէրէճէսիզ պիր հապէս վէ կէլիշաթ կէօմ-
թէրտի: Վէնտի պապաթը Զանս Լուտեր Սօ-
րա քէօյիւնտէ պիր սէթիլ մատէնճի օլուպ՝ օնու
մէքթէպէ եօլատը: Պու տէլիգանլը շաիրտ՝ գա-
փու գափու մագամլը պէյիթլէր օգումաղլա քէն-
տի եքմէյինի չըգարըրտը. թաքի պիր տինտար
գարը օնու քէնտի էվինէ ալտը: 1501 տէ Լյո-
ֆուրթուն մէտրէսէսինէ կիրտի. վէ տէօրթ երլ-
տան սօնկրա Օրոտինեան բուհպանլարըն մա-

նաս[թրորնա տախիլ օլտու, քի օրատա րահաթ
Ելլահա իպատէթ էտէպիլսին : Ս էլաքին օ՝ սա-
հիհ րահաթլըղը վէ սէլամէթի տահա թանրմազ-
լտը . պիր շէտիտ գասապէթ օնուն ճանընը սար-
մըշտը : Ս է քէնտի քէնտիսի իլէ զիյատէսինճէ
ճէնքէշմէքտէ իտի , զիրա քէնտի ամէլէրի իլէ
քէնտիսինի գուրթարմադ էմէլինտէ պուլունտու .
վէ Քրիստոստան օլան ճապա սէլամէթի տահա
թանրմամըշտը :

Ելլահ [թա՛ալա] Լուտերին եանընա պիր իխ-
թիյարուհայան գօմուշուտու , քի օ՝ Յիսուսու վէ
օնուն մուհապպէթինի վէ քէրէմինի Լուտեր պե-
յան էյլէտի . վէ Մարտինոս Լուտեր օվագըթ Ել-
լահնըն Քէլամընը հավէս իլէ օգուտու . Յիսուս
Լփէնտիմիզ օնուն եիւրէյինէ եէնի պիր ըջգ
եայտը . վէ սէլամէթին միւթտէսինին հագգըն-
տա օնա պիր իման՝ վէ օնուն սէմէրէսի օլան պիր
սէվինճ իհսան էյլէտի : 1508 թարիխինտէ Լու-
տեր Ս իգդէմպէրկին պաշմէտրէսէսինէ միւտէր-
րիս թային օլունտու , վէ օրատա շէրէֆ վէ իգ-
պալ իլէ տէրս վէրիւր իտի : Քիլիսէնին կէօրիւն-
մէզ Պաշը՝ օնու փափամիլիյէ գարշը պիր տիւ-
ղիյէ ճէնք էթմէյէ հագըրլամըշտը : Պու ա՛-
զիզ ճէնք 1517 թարիխինտէ պաշլատը : Օվա-
գըթ մուաֆվըգ սէնէտլէրինին քեարը պաշա-
մըշտը , վէ ալէմէ պէջիւր թէգքէզլէր վէրիյօ-
րուտու : Յօվհաննէս Տէցէլ իամինտէ Տօմինիքան
րուհպանըն պիրի փափանըն էմրի իլէ պիւթիւն
Նեմէսթանը տօլաշըպ՝ պու պէտնամ սանա՛աթը
իշիտիլմէմիշ պիր արսըղըղըլա գուլանըյօրուտու :
Օնա պիրազ ագճէ վէրտիքլէրի կիպի՝ պիր մու-
աֆվըգ սէնէտի վէրիւր իտի . վէ պու սէնէտ՝ կիւ-

նա՛հարըն քեամիլէն ա'ֆիլ օլմասընըն մուհարըէր
պէյաննամէսի իտի : Տէցէլին մերամը' սալթ ադճէ
թօիլամադ ըտը :

Անֆիլ ճէմա'աթ հէր վէճհ իլէ ալտանմագտա
ըտը : Կէրջի իէք չօդատէմլէր պու մէքրուհ քեար
իջիւն աղաշըյօրլարլտը , վէլաքին հիչ քիմսէ սէս
չըգարմաղա ճէսարէթ էտէմէյօրուտու . զիրա Տէ-
ցէլ' փափանըն հիմայէթինին ալթընտա ըտը :
Սէսսէն շէհրինին Եպիսկոպոսու Յովհաննէս' ճէ-
մա'աթըն հէր թարաֆտան մուա'ֆիլըդ սէնէտ-
լէրի սաթըճըսընըն եանընա գօշայօր իտիքլէրինի
կէօրտիւքտէ , պաղըրարադ տէտի քի' « Լ'հ' , օ
ատէմլէր նէ' գատար տէլի տիրլէր , քի քէնտի ադ-
ճէլէրինի' անախթարը քէնտիլէրինտէ օլմայան սան-
տըղըն իջինէ աթարլար' » : Գօլօնիատա վա'զ վէ-
րէն Գլորանչիսքան ըուհպանըն պիրի' պու քեա-
ըն միւնասիպէթսիզլիյինի ճէմա'աթա անկլաթ-
մագ իջիւն' օնլարա տէտի քի , « Լ'ա' տինտար ճան-
լար , սիզէ պիր եէնի միւճիզաթ նագլ էտէյիմ' :
Լ'յէր պիրինիզին եարըմ ալթըն ֆիօրինի վարը-
սա , տօղրու ճէննէթէ կէօթիւրէճէք պիր մու-
ա'ֆիլըդ սէնէտի սաթըն ալապիլիր , վէ օլ քիմսէ .
նին եանընտա ֆիօրինին պիր չէյրէյի վարըսա ,
եինէ Լ'լահըն փատիշահլըղընըն պիր փայընը սա-
թըն ալապիլիր . վէլաքին էյէր հիչ փարասը եօ-
ղուսա , մութլագա ճէհէննէմէ կիթմէլի տիր' Գու
պիր եէնի միւճիզաթ տէյիլ միտիր , քի հիչ քիմ-
սէ ադճէսիզ գուրթուլամայօր , վէ սէլամէթի պու-
լամայօր' » :

Տէցէլ Ա իդդէմպերկէ եէթիշիպ քէնտի մա-
թարնը սաթմաղա պաշլատըղը զէման' Լ'ուտեր
սիւքիւթ էտէմէտի : Ս'ուա'ֆիլըդ սէնէտլէրի իւ-

զերինէ 95 գայիտէլէր և աղըս՝ 1512 սէնէսինտէ
 Նովտեմբերին 31 ինտէ օնլարը գալէ քիլիսէսինին
 գափուլարընա եափը շտրըտը՝ վէ պու գայիտէ-
 լէրին իշինտէ մուա՛ֆվըդ սէնէտլէրինին ճիւմլէ
 միւնասիպէթսիգլ իյինի պէյան էթմիշ իտի, վէ տա-
 խի հէր քիմ իլէ օլուրսա օլսուն՝ պու մատտէ
 իւզէրինէ միւճատէլէ էթմէյէ սէօզ վէրմիշ իտի :
 Պու գայիտէլէր չափուճագ պիւթիւն Նիւմէս-
 թանա վէ պիւթիւն Նւրուիայա եայրլըր : Շէփ-
 սի պու միսիլլի ճէսարէթէ թա՛ճճիւպ էտէրիտի .
 վէ հիչ քիմսէ պու միսիլլի պիր սէյլէյիշ վէ լի-
 սան իշիթմէմիշ իտի :

Չօգ ահվալար պիր եէրէ կէլիպ՝ իսլահի մէզ-
 հէպին եօլարընը հաղըրլայօրլարըտը : Պինլէր-
 ճէ պին Սօտուալար՝ Պոհեմիալը գարըտաշար՝
 Սիքիլիին շայիրտէրի Ինճիլին թօխումլարընը
 պօլճա էքիպ եայմըշարըտը : Սէ հէր քէս կէօ-
 զիւնիւ աջոպ՝ Վիլիսէնին երգըմընը վէ խարա-
 պաթընը կէօրմէյէ պաշլամըշըտը : Սաղլար էվ-
 վէլքինտէն զէյատէ վէ ա՛լէսսէվէյէ խալգըն անկ-
 լատըղը լիսանտէ վէրիլիյօրուտու : Սէ հէր քէօ
 իլիմէր թահսիլ էթմէյէ՝ վէ խուտուսա Խպրա-
 նի վէ Նուռանի լիսանլարընը էյրէնմէյէ թալիպ
 օլույօրլարըտը : Վաթօլիք փափազլարընըն ճահիլ-
 լիյինի վէ պօզուգլուղունու զէվգլէնմէյէ վէ այլպ-
 լամաղա պաշլամըշլարըտը : Թապ՝խանէնին եէնի
 իճատը՝ էօմիւր Վիթապընը ճէմա՛թըն էլինէ
 վէրիպ՝ ճէմի՛ իլիմէրէ տիշման օլան Վիլիսէ խա-
 տէմէլէրինին իթիպարընը պօզմաղա զէյատէսին-
 ճէ եարտըմ էյլէտի :

Փ Ա Ս Լ Գ

Վրէժապը Շէրէֆէն Ռապ' օլմասը : Լոտերէն Ժեմապ-
ապը : Ալ օրմասան անաթոսաս : Լոտեր Ալ արթոտարիտո :

(Սէնէ 1457 — 1534)

Հինտիսթան Պրահմինէրինին մէջՆուր պիր մէ-
սէլի վար, քի տէր . "Միւպարէք օլտուն օլ ատէմ,
քի եազըլը իճատ էթմիշ տիր" : Պիղ տէ պու
սէսհպէթի՝ թապ'խանէյի իճատ էտէնին հագգը-
նա տէյէպիլիլիդ : Լէսսէվիյէ գըյաս օլունուր,
քի պու գըյմէթլի իճատըն սահիպի Ղուծէն-
պէրկլի (Յովհաննէս տիր. վէ օնուն շէրիքլէրի տէ
Յովհաննէս Ֆաուսթ վէ Պետրոս Շէֆէր իտի:
Իւք թապ' էթտիքլէրի քիթապ' Սաղմոս եալ:օտ
Մէզամիր քիթապը ըտը (1457): Ֆաուսթ՝ Մայնց-
տա փէք չօգ Մուգատտէս Վիթապլար թապ'
էթտի, վէ սօնկրա Փարիզէ կիթտի . վէ օրատա
թապ'խանէ սանա'աթը տահա թանըլմամըլըտը :
Ալ է չիւնքի իլէրտէն էլ եազըսը Մուգատտէս Վի-
թապլար պէշ եիւզ ալթընա սաթըլըրըտը, Ֆա-
ուսթ ալթմըշ ալթընա սաթմաղա պաշատըղըն-
տա՝ հէր բէս թա'ճճիւպտէ գալտը, վէ սաթըլ-
տըգճա՝ եէնիտէն Մուգատտէս Վիթապլար մէյ-
տանա չըգտըղընը կէօրտիլքլէրինտէ, պիւթիւն
Փարիզ շէհրի պիրի պիրինէ կէչտի . վէ ճիլտէլի
ըուպար էտիպ' հէփսինի պիրիպիրինէ պէնկզէր վէ
մութապըգ պուլտուզլարը թագտիրտէ տահա զի-
յատէսի իլէ շաշըպ' պու ատէմ սիհիրպապ տըր

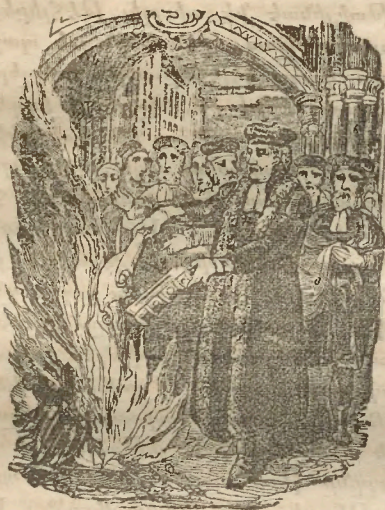
տէտիւէր : Այլ է Քառասթուն ելինի պասըպ' իշին-
տէն պիր չօգ Մուգատտէս Վիթապ չըգարտը-
լար , վէ սուչու կիպի մերգումու հիւքմ' էթտի-
լէր . զիրա գըյաս էթտիւէր քի 'չէյթանըւա շարթ
էթմիշ տիր , վէ քիթապլարընըն իշինտէքի գըր-
մըգը եազըւարը . քէնտի գանըյըւա եազմըշ տըր :
Վազաթ գուլլանտըղը եօյու վէ թէրթիպի թա-
րիֆ էթտիյինտէ , Փարիզին շուրա մէճլիսի օնա
ազատըդ վէ ըուխսամ վէրտի :

Իւք Լաթինճէ Վիթապը Շէրիֆ 1462 թա-
րիխինտէ թապ' օլունտու . վէ Իւք 'Լեմէճէ Վի-
թապը Շէրիֆ 1467 թարիխինտէ թապ' օ-
լունտու : Երբի եըլտան սօնկրա' Եւրոպիանըն ճէ-
մի' պաշլըճա մէմլէքէթլէրինտէ թապ'խանէլէր
պուլունուրուտու . վէ սէրի'էն ճէմա'ամըն իշինէ
պիւնլէրճէ քիթապլար եայըլտը . շէյլէ քի' օ վա-
գըթա գատար սալթ պիր գաչ ալիմ' ատէմլէրէ
մախսուս օլան իլիմ' տէտիքլէրի շէյ' ա'լէսսէվի-
յէ պիւթիւն Վրիսթիանլարըն քէնտի մալլէրի
օլտու : Այլ է 1228 թարիխինտէ' փաւիա Մուգատ-
տէս Վիթապլարըն եայըմասընա գարշը իւք ֆէր-
մանընը չըգարտըղը վագըթ' օ եասագ սալթ գէն-
կին վէ մա'լիւմաթը ատէմլէրին հագգընա օլա-
պիլիր իտի . չիւնքի էլեաղըսը Մուգատտէս Վի-
թապլարըն պահասը փէք եիւքսէք իտի : Սալթ
Աօտուալար պու եասագտան իխրաճ օլմուշարը-
տը . զիրա օնլար քէնտիլէրի Մուգատտէս Վի-
թապլարըն էօրնէյինի ալապիլիւլէր իտի : Այլ է
լաքին Վիթապը Շէրիֆ աշաղը պահալաէ-
տինմէք միւմքին օլտուղու վագըթ' փաւիանըն եա-
սաղը օլ Վիթապը էտինմէյէ վէ օգումաղա հա-
վէս էտէնլէրէ գարշը գօյամատը :

Լուտերին եազարդը 95 գայիտէլէր հէր եերոհ զիյատէ տիգգաթ իյէ օգուհուպ՝ չօգ եերլէրտէ տէ սէվինճ իյէ գապուլ օյունմալարը իյէ՝ Փափանըն ճանը իֆրաթ սըգըլըպ՝ Լուտերիէ էմը ու թէնպիհ եօլլատը քի եազարդը սէօպլէրի կէրի ալընն :

Լուտեր կէրչի օվազըլթա գատար Փափայա չօգ իթիպար վէ րայէթ էտէյօրուտու , ֆագաթ պու մատտէտէ օնուհ էմրինի իճրա էթմէյի միւնասիպ կէօրմէտի : Սէ րիճա էթտի քի տին մատտէսինին հալընը Հաքիմի օլան Վիթապը Հէրիֆին քէլամարը միւճիպինճէ՝ քէնտի եազարդը քիթապլարըն եանկըշընը իսպաթ էտիպ՝ քէնտինի իսքեաթ էթսին : Փափա՝ պիր Ֆուգարա () գոստինեան ըուհպանընըն արգուսունու էտա էթմէյէ թէնէզըլիւ էթմէտի . վէ մէզհէպի իսլահէտիճի Լուտեր հիչ պիր շէյտէն սարըլմայօր իտիյինի՝ կէօրիւնճէ , 1520 սէնէսինտէ օնու աֆօրօզ էտիպ՝ Վիլիսէտէն թարտ էյլէտի : Սէ էլաքին Լուտեր՝ էօմիւր Վէլամընտան կիւն պէ կիւն զիյատէ ըշդ քէսպ էտիպ՝ Բօմ իյէ պիւթիւն պիւթիւնէ գաթի ալագա էթմէյէ վէ պօզուլմաղա գարար դըլըր . զիւրա էյի պիլիւր իտի քի , Փափանըն ճէմի՝ թէհտիտլէրի վէ էօրֆլէրի՝ էօմիւր Վէլամընա պիր շէյ եափամաղար : Սէ 1520 թարիխինտէ՝ Ղեկտեմբերին օնունտա Սիդդէմպէրկ շէհրինին գափուսունտա պիր չօգ շայիրտէրին վէ սայիր ատէմլէրին հուպուրունտա՝ Փափանըն օլ աֆօրօզ քեաղըտընը վէ շէրա՝աթ քիթապընը տախի աթէշէ եագտը :

Լուտեր պէջլէճէ Փափապիլիքտէն պըրլարդտան սօնկրա , տաիմա տահա գուվլէթլիճէ ճէնըլէշմէքտէ պուլունտու : 1521 թարիխինտէ՝ Սիւրմ

չէ՛ հրինտէ գուրուլան սինադոսուն հուզուրունա չա-
 ղըրըտը , քի օրատա Իմիէրաթօրուն հուզուրուն-
 տա թէ՛ Փթիշ օլտուն : () նէ՛ թէ՛ հլիքէլի տագի-
 գէ իտի : Յովհաննէս շուսուն էօլիւմիւնիւն զիք-
 րի իլէ պիւսպիւթիւն գաթի իւմիտ էթմէք վէ ճէ-
 սարէթտէն տիւշմէք լազըմ կէլիւր իտի քէնտիսի-
 նէ : Չօգ ատէմլէր օնա նասիհաթ վէրտիլէր քի
 սինադոսա հիչ կիթմէսին . վէ լաքին օ անլա գօրգ-
 մատը . օնուն պիւթիւն գուլվէթի վէ իւմիտի Յի-
 սուս ըտը : Իմտի մէրգում Վ օրմնա կիթմէյէ
 եօլա չըգտը , վէ Լըֆուրթա եթիշտիյինտէ ,
 պիւթիւն սօգագլար վէ էվէր ա՛սքէր իլէ տօլտու ,
 քի Լ ուտերին կէչտիյինի կէօրսիւնլէր : Վ է օնա

պա՛գըլար՝ Պօղոս Բէսուլ Լորուսաղէմէ սօն եօլ-
 ճուլուգ էթտիյինտէ նէ տիւրիւ թէհլիքէյէ վէ
 գաղայա օղրատըյըսա, քէնտինին տէ պաշնա օ
 միսիլի պիր գաղա կէլէճէք տիր տէտիքլէրինտէ,
 օնլարա ճէվապ վէրտի քի, «Եյէր Վ իդգէմպէր-
 կին վէ Վ օրմնուն արասընտա կէյէտէք եիւքսէլ-
 միշ պիր աթէշ եագսալար պիլէ, եինէ պէն Լէ-
 լաճ Թա՛ալանըն իսմի իլէ՝ սինադոսուն հուղու-
 րունտա կէօրիւնէճէյիմ» : Վ օրմնա եագլաշտը-
 ղընտա, թէքրար օնանասիհաթ վէրտիլէր քի քէն-
 տի տիւշմանլարընըն հուղուրունա չըգմասըն : Լա-
 քին օ՝ «Պէն Վ օրմնա չաղըրըլտըմ, վէ էյէր օ-
 րատա տամլարտա օլան քիրէմիթլէր գատար շէյ-
 թանլար պուլունսա պիլէ՝ Վ օրմնա կիտէճէյիմ»
 աէտի : Իմտի Լուտեր սինադոսուն հուղուրունա
 չըգտը, վէ օնա նասիհաթ էթտիլէր քի քէնտի
 եագըրգլարընը կէրի ալըն, վէ պունա պիր գըս-
 սա վէ գաթի սէօղ իլէ ճէվապ վէրտին : Լուտեր
 եիւքսէք սէս իլէ ճէվապ վէրտի քի, «Սիդ պէ-
 նիմ եանկըշլըգտա պուլունտուղումու Վիթապի
 Էրիֆտէն իսպաթ էտէմէզսէնիզ, պէն եագըրգ-
 լարըմը նէ՝ կէրի ալապիլիւրիմ, վէ նէ՝ տէ կէրի
 ալմաղա պօրճլու իմ : Օյիւրա պիր ատէմ քէնտի
 զամիրինէ գարշը պիր շէյ էտէրսէ, հէմ տէլի տիր,
 վէ հէմ քէօթիւ տիր : Իյթէ պէն պունտան զե-
 յատէ լագըրտը սէյլէյէմէմ : Էմէն Լլաճ պա-
 նա եարտըմճը օլսուն . ամին» : Լուտերին տօսթլա-
 րը՝ վէ պախուսուս Սաքսոնիանըն Ելէթթօրու Ֆրե-
 տերիկոս՝ պէյլէ պիր ճէսարէթլի իգըրաւա հէյ-
 րան օլտուլար : Վագաթ Պէշինճի Լարոլոս փա-
 տիշաճ օնու հերետիկոս սըրասընա կէշիւրիպ՝ թէք-
 տիր էթտի : Պու ճիւմլէ իլէ իթա էյլէտիղի էմ

նիյէթ ֆէրմանընը կերի ալմայրպ, օնա բուխսաթ վէրտի քի սաղ սէլիմ վէ սէրպէսթ կերի տէօն սիւն :

Վ է 1521 սէնէսինտէ՝ Սայիսին տէօրտիւնտէ Լուտեր Սօրա շէհրինտէն այրը լտըղընտա, եօլտա օնու պիր գաչ աթըլար կէօյա ճէպը իլէ թութուպ արապատան աշաղա էնտիրտիլէր, վէ մէրդումու պիր աթա պինտիրէրէք ալըպ եիւրիւյիւ վէրտիլէր : Վ է պիր թագըմ տաղար վէ տէրէլէր տօղաշտըգտան սօնկրա, եարը կէճէտէն պիր սա՝ աթ եվվէլ Վարդպուրկ գալէսինէ եէթիշտիլէր : () աթըլարը եօլայան՝ Լչէթթօր Վրեստերիկոս իմիշ, քի օնու մերամը պու իտի քի Լուտերի պիր էմին եէրէ գօյուպ՝ օնու պաշընա կէլէն ֆէլաքէթ սափուշունճայատէք օրատա հըֆօլ եթսին : Վարդպուրկտա օնու իմրաթօր Վեդըք իսմի իլէ պիր քիշիզատէ մահպուս տէյիւ սագլարըլարըտը : վէ օրատա սագալ գօյվէրտի, վէ օասիրին պէյլէրի կիպի գըլըճ թաշըրըտը :

Վալտը քի՝ Լուտեր Վարդպուրկ գալէսին տէ քէնտի վագթընը պօշա կէշիրմէտի : Վիթապը Էէրիֆի խալգըն լիսանընա թէրճիւմէ եթմէյէ պաշատը : զիրա էյի պիլերիտի քի կէրշէքլիյի ճէմա՝աթա թանըթմաղա վէ եայմաղա գուվ վէթլի եօլ պու տուր : () ճէսարէթ իլէ պու կիւճ իշէ էլ վուրտու, վէ օնա հիչ պիր մուավէնէթ էտէն եօղուտու : Բնճագ () իսուս Լֆէնտիմիզէն եարտըմ պուլուպ թէզիյէ հալա պիւթիւն Վեմէլէսթանըն Վիլիսէսի նէզտինտէ պիր խազլինէ կիպի թութուլան Ինճիլին թէրճիւմէսինի թէքմիլ էյլէտի : Վ է տախի Բօմա Վիլիսէսինտէ օգուսան Ինճիլէ թէֆտիրլէր եազտը : Պու Վիթապ

փեք չօգ շէրէֆ պուլտու, վէ հէր թարաֆա եա-
 յըլտը: ()ն այտան սօնկրա Վ իդդէմպէրկտէքէն-
 տի շայիրալէրինին մապէյնինտէ զուհր էտէն վէ-
 վէլէլէրի տուլուպ՝ Լչլէքթօրա տանըմայարագ
 Վ արգպուրկ գալէսինի պրագտը կիթտի. վէ Վ իդ-
 դէմպէրկէ եէթիշտիքտէ՝ զայրէթ էտիպ օնլարը
 պիրիպիրի իլէ պարըշթըրտը: Վ է պիր գաչ էս-
 քի լիսանլէրէ վուգուֆ օլան տօսթլարընըն եար-
 տըմը իլէ ճէմի՝ Վիթապը (էրիֆին թէրճիւմէ-
 սինի թէրթիլ էլլէտի: () թէրճիւմէ 5134 թա-
 րիսինտէ թապ՝ օլուպ՝ պիր ճիլա օլտու: ()նուն
 իշտաշարընըն էն մէշհուրու փիլիպպոս Սեւանկ-
 տոն ըտը, քի Պատէնին պէօյիւք Տուգալըղը-
 նըն շէհրի Պրէթէնտէ տօղմուշուտու: Պու քիմ-
 սէ կէրէք իլմի վէ կէրէք տինտարըղը իչիւն զա-
 յէթ նամտար օլուպ՝ տէրէճէսիլ հազիմ վէ թաթը
 թապիյէթի իլէ չօգ տէֆա՝ Լուտերին աթէշի
 մէշըէպինի վէ հէրարէթինի թէսքին էլլէտի:

Փ Ը Ս Լ Դ

Իսլահի Մեզհեպին իւրեմի : Լուսերին եօլեմի :
Լաւաւորի շէրինդէ օլմն պարը :

(Սէնէ 1519 — 1555)

Ինճիլին Լ'զիզ թալիմաթլարը՝ Լուսերին հատարդ հիսապարզ վաղարըյրա՝ պահուսուս թէլիֆ էթաիյի պէյիւք վէ քիւչիւք թալիմաթ քիթապլարը վէ եազարդը իլահիլերի իլէ՝ հէր եէրէ եայլտը : Վէնտի շայիրտլերի վէ տօթլարը տախի՝ կերէքլիյին եայլմասընա ճէհտ էտէրլէր իտի : Հէր եէրտէ ֆրոգա ֆրոգա օլմուշարտը , վէ քիմի փափայա՝ քիմի տէ Լուսերէ թարաֆ էտէրլէր իտի : Այէ 1519 թարիխինտէ փափանըն պիր կլէիսի 'կեմէսթանը տօլաշըպ' տիգգաթ էյլէտի քի տաիմա տէօրթ ատէմտէն իւչիւ Լուսերէ սահապէթլիք էտէր իտի , վէ եալընըզ պիրի Թօմա Լ'պիսկոպոսունա թարաֆ էտէր իտի :

Յովհաննէս Լյէթթօրուն կիւնիւնտէ Սաքսոնիատա Իսլահի Մեզհէպ փէք չօգ իլէրլէտի : Ըզար ազար ըջըզ պիւթիւն ճէմա'աթըն իշինէ կիրէյօրուտու . վէ ալար ազար հանկըշա'տէթլէրի թանըլպ ըէտտ էտէյօրլարտը , մանասթըլարը թէրք էտէյօրլարտը , վէ պիլկիսիզ վէ ահմազ փափաղարըն եէրինէ՝ տինտար վէ ալիմ վա'իզլէր գօյօրլարտը : «Վէնի թալիմաթ» հա'նի Լնճիլ Բոմբերանիատա՝ Ալուրդէմպէրկտէ՝ Պատէնտէ՝ Պրանտիպուրկտա՝ Հօլթէյնտէ՝ Սիլեզիատա՝ Պո-

Հեմիատա՝ Լուսակտա՝ Մէքլէնպուրկտա՝ վէ՛ Լեմ-
 չէսթանըն տաճա սայիր չօգ շէհրլէրինտէ վէ
 օէմթլէրինտէ սէվինճ իլէ գապուլ օլունտու : Վէ
 1526 թարիխինտէ Մայիսին տէօրտինտէ՝ Խա-
 լահի Մէգճէպէ թէվլապի օլան պէյլէր՝ քէնտի
 տիւշմանլարընա գարշը գօմաղա վէ՛ Լուտերին թա-
 լիմաթընը հըֆը կթմէյէ՝ թօրկաւտա պիր մուա-
 հիտէ էյլէտիլէր : վէ 1529 թարիխինտէ Լպրի-
 լին 19ունտա՝ Սփայրտա գուրուլան սինադոսուն
 թէնպիհլէրինէ գարշը Բրնէպէ Եախօտ րէտտի
 իգրար էթտիլէր : զիրա օլ սինադոս քէնտիլէ-
 րինի սէյլէթմէմիշ իքէն, վէ օնլար զպիպի ան
 էլ մէճլիս իքէն, օնլարըն իւզէրինէ հիւքմ էթ-
 միշ իտի : Վէ պու մատտէտէն էօթիւրիւ օնլար
 Բրնէպէ տէնիլիլէր : Վէ 1530 թարիխին-
 տէ Խնճիլի Վրիսթիանլար՝ Լէկպուրկուն սի-
 նադոսունա պիր իգրար կէօնտէրտիլէր , քի օնա
 Լալապիլի Իբրարէ տէնիլիլ : վէ օնու իւշ Լյէթթօր
 պէյլէր՝ Եիրմի Տուքա՝ Եիրմի տէօրթ Վօնթէ՝
 տէօրթ Պարոն վէ օթուզ ալթը ազատ շահանէ
 մէմլէքէթլէր իմպալամըշտըլար : Խնճամը 1532
 սէնէսինտէ՝ օնլարա զամիր սէրպէսթլիյի իհսան
 օլունտու :

1546 թարիխինտէ Փետրուարըն 18ինտէ՝ Լյո-
 լէպէնտէ Լուտեր ալթմըշ իւշ Եաշունտա վէֆաթ
 էյլէտի : Վէ օնուն սօն սէօզլէրի պունլար տըր՝
 “Եա՝ Փէտէր , պէնիմ րուհումու սէնին էլէրինէ
 թէսլիմ էտէրիմ , Եա՝ Բապպ , կերչէքլիյին Լալա-
 ճը , սէն պէնի սաթըն ալտըն” : Լուտեր տիւնեա-
 նըն պէօյիւքէրինէ հէրնէ գատար սէրթլիք վէ
 սէպաթ կէօսթէրիրսէյիտի , չօճուգլարա տա օգա-
 տար հազիմլիք վէ սաֆտէրունլուգ իպրազ էտէր

իտի : Պէջիւք թէ չլիքէլէր իչինտէ՝ տայիմա Լււ-
լահա կիւվէնիրիտի : ()նուն թա՛լիմաթլարընըն
շէօհրէթ պուլմասընըն վէ սահիհ Ինճիլի տէնի-
լէն Վիլիսէնին իչինտէ տաիմա միւ՛թէպէր թու-
թուլմասընըն սէպէպի շու տուր՝ քի մէզքիւր թա՛-
լիմաթլար ինսան իճատը օլան գանուլար իւզէ-
րինէ գօնուլան ճէմի՛ իւմիտլէրի պօշա չըգա-
րըր : վէ հալընըզ Յիսուս Վրիստոսուն վաթի-
թասըյըլա Լլահըն ճապա մէրհամէթինէ օլան ի-
մանը սապիթ էտէր , վէ թա՛րիգի նէճաթ հալընըզ
օ տուր տէր : Լ ուտերին ինմի՛ վէ Լլահըն լուծ-
փու իլէ օնուն հափտըղը իշէր վէ քիթապլար՝
Վեմէէսթանտա Վրիստոս Լֆէնտիմիզին Վէլա-
մընա թապի՛ սատըգ Վրիսթիանլար պուլունտուգ-
ճա՝ օրատա տայիմա հաշայաճագլար :

Վիլիսէյէ պու գատար խըզմէթ էտէն պու ա՛-
զիմ զաթըն վէ ֆաթընտան պիրազ սօնկրա , պէօ-
յիւք պիր նիզա՛ գօփտու : Պէշինճի Լարդուս Վի-
լիսէյի գօվալամաղա պաշլատը : ()նուն իշի իպթի-
տա բասթ կէլտի , վէ Սաքսոնիանըն Լչէքթօրու-
նու վէ Էսսին պէյինի մահպուս էթտի : Վ է
լաքին Սաքսոնիանըն Լչէքթօրու Սաւրիկիոս՝ Իէ-
ֆօրմաթլարըն հա՛նի իսլահ օլմուշլարըն իւմի-
տինի թագվիլէ էյլէտի . վէ օնուն փարլազ ֆիւ-
թիւհաթլարը՝ նիզայը տէֆ՝ էթտիլէր : Վ է 1552
թարիխինտէ՝ Բասսաւըն ահտնամէսի իլէ պարըշ
օլտու : Պու Պէյ կէրէի ֆիւթուհաթ էթտի ,
ֆագաթ Լ ունէպուրկա հագըն էօլիւմ տէրէճէ-
սինտէ հարալանտը . վէ տիւշմանտան ալընան 64
պայրաղը կէօրտիւլիւնտէ՝ ֆիզան էտէրէք տէտի .
“Ըէօհրէթին պօշ միւլահաղալարը՝ մէզարըն քէ-
նարընտա նէյէ՛ հարարլար” : Լնճամը Բրիլէ”-

Դեպքում 1555 թարիխին տէր Լեզգուրկտա իմ-
ղալանան միւսալէհա ահմադեօսի իլէ քեամիլէն
զամիր ազատըղընա մալիք օշտուլար :

Փ Ո Ս Լ Ե

Օգնէրա ետիօր Էլմէթիանըն Խալահ Սէդէպէ :
Օգնէլ :

(Սէնէ 1518 — 1528)

Ներմէսթանտա ըշըգ շամտան իւսթիւնէ վաղ
օլմուշ իքէն, Հիսուս Լեֆէնտիմիլ Օգնէրատա
քէնտի իշինի իլէրի կէօթիւրմէքտէ խտի : Ուլրիկ
Օգնէլ 1484 թարիխին տէր Հունուարըն պիրին-
տէ՝ Թօկկինպուրկուն պիր քէօյիւնտէ տօղմուշ
ուսուս : Պու քիմնէ տախի Խնճիլին պայրաղընը եօ-
գաթը գալորըմաղա պաշատը : () տա Լուտեր կի-
պի՝ Լալահըն Սուգատտէս Քէլամընտան ըշըգ
վէ մալիւմաթ թահսիլ էտիպ՝ Բօմա քիլիսէսի-
նին գօյնունտա պէսլէնէն մէքրուհ եանկըշըգ-
լարա գարշը գօմաղա մէճպուր օլտու : Խսլահի
մէզէէպտէ պաշ օյան պու իքի քիմսէլէրի ճանա-
տան իման պիր խտի . վէ իքիսի տէ պիրպիլէրի-
նի թանըմայարագ , վէ պիր թանէճիք վէ մուգ-
թաղի թէմէլին՝ եա՛նի Հիսուսուն Բապպ Լալա-
հըն իւղէրինէ պինա օլունան Քիլիսէյի թէլէֆ
էտէն շիրփէնէէ եարասընը կէօրմէլէրի իլէ՝
աղլայրպ ֆիղան էտէրլէր խտի : Խնճիլին ճէմի՝ հա-
յաթպախշ թա՛լիմաթլարընըն հագգընտա իքիսի-
նին տէ զէսիւմիւ վէ էֆքեարը պիր խտի . ֆագաթ

Բապարն Աշայր Շէրիֆինին սրորը խուսուսուն տա այրըյըտը : Օուինկ՝ Աշայր Բապպանի-Վրիստոսուն է՝ օլիւմիւնիւն սատէ զեբրի տիր՝ տէր խտի : Ղուտեր՝ էքմէյին վէ շարապըն իչինտէ Յիսուսուն սահիճ թէնի մէվճուտ տուր՝ տէրիտի :

Պօւ Ֆէրքըն զիւիւմէր Ինճիլի Վրիսթիան-լարըն իբի ֆըրգայէ՝ եա՛նի Ղուտերականլարա վէ Իիֆօրմաթլարա պէօլիւնմէյէ՝ սէպէպ օլտու : Վէ Բօմատան այրըյմը Վրիսթիանլար պու կիւնէ տէք պու խիւմէր իլէ զեբր օլուրլար . վէ լաքին պու ֆէրք կիթտիքճէ պօղուլմատա տոր :

Ինճիլին վա՛ղը՝ Փափապիլիյին եանղըրչըրղա-րընա զայէթ զըտտ օլտուղունտան՝ մութլագա օ եանղըրչըրղարտան մէնֆա՛թ պուլանլարը քէն տինէ պէջիւք տիւշման էտինէճէյիտի : Վէ ագը՛ա Փափանըն էքլիսի վէ Փափա քէնտիսի՝ Խալաշի Մէզհէպին իլէրլէմէսինէ դարչը դօմաղա չօգ չա-րըշտըլար : Ղաւսաննանըն՝ Ղօնսթանչանըն վէ Պալըն Եպիսկոպոսլարը՝ Ինճիլի վա՛ղճըլար ալ-տատըճը տըրլար , վէ զաղէպէ վէ գաթլէ միւս-թահագ Տերետիկոսլար տըրլար , վէ Վիթա-պի Շէրիֆի խալգըն անկլատըղը լիսանտէ օ գումագ՝ Տէր Փէնալըղըն սէր չէշմէսի տիր տէ-յիւ չօգ պէյաննամէլէր եաղտըլար : Բուհպան-լար էլլէրինտէն կէլտիյի գատար ճէմա՛թը Խա-լաշի Մէզհէպ զայրէթինտէ օլան քիմնէլէրէ գար-չը այաղա գալտըրմաղա չօգ ճէհտ էթտիլէր : Վէ լաքին Ալլահըն Բուհու քէնտի գուլարընը ճան-լաթտըրըրտը վէ օնլարը պիր ա՛պիլ ճէսարէթ ի-լէ տօլտուրուրուտու , քի ճէմի՝ թէհլէրէլէրի պիր շէյ եէրինէ սայմասընլար :

Վէ 1520 Թարիխինտէ Յուրիխտէ՝ կերչէքըն-

յէ երրէքտէն եափըշան 2000 ճան պուլունտու :
 Վէ 1523 թարիխինտէ՝ օրանըն զապիթի վէ հա-
 քիմէրի էմր էթտիլէր , քի օ մէմէքէթին իշինտէ
 պիրաշիրեար միւճատէլէ մէճլիսի օլտուն . վէ Վա-
 թօլիք իլէ Նյութէսդանդ տին խօճալարը՝ հեր պիրի
 էլինտէն կէլտիյի գատար քէնտի դապուլ էթտի-
 յի թալիմաթլարա սահապէթլիք էթմէք իշին ,
 քէնտի գըյասլարընը սէջլէսինլէր : Պու միւճա-
 տէլէնին մէֆհոմնու պու օլտու քի , Յուրիսին
 հաքիմէրի վէ ահալիսի իլամ էթտիլէր քի , Օու-
 ինկլ ինճիլին ա՛ղիզ թալիմաթլ արընը վա՛ղ
 էթմէյէ տէլլամ էթսին . վէ Քիլիսէ խատէմէլէ-
 րինին պազը ճիւմէսի՝ Վիթապի Շէրիֆ իլէ
 իսպաթ էտէմէյէճէլէրի մատտէյի՝ քիմնէյէ թէք-
 լիֆ էթմէսինլէր : Պու պիրինճի միւճատէլէ-
 տէն սօնկրա իքի միւճատէլէ տահա օլտու , վէ սն-
 տան սօնկրա Յուրիսիլէր փէք գապա պաթըլ
 իթիգատլարըն պիր գաչընը թէրք էթտիլէր : Պին
 պէշ եիւզ եիրմի պէշ թարիսինտէ Լպրիլին ի-
 չինտէ՝ Քիլիսէլէրտէն ա՛ղիզէրին սուրէթլէրի
 գալգտը , պատարագ եասագ օլտու . վէ հաքիմէր
 էմր էթտիլէր , քի Լշայը Շէրիֆ սըրըր՝ ինճիլէ
 մութապըզ օլան թէրթիպ իւզըէ իճրա օլունսուն :
 Պալ վէ Շաֆֆուսէն տախի 1528 թարիսինտէ
 սէմավի ըշդըլա միւնէվվէր օլտուլար : Նիմէյէ
 միւթեալիք Սփիէրանըն պէջիւք փայը՝ Բօմա-
 նըն թահթընտան չըդտը : վէ Վրիստոսուն ին-
 ճիլ Շէրիֆինի գապուլ էթտի : Վէ եալընըզ
 պազը քիւչիւք սանճագլարընտա սաքին օլանլար՝
 տալիմա պիր քէօր ինտա իլէ Իսլահի Մէզհէպէ
 օնլարը տալէթ էտէնլէրէ գարըզ գօտուլար :

Օվիգերառա՝ Պերնա վէ Ս Եր ասնճագլարընըն Իսլահի
Սեղեպի:

125— 1526)

() վագըթլար Պերթօլտ Հալէր՝ Պերնատա
Ինճիլին թա՛ղիմաթլարընը վա՛ղ էտէր իտի: ()
իպթիտա գօրգարագ տա՛վրանը յօրուտու , վէ լա-
քին սօնկրա ճէսարէթ վէ դայրէթ իլէ իշէրի-
նի իլէրի կէօթսորտիւ: Ս է 1525 սէնէսինտէ ճէ-
մի՝ վա՛ղէրէ էմր օլունտու , քի Ինճիլի սէրպէսթ
վա՛ղ էթսինլէր , ֆագաթ Քիթապի Ե էրիֆ-
տէ պուլունմայան շէյին իւղէրինէ վա՛ղ վերմէ-
սինլէր: Ս է 1528 թարիխինտէ Պերնատա պիր
աշիքեար միւճատէլէ օլտու , վէ 19 կիւն սիւր-
տիւ . վէ օնուն տա նէթիճէսի՝ Յուրիսինքի կի-
պի օլտու: Յիսուս Լֆէնտիմիզ օրատա Տիւքիւ-
մէթ իլէ իշինի եիւրիւթտիւրիւյօրուտու: Փափա-
վիլիք վէ օնուն եանկլը շըգլարը՝ ըուհուլա վէ կէր-
ջէքլիք իլէ օլան իպատէթին հուղուրունտան նա-
պէտիտ օլտուլար:

Ս էլաքին Յիսուս Լֆէնտիմիզ՝ Օվիգերանըն
Ֆրանսայա թապի օլան թարաֆընը՝ գարանըգտա
պրագմագ իսթէմէտի: վէ օնա մերհամէթ էտիպ՝
Կուլիէլմոս Փարէլ իսմինտէ քէնտի գուլլարընըն
պիրինի եօլլատը , քի օրատա Ինճիլին թաղիմա՛-
թընը վա՛ղ էտիպ՝ փէք չօգ ճէմա՛թ փէյտա
էթտի:

Վերջի փափազլար՝ զապիթէր վէ ճէմա՛ւթ օնա զըտտ տուրուրլարըտը , վէլաքին օսալա քէնտի ճէսարէթինի վէ իշէրինի թէրք էթմէտի : Պէրնանըն շուրասը՝ 1527 տէ Սարտ այընտա օնա պիր իզիննամէ վէրտի , քի Լիլտա վա՛ղճը լըգ էթսին : Ալ էլաքին մերգու՛մ Օլէնտա՝ Ուէքստէ վէ օնլարըն ճիվարլարընտա տա վա՛ղ վէրիր իտի : Փափազլար Խալաճի Սէզճէպին իլէրլէմէսինտէն գօրգուլ՝ էլէրինտէն կէլտիյի գատար ճէճտ էթտիլէր , քի Ֆարէլի օրատան գօվտուրսուշլար . վէ Ֆարէլ՝ Լիլի թէրք էթմէյէ մէճպուր օլտու . Փազաթ աղ վազըթտան սօնկրա Պէրնա պէյլէրինին պիր մէթուպուշլա թէքրար օրայա տէօնտիւ , զիրա մէթուպուշն իչինտէ եազմը շարըտը քի , օնա սաճապէթլիք էտիպ պիր մա՛աշ վէրսինլէր , վէ Խնճիլի թէքմիլ սէրպէսթլիք իլէ սանճաղըն ճէր թարաֆընտա ճէմի՛ արզուլէյէնլէրէ վա՛ղ էթսին : Պու մատտէյէ՝ փափազլար տաճա զիյատէ խըրսլանըպ՝ գարշը կէլմէյէ մէրամ էթտիլէր իսէ տէ , էլէրինտէն պիր շէյ կէլմէտի :

Լաւսաննանըն եպիսկոպոս Վիլիսէսի օ վազըթա գատար Խալաճի Սէզճէպտէն պիլսապէր իտի : Լաւսաննանըն Վիլիսէ խատէմլէրի՝ զապիթլէրի վէ պիլթիլն Խաճալիսի Լուտերականըգտան իքրաճ էտիպ՝ կէրի տուրուրլարըտը : Ալ էլաքին Տիւսուս Լիֆէնտիմիլ քէնտի փատիշաճըղընը սապիթ էթմէյէ միւրատ էթտիյի վազըթ՝ ինսան ագընըն վէ ֆիրասաթինին գուրտուղու ղէմինլէրի պօղար :

Պինպէշնիւղ օթուղ ալթը սէնէսինտէ՝ Պէրնալըլարըն եէտի իլէ Աօտ շէճրինին Փէթճ օլունմասը՝ Խալաճի Սէզճէպին իլէրլէմէսինէ պիր պէօյիւք գափու աչտը : Պէրնա Տիւքիւմտարը վէ

պէյլերի Իսլահի Մեզհէպի գապուլ էտիպ՝ օնա զիյատէ սահապէթլիք էթտիքլէրինտէն , էլլէրինտէն կէլտիյի գատար ճէհտ էթտիլէր քի , Ս օտ շէհրինտէ տէ օնու թէմէլլէշտիրսինլէր : Ս է Տէր քէսին զիհնինի աշմագ վէ միւնէվվէր էթմէք իչին՝ 1536 սէնէսինտէ Հոկտեմբերին պիրինտէ էմր էթտիլէր քի՝ 1 աւսաննատա ալէսսէվիյէ վէ աշիքերար պիր միւճատէլէ մէճլիսի օլսուն : Շէմի, սանճապարըն Քիլիսէսինին գափուսուննա պիրէր իլաննամէ եաիրշտրտըլար , քի ճէմի՝ Վաթօլիք վէ Բարթէսդանդ տին խօճալարը պու միւճատէլէտէ պուլունսունլար , վէ ճէմի՝ ճէմա՛ւթլար քէնտի թարաֆլարլնտան օրայա պիրէր վէբիլ եօլասընլար . քի քէնտի մէվլէքէթլէրինէ տէօնտիլքլէրինտէ , կէօրաիլքլէրի վէ իշիթտիքլէրի շէյլէրի նագլ էտէպիլսինլէր : Ս է պու իլաննամէտէ օն տիւրլիւ մէվատտը տինիյէ իշարէթ օլմուշուտու , քի օնլարըն իւզէրինէ միւճատէլէ օլաճաղըտը՝ վէ օնլարը Վարէլ քէնտիսի թէտարիք էթմիշ իտի , քի պունլար տըր :

1. Ինսանըն փաքլէնմէսի խուսուսուննտա պիր եօլ եալընըլ Վիթապը Շէրիֆ կէօսթէրիր , քի օ եօլ պիր տէֆա գուրպան օլմուշ Հիսուս Վրիստոսա իման կէթիրմէք տիր :

2. Վիթապը Շէրիֆ է՛օլիլէրտէն տիրիլմիշ՝ կէօյէ չըգմըլ վէ Փէտէրին սաղ թարաֆընտա օթուրմուշ օլան Հիսուս Վրիստոսու քէնտի Վիլիսէսինէ եէկեանէ Պաշ վէ հագգ սէրքեհահին վէ Միյանճը վէ Շէֆա՛ւթճը թանըր :

3. Վիթապը Շէրիֆ Ըլահ Վիլիսէսի տէյիւ՝ եալընըլ Հիսուս Վրիստոսուն գանընտան քէնտի իւշլասլարընը պէքլէյէնլէրի՝ վէ սալթ օ-

նուն Վեյլամընա ի՞նչպիսիք էտէնլերի վէ թէվա-
պի օլանլարը թանըր :

4. Վիլիսէ կերչի եալընը Մլաճա մա՞ն
լիւմ տիւր , ֆագաթ պու ճիւմլէ իլէ օնուն ային-
լերի վարտըր , քի օնլարը Տիսուս Վրիստոս քէն-
տիսի գուրմուշ տուր , վէ օնլարը կէօրիւնիւր վէ
թանըրըր : Վ է պու այինլեր՝ վաթթիլ վէ Րապ-
պըն Մշոյը Շէրիֆի սըրըլարը տըր :

5. Վիլիսէ՝ Մլաճըն Վեյլամընը՝ վա՞ղ վէ պու
ա՞ղիլ այինլերի իճրա էտէնլերտէն պաշգա փա-
փաղ եախօտ խըղմէթճի թանըմաղ :

6. Վիլիսէ՝ կիւնաճլարըն ա՞ֆվ օլունմասը ի-
չիւն Մլաճա օլան ի՞նչպիսիք տան պաշգա ի՞նչպիսիք
թանըմաղ . վէ Մլաճտան գապուլ օլունան աֆվ-
տան պաշգա ա՞ֆվ թանըմաղ . վէ հէր քէս
քէնտի կիւնաճլարըն Մլաճա իգրար էթմէլի
տիր . զիրա եալընըր օ ա՞ֆվ էտէպիլիր :

7. Վիլիսէ՝ Մլաճըն քեյլամընտա պույուրուլ-
մուշ օլան ի՞պատէթտէն պաշգա ի՞պատէթ թա-
նըմաղ , քի օ՝ Մլաճ վէ գարընտաշ մուճապպէթի-
նին իւզէրինէ պինա օլմուշ տուր : Վ է օնուն
իչիւն Վիլիսէ՝ պիր թագըմ մէզհէպի չիւրիւ-
տէն հատսըղ հիսապսըղ այինլերի՝ (եա՞նի սու-
րէթլերի վէ տաճա պաշգա օ միսիլի շէյլերի)
րէտտ էտէր :

8. Վիլիսէ՝ եալընը պիր տիւնեա զապիթի
թանըր , վէ օ Մլաճտան նասպ օլմուշ տուր , վէ
մէմլէքէթին ըաճաթըղընը հըֆղ էթմէք իչիւն
մուգթաղի տիր : Վ է օլ զապիթ Մլաճա գարըն
պիր շէյ թէնպիհ էթմէտիքճէ՝ հէփիսի օնա ի-
թաաթ էթմէյէ պօրճու տուր* :

Տօգուգունճու վէ օնունճու մատտէլէր եախօտ
գանունլար՝ փտփաղլարն թէէհիլ էթմէսինի վէ
թա՛ամլարն տինճէ ֆերգլէրինի ըէտտ էտէրլէր :

Պու միւճատէլէ եէտի կիւն սիւրտիւ : Բրո-
թէսդանդլարն պաշլըճա միւթէքէլլիմլէրի՝ Գա-
րէլ՝ Ա իրէլ վէ Վալվին իտի . վէ Վաթօլիքլէրին-
քի՝ Պլանքերօղ հէքիմ՝ Տրօճի վարդապետ վէ
մահալլէ փափաղը Նիքօտ իտի :

Փ Ո Ս Լ Է

Ղ'էնէվրանն Իսլահի Ս'էնէպի :

(Սէնէ 1532—1536)

Պինպլչեիւլ օթուզիքիտէն էվվէլ՝ Ղ'էնէվ-
րա տահա Բօմա Վաթօլիքլիսինին ղալաթլարը-
նն իչինտէ ղարգ օլմուշուտու Վրիստոսուն իքի
սատըգ գուլարը՝ Պէրնանն վա՛ղճըլարը վէ Վի-
լիսէ խատէմլէրի օլան Գարէլ վէ Սաուլնիէր՝ օ
սէնէ պու մէմէքէթատէն կէչէր իքէն , օրայա պիր
մլրգտար էյի թօխում էքտիլէր : Պիր գաչ ճան-
լար օնու գապուլ էտիպ՝ մէյվէ վէրտիլէր : Փա-
փաղար պու քիւչիւք Ինճիլի ճէմա՛աթընը կէօր-
տիւքլէրինտէ տերէճէսիզ թէլաշ էթտիլէր : Ա է
պիր մէճլիս էտիպ՝ օ իքի վա՛իլլէրի քէնտի հուղու-
լարնա ճէլպ էթտիլէր , վէ օնլարա չօգ սիթէմլէր

էտիպ՝ պաղըըշարագ տէտիւէր . «Նա՛ ալչագ վէ շէյթան Պարէշ՝ սէնին պուրատա նէ՞ իշին վար . նի՞շին պուրասընը տա պիրիպիրինէ կէջիրիյօրսուն նէ՞րէտէն կէլտին , վէ պուրայա նիշի՞ն կէլտին , վէ սէնի պու մէմէքէթէ քի՞մ՝ կէթիրթտի» : Իմ տի Պարէշ ճէվապ վէրտի քի , «Պէն շէյթան տէյիլիմ . պէն է՞խուս Վրիստոսու վա՛ղ էտէյօրում , քի օ պիղիմ կիւնաճըմը իշին խաչա չըգըպ էօլտիւ , վէ պիղի փաքա չըգարմագ իշին էօլիւլէրտէն տիրիլտի , շէյլէ քի օնա ինանանլար՝ էպէտի է՞օմիւրէ մալիք օլաճագլար , վէ ինանմալանլար՝ Տիւքմօլաճագլար : Վ՛է պու նիյէթ իլէ՛ պէն պիղիմ էյի Փէտէրիմիլ Լ՛լլաՏտան՝ է՞խուս Վրիստոսուն էլէիսի տէյիւ եօլանտըմ . վէ պաշգա շէյ իշին ճէՏտ էթմէմ , իլլա քի՛ ճէմթ՝ տիւնեա օնու գապուլ էթսին . վէ պէն պու մէմէքէթէ՛ աճապա պուրատա պէնիմ վա՛ղըմը տիյնէյէն պուլունո՛ւրմու տէյիւ սընամագ իշին կէլտիմ . վէ էյէր սիլ թէՏամիլէ էտիպ , պէնիմսէօզիւմիւ իշիթմէք իսթէրսէնիլ , պէն քէնտի տինիմի վէ վա՛ղ էթտիյիմի իսպաթ էթմէյէ էօլիւմէտէք Տազըրըմ» : Փափաղարըն պիրի տէրէճէսիլ խըսլանըպ՝ այաղա գալգաթ , վէ՛ «Լ՛լլաՏա գարշը քիւֆիւր էթտի . շաՏատլարա Տաճէթ գալմատը . օ՛ էօլիւմէ միւսթաՏագ տըր . Ո՛սնա՛ Ո՛սնըմաղոնա . տաՏա էյի տիր քի , պու Ֆէնա Ղուտեր էօլտին , վէ տէյիլ պիւթիւն ճէմա՛ւթը ալթիւսթ էթսին» տէյիւ պաղըրտը : Իմտի պէօյիւր վէքիլին պիր խըվմէթքեարը տապանճապընը տօլտուրույօրուտու , քի Պարէլի էօլտիւրսին , վէլաքին Լ՛լլաՏ պրագմատը , քի օնուն գանընա կիրսինէր , վէ տապանչա փարճա փարչա օլտու : Պու

իբի վաճառար՝ պիր գաջ Խնճիլի տօսթլարըլա պե-
րապեր կիւծպէլա օրատան սաղ սէլիմ տըշարը
չըդապիլտիլէր, վէ կէմիյէ կիրիպ՝ Լրանտսօնա կիթ-
տիլէր :

Սէ Ղէնէվրատաքի Խրոթէսդանդլար՝ սէս
չըդարտըզլարը կիպի սիւրկիւնէ կիտէճէքլէրի-
նի կէօրտիւքլէրինտէ՝ Պէրնայա կիթտիլէր, քի օ-
րատան պիր իմտատ պուլսունլար : Պէրնա հիւ-
քիւմտարը Ղէնէվրա շուրասընա եազտը, վէ
օնու մէծպուր էթտի, քի Խնճիլին սերպէսթ վ՛տղ
օլունմասընա ըուխսաթ վէրսին : Պու սէպէպտէն
էօթիւրիւ Փափապիլէրին մապէյնինտէ թէք-
րար վէլվէլէ գօփտու : Փափաղլարըն ֆիթ վէ իպ-
րէթ վէրմէսի իլէ խարդ սիլահա տափրանտըլար :
Սէ Խրոթէսդանդլարտան տա ալթմըշ քիշի գա-
տար տապանճալարընը ալըպ քէնտիլէրինի հըքզ
էթմէյէ պաշատըլար : Սէլաքին օնլարըն խասմի
պիր գաջ եիւշ քիշի վարըտը : Սէ գան տէօ-
քիւլմէյէ պաշատըլըլ ղէման՝ պարըշ սէվէն Խրո-
թէսդանդըն պիրի՝ օնլարը պարըշտըրմաղա չա-
լըտը . վէլաքին մերգոււմ խանչէր իլէ վուրուլըւպ՝
անիտէ տիւշտիւ էօլտիւ : Սէ պիրիպիրէրի իլէ
տէօյիւշմէյէ պաշայաճաղլարըլ ղէման՝ Վրայպուրկ-
տան՝ Ղէնէվրանըն միւթթէֆիգ շէհրինտէն պա-
գիրկէտնլար իւսթէ կէլտիլէր : Օնլար տօսթանէ
վէ հէմշէհրի կիպի՝ իբի թարաֆա տա կիւզէլ նասի-
հաթլար վէրտիլէր : Խրոթէսդանդլար չափուճագ
օնլարըն նասիհաթընը տիյնէտիլէր . վէլաքին փա-
փապլար վէ օնլարա թապի օլանլար իսթէրլէր ի-
տի, քի պու տափայը սիլահըլա քէսսինլէր : Լա-
քին Վրայպուրկուլար տէտիլէր : Լէ՛յ աղալար՝
սիլզէ ըէճա էտէրիլ, քի պուգատար սերթիք վէ

քիպիրլըք էթմէյէսինիւ . զիրա էյեր տէյիւշէ-
 ճէք օլուրսանըզ , պիզ սիզլն թարաֆընըզտան
 պուլունմագտէն իսէ՝ օնլարն թարաֆընտա պու-
 լունմասընը տաճա զիյատէ արզուլէրիզ . զիրա օն-
 լար պաշգա ատէմլէր տիր , վէ սըրալը սէֆէր էթ-
 մէյի սիզտէն էյի պիլըրլէր" : Վէ 1533 տէ Սար-
 տըն 30 ունտա պարըշ իմլալանտը : Քիլիսէ խա-
 տէմէսի վա՛իզլէր՝ տաիմա Վէրնալը մուրախաս-
 լարնն եհտի իլէ գուվվէթ վէ իմոտա պուլուպ՝
 օրատա սաքին օլուրլարտը , վէ իշէրինէ տէվամ
 էտէրլէր իտի . վէ Խսլաճի Սէզճէպ կիւն պէ
 կիւն արթըպ շէրէֆ պուլուր՝ վէ քէնտի խասիմ-
 լէրինէ վէ մանի՝ օլանլարա գարշը տուրուրուտու :
 Քաթօլըք փափաղլարը՝ քէնտի պաստըգլարը զէ-
 մին չէօքմէտէ օլտուղունու կէօրտիւքլէրինտէ , իֆ-
 րաթ էօվքէլէնիպ պու վա՛ղճըլարը պաշլարն-
 տան տէֆ էթմէյէ պիր եօլ արատըլար : Լնճա-
 մը օնլարը զէճիրլէմէյէ գարար գըլտըլար : Լա-
 լընըզ Վ իրէթ զէճիրլի պիր չօրպա եէյիպ , ազ
 գալտը քի էօլիւյօրուտու : Վ էլաքին ֆէնա ա-
 տէմ պիր իշ եափարսա , գարարը եինէ քէնտի-
 նէ տօգանըր . օ փափաղլարնն մէրճամէթսիզ ճա-
 րաքէթի վէ զալըմլըզը մէյտանա չըգըպ աշի-
 քեար օլտուղունտա , Քաթօլըք փափաղլարննն ի-
 թիպարը եօլ օլտու : Վէ պիր չօք Ֆրանսըզ-
 լար՝ Խսլաճի Սէզճէպի գապուլ էթմէլէրի իլէ
 ֆիրար էտիպ , Ղէնէվըյա կէլտիլէր . վէ Լնճիլի
 Քիլիսէյէ գաթըլըպ՝ օնուն տիւշմանլարննն ֆա-
 սիտ ֆիքիլէրինէ գարշը տուրմաղըլա՝ զէյատէ-
 սինճէ օնա շէրէֆ վէրտիլէր :

Ղէնէվըատա տա (1535 Սարտ 30) պիր ա-
 շիքեարէ միւճատէլէ մէճլիսի ագտ օլտու . վէ պիր

եէնի տէօնմիւշ Վաթօլիք փափազը հէփսինին էօ-
նիւնսէ իսպաթ էթտի, քի Վաթօլիքլէրին էօյ-
րէթտիյի թալիմաթլար Վաթապի Շէրիֆէ
գաւրը տըր: Ա է սըրասըզ պիր շէյ օլմասըն տէ-
յիւ՝ մէմլէքէթին շուրալարը օրատա հազըր պու-
լունտուլար: Պու միւճատէլէնին գարարը վէ նէ-
թիճէսի՝ Լալահի մէղհէպին իլէրլէմէսինէ փէք չօդ
եարտըմ էթտի:

Փ Ա Ս Լ Ը

Յոմաննէս Կալվին : (Թեոդորոս Պէլա:

(Սէնէ 1509 — 1605)

1536 սէնէսինտէ՝ Յովհաննէս Կալվին իւր տէ-
ֆա Ղ'նէվրատա կէօրիւնտիւ: Պու առէմ 1509
թարիխինտէ Ֆրանսատտ Եօյօնտա տօղմուշու-
տու: Կէրջի փէք կէօսթէրիշլի պիր առէմ տէ-
յիլ իտի, Փաղաթ Ֆրանսըզ Լալահի Մէղհէպինէ
ղայրէթ էտէնլէրին պաշը սայըլըր: Լուտեր իլէ
Օւլինկի կէրջէրլիին տալմասընա պէօյիւք զայ-
րէթ իլէ սահապէթլիք էթտիքլէրի վազըթ պու-
տահա քիւչիւք իտի: Ուսպէրթ Օլիվէթան իս-
մինտէ օնուն պիր խըսըմը՝ օնա Լանճիլի թանըթտը
Ա է Վալիսէտէն պաթըլըզլարը գալըրըմադ ի-
չիւն Յիսուս Լաֆէնտիմիղին Օվիէրատա վէ՝ Եմ-

չէսթանտա էթտիյի շէյլէրի փէք չափուգ տույ-
տու : Կալփին քէնտի է'օմրիւնէ մուգթազի օլան
իւք նասիհաթլարը գապուլ էթտիյի զէմոն , փա-
րիպտէ իւր էջրէնիյօրուտու : Վրիսթիան Վի-
լիսէսի օ տէրէճէ թէպտիլ օլմուշուտու , քի Վի-
լիսէնին մանսուպ իրատլարը չօճուգլարա՝ գարը-
լարա վէ ասքերտէն օլանլարա պիլէ վէրիլէր ի-
տի • վէ պու մանսուպլար իրատլարը մէրաս հիպի
պիրինտէն օպիրինէ ինթիգալ օլունուրուտու : Կալ-
վին 12 եաշնտա իքէն , պէյլէ պիր մանսուպ ի-
րատնա մալիք օլմուշուտու , վէ իլէլլէմէյէ փէք
կիւզէլ վէ աշէքէար իւմիտ կէօրիւնիւրիւտիւ • վէ-
լաքին Լըլահ թա'ալա օնու պաշգա թարաֆա չա-
ղըրըյօրուտու : Ալ է ըուհ էլ Գուտս Վիթապի
Շէրիֆին վէ օնուն խօճալարընըն թա'լիւմաթլարը
մապէյնինտէ օլան զըտտիյէթլէրի վէ ֆարգլարը
օնա էրքէն խապէր վէրտի : Պու միսիլի թէհլի-
քէլի մուխալիֆէթլէրտէն օսանըպ , քէնտի պէօ-
յիւք մանսուպունուն իրատլարընը վէ քէնտի մա-
լիւմաթընըն վէ մէսնէտինին սունաճագ քեարլա-
րընը թէրք էյլէտի : Սէրգուլ տահա եիրմի
իքի եաշնա վարմալտան՝ փէք պէյիւք մատտէ-
լէր իւզէրինէ քէնտիսինէ շէյ տանը շըրլարըտը :
Ալ է քէնտի պէյիւք մա'լիւմաթընտան էօթիւրիւ
Ֆորանսա փատիշահընըն գըղգարընտաշը Լափար-
արը Մարկարիթա օնա տօսթլուգ վէ սահապէթ-
լիք էտիպ՝ օնու օրատա ալըգօմագ իսթէր իտի :
Ալ էլաքին Լուտերին զիւլմէրինէ վէ Լալահի
Սէղհէպէ օլան աշղը քէնտիսինէ փէք չօգ տիւշ-
ման փէյտա էթմիլ իտի : Շէյլէ քի՝ փարի-
զին իչինտէ արթըգ օթուրամատը : Ալ է Պալ շէհ-
րի օնու սէվինճ իլէ գապուլ էյլէտի :

Ինձիլ թա՛ղմաթլարընըն հէր եէլտէ սայըսըզ վէ գոով վ թի տիւշմանլարը պուլունուրտու, քի օնլար՝ Լլահըն գուլլարընըն իւղէրինէ իֆթիրալար աթարլարըտը, վէ օնլարըն օլմատըղը դիւ իւմէրի օնլարա իսնատ էտէրլէր իտի : Պու սէ պէպտէն էօթիւրիւ Կալվին Բրոթէսդանդլարըն թա՛ղմաթլարընը շամիլ պիր քիթապ կաղմաղա մէծպուր օլտու . վէ օնուն իսմինէ՝ Քիւնիւն Թա՛ղմաթլարի գօտու . վէ պու Քիթապը՝ Ֆրանսա Փատիշահը Պիրինձի Ֆրանսուայէ թագտիմ էյլէտի, քի քէնտի փատիշահըղընըն իչինտէ պուլունան Բրոթէսդանդլարը խաթմանէ գօվալայօրուտ : Կալվին Իթալիայա պիր գրստա կօշնուլուգ էթտիքտէն սօնկրա, թէքրար Ֆրանսայա տէօնտիւ : () նուն նիյէթի Սթրասպուրկա եա՛լուտ Պալա տէօնմէք իտի, քի օրատա գատիմի միւթէմէք քիւն օլսուն : Կէմէէ փատիշահը վէ Ֆրանսա փատիշահը օվաղըթ պիրի պիրլէրի իլէ սէֆէր էթտիքլէրինտէն, պու մէմէքէթլէրին պիրինտէն օպիրինէ կէչմէք փէք կիւճ շէյ իտի . օնուն իչին Կալվին Ղէնէվրատան կէչմէյէ մէծպուր օլտու . Փագաթ օրատա էյլէնմէյէ նիյէթի եօղուտու : Ֆարէլ վէ Սիրէթ տահա օրատայըտըլար . Կալվին օնլարը զիյարէթ էթտիքտէ, Ֆարէլ օնա ըէճա էթտի, քի օրատա գաղըպ՝ քէնտի իչլէրինէ իլհագ օլսուն : Կալվին ըաղի օլմատը, վէ տահա օգումաղա միւհթաճ օլտուղունու վէսիլէ էթտի : () վաղըթ Ֆարէլ՝ պիր աղըր թավուր վէ սէյլէյիչ իլէ օլ կէնճ միսաֆիրի թիթիրէտէրէք տէտի : «Պէն Լլահ թարաֆընտան սանա պէյան էտէրիմ, քի էյէր սէն պուրատա պիլիմ իլէ պէրապէր Լլահըն իչինէ չալըշմաղա

րազի օլմագսան, օսանա լանէթ էտէճէք, զիրա սէն օգումանը վէսիլէ էտէրէք, քէնտի ումուրու- նու Ալլահըն ումուրուէտան զիյատէ արայօրսուն: Եւալընը Ալլահըն իրատէթինի թանըմաղա ար- զումէնտ օլան Ալլալին պու սէօզլէրտէն էյի անլա- տը, քի պու Ալլահըն պիր տավէթի տիր: Վէ 1336 սէնէսինտէ՝ Օգոստոս այընտա Ղ'էնէվրա- տա թէմէթին էյլէտի: Օրանըն զապիթլէրի պէջ- լէ պիր մէշհուր ատէմէ մալիք օլտուպլարընա զի- յատէսինձէ սէվինիպ՝ օնա իլմի իլահի միտէրիս- լիյի վէ պա'տէհու Վիլիսէ չօպանլըղը թախսիս էթտիլէր, վէ ճէմա'աթըն շէրի'աթընը օնա իհալէ էթտիլէր: Ալէրջի Ղ'էնէվրա քէնտի Վիլիսէլէրինի իսլահ էթմիշ իտի, վէ գուտտասը շէրիֆի վէ Րօ- մանըն փութիէրէսթլիքլէրինի թէրք էթմիշ իտի, վէլաքին փէք ալ ատէմ պուլունուրուտու, քի Րուհ էլ Վուտտուն վասիթաշլըլա՝ օլան զաթըն թէպսիլիյէթի թանըսըն: Փէք չօգ ճանլար շիւպ- Տէսիզ Խնճիլի մուհապպէթ իլէ գապուլ էթմիշ- լէր իտի, վէ Վրիսթիան ա'զիզլիյի իլէ եաշար- լարըտը, վէլաքին պիւթիւն ճէմա'աթ հալա քէն- տի սէվկիլիւ փութլարընը սագլայօրուտու. նա- փագլըգ՝ տիւնեա մուհապպէթի՝ ատավէթ՝ շէհ- վէթ՝ վէ նէթիճէի քէլամ Խալահի ՄէղՏէպէ տէվլամ էտէնլէրին լոտտ էթտիյի ճէմի՝ կիւնահ- լար՝ ճէմա'աթըն իչինտէ փատիշահլըգ սիւրէյօ- րուտու: Խալահի ՄէղՏէպէրէի պուլուն քէն- տիլէրինէ փէք պէջիւք տէրտ էտէյօրլարըտը: Ալլալին՝ պունա պիր տէվա էթմէք իչիւն պիր թէ- էտիպ գանուլու իճատ էթտի, քի օ պու իտի. Տէր քիմ քի կէրէք զէնկին վէ կէրէք Փուգա- րու, կէրէք զապիթ վէ կէրէք պայաղը ատէմ,

նասիհաթ տիյնէմէյիպ՝ աշիբեար կիւնահ իչինտէ
եաշայարագ՝ Վիլիսէյէ թէօքէղ վերէճէք օլուր
խէ, Ըշայը Բապպանիյէ իշհագ օլմագտան իսրաճ
օլունսուն : Ը ուրա վէ ճէմա՛ւթ պու գանունու
գապուլ էթտիլէր . վէ պու թէէտիպ գանունու
չափուճագ տիգգաթ ու իշթիմամ իլէ իճրա օլուն
մաղա պաշատր : Պու սըգը վէ եէնի թէնպիհ
պիւթիւն Ղէնէվրալըլարըն թապիյէթինի վէ էօ
միւրլէրինի տիւղէտիպ՝ թէպտիլ էթտի . վէլաքին
կալվինին պաշընը պէլայա օղրաթտը : Օլոր հէմ
Վրիսթիան սայըլմագ . վէ հէմ տիւնեա սէֆասը
նը սիւրմէք արգուսունտա օլան օլ սայըսըղ ա
տէմլէր՝ պու ի՛ւմումի պօղուգլուղուն սէլինէ գար
շը տուրմաղա ճէհտ էտէն ատէմին եիւղինիւ
կէօրմէք իսթէմէզլէրիտի : Պիր թագըմ գուվվէթ
ու նուֆուղ սահիպի ատէմլէր կալվինէ տիւշմէն
օլտուլար : Ը ուրանըն իչինտէ օլան Խնճիլին կիզ
լի վէ շէտիտ տիւշմէնլէրի՝ սէրպէսթիյէթ թա
րաֆտարլարը իլէ պիր օլուպ՝ 15:38 թարիսինտէ՝
պու մէշուր Խսլահի Սէզհէպին րէիսինի վէ Գա
րէլի վէ Վ իրէթիմէմլէքէթտէն սիւրկիւն էթտիլէր :

Կալվին Սթրասպուրկ շէհրինէ կիտիպ՝ օրատա
միւտէրրիս օլտու . վէլաքին օնուն եիւրէյի տաիմա
Ղէնէվրատաքի րուհանի էվատարընա եափըշմըշ
լտը : Վ է չափուճագ աղնաշըլտը քի , Ղէնէվ
րա ահալիսինին պօղուգ ամէլի էօյլէ պիր սըգը
թէնպիհէ վէ թէրպիյէյէ միւհթաճըմըշ . զիրա
կալվին սիւրկիւն օլտուղու կիպի՝ կիւնահլար վէ
պէտ իտւլար եէնիտէն մէյտանա չըգտըլար : Կալ
վին իւշ եըլըգ սիւրկիւնտէն սօնկրա , 1541 տէ՝
թէքրար Ղէնէվրայա տալէթ օլունտու : Վ է
Ղէնէվրայա ալտէթինտէ՝ մէմլէքէթ շուրա-

սընա պու նութբու իրատ էլէտի : “Եւր պէ-
նիմ սիգին մէմէքէթինիդտէ գալմամը խմէր-
սէնիդ , օնտա փատիշահլեգ սիւրէն կիւնահլարը
օրատան տէթ’ էտին : Եւր սիլ պէնիսաֆտէ-
րունլուղուլա վէ տօղրու Փիքիւր իւէ չաղըրտընը
խէ , պէտխուլարը արանըգտան սիւրկիւն էտին .
զիրա պէն սիգին արանըգտա օնլարըլա պէրապէր
եաշայամամ : Վիլիսէյի խարապ էտէնէր’ Փափա
վէ զալմ գօրպալար տէյիլ տիր , իլս օնու ա-
լուտէ էտէն էտէպսիլէքէր’ եալան եէմիւլէր վէ
պու միսիլի պաշգա կիւնահլար տըր : Եւթէ Լն-
ճիլին էն պէջիւք տիւշմանլարը պունլար տըր :
Պօյունլար պուլաշըգ խասթալըզլարտան թէլէթ
օլտուզլարը զէման’ գուրտլարը գօվմագ նէյէ եա-
րար” :

Վէլարին պու թէէտիպաթ գանունու’ պաղը
խուսուլարտա Վրիսթիան թարիգինտէն վէ մու-
հապպէթինտէն տըշարը ջրգտը : Օիրա Վիլի-
սէնիլն թէէտիպի մէմէքէթ թէքտիրի իւէ պիրլէ-
շիպ’ չօգ պէջիւք զուլումլարա պայիս օլտուլար
Տակօր Լրուէթի գաթլ էթտիլէր , չիւնքի Վի-
լիսէնին թէրպիյէ գանունունու պօզմաղա գալ-
գըշմըշ ըտը : Վէ Սպանեօլ Տէքիմի Միքայէլ
Սէրվէթի տիրի տիրի աթէէն եագտըլար , զիրա
Խալահի ՄէզՏէպին թալիմաթլարընա քէնտինի
խասիմ կէօսթէրմիշ իտի : Պիլ պու միսիլի զա-
լմ’ իշէրի մէտՏ էտէմէյիլ , վէ օնլարըլա Տիւ
քիմէյի թէրպիյէ էտէմէյիլ : Եւր Լալվն
տէ պու վուգուա’թլարա Տիստէտար իսէ , քի մէ-
մուլ օլունմաղ , պիլիմ պիր իսպաթըմըլ զիյա-
տէ օլմուշ օլուր , քի էն մէշուր Վրիսթիանլար
պիլէ պէջիւք եանդըշըզլարա տիւշէյէ մէյիլի

տիրէր: Ղ'էնէվրա օվագըթ տին իչին դօվա-
լանմըշ Բրոթէսդանդլարըն սրղընաճագ մահալի ի-
տի: Ա է օրատա եաղընըլ ֆիրարլարտան իպա-
պարէթ՝ Իթալիան՝ Ինկիլիզ՝ Սպանեօլ վէ ֆը-
րանսըլ Վիլիսէլէրի վար ըտը: Կալվինին իշէրի
վէ պէջիւք նամընտան էօթիւրիւ՝ պու մէշհուր
շէհիր Խալահի Սէզհէպին մերքէզի վէ ֆէնէրի
օլմուշ ուտու, քի քէնտի գըյմէթլի ըղըղընը ու-
ղագ եէրլէրէ վէրիւր իտի: Խալահի Սէզհէպին իշ-
պու դայրէթքէշի Կալվին պիր եէնի Վարիսթի-
ան թա՛լիմաթը Վիթապը թապ՝ ու նէշը էյլէ-
տի, քի չափուճագ Ինկիլիզէյէ՝ թալիանճայա՝
Սպանեօլճայա՝ Լաթինճէյէ՝ Բումճայա վէ Խալ-
րանիճէյէ թէրճիւմէ օլունտու: Ա է եիրմի սէ-
քիզ սէնէ Ղ'էնէվրատա սաքին օլարագ՝ պիր տիւ-
ղիյէ Վարիստոսուն իշինէ չարշտը: Ա է վիւճու-
տունուն պինասը դայէթ զայիֆ օլտուղունտան,
չօգ իշէրէ վէ զահմէթլէրէ տայանամայըպ՝ չա-
փուճագ չէօքտիւ: Ա է պիր աղրը խասթալըղա
վէ քէսքին սանճըյա օղըայըպ՝ քէնտի էօլէճէ-
յինի ագտէմճէ սույտու: Ա է քէնտի ճանընը
սատըգ Վուրթարըճըսընա թէսլիմ էթմէյէ պիր
գաչ կիւն գալսրագ՝ մէմլէքէթին շուրասընը վէ
տին խօճալարընը քէնտի եանընա չաղըրթտը,
վէ օնլսրա նասիհաթ վէրտի, քի իմանտա՝ մու-
հապպէթտէ վէ պարըշըրըգտա գալի տուրսուն-
լար: Ա է 1564 թարիխինտէ՝ Սայիսին 27 սինտէ
55 եաշնտա իքէն էօլիւպ՝ Լալահըն ճէմա՝ աթը-
նա հաղըրլանմըշ րահաթ մէսքեանընա տախիլ
օլտու:

Խալահի Սէզհէպ վագըթլարընըն էն մէշհուր
ատէմլէրինին պիրի թէոդորոս տէ Պէզա 1519

Նախարար փատիշահը վէ Կօնթէ պէյի Շէնէվ-
րա շուրասընտան մաթուպ էթտիլէր քի, տէ Պէ-
զանըն օ միւշավէրէտէ պուլունմասընա ըուսխաթ
վէրսինլէր: Իմտի տէ Պէզա օ միւշավէրէտէ լէ-
յիս օլտու: () Նուն լաթիֆ սէյլէյիշի վէ պէյիւբ
մալիւմաթը վէ մէթին գավլիլիյի՝ Բրոթէսդանդ-
լարըն մէզէպինի իզահ էթմէյէ գիյատէսինճէ
եարտըմ էթտի, վէ օնլարըն տիւշմանլարընըն ա-
տավէթինէ վէ եազը շըգսըզ իֆիթրալարընա գարշը
գօտու: Սէրգուլմ փարիզտէ վէ օնուն ճիվարլարըն-
տա օթուրտուղու էսնատէ՝ եօրուլմազ պիլը զայրէթ
իլէ սէլամէթ միւթտէսինի վա՛ղ էթտի: () Րատա
Բրոթէսդանդլարըն փէք չօյ ճէմա՝ աթլարը վալը-
տը: Սէլաքին փափազլար օնլարը չէքէմէտիքլէրին-
տէն, ույգուտա օյան գօվալարը շը թէքրար օյանտը-
տըլար, վէ տէրէճէսիլ զուլումլար էթտիլէր: Վէ
կէրչի 1562 տէ () Նունվար այընտա՝ մէզէպ ապատ-
ըղընա եարտըմ էտէն պիր ֆէրման օգունտու,
ֆազաթ պու ճիւմլէ իլէ Սարտըն պիրինտէ՝ 50
տէն միւթէճավուզ Բրոթէսդանդլար՝ Սասի
շէնրինտէ քէնտի իպատէթլէրինի էտէրիքէն թէ-
լէֆ օլտուլար: Տէ Պէզա պունտան էօթիւրիւ զիւ-
յատէսինճէ աճը տույտու: Վէ Նախարար փատի-
շահընա թէշէքքիւր էտիպ՝ օնա պու մէշուր սէօհ-
պէթի տէտի. «Փատիշահըմ, Ըլահըն Վիլիսէսի
պիր էօրս տիր քի, օնուն իւզէրինտէ չօգ չէ-
քիճէր գըրըմագ կէրէք տիր»: Սէլ Պրանսայը
խարապ էտէն ճէնքլէրին իչինտէ՝ տէ Պէզա սէ-
լամէթի վա՛ղ էթմէքտէն վէ Վրիստուս իլէ օյան
կէրչէքլիյի պէյան էթմէքտէն ֆարիլ կէլմէտի:
1564 սէնէսինտէ Շէնէվրայա տէսնտիւյիւնտէ,
Կալվինին եէրինէ կէչիպ՝ տին միւտէրրիպլէրինէ

նազըր օլտու : Վէ պու մէմէքէթտէ 1605 սէ-
 նէսինտէ 86 եաշնտա քէնտի չալըշգան էօմրիւ
 թէքմիլ օլտու : Վալվինին վէ տէ Պէղաննն ա-
 մէլէրինի հէր նէ գատար մէտհ էտէրսէք տէ ,
 եինէ եիւրէք աճըսըյըւա իգրար էտէրիլ , քի
 թէրպիյէ մատտէսինտէ էթտիքլէրի պէջիւք եանկ-
 ըլլըզլար՝ քէնտի իշլէրինէ քիւր կէթիրտիլէր վէ
 էնկէլ օլտուլար : Պու տինտար՝ Իսլահի Սէգ-
 հէպին զայրէթքէշլէրի օ ասիրին ագլընա խըզմէթ
 էտիպ՝ միւնասիպ կէօրիւլէր իտի , քի Վիլիսէ-
 տէն թարտ օլունան հերետիկոսլար՝ հաքիմ մա-
 րիֆէթի իլէ միւճազաթ օլունսունլար . վէ պունի-
 զամ իլէ Իսլահի Սէգհէպին իչինէ Փափափիլիք
 դարըշտըրըպ , Բրոթէսդանդ հաքիմէրինին էլի-
 նէ գըլըճ վէրիլէր իտի . քի պիւր չօգ ատէմլէրի
 հէլաք էթտիլէր : Իհսուլ՝ “Շէնկիմիլին սիլահ-
 լարը ճիսմանի տէյիլէր՝ լաքին հիսարլար երդ-
 մագ իչին Լլահ իլէ գուվվէթլի տիրլ՝ . վէ գու-
 ըունթուլարը հէմ Լլահըն պիլիիսի իւզէրինէ
 եիւճէլէնէն հէր եիւքսէրլիյի երգարըլ . վէ հէր
 միւլահազալը Քրիստոսուն իթա՛աթընա էսիր
 էտէրիլ՝ * տէտի :

Փ Լ Ս Լ Թ

Օգնէրանն իւր Խարափարնս վաճա՛ պոռն
Իսլահի Սէպէդ :

(Սէնէ 1529—1626)

Փարէլ 1531 թարիխինտէ ճէհա էթտի քի, Ինճիլ՝ Պալ եպիսկոպոսըղունուն շիմալ թա-
րաֆընա կէօթիւրսին : Կերրիէրին էսքի մահալ-
լէ փափաղըյըւ պերապէր օ թարափարա կիթ-
տի, քի Լըւահըն քէլամընըն թօխումունտան օ-
րայա էքսին : Ալէլաքին Պալըն եպիսկոպոսու օն-
լարըն ֆիքրինի տույտուղու կիպի, Լըւահըն գուլ-
լարընը գօվալատըր վէ օնլարտա օրատան չէլիլ-
մէյէ մէճպուր օլտուլար : Ֆազաթ օրատա սէլա-
մէթ միւժտէսինի գապուլ էթմէք իւլրէ քէնտի-
լէրի իլէ Քրիսթիանճա իւլֆէթ էթմէյէ հաղը-
լանմըլ ճանլար պուլմալարը իլէ չօգ շաղ օլտու-
լար : Պիր գաչ երլտան սօնկրա՝ 1554 թարիխին-
տէ՝ Պարէլ կերչի եաշընը ալմըլ վէ գուվէթ-
տէն տիւշմիւլ իտի իսէ տէ՝ տաիմա քէնտի Լ-
ֆէնտիսինին խըղմէթինտէ ղայրէթլի օլմասը իլէ՝
Ինճիլ վա՛ղ էթմէք նիյէթի իլէ Բօրրէնթուլէ
կիթտի : Տիւշման օրատա տա օնու րահաթ պը-
րագմատը : Պէղանսօնուն արքեպիսկոպոսու օրայա
ըուհպանլար եօլատը, քի վարըպ հեր պիր եեր-
տէ Խալահի Սէգճէպէ գարըլ վա՛ղ էթտիլէր :
Քրիստոսոսուն տինտար գուլու՝ քէնտի ղայրէթ-
լէրինին պօշա կիթտիլինի կէօրտիւքտէ, զիյա-
տէսինճէ քէնտինէ տէրտ էթտի :

Լանտերօնտա տա պէօյլէ օլտու: Ալէ լաքին
Լըլաճըն գուլարը օրատա գան տէօքտիւէր: Ալէվ-
շաթէլին հէօքիւմտարը տախի օրայա իբի վա՛ղճը
եօլատը, քի 1546 տա օնլար տա օրատա ա-
փանսըլ թութուլուպ գաթլ օլտուլար: Լանտե-
րօնու՛ն ահալիսի Ալէվշաթէլ Փրինչիբէսասընըն՝
եա՛նի Սատամ Տըլօնթէվիլին ճէմի՝ ղայրէթէրի-
նէ գարջը տուրտուլար, չինքի օ՝ արզուլէր իտի
քի օնլարը Խնճիլին սատէ վէ ա՛ղիշ եօլունա չէ-
վիրսին: Ալէ պօշ եերինէ քէնտիսի զաթէն գալ-
գըպ Լանտերօնա կիթտի, վէ քէնտի հիւքմ էթ-
տիյի եերտէ տուա՝ ճէմիյէթէրի գուրտու: Լա-
քին քէօյլիւէր այաղա գալգըպ՝ սիլահլանտըլար,
վէ քէնտի միւթէֆիքլէրի Սօլուրիւ իմտատա չա-
ղըրտըլար: Փրինչիբէսաս պարըջը սէվտիյինտէն,
պու մատտէտէն վա՛ղ կէչտի. վէ Լանտերօն վէ
օնա պիթիշիք ճէմա՛աթլար՝ Բօմա՝ Քիլիսէսինէ
մէրպուլթ գալտըլար:

Փադաթ Ալէ սանճաղընըն շիմալ թարաֆը
Լիլ հէօքիմտարընա սընըրտաշ օլտուղունտան՝ Խն-
ճիլին ըջըղընը գապուլ էթմէսի միւթիւնսիւլ շէյ
իտի: Ալէրչի Ալէ շէհրի տիւնեալի վէ րուհա-
նի հաքիմ օյան Սիօն Լըքեպիսկոպոսունուն հիւք-
միւնտէ իտի, լաքին պու ճիւլէ իլէ օրատա ղի-
յատէսինճէ տին սերպէսթիլի օլտու. վէ աղ գալ-
տը քի, Իսլահի Սէզհէպ օրատա պիւթիւն պիւ-
թիւնէ թէմէլէշէճէյիտի:

Խնճիլին փաք թալիմաթլարը՝ ախէր եերլէր կի-
պի օրատա տախի իպթիտա աշիբեար վա՛ղ օլմտըն:
(Ն)լարը Ֆէվգանի Ալէյէ իպթիտա վա՛ղ էտէն՝
պիր Փագիր չօպանըտը: Թոպմաս Բլաթէր՝ 1499
սէնէսինտէ տօղտու: Պու քիմնէ՝ տաղարը թէրք

էտիպ , Նէմջեսթանն մէտրէսէլէրինէ կիրմէյէ
 հաւէս էթտի : Կէրչի ի՛լմ էջրէնմէյէ չօգ ար-
 զուսու վարըտը , ֆագաթ էջրէնմէնին չարէսինի
 պուլամայօրուտու : Պալ շէհրինէ եէթիշտիքտէ ,
 փէք չօգ գուլվէթլի տօսթլար օնա սահապէթլիք
 էթտիլէր . վէ օնուն ֆիրասէթինէ վէ ագլընա ի-
 թիպար էտիպ , օնու մէքթէպէ գօտուլար : Սէ
 կէրէք ի՛լմտէ վէ կէրէք էսքի լիսանլէրտէ զիյա-
 տէսինճէ իլէրլէտիյինտէն , պէօյիւք մէտրէսէյէ
 կիրմէյէ օնա եօլ աջըտը . վէ օրատա Լոնան լի-
 սանընը էջրէթմէյէ միւտէրրիս թային օլտու : Լա-
 քին Լչաթէր հէր շէյտէն զիյատէ գըյմէթլի
 պիր շէյ տահա էտինմիշ իտի , եա՛նի Խնճիլի գա-
 պուլ էթմիշ իտի : Սալէյէ տէօնտիյիւնտէ , քէն-
 տի խրըմլարընա վէ տօսթլարընա եիւրէյինի աջտը .
 վէ Լչահրն Բէլամընըն հայաթ պախշ թա՛լի-
 մաթլարընըն իւզէրինէ օնլարըլա սէօլէշտի : Լք-
 տիյի թօխում խաֆիյէն ֆիլիզլէնտի . վէ պաշգա
 Սալէլի տէլիգանլըլար տախի՛ ի՛լմ էջրէնմէք
 իչիւն քէնտի թարլալարընը թէրք էթտիլէր : Պիր
 թագըմը Տուրիիէ՛ Պէրնայա կիթտիլէր , վէ պիր
 թագըմը տա Լաւաննայա վէ Պալա կիթտիլէր .
 վէ չօգլարը Խնճիլի մալիւմաթլար իլէ ափտէթ
 էթտիլէր : Խալահի Մէզհէպին գանուլարը վէ
 ուսուլէրի ապար ազար՝ ֆուգարանըն գուլիպասը-
 նա վէ զէնկինին էփինէ եայլմագտայըտը : Լչ-
 պիսկոպոս քէնտի նէքէսլիյինտէն վէ քիպիրլի-
 յինտէն էօթիւրիւ՝ ճհմա՛աթըն կէօզիւնտէն չօգ-
 տըղը իչիւն՝ քէնտի հիւքիւմէթինի էքսիլթմէտէ
 իտի : Խալահի Մէզհէպէ զահիպ օլանլարըն սայը-
 սը կիւն պէ կիւն արթայօրուտու : Թահթանի
 Սալէ տախի փափաւլիլիք զէնճիլլէրինի գըրմա-

ղա պաշարը շմտար : Օրատա Շէրիֆ Քիլմապլա-
րը օգուժաղա պաշարմը շարրտը . վէ սահի Տիւ-
լասա վուդուֆ օլմադ իչին՝ կիլլիճէ քիւչիւք
ճէմիյէթլէր օլուրուտու : Զօգ թէաճճիւպ օլու-
նաճադ շէյ տիր քի , պիւթիւն պու շէյլէր սէս-
սիզ շամաթասըզ իճրա օլունմագտայլտը , շէյ-
լէ քի 1551 սէնէսինտէ Վալէ սանճապլընըն շու-
րասը մէզհէպ սէրպէսթիյէթիւնէ ըուխսամ վէրտի :
Վէ էաքին Ռամայա սահապէթլըր էտէնլէր վէ փա-
փազլար օվազըթ ույանտըլար . վէ մէզհէպի պա-
թըրան կիրտապը էօլտիւլէր . զիրա օնլար Խալա-
հի Մէզհէպի էյլէ գըյաս էտէրլէր իտի : Փա-
փազլար զիյատէսինճէ թէլաշէ տիւշիւպ՝ պիր ֆէր-
ման չըպարթտըլար , քի հէր քիմ քի եէնի մէզ-
հէպի աշիքեարէ իգրար էտէճէր օլուր իսէ , մէ-
րաստան վէ ճէմա՝աթտան իխրաճ օլտուն : Յու-
րիխին Լըոթէսդանդ Քրիսթիանլարը օրալա-
րա պիր չօգ Քիւթիւպի Շէրիֆ Եօլլամըշար-
տը : Լպիսկոպոս օնլարը եագտըտը , Պու մատ-
տէ 1560 թարիխինտէ՝ եանի Օվիէէրանըն Խալա-
հի Մէզհէպէ զիյատէ հապէս էթտիյի թարիխ-
տէն էվլէլ զուհր էթտի : Վէ եէնիտէն պիր ա-
տավէթ պէյան օլմաղա պաշլաթօրուտու :

Սավօյա պէյի Վօտ սանճաղը իչին չօգ քէ-
տէր էտէյօրուտու . զիրա օնու՝ Պէրնալլար քէն-
տի էլինտէն ալմը շարրտը : Վէ քէնտի մալինէ
սահապ օլմադ իչին գարար գըլտը քի , Սպանիա
փատիշահընըն վէ Փափանըն եարտըմը իէ Լլիփ
տաղարընը ալըպ՝ քէնտինէ Եօլ աչըն : Պու
ֆիքիրտէ օլտուղունտան՝ իգթիզա էտէր իտի ,
քի Վալէտէ Լպիսկոպոսլուգ հիւքիւմէթինի թէք-
րար սապիթ էթսին , վէ Խալահի Մէզհէպին

քէօքիւնիւ դաղըսըն : () մէմէքէթէ Վաթօլիք
վա՛ղճըլարը եօլլատըլար , քի վափայա թարաֆ է-
տէնէլէրի զայրէթէ կէթիրսինէր : Սան Սաւրիկի-
ոստա Վաբուլէին բուհպանլար վէ սօնկրա Սիէրտէ
վէ Վօնքտա Ղիզվիթէր թէմէքքիւն էթտիլէր :
Վ է 1592 թարիխինտէ՝ շուրա ճէմի՝ Վալէլիէրէ
էմր էթտի քի , Վաթօլիք մէզէպիսնէ վէ իպատէ-
թինէ թապի՝ օլտունլար , եօգսա մալէրինի միւլք-
լէրինի սաթըպ՝ մէմէքէթլէրինի թէրք էթսինէր :
1626 սէնէսինտէ՝ օնլարըն չօղու վարըպ Նիլ պէյ-
լիինտէ եախօտ Վ էրնանըն տաղլարընտա սաքին
օլտուլար՝ զիրա քէնտի տինէրինի ինքեար էթ-
մէտէն իսէ , քէնտի վաթանլարընը թէրք էթմէ-
յի տահա էվլա սայտըլար : Վ է պէյլէճէ 80 երլ-
տան պէրի Վալէնին իւզէրինէ սօղմուշ Խնճիլ
ըշըղը՝ ազար ազար սէօնտիւրիւտիւ :

Ֆրանսական օլան Իսլանդի Ս'էղէտ :

(Սէնէ 1515 — 1546)

Ըտալէթին կիւնէշի Ֆրանսանըն իւսթիւնէ տէ
սօղմատայրտը : Պէտ քեարլարա հալէս էտէն
Փափալիւիք գարանըղըյրլա գալիլամըլ օլան պու
կիւզէլ մէմէքէթ տախի՝ Լէմէսթանա ըշղգ վէ-
րէն մաշալատան պիր աղ միւնէվկէր օլտու : ()
վաղըթ թախթտա օթուրան Պիրինճի Ֆրանչիս-
կոս ըտը : Պու փատիշահ՝ կէրչի Փաղիլէթլի վէ
էյի պիր ատէմ իտի իսէ տէ՝ քէնտի փատիշահ-
ըղընը խարապ էթտի, վէ մէզհէպ նիղալարընը
ղազէպ իլէ մէքս էթտի. վաղը՝ա պիր գաշ օգու-
մուշարա սահապէթլիք էթտի, լաքին միւճատէլէ
վէ թէֆթիշ սէրպէսթիլէթինի եասագ էթտի. վէ
պիր արալըգ Ֆիսթուլն իճատ էթտիլի թապիսա-
նէյի եիւզտէն պրագտը, լաքին սօնկրա օնա եի-
նէ սահապէթլիք էթտի : Պու վէճ՝ իլէ Լու-
տերին քիթապլարը հէր քէշին զիհնին աշմա-
ղա վէ Բօմա Վիլիսէսինին եանկըշարընը թա-
նըթմաղա պաշայօրուտու :

Ոսպերթ Օլիվէթանըն մարիֆէթի իլէ Ֆը-
րանսըղճայա իլք տէֆա թէրճիւմէ օլունան Վի-
թապը Հէրիֆին պիր գաշ նուսխալարը պիր չօգ
ատէմէրէ պիր էյիճէ անլաթտըր, քի օնլար
պէրրագ սուլարըն փունկարընտան ուզագլանմըշ-

տրուար, վէ քէնտիւէրինէ չաթլագ գոյուլար գա-
ղըյօրլար : Կէրչէքլիյին ըջղը Ֆրանսանըն չօգ
սէմթէրինէ պիրտէն եայլուր : Փարիզ՝ Մօ՝ Կը-
րէնօպլ՝ Լիօն վէ տահա չօգ սայր շէհրլէր՝ Լէ-
լահըն Վէլլահընըն գըյմէթլի թօխումունու գա-
պուչ էթսիլէր, վէ օնուն Ֆիլիպպէնմիսինի վէ արթ-
մասընը կէօրտիւլէր : Լուտերականլար՝ (չիւն քի
օղէմանլարտա Խսլահի ՄէղՏէպէ Թէվապի օլան-
լարըն ճիւմէսինէ էօյլէ չաղըրըլարուր,) կիզ-
լիճէ ճէմ՝ օլուրլարուր, Էէրիֆ Վիթապ-
արը տիգգաթ իլէ օգուրլարուր, վէ քէնտիւէ-
րինին Վրիսթիանճա է՝օմիւրլէրի իլէ՝ քէնտի տին-
լէրինին պօշ օլմատըղընը Թահգիգ՝ էտէրլէր իտի :
(Նլար Փարիզտէ Պիրինճի Ֆրանչիսգօնուն գըզ-
գարընտաշ Նափարրա սուլթանը Վալօալը Մար-
կարիթայը քէնտիւէրինէ գուվլէթլի սահապ պուլ-
տուլար : Պու սուլթան՝ սալթ Վիլիսէ եանկըշ-
ըզլարընը քէնտինէ տէրտ էթմէյէ՝ վէ պիր Խս-
լահի ՄէղՏէպէ արղու չէքմէյէ գանա՝աթ էթ-
մէյիպ՝ քէնտի ճանընը գուրթարան կէրչէքլիյէ
եիւրէյինտէ մալիը օլմուշուտու : Վէ պիւթիւն իւ-
միտինի (Հիսուսա՝ եալընըզ (Հիսուսա գօմուշ ուտու,
վէ ճապա ա՝ֆվըն միւթտէսինի եիւրէքտէն գա-
պուլ էթմիշ իտի : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ Լէ-
լահա շէտիտ մուհապպէթի վարուր, վէ քէնտի տին
գարընտաշարընը աթէշտէն գուրթարմաղա ճէՏո
էտէր իտի : Վարանըղըն փատիշահը՝ Ֆրանսա-
նըն տինճէ եէնի տօղուշունուն իւք նիշանլարընը
կէօրտիւլի կիպի, անիտէ տիշ պիլէտի : Սօրպօն
մէարէսէսինին ի՝լմի իլահի միւտէրրիսլէրի օնա սա-
տըգանէ խըզմէթ էթմէյէ Տազըրլանտըլար : Վ ա-
լօալը Մարկարիթա նէզմ՝ օլարագ պիր քիթապ

Թապ՝ էթտիրմիշ իտի, քի օնուն իսմի՝ Կիւնահ-
 Ժէար ճանըն աշխատը իտի: () Լ խոճալար պու քի-
 Թապըն իշինտէ ա՛ղիզէրին վէ Վաւարան աթէ-
 շինին Տիւ լազըրտըսը օլմատըղընը կէօրտիւքէ-
 րինտէ, օնու թէէլիֆէ տէն սուլթանըն իւզէրի-
 նէ Տիւճիւմ էտիպ՝ մէրգումէյի Տերետիկոս տուր
 տէյիւ՝ Վիլիսէլէրտէ զէմմէթտիլէր: Վ է՝ Լաւար-
 րա մէտրէսէսինտէ պիր դօմէտիա օյունու օյնա-
 տըպ՝ Մարկարիթայը ճէՏէննէմլի քիսվէթինտէ
 կէօսթէրտիլէր:

Մօ շէՏրի՝ Փարիզտէն օն սա՛աթ ուզագ օլուպ՝
 օրատա Ինճիլի սէվէն պիր չօգ քիմսէլէր վար-
 ւտը: () Նլար փազար վէ եօրթու կիւնլէրի րուհա-
 նի շէյլէրի թէֆթիշ էթմէյէ՝ վէ իպատէթէ մէշ-
 ղուլ օլուրլարտը: Վ է չիւնքի պու շէՏրին պէօ-
 յիւք ախզուիթասը եիւն իտի, եիւն թարայը-
 ճըլարը իշճիլէր վէ Տէր սանա՛թքեարլար նէճա-
 թըն եօլունու թանըմաղա արզու չէքէրլէր իտի:
 () Նլար Փաղրիքալարտա վէ չիֆլիքլէրտէ Ինճիլ
 սէօհպէթինի էտէրլէրիտի: Վ է պու ույանըզըզ
 օ ճիվարտաքի քէյլէրէ եայըլըյօրուտու: Եանկ-
 լըշ ի՛թիգատլար կիւն պէ կիւն էքսիլմէտէ իտի,
 վէ իմանըն ամէլլէրի վասիթասի իլէ Ելլահա իզ-
 զէթ օլունույօրուտու: Վ է լաքին նէ՝ Փաիտէ,
 Գափուչին րուհպանլարը վէ Սօրպօնուն փա-
 փազ միւտէրիսլէրի տալիի շէյթանըն իշինի իլէր-
 լէթմէք իշիւն ույանտըլար: Վրիսթիանլարը սի-
 Տիրպաղլար մադամընտա գօվալատըլար: Պիր
 Թազըմընը աթէշէ եագտըլար, վէ պ՛ր թագը-
 մընը տա գամշըլատըլար, եախօտ սիւրկիւն էթ-
 տիլէր: Պու ճիւմլէ իլէ Կէրչէքլիք տիւշմանլարը
 չօզլարըն եիւրէյինտէ ֆիլիզլէնմիշ վէ քէօքլէնմիշ

Թօսումու չէքիպ գօփնարմաղա գատիր օլամատը-
լար : Պագաթ աշիքեար ճէմիյէթ էթմէյէ ճէսա-
րէթ էտէմէտիքլէրինտէն , թէքրար՝ կեհաճ պիր էվ-
տէ՝ կեհաճ պիր օրմանտա՝ եախօտ ուղագ պիր
մահալտէ պիրիքիրլէր իտի , վէ Շէրիֆ Քի-
թապլարա էյի վուգուֆ օլան՝ քէնտի գարընտաշ-
լարընա նասիճաթ վէրիր իտի . վէ սօնկրա քէնտի
Գուրթարըքլարընա եիրէքլէրինի աջըպ տուա՝
էտէրլէր իտի : 1546 թարիխինտէ՝ Տէճճա-
լըն քէնտի զուլումքեարլըղընտան վա՛ղ կէչմէ-
տիյինի վէ Ռօմա Վիլիսէսինտէ Տիչ պիր Խա-
լահի Սէզէպ օլմայաճալընը վէ օնուն պաշա-
րը տա ասլա իմլայա կէլմէյէճէքլէրինի կէօրտիւք-
լէրինտէ , Սօնուն Վր՝սթիանլարը քէնտի քէն-
տիլէրինէ պիր Վիլիսէ գուրտուլար : Ամրաս-
պուրկտա գուրուլան եէնի Պրանսըզ Վիլիսէսի
օնլարա իպրէթ վէ ղայրէթ վէրտի : Ռիւրը Գը-
լէրը իսմինտէ պայաղը պիր եիւն թարայըճըսը
ղայէթ իպատէթքեար վէ տինտար պիր քիմնէ օլ-
տուղունտան , պիր չօգ փէրՏիղլէրտէն վէ տուա՝
լարտան սօնկրա՝ ճէմա՛աթա վա՛իղ օլտու : Պու
Վիլիսէ էլլի աղատան իպարէթ օլուպ՝ աղ վագ-
թըն մապէյնինտէ օգատար թէղայիւտ պուլտու , քի
չօգ տէֆա ճիվարտաքի շէճըլէրտէն վէ քէօյլէր-
տէն 400 քիշիյէտէք սրատա ճէմ՝ օլուրուտու :
Ա է կիւնիւն պիրինտէ օնլար Լըլահա իպատէթ
էթմէք իւզըն պիր եէրէ ճէմ օլմուշըր իքէն , մէմ-
լէքէթին գայմագամը վէ ա՛սաս պաշըսը՝ սօլտաթ-
լար իլէ կէլիպ՝ օնլարըն ճէմիյէթինի պաստըլար . վէ
գայմագամ , “ () ճէմ ” օլմուշ աքքէր օրատա նէ՞
եափայօր ” տէյիւ սիւալ էյլէտի : () արալըզ Լը-
լահըն Վէլամընը ճէմա՛աթա թարիֆ էտէն Գը-

էրք ճէվապ վերտի քի , "Եւթէ կէօրիւյօրսուն , սապր էտիպ պէքլէ քի թէքմիլ էտէլիմ" : Դայմագամ տէտի . "Օրնտանա կէլմէլիսինիլ" : Գըլէրք ճէվապ վերտի . "Լլա՛հ նէրէյէ իսթէրսէ , օրայա կէտէրիլ" . վէ հիչպիր շէյ թընմայըպ տուրտու . քէնտիսինի պաղլատըլար , վէ օնուռուլա պէրապէր պուլունան 62 քիշիյի տէ էյլէ էթտիլէր : Պունլարըն իչինտէ պիր տէ Կըլ վարըտը , քի գայմագամա տէտի , "Եյէր սէն պէնի պիր մինասիպէթսիլ մահալտէ պուլայըտըն , պէնի պէյլէ պաղլամաղըտըն" : Գայմագամ օնու սուս էտիպ , օտտէմլէրին հէփսինիտէ մէմէքէթին զընտանընա եօլատը : () վագթըն միւվէրիլէրինին պիրի տէր քի , "Զօգ աճայիպ շէյ տիր քի , պիր թագըմ պէյիւք քիւչիւք ըրզ էհլի գարըլար վէ էրքէքլէր հիչ պիր շէյ թընմայըպ , սէվինէրէք պիր գաչ ա'սաս իլէ զընտանա կիթտիլէր . զերա օնլար էյէր զօրպալըգ էթմէք իսթէյէիտիլէր , շիւպհէսիլ քէնտի խըսըմլարընտան վէ տօսթլարընտան եարտըմ պուլուրլարըտը . չիւնքի սօգաղարտան կէչտիքլէրի վագթ' օնլարը կէօրիւրլէր իտի . վէ սէվինճ իլէ սաղմոսլար' վէ պախուսուս 79 ունճու Սաղմոսու , "Եւ' Լլա՛հ միրասընա թաիֆէլէր կիրտիլէր , սէնին մուգատտէս հէյքէլինի ալուտէ էթտիլէր" , տէյիւ օգուրլարըտը : Ալէ պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա' օնլարը սէֆիլ գօյունլար կիպի արապալարըն իւզէրինէ պաղլայըպ' Փարիզէ կէօթիւրտիլէր : Մէրգուամանտան օն տէօրտիւնին տիլէրինի քէստիքտէն սօնկրա' էօլիւմէ միւսթահագ կէօրտիւլէր . վէ օնլարը Սոյա եօլատըլար , քի օրատա օնլարըն ճէղասընը իճրա էթսինլէր : Հէր թիւրլիւ օյունլարը վէ հիլէլէր գուլանտըլար , քի

օնլարը քէնտի տինլերինտէն տէօնտիրսինլեր :
 Ա է մերգումանը աթէշէ աթմաղտան էվվէլ՝ հա-
 քիմլեր օնլարը պորը պորը մանասթըրլարա եօլլա-
 տըլար , քի Ֆիքիրլերինի չէվլիրսինլեր : Փարիզտէն
 Մյա կէչտիրլերի վագըթ , իքի Սօրպօն փափապլար
 իքի գաթըրա պինիպ՝ օնլարըն արապասընըն եա-
 նընտան կիտերլերիտի , վէ օնլարա՝ «Վէր Րօ-
 սա Վիլիսէսինէ կիրմիզսէնիզ , ճէհէննէմին ճէ-
 մի՝ Ղազէպլերի իլէ միւճազաթ օլաճագասընըզ » , տէր-
 լերիտի :

Իհերլը 'Վէրք' պու միւնասիպէթսիզ սէօհ-
 պէթլերտէն օսանըպ՝ օնլարըն պիրինէ տէտի . «Վ ար
 կիթ եանըմտան , եա՛ շէյթան , պրագ քի Նլլա-
 հըմըզը տիւշիւնէլիմ » : Կերչէք իյին ճէմի՝ պու
 սատըք գուլլարը՝ քէնտի էօմիրլերինի Վրիստո-
 սուն իսմինին իգրարը իչիւն սէվինճ իլէ Ֆիտա էյ-
 լէտիլեր : Ա է շիմտի տէրտ՝ պէլա վէ կիւնահ պու-
 լունմայան մահալտէ Ղուզունուն իլահիսինի օ-
 գույօրլար : «Նէ՛ մութըլու Հագգ եօլունա էօ-
 լէնլերէ» :

Ֆ Ը Ս Լ Փ Ս

Ֆրանսա Իսլանդի Սեզեպիս Կեզեպիս :

(Սէնէ 1546 — 1574)

Այսինքն իմի՛ քէնտի էվատարընտա պեջյէ
իզգէթէնիյօրուտու : Ինձի՛լ քէնտի ֆիւթուհաթ-
լարընը եայտըգձա՛ Ռօմա տախի քէնտի իսքէնձէ-
լէրինի վէ աթէշիւերինի արթըրըյօրուտու : (Նուն
ինտինտէ՛ քէնտի այինլէրինէ մութապըգ օլմայան
քիւշիւք պիր ֆէրգ՛ վէ քէնտի տին իգրարընա
մութապըգ օլմայան պիր քիւշիւք թէպտիլիյէթ՛
էօլիւմէ միւթահագ հերտիկոսլուգ սայըլըրտը :
Քիլիսէսին էվվէլքի տէհըլէրինին շէհտլէրինին
քիւլէրի իլէ էօրթիւլմիշ՛ եախօտ գանլարըյըլա
ըսլանմըշ օլան մահալէր՛ Իսլահի Սէզէպիս
շէհտլէրինի տէ թամաշա էթտիլէր : Ե իմտի՛ Այս-
հըն էվատարընըն գանընը տէօքէն փութփէրէսթ
Ռօմա՛ իմիէրաթօրլարըն Ռօմասը տէյիլ իտի ,
իլա Փափալարըն Ռօմասըյըտը . օլ առէմլէրին
Ռօմասը՛ քի քէնտիլէրինէ՛ Յիսուս Քրիստոս վէ-
քիլի տէրլէր իտի : Սուրբ Պետրոսուն սախթէ խա-
լիֆէլէրի՛ երթըրձը ճանապարհար միսիլիւ եալընըլ
Քրիստոսու Վուրթարըձը թանըմաշա միւրատ
էտէնլէրի էօլտիւրիւրլէր իտի : Աերչի թախթտա
տէձձալ օթուրըյօրուտու , լաքին Այսհըն սա-
հիհ Քիլիսէսի կիթտիքձա եափըլըպ՛ մամուր օ-

լունմագտայրտը : Այլ է պէջլէճէ՝ պէջիւք Պապի-
լօնուն խարապ էտիճի ամէլի քէնտինի պէյան է-
տէյօրուտու, քի եւրին փատիշահարնա պու-
յուրուրուտու. վէ ա՛ղիզէրին վէ Յիսուս Վրիս-
տոսուն շայիրտլէրինին գանըյըլա սերիսօշ օլուր
իտի* : Այօն շէհրի՝ իքինճի տէհրտէ քէնտի
շէհիտլէրի իլէ շէրէֆ պուլտուղու կիպի՝ էյլէ
տալիսի պու թարիստէ Յիսուսուն սատրգ շայիրտ-
լէրի օրատա է՛օլունճէյէտէք Վրիստոստա օլան
կերէքլէյի իգրար էթտիքլէրի զէման պէյիւք
շէօհրէթէ նայիլ օլտու : Պէշ Վրանսըլ կէնճ
շայիրտլէր՝ Աւսաննատա քէնտի տէրսլէրինի թէք-
միլ էտիպ՝ 1552 սէնէսինտէ իման էթտիքլէրի
Յիսուս Վրիստոսու օրատա վա՛ղ էթմէք իչիւն
րահաթ քէնտի վիլայէթլէրինէ տէօնէյօրլարրտը :
Այօնա եէթիշտիքլէրինտէ, մէրգումլէրի թու-
թուպ՝ գարանըգ զընտանլարա մահպուս էթտի-
լէր, վէ պու միսիլի իքրամըն սէպէպինի տէ օն-
լարա անլաթմաղա թէնէզլիլ էթմէտիլէր : Վէնտի
տինլէրինի իգրար էթմէք իչիւն՝ հաքիմին հու-
ղուրունա չաղըրտըգլարը զէման, օնլար Ալահըն
Սուգատտէս իսմինի ճէսարէթ իլէ իգրար էտիպ՝
թա՛ալայը իզզէթլէտիլէր : Պիր գաչ կիւնտէն
սօնկրա՝ մէրգումանը բուհպանլարըն մէճլիսինէ
կէօթիլրտիլէր, վէ օրատա քէնտի տին իգրար-
լարընը եազըյըլա եազըպ՝ թագտիւմ էթտիլէր :
Պսու ուղուն տավա պիր եըլտան զէյատէ սիւր-
տիյիւնտէն՝ օնլարըն խասիմլէրի օնլարըն սատրգ-
ըղընը՝ քեամիլլիյինի վէ ճէսարէթինի կէօրտիւք-
ճէ՝ էօվքէլէնիլլէրիտի : Օնլար եաընըլ Ալահըն

Վհլամբնա իման էտերլերիտի , վէ փափափելէ-
րին եանկըշլըգլարընը րէտտ էտերլեր իտի . իմտի
էօլիւմէ միւսթաճադ օլմաղա սալթ պուգատարը
էլ վէրիր իտի : Վ է պու սէպէպտէն էօթիւրիւ
1553 թարիխինտէ Սայիսին 16սընտա էօմիւր
թաճընա նայիլ օլտուլար : Վհնտի տիւշմանլարը
հիւքմ էթտիլէր քի , "թէնլէրի աթէշտէ պիւ-
թիւն պիւթիւնէ թէլէֆ օլունճայատէք" օնլարը
տիրի տիրի եագսընլար : ()նլար իսքէնճէ եէրինէ
կիթտիլէրի վագըթ՝ պիրիպիրլէրինէ նասիհաթ
վէրիլէրիտի , քի սօնունատէք տինլէրինտէ տուր-
սունլար . վէ Րուհ էլ Ղուտսուն վէրտիյի սէ-
վինճ վէ շայրէթ իլէ տօգուգունճու Սաղմուսու՝
"Եւ Րապպ , տաիմա սէնի միւպարէքլէյճէյիմ"
տէյիւ մագամ իլէ օգուրլարրտը : թէրրօ մէյ-
տանընա եէթիշտիլէրինտէ , ֆերահ եիւրէք իլէ
գազըգլարըն էթրաֆընտա երղըլմըշ օտունլարըն
իւգէրինէ չըգտըլար , վէ սօնտէմ պիրիպիրլէրի իլէ
գարնտաշմուհապպէթի իլէ էօփիւշտիւքտէն սօնկ-
րա , քէնտի ճէլլատլարընա նասիհաթ վէրտի էր ,
քի Քրիստոսա տէօնսիւնլէր : Վ է ալէվ օնլա-
րըն թէնինի սարմըշ իքէն , եինէ պիրիպիրլէրինէ
տերլեր իտի . "Վ այրէթ էտին գարտաշլարմ , զայ-
րէթ էտին գարտաշլարմ" . վէ պէջլէճէ մէրգու-
մանըն ճանլարը եպէտի սէլամէթ վէ րահաթլըգ
մէքեանընա տախիլ օլտու :

Իշ պու Լ իօն շէհրինտէ տահա պաշգալար տա
կէրլէքլիյի իգրար էտիպ՝ շէհտիլք թաճընա նայիլ
օլտուլար : Վիթապըմըղըն թէհամիւլի օլամայա-
ճաղընտան , օնլարըն սալթ պիր գաչընը պու-
րատա զիքը էտէպիլիլիլ : Պետրոս Պէրճիէր իս-
մինտէ Ղէնէվըալը պազիրկէանըն պիրի՝ սատէ

Ինձիլէ ի'թիգաթ էթտիյի իշիւն՝ օլ պէշ շէհտ-
լէրտէն պիր գաջ կիւն սօնկրա՝ հերետիկոսլուգ
թէօհմէթի իլէ տիրի տիրի աթէշտէ եանտը : Մատ-
թէոս Տիմոնէթ , պապերկեան Տէնի Բէլօգին ,
քիշիպատէլէրտէն Լուի տը Մօրսագ , Ուիքարտ
Լէֆէվը , վէ Իսլահի Մէզհէպէ երկրէքտէն թա-
լիպ օլմուշ սայիր չօգ Բրիսթիանլար , քէնտի
է'օմիւրլէրինի քէնտի Գուրթարըճըլարընըն ու-
ղուրունա ֆէտա էտիպ՝ էպէտի իզգէթէ նայիլ
օլտուլար :

Պրանսանըն Բրոթէսդանլարը հէր եերտէ քէն-
տիլէրինի գօվալայանլարտան քէնտիլէրինի հըֆլ
էթմէք իւզրէ՝ չօգ տէֆա սիլահլանմաղա մէճպուր
օլտուլար : () նլարըն պաշլըճա մէքեանը Օրլէանս
շէհրի իտի : Պու շէհիր ալընտըգտան սօնկրա ,
Ուուէն՝ Լիօն՝ Թուր՝ վէ սայիր պէօյիւք վէ քիւ-
ջիւք եերլէր տալի ալընտը : () նլարըն հիլէպաղ
վէ զուլումքեար տիւշմանլարը՝ տախմա պարըշ
էթմէք խոսոսոսունտա զըտտ ըտըլար : Ինձամը՝
1568 թարիխինտէ իքի թարաֆտան սիլահլարը
աշաղա գօտուլար , վէ պարըշ իմգալանտը . վէ լա-
քին փէք չօգ սիւրմէտի : Կիզ պէյլէրի պիրինձի
Պրանչիսկոսուն էօյիւմիւնտէն սօնկրա՝ հիւքիւ-
մէթ սահիպի օլտուգլարընտան՝ փատիշահ թախ-
թընա արզու չէքէրլէր իտի : Ալ է պունլար սօֆու
Բաթօյիլըլէր օլուպ՝ քէնտի միւրատլարընա էր-
մէք իշիւն հէր թիւրլիւ Եօլու գուլլանըլարըտը :
Ալ է Բրոթէսթանլարըն պաշընտա՝ փատիշահ ֆա-
միլէասընա միւթէֆիք Գօնտէ վէ Գօլինեէ գա-
փուտան փաշա վէ մուախսէրան Տէօրտիւնձիւ
Հենրիկոս իւնվանի իլէ Պրանսա փատիշահը օ-
լան Հենրիկոս նամ պէյլէր վարըտը : Պրանսա

տէվէթի՝ քիպիր վէ Տիէպազ Վաթերինա Մէ-
տիշիսին կիւնիւնտէ՝ Բրէթէսդանդլարըն պաշլա-
րընա սախթէ մոհհապպէթ վէ րայէթ կէօսթէր-
տիյի վազըթ՝ էլ ալթընտան կիզլիճէ պիր գըր-
ղըն հազըրլամադտայըտը : Տէվէթին իջինտէ պու-
լունան ճէմի՝ Բրոթէսդանդլարը գըրմաղա դա-
րար գըմըշլարըտը : Պու թէրթիպ չօգ երլլար-
տան պէրի գուրուլմուշուտու : Լվինեօնտա՝ Վա-
թերինա տէ Մէտիշիս սուլթանըն վէ Փափանըն
մապէյնինտէ վէ Պայօնտա Լւվա պէյի իլէ պէ-
րապէր՝ պու մատտէնին իւզէրինէ կիզլի մէճիս-
լէր վէ սէօհպէթլէր օլմուշ ուտու : Վաթօլթը-
լէր մախսուս պարըշը իմզալատըլար , քի հէր քէ-
սին գալպինտէն շիւպհէյի գալտըրըպ՝ քէնտի գուր-
տուզլարը զէմինի գօլայ իճրա էթսինյէր : Օլ մէշ-
հուր Լօսթիթալ Վատը՝ տէվէթին կիզլի մէշ վէ-
րէթլէրինէ վուգուֆ օլուպ՝ քէնտի մանսուպունտան
խթիֆա էյլէտի : Վազաթ սօն դայրէթինի իճրա
էտիպ՝ Վաթերինայա վէ Տօգուզունճու Կարու-
լոնա պէյան էտիպ՝ տէտի քի , Սիզ Պրանսանըն
պաշընա փէք պէյիւք պէլալար կէթիրէճէքսինիզ ,
վէ Փասիտ մէշվէրէթլէր իլէ կիրտապա տիւշճէք-
սինիզ” : Պու ռէպէպտէն էօթիւրիւ սուլթանա վէ
փատիշահա պիր ուզուն մէթթուպ եազըպ օնլա-
րա իզհար էթտի , քի Բրոթէսդանդլարըլա թէք-
րար պարըշ էթմէք՝ վէ պարըշըգտա գալմագ-
լազըմ տըր : Լաքին ճէհալէրինին հէփսի պօշա
կիթտի : () նլարըն գըրղընը իլամ օլմուշ ուտու ,
վէ պիր միւնասիպ ֆուրսաթա պէրլէյօրլարըտը ,
քի իճրասընը էթսինյէր . վէ ֆուրսաթը չափուգ
էլէ կէշիրտիլէր :

Բրոթէսդանդլարըն միւթէպէր ատէմլէրի՝ Վա-

վարրա փատիշահը Հենրինին նիքեահը իշխն փարիզէ ճէմ' օշաճադլարտը : Պու կէնճ փատիշահըն վալիտէսի՝ Բրոթէսդանդլարըն տօսթու վէ սահապէթ էտիճիսի պու փայիթալթա տօղրու կէլի իքէն, ափանսըլ պիր աղըր խասթալըգտան եաթտը, վէ շիւպհէ օլունտու քի ղէհիլէնմիշ տիր : Վափուտան փաշա Վօլինեէ տախի պու տիւլիւն իշխն փարիզէ կիթտի : Սէ 1572 թարիխինտէ՝ () գոստոսուն Յիսինտէ՝ կիւնտիւղիւն տապանճայրա վուրուլտու : () կիւն սարայտա՝ շէյթանի իշլէրինի նասըլ իլէրի կէթիւրսիւնլէր տէլիւ մէշվէրէթ էթտիլէր : վէ գարար գըլտըլար քի Լ'գիզ Բարթուղիմէոսուն կէճէսի՝ սա՛աթ ալթըտա՝ պու մէքրուհ գըրղընը իճրա էթսինլէր : () նուն իշխն օնտան պէրու պու վուգուլա՛թա Լ'գիզ Բարթուղիմէոսուն գըրղընը տէնիլիր :

Իմտի գարար վէրիլէն սա՛աթ կէլտիյինտէ՝ Լուվրուն չանկը գափլ օլունան նիշանը կէօսթէրտի : Լ'սքէր Վօմանտանթը Վօսսէն՝ քի մուհաֆաղա վէսիլէսի իլէ գափուտան փաշանըն գօնաղընը պէքլէր իտի, աքքէրի իլէ օնուն իւղէրինէ հիւճիւմ էթտի : Վօլինեէնին լէշինի փէնճէրէտէն աշաղա աթտըլար . զիրա կիզ պէյլէրին պիրի սօգագտա պէքլէյօրուտու : Սէ փարիլին ճէմի՝ սօգագլարընտա պէյլէ պաղըրըրլարտը . Հոֆէնօթլարէ էօլտի՛րիւն, Հոֆէնօթլարէ էօլտի՛րիւն . զիրա Վրանսատա օղէման Բրոթէսդանդլարա պու ատը վէրիլէր իտի : կիլին՝ Լ'նթունուն վէ () մալըն պէյլէրի՝ վէ Վաթօլիք պէյիւքլէրի՝ գանա սուսամըշ սօլտաթլար իլէ պէրապէր պիւթիւն մէմլէքէթի տօլաշըպ՝ Բրոթէսդանդլարըն էվէրինին գափուլարընտան իշլէրի կիրէրլէր իտի, վէ օնլարը

տէօշէքտէ էօլտիւրիւրլէր իտի, եախօտ՝ էվէրին տամընատէք զօվարլարըտը: (Նլարլն մէրամը՝ հէփսինտէն զիյատէ քիշիզատէ Հուկէնսթլարը էօլտիւրմէք իտի: Պիր գաչ Բրոթէսդանդ քիւ շիզատէլէր՝ Կաւարրա փատիշահընըն մուհաֆազա ասքէրի իլէ սարայա գաչտըւար: Տօգուղուն ճու Լարոլոս փատիշահ էմը էթտի, քի սարայըն եօգարըքի գաթընտան ալլույա էնսինլէր: Օնլար իթա'աթ էթտիքլէրինտէ, օրատա օնլարըն սիւլահլարընը ալըպ' էօլտիւրտիլլէր: Փատիշահ քէնտիսի՝ սարայընըն փէնճէրէսինտէ օթուրուպ' սօլտաթլարա "Եօլտիւրիւն էօլտիւրիւն" պաղըրըրըտը, վէ Սէնատան կէչէն Բրոթէսդանդլարը տապանձայըլա վուրուրուտու: Բրոթէսդանդ պուլունան էվէրի եաղմա էթտիքտէն մա'տա Բրոթէսդանդլարը տա գաթլ էթտիլլէր: Ա է պու Հուկէնսթլարըլա օլան Ֆէնա նէֆսանիյէթ՝ կէրէք պէօյիյիւն վէ կէրէք քիւչիյիւն գալլինէ թէէսիր էթմիշ իտի: Չօճուգլար՝ չօճուգլարը չայա սիւրիւքլէրլէր իտի: Ա է օ զատտարլար՝ համիլէ գարըլարա պիլէ մէրհամէթ էթմէղլէր իտի. օնլարըն գարնընը եարըպ' չօճուղու չըգարըրլար՝ վէ տուվարա չարփարազ փարչա փարչա էտէրլէր իտի: Փարիզ գանըլա միւլէմմա օլուու. զիրա պու գըրիըն 15 կիւնտէն զիյատէ սիւրտիւ: Ա է պու գըրիընըն իշարէթի Պրանսանըն հէր պիր այալէթինէ վէրիլիշ իտի: Ս'օ՝ թըրօյ՝ (ըլէանս՝ թուուղ՝ Ուուէն՝ Լ'նճէրս՝ Պուրճէս վէ Լիսն շէհրլէրինտէ պինլէրճէ ատէմ գըրըլըր: Ա է էօվքէ իլէ ճէմի՝ քէսքին վէ եէնի իճատ իսքէն՝ ճէլէրի իճրա էթտիլլէր: Պու շէհրտլէրի քի'մ հիսապա կէթիրէպիլլը. եիւզպինտէն զիյատէ գը-

յասօլունուր, վէլաքին սահիհինի քիմնէ պիլմէլ :

Պու գըրզն Ռամայա օ տէրէճէ պէջիւք սէ-
վինձ վերտի քի : () նիւչինճիւ Գրիգոր փափա՝
գիյնէթ վէ սալթանաթըլա քիլիսէյէ կիրիպ՝ օրա-
տա թէշէքքիւր տուա՝ սընը օգուտու : Ա է ախ-
շամըսը՝ պէջիւք մէսէրրէթ նիշանէսի իչիւն՝ Սանգ
Լ՝նճէլօնուն գաղէսինտէն թօփլար աթըլտը : Պու
մէքրուհ գըրզնըն պաշ գըլաղուլլարընըն պիրի
օղան Պարանսըլ Լօրէն գարտինալ՝ Գօլինեհէնին
վէ Բրոթէսդանդլարըն էօլիւմիւնիւն խապէրինի
կէթիւրէն թաթարա պին ալթըն պախշիշ վէրտի :
Ա է տախի Ռամատա պիր միտալ պաստըլար, քի
օ պու կիւնէտէք պուլունուր . օնուն իւղէրինտէ
պիր թարաֆընտա () նիւչինճիւ Գրիգոր փա-
փանըն պաշը վար, վէ օպիր թարաֆընտա պիր
գըրճըլ մէլայիք, քի Հուկէնօթլարը վուրույօր .
վէ ալթընտա տա պէջլէ եաղըլմըշտը : “ Հ - Կ -
նօլլաւն գըրզն . 1572 ” : Պու գըրզնըն իւղէրի-
նէ եաշայան Բրոթէսդանդլարըն չօղու՝ եագըն
մէմլէքէթլէրէ գաշտըլար, վէ քէնտի հիւնէրլէ-
րինի վէ մարիֆէթլէրինի վէ հէր շէյտէն գըյ-
մէթլի շէյլէրինի՝ եանի տիրի միւնէվվէր վէ գուվ-
վէթլի իմանլալըն՝ պէրապէր կէօթիւրտիւլէր :
Սաղըուր Վաթօլիքլէր պու իշէ հէրնէգատար
սէվինիյօղլարսայրտը, օնլարըն փէք ագըլըլարը
տա միւքէտտէր օլտուլար : () վապըթտան Պարան-
սա փատիշահընըն ֆամիլեսը իւղէրինէ Լըլա-
հըն պէտտուսը գօնտու : Պիրինճի Պարանչիսկո-
սուն պիւթիւն սիլիլէսի տիւնեա իւղէրինտէն նա-
պէտիտ օլտու : Տօգուզունճու Կարոյոսուն էօլիւ-
միւ՝ պու սէմափի պէտտուայը պիղէ փէք աշի-
քեար պէյան էտէր . զիրա մէզարատէք օնու գօ-

վաշատը : Սէ մէշհուր միւ'երրիսին պիրի* տէր
քի, "Ռօմա Փափասընըն ճէմի' միւպարէքէմէլէրի
վէ տուա' վէ նիյազլար վէ իլահիլէրի օնուն ճա-
նընա ասլա րահաթըղգ վէրէմէյօրլարըտը . չան-
կըն իւք վուրուշունտան պէրի տաիմա եիւրէյի
չարփարըտը, տուտագլարը թիթրէր իտի, տիվա-
նէ կիպի եիւրիւրիւտիւ, վէ կէօզլէրի գըպ գըր-
մըզ' քէսիլմիշ իտի : Տաիմա Ֆիրբի' գօրգույու
զիբիրլէրտէն իսքէնճէ չէքէր իտի, վէ⁷ տաիմա գան
ըւա միւլէմմա պիր տէօշէր իչինտէ եաթմայօր կի-
պի իտի . վէ պու էզիյէթտէն քէնտինի գուրթա-
րամագըտը, վէ նէ տէ գուրթարմագ իսթէր իտի :
Տաիմա կէօզլէրի' քէնտիլէրինի ինթիգամ ալըճը
րուհլար գօվալայօր զանն էտէն տտէմլէր կիպի'
էօթէ պէրի կէզտիրիւր իտի : Հէր սէօհպէթտէ
քիւֆիւր էտէր' վէ սօնկրա Մաշըն մէրհամէ-
թինի իմտատա չաղըրըրըտը : Վէնտիսինէ պու ի-
շի էթտիրէն Վաթէրինա տէ Մէտիչիս վալտէսի'
տէօշէյինէ եագլաշտըգճա քէնտի իսքէնճէսի զի-
յատէ արթարըտը : Սալթ քէնտի սիւտանասը-
յըւա սէօհպէթ էթտիյինտէ պիր ազ թէսէլլի
պուլուր ուտու . օլ տաիսի Բրոթէսդանդըտը . լա-
քին փատիշահ' Մ'զիզ Բարթուղիմէստուն կէճէ-
սինտէ օնու էօլտիւրմէյէ իղին վէրմէմիշ իտի" :
Պու սէֆիլ փատիշահ 1574 թարիխինտէ' Սայի-
սին օթուզունտա, շէտիտ եիւրէք չարիլընթըւարը-
յըւա էօլտիւ . վէ 24 եաշընը տահա թէքմիլ
էթմէմիշ իտի :

*Լագրէթէլ . Մէզհէպ սէֆէրի . Ճիլա Բ :

Փ Ո Ս Լ Ժ Բ

Ինկեներասա Վե Սեօլհասա օլան Իսլահի Սեղհեպ :
Թինասլ՝ Պրօն Վե Լասդերն համ Ժինեկերն շեհեպ
օլհեկերն :

(Սէնէ 1536 — 1553)

Շէհիտէրին գանը՝ տայիմա Վիլիսէնին թօ-
խումու օլմուշ տուր : Պու շէյի զեյատէ Վրիսթի-
անլղըն իլք տէհրլերինտէ կէօրիւրիւզ . վէ եհնի
պիր թարզ իլէ թէքրար Ինկիլթերատա միւշա-
հատէ էտէրիզ : Փէք աղ մէմլէքէթ վարտըր քի,
օրատա Իսլահի Սեղհեպ պուգատար էնկէլլերէ-
րասթ կէլմիշ օլտուն , վէ պուգատար կիւզէլ ֆիւ-
թուհաթլար էթմիշ օլտուն : Եօգարտա Վ Էքլեֆին
հագգընտա սէօլէտիյիմիզ շէյլերի ունութմամը
օլմալըսընըզ : Վ է մալիւմիւնիւզ տիւր քի , մէրգում
Շէրիֆ Վիթապլարը խալզըն սէօլէշտիյի լի-
սանա թէրծիւմէ էթտի . վէ լաքին չիւնքի օնուն
վագթընտա թապիսանէ տահա իճատ օլմամը
ըտը , օնուն թէրծիւմէսինին փէք չօգ էօրնէյինի
եաղտըլար : Փագաթ օլ էօրնէքլէրի սալթ զէն-
կինլէր սաթըն ալապիլիլէր իտի : Վ է Վիթապի
Շէրիֆ Ինկիլիզ լիսանընտա թապ՝ օլունուպ
հէր թարաֆա չօգճա եայրըտըզ զէման՝ մապահաթ
ախէր սուրէթէ տէօնտիւ : Իլք պասմա՝ 1526 թա-
րիսինտէ՝ Լնվէրստէ կէօրիւնտիւ : Պասմաճընըն
իսմի Թինտալ ըտը : Տիւշման գուտուրուպ՝ չա-

փուճագ պու խայրըը իշին իւզերինէ հիւճիւմ էթ-
տի : Վրիթապը Շէրիֆի Խնկիլթէրայա կէօթիւ-
րէնէր վէ կէրէք սաթըն ալանլար զազէպէ հիւբմ
օլունտուլար , վէ քիթապլարընը վիւճուտէրինին
իւզերինէ պաղլայըպ՝ օնլարը թէրս աթլար իւզէ-
րինէ պինտիրտիւէր , վէ Լօնարա շէհրինի էօյլէ
տօլաշթըրտըլար : Սէ 1536 սէնէսինտէ՝ թիւտալը
հիլէպազըզ իֆթիրասը իլէ թութուպ Ֆիլէ-
մէնկէ կէօթիւրտիւէր , վէ օրատա օնու պօղուպ՝
աթէշէ եագտըլար : Սէրգուսնուն մէմտուհ վէ սօն՝
տուսը պույուտու . « Եւ՝ ԼլաՏ՝ Խնկիլթէրա
փատիշահընըն կէօզէրինի աշ » : Սէ պիրաղ վա-
գըթտան սօնկրա , օնուն իքի իշտաշլարընը տա
պիրինի Խնկիլթէրատա վէ օպիրինի տէ փօթթու-
կալտա տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար :

Կիւնիւն պիրինտէ՝ Վաթթօլք փափազլարընըն
պիրի թիւտալա տէր իտի : « փափալարըն պույու-
թուլարընտան ըսա , ԼլաՏըն նօմսուստան մահ-
րօւմ գալմագ տահա էյի տիր » : Թիւտալ ճէվտոյ
վէրտի քի , « Պու մատտէտէ փափատան վէ օնուն
պույուլթուլարընտան աֆվ տիլէրիմ . էյեր ԼլաՏ
պանա եալընըզ պիր գաշ երլ էօմիւր վէրէճէք
օլուր իսէ , կէօրէճէյիմ քի , պիր չիֆթիճի չօճու-
ղու՝ Շէրիֆ Վրիթապլարը պէնիմ կիպի օգու-
մուշ փափազտան զիյատէ աղնայաճագ » :

Խնկիլթէրատա շէհիտ օլան պիր գաշ Վրիս-
թիանլարըն հիքայէսինի տէ նագլ էտէյիմ : Կիւ-
նիւն պիրինտէ՝ Ղօն Պրօվին իսմինտէ Վրիսթիանըն
պիրի՝ պիր գայըղըն իշինտէ պիր փափաղ եանընտա
օթուրմուշուտու , վէ օնա՝ Լ՛Տըն Ղէտիտի օգուտու-
ղընու տույուրուպ՝ Վուտատալը շէրիֆէ (պադարաֆ)
գարշը լագըրտը սէօյլէտիյի իշին , պիր գաշ կիւն-

տէն սօնկրա՝ մերգումու քէնտի Ֆամիլիասընտան վէ տօսթլարընտան այրորպ՝ զընտանա ամթորլար . վէ քէնտի Ֆամիլիասը վէ տօսթլարը օնուն ներէյէ կիթտիյինի անլայամատըլար : Ալ ուրհամ վէ Վիս-քէր նամ պաշ փափազլարըն էմրի իլէ՝ օնու այագ-լարը չըփլագ՝ գըզղըն ամէշ իւզէրինէ գօտուլար , վէ ումարլարըտը քի տինինի ինքեար էտէ : Ալ էլաքին օ՝ տինինտէ գափի տուրտու , վէ պու էլէյէթլի շէհիտ իպքէնճէսինի՝ թէաճճիւպ օլունաճագ պիր իյիտլէք իլէ չէքտի . վէ փափազըն պիրի օնուն Էօնիւնտէ Վիթմապը Շէրիֆի եագայօրուտու : Մերգումուն մահպուս օլտուղունտան իքի այ սօնկրա՝ պէսլէմէսի պիր տիշամ կիտիպ՝ զընտանա օնուն ուլա գօնուշտու , վէ կէօրտիւ քի , այագլարը թօփուղունա գատար եանմըշտը . վէ խապէր տախի ալտը , քի էրթէսի կիւնիւ օնու տիրի տիրի ամէշէ եագաճագլար : Վարըսը տախի զընտանա կիթտի , վէ օ կէճէյի օնուն եանընտա կէչիւտի : Պրօվլ պիլթիւն չէքտիյի էլէյէթլէրի օնա նագլ էթտիք-տէն սօնկրա , ըիճա էթտի քի էվատլարընը Ալ-լահըն գօրգուսունտա պէջլէթսիւն : Ալ է հագը-գաթ էրթէսի կիւնիւ մերգումու ամէշէ ամթորլար : Օնուն սօն սէօհպէթլէրի պունլար ըտը . "Եւա Բլլահ" բուհումու սէնին էլինէ թէսլիմ էտէրիմ , Աէն պէնի սաթըն ալտըն . Աէն եա Բլլահ՝ քի վատլէրինտէ սատըգ սըն" :

1519 թարիխինտէ՝ ալթը էրքէք իլէ պիր գարը օլարագ՝ եէտի քիշի Վօվէնթրի շէհրինտէ ամէշէ եագտըլար : Ալ է օնլարըն մահպուս օլմասընըն սէպէպի պույուտու , քի քէնտի էվատլարընա՝ "Եւա՝ կէօքլէրտէ օլան Պապամըզ" տուս՝սընը , վէ Բլլահըն Օն թէնպիհլէրինի Աթինճէ տէյիլ իլա

Ինկիլիզ լիսանընտա էջրեթմիշէր իտի : Մէրգու մուն Սաբաթօֆ մանասթըրընա կէօթիւրտիւէր , քի օրատան իքի սաթաթ ուզագըտը : Այն օնլարըն չօծուգլարընը Վօվէնթրինին մանասթըրընա աթտըլար : Սանասթըրըն նագըրը Սթաֆֆօրտ՝ անալարընտան վէ պապալարընտան էջրէնտիբլէրի մատտէլէրին իւզէրինէ՝ օնլարա փէք չօգ սիւալար էթտի . վէ օնլարա թէնպի՛՛՛ էթտի քի , պիր տահա Բապպանի տուայը վէ Շլահըն Օն թէնպի՛՛՛ չլէրինի Ինկիլիզէ սէջլէմէսինլէր . Եօգսա անալարընըն վէ պապալարընըն օղրատըղը պէլայա օղրալար տէյիւ թէհտիտ էյլէտի : Խուրմահ Տալարը Եօրթու սունուն փապար կիւնիւ՝ օ Եէտի քիշիյի Վօվէնթրիյէ կէօթիւրտիւէր , վէ Եպիսկոպոսուն էմրի իլէ ալթը Էրքէյի տիրի տիրի աթէշէ Եագտըլար , գարըյը իսէ ալատ գօյվէրտիլէր :

Օնալթընծը տէհրին պաշանկըճընտա Ինկիլթէրատա՝ Սէքիզինճի Հենրիկոս փատիշահլըգ սիւրէյօրուտու : Փափայըլա պօզուշուպ , քէնտինի Ինկիլիզ Վիլիսէսինէ սահիպ՝ վէ պաշ նասպ էթտի : Պու պիր զօրպա՝ շաշկըն վէ զատտար փատիշահ օլտուղունտան՝ հէփսինին զամիրինէ հատսըզ պիր հիւքիւմէթ իլէ պույուրմագ իսթէտի . օնուն էմրի իլէ՝ 72,000 Փափափի վէ Բրոթէսդանգ աթէշտէ թէլէֆ օլտու : Լոնտրատա Յոլվանէս Լամպէրթ իսմինտէ պիր մէթէպ խօճասը վարըտը , քի Բօմա Վիլիսէսինին պիր գաջ զալաթլարընա գարշը Եագմըշըտը : Լամպէրթ՝ Եպիսկոպոսուն հուզուրունա չաղըլտըղընտա , փատիշահըն հուզուրունտա մուրաֆա օլմաղա իսթիտա էթտի : Հենրիկոս փատիշահ՝ միւճատէլէ հագգընտա քէնտինի ագըլը վէ ֆէրասէթլի կէօթէրմէյէ

արդումէնտ օլտուղունտան գարար գըլտը քի, պիղ-
 զաթ քէնտիսի մէջլիստէ Լամպէրթ իլէ միւճատէլէ
 էթսին, վէ պու խուսուս իչին պիւթիւն րէճալ-
 լարընը ճէմ՝ էտիպ՝ սէֆիլ մէթէպ խօճասընը տա
 տալէթ էթտի, քի օ մէջլիստէ քէնտի ի՛թիպատ
 ու զիւ՛իւմլէրինի սէօլէսին : Եպիսկոպոսար գու-
 տուրտուգլարընտան՝ օնուն իգրար էթտիյի զիւ՛իւմ-
 լէրինէ ասլա ճէվապ վէրմէտիլէր : Ենճամը փա-
 տիշահ օնա սիւալ էթտի քի, “Հանկըսընը զիյա-
 տէ իսթէրսին . եաշամայր՝ մը, եօգսա էօլմէյի մի” :
 Լամպէրթ պէյան էթտի քի, Կերչէքլիյի ինքնար
 էթմէք քէնտինէ միւմքիւնսիւլ շէյ տիր : Ե վէ պու
 ճէվապ՝ օնու աթէշէ հագտըրմաղա էլվէրտի : Թէ-
 լէֆ էտիճի աթէշ՝ մերգումուն այազլարընը վէ
 գօլլարընը գավրատըղընտա, պէքճի սալտաթլարըն
 իքիսի՝ քէնտի խըշտլարըյըւ օնու վուրտուլար . վէ
 օ եիւքսէք սէս իլէ պաղըրըրտը . “Պէն եալընըզ
 Վրիստոսու իսթէրիմ, պէն եալընըզ Վրիստոսու
 իսթէրիմ” : Սէքիղինճի Հենրիկոսուն վէֆաթըն-
 տան սօնկրա, Լլաճըն իպատէթի խալըն ան-
 լատըղըլ սանտա իճրա օլմաղա պաշատը . վէ ճէմա-
 աթ Լլաճըն Վէլամընը անա լիսանլէրինտէ օգու-
 մաղա մէկըուն ուտուլար : Հենրիկոսուն օղու վէ
 խալէֆի Լլթընճը Եգուարդ Վիթապը Շէրիֆի
 սէվէր իտի : Իվայէթ օլունուր՝ քի Եգուարդ
 կէնճլիյինտէ եիւքսէքճէ պիր եէրտէն պիր շէյ ա-
 շաղը ալմաղա արդուլէտիյինտէ՝ արգատաշարընըն
 պիրի փատիշահըն այաղընըն ալթընա Թէվրաթը
 Շէրիֆին ճիւտինի գօյաճագ օլտուղունտա՝ գա-
 պուլ էթմէտի . վէ քիթապը սունան զաթը տախի
 աղըրճէ Թազլը էտիպ՝ “Յիքրիմտէ վէ եիւրէյիմտէ
 խապինէ կիպի Տըֆլ օլունմաղա լայըգ օլան շէյի՝

պէն այաղում արթնտա պասամամ՝ տէտի : Սիւ-
շարիւնիլէյհէ փատիշահըգ թաճընը կիյտիրտիբ-
լէրի զէման՝ իւչ սընըֆ փատիշահըղընըն նիշանը
օլան իւչ գըլըճը թագտիմ էթտիբլէրինտէ*, փա-
տիշահ տէտի քի, «Պիր գըլըճ էքսիբ տիր» . րի-
ճալարը՝ «Համնկըսը» տէյիւ սիւալ էթտիլէր :
Փատիշահ ձէվապընտա «Բիթապը Շէրիֆ քի
Բուհէլ Գուտտուն գըլըճը տըր . վէ պու գըլըճ օպիր
գըլըճլարտան զիյատէ գուվվէթլի տիր» տէտի :

* Նանի Ինկիլթէրանըն, Սքօչիանըն վէ Իրլանտանըն
գըլըճլարընը :

տիքսէն սօնկրա՝ պունու տա տէտիլէր քի, թէպտի-
լի գաթա* ինանմազ, վէ Ղուտտասը Շէրիֆին
հէմ Վիլիսէ տուա՝ լարընըն լաթին լիսանընտա
սէօյլէնմէսինի իսթէմէզ, վէ մէմլէքէթտէն սիւրկիւն
օլմուշ հերետիկոսլարըլա մէղհէպէ տայիր մատտէ-
լէր իւզէրինէ մէթուպլաշըր, վէ օնլարըն թա-
րաֆընտան քիթապլար գապուշ էտէր, վէ տա-
խի Ռօմատա էլլէքտէն զիյատէ քէօթիւլիւք կէօր-
միւշիւմ՝ տէր. Պու շէքվալարտան օն կիւն սօնկ-
րա՝ 1557 տէ Ղաեկտեմբերին 22 սինտէ՝ լոնտ-
րատա մերգումու Մարկերիթ Մէրինկ իսմինտէ
պիր գարըլըլա պէրապէր աթէշէ եագտըլար.
զիրա օ տա օնուն ճէմա՝ աթընըն պիր ազասըլը-
տը: Սիմբսօն իսմինտէ պիր սարկաւագը տա թու-
թուպ մահպուս էթտիլէր. մերգումու գօվալա-
յանլար օնա չօգ զօր էթտիլէր, քի ճէմա՝ աթըն
օպիր ազալարընը տա էլէ վէրսին. լաքին Սիմբ-
սօն գապի տուրտու, վէ Յիսուս լաֆէնտիմիզ օ-
նունուլա պէրապէր իտի. վէ 1558 տէ Մարտըն
28ինտէ՝ Վրիստոսուն պաշգա էքի շայիրտէրի ի-
լէ, եանի Հուկ Պօքս վէ Յովհաննէս Տէվէ-
նիքս իլէ պէրապէր՝ օտուն երզընթըսընըն իւզէ-
րինէ չըգտը, վէ իւզիւ պիրտէն քէնտիլէրինի Սա-
թըն ալանըն ուղուրունա քէնտի էօմիւրլէրինի
ֆէտա էտիպ՝ մութլու օլտուլար:

Թովմաս Թովմէնս ատընտա պիր չուլհա տա-
խի՝ Մարիամըն փատիշահլըղը զէմանընտա շէ-

* Պու թա՝ լիմաթ Բօմալը Գաթօլիքէրին պիր եանկըշ-
լըղ տըր. զիրա օնլար իթիգատ էտէրլէր քի, Աշայը
Բապպանիտէ հաղըր օլան էքմէյին վէ շարապըն զաթը
Յիսուս Գրիստոսուն թէն վէ գանը ապիլէսինէ թէպ-
տիլ օլուրլար:

Տիտղիք Թաճընա նայիլ օլտու : Պու զայէթ տին-
տար վէիպատէթըտար պիրատէմ իտի : Սէ տօ-
գումագ իչինն իփլիք կէթիրէնլէր իլէ պէրապէր
տուա՝ էթմէյէ ատէթ էթմիշ իտի : Պունու՝ Բօ-
մա Վիլիսէսինին տիւշմանը տըր տէյէրէք , Պօն-
նէր Եգիսկոպոսուն էմրի իլէ զընտանա աթտը-
լար : Սէ ալթը այ պիր տիւղիյէ պունա թիւրլիւ
սօրուշ վէ սիւալլար էթտիլէր : Սէ Եգիսկոպոս
օնա Տէր թիւրլիւ պէտ հարաքէթլէրի էտէրէք՝
էզիյէթլէր վէրտի : Վինինն պիրինտէ օնուն սա-
գալընըն պիր Թարաֆընը եօլտուրթտու : Սէ
Թօմքինա Տիւ սարսըմայօր իտիյինն կէօրինճէ՝
օնա էօլիւմ չէշնիլէրինն վէրմէյէ գարար գըլտը :
Պու Փիքիր իլէ պիր չօգ փափազլար ճէմ՝ էտիպ
տինտար Թօմքինսի տէ օրայա կէթիրթտի , վէ պիր
խքէփէ իւզէրինտէ եանար պէօյիւք պիր մօմ
տուրուրուտու : Իմտի Եգիսկոպոս Թօմքինսին է-
լինտէն թութուպ հայը վագըթ ալէփին իւսթիննէ
թութտու . վէ լաքին Տիսուս Եգէնտիմիզ կէր-
չէքլիյի իգրար էտէնէ էօյլէ պիր գուվէթ իհ-
սան էյլէտի քի , օ գափի տուրտուգտնն մա՛տա
Տիւ աղըր սըղը նիշանէսի պիլէ կէօթէրմէտի :
Թօմքինս օնտան սօնկրա պու մատտէյի՝ վէ է-
լինին եանտըղը վագըթ քէնտինին ճան փէքլիյի-
նի՝ վէ փարմագլարընըն սինիլլէրի չէքլինճէ-
յէտէք սէս չոգարմատըղընը քէնտի պիր տօսթու-
նա նագլ էթտի : Օրատա պուլունան փափազ-
լարըն պիրինին պու սէյրանա եիւրէյի տայա-
նամայրպ , եպիսկոպոսու՝ պու զափալը ատէմի պը-
րագմաղա իլգամ էյլէտի : Սէ փուպարէք Թօմ-
քինս՝ 1555 Թարիխինտէ Մարտըն 16 սընտա սա-
պահըն 8ինտէ , Լոնտրատա Սիթիֆիլտ մէյտա-

նընտա տիրի տիրի աթէշտէ եանտը : Սէ սօն նէփէսինէտէք՝ օլ աճայըպ գալիլէյի վէ եիւրէք րաճաթըղլ նը սագլատը :

Վազաթ Նիսուս Լփէնտիմիղ Խնկիլթէրա Վիլիսէսինէ փէք էյի կիւնլէր իճսան էթտի . զիրազալըմ Մարիա մէլիքէ էօլտիւ : (Ու էսնատէ Պարպէր իսմինտէ Լլաճըն պիր գուլունու թուլթուպ՝ իսքէնճէ եէրինէ կէօթիւրտիւլէր , վէ մէրգուսու օտուն երղընթըսընըն իւղէրինէ պաղատըլար . վէ ճէլատ օտունըլար թուլթուշտուրմաղա իղին պէքլէր իքէն , օարալըգ Վրալիչանըն էօլիւմիւնին խապէրի եէթիշտի , վէ ֆէրման չըգմըշտը քի , թալսթա եէնի օթուրան Լըղիսաբէթ մէլիքէնին նիյէթլէրի պէյան օլունճայատապ՝ ճէմի իշլէր վէ մասլաճաթլար մէքս օլտուն : Լըղիսաբէթ Ռոթէսգանղլարա սաճապէթլիք էթտի . վէ Պարպէր սաղ գալըպ՝ աղատ օլտու :

Լըղիսաբէթ Վրալիչա 1558 թարիխինտէ՝ չօգտան պէրի արղուլէնէն մէգճէպ սէրպէսթլիինէ րուսիսաթ վէրտի : Խնկիլթէրա Ռոթէսգանղլարընըն Վիլիսէսինէ պագի Լըրուիա Բրոթէսգանղլարըլըլա վէ Վէմճէսթանըն Լուտերականըլըլըլա պիրլէշմտի . օ քէնտինէ պըրճա պիր նիգամ գոյուպ՝ եպիսկոպոսլուգ մէսնէտիին Տըֆղ էյլէտի : (Թուղ երլտան սօնկրա փուրիթանըլար՝ եախօտ փլէսպիթէրիանըլար (Նըրիցականըլար*) օնըրտան

*Փուրիթանըլար՝ կերէք կերչէքիք վէ կերէք էտէպ ու էքրեան ճագընա ինճիլին սատէ թալիմաթլարընա եափըշըլար : Փրէսպիթէրիան լուղէթի՝ Եունան իսաանընտան ալմա տըր , վէ Իսթիյար տէմէք տիր : Փրէսպիթէրիանըլին՝ սալթ իսթիյարըլարը եախօտ չօպանըլըր վար տըր , վէ ասլա եպիսկոպոսլարը եօգ տուր :

այրը լըպ՝ այրը ճա Վրիլիսէլէր թանղիմ էթտիլեր,
քի հալա պու կիւնէ գատար տուրույորլար: Ին-
ճիլին սահիհ թա՛լիմաթը Համիլթօնուն վասի-
թասը իլէ Սգօչիայա կիրտի, Համիլթօն պիլտի-
յինի Վէմէնթսթանտա էօյրէնմիշ իտի: Պու տախի
շէհիտլիք թաճընա նւիլ օլտու. վէ օնուն սօն
քէլամլարը պունլար տըր. «Եւ Նիֆէտիմ Հի-
սուս, բուհումու գապուլ էյլէ»:

Հոգհաննէս Վաքս՝ 1505 թարիխինտէ՝ Սգօ-
չիատա Ղիֆօրտտա տօղուպ՝ օնալթընճը տէհ-
րին Բրոթէսդանգլարընըն պիր մէշհուր սէրվէրի
տիր. Լուտեր կիպի աթէշի մէշդէպլի վէ ճէսա-
րէթլի օլուպ՝ իլիմտէն զիյատէ Փէրասէթ կէօս-
թէրտի, վէ Խսլահի Սէզհէպի՝ օլ Վէմէնթի Խս-
լահի Սէզհէպ սէրվէրինտէն տահա կիւղէլ թէր-
թիպ իլէ նիգամա գօտու:

Սէրգումանըն ճէլպ էտիճի ֆասիհ լիսանը վէ
տիրի վէ գավի իմանը՝ քէնտի սէօհպէթլէրինէ
էջլէ պիր ճիլա վէրիլէրիտի, քի հէփօնին գալ-
պինի քէնտիսինէ պէնտ էտէրիտի: 1530 թարի-
խինտէ փափաղ նասպ օլտու, վէ Վրիլիսէ միւ-
տէրիսլէրինին վէ ալէլ խուսուս Հերոնիմոսուն վէ
() գոստինոսուն Վրիթապլարընը զիյատէ օգու-
րուտու: Սուգատտէս Վրիթապլարը չօգ օգու-
տուղունտան՝ 1538 թարիլինտէ Բրոթէսդանգ-
լըղըն թա՛լիմաթլարընը գապուլ էթմէյէ մէճ-
պուր օլտու: Սէրգում օլ փազըթ սուրբ Լնդ-
րէաս Վրիլիսէսինտէ վա՛րղ իտի: Սգօչիա՝ փա-
փաղտորա էսիր օյմուշ ուտու. կէրչի օնլար ահ-
մափ վէ պիլ կիսիլ իտիլէր իսէ տէ, վէ արին քէն-
տի աշըրը զէնկինիլէրինտէն վէ ճէմա՛աթըն քէօր
իմանընտան էօթիւրիւ՝ զայէթ գուվ վէթլի իտի-

լէր : 1524 Թարիխինտէն ելվել՝ Ղուտերէ սահա-
պէթըր Լտէնլէրին փէք չղունու ամէշէ եագ-
մը շարըտը, զիրա օնուն Թաղիմաթլարը չափու-
ճագ հէր Թարաֆա եայըմըշտը : Նօքս տախիկեր-
էքըլլի գապուլ էթտիյինտէն էթիւրիւ չափու-
ճագ գօվալարը շէքէճէյիտի : Սէ է իսուսու իգ-
րար էթմէյէ չօգ զայրէթի վէ ճէսարէթի օլ-
տուղունտան՝ անիտէ Փափափիլէրէ գարշը աշի-
քեարէ վաղ վէրմէյէ պաշլատը : Նաթօլիք փա-
փազարը պունա իւրըսլանըպ՝ պիր մէճլիս էթտի-
լէր, վէ հիչ պիր փափաղ մէղհէպ իւղէրինէ սէսհ-
պէթ էթմէսին տէյիւ՝ վաղը եասագ էթտիլէր :
Նաքին պու ճիւմէ իլէ՝ Նօքս քէնտի եօլունտան
շաշմատը՝ զիրա օ՝ կերէքըրէ եօլու իտի : Սէ ին-
ճիլին սահիհ Թաղիմաթլարընը ելվէլքի կիպի ա-
շիքեարէ վաղ էտէր իտի :

1547 Թարիխինտէ՝ Սօջիա փատիշահը Պէ-
շինճի Նախըա գարշը ճէնք էտէն Վրանսըղ աս-
քէրլէրի Նօքսու էսր Թութուպ Վրանսայա
կէթիւրտիւլէր, վէ օրատա օնու քիւրէյէ աթտը-
լար : Պու վէճհիլէ մէրգում իքի սէնէ էսիրիք
չէքտիքտէն սանկրա, վաղճը փոյէսի իլէ Թէքրար
Խնկիլթէրայա տէօնտիւ : Սէ 1551 Թարիխինտէ,
օրատա Պէշինճի Նախարդ փատիշահըն սարայ
փափաղըյըւա պիր օլուպ՝ Խնկիլթէրատա Խալա-
հի Սէղհէպէ զիյատէսինճէ եարտըմ էթտի :
Խնկիլթէրա Թախթընա Սարիամ օթուրտու-
ղունտա՝ Նօքս 1554 Թարիխինտէ՝ Շէնէվրայա
գաշմաղա մէճպուր օլտու. վէ օրատա Կալփին օ-
նու տէրէճէսիլ սէվինճիլէ գապուլ էլլէտի : Լը-
թէսի երը Սօջիայա տէօնտիւ : Խալահի Սէղհէ-
պին Թէվապիլէրի օրատա փէք չօգ արթմըշտը-

տը . վէ լաքին Վաթօլիքլերտէն տահա պիւթիւն պիւթիւն պորըմամըշարտը : 'Լօքս շայրէթ է-տիպ' շէհրլէրի վէ քէօլէրի տօլաշտը , վէ () Ի-սուս Վրիստոսուն վասըթասըյըւ օլան ճապա խէլասը հէր եէրտէ վա'ղ էտէր իտի : Պունուն իւզէրինէ փափազլար 1556 թարիխինտէ մերգու-մու Լաթինպուրկ շէհրինէ չաղըրտըլար : Ս է Խ-լահի Սէզհէպէ թապի օլմուշ պէյլէրտէն պիր չօգ քիշի օնա արգատաշլըգ էթտիլէր : 'Լօքս գալ-գըպ Լաթինպուրկա կիթտի . վէ լաքին եպիսկո-պոսլար օնա' Խալահի Սէզհէպին թա'լիմաթլա-րընը ինքեար էթտիրէճէք եէրինէ' ըուխսաթ վէր-տիլէր . քի էվին պիրինտէ օն կիւն պիր տիղիյէ վա'ղ վէրսին : Կէրշի 'Լօքս քիշիգատէ վէ միւթէ-պէր ատէմլէրին փէք չօղունու չէվիտի , վէ լա-քին քէնտի վաթանընը տահա իւմումի Խալահի Սէզհէպէ հաղըր կէօրմէղ իտի : () երլ ճ'է-նէվրայա կիթտի , քի օրատա Խնկիլիզ ճէմա'ա-թընա վա'ղ վէրիպ' քէնտի ա'վիղ խըլմէթինի էտա էյլէսին : Ս է լաքին Խօլա չըգտըղը կիպի Սգօչիա եպիսկոպոսլարը սնուն ուզաղլանմասընը քէնտիլէրինէ ֆուրսաթ սայարագ' շէրիա'թա չա-ղըրտըլար , վէ շէրիա'թտան գաշտը . չիւնքի օնու' տիրի տիրի աթէշտէ եանսըն տէյիւ' հիւքմ' էթ-տիլէր տէնտի : Խմտի Սէզհէպտէն էօթիւրիւ Սգօչիատա' Վաթօլիքլէրին վէ Բրոթէսդանդ-լարըն մապէյնինտէ փէք պէօյիւք վէ ֆէնաճէնք-լէր օլտու : Ս է իքի թարաֆտան տա փէք չօգ գան տէօթիւրիւքտէն սօնկրա' Բրոթէսդանդլըգ օրատա գատիմի թէմէլէշիպ գալտը : Ս է 1560 սէնէսինտէ' 'Լօքս Լաթինպուրկտա վա'ղճըլըգ խըզ-մէթինի քէնտինէ մախսուս օլան սէրպէսթլիք վէ

սատրգըդ իլէ էտա էյլէտի : Սէ էնճամը 1572
Թարիխինտէ Յիսուա Լփէնտիմիզլին եանընա
կիմտի :

Փ Ե Ս Լ Ժ Դ

Իսլամադա օլան Իսլահէ Սէզէպ :

(Սէնէ 1530 — 1552)

Սալիւմ տիւր քի, ինսանլար Պապէլ գուլէ-
սինի եափտըղլարը վազըթ Ելլաճ օնլարըն լի-
սանլարընը գարըշտըրըպ՝ օնլարըն մաղըուր իշինի
մէքս էթտի . վէ քէնտիլէրի տախի տարմատաղըն
օշտուլար : Իսլահի Սէզէպ թէվարիխնտէ տէ՝
Րօմա Վիլիսէսինին իշինտէ օ միսիլլի պիր լիսան
գարըշտըղլըր զուհր էթտի, քի փափավիլլիին
եափտըղլը Պապէլ գուլէսինին զիյատէ երիքսէլ-
մէսինի մէն՝ էթտի : Րօմա Վաթօլիլլիին օր-
թա մահալէրինէ եագլաշտըգճա, զանն էտէրսին
քի գարըշտըղլըր վէ գարանըգ տահա զիյատէ ար-
թայօրուտու : Րօմա՝ շիրքին իքրահիլէթլէրին մէք-
րուհ մէքեանըյըտը : Իթալիա Իսլահի Սէզէ-
պէ միւհթաճըտը : Րօմա Վիլիսէսինին պօզուգ-
լուլունու էյի ֆէհմ վէ ֆէրգ էտէ իլէն ճէմա՝
աթլար՝ Բրոթէսդանդլարըն թա՛լիմաթլարընը ար-
զու վէ հափէս իլէ գապուլ էտէրլէր իտի : Լու-
տեր Նէմէթմանտա Ինճիլին պայրաղընը գալ-

աբրտըը վագրթ՝ տէօրթ Վարտինալ վէ տէօրթ պաշ փափաղ Իւչիւնճիւ Պիոս փափայա պիր մէք-
թուպ եագաւար . վէ օնուն իչինտէ Իսլահի Մէզ-
հէպին իգթիլասընը պէյան էտէրլէր իտի , վէ
Վիլիսէյի ալուտէ էտէն պիր չօգ եանկըշ վէ
պօղուգ ատէթլէրի իշարէթ էթտիբտէն սօնկրա ,
մէքթուպուն սօնունտա պէօյլէ տէտիլէր . “Շին-
քի Րօմա շէհրի՝ Վիլիսէնին վալիտէսի վէ տուն-
եանն ճէմի՝ Վիլիսէլէրինին սուլթանը տըր ,
Լըլահըն իպատէթի՝ վէ մէշրէպ վէ ամէլ թէմիզ-
լիյի՝ հէր եէրտէն զիյատէ օրատա փարլամալը
տէյիլ մի : Սէ լաքին էյ վահ՝ եա ա՛ղիզ փէ-
տէր , մալիւմին օլտուն՝ քի ա՛ղիզ Պետրոսուն
Վիլիսէսինէ կիրէն ճէմի՝ եալանճըսը՝ օրատա գուտ-
տասը շէրիֆ սէօյլէյէն փափաղարըն ճահիլլիյինի
վէ պիգպտըղընը կէօրտիւքտէ , զիյատէսինճէ
սիւրչէճէքլէր : Ետէ սիլլիք՝ օրատա սէրպէսթ
հիւքիւմէթ սիւրէյօր . հէր թիւրլիւ Վիլիսէ ման-
սուպունտա օլանլար՝ վէ Վարտինալար պիլէ մէք-
րուհ կիւնահլար իլէ ալուտէ օլմուշարըտը :

Ումարը քի զաթի շէրիֆինիլ Լըլահտան
սէշիլմիշ տիր , քի կէրէք ճէմա՛ւթըն վէ կէրէք
Վիլիսէ մանսուպարընտա օլանլարըն ունութմուշ
օլտուղու Վրիստոսուն իսմինի եէնիտէն վա՛ղ է-
տէսինիլ , շէօյլէ քի՝ պունտան սօնկրա պիլիմ
եիւրէյիմիդտէ Վրիստոս եաշասըն , վէ պիլիմ
էօսիւմիւզտէ իզլէթլէնսին , խասթալըզլարըմըզ
սաղալթիլըն , վէ Լըլահըն հէմի գօյունլարընը պիր
աղլլա կէթիւրսին , վէ պու լաթիֆ իսիմ՝ պիլիմ
սուչու պաշլիմըն իւթիւնտէն Լըլահըն էօլքէ-
սինի վէ ինթիգամընը գալտըրըն” : Պու ալա
մէքթուպ Իւչիւնճիւ Պիոսա թագտիմ օլունտու ,

լաքին օնտան հիշ պիր մէյվէ հասըլ օլմատը ()-
նու եազանլարըն պիրի՝ գարտինալ Վարաֆֆա՝
Խաչինճի Պիոսուն խալէֆի օլտու . վէ Լուաքե-
լական թախթա օթուրտուղու կիպի, օ մէքթու-
պու՝ հերետիկոս թէէլիֆի ատտ օլունան վէ օգուն-
մասը մէմնու՝ քիթապլարըն տէֆթերինէ կէջիրթ-
աի : 11 էլաքին Խնճիլին ըջըզ՝ Խթալիա մեմա-
լիքինէ ղիյատէսինճէ թէէսիր էլմաի : 1 ուտերին
քիթապլարը օրայա չօգճա եայըլտը . վէ տէրէ-
ճէսիզ պիր հավէս իլէ օնլարը օգուրլարտը :
Սեւանկտուն՝ Լնհալը պէյինէ շէօյլէ սէօզլեր եազ-
տը . « 11 օն իմանայըրտան պերի ճէմի՝ քիթապլար-
լար Խթալիայա քիթապ եօլլայօրլար , վէ օրտաա՝
Փափանըն պիղէ գարշը չըգարտըզը եէնի ֆեր-
մանլարը սայմայօրլար . չինքի կերչէրլը պաթ-
մազ՝ 1530 թարիխինտէ՝ Պուլալիօլինին մարի-
ֆէթի իլէ Լհտը Ղէտիտին Խալիանճա թէր-
ճիւմէսի թապ՝ օլունտու . վէ հէր քէս օլ թէր-
ճիւմէյի վէ Խալահի Սեզհէպէ տաիր եազըմըշ
օլան քիթապլարը էտինմէյէ արղուլէր իտի : 11 օլ-
լիօ իսմինտէ բուհպանըն պիրի՝ քի սօնկրա Բօ-
մատա աթէշտէ եանտը՝ պէօյլէ տէր իտի . « Պուլ-
լինճէրին օ քիթապլընը օգույուն , քի եանլըշլըշ-
լըն պաշլանլըշլըն պէյան էտէր : 1 յէր օնու սա-
թըն ալմաղա ագէէնիզ եօզ իսէ , սաղ կէօղիւ-
նիւզիւ չըգարըպ սաթըն , վէ սօնկրա սօլ կէօզ
իլէ պու քիթապը օգույուն » : Փէք չօգ եերլէրտէ
վէ Փափանըն հիւքմիւնտէ օլան շէհիրլէրին պի-
րի օլան Փայէնցատա պիլէ պա՛ղը էվլէրտէ Բօ-
մա Վիլիսէսինին եանկըշլըգլարընա դարը վա՛զ-
լար վէրիլլէր իտի : Լիւն պէ կիւն Խնճիլլէրին

սայրսը * արթմատայրտը : Եւտինճի Կղեմէս Փա-
փա պէջլէ սէօլէր եազտը . «Իմալիանըն փէք
չօգ սյալէթլէրինտէն Լուտերին Տիրետիկոսլու-
ղու պիլիմ՝ Վիլիսէ մանսուպլարընտա օլանլարըն
ազալարընը պօղմուշ ուտուղունու՝ վէ օնլարտա ա-
շիքեարէ վա՛ղար վէրիպ ճէմա՛ւածըն Փիքրինի
պօղայօրլար իտիյինի՝ վէ ճէմի՛ սատրգ Վրիսթի-
անլարա պէօիւք թէօքէլ վերտիքլէրինի իշիթ-
տիյիմիզտէ եիւրէյիմիզ զայէթ աճըտըն՝ :

Ինճիլին թօխումուն՝ Իմալիանըն սըճագ իղլիմի-
նին իղթիղասընտան աթէշի մէշրէպլի վէ Փերա-
սէթլի օլան Իմալիալլարըն եիւրէյինտէ սօուդ
տիյարը Եւմէլիլէրէ գըյասէն տաճա պէջիւք
գուվէթ իլէ քէօքլէնտի : Սէ իշլէրին կէլիշաթընա
պագընճա, Տագիգաթ Իմալիա տալիս Եւմէլիսթան
կիպի՝ էյէր Ինճիլին թօխումունուն իլք Փիլիղէ-
րինի օրատա եօղ էթմէք իշիւն փէք զօլլու թէր-
թիպլէր գուլանմայայըտըլար , քէնտի էսքի պա-
թըլ ի՛թիգատլէրինին պօյունտուրուղունու գըրար
աթարըտը : Էէփսինին Փիքրի ԻսլաՏի ՄէզՏէպէ
մէյլ էթմիշ իտի : Մէսէլա՝ Պօլոնիատա փէք չօգ
Բրոթէսղանդ վարըտը , վէ ԻսլաՏի ՄէզՏէպ զայ-
րէթքէշլէրինտէն Եւմէլի Պուսէր՝ 1541 թարի-
խինտէ կերչէքլէթտէ իլէրլէտիքլէրի իշիւն վէ Լա-
լաՏի ՄէզՏէպի գապուլ էտէնլէր սայրտա արթ-
աղզլարը իշիւն՝ օնլարը մէտՏ էյլէրիտի : Սէ 1544
թարիխինտէ շայիր Եւթիէրի՝ Եւմէլէտէ միւզիմ
պիր տօսթունա եաղարըտը քի , Պօլոնիալը քի-
շիզատէնին պիրի Ինճիլլէրէ՝ էյէր Փափայա գար-

* ԻսլաՏի ՄէզՏէպէ մէյլ էտէնլէր՝ եախօտ օնու գա-
պուլ էտէնլէր՝ Ինճիլ (Ա-էրաբանլու) տէնիրլէր իտի :

շը սէֆէր էթմէր լազըմ կէլիւսէ, օնլարա ետրտըմ
 էթմէր նիյէթի իլէ 6000 ասքէր հաղըրլամընտըր
 Իսլա շէհրինտէ՝ կիւնիւն պիրին ոէ րուհպանըն
 պիրի վա՛ղ վէրիր իտի քի ճ ննէթ պիլիմ խա-
 յըր ամէլէրիմիլ վէ սէվասլարլմըրլա սաթըն ա-
 լընըր . վէ տէլիգանլը պունու իշիթտիքտէ, պա-
 ղըրարագ տէտի քի՝ Պու քիւֆիւր տիր . զիրա
 Վիթմպի Շէրիֆ տէր քի, Վր'ստոս էպէ-
 տի էսմիւրիւ պիլէ՝ քէնտի սիյասէթլէրի իլէ
 վէ քէնտի էօլիւմիւ իլէ գաղանտըրտըր . վէ օնու պի-
 ղէ՝ եալընըլ քէնտի քէրէմի իլէ իհսան էթտի՝ .
 Մէրպում րուհպան պու տէլիգանլըյլա Վիլի-
 սէնին իլէնտէ միւճատէլէ էթմէյէ պաշատըր . Բուհ-
 պան՝ օլ տէլիգանլընըն քէլամլարըր քէնտի քէ-
 լամլարընտան իւսթիւն սայլտըղընը կէօրտիպիւն-
 տէ՝ պէօյիք խըսըլա պաղըրտըր քի, Պազըն շու-
 շաշգըն տէլիգանլըյա քի՝ տահա հէնուղ պէշիք-
 տէն չըգմըլ տէ՝ էն ալ՝մ իլմի իլահի միւտէրիս-
 լէրին՝ շաշրտան միւշքիւլէրի հալլ էթմէք իս-
 թ'ըր՝ . Տէլիգանլը ճէվապ վէրտի քի՝ "() Լ եա-
 ղըլմըլ քէլամը հիշ սգո՛ւմամըլընըն , քի տէր .
 "() աստմլարըն վէ սիւտ էմէնլէրին աղլ նտան՝
 Լըլահ քէնտինէ մէտհ թէքմիլ էթտի" * : Փա-
 փաղ դուտաբուպ քէնտինի շաշքարապ՝ ափան-
 սըլ մէմպէրոէն աշաղա էնտի, վէ օ կէնճի հապ-
 սէ եօլատըր : () րատա զավսըլը խայլը վաղըթ
 գալտըր . վէ սօնկրա օնա նէ օլտուղու պիլիմէտի :
 Իթալիտա Իսլահի Մէյհէպին ետըրլասընա
 ետրտըմէտէն սէպէպլէրին պիրի՝ օնալթընճը տէհ-
 րին պաշանկըճլարընտա օլան ճէնք տիր : Լէմէ

Իմիերաթօրու Պէշինճի Կարողոսուն Իթալիայա կէօմիւրտիւյիւ ասքերին իչինտէ՝ վէ օնուն իլէ ճէնք էտէն Պրանըլ փառիշահը Պիրինճի Պըրանչիսկոսուն Տիւքմիւնտէ սլան եարտըմճը Օլըվլէնրա աքերինի իչինտէ փէք չօգ Բրոթէսգանլար վարըտը։ Պու ասքերլէր սաքին օլտուգլարը շէհրլէրին ահալսի իլէ տին իւզերինէ փէք սէրպէսթ միւքեալէմէ էտերլէր իտի, վէ մալլիք օլտուգլարը զամիր աղատըղընը մէտ՝ էտերլէր իտի։ Սէ Բրոթէսգանլարըն հադգընտա՝ րուհպանլարըն ճէմա՛աթա էօյրէթտիքլէրի եալան վէ եանկըշ Ֆիքիլլէրի զէվլլէնիլլէր իտի. վէ պազը քէրրէ տէ՝ Լուտերի վէ օնուն իշտաշարընը մէտ՝ էտերլէր իտի, սէօղ արասընտա տէրլէր իտիքի, փէք չօգ թէաճճիւպ էտէյօրուղ, նա՛սըլ Իթալիալլար կիպի պիր ազըլը միլլէթ՝ պու գատար վագըթտան պէրի՝ քէօրլիւք իլէ քէնտի տիղկինլէրինի պէօյլէ պէտ խույլար սահիպի վէ սէֆա՛աթա մայիլ փափաղարըն էլինէ վէրմիշ։ Պու շէյլէր ալէսսէվի ճէմա՛աթլարըն Ֆիքիլինի թէպտիլ էտէյօրուտու։ Սէ Փափանըն վէ Իմիերաթօրուն մապէյնինտէ օլան նիզալար մէզքիւր քէլամլարտան ճէմա՛աթըն գալպինէ օլան թէէսիրաթա թագվիյէթ վէրմէքտէ իտի։ Լնճամը Բօմա շէհրի 1527 թարիխինտէ Իմիերաթօրուն ասքերինին մարիֆէթի իլէ ալընտը, վէ եաղմա օլտու։ Սէ Եէտինճի Կըբէմս Փափա էսիր տիւշիւպ Սանթ Լնճէլօ գալէսինտէ եէտի այ մուհասէրէտէ գալտը։

Իթալիատա Վրիստոսուն փէք չօգ սատըգ շաշիրտլէրի վարըտը, քի Փափավիլիք պօյունտուրուղունտան գուրթուլմուշուտուլար։ Թէտգիգաթը

(ՀերիՖ) Կահրէմէսի եկնիտէն քէնտի աթէշէրինի
 եագտը, վէ էօլլամ իսքէնճէլէրինի հազըրլատը: Վէք
 չօգ Լըրթէսգանդլար մահպուս օլտուլար, ղըն-
 տանա գօնուլտուլար, եախօտ էպէտի քիւրէյէ ա-
 թըրլար: Պիր թագըմը տա քէնտի էօմիւրլէրինի
 գուրթարմագ իչիւն՝ վաթանլարընտան գաչտըւսը:
 Ա՛յ ենետիկաէ մահպուս օլանլարը՝ էքսէրի կէճէնին
 ղի՛նիր գարանլըղընտոտ ղընտանտան չըգարըրլարը-
 տը՝ պէրապէրլէրինճէ պիր փափաղ օլարագ, վէ
 գայըղա պինտիրիպ գըյըտան աչըլարագ՝ ուղագտա
 պէքլէյէն տիկէր պիր գայըղա եանաչտըգլարըտա:
 պիր գայըգտան օ պիր գայըղա պիր թախթա ու-
 ղատըրլարըտը. վէ օլ մահպուսլարըն այաղլարընա
 պիրէր պէջիւք թաշ պաղլարպ, օլ թախթանըն
 իւզէրինէ օթուրթտուրուրլարըտը: Պատեհու պիր
 իշարէթ իլէ օլ գայըղլար պիրիպիրինտէն իրը իլէ
 այըրլարգտա՝ կէրչէքլիյին շայիրտլէրի անիտէ տէ-
 նիղին տիպինէ էնէրլէր իտի:

Փ Ը Ս Լ Փ Ե

ՆԵՒԷ ԻՄՊԵՐԱՏՐ ԻՆԿԵՐՆԻ ՍԵՂԵՄ :

(ՍԵՒՆԷ 1553 — 1569)

Պիր դաչ եպիսկոպոս 1553 թարիխինտէ Հոկտեմբեր այրնտա՝ Իւջիւնճիւ Հոլիոս Փափայա Իսլահի մեզճէպին իլէրլէմէսինէ գարշը գօմագ իջիւն պիր թէրթիսնամէ թագթիմ էթտիլէր , քի օնուն պիր գըթասընը պուրատա զէքը էտէրիղ : ()նա պէջլէ եազտըլար . «Պ» այրէթ վէ իճթիմամ իլէ էլինտէն կէլտիլի գատար չալըճմայըսընքի , թահթը թէսարրուֆունտա պուլունան մէմալիքտէ խալգըն անկլատըղը լիսանտէ Ինճիլ միւմքիւն օլտուղու գատար ալ օգունսուն : Վիլիսէտէ օգունան ճիւղի Ինճիլ օնլարա էլվէրիր , վէ օնտան զիյատէ օգումաղա քիմսէնին բուխսաթը օլմասըն : Ա է պու գատար վագըթտան պերի ինսանլար Հէրիֆ Վիթապլարըն պիր ազաճըղընը օգումաղա գանձաթ էթտիքլէրինտէն , սէնին իշլէրին իլէրի կիթտի , վէ թէնպիճլէրին էվլա սայըտը . վէլաքին ճէմաաթ պու գանունու պօղուպ , զիյատէ օգումաղա պաշլատըղընտան պերու՝ օնլար Վիթապի մեզքիւրէյի օգուտուգճա՝ սէնին տիւնեալի վէ բուհանի հիւքիւմէթին տաիի ինգըրազ պուլմագտա տըր : Ա է պիզէ գարշը ֆուրթունալար վէ վէլվէլէր չըգարըպ՝ պիզի ուշուրումուն վէ կիրտապըն քէնարընա կէթիրէն հէր շէյտէն զիյատէ պու քիթապ տըր : Իգրար էթմէլիլիզ քի , է-

յէր պիր ատէմ տիգգաթ իլէ Վիթապի Շէ-
րիֆին քէլամլարընը պիզիմ Վիլիսէլէրիմիլիտէ
գուլլանըւան գանուկար իլէ ռուպար էտէճէք օլսա ,
ճէ+ պէօյէ+ թէրքէլէր պուլաճ պըր . վէ կէօրէճէ+ պէր
+ ի , սիլէն իսլէմլարընը պէյէլ սալի Շէրէֆ
Վիլիսպլարըն էօյրէլիպէյի իսլէմլարիւան պի-
լի-լի-նէ պըր պըր , իլլա լոթ խոստալարիւ օնլար
իսպանը իսպանըն պալի գըրպ պըրլար : Իմտի էյէր
ճէմաւթ պիզիմ ալիմ տիւլմանլարըմըզըն պիրին-
տէն պուռու սուլաճագ օլուրսա , Տէփսի պիզի
զէմմէմ էթմէյէ պաշլար , վէ Տէփիսինէ չափ օլտուգ-
տան սօնկրա , ճիւմլէնին իւլզիւնտէն տիւլէրիլ :
Օնուռ իշիւն պու քիթապլարը ճէմաւթըն կէօ-
զիւնիւն էօնիւնտէն գալտըրմալը . ֆագաթ պուռու
ազիմ սայկը վէ իճթիրաղ իլէ էթմէլի , օլմայա
քի պու թէրթիպ՝ էփվէլքինտէն զիյատէ թէճլիքէլի
զօրպալըզլար վէ ֆուրթուռալար չոգարսըն : Պու
սէֆիլէր պուռնճիլէյին պիր սէրպէսթլիք վէ ճէսարէթ
իլէ սէօյլէտիլէր . վէ Փափա տալի էլինտէն կէլտիյի
գատար օնլարըն նասիճաթընը թութուպ , սէրիւն
իճրասընա թէշէպպիւս էյլէտի . վէ էլինտէն կէլտիյի
քիւլլի շէյի իճրա էթտի : Էէր կիւն պիր չօգ Բու-
թէսղանդլար Բօմատա աթէշէ կադարըտը , ասար-
ըտը , կախօտ գաթլ էտէր իտի : Օլլտանլար մաճ-
պուսլարտան տօլտու , շէօյլէ քի՝ կէնիտէն զընտան-
լար կալիմաղա մէճպուր օլտուլար : Իքի միւթէպէր
Բօմալը քիմէլէրի զընտանա աթտըլար , վէ խայլի
վագըթ տայանտըգտան սօնկրա , քէնտի սէրպէսթ-
լիքլէրինի էլէ կէշիրմէք իշիւն , տինլէրինի ինքէար
էթտիլէր : Վէ լաքին օնուռուլա տա գուրթուլա-
մատըլար . զիրա թէզ էտա էթմէք շարթը իլէ՝ պի-
րինին իւզէրինէ 80'000 ըիալ վէ օ պիրինին իւզէ-

րինէ տէ 1000 րիալ իլամ էթտիլէր . վէ պու վէճճ իլէ իքիսի տէ էպէտի հապստէ եաթմաղա հիւքմ օլունտուլար : Պիլթիւն պու տէհրին իշինտէ Իթաւ լիատա թէտգիգաթը Շէրիֆ Սահքէմէսինին զընտանլարը Բրոթէսդանդլարտան տօլմուշուտու . վէ վագըթ վագըթ հէփսինի պիրտէն գաթլ էտէրլէր իտի : Պու ճիւմլէ իլէ օնեէտինճի տէհրին սօնունատէր Իթալիատա Իսլահի Սէզհէպէ կիզլիճէ սահապէթլիք էտէնլէր պուլունտու . վէ փափափիլ ք զայրէթի Բօմատա միւթէմէրին օլմագիշ'ն օրայա վարան պաղը Ինկիլիլէր պիլէ Բրօթէսդանդլարըն տինինի գապուլ էթտիլէր , քի օնլարըն պիր գաչընը պուրատա նագլ էտէճէյիլ :

Սէգունտօ Վուրիօ 1503 թարիխինտէ՝ Իթալիատա թուրին շէհրինտէ տօլմուշուտու . պիր ասըլդատէ ֆամիլէանըն ՅՅ էվլատընըն էն քիւչիւյիւտի , վէ տօգուլ եաչընտա էօքսիւլ գալտը : Մէրգումուն փէտէրի քէնտիսինէ պիր ճիրօ Վիլիմպի Շէրիֆ վէրտի , քի օնու՝ քէնտի էլի իլէ եաղմըշտը : Վուրիօ օնու պիր դաչ տէֆա արղու իլէ օգուտու . վէ ազարազար Իսլահի Սէզհէպէսօճալարըն քիթապլարընա տա մալիք վէ վուգուֆ օլուպ՝ Նէմլէսթանա եօլճուլուղա չըգտը : Իմտի կիտ'րիքէն՝ եօլտա թուլթուլտու , վէ պիր Բօմալը եպիսկոպոսուն էմրի իլէ մահպուս օլտու . վէլաքին քէնտի խըսըմլարը արայա կիրիպ , մէրգումու մանասթըրըն պիրինէ սիւրկիւն էթտիլէր : () Լ տալի օրատա ըուհպանլարա կէրչէքլիյի էօյրէթմէյէ պաչլատը : Սանասթըրըն քիլիսէսինտէ՝ տէրունունտա Ըղիլէր քէմիքլէրի ցանն օլունան քէմիքլէր մահֆուլ պիր գուլթու վարըտը , քի տայիմա քիլիսէնին էն աղիլ մահալինտէ տուրուրուտու , վէ օնա փէք չօգ իլ-

զէթ էտէրլէր իտի : Գուրիօ պու միսիլի պաթըլ ի՛ծիգատէ թէհամիւլ էտէմէյիպ՝ կիւնիւն պիւրինտէ օլ քէմիւրէրին սանտըղընը պօշատըպ՝ օնլարըն եէրինէ պիր ճիլտ Վիթապը Ը Էրիֆ գօտու : Պու շէյ չափուճագ տուլուլուպ՝ դապահաթըր Գուրիօնուն իւզէրինէ աթտըղլարընտան՝ մէրգոււմ Սիլան շէհրինէ գաշտը . վէ օնտան թուրինէ կիթտի, քի քէնտի գըղգարտաշընըն վէ էնիշթէսինին զապթընտա օլան միրասընը ալըն : Պուլար օնուն միրասընը վէրմէյէ Էրիլէրի օլմատըղընտան, հերետիկոս տուր տէյիւ պէջիւքլէրէ շէքվա էտիպ՝ մէրգոււմու Իթալիայը պրագըլպ գաշմաղա մէծպուր էթտիլէր : Գուրիօ Սալօյիանըն պիր քիւչիւք շէհինէ չէքիլիպ, օրատա մէքթէպ խօճասը օլտու : Աիւնիւն պիրինտէ կէօրտիւ քի, բուհպանըն պիրի՝ պիր եիւքսէք մէմպէրտէն Իսլահի Սէզէէպ խօճալարընա՝ գարշը վա՛ղ վէրիյօր, վէ Գաղատալըլարըն մէքթուպուսուն իւզէրինէ Լուտերին եազտըլը թէֆսիրինի եանղըշ օգույարագ՝ զէմմէտէյօր : Գուրիօ Լուտերին թէէլիֆ էթտիլի թէֆօրի քէնտի գօյնուստա թաշըյօրուտու . վէ իպատէթ թիքմիլ սլտու գտան սօնկրա՝ օլ թէֆսիրի ճէմաթըն էօնիւնտէ օգուտու : Տիյնէյէնլէր մէրգոււմ բուհպանա օլ տէրէճէ էօվքէլէնտիլէր քի, օնու չափուճագ մէմէքէթտէն սիւրհիւն էթտիլէր : Ալ էլաքին պու մատտէ անիտէ թէէտղիգաթը Ը Էրիֆ Սահքէմէսինին գուլաղընա եէթիշտի : Գուրիօյու թուլուպ մահպուս էթտիլէր, վէ ալաղլարընը տէմիրէ վուրտուլար . վէ տէր ագապ Բօմայա եաղտըլար, քի օնուն իլամը եօլընօնըն : Պիր գաշ կիւնտէն սօնկրա Գուրիօ գաշմանըն եօլընու պուլուպ՝ Փալիայա կիթտի : Ոլ շէհրին պէջիւք մէտրէսէսի օնու սէվինճիլէ գա

պուլ էլէտի . վէ օրատա՞ միւտէրրիս փայտի իլէ
իւչ երլ տէրս վէրտի : Թէտգիգաթը Շ Էրիֆ
Մաճքէմէսի օրատա տախի օնու րահաթ պրագ-
մատը . անճագ օնուն շայիրալէրի վէ տօսթլարը օնա
սահապէթլիք էթտիլէր : Լնճամը 1543 թարիխին-
տէ փափա օնու օրատան գօվտուրթտու , վէ Գու-
րիօ Օվիշերայա գաչտը : Պիրազ վագրթտան սօնկ-
րա Լվժալայա թէօնտիւ , քի քէնտի գարսընը վէ
էվլատարընը օրատան ալսըն կէօթիւրսիւն : (Նու
տայիմա կէօզէթլէմէտէ օլան Թէտգիգաթը Շ Էրիֆ
Մաճքէմէսի՝ Գուրիօնուն քէնտի Փամիլեսարյըլա
պէրապէր փասսայա կէլտիյինի տույտու : Կիւնիւն
պիրինտէ Գուրիօէօլէն թամմընտա իքէն , փափա-
նըն պիր չաուշու ափանսըզ օնուն օտասընա կիրտի ,
վէ փափանըն իամի իլէ էմր էթտի քի օնու մահ-
պուս էթսինլէր : Գափուսուն էօնիւնտէ փէք չօզ
սօլտաթլար տուրույօրուտու : Գուրիօ ֆիրարա չա-
րէ գալմասըղընը կէօրտիւյիւնտէ՝ այաղա գալըրպ
քէնտիսինի թութմաղա կէլէն ասքէր զապիթինին
եանընա վարտը , քի օնա թէսլիմ՝ օլտուն . վէ լաքին
թէլաշընտան՝ սօֆրատա էթի տօղրամաղա գուլան-
տըղը պէօյիւք պըչաղը աշաղա գօմաղա ունութտու :
Օապիթ պու ճէսամլթլու իյիտին էլինտէ պըչաղը-
լա եանընա եագլաշտըղընը կէօրտիւքտէ՝ գօրգուպ
օտանըն պիր քէօշէսինէ չէքիլտի : Ա Է Գուրիօ
զապիթին պու հալինի ֆուրսաթը աղիմ՝ սայարագ՝
ասլաշաշըրմայըպ պիրհիյպէթլու ճէսարէթ իլէ գա-
փուտան տըշարը օղրատը , վէ գափուտա պէքլէ-
յէն աքքէրլէրէ՝ քէնտինի թութմաղա վագրթ պը-
րագմայարագ՝ սաուշտու կիթտի , ախըրտան պիր աթ
չէքտի , վէ սօլտաթլարըն ագրլարը պաշարընա կէ-
լինճէյէտէք՝ օրթատան դայպ օլտու : Լամի Օվիշի-

ըանըն հօլունու թուլթուլ . վէ օրատա Ռօթէս-
դանդլար սէվինճիլէ օնու գապուլ էթտիլէր : Վէ
Պալմէտրէսէսինտէ 20 սէնէ միւտէրրիսլիք էտիպ՝
օրատա 1569 սէնէսինտէ վէֆաթ էյլէտի :

Փ Ս Ս Լ Ժ Զ

ԵՒՆԻ ԻՆՎԵՍՏԻՄԵՆՏԻ ՍԵՂԵՎ :

(ՍԵՆԵ 1537 — 1567)

Յուլջանէս Գրայիգ՝ 1512 թարիսինտէ Սգօ-
չիատա տօղտու : Սէրգուսուն փէտէրի Ֆլօտտէն
ճէնկինտէն պիւրալ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի : Գրա-
յիգ՝ Սգօչիատան իքրաճ էտիպ, 1537 տէ Գրան-
սայա կիթտի, վէ սօնկրա Իթալիայա կէչտի : Պա-
տէճու Պօլինիատա պիր մանասթըրա կիրիպ՝ օրա-
տա պէջիւք իթիպար գաղանտը : Վէ մանասթը-
րըն քիւթիւպխանէսինտէ Վալվինին պիր քիթա-
պընը պուլուպ, օնու տիգգաթ իլէ օգուտու , վէ
Րօմա Վիլիսէսինին սաճիճ Վիլիսէ օլմատըղնա
խքրաթ օլտու : Գրայիգ քէնտինին պու պուլու-
շունու օ պիր բուճպանլարա սէրպէսթ սէյլէտի ,
անձադ էյէր օնուն Տէմճէճրիսի օլան իսթիարրուճ-
պանլարըն պիրի մանասթըրտան չըգմանըն հօլա-
րընը օնա կէօսթէրմէյէյիտի , պու սէրպէսթըր
օնա փէք չօղա օթուրուրուտու : Սէրգուս՝ օ սէմթ-

լէրտէ սաքին օլան քիպարըն պիրինին եանընա խօ-
 ճա փայէսինտէ ինթիսապ էթտի , քի օլ քիմնէ Խ-
 լաՏի ՄէզՏէպէ մէ լիլլի իտի : Սէ լաքին պիր ազ
 վագըթտան սօնկրա իքիսի տէ Տերնտիկոս տէյիւ
 թուլթուլապ՝ թէտգիգաթը ՇէրիՖ ՄաՏքէմէսի
 մարիՖէթի իլէ մաՏպուս՝ վէ Ռօմայա սիւրկիւն
 օլտուլար : Սէ օրատա սօգուզ այ պիր գարանլըզ
 զընտանտա օթուրտուգտան սօնկրա՝ Գարայիգ քէն-
 տի տինինտէ գավի տուրտուղունտան՝ Տիւքմ օ-
 լունտու , քի պիր գաչ պաչգա Վրիսթիանլարը-
 լա պէրապէր սաղ սաղ աթէշտէ եանսըն : Պու
 իսքէնճէ օնա 1559 թարիխինտէ՝ () գոստոսուն
 20սինտէ վէրիլէճէյիտի : Սէ լաքին ՄաՏքէն ա-
 ճայլոյ թագտիրի իլէ՝ () գոստոսուն 18ինտէ Տէօր-
 տիւնճիւ փաւլօ փափա էօլտիւ , վէ պիր էսքի
 ատէթ միւճիւպինճէ՝ Ռօմանըն ճէմի՝ զընտանյա-
 րը աջըլար : Պօրճ իչիւն վէ սայիր գապաՏաթ-
 լար իչիւն մաՏպուս օլանլարը ազատ էթտիլէր .
 վէ լաքին Տերնտիկոսլարը՝ զընտանըն գափուլարըն-
 տան տըշարը չըգարտըգտան սօնկրա՝ թէքրար քէն-
 տի Տապսլէրինէ կէօթիւրտիւլէր : Պու արալըզ
 մէյլէքէթին իչինտէ զօրպալըզ գօփտու . վէ Գը-
 րայիգ Տէմ օնուն սէֆիլ արգատաշարը օ արա-
 լըզ Տապստան գաջոյ՝ Ռօմատան տըշարը չըգտը-
 լար : Սէ պիրազ իրագլանմըլ իքէն , օլարըն
 արտընճա պիր պէօլիւք ասքէր չըգըլ՝ գօփալա-
 տըար , վէ ճիւմլէսինի թէզ էլտէն թուլթուլար :
 Մէքէլլէր Գրայիգին սըղընտըղը էվէ կիրտիքլէրին-
 տէ՝ զապիթլէրի տիգգաթ իլէ Գրայիգին եիւզիւ-
 նէ պագտը , վէ օնու պիր թարաֆա չէքիպ՝ տէ-
 տի քի . « իրաթընա կէլլը մի քի սէն Պօլոնիա ճի-
 վարընտա եարալանմըլ պիր սօլտաթա եարտըմ

էթտին" : Գրայիգ՝ "Ղնայըր" տէտի : Օլապիթ ճէ-
վապ էթտի . "Պէնիմ փէք էյի խաթրըմտա տըր,
վէ օեարտըմ էթտիյին ատէմ պէն իմ : Սէ է Նէ-
լաճ պանա ֆուրսաթ վէրտի քի , սանա օլ էյլե-
յին գարշըլըղըն էտէյիմ : Սէն ազատ սըն , ամ-
մա սէնին արգատաշարընը մահպուս էտէճէյիմ .
գալըր քի՝ սէնին խաթըն իչիւն էլիմտէն կէլտի-
յի գատար օնլարա տա էյլիք էտէճէյիմ" : Պու
սէօճպէթի էթտիքտէն սօնկրա , օլ միւրիւվլէթ-
լու ասքէր զապիթի՝ իսթիւնտէ պուլունան ագ-
չէի օնա աթա էթտի . վէ քէնտի քէնտիսինի Տըֆը
էթմէք իչիւն ֆաիտէլի նասիճաթլար վէրտի , վէ
կօլլար կէօսթէրտի :

Գրայիգ թէշէք քիւրլէր էտէրէք օնտան այրը-
լըպ՝ իթալիատան կէչտի , վէ տիւշմանլարըն էլի-
նէ տիւշմէք իչիւն՝ ճատտէ կօլլարտան կիւզար
էթմէտի . լաքին զապիթին քէնտիսինէ վէրտիյի ագ-
չէ կօլտա ազ վագթըն իչինտէ թիւքէնտի : Նիւ-
նիւն պիրինտէ կօրղունլուգ ալմագ իչիւն պիր օր-
մանըն քէնարընտա քէնտի ճալինի տիւշիւնէրէք

օթուրուր իբէն , պագաը քի պիր քէօփէք քէնտի-
նէ տօղրու կէլիյօր , վէ աղղընտա պիր թօրպա վար:
Ղարայիգ զանն էթտի քի պու քէօփէյի՝ օրմա-
նըն իչինտէ սագլանմըշ Փէնա ատէմին պիրի հօլ-
լայօր , քէնտիսինի պիր պէլայա օղըաթմագ գաս-
թի իլէ , օնուէն իչին օնու գօվմաղա պաշլատըր .
վէ լաքին քէօփէք՝ Ղարայիգ օլ թօրպայը ալմա-
յընճա կիթմէտի : Խմտի օլ թօրպանըն իչինտէ
պիր միգտար ագչէ պուլտու . վէ օլ ագչէ հօլճու-
լուղունու թէքմիլ էտինճէյէտէք քէնտիսինի ի-
տարէ էթտի : Պու մինվալ իւղըէ մէրգում Վ ի-
էննայա կիտիպ՝ Լւսթրիանըն Լըչիտուգասընըն
հուղուրունտա վա՛ղ էյլէտի , քի պու Լըչիտու-
գա սօնկրա՝ Խքինճի Սաքսիմիլիանոս իսմի իլէ Խմ-
փէրաթօր օլտու : Պու Լըչիտուգա կէրչի Ղարայիգի
քէնտի ետնընտա ալըգօմաղա չօգ արղուէր իտի ,
անճագ Փափա պիր տիւղիյէ օնու գօվալատըղը
իչին՝ Լըչիտուգա պիր էմինիք պույրուլթուսու
քէնտիսինէ ի՛թա էտիպ մէրգումու հօլա չըգար-
տը : Ղարայիգ 1360 թարիխինտէ Սփօկայա եէ-
թիշտի . վէ քէնտի վաթանընտան 20 սէնէ գա-
տար այրըմըշ օլտուղունտան , քէնտի անա լիսա-
նընը պիւլթիւն պիւլթիւնէ ունուլթմուշուտու : Լա-
թինճէ աղնոյանլարա Լաթինճէ վա՛ղ վէրիր ի-
տի . վէ պիրաղ վաղըթտան սօնկրա ճէմա՛աթա
Խնճիլի վա՛ղ էթմէյէ գատիր օլուպ՝ Յովհաննէս
Սօքսա զիյատէսի իլէ հարտըմը տօգանտը :

Խալապրիայա չէքիլմիշ օլան տէօրթ պին գա-
տար Սօտուա Լըրթէսգանղլար՝ զայէթ չէտիտ
իսքէնճէլէր չէքտիլէր : Սանթօ Բիսթօ վէ Լվար-
տիա շէհրէրի թէրք էթմէյէ մէճպուր օլուպ՝
քէնտի գարըլարըյըա վէ չօճուղլարըյըա պէրա-

պէր օրմանլարտա վէ մսղարալարտա սըղընաճագ եէր արատըլար . վէ օրտտա չօգլարը ասըէրլէրին էլի իլէ գաթլ՝ վէ պիր թագըմը տա աճըգտան վէ սէֆիլիքտէն թէլէֆ օլտուլար : Վէ սաղ գալանլարը թուլթուլ իսքէնճէյէ գօտուլար . քի իշլէմէտիքլէրի գապահաթլարը օնլարա իգրար էթտիրսինլէր : Ստեփան՝ Վարլինօ իսմինտէ Նրոթէսգանդըն պիրինէ օգատար իսքէնճէ վէրտիլէր . քի գարնը եարըտը : Վէ տախի Վէմինլի իսմինտէ պիր Վրիսթիանը սէքիլ սա՛աթ միգմարի ճ՛էհէննէմ թապիր օլունան իսքէնճէյէ գօտուլար , վէ լաքին մէրգում քէնտի տինինտէ գապի տուրտու : Վէ Վարգօն իսմինտէ Վրիսթիանըն պիրինի տէ չըըզըվազ էտիպ՝ տէմիրտէն տէյնէրլէր իլէ տէօտիլէր , սօգաղլարտա սիւրիւքլէտիլէր , վէ սօնկրա եանմըլ չըրալար ըւտ եագարադ էօլտիւրտիլէր : Պէրնարաինօ Վանթէյի զիթիլէյիպ՝ ճէմա՛աթըն էօնիւնտէ եագտըլար : Վլթմըլ գարըյը իսքէնճէյէ գօտուլար , վէ օնլարըն չօղու զընտանտա էզիյէթլէր ալթընտա թէլէֆ օլտուլար :

Թամալը Վաթթօլիյին պիրի՝ Սօնթալթօնուն Վօտուալարընա վէրլէն շէտիտ իսքէնճէլէրի կէօզիւ իլէ կէօրիւպ՝ պու թարզ նագլ էտէր . « Պին պէշ եիւղ ալթմըլ թարիսինտէ՝ Հօւնիսին օնպիրինտէ՝ սապահլարըն Վուտերահանլարըն չէքտիյի մէքրուհ էօլիւմ իսքէնճէսինի թըպգը գօյունլարըն սալխանասընա պէնպէտէպիլիքի՛ : Էփիսի ախըր կիպի պիր եէրէ եըզըմըլլարըտը : Ճ՛ըատ իշէրի կիրիպ՝ օնլարըն պիրինի թուլթարըտը , վէ եագլըզըլա օնուն եիւզիւնիւ էօրթիւպ՝ մէյտանա կէօթիւրիւրիւտիւ , վէ տիզ իւսթիւնէ օթուրտուպ ,

պիր սլազազըլա պողազլարըտը : Սոնկրա եաղըղը
 չըգարըպ՝ կիտէր պիր պաշգասընը թուծար վէ
 օնու տա էջլէ պողազլարըտը : () Նլարտան սէք-
 սէն սէքիղ քիշի պու մինվալ իւղըէ թէլէֆ օլ-
 տուլար : Պէջլէ պիր սէյրանա քիմնէննի եիւրէ-
 յի տայանմալ . սանա թարիֆ էթտիյիմտէ պիլէ
 կէօզլէրիմտէն եաշ կէլիյօր : Պունլարըն նէ՝ տէ-
 րէճէ սապը՝ վէ թաթըղըղըլա պու միսիլի էօլիւմէ
 թէհամմիւլ էթտիքլէրինի սանա եազը իլէ թա՝
 րիֆ էտէմէմ : Հալա օլ գանըլ պըչաղընը տիշէ-
 րինին արասընտա սըգըշտըրմըշ՝ վէ գօլարըր գան
 ըլա միւլէմմա օլարագ էլի իլէ եաղըղը թուծ-
 մուշ ճէլատըն՝ օլ եէրէ կիրիպ գուրպանլարը պի-
 րի պիր արտըսըրա՝ գասապըն նիշան էթտիյի գօ-
 յունլարը թուծուպ պողազլամաղա կէթիրտիյի կի-
 պի՝ չըգարտըղընը ֆիրբիմէ կէթիրտիյիմտէ՝ պէ-
 նի թիթրէմէ թուծար : Վալապրիանըն պիր ուճու-
 տան օ պիր ուճունատէք՝ ճատտէ եօլարտա ասըլ-
 մըշ եախօտ քէսիլմիշ Վարիսթիանլարըն լէշէրի-
 նի գալտըրմագ իշիւն արապալար թային օլմուշ
 ուտու :

Սամսօն իսմինտէ տէլիգանընըն պիրինի պիր
 եիւքսէք գուլէտէն աշաղա աթտըլար : Նրթէսի կիւ-
 նիւ օլ մէմէքէթին վալիսի օ սէֆիլին եանըն-
 տան կէչմէյիլէ՝ օնուն եէրտէ սէրիլիպ ճան չէ-
 քիշտիյինի կէօրտիւ . զիրա օնուն պիւթիւն քէ-
 միքլէրի փարչա փարչա օլմուշուտու : Նաքին քէն-
 տիսի տախի օնուն պաշընա պիր թէփմէ վուրուպ՝
 տէտի . « Պու քէսիլէք տահա սաղ մը տըր , պունու
 տօմուզլարա աթըն , քի եէսինլէր » : () վագթըն
 պիր Վափօլիթանը միւվէրրիսի պու գըրղընը նա-
 գըլ էթտիյինտէ , պէջլէ սէջլէր . « Պիր թագը-
 մընը պողազլատըլար , պիր թագըմընը տա թէստէ-

րէ իլէ քէստիլէր , եախօտ եիւքսէք գայալարտան աշաղա աթտըլար : ()նլարըն ինատը՝ ադըլտան խարիճ պիր շէյ տիր , պապա քէնտի էվլատընըն էօլիւմիւնիւ վէ էվլատ քէնտի պապասընըն էօլիւմիւնիւ կէօղիւ իլէ կէօրիւրիւտիւ , վէ ասլա տէրտ էթմէզ իտի . իլլա սէվինճ՝ կէօսթէրիլէր իտի , վէ ՄլաՏըն մէլէքլէրի կիպի օլաճաղըղ տէրլէր իտի . թափաղգլարը շէյթան պու տէրէճէյէտէք սնլարը քէօրլէթմիշ իտի :

Փալէարիօ իսմինտէ Իթալիալը Խրոթէսդանդըն պիրինէ սիւալ էթտիլէր քի , Պիղիմ սէլամէթիմլիկն վէ ումուտլարըմըզըն իլք թէմէլի Տափնէլըսը օլմալը տըր : Ճէվապ վէրտի քի , «Քրիստոս տուր» : Թէքրար սիւալ էթտիլէր , Իքինճիսի Տափնէլըսը օլմալը տըր . եինէ ճէվապ վէրտի քի , «Քրիստոս տուր» : Սէ իւչիւնճիւտիւ Տափնէլըսը օլմալը տըր տէյիւ սիւալ էթտիլէրինտէ , եինէ ճէվապ վէրտի քի , «Քրիստոս տուր» : Էթուտուէն պու սատըգ շայիրտի՝ քէնտի Տաքիմլէրինէ պու թարզ պիր նուլթգ էյլէտի . «Պէն զանն էտէրիմ քի , տէտի , սիր վագըթտա պէօյլէ պիր սահիՏՎըրիսթիան րահաթ քէնտի տէօշէյինտէ էօլէմէզ : Օլմամ օլմագ՝ մահպուս օլմագ՝ տէօյիւլմէք՝ ասըմագ թօրպայա տիքիլիպ ելըթըճը Տայվանլարա շիքետը օլմագ՝ պէնիմ ինտիմտէ պիր շէյ տէյիլտիր , էյլը օնոնուլա կերչէքլիք մէյտանա չըգաճագ իսէ՝ գօ՝ պէնիմ թէնիմ աթէշտէ քէպապ էթսիլէր» : Փալէարիօյու տիրի տիրի եագմաղա Տիւքմ էթտիլէր . վէ մերգոււմ պու իսքէնճէյէ ճէսարէթ իլէ թէՏամմիւլ էթտի : 1567 թարիսինտէ՝ Պարթօջէի իսմինտէ պիր Քրիսթիանը Շէնովատա տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար : Սէ պու Քրիսթիան՝ ճան

Փէբրւոյի իլէ վէ կիւլէր երև իլէ էօլմէյէ կիթտի :
 Սէ ալէվլէր օնուսն էթրաֆընը սարտըզլարը վէման՝
 երևքսէք սէս իլէ պաղըրտը . «Ենտիմ, ենտիմ» :

Փ Ը Ս Լ Փ Է

Սպանիա Իսլանի Սէնէպ :

(Սէնէ 1559)

Թապխանէ իճատ օլմագտան էվվէլ՝ Սպանիա
 քէնտի տերէճէսիզ ճէհալէթինի վէ ահմագլընը
 պէյան էթմիշ իտի . զերա ճէմի՝ իլմ՝ քիթապ-
 լարընը եագտը : Սէ 1434 սէնէսինտէ՝ իչինտէ
 պիւլիւճիւլիյէ վէ միւնէճճիմլիյէ միւթէ՝ալիզ քի-
 թապլար վար պէհանէսի իլէ՝ Բրակոնլու շենրի-
 կոսուն քիթապխանէսինի հարգ էթտիլէր : Եւմ-
 չէճէ՝ Բրապճա՝ Եունանիճէ՝ Լաթինճէ վէ Սպան-
 եօլճա մէշուր էլ եաղըսը քիթապլարը եագըպ թէ-
 լէֆ էթտիլէր : Պիլկիսիզ վէ ահմագ փափաղլար
 իլմի վէ իլիմտար ատէմլէրի չէքէմլզէր իտի . ճէ-
 մաթ հէր նէ գատար զիյատէ տէրին գարանլըզ
 իչինտէ օլուրսայըտը, փափաղլարա՝ քէնտի զուլու-
 քեար հիւքիւմէթլէրինի ճէմաթըն իչինտէ եիւ-
 րիւթմէյէ օգատար զիյատէ գօլայըզ օլուրուտու :
 Պու ճիւմէ իլէ եիւքսէք Երէնէ տաղլարը՝ Իսլահի
 Սէղհէպ թալիմաթլարընըն Սպանիանըն իչինէ
 կիրմէսինէ գարշը գօյամատըլար : Սէ Թէտգիգաթը

Շէրիֆ Տաքիմէրինտէն Պէշինճի պաշ Տաքիմինին
 կիւնիւնտէ՝ Խալաֆի Մէզհէպ Թալիմաթլարը ու
 մէմլէքէթէ կիրտի։ Պաշ շէճըին պիր քիթապճըսը՝
 Ֆորանքֆորթ փանայըընտան Լուտերին վէ ախէր
 Խալաֆի Մէզհէպ միւտէրրիսլէրինին պիր չօգ քի-
 թապլարընը սաթըն ալըպ՝ Քարիզ Թարիզի իլէ
 Սպանիայա եօլատը։ Յուլիանոս շէրմանտէզ տա-
 խի օրայա փէք չօգ Խնճիլի Քիթապլար կէօթիւր-
 տիւ։ Մէրգուսնու Թուրուպ՝ մահպուս էթտիլէր,
 վէ չօգ տէֆա իսքէնճէյէ գօտուլար։ զիրա խապէր
 ալտըլար քի իքի գաթիլը Ֆրէջլար եափտըրըպ՝ իւսթ
 գաթընա ազաճըզ Ֆորանսըզ շարապը վէ ալթ գա-
 թընա քիթապլարը գօյարագ՝ օ մէմլէքէթէ փէք
 չօգ քիթապլար կէթիրմիլ իտի։ Օնա փէք չօգ է-
 զիյէթլէր վէրաիքտէն սօնկըա՝ տիրի տիրի աթէշէ
 եագտըլար։ Սէլաքին Խնճիլ աղ վագթըն մապէյ-
 նինտէ պիւթիւն մէմալիք իշինտէ Լղլանդիք տէ-
 նիլինտէն Լգ տէնիլգէտէք՝ վէ Իրէնէ տաղլարըն-
 տան ֆօրթուկալատէք եայըտը։ վէ էյէր Թէտգի-
 գաթը Շէրիֆ էր տափրանըպ՝ գըլըճը վէ աթէշի
 գուլանմայտըտը, օրալարտա տահա տէրին քէօթ-
 լէր՝ սալարըտը։ Թէտգիգաթը Շէրիֆ Միւսթան-
 թիգինին պիրը՝ պու մատտէնին իւլէրինէ տէտի։
 “Շիմտի վագթըթ ալը. իքի այտան սօնկըա՝ վագ-
 թը սափար”։ շէր տէրէճէտէ ատէմլէր՝ կէրէք էր-
 քէք վէ կէրէք գարը՝ Տէր սէմթտէ Խնճիլին Թա-
 լիմաթլարընա էմնալըզ պիր արղու վէ Տափէս
 կէօթէրիլէր իտի։ պու իւսնուսի արղույու՝ եալը-
 նըզ Թէտգիգաթը Շէրիֆ Մահմէտսինին ճա-
 սուսլէրի վէ զայրէթի քէօրլէտէպիլտի։ Խլք գօ-
 վալայըշըն սէպէպի՝ Մարիամ Պօմէզ իսմինտէ
 սէֆիլ պիր գարը օլտու։ Պու գարը պիր Սէփի-

լիալը փափաղըն խըղմէթճիսի օլուպ՝ Բրոթէսդանդ-
 լարըն ճէմ՝ օլտուղու մահալէ եագըն պիր էփտէ սա-
 քին օլուրուտու : Արնինն պիրինտէ պու գարը չըլ-
 տըրտը . մերգումէյի թութուպ՝ մահպուս էթտիլէր .
 վէլաքին օ գաչըպ՝ Թէտգիգաթը Շէրիֆ Տաքիմէ-
 րինին եանընա վարտը , վէ մէզէպ ճէմիյէթլէրի-
 նին հագգընտա ճէմի՝ պիլտիյի շէյլէրի օնլարա
 պէյան էյլէտի : Լաքին պիրաղ վագըթտան սօնկ-
 րա ագը պաշընա կէլիպ՝ թէքրար Խնճիլին եօլու-
 նա տէօնտիւ . վէ պու սէպէպտէն՝ քէնտի գըզգա-
 րընտաշըյըւ վէ գըղգարընտաշընըն իւչ քէրիմէ-
 լէրի իլէ պերապէր աթէշ իսքէնճէսի իլէ էօլտիւ :
 1559 թարիխինտէ՝ Ղալատօլիտտէ՝ Թէտգիգաթը
 Շէրիֆ Մահքէմէսինին իւք () Բօրօֆէյի եանի ի-
 ման ամէլինի* իճրաթ էթտիլէր : Օլ վագըթտան
 օլ Տիպպէթի սէյրան պէյիւք մէմէքէթլէրտէ հիչ
 տէյիլ իսէ՝ երտա պիր քէրրէ իճրա օլունուրուտու :
 Փափափիլէր՝ Բրոթէսդանդլարը , Եէհուտիլէրի ,
 Միւսլիմանլարը , Փահիշէլէրի , պիւյիւճիւկլէրի վէ
 ճէմի՝ պէյիւք ճիւնհա սահպլէրինի պիր սըրայա
 գօյուպ , հէփսինի պիր թիւրլիւ էօլիւմ իսքէնճէ-
 սինէ միւսթահագ կէօրիւրլէր իտի . վէ հէփսինիտէ
 Թէտգիգաթը Շէրիֆ Մահքէմէսինին թալին
 էթտիլի աթէշ էօլիւմիւ իլէ թէլէֆ էտէրլէր իտի :
 Պիր էօլէճէք ատէմ աթէշին իւլէրինտէ թէօվպէ
 էտիպ՝ քէնտի սէօղլինիւ կէրի ալտըղը թագտիրտէ ,
 օնա էթտիլլէրի քէրէմ շու գատար լտը քի , աթէ-
 շէ եագմագտան էվվէլ պօղարլարտը : Վօնղալէս
 իսմինտէ պիր Բրոթէսդանդ հագգընտա հիւքմ էթ-

* Պու սէֆիլ քէօրլէր Խնճիլի քրիսթիանյարը աթէշ
 իսքէնճէսի իլէ էօլիւրմէյի Էմմա աթէլէ թէսմիյէ էտէր-
 լէր իտի :

տիւրէր քի իբի գըղգարընտաշըյըւա պերապէր հարգ
 օյսուն : «Պաղատըգլարը իւչ գաղըզլար սիրիպիր-
 լէրինէ եագըն ըտըւար . վէ ամէշի եալտըգլարը
 զէման՝ իբի գըղգարտաշլար՝ » «Պիւ տինիմիլտէ գա-
 վի տուրուրուզ՝ տէյիւ պաղըրըրլարըսը : () վագը-
 թատէք տալընն օլան գարընտաշլարը՝ օ ալալըգ
 աղղընն աշըպ՝ գըղգարընտաշլարընա զայրէթ վէր-
 տի , վէ օնլարըւա պերապէր եիւզ տօգուղունձու
 Սաղմնսու օգուտու . վէ ամէշտէ թէլէֆ օլունձա-
 յատէք օգուտուլար : (Ժ)էտգիպաթը (էրիֆ Ս)ահ-
 քէմէօի վէ զուլմէթին փատիշահընըն ճէմի՝ խըզ-
 մէթքեարլարը՝ Սպանիատան Խնճիլին թօխումնու-
 նու պիւլթին պիւլթինէ չագարընձայատէք պիր
 տիւղիյէ չալըշտըլար . հիչ տէյիլ իսէ , կէօրիւ-
 նիւրտէ օնուն հիչ պիր էսէրլինի պրագմատըլար :
 Սէլաքին կէրչէքլ'յին իշպու աղիզ շահիտէրին
 զիքրի ասլա ունուտուլմազ . օնլարըն խիմլէրի կէօթ-
 տէ եալըլիշ տըր , վէ օնլարըն էօմր թաճլարը
 օրատա հալըր տըր :

Փ Ս Ս Ն Ք

Իսլահի Ս'էշէպէ գորշը Բոսնըն էրաթի է-
նի ճեհալէր : Ղ'էշէթիէր : Փրօթախանա շէրէթի :
Թըրէնի սինադոս : ()Երաշ էրէլէթ հաւաքէպէ :

(Սէնէ 1540 — 1648)

Կէրէի Բօմա Վիլիսէսի փէք չօդ Բրօթէս-
գանդլարըն գանընա կիրաթի . Փաղաթ պու ճիւմէ
իլէ Բրօթէսգանդլըգտան փէք չօդ զարար կէօր-
տիւիւնտէն՝ հէր քիմ օնա քէնտի զայպլարընը
էլէ կէշիրմէյէ՝ վէ քէնտի սարսըրըշ Թախթընա
Թագվիյէթ վէրմէյէ պիր եօլ կէօթէրէճէք օլսա-
յըտը , օնուն կէօլիւնէ զիյատէսինճէ մագպուլ
կէօրիւնիւրիւտիւ : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ Թէ-
շէքքիւրէն Ղ'իզվիթէր Թարիպինի գապուլ էյլէ-
տի : Թարիպի մէլքիւրիւ 1540 Թարիսինտէ Իգ-
նատիոս Լօյօլա իսմինտէ քիշիզատէ Սպանեօլուն
պիրի գուրտու , վէ օնուն մէրամը՝ Բօմա Վի-
լիսէսինի սապիթ էթմէք իտի : Փափա/իլէրին ի-
շինտէ Թիւրլիւ պէ Թիւրլիւ Թարիգաթը ըուհպա-
նան վէ ըուհանի շիրքէթէր վարըտը , քիէսվապ-
լարըյըա՝ գանունլարըյըա վէ ահալէրի իլէ պի-
րիպիլէրինտէն Ֆէրդ օլուրլարըտը . պիր Թագըմը՝
քէնտի փիլղէրինին իսմէրինի Թաշըրլարըտը , վէ
պունլար Պէնէտիքթինլէր՝ Գրանշիսփանլար՝ Տօ-
մինիգանլար վէ Պէրնարտինլէր տիրլէր . վէ պիր
Թագըմը տա միւքիմ օլտուգլար եէրին իսմինի Թա-
շըրլարըտը , վէ պունլար Վարմէլիթանլար՝ Թարա-

բիսթէր ԼՃ. վէ պիր Թագըմը տա՝ () գոստինեան
 վէ Գափուէն տէնիլէնէր տիր : () նլարըն պու
 խսիմէրի տախի պիրէր սէպէպտէն հասըլա կէլմիշ-
 լէր տիր : Ղ'էմի պու ըուհպան Թարիգլէրի էքսէրի
 իւշ շէյէ ահտ էտէրլէր , եանի ֆուգարալըգ
 փագլըգ վէ ըէյիսլէրինէ իթաւթ : Իգնա-
 տիոս պուշլարըն իւզէրինէ պիր ա'հտ տա-
 հա իլավէ էթտի , եանի Վափանըն Թէմալիհլէրինէ
 պիր տէրէճէսիզ քէօր իթա'աթ : Իգնատիոս
 1556 Թարիխինտէ էօլտիլիւ զէման , Ղ'իզլիթ-
 լէր պին գատար օլմուշլարըտը . վէ երլ պէ երլ
 օնլարըն սայըսը արթտը : () նլարըն իշինտէ զալէթ
 համարաթ վէ զայրէթլի առէմլէր զուհր էտիպ' փէք
 ուզազ մէմէքէթլէրէ՝ մէսէլա շինտիսթանա՝ Չի-
 նիմաշինէ վէ Ղ'ափօնա կիթտիլէր , վէ ճէհտ էթտի-
 լէր քի փութփէրէսթլէրի Բօմա Վիլիսէսինէ չէ-
 վիրսինլէր , շէօյլէ քի օնուշ զարարլարընը վէ զայպ-
 լարըն եէրինէ կէթիրսինլէր : () նլարըն պիր գաշ
 վաղճըլարը ալիմ իպատէթքէարըգ վէ ճէսարէթ
 իլհար էթտիլէր , շէօյլէ քի՝ օնլարըն ամլէրինին
 վէ չէքաիքլէրի զահմէթլէրինին հիքեայէթինի պիր
 առէմ օգույաճագ օլուր իսէ , մութլագա թէա'ճ-
 ճիւպ էտէր : Ղ'իզլիթլէրին պաշլըճա սըֆաթլարը՝
 հիլէ՝ գուրնազլըգ վէ զապթ օլունմազ պիր ֆօ-
 տուլլուգ ուտու , քի պու քէնտի երգըմլարընա սէ-
 պէպ օլտու : () նլարըն պիր գաշ թէնպիհլէրի՝ է-
 տէպ գանուշլարընա գարշը՝ վէ քիւֆիւր կիպի
 շէյլէր տիր . զերա օնլարըն պիրի տէր իտի քի , Ը-
 ահ՝ ինսանըն Ըլլահա իպատէթ էթմէմէ սինէ վէ
 քէնտի գարընտաշընը սէվմէմէսինէ , վէ ինսան
 քէնտի իշինի պիթիրմէք իշին եալան սէօյլէյիպ
 հիլէ գուլլանմաընա միւտա'ատէ էտէպիլիր : 11 է

պիր պաշգասը տա տէր քի, Սաթ ի օլիւմ վադ-
թընտա Մլահը սէվմէք քեաֆի տիր: Պուռտան
անկաշըր քի, պու միսիլի զիւիւմէր էօյրէտէն ա-
տէմէր Սրօթէսթանդարա փէք պէօյիւք տիւշ-
մանլար օլմալը տըրլար:

1622 թարիխինտէ՝ Ռօմա Վիլիսէսինին իշինտէ՝
Փրօփականտա* իսմի իլէ պիր շիրքէթ գուրուլտու:
վէ իսմինտէն տէ պէյան օլտուղու կիպի՝ շիրքէթի
մէզքիւրիւն մագսէտի Ռօմա Վիլիսէսինին տինինի
Վաթօլիք օլմայան ճէմա՝ աթլարա՝ եանի Ռօթէս-
դանդարա՝ Նէհուտիլէրէ՝ Միսլիւմանլարա վէ
Փուլթիւրէսթլէրէ վազ էթմէք վէ օնլարը Փափա-
նըն հիւքմիւնիւն աթլընա տախիլ էթմէք իտի: վէ
քէնտի մերամլարընը իծրա էթմէք իշին՝ հէր տիւր-
լիւ եօլարը վէ ֆէնտլէրի գուլլանտըլար:

Պու շիրքէթ Ռօմատա՝ քէնտի ուսուլլէրինի վազ
էտէճէք վազճըլար հասըա կէթիրմէք իշին՝ պիր
մէթթէպ աշտու: (նլար հէր եէրտէն զիյատէ՝ Մպիս-
սինիատա՝ Ղափօնտա՝ Չինումաշինտէ՝ Հին-
տիսթանտա՝ Ռարակէտէ վէ Վանատատա չալըշ-
տըլար, վէ վազլարըլըլա փէք չօգ սէմթլէրտէ ճէ-
միյէթլի փուլթիւրէսթլէր իսքեաթ էտիպ՝ Ռօմա
Վիլիսէսինէ թապի՝ էթպիլէր: Մճապա օգատար
չօգ օտուկարըն, օթլուգլարըն, վէ գամըլլարըն ի-
շինտէ պիր փարչա աթլուկն եախօտ կիւմիւշվաճի մը §
եօգմու՝ պիզէ եալընըզ Վրիստոսուն պէօյիւք
կիւնիւ պէյան էտէպիլէճէք տիր:

Ռօմա Վաթօլիքլիյի՝ գայպ էթտիլլէրինի թէք-
րար եէրինէ կէթիրսին տէյիւ հէր տիւրլիւ եօլը
գուլլանըյօրուտու, լաքին չօգտան պէրի լազըմ կէ

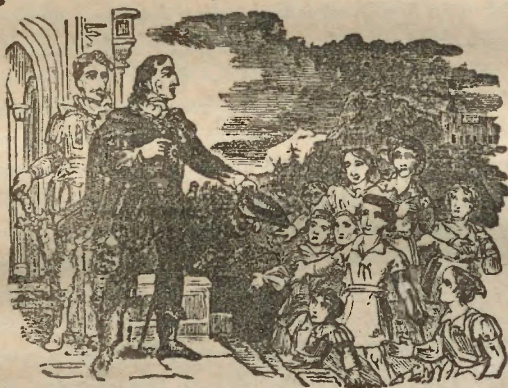
*Պու իսիմ՝ աին եայմագ մանա՝ սընտա տըր:

§ Ա Վ որնթ. գ. 12:

լէյօրուտու քի պօղու գատեթլէրի տիւզէթմէք ի-
չիւն պիր սինադոս ճէմ' օլտուն . Փագաթ փափա
կեաճ պու վէսիլէ իլէ կեաճ օ վէսիլէ իլէ պու սի-
նադոսու մէքս էտէյօրուտու . զիրա քէնտի հիւ-
քիւմէթի ինգըրազ պուլաճաղըտը : Լնճամը փէք
չօզ գարշը տուրտուգտան սօնկրա՝ իօրէնթատ պիր
սինադոս ագտ օլտու , վէ 1543 տէն 1563 էտէք 18
սէնէ սիւրտիւ : Պիր գաչ քիւչիւք ղալաթլար իս-
լաճ էյլէտի . Փագաթ պու սինադոսուն պաշըճա
մէրափը՝ Ենիտէն իւրօթէսդանդլարա գարշը գօմագ
իչիւն՝ վէ էլէրինտէն կէլտիյի գատար օնլարըլա
ճէնքլէշմէք իչիւն պիր գափի գարար էթմէք իտի :
Բօմայա սահապէթլիք էտէնլէր՝ սիլաճա տափրան-
տըլար : Ոպանիս փատիշաճը պիր զէմն գուր-
տու քի իւրօթէսդանդըղը գան սէլէրի իլէ սէօն-
տիւրսիւն . զիրա շղանտատա զիյաւէսինճէ Եա-
յըլըյօրուտու : Օլալմ իւլա պէյ՝ 18,000 իւրօ-
թէսդանդ էօլտիւրտիւմ տէյիւ՝ էջիւնիւրիւտիւ :
Նէմչէսթան 30 Եըլ ճէնքլէր իլէ Եաղմա վէ խարապ
օլտու . վէ էյէր իւլաճ Ըվէտ փատիշաճը Կուս-
թափոս Ըտօլֆոսու պու մէմլէթէթէ գուրթարըճը
Եօլսմայայըտը , գապիլ տիր քի իւրօթէսդանդըղ
պիւթիւն պիւթիւնէ պաթարըտը : Վէ 1629 թա-
րիսինտէ՝ փափափիլէր օլ տէրէճէ պէյիւքլիւք
քէսպ էթմիլէր իտի , քի Իմիէրաթօր պիր Փէր-
ման Լէ իւրօթէսդանդլարա Եմր էթտի քի քիլի-
սէնին պիւթիւն մալէրինի Քաթօլլիքլէրէ լծէս-
լիմ էթսինլէր :

Ըվէտին տինտար փատիշաճը օվադըթ մէյ-
տանա չըգտը : Վէ 1636 թարիսինտէ իննիսին
տէօրտիւնտէ՝ պիր քիւչիւք Փագաթ ղայէթ ճէսա-
րէթլի օրտու իլէ ճէնկէ պաշլատը , վէ չիւնքի պու

ճէնկէ Լլաճըն իսմի իլէ էլ վուրտու, ծնուն ի իւն
Լլաճ տա սնա եարտըմ էթտի : Առաջաժուս Լ-
տօլ խոս քէնտի ասքերինէ տէյիլ եէմինլէր վէ վատ-
լէր իլէ՝ իլա իլաճիլէր վէ տուալար իլէ եիւրէք վէ-
րիյ իտի . վէ հէր զուհուրաթտա պէջիւք ալապ
կէօնիւլիւլիւք վէ էմաալարլ իյիտիլք կէօսլմէրի
իտի : Միւշարիւնիլ՝ յՏ 1631 սէնէսինտէ Վէմ-
պէրկ շէհրինէ կիրտիյինաէ, օթուրտուղու էվին
էօնիւնտէ փէք չօգ ատէմ՝ ճէմ՝ օլտու : Վիլիսէ
խօճաաւընըն պիլի վարըպ քէնտիսինէ տէտի քի
ճէմաւթ Ը վէտին պէջիւք փատիշաճընը կէօր-
մէյէ արղու էտէր : Ընիտէ Առաջաժուս սօգաղա
չըգտը, վէ հաղըր տուրան գալապալըղա տէտի .
" Լճ սէվկիւ իւ սղուրարըմ, իշմէ Ը վէտին պիլ

պէջիւ իւնաճքեարընա պապէս, քի սնա՝ սալթ
սատէ տիլ տտէմլէր Ը վէտին պէջիւք փատիշաճը
տէյօր" : 1631 թարիխինտէ Մեպտեմբերին 1 յսին-
տէ 1 իթիսպատա պիլ քիւշիւք օրտույուլա տիւշ-
մանըն օրտուսունու պօղտու, վէ ծնուն սիքասքէ-

րինի թիւի ճէնէրալը եէնտի. վէ ֆէթճ էտէրէք պիւթիւն Նէմէսթանը տօլաշտը, վէ հէր եէրտէ Նըթէսդանդլարըն գուրթարըճըսը տէնիլտի. Իմ փէրաթօր օնա դարշը մէշհուր Ս լալէնսթէյն ճէնէրալը Խօլլատը: Ս է պիր ազ վագրթ միւշէվվէշ տուրտուգտան սօնկրա, էնճամը 1632 թարիխինտէ Նոյեմբերին 16սընտա՝ Սուլթանէ եագըն պիրի պիրինէ չաթըշտըլար: Սապահ օլտուղունտա՝ հալալը պիր գաթը տիւման գալիլամըշտը: Սուսթա վոս էմը էյլէտի քի ասքէրլէր ճըմէթէն տուա՝ վէ իպատէթէ տուրսունլար: Իմտի Սուտերին իլահիսինի օգուտուլար, քի պէօյլէ պաշար. «Մլահըմըդ պիզէ մէթին գալա տըր»: Ս է ճէնկէ պաշար մաղտան էվվէլ՝ պուտինտար փատիշահ քէնտի վալիզինէ պիր իլահի սէօյլէտի, վէ օ եաղտը, քի օնուն իլը պէյիթի պէօյլէ պաշար. «Սահ քիւզիւք սիւրիւ» ճէսարէթինի զայպ էթմէ. կէրզի տիւշման սէնի Խօշ էթմէր իսթէր»: Ս է ասքէրիյէ մուզիգատա օրտունուն էօնիւնտէ պու իլահիյի մագամըլըլա չալարլարըտը: Պէօյլէճէ փատիշահ քէնտի ասքէրինին եիւրէյինի Մլահըն գալի վէ ազիզ իմիտի իլէ գալիլէտիքտէն սօնկրա աթընա պինիպ նիտա էթտի. «Ե իմտի արթըգ Մլահըն իրատէթի օլտուն, վէ պիզէ գուվվէթ վէրսին, քի պու կիւն քէնտի իսմինին իզզէթի իչիւն ճէնքլէշէլիմ»: Սապահայըն՝ էօյլէնտէն իւշ սաաթ էվվէլ՝ ճէնք պաշլանտը: Իքի սաաթտան սօնկրա Սուսթափոս պիր գուրշուն ըլա էօլիւմ հաթտինտէ եարալանըպ՝ քէնտի աթընտան աշաղա տիւշտիւ: (Յունն էօլիւմիւ քէնտի ասքէրինէ նուսրէթ իշարէթի օլտու. զիրա ճէնկի քէնտի ասքէրի գաղանտը: Սուսթափոս Մտօլֆոս էօլտիւքտէն սօնկրա, Ե վէտէր՝ 1648

Թարիխինտէ Հոկտեմբերին Ձիինտէ Սուսմէրտէ
 իմզալանան Վէսթֆալիա միւսալէհասընտէք՝
 Վէմզէսթան Բրօթէսդանդլարը իջին ճէնքլէշտի-
 լէր : Պու պարըշտան սօնկրա Բրօթէսդանդլար
 թէքմիլ սերպէսթլիք վէ զամիր ազատըղը էտինտի-
 լէր. վէլաքին պիւթիւն Վէմզէսթան խարապ օլմուշ
 ուտու, վէ քէնտի ահալիսինին իւշ փայընըն իքի
 փայընը զայպ էթմիշ իտի : Պիր թագըմ քէօյլէր՝
 թագըմըլըլա վիրան օլտուլար եախօտ եանտըլար .
 վէ փէք չօգ շէհիրլէր քէնտի խարապիյէթլէրինի
 պիր տահա տիւզէտէմէտիլէր :

ՓԸՍԼ ԹԹ

Նանկէտիք վերելն ֆերման : Օնուն պախալ օւ-
 ժալը : Ղալա տաքերի :

(Սէնէ 1598 — 1685)

Պրանտա փատիշահը Տէօրտիւնճիւ Հենրի-
 կոսիպթիտա Իսլահի Սէղհէպի գապուլ էթմիշ
 օլուպ՝ պատէհու 1593 սէնէսինտէ Յուլիսին 15ին-
 տէ՝ րէտտ էթտի. վէ լաքին մէզհէպ սերպէսթսիդ-
 լիյինին տիւլլիւ պէլալտընը կէօրմէյիլէ՝ քէնտի
 թաճընը սապիթ էթմէյէ եարտըմ էտէն Բրօթէս-
 դանդլարըն եիւրէյինի քէնտինէ ճէլպէթմէք իչիւն՝
 1598 թարիխինտէ Եպրիլին 13իւնտէ Նանթէս
 ֆերմանը իսմի իլէ մէշհուր օլան ֆերմանընը իմ-
 զալալըպ՝ հէր եէրէ տաղլթտը : Պու ֆերման եա-

խօստ գանուըն՝ 92 մատտէ իւղէրինէ պինա օլմուշ ուտու . վէ Նրօթէսդանդլարա քէնտի մէզէսկէրինի սէրպէսթ գուլանմաղա ռուխսաթ՝ վէ քէնտի իպատէթլէրինի սէրպէսթ գուլանապիլտիքլէրի եէրլէրտէ՝ քիլիսէլէր եափմաղա իլին վէրիրիտի : «Արմանըն ահքեամընձա՝ հէր մուգաթա սահիպի վէ հէր շէրիւթձը՝ Նրօթէսդանգ մէզէսկինի քէնտի օթուրտուղու էվտէ՝ եախօտ քէնտի տիկէր էվլէրինտէ՝ եալընըղ օլտուղու թագտիրտէ սէրպէսթ գուլանապիլիք իտի . վէ հէր աղա՝ հիչ պիր շէրիւթձը օնա մանի օլմայարագ՝ քէնտի վաղընա 30 քիշի գապուլ էտէպիլիլ իտի» : Այլ տախի իլավէ օլմուշուտու քի Նրօթէսդանդլարըն չօճուգլարընը ալըպ՝ Վաթօլիք մէզէսկինտէ թէրպիյէ էթմէսինլէր . վէ Նրօթէսդանդլար Վաթօլիք եօրթուլարընը զահիրէն թուլտունլար . վէ մէզէսկէ միւթէալիգ քիթապլար՝ սալթ սէրպէսթլիքլէրի օլան եէրլէրտէ թապ՝ օլունսուն վէ սաթըլըն . վէ Վաթօլիք Վիլիսէսինին նիքեահնօմալարընը թուլտունլար . վէ Վաթօլիք փափաղլարընա օնտալըգ վէրսինլէր : Պու գանունլարտան կէօրիւնիլ քի , Նրօթէսդանդլարըն փէք չօգ սէրպէսթլիլի եօղուտու . վէլաքին օ մէմլէքէթին հագգընա պու գատարը տա պէօլիք շէյ սայըրըրտը , զիրա Նրօթէսդանդլարըն գանը օրատա սէլ կիպի եիւրիւմիւշիւտիւ : Պու Ֆէրմանտան 17 կիւն սօնկրա՝ փատիշահ օնլարա սէքիլ երլ վատէ իլէ օլ հըֆլ օլունաճագ մահալլէրի վէրտի , քի օնլարագտէմինտէն տէ քէնտիլէրինէ իհսան օլունմուշ ուտու . վէ օնլարա վատ էթտի քի մուհաֆըղ ասքէրի պէսլէմէք իչիւն՝ պտա 1050 լիրա վէրսին քէնտիլէրինէ : Անթէս Ֆէրմանը Նրօթէս-

դանդաղաբար հէրնէ գատար ազ սէրպէսմիւր վերի-
 յօրսայրորդ պու ճիւմէ իլէ Վարիլին Վարլամէնթո-
 տու թարաֆընտան օնա զիյատէսինճէ Կարշը գօնուլ-
 տու . վէ կիւճիւլա էրթէսի սէնէ օնու իմզլատը-
 լար : () վագըթ Ռօթէսդանդլարըն մէլհէպի Վա-
 րիլտէ մէմէքէթ նօմօսու իլէ պիր մէթանէթ պուլ-
 տու : () վագըթ՝ Էհալիսինին օնիքինճի փայընտան
 իպարէթ օլան Ռօթէսդանդլար՝ 780 Վիլիսէյէ
 վէ Կ մէտրէսէյէ մալիք իտիլէր , քի օնլար Սօն-
 թօպանտա՝ Սօմուրտա՝ Սօնթփէլիէտէ վէ Սէ-
 տանտա իտիլէր : Վիլիսէյէ մէթէպլէր օլմատը-
 ղընտան՝ չօճուգլարը Վաթօլիքլէրին մէթէպինէ
 եօլամադա մէճպուր ուտուլար :

Պու պարըշ վէ Բահաթլըգ տէվրի փէք ազ
 սիւրտիւ : Վանթէս Ֆէրմանը Ռօթէսդանդլարը
 միլէթ իլէ պէրապէր պիր վիճուտ էթտիյինտէն՝
 հիւքիւմէթ իչինտէ պիր հիւքիւմէթ հասըլա կէ-
 թիրմիշ իտի : Վապիլ տիր քի Ռօթէսդանդլար
 քէնտի տէվէթճէ մասլահաթլարընա զիյատէ մու-
 գայէտ օլտուգլարընտան , սէմալաթտէ քեաին ա՝
 զիզլէրին հէմշէ հրիլէրի օլտուգլարընը չօգլուգ խա-
 թըրլարընա կէթիրէմէտիլէր : Տիւնեալի քեար-
 լար վէ արզուլար՝ քէնտի բուհանի իչլէրինէ քիր
 կէթիրիյօրուտու : Չօգլարը արթըգ Լնճիլին սաֆ-
 տէրուն վէ սատըգ իգրար էտիճիլէրի տէյիլ իտի-
 լէր . իլա պիր միւթէֆիգ ճիւմհիւրէ թարաֆկիր-
 լէր վէ գուրուլմուշ հիւքիւմէթին տիւշմանլարը
 ըտլար : () նլարըն ճէպիսանէլէրի վէ սիւհալարը՝
 քէնտիլէրինի էյլէ պիր հալէ կէթիրտի , քի ա՝
 զիմ քէտէրլէրէ օղըատըլար : Սէ 1615 թարի-
 խինտէ՝ պիր իւմուլմի մէճլիս էտիպ՝ իսթէտիլէր քի
 փատիշահըն շուրասընը տա թէպտիլ էթսինլէր :

զիրա օնլարն գըյասընձա , քէնտի ուսուլլարնա տօգանմըջտը : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ շէ Նիր-
լիւէրին իչինտէ պէօյիւք պիր ճէնք պաշլատը : Ա է
1622 թարիխինտէ () Նիւշիւնձիւ] ուգուվիկոս
] ույնէսի Վօննէթապլ իլէ պէրապէր՝ օնլարն
իւզէրինէ հիւձիւմ էթտի , վէ օնլարն պիր գաշ
եէլլէրինի ալտը : Սօնթօպան իլէ Ռօշէլփէք
չօգ գարշլ տուրտուգտան սօնկրա՝ փատիշաշլն
ասքէրինէ թէսլիմ՝ օլմաղա մէճպուր օլտուլար :

() Նտէօրտիւնձիւ] ուգուվիկոս թախթա չըպտը-
ղընտա , Ռոթթէսդանդլար արթըգ տէվլէթ ումու-
րունա գարըշմայօրլարտը , պույուրտուգլարը եէր-
լէրի գայպ էթմիշլէր իտի , վէ քէնտիլէրինտէ օ-
լան միւսթագիլ տէվլէթձէ բուխսաթլար՝ էլլէ-
րինտէն տընմըջտը : Ա է լաքին () Նտէօրտիւնձիւ
] ուգուվիկոս 1634 թարիխինտէ՝ պիր Ֆէրման չը-
գարըպ՝ օնլարա պէօյիւք բուխսաթ վէրտի քի քէն-
տի իպատէթլէրինի իձրա էթսինլէր : Ա է աշի-
քէար կէօրիւնիւր քի , պու փատիշաշ քէնտի
փատիշաշըղընըն պաշլանկըձընտա՝ իողահի Սէզ-
հէպի պիւթիւն պիւթիւնէ գալտըրմաղա նիյէ-
թի եօզուտու .

Վէնտի սէլէֆլէրի օլան փատիշաշլարն Ռօ-
թէսդանլարա վէրտիքլէրի սէրպէսթիյէթ Ֆէր-
մանընըն տհքեամընըն իձրասընա բիզա վէրիւր ի-
տի , ֆագաթ Փափափիլիյէ տէօնէնլէրէ իքրաւ
էթմէք սէվտասընտայլտը . անձադ Ռոթթէսդանգ-
լարա գարշլ եէնիտէն գովալայըշ չըգարմագ իս-
թէմէզ իտի : Պու ձիւմլէ իլէ իրնէ () Նտէօրտիւն-
ձիւ] ուգուվիկոսուն բէի իլէ գարար գըլընտը
քի Պրանսատան Ռոթթէսդանդլըղ պիւթիւն պիւ-
թիւնէ գալտըրմաղա : Տէվլէթին հէր տէրէձէ

ատենների Ռօթհադանդարա գարշը շէքվա հ-
տերէր իտի : Վաթօլիքերին փափաղարը՝ քի պէշ
երտա պիր մէճիս հտերէր իտի , տաիմա չալը-
ջորարտը քի , օնլարըն պիրէր իմթիյաղընը գալ-
սորօնլար : Շիգվիթէր օնլարա գարշը ճէմի՝
Փէնսլէրինի վէ հիւքիմէթէրինի գուլանըղարը-
տը : Սէ Ռօթհադանդարըն մէզհէպ'նի մահվ
էթմէք իչիւն՝ 1656 թարիխինտէն 1685 հտէք՝
փատիշահ շուրասընտան արտ արտա չըգան Փէր-
մանլարը վէ իլամլարը զիքը էթմէք լաղըմ կէլսէ ,
քիթապլար տօլար : Ռօթհադանդարըն քիլիսէ-
լէրինի երգտլար . վա'ղճըլարա՝ պիր կէրտէն մա՝-
տա ախէր եէրտէ վա'ղ վէրմէսինի եասագ էթ-
տիլէր . 1½ եաշընտա սղանլարա վէ 12 եաշըն-
տա գըղարա՝ անալարընա պապալարընա իթա՝-
աթ էթմէյէրէք տէօնիւպ Վաթօլիք օլմաղա ռուխ-
սաթ վէրտիլէր , վէ Ռօթհադանդարա Վաթօ-
լիք գըղը ալմասընը եասագ էթտիլէր , վէ պու-
միսիւի Փէրմանլար իլէ՝ քէնտի միլէթէրինին պիր
փայլնս գարշը ճէնքլէշիլէրիտի : 1663 սէնէ-
սինտէ՝ մէշհուր Սէտան մէթէպինին եարտընը
ալարլար , վէ օնու Շիգվիթէրէ վէրտիլէր , քի
օնլար ալ վագթըն մապէյնինտէ հէփսինի քէնտի
զապթլարընա կէշիրտիլէր : Ռօթհադանդար պաշ-
դա մէմէքէթէրէ կէօջ էթմէյէ պաշլատլար :
Սէ 1669 թարիխինտէ՝ Ղօլպէրթ նամ տէվէ-
լսին պաշ վէքիլի պիր Փէրման չըգարտըպ՝ Ռօ-
թհադանդարըն իշն ալմատան կէօջ էթմէսինի՝
ա'պիմ զսղապ թէհտիտի իլէ՝ եասագ էթտիրտի :
Սէ 1682 թարիխինտէ՝ կէօջ հտէնլէրին հագ-
գընա էպէտի քիւրէք հիւքմ օլունտու : Ինճա-
մը 1685 սէնէսինտէ՝ Զոկտեմբերին 22 սինտէ՝

(Ստեփաննոսը) ուղղակիոս Վանթէս քերմանընը պաթալ էթտի. վէ Կորանսա եէնիտէն քէնտի էվատարընըն գանըյըւ պոյանմաղա պաշատը: Օհրա եէնի պիր քերման իլէ Ռոթէսադանդարա քէնտի մէզհէպլէրինին թա'լիմի իհին ճէմիյէթ էթմէք եասագ, Փափաւիլիյէ տէօնմէք իսթէմէյէն փափաղարա մէմլէքէթտէն չըգմագ, վէ պիւթին Ռոթէսդանդ չոճուղարընը՝ Վաթօլիքլէրին այնը իւզըն վա'թիլ վէ թերպիյէ էթմէք էմը օլունուրուտու. վէ տէօնէն Ռոթէսադանդարա վէ օնլարըն գարըլարընա վէ չոճուղարընա մէմլէքէթտէն չըգմասը եասագ օլունուպ' միւթիւ օլմայանլարա էպէտի քիւրէք իլէ թէհտիտ օլունուրուտու: (Նլարըն չօղունու՝ ճանը կէօնիւտէն Խնճիլէ եափըշմըշ օլուղլարը իհին՝ զօրաքի Ռոմա Վիլիսէսինէ սօգմագ իսթէրլէր իտի: Սէ աթլը վէ եայա ասքէրի սօֆու փափաղարա տաիմա մուաւլէնէթ էտէրլէր իտի:

Իշթէ սաիթէ վէ սուրէթա Փափաւիլիյէ տէօնմէլէր պու լմարղ օլուրուտու: Պիր եպիսկոպոս՝ եախօտ պիր մահալէ փափաղը սիլահը ասքէր իլէ Ռոթէսդանդարըն գալապալդըլ եէրլէրինէ կիտէրլէր իտի: Խնիտէ պաշընճա Փամիլեալարը օւրայա ճէմ՝ էտէրլէր իտի, վէ խուսուսա գօլայ տէօնէճէք թախմին էթտիքլէրինի կէթիլիլէր իտի: Եպիսկոպոս օնլարը քէնտի հուզուրունա չաղըրըպ' էմը էտէր իտի քի հերետիկոսլուղու թէրք էտիպ' թէքրար Ռոմա մէզհէպինի գապուլ էթսինլէր: Եքսէրի փէք չօղու գօրգուպ' թէսլիմ օլուրլարլար, եախօտ էտրունէն կէրչէքիլէ թապի օլուպ' սուրէթան իսլահի Սէզհէպի ինքեար էտէրլէր իտի: Սէ միւթիւ օլմայանլարը ասքէր-

լէրէ թէսիմ էտերլէր իտի, քի օնլարա՝ էօլիւմ տէն մա՛տա հէր շէյի էթմէյէ օնլարըն յուխսաթլարը վարըտը: () Նլարըն էթտիյի զալըմլըզլարը պուրատա պիրէր պիրէր թարիֆ էթմէք միւմքին տէյիլ, վէ գալէմ օնլարըն վասֆընտա թիթիրէր: Պիր թագըմընըն պողազընտան աշաղա գայնար սու աօլտուրուլարըտը, պիր թագըմընը հանար ֆուրունա սօգարլարըտը, վէ պիր թագըմընը տա՝ թէնլէրինին նապիք վէ եումուշագ թարաֆլարընտան ասարլարըտը: Միւվէրրիինին պիրի նապլ էտէր քի՝ «Օհնկին պազիրկեանլալըն վէ միւթէպէր ատէմլէրին էվինտէ հէր նէ գաատար գըլսմէթլի վէ աղըր էշեա վարըսայըտը, աթըլար հէփսինի տէ թէլէֆ էտերլէր իտի: Եթլարըլըլա՝ միւզէյէն օտալարա կիրէրլէր իտի. երւն՝* փամպուգ՝ եախօտ իփէք տէնքլէրինի՝ աթլարըն ալթընա գօլլարըտը, եախօտ գուլմ էթմէք սէվտասըլըլա էն ալա թիւպէնտլէրինի վէ չուխալարընը կէթիրիպ՝ քէնտի աթլարընը օնլարըն իւսթիւնէ եաթըրըլարըտը: Միւթիւ օլմայանլարըն էվլէրինի երգմաղա յուխսաթլարը վարըտը, վէ պուրուխսաթը հէր այալէթտէ իճրա էթտիլէր: Լէկերչի զապիթլէր ասքերլէրին էթտիյի ֆէնալըզլարը էթմէզլէրսէյիտի տէ, հիշ տէյիլ իսէ օնլարըն էթտիյինէ կիւլէրլէր իտի: () վագթըն մէշհուր ֆէյլէլօսօֆուն պիրիֆ տէր քի «Պու Վրիսթիան իսմինէ զիւլ կէթիրէճէք շէյ տէյիլ մի տիր քի, սէնին ասքերին Վրիսթիան էվլէրինտէ գօնագ էթտիյի վագթ՝ վալիլէր, նագըրլար, վէ եպիսկոպոս-

* Նանթէս ֆերմանընըն թարիխի:

§ Պայիլ:

լար ասքեր զապիթլերինէ սօֆրա չըդարսնլար .
 վէ օրատա մէճլիսի էյլէնտիրմէք իչին՝ աւքեր
 զապիթլերի ասքերլերին , էվսահապլարընը գօր-
 գութմագ վէ օնլարտան ագչէ գալիմագ սէվտասը-
 յըւա , պիւթիւն էթտիքլերի օյունլարը նագլ էթ-
 սինլէր” : Ելլահ (Թա՛ալանըն խըզմէթճիլերի հէփ-
 սինտէն զիյատէ իսքէնճէ վէ էզիյէթ չէքտիլէր :
 Եւլ հայվանլարը միսիլու տաղտան տաղա գաչտը-
 լար , վէ օրմանլարտա վէ մալարալարտա սագ-
 լանմաղա մէճպուր օլտուլար , վէ ճէլլատլարըն էլ-
 լերինէ տիւչէնլէր եա գաթլ օլուրլարըտը , եա
 քիւրէյէ կիտերլէր իտի :

Փ Ո Ս Ի

Իսլահի Սեղհեդդին պէր ալ «ժէրա» Բոթնէսքանդ
Վելլեթինն ինքի հաւի : Իգրարը պէն :

Վրիսթիանլար հեր նէ գատար Վրիստոսա
եապլաշորլարսա, օգատար տա քէնտի Վուրթա-
րըճըլարնըն իզլէթի իշիւն ատալէթ վէ մուհապ-
պէթ մէյվէլէրի վէրիլլէր իտի : Ա է լաքին օն-
լարն Վրիստոսա նազար էթմէլէրի «իւր օլմա-
տըղընտան», օնլարն ֆիք'ուլէրի վէ չօգ տէֆա'
եհլէքլէրի պիրի պիրինտէն այրըլըրտըր : Բօմա-
տան այրըլմըլ Վրիսթիանլար՝ եալընըլ պիր ի-
սիմի եանի Վրիսթիան եախօտ Խնճիլի Վրիս-
թիան իսմինի թաշըմալըլըտըլար, վէ պու կիւլէլ
իսմ իլէ զիքըր Վմալըլըտըլար : չիւնքի հ'փսի
պիրտէն ինսան թէնպիհլէրիննի ըտտ էտիպ' եա-
լընըլ Վրիստոսուն Խնճիլնէ իթիգատ էտէր-
լէր իտի : Ա է լաքին պէջլէ օլմատըր : Ելտե-
րականլար պիր թարաֆտա՝ վէ Բիֆօրմաթլար տա
օպիր թարաֆտա տուրուրուտու : Պու շէյ նէ-
տէն օլտուր : Հէփիսի պիր Բլաճ՝ պիր վաֆիլիզ՝
վէ պիր Վուրթարըճը թանըմաղլա՝ մը ըտը : Ի վէ-
վէթ, օնա շիւպհէ հօ'գ տուր : վէ լաքին պու-
տան սօնկրաքի մատտէլէրտէ՝ վէ ալէլուտուս Բ-
շայը՝ Բապպանիյէ սըրըր մատտէսինտէ՝ պիրիպիր-
լէրինտէն այրըլըլարըտըր : Վէմէսթան Բօթնէս-
քանդլարը էջլէ իթիգատ էտէրլէր իտի, քի Յի-

սուս Վրիստոսուն ասը թէնի՝ օլ ա՛ղիղ Սեր-
տա հազոր պուլունուր : Այլվինին շայիրտէրի օ-
լան Րիֆօրմաթլար իսէ՝ պու միսիլի գիւր՝ամի-
րէտտ էտէրլէր իտի : Ա՛ է Ա՛ ուտեր իլէ Ս՛ելանկ-
տոն հայաթտա իքէն՝ իլք աթալար կիւնահընըն
վէ իրատէթ ազատըղընըն իւզէրինէ միւճատէ-
լէլէր չըգտր : Ա՛ է իշպուտինտարլար Խալահի Ս՛էզ-
հէյ խօճարարընըն վէ՛ֆաթընտան սօնկրա՝ հէփ-
սինին ֆիրինի պիրլէշտիրմէյէ պօշունա չալըշ-
տըլար . վէ քօնֆօրթիս իսմի իլէ պիր րիսալէ թէ-
լիֆ էթտիլէր , քի օնուն իչինտէ Ա՛ ուտերին թա-
լիմաթլարը պէյան օլմուշ տուր . վէ օ՛ հալա պի-
զիմ կիւնիւմիւլէ գատար Ա՛ ուտերականլար Վի-
լիսէսինին թանղըմաթ գանունու տուր : Ա՛ է օնլար
թէրպիյէ վէ իպատէթ վէ Վիլիսէ նիլամը խու-
սուսունտա տախի պիրիպիրլէրինտէն այր իտիլէր .
զերա Վիթապի Շէրիֆ պու մատտէլէրին իւզէ-
րինէ՝ էտէպ ու էրքեան վէ թալիմաթ խուսուս-
լարընտա սէջլէտիլէրի կիպի աշիքիար սէջլէմէ-
միշ տիրլէր : Վիագաթ պունուլ պէյան էտէրիզ
քի , պաշլըճա վէ թէմէլի մատտէլէր հագգընտա
հէփիսինին իթիգատը պիր իտի : Ա՛ ուտերական-
լար վէ Րիֆօրմաթլար հէփիսի պէրապէր տին մատ-
տէսինտէ ճէմի՝ ինսան հիւքիւմէթինին միւտախալէ
էթմէսինի րէտտ էտէրլէր իտի , վէ տին գանունու
տէյի եալընըլ Ա՛լլահըն Վէլամընը գապուլ էտէր-
լէր իտի : Պու ֆըրգանըն իքիսի տէ ինսանըն ճէ-
մի՝ ատալէթինի՝ կիւնահլարըն ա՛ֆվ էթմէյէ պիր եօլ
սայմազարտը . վէ ճիսուսու էպէտի Ա՛լլահ՝ վէ քէն-
տիլէրին պիր թանէճիք վէ թէքմիլ ատալէթի տէփու-
գապուլ էտէրէք , օնու քէնտիլէրինին եէքթա
Վուրթարըճըր կիպի իմտատա չաղըրըլարըտը , վէ

իբրիսիտէ Ռուհէլ Ղուտսուն վասիթասը յըսա եիւրէ-
յին թէ ճտիտ օլմասը վէ թէքրար տօղմագ լազըմ օլ-
տուղունու՝ վէ տինին իսպաթը վէ մէրամը՝ ա-
զիզիք օլտուղունու տէրունի գալպտէն ինանըր-
լարըտը :

Ինճիլի Վրիսթիանլարըն 16 նճը տէ հրինտէքի
տին իգրարլարընը օգուտուղումուղտա՝ անկլարըզ
քի , օնլարըն քիւչիւք մատտէլէր հազգընտա պիրի
պիրլէրինտէն ֆէրգլէրի վար իտի իսէ տէ՝ հէփսի
եալննը Մլահըն պիզէ վէրտիյի Ինճիլի գա-
պուլ էտիպ՝ օնու վա՛զ էտէրլէր իտի : Օլ տէն
էգըրլարըն՝ Ռիֆօրմաթլարըն Վիիսէլէրինին իւզէ-
րինէ իֆթիրա էթտիլլէրի վազըթ թէլիֆ օրուն-
տու , քի հէր քէսէ՝ Ռիֆօրմաթլարըն տին խօճա-
լարընըն էջրէթտիյի շէյլէր՝ Մլահըն Վէլամը-
նըն իւզէրինէ պինա օլտուղունու անկլաթսընլար :
Վէմէնթան Ռօթէսգանղլարընըն Պէշինճի Կա-
րուս Խմիէրաթօրա՝ 1530 թարիխինտէ Մէկըզ-
պուրկ տիվանընտա քէնտի տին իգրարլարընը տուն-
տուղլարընը՝ եօգարըտա զիքր էթմիշիզ . օ իգ-
րարա պու սէպէպտէն էթմիլիւ Մէլլարէն է-
գըր տէնիլտի : Ճ՛ենեվըա շէ հրինտէ տաիի 1536
թարիխինտէ պու իգրար եէնիտէն գապուլ օլտու :
Սէ օ սէնէ պիւթիւն Օվիչերա Վիիսէլէրի
Պալտա՝ մալիւմաթը Վիիսէ խօճալարը վէ ճէ-
մա՛աթ ապալարը իլէ պիր սինագոս էտիպ՝ տինլէ-
րինին պիր իգրարըլումումէսինի թէրթիպ էթտիլլէր :
Սէ օթուլ եըլտան սօնկրա 1566 թարիխինտէ՝
Օվիչերա Վիիսէլէրի օնուն տա հա մուֆասսա-
լընը եազտըլար : Սէ պունու թէլիֆ էտէն՝ Հո-
րիս վա՛րիլ Էննրիկոս Պուլլինճէր իտի : Պու
տին իգրարընը Օվիչերանըն պիւթիւն Ռիֆօր-

մաթ Վիլիսէլերի՝ քէնտիլերինէ տին իգրարը տէ-
յիւ գապուլ էթտիլէր. օնուն իշին՝ Օվիլէրա-
նըն Տին իգրարը տէնիլտի : Պրանսանըն՝ Ինկիլ-
թէրանըն՝ Սօզիանըն՝ Աէմէսթանըն՝ ԼէՏին՝
Հոլանտանըն վէ Սաճարիսթանըն՝ Վի իսէլէրի
տիգգաթ իլէ օնու թէճէսսիւղ էտիպ՝ ԽալաՏի Սէգ-
Տէպին ճէմի՝ թալի հաթլսրը օնուն իշինտէ մէվ-
ճուտ օլտուզունա շէհատէթ էթտիլէր : Սէ 1559
թալիսինտէ՝ Պրանսանըն Րիթօրմաթլարը քէն-
տի տին իգրարլարընը եալըպ՝ 1561 սէնէսինտէ
Թասսինին միւքեպէմէսինտէ՝ Տօգուզունճու Աա-
րոյոսա սունտուլար : Ինկ լիզ քիլիսէսի տալի քէն-
տի տին իգրարընը թագրիւր էթտի :

Աերչի ԽալաՏի ՍէգՏէպ՝ ԸլաՏ լաճալա Տաղ-
ընթլէրին պէրէթէթի իլէ գարանլըղլարը տաղ թ-
տը , Փապաթ օնու գապուլ էտէնլէրին Տէվիսի
գալլէրինի վէ ամէլէրինի իսլաՏ էթմէմիշլէրիտի ,
եանի թէպտիլ օլմամը շարտը : Չօղունուն իշի
սուրէթա վէ տըշարտան պիր շէյ իտի : Լուտեր
տէրիտի քի , ՍաՏիՏ Վրիսթիան փէք ալ տըր :
Վաւաշքի Վրիսթիանլըղը գապուլ էտէնլէրին
ջօղը՝ փուլթիէրէսթլըր գատար տօղու օլալը-
տըլար , քի սնլարըն զամիրլէրինտէն զայրի գուլա-
ղուլլարը եօգ տուր" : Սէ ախէր միւվէրրիսին
պիրի 16նճը տէհրտէ՝ Տիքեպէթին պիրին-
տէ պէօլէ սէօլէր . "Շ"մի՝ Վրիսթիանլարտան
պիրլը վէ գարշըղղը մուհապպէթ գալգմըլ տըր ,
կիւնաՏըն տէրէճէսի տօլմուշ տուր . կէրչէքտէն
թէվպէ էտէն փէք աղ տըր" : (Սնէտինճի տէհրին
պիր մէշճուր միւլէրրիսի Ընդրէաս տալի պէօլէ
սէօլլըր . Սթթէրիմ քի Տէրքէստէն պիրէր շէյ քէ-
սէյիմ , վէ պիրէր շէյ գամմ էտէյիմ : Խսթէ-

րիմ՝ քի փատիշահլարըն իպատեթքեարըղը զիյա-
տէ՝ վէ իսրաֆճը ըզլարը էքսիք օլսուն . մանսուպ-
լու քիմէսնէլէրին սերպէսթլիքլէրի զիյատէ՝ վէ
թամալարը էքսիք օլսուն . քիշիզատէլէրին իյիտ-
լիյի զիյատէ՝ վէ եարամազըղը էքսիք օլսուն
էհլի իլմի իլահլիլէրին էօմրիւ զիյատէ իպլէթ վէ-
րիճի օլսուն , վէ ֆօտուլուզլարը էքսիք օլսուն .
ափօգաթլարըն զամիրի զիյատէ՝ վէ թամա-
քեարըղը էքսիք օլսուն . հէքիմլէրին ուսթալըղ
զիյատէ՝ վէ գըսգանճըղը էքսիք օլսուն . խօճալա-
ըն մալիւմաթը զիյատէ՝ վէ էջիւնմէսի էքսիք
օլսուն . վալիլէրին եախստ զապիթլէրին ատալէ-
թի զիյատէ՝ իթիգատսըզըղը էքսիք օլսուն . շա-
յիրսլէրին համարաթլըղը վէ մուգայէտլիյի զի-
յատէ՝ վէ տիւնեափիլիքլէրի էքսիք օլսուն . տին
խօճալարընըն օյանըզըղը զիյատէ՝ վէ մալ ար-
ղուսու էքսիք օլսուն՝ Ա է տինտար Աբրի/էր
տէր քի, «Իլիսէ՝ չալըլար վէ տիքէնլէր պիթ-
միշ պիր թարլայա պէնկլէր . վէ կիւճպէլա պիր
գաչ եէրտէ պիր գաչ շիչէք վէ պիր գաչ հա-
սիյէթլի աղաճլար պուլունուր» :

Պու ճիւղէ իլէ Բըսհ թա'ալա հազընթլէրի
կերչէքլիյէ սահապէթլիք էտէճէք պիր գաչսա-
տըգ գուլար մէյտանա չըգարտը , քի օնլարըն
պիր գաչընը զիքը էտէճէյիլ : Պուրատա իլքի-
շարէթ էտէճէյիմիլ՝ Աէմչէսթանտա Յոփհաննէս
Բընտ տըր , քի օ 1555 սէնէսինտէ տօղուպ՝ 1621
թարիխինտէ էօլտիւ . վէ Յոփհաննէս Շէրհարտ
հէմ եօգարտա զիքը օլունան Բըգրէաս վէ Վը-
րիսթիան Աբրի/էր տախի՝ պու տէհրին զայրէթ-
քէչլէրինտէն իտիլէր , վէ օնլար տախի կերչէք-
լիք իչիւն չօգ չալըշտըլար :

Յակոբ Սբէնէր 1635 իլէ 1705 թարիսին մա-
պէյնինտէ եաշատը : () Ըսալէտէ տողուպ՝ Վի-
լիսէ խոճասը փայտի իլէ Ֆորանքֆորթա՝ Սէյ-
նէ շէհրինէ չաղըլտը : () Իպատէթքեարըղը օ-
յանտըրմագ վէ ճանլաթմագ նիյէթի իլէ՝ տին-
տար Վրիսթիանլարը՝ իպթիտա քէնտի էվինտէ
վէ սօնկրա Վիլիսէտէ օնլարա թալիմ վէ թէր-
պիյէ էթմէք իշին ճէմ՝ էտէր իտի, վէ հէր
կէլէնի գապուլ էտէրիտի : Պու ճէմիյէթ էր փէք
չօգ մէյվէ վէրտիլէր : () Նտան իպրէթ ալըպ՝
Վէմէլէսթանտա չօգ տին խօճալարը օնուն Եօլու-
նու թուլթուլար : ի) է լաքին օնա փէք չօգ գար-
շը գօյանլար տա օլտու :

Հէրման Ֆորանք տախի օլ ատէմլէրին պիրի
տիր քի՝ չօգ զահմէթ չէքիպ՝ Վէմէլէսթանտա
փէք պէջիւք էյլէքէր էյլէտիլէր . վէ Սբէնէր
կիպի իպատէթքեար վէ տինտար օլուպ՝ Հալլ
շէհրինտէ Եօքսիւլլէր իշին պիր մէտրէսէ եափ-
տը : Ֆորանք Ըլլահն փատիշահլըղընըն իլէրլէմէ-
սի իշին՝ Ըլլահն էլինտէ գուվլէթլի պիր ա-
լաթ օլտու . օնուն շայիրալէրինին չօղու՝ Ին-
ճիլին սատըգ վա՛ղճըլարը եախօտ մէրթէպ միտէլ-
րիսլէրի օլտուլար , վէ քէնտիլէրինի գարանլըգտան
աճալըպ ըշըղա չաղըրանըն Փազիլէթլէրինի վէ
գուվլէթլինի պէյան էթտիլէր :

Փ Ա Ս Լ Ի Ս

Պոհեմիալը գարընտաշար :

(Սէնէ 1519 — 1565)

Պոհեմիալը գարընտաշար՝ իւր տէֆասը Լուտե-
րին ճէսարէթլի սէրպէսթլէք իլէ Վիթապի Շէ-
րիֆին թալիմաթլարընը վա՛ղ վէրտիյինի իշիթ-
տիքլէրինտէ՝ տէրէճէսիզ պիր սէվինճ տույտու-
լար : Ղըրգ սէնէ էվվէլիտի՝ քէնտիլէրինէ պէնկ-
զէր Վրիսթիանլար արատըլար : Ղէ 1519 թա-
րիսինտէ՝ տինինտէ գավի տուրմաղա օնա յայրէթ
վէրմէք իշիւն պիր գաջ Վալիքսթին փափաղար
Լուտերէ մէքթուպ եալմըշարըտը , վէ օնա պէ-
յան էթմիշլէրիտի քի՝ օնուն վա՛ղ էթտիյի թալի-
մաթլար՝ Վիթապի Շէրիֆէ մութապըգ տըր :
Լուտեր տախի օնլարա վէրտիյի ճէվապտա՝ պիլ-
տիքլէրի կէրչէքլէքտէ գավի տուրմաղա օնլարա
ղայրէթ վէրտի , վէ օնլարա նասիհաթ վէրտի քի ,
օլմայա քի պիր ալտատըճը ումուտ ըլա Ռօմա
Վիլիսէսինէ թապի օլտունլար . վէ օնլարա թագ-
րիր էյլէտի քի՝ գավի տուրմատըղլարը թագտիրտէ
Շովհաննէս Լուսուն վէ Ռրաիալը Էերոնիմոսուն
գանը իշիւն Ելլահա ճէվապ վէրմէյէ պօրճլու օլա-
ճաղար : Պոհեմիալը գարընտաշար Լուտեր իլէ
պիրլէշմէյէ արզու էտէրլէրիտի . անճաք քէնտի
Վիլիսէ րուսումաթլէրինտէ Տիչ պիր թէպտիլիք
էթմէք իսթէմէզլէրիտի . վէ Լուտեր օլ վագըթ
օնլարը Ռօթէսդանդ Վիլիսէսինէ սօգմայը գա-

պիլիղ շէյ գըյաս էթմէյիլէ՝ օնլաբըն արասընտա
 թէքմիլէն պիր պիրլէշմէք վուգու պուլմասընա
 մա՛նի օլտու : Վ է 1542 թարիխինտէ՝ պու գարըն-
 տաշլար սօն տէֆա լուտերէ պաճը էլէիլէր տա-
 հա եօլլատըլար , քի քէնտի ըուսուլմաթ ու թէր-
 պիլէլէրինի Վէմէսթանըն իսլահ օլմուշ քիլիսէ-
 լէրինէ սօգմաղա հիշ պիր ումուտ վաթ մը տէյիւ
 վուգուֆ օլտունլար : Պու էլէիլէր՝ Յովհաննէս Մու-
 կուսթա վէ Ղեորդ Խարայէլ վէ տահա պաշգա
 քիմսէլէր իտի : Օնլար լուտերտէն փէք չօգ իբ-
 րամ կէօրիւպ՝ օնա Պոհնմիանըն վէ Սօրափիանըն
 լուսիլէրի պէյնինտէ Վէմէսթանըն Խալահի
 Մեղհէպ թալիմաթընըն պէօյիւք իթիպարտէ օլ-
 տուղունու խապէր վէրտիլէր . լաքին պունու տա
 տէտիլէր քի՝ օլ թալիմաթտա քիլիսէ թէրպիլէ-
 սի խուսուլունտա պիր շէյ պուլունմատըղընտան՝
 քէնտի քիլիսէլէրինէ պիր կէվէքլէք վէրիպ՝ օ-
 նուն ազալարընտան պիր չօղու՝ թէրպիլէնին հասի-
 յէթի վէ Փայտալը պօյունտուղունտան քէնտի-
 լէրինի չէքիպ չըգարումգ իչին՝ քիլիսէլէրինտէն
 պըրլալըլար : Մնտէն օնա սիւալ էթտիլէր քի ,
 «Խնճիլին ազատըղընը պէօյլէ ֆէնա գուլլանըլմաղա
 ըուխսաթ վէրմէսի սանա էյի կէօրիւնիւրմիւ» :
 լուտեր ճէփապ վէրտի քի , էյէր հէփ պաթըլ
 զիւիւմէր վէ զամիր էսիրլիյի պաթմասայըտը ,
 Պափասիլիք տախի երգըլմաղտը . վէ լաքին
 շիմտի հէք քէսին օպիր ուճունա կէշտիյի եա-
 նի Խնայէթ (Շնորհք) թալիմաթընը ֆէնա
 վէ թէհլէքէլի պիր եօլ ըլա գուլլանտըղը էճիլ-
 տէն , պունա գարըն գօմագ իչին իգթիզա էտէյօր
 քի պիր քիլիսէ թէրպիլէսի թէրթիպ օլտուն , վէ
 վագթ ըուխսաթ վէրտիքտէ՝ անիտէ պու մատտէնին

իճրասը օլաճագ տըր : () նլարն օնտան այրըտը-
ղը վազթ'] ուտեր օնլար իլէ Վրիսթիան իլ-
հագըղընըն նիշանէսի օլան էլ թուլթուշմագ
րուսուսմունու իճրա էտիպ' օնլարա տէտի . " () իղ
Պոհնմիալըլարն ըհսուլարը օլուն , վէ պէնիմ
արգատաշլարըմ վէ պէն տախի' արղուլարըլ քի'
պիղիմ հէմէհրիլերիմիլին ըհսուլու օլալըմ :
[] ագըթ հէր նէ գատար սիլէ բուսսաթ վէ-
րիրսէ , սիլին մէմէքէթինիլտէ տայմա Վրիստո-
սուն փատիշահըղընըն իլերիլէմէսինէ չալըշըն , պիղ
տէ պիլիմ թարաֆըմըլտան () իսուս [] ֆէնտիմի-
ղին պիլէ վերտիյի գուվլէթէ կէօրէ չալըշըրըլ' :
[] է] ուտեր օնլար իչիւն շահատէթիլք տէ էթտի ,
քի' [] հսուլարըն վագթընտան պերու հիւ պիր
ճէմաւթ' [] հսուլարըն Վրիստէսինէ օնլար կիպի
պէնյէմէմիլ տիր . վէ տէր իտի քի , " [] էրչի օլգա-
րընտաշլար սալիհ թալիմաթ խուսուսունտա պիղ-
տէն իւսթ տէյիլ տիրէր . լաքին թէրպիյէ խու-
սուսունտա օնլար պիլտէն իւսթիւն տիրէր , վէ պու
սէպէպտէն էթթիւրիւ պիլտէն զիյատէ իշ կէօրիւ-
յօրլար . վէ պիղ [] լաշըն վէ կէրչէքիլին իլղէ-
թի իչիւն պունու իգրար էթմէլիյ'ղ : Պիղիմ [] էմ-
չէ ճէմաւթըմըլ' ֆայտալը թէրպիյէնին պօյուն-
տուրուղու ալթընա կ'ըմէք իսթէմէղ' :

Պին պէշ եիւզ գըրգ թարիխինտէ' Պոհնմիալը
գարընտաշլարա գարչընէնիտէնպիր գօվալայըլ չըր-
տը . զիրա իմիէրաթօր Սաքսոնիա [] չէքթօրունա
գարչը ճէնք էթ Ռէր իչիւն ասքէր գալտըրտըղը վէ-
ման , օնլար ասքէր եազըլմաղա իսթէմէտիլէր : ()
ղէման օնլարըն սայրըլըր ատէմլէրինի մահպուս էթ-
տիլէր , պիր գաչընը սօփայըլա տէյտիլէր , պիր
գաչընա ճէրիմէ վերտիրթտիլէր , վէ պիր գաչընը

տա սիրկիւն եախօտ գաթլ էթտիլէր . Օնլարըն փափաղլարընա փէք չօդ եղիյէթ վերտիլէր , շէյլէ քի՝ մաղարալարտա սաղլանմաղամէճպուր օլտուլար . վէ տիւշմանլարընըն էլինտէն տայմա դաշամատըլար : Չօղլարը տա աճայըպ կօլլարլլա գուրթուլտուլար : Փաւլօ Պօսանկ իսմինտէ սարկաւազըն պիրինի թութուպ հապս էթտիլէր : Պու սարկաւազ հապստա եիրէքտէն Ղլահա տոււմ էթտի , քի քէնտինի օրատան խէլաս էթսին . կէճէ տիւշիւնտէ պիրաղպէթլի իսթիյար կէօրիւնիւպ՝ օնա զընտանըն տուվարընըն իւղէրինէ մըլպը պիր էնքսէր կէօսթէրտի : Օ՝ ցանտըղը զէման՝ սահիհէն օ էնքսէրի պուլտու , վէ օնուն ըլա փէնճէրէյի օգատար աշտը վէ պէյիւթտիւ , շէյլէ քի քէնտի վիճուտի օնտան կէչէպիլտի : Ս վազըթ եօրուլմուշ օլտուղունտան , թէքրար եաթտը ուլտուտու . վէ թէքրար օլ իսթիյար տիւշտէ կէօրիւնիւպ՝ օնա տէտի քի , էյէր տիւշմանլարընտան գուրթուլմապ իսթէրսէն , մութլազա շիւտի պունտան գաշմալըսին : Իմտի քէնտինի եօգարտան չուգուրուն իչինէ աթըպ՝ տիւշիւնտէ ալըղը խապէր կիպի գալէ պաղչէսինին գափուլարը աջըգ պուլտու վէ գաշուպ չարսուտա պիր պօշ տիւքքեան իչինտէ սաղլանտը : Ա է օրատա թէքրար եաթտը ուլտուտու . վէ թէքրար օլ իսթիյար օնու ցանտըլպ՝ տէտի . “Կիչիւն սէն պունտա էյլէնիյօրսուն . պիլմէ զմիսին քի սէնի տահա գօվալպօլլար” : Իմտի օ՝ աճէլէ իլէ օ մէմլէքէթտէն չըգըպ՝ Բրուսիայա գաշտը , վէ օրատա 1551 թարիխինտէ էօլտիւ : Ա է պալատէ Վէրը էթտիյիմիզ Վէորդ Խարայէլ իսմինտէ Ինճիլ խատէմէսինին հազգընտա հիւքմ էթտիլէր քի՝ պին ֆիսիին ճէրիմէ վերսին :

() Ենուն ճէմնաթը վէ ախէր տօսթլարը պու ագէէյի
 օնուն եէրինէ քէնտիլէրի էտա էթմէյէ հազըրլան-
 տըլար, վէ լաքին օ գապուէթմէյի պ' տէտի . «Պանա
 եէթիշիր քի' պիր տէֆա պէնիմ Պուրթարըճըմըն
 գանըյըլա սաթըն ալընաըմ . թէքրարէն սաթըն ա-
 լընմաղա իհթիաճըմ եօգ : () Լապճէնիղի սազլայըն .
 նէֆի օյուրսանըղ պիղէ լազըմ օյուր » : Պու ճիւմէ
 իլէ Լլահ օնուղայէթ հիքմէթլի պիր եօյուլա գուր-
 թարտը : Կիւնտիւղէյին պէքճիլէրին հուզուրուն-
 տա օ' եազըճը գըյաֆէթի իլէ գուլաղընտա գա-
 լէմ' վէ էլինտէ հօգգա վէ քեաղտ օլարագ հա-
 պըստան չըգտը : Ս է ճէմի' էնկէլէրէ գարշօ գօ-
 յուպ' Ս էհէ կիթտի : () Ովհաննէս Լ'էկուստա'
 քիլիսէնին իսթիյարլարընըն պիրի' Պ'էորգ Խս-
 րայէլ իլէ պերապէր մահպուս օլմուշ ուտու : ()
 Ենուն ճէլատլարը իւշ քէրրէ օնու իսքէնճէյէ գօ-
 տուլար , վէ չօգ քէրրէ օնու գամջըյըլա թէփէլէ-
 տիլէր . վէ օնա սալթ ազաճըգ էքմէք վէ սու վէրրի-
 լէր իտի , վէ ումարլարտը քի օնուն իւսթիւնէ աթ-
 տըզլարը իթթիրայը վէ եալան գապահաթը օնա
 իգրար էթտիրսինէր : Ս է օնա իգրար էթտիրէ-
 մէաիքլէրի իշիւն' օնալթը սէնէ օնու մահպուս
 գութտուլար : Ս է լաքին օ քէնտի սապըրյըլա ,
 վէ Լլահա պիր տիւղիյէ էթտիյի իսիւլիւսի փաք
 տուալար ըլա' քէնտի գօվալայըճըրլարը վէ տիւշ-
 մէնլէրինի իմանա կէթիրտի :

Պալտը քի' Ս էհիսթանըն շէհրի Բօսէնտէ պիր
 քիլիսէ գուրուլմուշ ուտու , վէ 1551 թարիխինտէ'
 Պ'էորգ Խարայէլ' վա'իզ փայէսի իլէ օրայա եօլա-
 նըլմըշտը : Ս է լաքին օնուն տիւշմէնլէրինին ա-
 տավէթի օգատար արթտը քի . 1553 թարիխինտէ
 սալթ կիլի ճէմիյէթլէրտէ վազ վէրէպիլիր իտի :

Գարընտաշար ճեմ՝ օլտուգլարը էվին էօնիւնտէ էմին վէ սատըգ ատէմլէր տուրտուրուլարըտը], քի եապանճը վէ շիւպհէլի ատէմլէրի իշէրի ալմա-սընլար : Սէ վա'իզին սէսի հէմճէմիյէթին մա-գամլըտուանը՝ սօգագտան իշիտիլմէսին տէյու փէն-ճէրէլէրի տէօշէք եաստըգլարըյըլա էօրթէրլէր ի-տի : Պու ճիւմլէ իլէ Իօսէնին ե պիսկոպոսու Իս-պինսքի՝ պու ճէմիյէթլէր հագգընտա խապէր ա-լըպ, գըրգ հօվարտա ատէմլէր պաղա գալ-տըրտը . վէ օնլարա էմր էթտի քի, Գէորգ Իս-րայէլ վա'իզի թուլուպ՝ քէնտի էլինէ թէսլիմ էթսինլէր : Պու Գէորգ Խարայէլ նէ՝ գաշտը վէ նէ տէ սագլանտը . իլա քէնտիսինի Լըւհըն հի-մայէթինէ թէսլիմ էտիպ, մէմլէքէթին իջնտէ կէզէրիտի, վէ քէնտի իշինէ մէշըուլ օլուրուտուլ Պու ճիւմլէ իլէ՝ զիյատէսինճէ ագըլը վէ ու-յանըգ տուրարագ տալըանըրտը : Սէսէլա՝ սըգ սըգ քէնտի գըյաֆէթինի տէյիշտիրիպ՝ կեահ Ռի-ճալ գըյաֆէթինէ վէ կեահ արապաճը գըյա-ֆէթինէ կիրէրիտի : Վէնտի գարընտաշարընը զիյարէթ էթտիյի վագըթ՝ չօգ տէֆա քէնտի-սինի թուլմաղա թային օլան ատէմլէրէ րասթ կէ-լիրիտի . վէ լաքին օնլարըն կէօզի շէօյլէ պիր պաղ-լանըրտը քի . քէնտիսինի ասլա թանըյամաղար ըտը : Սէ գարընտաշարա գարլը օլ տէրէճէ իւ-մուսի վէ պէօյիւք պիր ատափէթ վարտը, քի օն-լարըն էօրիսիւնիւ պիլէ կէօմմէյէ իզն էօղ ու-տու . պու սէպէպտէն էօթիւրիւ քէնտիլէրինտէն պիրի էօրտիյիւնտէ՝ վասիյէթ էթտի քի քէն-տի ճէնաղէսինի կէօլէ աթսընլար :

1565 թարիխինտէ՝ Նէվհաւը Յովակիմ՝ Պու հեմիա Վանէլիէրի՝ Սէ իհննայա կիթտի, քի գա-

ընտաշարն քիլիսէսինի պիւթիւն պիւթիւնէ
խարապ վէ եօղ էթմէք իջին՝ Իքինճի Սաքսիմի-
լիանոս Լամիերաթօրտան պիր ֆերման չըգարթ-
սըն . վէ լաքին եազը լմը տըր քի՝ «Միւշավէրէ
էտին , լաքին պօշ օլուր . սէօղ սէջլէյին , լաքին
սապիթ օլմազ . զերա Մլաճ պիզիմ իլէ տիր» * ,
Պէջլէճէ Վանչէլիէր՝ Լամիերաթօրտան ֆեր-
մանը ալըպ՝ եօլա չըգտը , քի Պոհեմիայա տէօն-
սիւն . վէ Սիեննայա եագըն՝ պիր ահապ քէօփրիւ
իւսթիւնտէն թոււնայը կէչերիքէն՝ քէօփրիւնիւն
պիր քէմէրի գըրըտը , վէ Վանչէլիէր պիւթիւն
էթպա՝սըյըլա պերապէր սույա տէօրիւտիւէր :
(Նշարտան եալընըլ ալթը աթըլը եիւզէրէք գուր-
թուլտուլար : Իչէրինտէն քիշիզատէ կէնճին պիւ-
րի՝ պու զուհուրաթտա Մլաճըն գարընտաշարա
էթտիյի սահապէթլիյի կէօրիւպ՝ թէաճճիւպ էյ-
լէտի . վէ պիր ազ վագըթտան սօնկրա օնլարըն
քիլիսէսինէ գաթըտը : Սէ փիր իթիյար օլուպ՝
եէնի տօղուշ սիլիլէյէ Մլաճըն պու գազապը-
նըն ճիքեայէթինի նազլ էտէրիտի , վէ տէրիտի
քի քէնաիսի սուտա եիւզէրիքէն , կէօրմիւշ քի
ագընթը Վանչէլիէրի գափմըլ կէօթիւրիւյօր . իմ
տի մումաիյլէյճին իմտատընա պիր գայըգ եէթի-
չինճէյէտէր՝ պօյնունտաքի ալթըն վինճիրինտէն
թուլթմուշ տուրմուշ : Եթիշիպ սուտան չըգար-
մըշար . լաքին չի՝ ֆաիտէ օ վագըթտա գատար թու-
հունու թէսլիմ էթմիշ իմիշ . ֆերմանըն սանտըզը
իսէ պիւսպիւթիւն նապէտիտ օլմուշ :

ՖԱՍԼԻՆ

ԵՐԷ ՊԻՆԴԻՆԵ ԿԱՐԵՆԴԱՆԵ ԿԱՐԵՆԴԱՆԵ՝ ԴԵ ԿԵՐ
ՇԵՐԿԱՆԵՐԸ :

(1732—1733)

Թեւեթարիս՝ պու տեվիրտեքի գարընտաշարըն
քիլիսեօնին տերունի հալիսին իւզէքինէ փէք
չօգ հիստէ ալընաճադ շէյլեր նագլ էտեր : Պիր
Բարթեղմանդ քիլիսէ խատէմէսի՝ 1732 թարի-
խինտէ օնլարըն հագգընտա պեօյլէ եաղար : «Պու-
հեմիտա գարընտաշար՝ Բիգարտլար եա-
խօտ Ա՛օտուալար խմի իլէ պիր թագըմ ա-
տէմէր վար , քի չօգ թիւրիւ թա՛ամ էթմէյի՝
լաքս էթմէյի՝ ցուն քեաղըտը վէ թափու ցնա-
մայը քենտիլէրինէ եասագ էթմիշէր տիր : Ա՛ է
օնլարտան պու միսիլի գանունլարընա միւթիւ
օլմայանլար՝ իքի իւչ քէրրէ նասիհաթ ալտըգտան
սօնկրա՝ ճէմա՛աթլարընտան թարտ օլունուրլար :
վէ աշիքեար թեվպէ նիշանլարը զահիրէն կէօս-
թէրմէղէր իսէ , թէքրար օլ ճէմա՛աթա կիրէ-
մէղէր : Իշ կիւնլէրի օնլարըն իչինտէ ալա պիր
պօշ վէ իչսիղ ատէմ կէօրիւնմէղ . Պաղար կիւն-
էրի Ալլահըն՝ Բէլամընը տիյնէմէք վէ պիրպիր-
լէրինի ա՛ղեղ տինտէ մամուր էթմէք իչիւն պիր
եէրէ ճէմ՝ օլուրլար : Օնլարըն չօղու փափազ-
լարտան Պղեյատէ՝ Բիթպիա Շէրիֆէ վու-
գուֆ տուրլար : Խասթալարը պագմագ վէ թե-
սէլի էթմէք իչիւն մախսուս ատէմէր թային էթ-

միշտ տիրէր : Պիղիմ իշխմիցս պէջլէ շէյխէր վաճառ մը :

Իշխէ պաշտապիր տինտար միւլէրրիս պէջլէ տէր . « Պին պէշ եիւզ սէքսէն պիր թարիխինտէ՝ Սթրասպուրկտան Լէհիսթանա տէօնտիլմոնէ՝ եօլումուն պիր աղ սափըթտրմ , վէ Պոհնմիատան կէշտիմ քի Պրէսլավլը վէ Բրակալը գարլնտաշարըւա կէօրիւշէյիմ : () Նշարլն իսթիյարլնլն իսմի՝ Յովհաննէս Վալէփ իտի , մէրգում ալըր մէշրէյլլ պիր ատէմ իտի . վէ Ճէմի՝ գարլնտաշարտա օնա պէնզէրլէր իտի : Հէր շէյիտիգգաթ իլէ թէճէսսիւս էթտիմ , վէ օնշարլն հէր պիր եօլունա վուգուֆ օլտում . վէ զանն էտէրիտիմ քի քէնտիմի Լիփսոսուն եախօտ թիսսազոնիկէնին Վիլիսէսինտէ՝ եախօտ Բէսուլարլն վագթընտա օլան Վիլիսէլէրին պիրինտէ պուլույօրում : Վէ Բէսուլարլն մէթուպլարլնտա վէ Վիլիսէ միւտէրրիսլէրինին քիթապլարլնտա էվվէլլ զէման Քըրիսթիանլարլնլն իւզէրինէ օգուտուղումուղ շէյլէրին հէփսինի՝ օրատա գուլագլարմ ըւա իշիթտիմ վէ կէօզլէրիմ իլէ կէօրտիմ » :

Իսլահի Մէզհէպէ թա՛պի օլան Լշէթթօր փալագին Պրեստերիկոսուն 1618 թարիխինտէ՝ Պոհնմիա թախթընա օթուրմասը՝ օթուղ երըըգ սէֆէրէ պաշանկըճ օլտու : Պու փրէնսին Լքինճի Պէրտինանտոս Խմիէրաթօրա գարշը գօյաճագ գատար գուվվէթի օլմատըղընտան՝ Պոհնմիա Բըրօթէսդանղլարը Խմիէրաթօրուն իըշմընա օղտալար . չիւնքի օնուն էմրինէ գարշը տուրուպ՝ մէրամընը իճրա էթմէտիլէր : Շէմի՝ Լնճիլի Վիլիսէ խատէմէլէրի վէ խօճալարը իպթիտա Բրակատան՝ վէ պատէհու պիւթիւն Պոհնմիատան

վէ ՍօրաՎիատան սիւրկիւն օլտուլար : Օնլարըն իպատէթխանէլէրինի "ա՛ղիզ սոյցուլա" թէմիղլէտիլէր . վա՛ղ մէնպէրլէրինի վէ Աշայը Բապգանի սօֆրալարընը տէյէնէքլէր իլէ տէջտիւլէր , վէ գատէ՛՛՛լէրինի քիրլէթտիլէր : Պինլէրճէ Վիթապի Շէրիֆլէր պաշպա բուհանի քիթապլարըն պերապէր եագտըլար . Բօթէսդանդլարըն լէշէրինի քէնտի մէզարլարընտան չըգարըպ կէրիդլէրէ աթտըլար : Պիր չօգ ատէմլէր՝ էվվէլքի Վըրիսթիանլարըն տինի վէ ճէսարէթի իլէ էօլիւմէ թէհհամիւլ էթտիլէր . վէ պիր թագըմը տա սէվինճիլէ լընտանլարա՝ էզիյէթլէրէ՝ վէ մալ զարարլարընա սապըր էթտիլէր , վէ կէօնիւլ խօշնութլուզու իլէ եապանի մէմլէքէթլէրէ սիւրկիւն օլտուլար : Բիպարլարըն չօղու Պոհնմիայը թէրքէյլէտիլէր . վէ օթուզ պին Փամիլեա գատար Լուսահէյէ՝ Սաքսօնիայա՝ Պրանտէպուրկա՝ Բըրուսիայա՝ Լէհէ՝ Սաճարիսթանա վէ թարանսիլվանիայա տաղըլտըլար , վէ օրատա փէք չօգ պէլալարա օլըյըպ՝ ազալտըլար : Պոհնմիալը Խպիսկոպոս Լմովն Գոմէնիոս՝ պու զուհուրամըն հագգլնա պէջյէ եազար . "Ալլահ թա՛ալա օնլարը պիր գասըրդա իլէ կիպի զիյարէթ էթտի , վէ կէճէլէյին սուլարըն ճօշմասըր կիպի՝ օնլարըն էսքի մահսուլտար վէ ճիէքլէնմիշ պաղէսինի պաշէպ սիւրտիւ կէսթիւրտիւ : Ալէ բուխսաթ վէրտի քի օնլարըն պէջիւքլէրի էսիրլիյէ սիւրիւլէսիւն , վէ օնլարըն գանը սու կիպի տէօքիւլիւն : Օնլարըն սէվինճի վէ իֆթիսարը օլան եիւզլէրճէ քիլիսէլէրտէն՝ քէնտիլէրինէ պիր տանէ պիլէ գալմատը : Զօպանլար տաղըլտըլար , վէ սիւրիւլէր էսիր օլտուլար : Գօվալայը շտան սաղ գալանլար՝

սիրկիւնտէ թէլէֆ օլտուլար: Զէմէն ճէմի՝ խօ-
ճալար՝ ինթիյարլար՝ Եպիսկոպոսլար՝ սարկաւագ-
լար վէ կիսասարկաւագլար նապէտիտ օլտուլար,
վէ եալընըզ պէն վէ պէնիմ Լէհտէքի արգատա-
շըմ՝ սաղ գալորդ՝: Պէջլէճէ սէֆիլ Պոհէմիա-
տա պու քիլիսէտէն եալընըզ պիր գաչ թա-
նըլմամըլ քիմսէլէր գալոր, եալընըզ կէճէլէյին
մաղարալարտա ճէմ՝ օլուրլարըտը, վէ պիր տիւ-
զիյէ մէշագգաթ վէ սըզընթը չէքէրլէր իտի:
Սօլտավեալը Տիւրկէր Քրիսթիանոս Ղաւիթ խ-
մինտէ պու գարընտաշարըն պիրի՝ Լուսակէտէ
Օլնդէնտօրֆու Ղօնթէսի իլէ իւնսիյէթ փեյ-
տա էտիպ՝ օնտան իզն ալտը, քի պիր գաչ պաշ-
գա գարընտաշարըն պէրապէր օնու Պէրթէլ-
տօրֆուէնիլէն թօփրաղընտա միւթէմէք. քին օլտու:
Ղաւիթ 1722 թարիխինտէ պիր գաչ գարըն-
տաշար իլէ օրայա կէօչ էթտի. վէ օ գարըն-
տաշար քէնտի գարըլարընը վէ էվլատլարընը պէ-
րապէր կէօթիւրտիլէր: Պունլար տօլաշըզ Խօլլար-
տան կիտիպ՝ Ղօնթէսին թօփրաղընա եէթիշտիլէր,
վէ Զութպէրկ տէնիլէն պայըըն իւզէրինտէ օնլա-
րա օթուրաճագ միւնասիպ պիր եէր կէօսթէրիլտի:
Ղաւիթ քէնտի պալթաքընը աղաճլարըն պիրինէ
սափլայըպ նիտա էյլէտի. «Վերչէ տախի էվ՝ վէ
գըրլանկըճ քէնտի եալընլարընը գօյաճագ եուվա
պուլտու՝ սէնին մէզպաշլարընըն եանընտա՝ եա՝ ա՝ս-
քէրլէրին Բապպը՝* : Վէ 1722 Յունիսին
17 սինտէ՝ իլք աղաճը քէնտիլէր, քի սաքին օլ-
տուգլարը մահալին իլք էվինի եափսընլար. վէ

օնուն ատրնա Հէրնհու[թ]՝ գօտուլար . վէ պունուն
իլէ պէյան է[թ]տիլէր քի Ալլահըն հիմայէ[թ]ի-
նին ալ[թ]ընտա հաշամաղա արզու էտէրլէր : Օ-
րայա Մօրափետան պաշգալարը տա կէլիպ՝ պուն-
լարա գաթըլըլար, վէ Հէրնհու[թ] օ գատար պէօ-
յիւտիւ քի 1724 թարիխինտէ՝ Մայիսին 12 սին-
տէ , տուա՝ իչին թային օլունան իւք էփին թէմէլ-
լէրինի պրագապիլտիլէր : Սէ պու՝ Աւզպուրկուն
Խգրարը տինիյէսինի գապուլ էտէն գարընտաշ-
լարըն եէնի պիլըլիյինին պիր զայիֆ թօխումու
իտի : ()նլարըն շուրու[թ]ու վէ գանունու՝ գա-
րընտաշլարըն էսքի թէրպիյէսի միւճիպինճէ
գուրուլտու : Սէ 1727 թարիխինտէ՝ ()գոստու-
սուն 13իւնտէ իւք տէֆա Աշայը Բապպանինին
բուսումունու իճրա է[թ]մէքտէ՝ Ալլահ Ռուհունու
էօյլէ պիր աշիքեար վէ թէէսիրլի թարզալա օն-
լարա կէօնտէրտի , քի հէր երլ օ կիւնտէ քէնտի
հիքեայէ[թ]լէրինին պիր մէշուր թարիխի կիպի
պէյիւք գիյնէ[թ] էտէրլէր իտի :

1732 թարիխինտէ Օլինդէնտօրֆուն Գօն[թ]է-
սի ի Հէրնհու[թ]ու զիյարէ[թ] է[թ]տի . վէ օ վազը[թ]-
տան՝ քէնտին , ա՛ղիզ խըզմէ[թ]է թագտիս է[թ]մէ-
յէ եիւրէյինտէ սրզու տուլտու . վէ Պէրլինտէ
Եապլօնսքի Եպրսկոպոսուն էլի իլէ գարընտաշ-
լարըն քիլիսէսինէ Եպիսկոպոս նասպ օլտու :
Օլ թարիխտէ 1760 սէնէսինտէ վուգու պու-
լան քէնտի էօլիւմիւնէտէք՝ քէնտի քիլիսէսի-
նին խըզմէ[թ]ինտէ ճանը կէօնիւլտէն չալըշտը . վէ
օլ քէլիսէ՝ Նէմէս[թ]անտա վէ պաշգա սէվ[թ]-
լէրտէ զիյատէսինճէ Եայըլտը : Հէրնհու[թ] քիլի-

* Ալլահըն հիմայէ[թ]ի եախօտ նազարէ[թ]ի :

սէսի կիպի քիլիսէլէր՝ ‘Նէմէսթանտա’ օլանտա տա՝ Տանիմարգատա՝ Ինկիլթէրատա՝ Բուսիատա վէ Լմերիգատա տախի գուրուլտու . վէ հէփի տէ իւմումիվէ ալէսսէվիյէ պիր շուրութ իլէ պիրի պիրլէրի իլէ պիրլէշմիշ տիրլէր . վէ ըիյազաթ ու թէհտիպաթ խուսուսլարը՝ խոճալարտան իպարէթ պիր մէճլիս իլէ ըոյլէթ օլունուրլար : Այլ պիրլէրճէ Քրիսթիանլար տա կերչի պու Քիլիսէլէրատէն ուզադ մահալլէրտէ տիրլէր , Փագաթ Փիքիր իլէ վէ մուհապպէթ իլէ օնլար ըլա պիրլէշմիշ տիրլէր :

Փ Ա Ս Լ Ի Յ

Պառտիկերի Երօթեպարտան ժողովրդի
Ինճիլէ վաղ եթեք խոստանալա օլան ճէհրլէր :

(Սէնէ 1517 — 1736)

Պիր պէօյիւք պաղէ սահիպի փէք չօգ երլարտան սօնկրա թէքրար պաղէյէ կիրիպ՝ օնու պօղուլմուշ վէ տիքէնլէր իլէ տօլմուշ պուլտուղու ղէման , հասէպ իւլ իգթիզա՝ իպթիտա օնու թէմիլլէմէյէ չալըշըր , վէ սօնկրա օնու պէօյիւթմէնին եօլունու տիւշիւնիւր : Օնալթընճը աէհրտէ Իպլահի Սէզհէպէ եէլթէնէնլէրին թուլթտուղու եօլտախի հէմէն պէօյլէ օլտու : Օ գատար տէհրլէրտէն պէրի Քիլիսէնին իչինտէ թէրաքիւմ էթմիշ խարապիյէթի գալտըրմադա խայլը զահէթ չէքտիքլէրինտէն էօթիւ-

րիւ, Յիսուս Քրիստոսու Տիեզ թանձրմայան միլի-
օնլարձա փութիւնէսթլէրի տինէ կէթիրմէյէ չա-
լըշմագ իչին վագըթ գալմատը: Կէրչի Լուտեր
պու մատտէնին հագգընտա տէրէճէսիզ պիր զայ-
րէթ կէօսթէրտի, վէ լաքին իճրա օլաճագ Տիե-
պիր զէմին գուրամատը: Տինտար մախլէզ իլէ զի-
քըր օլունան Սաքսոնիա Կօթանըն Տուգասը Լյու-
նէսթ՝ Լուտերին թա՛ լիմաթլարընը պաշգա սէլմթ-
լէրէ կայմաղա միւրատ էթտի: Բուսիատա Լու-
տերական մէզհէպի իւզըն սէրպէսթ ի՛ պատէթ օ-
լունմասը իչին ըուխսաթ ալտը, վէ Լնթաքիա
Փաթրիքի իլէ մէքթուպլաշմաղա պաշլատը վէ
1663 թարիխինտէ Մըսըրա պիր վա՛իզ Եօլլատը,
քի օնտան Հապէշէ կէչսին: Ա՛ է, Էվլինտէ խայ-
լը վագըթ Պրիգոր իսմինտէ Հապէշի պիր փա-
փազ սագլատը, քի Հապէշ՝ Իմիէրաթօրույու-
լա պիր միւնասիպէթ փէյտա էթսին: Պու ճիւմէ
իլէ իսթէտիյի շէյլէրի Եափամայըպ՝ չօգ իլ կէօ-
րէմէտի:

Պարոն Յուստինիանոս Տէվէլլ՝ Կէմէլէրին
փութիւնէսթլէրէ Ինճիլի կայմագ իչին իլք
շիրքէթինի գուրտու: Ա՛ է 1664 թարիխինտէ Բա-
թիզպոնուն Բրօթէսդանգ այալէթլէրինէ պիր ար-
զուհալ թագաթիմ էտիպ՝ օնլարտան մաթլուպ էյ-
լէտի քի փութիւնէսթլէրի տէօնտիւրմէյէ վա՛իզ-
լար Եօլլասընլար: Պու արզուհալ իլէ քէնտի
մէրամընը իճրա էտէմէտիյինտէ, քէնտիսի փութ-
իւնէսթլէրէ Ինճիլ վա՛իզլէր կէօնտէրմէք իչին
պիր շիրքէթ գուրուպ՝ օնա 28,800 Քիօրին վագՔ
էյլէտի, վէ փութիւնէսթլէրէ վա՛իզլէր հագըր-
լամագ իչին մէքթէպլէր Եափտըրը: Ինճամը
քէնտի տէ Ինճիլ խատէմէսի օլուպ՝ ախէր վա՛իզ-

էր իլէ պէրապէր Հինտիսթանըն զարպ թարա-
 ֆընա կիթտի . վէ գալան էսմիլանիւ փութփէ-
 րէսթէրին իչինտէ կէշիրտի : Պունտան պիր գաշ
 ելլ էվէլէճէ՝ Գրանսանըն Բոթէսդանդլարը տա
 պու միսիլի դայրէթ իլէ՝ Պրազիլտէ պիր էվ է-
 տինմէ, յէ միւրատ էթտիլէր, վէ լաքին իճրասընը
 էտէմէտիլէր : 1691 թարիխինտէ Խնկիլթերատա՝
 Վրիսթիանլըղը եապանի մէմէքէթէրէ եայմագ
 իչինն "Շիրքէթի 'Լէշը էլ Խնճիլ" նամընտա
 պիր շիրքէթ փէյտա օլտու . վէ 1700 սէնէսինտէ՝
 Վրիսթիանա միւթէալիգ մալիւմաթլարըն իլէր-
 լէմէսի իչինն՝ եինէ օրատա "Շիրքէթի թերվիճ
 իւլ Եթարիֆի Խսէվիյէ" նամընտա տիկէր պիր
 շիրքէթ տահա թէշքիլ օլտու . ()ննէտինճիտէհ-
 րին սօնունտա՝ "Տանիմարգա Միսիօնէր շիրքէ-
 թի" գուրուլուպ՝ Թըանքէպարա վէ Հինտիսթա-
 նըն կիւն տօղուսունա վա՛իլլար եօլլատըրար : Պու
 շիրքէթին խըզմէթինտէ պուլունան Օխյէճէն-
 պալի վէ Շ վարզ նամ վա՛իլլէրին իսիմլէրի Վը-
 րիսթիանլարըն ինտինտէ տաիմա գըյմէթլի վէ
 միւթէպէր թութուլաճագ տըր : 1721 սէնէսին-
 տէ՝ Տանիմարգալը Խնճիլ խատէմէսի Յովհան-
 նէս Լճէտ՝ Վրիստոսուն մուհապպէթի իչլն վէ
 Յիսուս Լճէտտիսիլին խայլը տէհըլէրտէն պէրի
 եըղըլիլլ վէ վերան գալմիլ Վիլիստէսինի թէք-
 րար շէնլէթմէք իչինն՝ Լլրսէնլանտըն տօնուլ գը-
 յըլարընը զիյարէթ էթտի : Յովհաննէս Լճի-
 օթ վէ Գաւիթ Պրայինէրտ կէրչէքտէն Բէսուլ-
 լարա մախսուս պիր զայրէթ իլէ շիմալի Լմե-
 րիգանըն եապանի ատէմլէրինին իչինտէ չալըշ-
 տըլար :

• Էրնհուլթ գարընտաշարընըն եէնի քիլիսէ-

սինտէ՝ փութփէրէսթէրէ Խնճիլի վա՛ղ էթմէք ըու-
հու տէրէճէսիզ պիր գուվվէթ իլէ թէքրար օ-
յանտը : Օխնդէնտօրֆուն Վօնթէսի՝ Վօքէն-
հայկ շէհրինտէ Լիզիզ Թուվմաս տէնիլէն մէշքդի
Հինտիսթան առասընտան օլան պիր սիյահ ա-
րապ իլէ կէօրիւշտիլիւնտէ, օլ արապ օնա տէմիշ
իտի քի քէնտի գըզգարընտաշընը Սուրբ Թուվ-
մաս առասընտա պրագմըշ տըր, վէ էկէր միւմ

քին օլուպ տա սէլամէթ միւթտէսինի իշլտէճէք օլ
սա, նէ՛գատար չօգ սէվնէճէք տիր : Պու զու-
հուրաթ սէպէպ օլտու քի Վօնթէ՝ Հէրնհուլմա
տէօնտիլիւ վագըթ՝ պիր նիյաղնամէ իլէ սէֆիլ
փութփէրէսթէրի քէնտի գարընտաշարընա սը-
փարըշ էյլէսին : Խմտի քէնտիլէրինի՝ զուլումտան
գուրթար տըղը իջինն՝ տախմա քէնտի՝ Վուլթարը-
ճըլարընա, շիւքիւր վէրէն օլ Լիւմէսթան Վրիս-
թիանլարը՝ փութփէրէսթէրի հագգ տինէ կէթիր-
մէյիլէ՝ Լլւահա մագպուլ՝ գիր խըզմէթ էթմէյէ

Հօգտան պէտրի պիր ֆուրսաթ արամագտա օլտուգ-
լարընտան՝ Գօնթէնին թէքլիֆինի վէ նիյազընը
սէվինճ իլէ գապուլ էթտիլէր : Սէ 1732 սէնէ-
սինտէ Օգոստոսուն 21ինտէ՝ 1էօնարտ Տօպէր
վէ Դաւիթ Կիշման , իբիսի տէ Սօրափալը օ-
լարագ՝ վա՛իզ փայէսի իլէ Լ՛զիզ լիովմաս ա-
տասընըն սիյաճ արապլարընա կիթտիլէր : Սէ
էրթէսի երլ Ռոնփարըն 19ունտա՝ Վրիսթիա-
նոս Դաւիթ վէ Սատթէոս վէ Վրիսթիանոս
Սթագ կէսիյէ պինիպ՝ Լրօէնլանտա կիթտիլէր :
1734 սէնէսինտէ գարընտաշար՝ շիմալի Լ՛մէրի-
գանըն եապանիլէրինէ՝ վէ 1735 տէ՝ Լ՛մէրիգա-
նըն ճէնուպ թարաֆընա՝ Սուրինամա վէ Պէրպի-
էյէ՝ վէ 1736 թարիսինտէ՝ Լ՛ֆրիգանըն ճէ-
նուպ թարաֆընտա սաքին օլան Սօմէնթօթ-
լարա վա՛իզէր եօլատըլար :

§ 601.10

[illegible]

(U⁴ 1736 — 1839)

Պու վա'րկլէր սատետիլ վէ ալչաֆ կէօնիւլ-
լիւ պայաղը սանա'թքեարլար ետիօտ չիֆթի-
էր իտի . ջօֆ շէյէ միւհթաճ տէյիլ իտիլէր , վէ

պիր չալըջգան վէ զահմեթլի էօմիւրէ ալըշմըշտըլար : Ա՛յ է՝ աճապա կիտէճէքլէրի եօլ ուզո՛ւն մուտուր, գարատա՛ն մը եօգսա տէնիզտէն մի կիթ-սինլէր, կիտէճէքլէրի մէմլէքէթ սըճա՛գ մը՝ տըր եօգսա սօո՛ւգ մուտուր՝ ասլա տիւշիւնմէվլէրիտի : Օնլարըն մերամը եալընըզ ճանլարը Վրիստոսա չէվիրմէք իտի . վէ պիր ճան գազանմագ իշիւն՝ հիւսնիւ ըիզալէրի իլէ քէնտի էօմիւրլէրինի ֆէտա էտէրլէր իտի :

Պու վա՛րդլիգ հավէսի վէ զայրէթի՝ պիր տա-գիգա սիւրէն սաման աթէշինէ պէնկզէմէզ իտի : Այերշի Հինտիսթանըն զարպ թարաֆընըն էօտիւ-րիւճիւ իգլիմի՝ ազ սէնէնին մապէյնինտէ օնլա-րըն եիրմի վա՛րդլէրինի թէլէֆ էթտի, Փապաթ պու ճիւմլէ իլէ՝ օնլար տաիմա քէնտի գայրպլա-րընը սօլտուրմազա չալըշտըլար, վէ տաիմա եէ-նի արթիյէ իշճիլէր թէտարիգ էթտիլէր : Պու թարիխէտէք պու քիլիսէնին իշինտէ՝ երբէք վէ գարը վա՛ղճլէր վէ միւժտէճիլէր ասլա էքսիք օլմամիշ տըր . վէ 1732 սէնէսինտէն 1832 սէ-նէսինէտէք՝ Հինտիսթանըն զարպ թարաֆլարըն-տա, Տանիմարգալըլարըն ատալարընտա էրբէք վէ գարը օլարադ 190 վա՛րդ թէլէֆ օլմուշ իքէն՝ տաիմա պարըլ էլէիլէրի կիպի եօլա չըգ-մազա հազըր տըրլար : 1754 թարիխինտէ գա-րընտալար Ղամայիգայա վէ 1756 տա լնթի-կօյա վա՛րդլէր կէօնտէրտիլէր : 1770 թարիխին-տէ՝ I ապրատօր գըյըսընտաքի իլք մէքեանլա-րընը փէյտա էթտիլէր . վէ օլ վադըթլարտա՝ Ինկ՛լթէրանըն մաղըրպի ատալարընտա տահա պաշգա վա՛րդկեա հլէր փէյտա օլտու : Ա՛յ է լաքին գարընտալարըն վա՛րդլէր հէմէն պու գատարի

իլէ թէքմիլ օլմաղ . զիրա տիւնեանն հէր թարա-
 ֆընտա օնլարըն վա'իզէրի վարըտը . վէ հէր եեր-
 տէն Յիսուսուն մուհապպ' թինին ա'զիղ աթէշինի
 եագմաղա չալըջըրլարըտը . վէ հիջ պիր իղվա եա-
 խօտ ուգուպէթ օնլարըն իշինէ էնկէլ օլմաղըտը :
 Հէրնհուժտա թէմէքքիւն էթմէյէ պաշլատըգլա-
 լարը զէման' Շ վէտին Վափօնլարընա , կինէա-
 նըն վէ Վարօլիանըն սիյաճ արապլարընա , Շ'է-
 զայիրին էսիր Վրիսթիանլարընա , վէ Մմդէր-
 տամըն Նէհուտիլէրինէ վա'իզէր եօլատըլար :
 Աէ Սէյլան ատասընա' թարանգէպարա' Վիգօ-
 պար ատալարընա' Մճէմիսթանըն կէպրլէրինէ'
 Սըսըրըն Վըպթիլէրինէ տէ պաշգա վա'իզէր
 եօլատըլար , վէ պիզէ Հապէշին գափուլարընը
 տախի աշտըլար : Աէ լաքին Ննծիլի վա'ղ էթմէք
 պապընտա պու վէ պունուն կիպի վաֆիր ախէր
 ճէհալէրի պիր սապիթ մէյվէ կէօսթէրմէտէքլէ-
 րինտէն , պիլ իգթիզա թէրք օլունտուլար . ամմա
 պու ճիւմիէ իլէ քի՞մ տէյէ պիլիր քի օնլար պիւ-
 թիւն պիւթիւնէ պօշա չըգտըլար : Օիրա 1732
 թարիխինտէն 1832 թարիխինէ դատար' գարըն-
 տաշլարըն վա'իզէր 1199ա պալիղ օլուր , քի
 օնլարտան 7 Սը էրքէք վէ 459ու գարը իտի : Աէ
 պուկիւնքի կիւնտէ օնլարըն 42 վա'իզէրի վար
 տըր : Իշթէ մէրհամէթբեանի Մլլահ Ս'օրափա-
 տան սիւրիւլմիւշ պէօլէ պիր քիւշիք սիւրիւլէ'
 վէ օնուն տին խուսուսու իշին պաշլատըղը իշէ' պիր
 տէհրին իշինտէ պու միսիլի պէրէքէթ իհսան էյ-
 լէտի : Աէ պու վա'իզէրին ըուհանի իտարէսի
 ալթընտա պուլունան կրօնէշանտըլարտան' Իսգիմ-
 լիլէրտէն' Հինտիսթանլարտան' սիյաճ Մրապ-
 լարտան' օթմէնթօթլարտան վէ Վաֆիրլէր-

տէն ոչան նուֆուսուն սայըսը՝ շիմոի 145,000 է պալիդ ոլուր :

Ինկիլթերաւնըն Եպիսկոպոսական քիլիսէսին տէն չըգան Վ Էսլէյանլար քիլիսէսինին՝ փուլթ փէրէսթլէրէ Ինճիլ վա՛ղ Էթմէք զըմնընտա գուր տուգլարը շիրքէթ տախի քէնտի իշլէրինի զիյա տէսինճէ իլէրի կէօթիւրտիւ : Պու քիլիսէյի գուրանլար՝ Յովհաննէս Վ Էսլէյ վէ Ղէորը Վ Էթֆիլթ իտիլէր : Պուլար իքինամտար Ինճիլ իըզմէթճիլէրի իտի : Պուլար գուվլէթլի թէմնիլէր իլէ իսպաթ էտէրլէր իտի քի, պիր աաէմին սա՝ Տիհէն թէվպէրեար ոլուպ Ըլլահա տէօնմէսի՝ քէնտի քրիսթիանճա էօմրիւնտէն պէյան ոլմալը տըր : Պու քիլիսէնին թէվապիսի փէք չօգ տուր, վէ օնլար Ինկիլթերատա վէ Ըմէրիգանըն շիմալի էյալէթլէրինտէ եայլմըշ տըրլար, վէ փուլթփէրէսթլէրտէն չօգ պինլէրճէ քիմնէլէրի Քըրիստոսա տէօնտէրտիլէր : 1790 սէնէսինտէ՝ Լոնտրատա Ս՝կրտիչէան Ս՝իսիօնար Շիրքէթի՝ վէ Ս՝ոնտրա Ս՝իսիօնար Շիրքէթի՝ թէշքիլ ոլունտու : Լոնտրանըն վարճի շիրքէթի քէնտի վա՛իլլինի էվվէլա () թայիթէ աաասընա եօլատըր վէ Ս՝կրտիչէանլարըն Շիրքէթի մէշրիգի Հինտիսթանա կէօնտէրտի : Իքիսինին տէ իշի իլէրլէտի . վէ Լոնտրա վա՛ղի շիրքէթինին շիմոի տիւնեանըն Տէր թարաֆընտա վա՛իլլէրի վար : Վ Է օնլարտան պիր աղ սօնկրա գուրուլան Ինկիլթերանըն Եպիսկոպոսական քիլիսէսի Շիրքէթի տախի՝ Ինճիլին պէրէքէթինի տիւնեանըն տէօրթ քէօշէսինէ տաղըթտըր : Վ Է Ինկիլթերատա իհթաա ոչան պիր չօգ Շիրքէթլէր օնուսուլա պէրապէր փուլթփէրէսթլէրէ Ինճիլ վա՛ղ Էթմէնին

պէջիւք վէ ճէսիմ մասլահաթընա եարտըմ է-
տէրլէր : Պուշլարըն հէփսինէ եարտըմ էտէր՝ Ին-
կիլիզ վէ Լճնէպիլէրին՝ Վիթապի Շէրիֆ
Շիրքէթի քի 1804 սէնէսինտէ գուրուլտու , վէ
Լաշըն Վէլամընը 150 տէն ղիյատէ լիսանէ-
րէ թէրծիւմէ էտիպ՝ միլիօնլարճա ճիլտլէրինի տիւն-
եայանէշը էտէր : Նէմչէսթան՝ Գրանսա վէ Օվի-
չէրա տախի պու վա՛ղ մատտէսինէ ղիյատէսինճէ
չալըշտըլար : Պու մէմլէքէթլէրին հէփսինտէ՝ վախճ-
լէր իչիւն Շիրքէթլէր գուրուլտու : Լմէրի-
գանըն Սիւճթէմի Լայալէթլէրինին քրիսթի-
անլարը՝ Նւրուփա Վրիսթիանլարընտան ղիյատէ
ղայրէթլի վէ իշկիւզար կէօրիւնտիւլէր . վէ ճէմի՝
պու Ինճիլ վախճլիզի Շիրքէթլէրինին պիր
տիւզիյէ չալըշմասըլըա՝ ճէմի՝ փութիւքէսթլէր
էօմիւր Վէլամընը տիյնէմէյէ տէրէճէսիզ պիր
արզու տույայօրլար : Լթթէտէն պէրու Ինճիլէ
գափուլարընը գափամըշ օլան Չինումաչին՝ շիմտի
սէլամէթ միւթտէսինէ գափուլարընը աչմըշ տըր :
Լֆրիգա տախի պու թաթլը վէ էյլիքքեանի ը-
շըգտան միւնէվիլէր օլմաղա պաշլատը : Փէք ու-
զագտա օլան ատալար քիւլիւ շէյէ գատըր Լա-
շըն սէսինի իշիտիյօրլար : Աէօրիւնիւր քի օլ
կիւզէլ կիւնիւն սապահը տօղայօր , քի «Նէր
սուլար տէնիպի գապլատըղը կիպի Բապպըն պիւ-
կիսինտէն տօլաճագ տըր»¹ :

*Ես . ԺԱ . 9 :

Եւրոպայի օրինակէն վերաբերեալ :

Ինսան պիտ թապի տաիմա պիր տինէ միւհ-
թաճ տըր, վէ հեր քէս՝ պիր շէյէ ի թիգատ էթ-
մէյէ մէճպուր տուր: Պու սէպէպտէն ինսան Լե-
լահը թէրք էտէր իսէ, եա շէյթանա իման էտէր,
եախօտ քէնտի իայալընտա քէնտինէ նէֆսանի
պիր փութ փէյտա էտէր: Ի թիգատսըղըդ վէ
պաթըլ ի թիգատ հեր նէ գատար պիրի պիրլէրինէ
զըտտ կէօրիւնիւրլէր իսէ, օ գատար տա պիրի պիր-
լէրինէ եարտըմճը տըրլար: Ալ է էյի պիւրիդ քի,
քէնտիլէրինի ագըլը զանն էտիպ՝ Սադուկեցի-
լէր կիպի հիշ պիր շէյէ ինանմայան՝ վէ Լալահըն
վար օլտուղունա պիլէ իման կէթիրմէյէն էն մէշ-
հուր տինսիլէր՝ թէրպիյէսիդ չօճուգլար կիպի պա-
թըլ ի թիգատը վէ գօրգադ օլուրլար: Ալ է հա-
գիգաթ Ինճիլին կէրչէրլըլէրինէ ի թիգատ էթ-
մէյէն քիմնէ՝ փէք չօգ շէյաէն գօրգար վէ տիթ-
րէր: Դալտը քի՝ պու միսիլի իմանսըղսը՝ պա-
թըլ ի թիգատտան գուրթուլամայըպ՝ տաիմա քէն-
տի իմանսըղըլարլընըն ա՛ղապ ու ճէղասընը պու-
լուրլար:

Փափապիլիք հէմէն պիւթիւն Վրիսթիան
մէմէքէթլէրինէ հիւքմ էթմիշ օլան օլ դարանըդ
տէհլըրտէ՝ պաթըլ ի թիգատ տէրէճէյի նիհա-
յէյէ էրմիշ իտի. ֆադաթ օ վագըթ տախի ի-
մանսըղըլըն փէք չօգ թէվապիլէրի վարըտը:
Օլ տէհլըրտէ՝ Բօմա Լպիսկոպոսուղու քիւր-

սիւսիւնէ հօյլէ Վասիլաւրօթուրտուլար, քի պիւ-
թիւն քէնտի փափաղլարը վէ էթպա'լէրի իլէ սա-
հի՛հ տի'սիղ խալէր : () Ը վագըթ տինսիղիք
քէնտինի կիլլի թուլթայօրուսու, վէ իւմուսի պա-
թըլ ի'թիգատ' կէօզը'րինէ աշլքետարէ կէօրիւն-
մէյէ ճէսարէթ էտէմէյօրուտու : Իպաճի Ս'էզ
'հէպ' զամիր սէրպէսթըլիինի վա'ղ էթմէյէ պաշ-
լատըղը զէման' օլ վագըթ տինսիղիք տէ թա-
զէլէնմէյէ վէ արթըզ Վասիանըն հերետիկոսուզա
գարըը գուլանտըղը է'օր'ի ու պապլէրտէն ասլա
գօրգամամազա պաշլատը : () Նալթընճը վէ օն
եէտինճի տէհըլէրտէ' Նէմէյէսթանա վէ Օլիէ-
րայա Ինճիլին սալիհ թա'լիմաթլարընը եօլլամըլ
օլան մէմլէքէթ' եինէ օնլարա տինսիղլիին զէ-
հիրինի հէման օ' մէմլէքէթ եէթիշտիրտի . պու
զէհիրլի պղաճ իսէ' թապիա'թը իլէ հէր թօփ-
րագտա պիթիպ հասըլա կէլիր : () Նսէքիղինճի
տէհըտէ' Ինկիլթէրատա տինսիղ քիթապլարը
պասըլըպ' Եւրոպիատա օլան մէմլէքէթլէրէ նէշը
օլտու : Ս'է պու Վիթապլարըն միւլլիֆլէրի
Ս'թէրէլլէ'լէ'լէ'ր' եա'նի հօյլէ ատէմլէր իտի , քի
պիր իճատըն' միւճիտի օլմայարագ , եախօտ պիր
րէսմին' ընսսամը օլմայարագ հասըլա կէլմէսի-
նէ ինանըրլար . եախօտ Տէլլէ'լէ'ր' (Եստուած-
եանլար) եա'նի Շէրիֆ Վիթապլարըն թա-
րիֆ էթտիյի Ելլահընըն սիւշմանլարը քի'
խայալէրինտէ իսթէտէքլէրի կիպի քէնալիլէրինէ
պիր Ելլահ իճատ էթմիշլէր իտի : Ֆրանսատա
պիր թագըմ ֆասիտ ֆիլօսօֆլար' քի օնլարըն
պաշը նամտար Ս' օլթէր իտի , պիւթիւն ագըլ-
լարըրլա վէ զէհինլէրի իլէ ճէհտ էթտիլէր քի'
պու զարարըլ թալիմաթլարը նէշը էթսինլէր :

Պու տուշմանլարըն փարօլասը՝ Պէտնա՛ն եղէ՛ն՝
 խտի : Պիլիմիսինիլ օնլարըն ինտինտէ՛ն՝ օլ եօղ
 էթմէք իսթէտիքլէրի պէտնամ քի՛մ խտի . օ՝
 Յիսուս Վրիստոսուն Խնճիլի իլէ Բօմա փափա-
 սըյըսը : (Նլար քէնտի քէօրլիւքլէրինտէն՝ Բօ-
 մանըն մէքրուհ վէ պօզուգ գանուելարլըն՝ Խնճի-
 լին հայաթպախշ թալիմաթլարըյըլա միւսալի
 թութարլարտը : Ա է հէր շէյտէն ղիյատէ Յի-
 սուս Վրիստոսուն Լլլաշլըղըն՝ վէ օնուն էօ-
 լիւմիւ իլէ պիլիմ կիւնահլարըմըղըն ա՛թիվ օլ-
 մասընը ըէտտ էտէրլէր խտի : Օնսէքիվինճի
 տէհրին սօնունտա՝ տինսիղլէք օ տէրէճէ արթար
 քի, Լէմէէսթանտա կէրչէքլիյին գըյմէթլի էմա-
 նէթինի հըթղ էթմէյէ խըղմէթլէրի օլան Վի-
 լիսէ խօճալարը՝ օնու երիւքտէն ինքնար էտէ-
 ըէք, մէսպէրլէրտէ վէ մէտրէսէլէրտէ օնա դար-
 շը աշիքտարէ ճէնքլէշիլլէր խտի : Վրանսա՝ տին-
 սիղլէքտէն էօթիւրիւ փէք պէօյիւք պէլալարա օղ-
 րայըպ՝ հէփսինէ պիր էօրնէք օլտու . վէ օլ մէմ-
 լէքէթ թէճրիւպէ իլէ էօյրէնտի քի, կէրչէքլէք
 Վէլամընը թէրք էտէն՝ մութլագա ճէղասընը
 պուլուպ պէլայէ օղրար : Ա է հայը վագրլթտան
 պէրու պաթլլ իթիգատըն Խօյունտուրաղընըն
 ալթընտա իքի գաթ օլմուշ գալըշ օլան Վրան-
 սըղ ճէմա՛աթը՝ ափանսըղ պիր տէրէճէսիղ նի-
 զամսըլըղա գուրպան օլտու : Պինլէրճէ ասէմ-
 լէր տինսիլ զօրպալարըն պըչգըրըյըլա պիչիտի-
 լէր . վէ պիր չօգ ատէմլէր տախի քէնտի վա-
 թանլարընտան սիւրկիւն օլուպ՝ կիւնլէրինի էճ-
 նէպի մէմլէքէթլէրտէ թէքմիլ էթտիլլէր : Ա է օ
 վագթըն մասլահաթկիւզարլարը՝ օ տէրէճէ աղ-
 սըղլըղա վէ էտէպսիղլիյէ մալիք օլմուշարըր

քի Արարի ետևոտ Բապտիստ կհանձնուի պիլէ
գալորուորդար, վէ Ալլահ եօգ տուր տէյիւ պիր
Ֆէրմանը իւմուսի նէշը էյլէտիլէր : Պ'ր Ֆահի-
շէ գարըյը թուլթուլ պիր հէյթէլէ կէօթիւրտիւ-
լէր, վէ օնու ա'հլէլ Ժո-Նո- իսմի իլէ ճէմա'աթա
ի'պատէթ էթմէյէ պիր ալլահ տէյիւ սուլտու-
լար, քի խալֆ օնա սէճտէ գըլալար : Պ'ապաթ
աղ վագըթտան սօնկրա' պիր եէնի Ֆէրման չը-
գարըլ պիրնէ Ալլահ սէճտէ գըլընմասընա բուխ-
սաթ վէրտիլէր : Վ է նագլ օլունուր քի, պու
ուղուրսուղ տէվիլտէ' Աանթէս շէհրին մէճլի-
սինտէն վէ միւճատէլէսինտէն սօնկրա' օլ մէճլի-
սին րէյիսի էմր էթմի քի օրատա պուլունան
ատէմլէրին իչինտէ հէր քիմ քի Ալլահ ինա-
նըրսա' էլինի եօգարը գալտըրսըն . վէ օլ մէճ-
լիստէ ճէսարէթ էտիպ էլինի եօգարը գալտըրան
սատէ պիր գօճա գարը պուլունտու : Պու ճիւմ-
լէ իլէ թէքրար ագըլարը պաշարընա կէլիպ պիր
թա'ալա զաթըն վարըղընա իման էթտիլէր . վէ
լաքին օնուն' Հէրիֆ Քիթապլարըն թա-
րիֆ էթտիյի Ալլահտան փէք չօգ ֆարգը վար
ըտը . վէ չօգ իսթէտիլէր քի, օնա պիր եօրթու
թագտիս էթտիլէր : Օլ ասիրտէ Փարիզլի օղ-
լանըն պիրի խըրսըղըգ էտիպ, անասը օնա թա-
ղիր էտէրէք տէտի . "Ա' սէֆիլ, պու իշի սանա
քիմ էթտիրթտի" : Չօճուգ սաֆըղըլա օնա ճէ-
վապ վէրիպ տէտի . "Իսթէտիմ քի, Ալլահը
քէնտի եէրինէ օթուրթմազտան էվվէլ' պիր խըր-
սըղըգ էտէյիմ . զիրա • վագըթ' խըրսըղըգ էթ-
մէյէ քիմնէ ճէսարէթ էտէմէղ" : Պլանգարթտա'
պիր թագըմ հօվարտալար ճէպը իլէ պիր զէնկին
ատէմ էվինէ կիրիպ' օնուն իւլէրինէ հիւճիւմ

էթտիլէր, վէ մէրգումու եւրէ եաթըրըպ՝ իւզէ-
րինէ պիր չօգ պօշ չուվալար երզմադա պաշա-
տըլար: Պու սէֆիլ քիմնէ՝ «Լէ՞ եափայօրսու-
նուզ. պէնի էզէճէքմիսինիղ» տէյիւ պաղըրտը-
ղընտա, հօվարտսնըն պիրի՝ «Լէնի էօլտիւրէճէ-
յիմ» տէտի: () վազըթ սէֆիլ ատէմ պաղըր-
տը, «Պարի պանա պիր դաչ տադիգա վազըթ
վէր, քի ճանըմը Լլահա հափալէ էյլէյիմ»: Պուսնուն
իւզէրինէ հօվարտալար՝ «Լէ՞ սէջլէ-
յօրսուն, տէտիլէր. սէն նէ՞ ճէսարէթ իլէ պի-
ղէ Լլահըն իսմինի անայօրսուն. պիլմէ՞լմիսին
քի միլէթ օնու արթըգ իսթէմէյօր, վէ էջլէճէ
ֆէրման էթմիշ տիր. էջլէ իսէ մէմլէքէթին նօ-
մօսունա վէ գանունունա սէնին իթա՛աթըն եօգ
տուր» տէտիլէր: Վէ պունու օնա պէօյիւք
թէօհմէթ սայարագ՝ մէրգումու օրառա սօխալա-
րըլա իւրյանէթճէ տէջիւպ՝ պիչարէ պրագտըլար:
Իշթէ տինսիզլիյին պիր գաչ սէմէրէլէրինի
իշարէթ էթտիք: Լյէր հէփսինի նագլ էթմէք
իսթէսէք ճիւղէ՛ր տօլտուրմալըյըզ: «Ը իմտի
եա՛ փատիշահլար՝ ա՛գըլսնըն. եա՛ եւրին հաքիմ-
լէրի՛ նասիհաթ ալըն. ի՛սպպա գօրգու իլէ ի՛-
պատէթ էտին, վէ տիթրէմէ իլէ խա՛ֆվ էտին:
()ղուլու էօ՛փիւն, օլմայա քի էօվքէլէ-
նիպթէզ զազապը թուլթուշունճա՛) եօլտա հէ-
լաք օլտսնըրզ. նէ՛ մուլթու ճիւմլէ օնա կիւվէ-
նէնլէրէ»*:

Քրիստոսի և Քրիստոսի անկախ հաղորդի իշխանի :

Քրիստոսի և քրիստոսի օն սեբիլ տէ հրէրի-
նին հիքեայեթինի վէ օնուն Փիւթուհաթլարընը
վէ զէփալարընը մութաասարճէ նսգլ էթտիքտէն
սօնկրա , պիր ալ տա քրիստոսին շիմտիքի հա-
լինի մութաասարճա թարիթ էտէլիմ : Ինսանլար
Մէշրուգտէն մաղըրպէ տօղրու իլէրի վարա-
րադ՝ տիւնեայը շէնլէթտիլը : Քրիստոսի անկա-
տա հէմէն կիւնէշին օլունու թութտու : Ալ է
հալա պիր էյիճէ գարար գըլընմամըլ տըր , քի
աճապա Լ.մէրիգանըն իլը ահալիսի Լ.սիտան
մը կիթմէ տիր : Փադաթ պիր էսքի թիվայեթ
միւճիպինճէ նսգլ օլունուր քի Լ.շլանդիք իսմի
իլէ էսքի պիր գարա վարըմըլ , քի օնու Լ.շլանդ
տէնիղին սոլու պասմըլ վէ էօրթմիւլ տիւր . վէ
պու գարա՝ շիմտի իքի գարայը՝ եանի Լ.սքի իլէ
Եէնի տիւնեայը օրատա պիրլէշտիրի վէ պիթիշ-
տիրիթիտի : Ալ է Լ.սիա , քի Ինճիլ քէնտի գարպ
թարաթընըն պիր ուճունտան տօղմուլ տուր ,
հալա էն չօգ մահալի պիւթիւն պիւթիւնէ փութ-
փէրէսթիք գարանլիղըլըլա գալիլը գալիլըլ տըր :
Ինճիլին փարլադ կիւնէշի պաթըլա տօղրու եիւ-
րիւմէ , է պաշատըլը կիպի՝ տինի — իսլամ տա-
խի Վաղեստին՝ Սիւրիա վէ Սաղիր Լ.սիա վէ
Լ.ճէմիսթանա տօղրու եիւրիւտիւ : Լ.րապիսթան
վէ Ինտոս վէ Կանճէ ըրմաղլարընըն գըլըլարը-

նըն պիր փայլը՝ հալա տինի խալամէ թապի տիր-
լէր : Ա՛յ մէջոյքի շինտիսթանըն պագի գալան
ճէմա՛ւթը՝ շինուժաշինին սընըրընտագ՝ Պրահ-
մանի վէ Պուտհավի փուլթիէրէսթիղէ թապի՝
տիրլէր : Ա՛յ փուլթիէրէսթիղէ կէօնէկէօն շէ-
քիլլէր իլէ պիւթին շինուժաշինտէ հիւքիւմէթ
սիւրէր . վէ լծիպէթին եիւքսէք տաղըսընտան
շիմալի Լսիանըն ուճունատագ՝ սէրպէսթ լամա-
նըն մէղհէպի գուլլանըրը :

Պու փուլթիէրէսթիղէ լծիպէթին ճէնուպ թա-
րաֆընտա՝ պիրաղ փափաւլիլիյէ պէնկղէր . վէ
տահա ուղաղլարտա միւնասիպէթսիղ վէ ղայէթ
եօլսուղ ալինլէրտէն վէ գաիտէլէրտէն իպարէթ
պիր շէյ տիր : Պէօյլէճէ տահա Լսիա սայ քի
մէճմուան՝ պիր էօլմիւշ վէ թագլիտ Վրիսթի-
անըգ իգրար էտէն պաղը՝ միլլէթլէրտէն մա՛տա՝
փուլթիէրէսթիղէ գարանըղըյըլա գափլանմըշ
տըր : Ա՛յ Խնճիլին ըղղը Լսիանըն ճէնուպ գը-
յըլարընտա հէնուղ փարլամաղա պաշայօր, ղե-
րա տինտար վէ չալըգան վաիղէր՝ Լաւըն
Վէլամընըն գըյմէթլի թօխումուու իգպալ իլէ
օրայա եայայօրլար : Պու պարըշ էլչիլէրի՝ Սիւ-
րիյատա՝ Լճէմիսթանտա՝ Կովկաս տաղընըն է-
թէյինտէ վէ Լըալ կէօլին քէնարընտա պու-
լունան պաղը ըղղըլ եէրլէրէ եէթիշմէզտէն էվ-
վէ՝ փէր չօգ գարանըգ սէմթլէրտէն կէչէճէք
տիրլէր :

Եֆրիգա պիր խուսուտտա՝ Սօրիօ տէնիլէն պէօ-
յիւք քէփէնէյէ պէնկղէր, քի սնուն գանատլարը
պիւթին սէյահ՝ վէ ֆագաթ քէնարլարը պէյաղ
տըր : Եէրին պուպէյիւք գըլթասընըն իչինտէ հատ-
սըղ հիսապսըղ եապանճը միլլէթլէր վէ փուլթ-

փերեսթեր պուլունուր : Պագաթ օնուն քէնար-
լարնտա փէք չօգ Վրիսթիան վա'իլէր պու-
լունան եւրլէր տախի վար , քի օրատան Խնձիլին
ըշողնա իչէրիյէ օգրու պիր եօլ աչմաղա՝ վէ
օգատար տէհրլէրէն պէրու օլ պէօյիք մէմլէքէ-
թի գափլայան գարանըղը տաղըթմաղա չալըշը-
յօրլար : Մըքըրտա վէ Հապէշտէ՝ տիշարըտան
կէլիւ օրատա էլէնէն միւսաֆիրլէրտէն մատա՝ հա-
լա վաֆիր եւրլի Վրիսթիանլար պուլունուր . վէ
Լըրոփանն վա'իլէրի ճէհտ էտէյօրլար քի օն-
լարն սէօնմիւշ րուհանի չէրաղնըլ թէքրար փար-
լաթսընլար : Լ.Ֆրիգանն ճէնուպ թարաֆընտա
Վրիստոսուն էլէլէրինին սայըսը կիւն պէ կիւն
արթըպ՝ տախմա գարանըղն իչինտէ իլէրի վարը-
յօրլար , վէ սէլամէթ Վէլամընն մաշալասընը
պէրապէր թաշյօրլար : ()նուն զարպ թարա-
ֆընտա՝ ատալէթին կիւնէչի փէք չօգ եւրլէրէ ը-
շօգ վէրիյօր : Լ.նճամը շիմալի Լ.Ֆրիգատա , քի
վագթի իլէ ճէմիյէթլի վէ ճէսիմ Վիլիսէլէր ի-
լէ տօլըյուտու , ալ վագըթտան պէրու կէրչէք-
լիյին իքի մաշալասը եէնիտէն փարլամաղա պաշ-
լատը :

Լ.մերիգանն Սիւճթէմի՝ այալէթլէրինտէ՝ հա-
լա եւրլի եապանիլէրին պիր գաչ փութփէրէսթ
գապիլէլէրի վէ վաֆիր Րօմա Վաթօլիքլէրի պու-
լունուր : Լ.աքին օթուզպ'ր միլիօն նուֆուսուն-
տան եիրմի սէքիզ միգտարի Լըթթէսղանդ տըր :
()րատա զիյատէսինճէ մէզհէպ սէրպէսթլիյի վար
Հինտիսթանն պաթը թարաֆընտաքի ատալար՝
Վրիսթիանըղն տիւրիւ շիղթէթլէրինէ թապի
տիրէր : Լ.մերիգանն ճէնուպ թարաֆընը՝ Ղիլ-
վիթլէրին մարիֆէթի իլէ Րօմա Վիլիսէսի զապթ

էթտի . պուճիւմէ իլէ իչերլէրտէ հալա քիր գաչ
 փութփերեսթ սիլսիլէլէրի պուլունուր : Պահրի
 մուհիթի շարգի (Խաղաղական Ովկանոս) ատա-
 լարընըն չողու՝ Խնճիլի Ռոթէսդանգ վա՛իլլէրին
 վա՛ղը իլէ Վրիսթիանըղը գապուլ էթտիլէր , վէ
 Վրիստոսուն փատիշահըղը օրատա կիւլէլ ֆիւ-
 թուհաթլար էթտի :

Եւրօփատա՝ Բուսիա թօփրաղընտա , պաշլըճա
 վէ պուլուրան մէղհէպ՝ Բուժ Վիլ սէսի տիր : Ա է
 Սաճարիսթանըն վէ թրանսիլվանիանըն պիր փայը
 Լաթրիա՝ Իթալիա վէ Նէմէսթանըն ճէնուպ
 թարաֆընըն պիր պէջիւք փայը՝ Օվիչէրանըն պիր
 փայը՝ Ֆրանսա՝ Սպանիա՝ Բօրթուկալ վէ Իր-
 անտա՝ հալա փափալ լէրին հիւքմիւնիւն ալթըն-
 տա տըր : Ֆագաթ Բուսիա՝ շիւալը Նէմէս-
 թանըն էն պէջիւք փայը՝ վէ ճէնուպ թարաֆը-
 նըն տա պիր գաչ սէմիլէրի՝ Օվիչէրա վէ Ֆրան-
 սանըն պիր փայը Խնկիլթէրա՝ Սօչիա՝ Շ վէտ վէ
 Տանիմարբա՝ Ֆիլիսթէնք վէ Վուրլանտիանըն պիր
 փայը՝ Բրօթէսդանգ Վիլիսէսի ին ճէմա՛աթլարը-
 նա միւթէա՛յիգ տիրլէր :

Պու վէճհիլէ աղնաշլըր քի Խնճիլին ըլըղը
 պիւթիւն տիւնեանըն իւղէրինէ եայըմաղա տահա
 փէք չօգ շէյլաղըմ տըր : Ա է Վրիսթիանըղը
 իգրար էտէնլէրին իչինտէ՝ աճապա գաչ սահիհ
 Վրիսթիան վար տըր : () նու հալընըլ եիւլէրլէ-
 րի վէ պէջիւքլէրի թէֆթիշ էտէն պիլլըր : Էէր
 նէ հալիսէ՝ էյէր պիլ Վրիսթիանլարը տիւնեա-
 նըն պիւթիւն ճէմա՛աթլարըյըլա բուպար էտէ-
 ճէք օլուր իսէք , նէ՛ գատար աղ տըրլար : Պու
 ճիւմէ իլէ՛ տիւնեանըն կէնիշ մէրասընտա եայըլ-
 մըլ օլան Լալահըն էվլատլարընըն քիւլիւք սիւրիսիւ՝

Ինճիլին սեօյլէտիյի մայա տըր* քի թէղ եա կ'ճ' պիւթիւն Ինսան ճինսինին խամուրունու մայալա-
յաճագ տըր :

Փ Ո Ս Է Ի Ի

Վրէժիւն Վրէժիւնիւն ահալի հաղըրէսի :

() Կիւղէլ Կիւն տահա կէլմէտի . Փագաթ օ-
նուն պաշանկըծընը կէօրիւյօրուղ : Օիրա Րէ-
սուլարըն վալթընտան պերու՝ Տիչ պիր տէվը-
տէ ՂլաՏ քէնտի Վէլամընըն մաշալսընը պու
գատարչօգ երբէրտէ փարլաթմամըշ տըր . վէ Տիչ
պիր տէվրտէ պունճա ՂլաՏըն գուլարը պու գա-
տար գուլթլէթ իլէ սէյամէթին միւթտ'սինի վա'ղ
էթմէմիչէր տիր : Սէ Տիչ պ'ր տէվրտէ
Շէրիֆ Վիթմալար պուգատար Տէր միլ-
լէթէ եայըլմամըշ տըր : Ինճիլ իլք տէՏրտէն պէ-
րու պէօյլէ Կիւղէլ Փիւթուհաթլար իճրա էթմէ-
միշ տիր : Պիղ պալատէ Ինճիլի վա'ղլէր շիր-
քէթլէրինին իչէրինի զիբըր էթմիշիղ տիր : ()
տիւննանըն պիւթիւն միլլէթլէրի Տիսուսուն լա-
թիֆ իսմինի իշիտէճէքլէրի՝ վէ պիւթիւն տիւնեա-
տա Վրիսթիանլըզըն թէմէլլէշմէսի Տագզընտա
եազըլան սայըսըլ փէյլամպէրլիբլէր իճրա օլա-
ճագլարը զէման ուլափ տէյիլ տիր : Սէ փութ-
փէրէսթ ճէմա'ամըարըն իչինտէ եէնիտէն գա-

րուլմուշ քիլիսէլերտէն պիլէ խոճալար՝ Վրիս-
թիան թալիմաթընը էյյրէտէնէն՝ աւետարանիչ-
լէր վէ վա'իլլէր զուհր էտիպ՝ քէնտիլլէրիտէ ա-
խէր միլլէթլէրէ քէնտիլլէրիտի միւննէվլէր էտէն ը-
շողը կէօթիւրիւյորլար :

Վրիսթիանլըղըն նէշրի իչիւն վուգու՝ պուլան
ճէմի՝ իշլէր պիրիպիրլէրինէ եարտըմ էտէյոր-
լար : Շէրիֆ Վիթապլարըն վէ վա'իլլէրի՝ն շիր-
քէթլէրի՝ կերէքլէյին թօխումունու հէր թարա-
ֆա եայտըվլարը հալտէ, եէնի մէթէպլէր աջուլ՝
փէք չօգ էյլլէրլէր էտէյորլար : Աիրակի մէթէպ-
լէրինին՝ մա'սումլար մէթէպլէրինին՝ սէֆիլ չօ-
ճուգլար մէթէպլէրինին վէ պիր թագըմ Վրիս-
թիանլըգ շիրքէթլէրինին վէրտիյի վէ տահա մէ-
րէճէք իտիյի ճէլլ մէյվլէրի քիմ թարիֆ է-
տէպիլլիր . զիրա օնլարըն հէփիսի տէ պիր ֆիքիրէ
խըղմէթ էտէրլէր , վէ ճիւմլէսի (Յիսուս Վրիստու-
սուն փատիշահլըղընըն իլէրլէմէսինէ չալըշըրլար :

Շէմի՝ պու մէթէպլէր տին ամլի տիրլէր : Պու
մէթէպլէր՝ իպթիտա հէր հանկը մէմլէքէթլէրտէ
զուրուլտուլար իսէ , օ մէմլէքէթլէրտէ տիրի քը-
րիսթիանլըգ տաիսի քէմալի մէթէպլէտէ իճրա օ-
լունուր Աիրակի մէթէպլէրի իպթիտա 1785 թա-
րիխինտէ Խնկիթէրատա իխտաա օլունտու , վէ չօ-
ճուգլարըն բուհանի ֆայիտէսինէ թագտիմ օլուն-
տու : 1824 թարիխինտէ Վէպիր Պրիթանիատա
7500 տէն զիյատէ պու միսիլի մէթէպլէր վար
ըտը . վէ օնլարըն իչինտէ 74,614 այլըգսըլ խո-
ճա վէ 9,10,000 շայիրտ մէվճուտ ուտու : Ա է պու
մէթէպլէր՝ Գրանսանըն վէ Օվլէրանըն փէք չօգ
շէհիրլէրինտէ վէ քէյլլէրինտէ՝ Մէրիգատա՝ Աէմ-
չէսթանտա՝ Տանիմարգատա վէ Շ վէտտէ վէ Ա-

Ֆէնտիմիզին՝ «Շուգլարը գոյ վերին, վէ օնլարը պանա կէլմէքտէն մէն՝ էլմէն. զիրա կէօքլէրին փատիշաճըղը պէջլէլէրին տիր»*, սէօգլէրինի իշիթմիշ տինտօր վէ Վրիսթիան ճանլար պուլունան հէր մահալտէ իստաս օլուպ իլէրլէմէքտէ տիրէր :

Վրիսթիան քիլիսէսի տիւնեանըն թուզուտուր : ()նա ճան վէ ըջգ վէրէն Րուհ՝ օնու գուլվէթլէնտիրիր, քի տիւնեանըն պօզուգլուզունա գարշը գօսուն, վէ է յի էֆքեարլէրինի իճրա էյլէսին : Ա է պու տախի Վրիսթիանըղըն մէյվէլէրինտէն տիր քի, սիյահ Րապլարըն եախօտ Հապէշլէրին էսիր սաթըլըպ ալնմասը րէֆ՝ վէ մէն օլունտու. վէ իպթիտա Վրիսթիանլարտան Վուագըր ֆըրգասը՝ 1727 թարիխինտէ պու մէքրուհ ախզուլիթայա գարշը գօյուպ՝ 1774 թարիխինտէ Վմէրիգանըն փէնսիլվանիա էյալէթտէ էսիր ախզուլիթասը ֆէնա վէ հագսըղ պիր շէյ տիր տէյիւ թագրիր էթտիլէր : Ա է լաքին խայլը վագըթ ինսանլար՝ քեար վէ ալթըն թամա՛ըյըլա՝ զամիրին վէ ինսանիյէթին սէսինի տինկլէմէտիլէր. վէ 1807 թարիխինտէ՝ ըաղպէթլու վէ իպատէթքեար Ա իլպէրֆօրսուն վէ խնկիլթէրանըն ախէր քրիսթիանլարըն զայրէթի վէ մարիֆէթի իլէ՝ պու էսիր սիյահ Րապլարըն ախզուլիթասը պէջիւք ճէլլէրէ միւսթահագ գապահաթլարըն սըրասընա տախիլ օլունտու : Պու զիւլամ՝ 1815 թարիխինտէ՝ Պրանսատա տախի գապուլ օլունտու. վէ պու մէքրուհ ախզուլիթայը եալնըղ ֆէնա տէյիւ թագրիր էթմէյիլէ պիթմէզ իտի. իլա իգթիլա էտէր :

խոի քի քէնտի վաթանլարընտան սիւրիւմիւշ վէ նազլի իսքեան էյլէտիքլէրի մէմլէքէթլէրինն խաղը՝ զըլծընըն ալթընտա էզլէմիշ օլան պինէրճէ էսիրլէրի ազատ էթսինլէր : Չիւնքի պունլար տա Վլաշլն գուլարը վէ Մուհապպէթ տէնիլէն Օլաթը զուլճէլալն պէնտէլէրի տիր : Իմ տի օնլար նիյալ իլէ վէ Վրիսթիան տինինն իսմի իլէ էսիրլէրին ազատըլընը մաթլուպ էթտիլէր : () նլարըն սէսի իշիտիտի, վէ 1334 սէնէսինտէ () քոստոսուն պիրինտէ փարլամէնթ մէճլիսինն պիր ֆէրմանըլուա Խնկիլիլէրին նազլի իսքեան էյլէտիքլէրի ճէմի՝ մէմլէքէթլէրտէ էսիրլիք ետսագ օլտու . վէ տէվլէթ՝ էհալտէն 800, 000 էսիր սաթըն ալըպ ազատ էյլէտի : Վրիսթիան մէմլէքէթի օլան Գրանսա տախի՝ քէնտի շուրալարընտան պու տալէթ ֆէրմանընը հալա պէլլէմէտէ տիր . քեսաշքի չափուգ իճրասընը էտէյիտիլէր :

Պիղ պու Վրիսթիան քիլ'սէսինն թարիւնիտէ՝ էյլիք էթմէնին ղիյատէ միւնէվլէր վէ ղլյատէ ֆայտալը եօլունու կէօթէրմէյէ մէմուր օլան փէրհիգքեարըգ շիրքէթլէրինն՝ հապըսլէրի գուրթարմագ շիրքէթլէրինն՝ վէ մուհապպէթ եախտ մէրհամէթ շիրքէթլէրինն տալի ղիբը էտէ պիլիլիլ : Պիլիսն պու իշէր՝ Վլէլալն փաք վէ սալիհ մաշալսընտան միւնէվլէր օլունմուշ ճէմաաթլարտա իճրա օլունուր . վէ ճիւմլէյի ալէվլէտէն՝ վէ աուլա եօրուլմայան քրիսթիան մուհապպէթինն մէվլէլէրի տիր : Վրիսթիանըլըն ըշըլը աղար աղար հէր եէրէ վէ ճիւմլէյէ թէէսիր էտէյար : Տէվլէթլէր վէ մէքթէպլէր վէ պիլիսն տիւնեա՝ կիւն

պէկիւն ծնուն էյլեբլերինի տույայօրլար : Ին-
ճիլտէ պույուրումուշ՝ վէ չագտան պերու մէքս օլ-
մուշ օլան շափր վէ Դեմէպ սերպէ-Մէյէթէ՝ Վրիս-
Թիան միլէթլերին չօղունուն գանուննամէսին.
տէ քէնսինէ շայէթմէ օլան տէրէճէյի պուլտու.
վէ հէր նէրէտէ սահիհ Վրիսթիանլըգ տէրին
քէօքլէր սալմը շըսա, օրատա սահիհ ֆիւթուհամ-
լար իլէ իլէրուլէր :

Ինճամը՝ կէօզլէրիմիլի եօգարը գալտրրալմ,
վէ ճիւմէյի գուլաղուլայան վէ Վրիսէնին Պա-
շը օլան Սէսիհին էլինի կէօրէլիմ, քի քէնսի
էվլաշարընըն էպէտի սէլամէթի՝ վէ ծնլարը տիւ-
նեանըն ճէմի՝ ուճլարընտան ճէմ՝ էթմէք իչիւն
քէնսի էֆրեսար ու նիյէթլերինի թէքմիլէն իճ-
րա էտէճ՝ք : Օնուն երգամաաղըը հիչ պիր գա-
լա՝ վէ եէնէմէտիյի հիչ պիր տիւշմէն եօգ տուր :
Թէքմիլ օլմուշ փէյղամպերլիլէր պիլզէ՝ Մլլա-
հրմիլըն սատագաթընը վէ հիւքիւմէթինի պէյան
էտէրէր. վէ հէնուղ թէքմիլ օլմամըլ փէյղամ-
պերլիլէր տէ՝ թէքմիլ օլմաղա քէնսի կիւնլէրի-
նի պէրէրէր :

Եւ պու քիթապը օգույան ա՛ղիղ տօսթում ,
սէն՝ Վրիսթիան քիլիսէսինին կէօնէկէօն վու-
գու՛աթլարընը սէյր էթտիքտէն սօնկրա՛ պու-
քիթապը պաշգա թէվարիլէր կիպի եախօտ եօլ-
ճուլուգ նագլիյէթի քիթապլարը կիպի գափա-
յըպ պիր թարաֆամը աթաճագսըն : Աղըմ
տէյի՛լ մի տիր քի սէն օնտան պիր աղ Տիսսէ
ալասըն , վէ ֆայիտէլի շէյլէր էօրէնէսին : Պիղ
կէօրտիւք քի Վրիստոսուն Խաջը աղար աղար
ճէմա՛աթլարըն փութլարընը խարապ էյլէտի :
Ելլահըն Խնճիլի տաիմա փաք վէ տէյիշիլմէղ օլ-
տուղունտան՝ ինսանլարըն գալպինտէ քէնտինէ
եօլ աչարագ՝ տաիմա ֆիւթուհաթլար իճրա էյ-
լէտի . վէ օնուն սախթէ տօսթլարը՝ պսթըլ ի՛-
թիգատ փիպլիքլէրի իլէ վէ զուլումքեար էլլէ-
րի իլէ օնու քիրլէտէմէտիլէր : Երիֆ Վրի-
թապլարտաքի Վրիսթիանըգ տաիմա պիր տիւր-
լիւ տիր . զիրա Ելլահտան վէրիլմիշ օլան Ե-
րիֆ Վրիթապլար Ելլահըն քէրէմի իլէ Տըֆգ-
օլունմուշ տուր : Պօղոս Բէսուլուն կիւնիւնտէն՝
Օգոստինոսուն , Յովհաննէս Հուսուն , Լուտե-
րին , Կալվինին , Նօքսուն , Օինգէնտօրֆուն
կիւնիւնէտէք՝ վէ պու կիւնէտէք Վրիսթիան
քիլիսէսինին հայաթպախշ թալիմաթլարը՝ տա-
իմա քէնտի ա՛ղիղ թէէսիրաթլարընը վէ պօ-
ղուլմաղ տամկալարընը սագլամըլ տըրլար : Ա՛յ

Տէր Թարխտէ՝ Տէր շէհիրտէ՝ Տէր լիսանտէ վէ
 Տէր իսմտէ պուլունան Լաւհըն ճէմի՝ սատրգ
 գուլարը՝ պիր Գուլթարըճըյա ինանտըւսր, վէ
 պիր սէմավի վաթանա կէսզէրինի տիքտիլէր : Այ
 Տէփսի տէ պիր մէրասա հազըրլանմըշ օլաուգ-
 լարընտան, Տէփիսի տէ՝ Յիսուս Վրիստոսա՝ է-
 պէտի Պապայա վէ Բուհ էլ Գուտսա սէճտէ
 գըլտըլար վէ իպատէթ էթտիլէր. վէ քէնտիլէ-
 րինէ եալընըլ ատալէթ վէ եալընըլ Բապպ վէ
 Թէսէլլիճի՝ Թէսլիսի Մուգգատտէսէյի պիլիլլէր :
 Պիղ պունտան նէ՞ մէֆհում չըգարմալըյըլ :
 Մէֆհումու շու քի, Ը էրիֆ Վիթապլարըն
 Վրիսթիանըլը Թէքմիլ՝ Թէպտիլ օլմալ վէ
 էպէտի տիր. վէ ինսանլարըն պուլտուղու իլմ-
 լէր վէ սանա՛թլար կիպի աղար աղար քէմալիյէ-
 Թէ էրմէզ : Լյէր էօյլէ օլսայըտը, Տէր տէ՛հը՝
 Տէր եըլ՝ Տէր կիւն վէ Տէր սա՛աթ՝ Բուհ էլ
 Գուտստան պիլէ իլհամ օլմալըյըտը : Լաքին
 իլհամլն քիթապը գափանմըշ տըր. զիրա ի-
 քի Լ՛հտլարըն սոնունտա պէօյլէ եազըլմըշ տըր.
 «Պէն պո- Բիլապըն Գէյլամպըլլիյինն սէօզլէրինն հէր
 էշիպէնն շէհապէթ էպէրէս, Բէ Լյէր պիր Բիսէ պո-նլարըն
 է-ղէրինն զամ էպէրսէ, Լալան օլ Բիսէնինն է-ղէրինն
 պո- Բիլապըն եաղըլը օլան պէլալարը զամ էպէճէ : Այ
 էյէր պիր Բիսէ պո- Գէյլամպըլլիյինն Բիլապընն սէօզ-
 լէրինն էիլան էպէրսէ, Լալան օնոն հիսսէպինն պո-
 Բիլապըն եաղըլը օլան շայալ Բիլապընտան վէ մո-գապ-
 րէս շէհրաէն էիլան էպէճէ+ Բիլ» : Վրիսթիանըլըն
 Թալիմաթլարը Թէպտիլաթ գապուլէթմէզ. վէ ոլու
 քիթապըն պիլլէ վէրտիյի իլք տէրս վէնասիհաթ
 պուլ տուր :

*Յայտ. ԻԲ. 18, 19 :

Պիղ պուլ քիթապտա կէօնէ կէօն ուգու-
պէթլէր վէ իսքէնճէլի էօլիւմլէր սէյր էթտիք :
Երուսաղէմտէ զալըմ Էրոզգէսի վէ մէլհա-
մէթսիզ զապիթլէրի կէօրտիւք, քի Յիսուսուն
իւք շայրաղէրինին իւզէրինէ հիւճիւմ էթտլէր :
Վէ տախի կէօրտիւք քի, Վրիսթիանլարը պա-
յաղը պիր շիքեար կիպի՝ երթլըճը հայվանլարըն
էօնիւնէ աթտըար : Պիղ 'Երոն' Դոմեթիա-
նոս՝ Տրայիանոս՝ Լուկիոս Վերոս՝ Սեպտիմոս
Սեվերոս՝ Սաբսիմիանոս՝ Դեկիոս՝ Վաղերիա-
նոս՝ Լարեղիանոս՝ Դիոկղետիանոս՝ վէ Կոստան-
դիանոստան էվլէլ օթուրան ճէմի՝ Բօմա իմիէ-
րաթօրլարընը կէօրտիւք, քի էհլի ճէհէննէմ
ղայրէթի իլէ քէնտի մէքրուհ վէ խարապ էտիճի
զէմիւլէրինէ տէվամ էտէրլէրիտի : Վէ խայլը
տէհրլէրտէն պէրու՝ Բօմա քիլիսէսի պօղուզու-
ղունուն գարանլըղ՝ հէմէն պիւթիւն Վրիսթի-
անլըղը գալիւմլըլտը, վէ աղ գալտը քի՝ էյի
Չօպանա սատըղլըղլա թապի գալմըլ քիւչիւք
սիւրիւնիւն իւզէրինտէ փարլայան Լնճիլ ըշըղ-
նըն սօն շաֆղլարընը սէօնտիւրէճէյիտի : Թէտ-
գիգաթը Էրիֆ Սահքէմէսի քէնտի աթէշլէ-
րինի եագտը, էօլիւմ իսքէնճէլէրինի հաղըրլա-
տը, վէ եալընըլ Յիսուս Վրիստոսա իման կէ-
թիլէն պիւլէրճէ առէմլէրի էօլտիւրտի : Օնտան
սօնկրա տինսիղլիք քէնտի մոխաթարալը զէհլիւ-
նի հէր եէրէ տէօթտիւ : Տիւնեանըն ճէմի՝ տէվ-
լէթլէրի՝ Վրիսթիան քիլիսէսինէ գարըլ գօ-
մագ իչիւն պիւլլէշտիլէր : Պու ճիւմլէ իլէ օ տա-
յիմա հայաթտա վէ գուվլէթ քէսպ էթմէքտէ
տիր, վէ քէնտի սընըրլարընը կէնիշէտիյօր . վէ
աղ վագթըն մապէյնինտէ պիւթիւն տիւնեայը

զապթ էտեճէր տիր։ Իմիւրաթօրլարն խըշմը՝
 խէտգիգաթը Շէրիֆ Սահքէմէսինին իսքէն-
 ճէլէրի՝ վէ զալըմլարն վուրուշլարը՝ օնու թէմէ-
 լինտէն սարսըյ երգամատըլար։ զիրա օնուն թէ-
 միլի Վարիստոս տուր։ Վօվալայըն գըլըճը եա-
 խօտ աթէշի Վարիսթիանլարը շէրէֆէ տախիլ
 էթտիյի զէման՝ Վրի թիանլար սէմավի վաթան-
 լարընա, կիրէրիքէն, քէնտի գարընտաշլարընա վէ
 էվաթլարընա տինին պօղուլմազ միրասընը վա-
 սիյէթ էտէրլէր իտի։ Ալլահըն Վախիսէսինին
 թէվարիսինին պիլէ վէրտիյի իքինճի տէրս պու-
 տուր, քի Հիսուս Վարիստոս տայիմա քէնտինին-
 քիլէրի իլէ պէրապէր տիր։ Ալ է Փէտէրէ չըգ-
 մալտան էվվէլ պունու տէմիլ իտի։ «Իշթէ
 պէն տայիմա՝ տիւնեանըն սօնունատէք սիզին
 իլէ իմ»։

() նուն Վախիսէսի պօղուլմազ վէ էպէտի տիր։

() նա Վախիսէսի տէտիք, եանի Վարիստոսուն
 Վախիսէսի՝ տէյիլ ինսանլարըն իճատ էթտիյի
 քիլիսէ, զիրա օնու խարապ էտէն զալաթլար ին-
 սան իշի տիր, վէ ինսան կիպի զայպ օլաճագլար։

() եանղըշ ատէթլէր՝ հերետիկոսլուգլար՝ փութ-
 փէրէսթլիգլէր վէ իքրահիյէթլէր, քի Վարիսթի-
 անլըգ օնլարըլա քիրլէնտի վէ հալա քիրլէնիյօր,
 նէ՞ սէպէպտէն զուհր էթտիլէր։ Ինսանլար՝ վէ
 ալէլ խուսուս Վախիսէ խօճալարը սաղ սուլարըն
 պէրրագ փունկարընտան ուզագլանլոյ՝ քէնտի
 էլէրի իլէ քէնտիլէրինէ զէհրլէնմիլ սարնըճլար
 գալըտըլարը սէպէպինտէն տէյիլ մի։ Իլլ
 քիմսէ՝ Վարիստոսուն իլք շայիրտլէրինին ալչսգ
 կէօնիլլիլ իթա՛աթըլըլա՝ Շէրիֆ Վաթապ-
 լարա իթիգատ էթմէտիյի վէ օգուճատըլը սէ-

պէպտէն տէյի՛ն մի : Ա՛յ պիր սէպէպի տէ պու-
քի Լ՛լաճըն Վիթապընը՝ ինսանլարըն ետի-
տըլը քիթաւլարըն սըրասընա գոմագ իսթէտի-
լէր . վէ ինսանլարըն խայալէրինի՝ Լ՛լաճըն Խ-
համընըն եերինէ կէշիրտիլէր : Ա՛յ պունլարտան
տիւրլիւ զալաթլար վէ եանշըշըգլար զուհը Է-
տիպ՝ Լ՛լաճըմըլ Բապըն կիւզ՛լ թալլասընը
ալթիւսթ էթտիլէր : « Խիշիւն վէ նա՛սը , Լ՛բէն-
նին՝ Իհէմնթէ վէ Ֆրանսա Ա՛ստուալարը՝ վէ
ձէմի՝ Խնճիլ Վրիսթիանլար՝ Լ՛պիթուալար՝ Իի-
քարտլար՝ Լ՛օլարտլար՝ Լ՛ուստիլէր վէ Տիտու
Վրիստոսուն ձէմի՝ ասքերինին օրտուսու՝ Խնճի-
լին պայրադընըն ալթընտա գալըպ՝ պու գատար
տէհըրլէրտէն պերու պու գատար քէպին գօլա-
լայըշլարըն իշինտէ՝ կերչէքլէյին գըյմէթլի վէ
ա՛ղիզ խաղինէսինի թէմիզ սագլայապիլտիլէր :
Պունուն իշիւն քի՝ օնլար Շէրիֆ Վիթապ-
լարա մալիք իտիլէր , վէ եալընըլ Շէրիֆ
Վիթապլարա իման էտերլէր իտի : Եւ՝ սէվ-
կիւլիւ Վրիսթիան գարընտաշսըրմ , պու պի-
զիմ հագըրմըլա նէ՛ կիւզէլ տէրս վէ էօրնէք
տ՛ր : Խշթէ ելիմիլտէ օլան օլ Վիթապը Շէ-
րիֆ վէ օլ Ալլամէթ միւթտէսի տիր քի , օնլար-
տան պիզէտէք կէտի , քի կէջէ եախօտ ձէն-
նէթէ գուլալուլայան պիր տանէճիք տօղըն եօ-
լու պիզէ կէօսթէրէ :

Ա՛յն սէլամէթ միւթտէսինէ եա՛նի Խնճիլէ օ-
լան տիրի վէ սաֆ իմանըն գուզվէթլի ամէլէ-
րինի կէօրտիւքտէն սօնկրա , սէնին գալպինին ի-
շինտէ հիշ պիր սէս իշիթմէ՛ղմիսին , ք՝ սանա
նիտա էյլէյէ քի , Ա՛յն նէ՛ եօլա խըլմէթ Է-
տէյօրսուն . սէն քէնտի քէնտինէ հիշ պիր գուլ-

վեթի օլմայան եալընըզ սոճուլա մը վաթթիզ օլտուն : Շ'անը կէօնիւլտէն՝ օլ Լ.լ.ս.ճըմըզ Բապպըն սէնի քէնտինէ ճէլպ էթմէք ի- չիւն սէնին էլինէ աէյտիրտիյի Վ.էլամը գա- պուլ էթմի՞շմիսին : Յիսուս Վրիստոսուն Վի- լ'սէսինին էօլլը եօգսա տիրի ազասըմըսն" : Պու սիւալլար սանա զիյատէսինճէ թէէսիր էթ- մէլի տիրլէր, եօգսա՝ տէմէլիսին քի պու քիթա- պըն իչլինտէ եազըլան շէյլէր պիւթիւն մասալ տըր, վէ Լ.լ.ս.ճըն Վ.էլամը տա եալան տըր : Լ'ախօտ տէմէլիսին քի՝ պու Խնճիլ սէնին իչլին տէյիլ տիր. վէ օնուն վա՛ղ էթտիյի պարըշա վէ մաթլուպ էթտիյի եէնի տօղուշա՝ վէ օնուն պէյան էյլէտիյի Վուրթարըճը Լ.լ.ս.ճա սէնին իճթիաճաթըն եօգտուր : Ս է պու ճիւլէ իլէ Լ.լ.ս.ճըն ճէմա՛աթընըն թէվարիլինտէքի սաճիճ վէ տօղուլ վուգուաթլարա շէճատէթ էտէն պին- լէրճէ պին շաճիտլէրէ գարշը շէճատէթ էթմէյէ տախի ճէսարէթ էտէմէզսին : Ս է ճէսարէթ է- տիպ տէյէ պիլիւրմիսին քի սէն օնսէքիզ տէճ- րին իչլինտէքի՝ Վրիստոսա սատէ իման կէթիրէն վէ օնա սըզընան ճէմի՝ ատէմլ'րտէն զիյատէ ա՛- զիլ վէ զիյատէ ագըլլը սըն : Պունու տա տէյէ- մէզսին. զիրա զամիրին սանա գարշը չըգար : Եօյ- լէ իսէ, էյէր պիր թարաֆտան Վրիսթիան քի- լիսէսինին թէվարիլի սաճիճ պիր թէվարիլի օ- լուպ՝ մասալ օլմատըղընա իսքեաթ օլմաղա վէ իգրար էթմէյէ մէճպուր իսէն, վէ էյէր աիկէր թարաֆտան տա՝ իսթէմէյէրէք պիր կիլլի սէս իշիտիյօրսան, քի "Սէն կիւնաճ իշլէմիշսին" տէ- յիւ սանա խապէր վէրիյօր, օլ վագըթ սէն նէ՞ եափաճագսըն. քիմտէն չարէ պուլաճագսըն,

վէ նա՛սըլ գուրթուլաճագսըն : Սանա եալնըղ պիր չըգար եօլ վար . վէ սէնին պաշնտա տօլաշան Լլա՛հըն խըշմընըն գասըղասընա գարը՝ սալթ պիր սըղընաճագ եէր վար . եա՛նի՛ վարըպ գուվլէթլի Վուրթարըճընըն գուճաղընա տիւլմէլիսին , վէ էպէտի էօմիւր պաղըշայանա կիւ վէնմէլիսին :

Եա՛ խնճիլի րէտտ էտէնլէր՝ եախօտ օնու թանը մայանլար , սիզէ րէճա էտէրիմ , քի սահի՛հ Խնճիլի ինսանլարըն իճատ էթտիյի թագլիտ Խնճիլ իլէ պիր սա՛նմայասընըղ : Սիլ պու քիթապը օգուտուգտա էյի վուգուֆ օլտունուղ քի , Շէրիֆ Վիթապլարըն իչինտէքի Վրիսթիանլըգ խասս տըր , վէ պու միսիլի գարըշըգ վէ ալաֆ այար գապուլ էտէմէղ : Սիղին էն պէօյիւք իշինիլ՝ խէլասը պուլմագ տըր : Իմտի Վրիստոտան մատա՝ պաշգա եէրտէ նէճաթ եօգտուր . խէլաս՝ եալնըղ Վրիստոտա պուլունուր : Կէրէք տօղուշունուղ հասէպի իլէ վէ կէրէք իրատէթինիլ իլէ կէօրիւնիւշտէ հէր հանկը մէզհէպէ եախօտ շիրթէթէ եափըշմըշասըղ տայիմա սիզէ պիր Վուրթարըճը լաղըմ տըր : Սիլ օնու եալնըղ Շէրիֆ Վիթապլարտան թանըյըպ պուլապիլիր սինիլ . վէ մուհապպէթին Լլա՛հը սիզի օշիֆալը վէ հասիյէթլի սուլարա ապլէթ էտէր , քի վալըպ սուսուզընուզընուզու գանտըրասընըղ : Շէրիֆ Վիթապլարը քէնտիլէրինէ տին գանու նու տէյի գապուլ էտէն ճէմի՝ Վրիսթիանլարըն մապէյնինտէ հալա պուլունան՝ վէ ագտէմճէ զուհը էթմիշ կէօնէ կէօն գըյասլար սանա էնկէլ օլմասըն : Սէն պու Վրիսթիան քիլիսէսինին թէվարիսինտէն էյի իսքիաթ օլտուն քի , կէօրիւն-

մէջ Վրիլեսնին սահիճ ազալարը կերչի պիր գաչ մատտէլէրտէ պիրիպիրլէրինտէն թէֆրիբ օլմուշլարսա տա , եինէ հ փիսինին թէմէլի պիր տիր . վէ հիսուս Վրիստոսուն խաչընն այաղընտա հէփիսի պիրիպիլինէ գափուշուպ պիրլէշիրլէր : Պիզ սիզի պոռ թէմէլին իւզէրինէ սապիթ օլմաղա վէ պոռ . խաչա կիւվէնմէյէ տավէթ էտէրիլ : Լշոյլէ իսէ Լլաւհըն Վէլամը ոշան Վրիթապը Դ Լրիֆի էլինէ ալ վէ օգու . ֆագաթ տուա՝ վէ նիյալ էտէրէք օգու . օնու սատրգանէ վէ պիր կիւն հէփիմիզին շէրիա՝թը օլ Վէլամըն միւծիպինծէ կէօրիւլէծէյինի խաթրընա կէթիրէրէք օգու : ()նու օգու , վէ օնուն միւլէլիֆի Բուհ էլ Վուտս օնու եիւրէյինէ վաղ էյլէսին : Տուա՝ էտէրէք արա՝ վէ արսյարագ տուա՝ էթ , վէ թէզ աղնարսըն քի , Դլլահ լուէ՝ալա քէնտիսի արայանլարա քէնտիսինի չափուգ պուլտուրուր" :

Լշ սէվկիւլիւ Վրիսթիան գարընտաշար՝ սիզ պունուն թաթը վ՛ գըյմէթլի թէճրիւպէսինի էթմիշսինիզ . սիզ քի էվլատըգ մէօհիւրիւնիւ իւսթ՝ւնիւղոէ թաշըրսընը , վէ Պօղոս Բէսուլ կիպի "պաշգա շէյ պիլմէք իսթէմէզսինիզ , իլա հիսուս Վրիստոսուն՝ վէ խաչա չըգմըշ հիսուս Վրիստոսուն" : Պու մուհապպէթ Լլաւհը սիզէ քէնտիսինի պուլտուրուր , եախօտ տիւնեօնըն չէօլլէրինտէ սիզի արատը , շէոյլէ քի սիզի քէնտի աղըընա կէօթիւրսին , վէ սիզ սալթ օնուն սէսինին արտընծա կիտէսինիզ : Շէննէթէ տաիլլ օլան Վրիսթիանլարըն էօրնէյի վէ իպրէթի՝ պիզլմ հափգըմըգտա զայոյ օլտու՞ն մու : Լշի պիլլն՝ էյ գարընտաշար , քի պիլլմ թէքմիլ վէ

քեամիլ էօրնէյիմիլ պի՛ր թանէճիք տիր , վէ պի-
զիմ Լէֆէնտիմիլ վէ Լիօճամըզ օ՛ տուր : Եւ Էլսքին
պիղ տէ Բէսուլուն սեօղէրի իլէ տէյէ պիլլիլիլ .
«Պիլ տախի էթրաֆըմըզը սարմըլ պու գատար
շահիտլէր ճիւմճիւրիւ վար իքէն , հէր եւիբիւ վէ
պիզի գօլայճա զապթ ետէն կիւնահը պրագա-
լըմ , վէ էօնիւմիւզէ գօնմուշ մէյտանը սէ-
յիրտիշինտէ սապր իլէ սէյիրտէլիմ : Եւ է իմանըն
պաշլարըմը վէ թէքմիլ էտիճիսի ()խուսա պա-
գալըմ , քի օ՛ էսնիւնէ գօնմուշ շաղըղա մէպնի՛
խաչա թէհամմիւլ էտիպ ու թանմայը խօր կէօրտիւ .
վէ Լէւահըն թախթընըն սաղ եանընտա օթուր-
տու » * : Պիլ տախի պիր ա՛ղիւլ զայրէթ իլէ
թութուշալըմ . վէ պիլիմ տէ ճէնկիմիլ չափուգ
պիթէր . վէ պիլ տէ չափուգ Լէւահըմըզըն սէլա-
մէթինի կէօրիւրիւլ : Եւ օնուն իճթիշահը կէ-
լիշինէ պէքէյէրէք՝ օլ քիմնէլէրի խաթըրմըզա
կէթիլիլէլիմ , քի սօնունատաք տայանըպ՝ էօմիւր
թաճընա նայիլ օլտուլար : Եւ պիլի սաթըն ա-
լանը սատրգըղըլա իգրար էտէլիմ , օնուն իրլմէ-
թինէ մուգայէտ օլալըմ , վէ օնուն սէլամէթ փա-
տիշահըղընը իլէրլէթմէյէ վէ ()խուս իլէ պիլլէշ-
մէյէ հավէս էտէլիմ : «Եւ հէր ինայէթին Լէ-
ւահը՝ քի պիլիլ քէնտի էպէտի իզզէթինէ Վրիստոս
()խուստա տավէթ էյլէտի , սիզի քէնտիսի թէք-
միլ էտէ , գայիմ էտէ , գուվլէթլէտէ , թէմէլէտէ :
()նա էպէտիւլ ապատ ի՛զզէթ վէ գուտրէթ օլ-
տուն ամին : Ա . Պիե . Ե . 10 , 11 :

Ձ Ա Մ Ի Մ Է

Պու զամիմէտէ պիպիմ նիյէթիմիղ պու տէհ-
րին պաշանդըճընտան պերու փութիերէսթէրէ
Խնճիլի վա՛ղ էթմէք, վէ տիւնեանըն հէփ թա-
յիֆէէրինէ Լլլահըն քէլամընը վէրմէք իչիւննէ՝
ամէլ իճրա օլունմուշ իսէ, օնլարը պիրաղ թա-
րիֆ էթմէք տիր : Խմտի Վիթապի Շէրիֆ, տի-
յանէթէ տայիր ճիւղ տաղըթմագ, վէ Սիփօնէրլէր
կէօնտէրմէք իչիւն պէօյիւք Շիրքէթէրին պաղը
մասլահամթարընը մուսթապարճէ զէքր էտէճէյիղ .
շօլ Շիրքէթէր քի Խնկիլթէրրատա, Լմէրիգատա
վէ Լլարօթանըն պաղը մէմալթէրնտէ թէշքիլ օլմուշ
տուր, միւսթիւնիւ մէրթէպէ կէօթէրէճէյիղ հէր
պիր Շիրքէթէրին 1860 տա գաջ Սիփօնէրլէ-
րի վարիտի, գաջ մէթէպլէրի, գաջ շաղիրալէրի,
գաջ Վիլիսէլէրի, հէմ գաջ քիլիսէ աղալարը :
Պու Շիրքէթէր գաջ քիթապլար, Վիթապի
Շէրիֆլէր վէ տիյանէթէ տայիր ճիւղլէր թապ
էթմիլլէր, վէ հէր պիր շիրքէթ քէնտի իշի-
նի իւէրույէ կէօթիւրմէք իչիւննէ՝ գատար ագջէ
թօլլամըլ տըր :

ԻՆՏԵԼԻԺ ՇԻՐՔԷԹԼԷՐ

Ինթէլլէրա ահալիէ իլէն վէ էհէպլէր իլէն Վի-
թապի Շէրիֆ նէլը էտէն Շէրիֆին :

Խնկիլիլ միլլէթի վէ էճնապլլէր իչիւն Վի-

Թապի Շէրիֆ նէշը Էտէն Շիրքէթ Թէշքիլ օլուն-
մուշտուր 1804 թարիխինտէ, ընուն ախլ էյլէտիյի
1860 տա, 178,222 օսմանը լիւար օլմուշ իտի : Օլ
սէնէտէ Չինուճաշին վէ Հինտիսթան իշիւն մախ-
սուս 2,200 լիւա թօփլանմըլ իտի : Եննէ օլ սէ-
նէտէ տաղըլան քիթապլար 1,917,897 աթէտ տիր :
Շիրքէթին ճէման տաղըթտըլը 37,527,828 աթէտ
օլմուշ տուր : Պու Շիրքէթ Լըսհըն քէլմընը
160 լիւանտէ վէ էյալէթ տիլէրինտէ տաղըթմըլ
տըր : 1861 տէ պու Շիրքէթին ախլ էյլէտիյի
202,400 լիւա իտի :

Ինկիլէ Չըրլ Մէֆօնթր Շէրէթի :

Պու Շիրքէթ 1799 տա թէշքիլ օլունմուշ
տուր, վէ իլք նիյէթի Լ.Ֆրիգայա վէ Շարգ
Թարաֆընա Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք իտի, վէ
պունուն իշիւն Թէսմիյէ օլունտու, «Լ.Ֆրիգա
վէ Շարգ իշիւն Չըրլ Միսիօնէր Շիրքէթի» :
Իմտի ընուն Լ.Ֆրիգատա, Հինտիսթանտա, Թուր-
քիսթանտա, վէ Հինտիսթանըն պաթըրնտա,
Լ.վսթրալասիատա վէ Շիմալի Լ.մէրիգանըն ղարպ
Թարաֆընտա միսիօնէրլէրի վարտըր : Պու Միսի-
օնէրլէրին սայ ու ղայրէթի Լ.Ֆրիգատա, Հինտիս-
թանտա վէ Լ.վսթրալասիատա չօգ միւյէսսէր օլ-
մուշտուր : Պու Շիրքէթին մասրաֆը Ինկիլիզ
Վիլիսէսինին Ինճիլի գըսմընտան իտարէ օլունտու :
Տէօրթ սէնէ ղարֆընտա եանի 1739, 1800,
1801 վէ 1802 տէ ախլ էյլէտիյի հալընըլ
141 լիւա իտի : 1860 տա 160,191 լիւա օլմուշ
տըր : Շիմտի ընուն 134 վա'իլլէրի, 45 սայիր
պէլտէլէրտէն վէ 57 նասպ օլունմուշ եէրլու

վա՛ղէր, 2060 սայիր եարտըմճը վէ խօճալար, վէ
19,340 Վիլիսէ ազալարը վարտըր :

1. Զոյն Միօնէր Շէրէնէ :

Պու Շիրքէթ 1793 թարիսինտէ թէշքիլ օ-
լունմուշ տուր, օնուն մասարիֆի օլ Քրիսթիան-
լարտան իտարէ օլունուր, քի Խնկիլիզ Վիլիսէ-
սինէ մերպուլթ տէյիլէր² : Պու Շիրքէթին նի-
յէթի իպթիտա պաճրի ճէնուպ ատալարնա
Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք իտի . լաքին շիմտի
տէյիլ եալնըզ օ ատալարտա Միսիօնէրլէրի,
իլա ճէնուպի Լ.Ֆրիգատա, Լ.Ֆրիգանլն ատա-
լարնտա, Չինումաչինտէ վէ Հինտիսթանտա տա-
խի վարտըր : Պու Միսիօնէրլէր Լլաճն քէլա-
մընր 14 լիսանլէրէ վէ էալէթ տիլէրինէ թէրճիւ-
մէ էթմիլլէրտիր : 1860 տա պու Շիրքէթին ախզ
էյլէտիյի 102,300 լիրայա պալիզ օլմուշուտու :
Պու ճէսիմ մէպալիդին 14,400 լիրասը Միսիօ-
նէրլէրն մէմուրիյէթ մաճալլէրինտէ թօիլան-
մըշ ըտր :

Պու շիրքէթին վասիթասըյըլա Մատագաս-
կարա Միսիօնէրլէր կէօնտէրիլիշ տիր 1818տէ ,
քի օնուն աճալիսի 4,000.000 տան իպարէթ տիր :
Պու Միսիօնէրլէրին օրատա սայ ու զայրէթի զոյ-
էթլէ մուպարէքլէնմիշ իտի, լաքին պիր փուլթի-
րէսթ Սուլթանն զայէթ զալիմ միւզավէմէթինտէն
1834 տէ օնլար տըշարը գօլուլտուլար : Սուլթան
էօլտիքտէն սօնկրա , օղու թախթա ճիւլիւս
իթտիլինտէ , օնլարա 1862տէ թէքրար օրայա
տէօնմէյէ միւսաատէ օլունտու : Փատիշաճ քէն-
տիսի պիր Խնճիլի Վրիսթիյան տէյիլիսէ տէ ,

Միսիօնէրներէ վիգայէ հիմէքտէ հիւրմէթի չօր
տուր . վէ Վիթապի Շէրիֆին տաղըմասընա
վէ խալզըն արասընտա Լն ճիլին վաղ օլունմասը-
նա արզուսու վարտըր :

Ուէյլէան (Սէլհօդէն) Միսիօնէր Շէրիֆին :

Պու շիրքէթ 1778 տէ թէշքիլ օլունմուշ ըտը .
օնուն Միսիօնէրներին 35 լիսանտէ Լն ճիլին վաղ
էտէրէր . օնլար Մէշըրգի վէ Մաղըրպի շին-
տիսթանտա , Բֆրիգատա , շինտիսթանտա ,
Սէյլօնտա , Բվթրալասիտա , Պօլնիսիտա ,
Չինումաշինտէ , Իրլանտա , վէ Լէրորա գը-
թասընտա չալըշըրլար : 1860 թարիխինտէ պու .
Շիրքէթին ախլ էյլէտիյի 154,000 լիւրա խի :
() Լ սէնէտէ օնուն 763 Միսիօնէրներին վէ վա-
իղէրին 13,606 սայըր խարտըմճըլարը վէ խօճալարը ,
132,726 քիլիսէ ազալարը , վէ 120,760 շա-
կիրտէր վարըտը , Վիլիսէ ազալարընըն 35,000
գատարը Լնկիլիզ վէ Իրլանտալը տըրլար :

Տիւնէյէ Դայի ճիւլ նէշը Էրէն Շէրիֆին :

Պու Շիրքէթ (Սօտրատա) 1799 թարիխն
տէ թէշքիլ օլունմուշտուր : Ս է նիյէթի ճիւզ-
լէր վէ տիյանէյէ տայիր քիթապլար նէշը էթ-
մէք տիր () պէօիլը իշ կէօրմիւշտիւր , վէ հա-
լա զայէթ միւլէսսէր հալտէ տիր : Սէնէնին խի-
թամը ասարընտէ 1862 Մարտըն 30ունտա 41,
661 097 ատէտ ճիւզլէր վէ քիթապլար չըգարմըշ
տըր : 1799 տան 1862 յէ տէկին պու Շիրքէ-
թին ճէման թապ էթտիյի 959,000,000 ա պալիղ

օլունուր : Պու ճիւղէր վէ քիթապլար 116 լի-
սանլէրտէ նէշը օլունմուշ տուր : ()նուն մէզ-
քիւր սէնէտէ ախլ էյլէտիւի 109,29) ()սմանլը
լիրասը տըր : Պու Շիրքէթ Ինկիլթէրրատա օլան
ճէմի՝ Վիլիսէլէրին Ինճիլի Վրիսթիյանլարընտան
իտարէ օլունուր :

Լճորատա Եհոպիէր Էլէն Շիրէի :

Պու Շիրքէթ 1809 տա թէշքիլ օլմուշտուր :
()նուն էճնէպիլէր իչին իլք կէօնտէրտիյի Սի-
սիօնէր 1818 տէ ԼէՏ վիլայէթինէ վարմըշ տըր :
1855 տէ օնլարըն սայըսը 78 է գատար արթտը ,
քի օնլարտան 59ու իմանա կէլմիշ Եահուտիլէր-
տէն իսի : Պու Շիրքէթ 1811 տէ քիթապլար
վէ ճիւղէր թապ էթմէյէ պաշլատը : Եահուտի-
լէր իչին Վիթապի Շէրիֆլէրի եանի Ըհտը
Ըթիգ վէ Ըհտըլ Ղէտիտի Լէհտէ , Սիւրիատա ,
Նէմէսթանտա , Սիանիատա վէ սայիր մէմալիք-
տէ թապ էյլէտի : Պու Շիրքէթին վասիթասը
ըլա չօգ ալա մէթէպլէր սապիթ օլմուշտուր .
տիւնեատէ պու էն ալա Շիրքէթ տիր տէյէ պի-
լիրիլ , քի Ըլլահըն էսքի գավմընըն իմանա կէլ-
մէսի իչին չալըշըր : 1860 տա օնուն ախլ էյլէ-
տիյի 44,537 լիրայա պալիլ օլմուշտուր :

Պու Շիրքէթտէն մատա Ինկիլթէրատա ,
Սգօլիատա , Լւրորատա վէ Ըմերիգատա , սա-
յըր պիր գաչ Շիրքէթլէր վար տըր քի Եահու-
տի գավմընա Ինճիլի վազ էթմէք իչին չալըշ-
մաքտա տըրլար :

Տիւնեատա Եահուտիլէրին նուֆուզու — 5,000,000

Սիսիօնէրլէրին մէմուրիյէթ մահալլէրի — 115

Միսիօնէրէր	— 200
Մէքթէպլէրտէ օլան չօճուզլար	— 12,000
50 սէնէ զարֆընտա իմանա կէլէնլէր	— 20,000
1854տէ քիլիսէտէ պուլունանլար	— 15,000

Սօցիալնէ Միսիօնէր Եւրոպէի :

Ազօջեանն Ռէսպիլիթէրիէն Վիլիսէսի 1826 տա Միսիօնէրլը իշինէ էլ վուրտու : (Նոուն էն միւթէպլէր վէ իլէրուլէնմիշ Միսիօնէրլը իշինտիսթանտա սըր, քի օրատա Միսիօնէրլէր զայէթ ալա մէքթէպլէր սապիթ էթտիլէր : 1483 տէ Ազօջիա Վիլիսէսի պէօլիւնտիւ, վէ օլ վազըթտան պէրու օլ Վիլիսէնին իքի պէօլիւյիւ տէ սըշարյոյա Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէքտէտիլէր : Պուսլարըն "Ֆրի Չըրչ" տէնիլէն պէօլիւյիւն 1858տէ 94 Միսիօնէրլէրի վար ըր : Պու Միսիօնէրլէրին մէքթէպլէրինտէ 6,000 շակիրտլէր վար տըր : 16 սէնէնին վարֆընտա եանի 1843տէն 1859է տէկին Ֆրի Չըրչ քէնտի վաիզլէրինին մասարիթի իշին 2,200,000 (սմանլը լիւրասը վէրմիշ տիր. թալիւմ վէ թէրպիլէ իշին 275,000 լիւրա . Վ էթան Միսիօնէրլը իշին իշին 129,800 լիւրա . Լյանէպի Միսիօնէրլը իշին իշին 495,000 լիւրա . 800 քիլիսէլէրին պինա օլունմասը իշին 797,500 լիւրա . վէ սալըր էնվայի իշլէր իշին վէրտիքլէրի սայ քի 5,500,000 լիւրայա պալիշ օլըր : Մատամ քի պու Վիլիսէնին ազալարը 250,000 քիշին անճագ վար տըր , պու թօփլանան ագչէյի օնլարըն իւզլէրինէ թագսիմ էտէրսէք , հէր պիլինէ 22 լիւրա տիւշէր : Պու պիլիւզէլ իպրէթ տէյիլմի :

1858տէ Սոփիանոն սայրը Միսիօներ Շիրքէթէրինին էնէպի մէմէթէթէրտէ 63 վահշէրի վարըտը : () սէնէտէ Թօփլատըզլարը 23,720 լիւրայա պալիզ օլտու :

Պաթլիսի Միսիօներ Շիրքէթէ :

Պու Շիրքէթ 1792տէ Թէշքիլ օլունմուշ տուր . վէ Հինտիսթանա օլ մէշնուր Ուլիէմ Փէրրի զաթը կէօնտէրտի : Վէրրի գունտուրաճըրտը , վէ չօզլարը օնա Թաիֆէլէրէ Խնճիլի կէօնտէրմէք զայրէթի իչիւն տիվանէ նազարըյըլա պագարլարըտը . Խնկիլթէրրանն պէյիւքլէրինին չօղու . զայէթլէ օնու զէվգլէնիլէր իտի , վէ օնա նասիհատ էտէրլէր իտի , քի քէնտի սէնաաթընտա օթուրուպ իշինէ պագսըն . լաքին քէնտիսի խաչըն պիր սահիհ ճէնքճիսի կիպի տէվամ էտիպ , նիյէթինտէն տէօնմէտի վէ զայէթլէ միւյէսսէր օլտու : Իշթէ օլ զաթըն վասիթասըյըլա պու Շիրքէթ Թէշքիլ օլունտու . վէ շիմտի Շիրքէթին Հինտիսթանտա , Լիթրիգատա , Պաթը Հինտիսթան տէնիլէն Լիթրիգատա Միսիօներէրի վարտը : 1860տա օնուն ախը էյլէտիյի 39,546 ()սմանը լիրասը իտի : 1792տէն 1854է տէկին օնուն ախը էյլէտիյի 690,075 ()սմանը լիրասը իտի : Վէնտի իտարէսինտէ 400 Միսիօնարլար վէ միւլավինլէր վարտը :

Իշլըթ Գըլասըդա Միսիօներ Վիթիպի Շիրքէթէ :

1. «Պու Միսիօներ Շիրքէթէ» (Նէմէէսթանտա) 1859տէ օնուն ախը էյլէտիյի 22,275 լիրա իտի . Մալապարտա , Չինումաչլիտէ , Հին

տխմանտա, Լստմտա վէ սաիր մեմալիքէրտէ
15 վաիզկեաճարը վէ 45 Միսիօնէրէրիվար խոի :

2. "Վիւսիւլը" Լիւսիւլը "Լիւսիւլը", պու շիր-
քէթ տախի "Լեմէսմանտա տըր : 1858տէ օնուն
ախը էլլէտիյի 21,533 լիրա խոի :

3. "Վիւսիւլը" Միսիօնէր Էլիւսիւլը" (Վիւ-
րանսատա) 1858տէ ճէնուպի Լիւսիօնէրտա օն Մի-
սիօնէրէրի վար խոի : Լիւսիօնէրտա քիլիսէլէ-
րէ միւլճագ 1,400 քիլիսէլ աղալարը վար խոի :

4. "Վիւսիւլը" Միսիօնէր Էլիւսիւլը" 1797տէ
Թէշքիլ օլունտու : Պու շիրքէթ Չինուամալիսէ օլ
մէշուր Միսիօնէր Վիւսիօնէրէրի 1850
տէ Մէշուրգի Չինտիսմանտա օնուն 17 վաիզ-
կեաճարը վէ 19 Միսիօնէրէրի վարըտը . օլ
սէնէտէ օնուն ախը էլլէտիյի 9,000 լիրա խոի :
Պու Էլիւսիւլը Վիւսիօնէրտէմ շէշրիստէ մի-
սիօնէրէրի թալիմ էթմէր ու ճաղըլլամագ ի-
չիւն ասըլ քէնտի միւլքիւ օլարագ պիր մէքթէ-
պի վարըտը :

5. "Վիւսիւլը" Միսիօնէր Էլիւսիւլը" . 1828տէ
Լեմէսմանտա Թէշքիլ օլունտու : Ճէնուպի Լիւ-
սիօնէրտա , Պիւսիօնէրտա վէ Չինուամալիստէ 29 վա-
իզկեաճարը վար տըր : 1857տէ 12,894 լիրա
ախը էլլէտի :

6. "Վիւսիւլը" Միսիօնէր Էլիւսիւլը", 1800 տէ
Թէշքիլ օլունտու . 1857տէ Ճէնուպի Լիւ-
սիօնէրտա 11 վաիզկեաճար վէ 18 Միսիօնէրէրի
վարըտը . օլ սէնէտէ ախը էլլէտիյի 8,384 լիրա
խոի :

7. "Տրէպուլը" Միսիօնէր Էլիւսիւլը", Չինտիս-
մանտա Վիւսիւլը տէնիլէն գապիլէրէրիստըսըն-
տա 14 Միսիօնէրէրի վար տըր . իմանա կէլէնէր

4,500 տիր : 1857 տէ 8,000 լերա ախդ իյլէտի :

Իշվորքանն կէօնէկէօն մէմալիքլէրինտէ չօգ
սայրը քիւչիւք Սիսիօնէր Շիրքէթլէրի վար տըր,
լաքին օնլարըն հէփսինի իսմլէրի իլէ զ'քը էթմէյէ
հաճէթ եօգ տուր : Պու Շիրքէթլէրին չօղունուն
նիյէթի մախսուսէլէրի, Լստորիատա, Փրան-
սատա, Իթալիատա վէ սայիր մէմալիքլէրտէ օ-
լան փափաւիլէրին արասընտա տիյանէթէ տայիր
ճիւղէր վէ քիթապլար տաղըթմագ, վէ Ինճիլ
վաղ էթմէք տիր :

Հէմ տախի Փրանսատա, Կէմէսթանտա,
հանիմարգատա, Բրուսիատա վէ Բուսիատա Բի-
թապի Շէրիֆ տաղըտան Շիրքէթլէր վար տըր :

Իշվորքա գըթասընըն պէօյիւք փայը հալա փա-
փաւի քիլիսէնին հիւքմիւ ալթընտա տըր, վէ
շօլ քիլիսէ քէնտի ճէմի՝ գուլվէթինի պիւթիւն
խաղը գարանլըգտա վէ ճէհալէթտէ սագլամաղա
գուլանըր :

ԱՄԻՐԻԳԱՏԱ ՄԻՍԻՕՆԵՐԼԷՐ ԿԵՕՆՏԵՐԷՆ
ՎԷ ԳԵԹԱՊԻ ՇԵՐԻՖ ՏԱՂԸՏԱՆ ՇԻՐԳԵԹԼԷՐ :

Լմերիգան Պօրա :

Լմերիգան Պօրա՝ Լմերիգանն պէօյիւք Սէզ-
հէպի շիրքէթլէրին իլք վէ էն ֆախաէլուէրտէն
պիլրի տիր տէմէք պիւսպիւթիւն հազգ տըր : 1810
տա թէշքիլ օլունմուշ տուր. վէ ճէսարէթ է-
տէրիլ տէմէյէ քի օնուն սայու շայրէթլէրի վաիզ-
լէրինին մէմիւլէրինտէն խարիճ միւպարէքլէնմիշ
տիր : Իլք տէֆա տիշարըյա կէօնտէրիլէն պէշ իշ-
ճիլէր՝ պու Պօրտուն եէտի իլէ 1812 տէ Հինտիս-
թանա կէօնտէրիլմիշէր տիր . օնլար իլմի իլահիտէ

Թալիմ օլունուպ խրզմէթէրինէ նասպ օլունտուլար վէ իսմէրի 'Նիւէլ և Ղըտսըն , Հալլ , Ռայս վէ 'Նոթ իտի : Օնլար ունուտուլմայաճագ վէ օնլարըն զէքրի տիւնեանըն սօնունատէք Քըրիստոսուն քիլիսէսինտէ միւթէպարէք օլաճագ տըր . 1816տա Պօրտ Թարաֆընտան Շիմալի Լմերիգա Թարաֆընտա օլան եապանիլէրէ Միսիօնէրէր կէօնտէրիլտի . 1820տէ Սանտուիչ ատալարընա . 1821տէ Սիւրիպա . 1822տէ Մալթայա . 1826տա Թիւրքիայա . 1830տա Լիւնանիսթանա , հէմ տախի 1830տա Չինուամաչիւնէ . 1831 տէ Սիւմա . 1834 տէ Լճէմիսթանըն 'Լաստուրիէրինէ . հէմ տախի 1834 տէ պաթը Լճրիգայա . 1835 տէ մաղըրպի Լճրիգայա . 1836 տա . 1844տէ . Սատրասա (Հինտիսթան) Թիւրքիատա պուլունան Լահուտիլէրէ վէ 1852 տէ Պահրի Միւհիթի շարգիտէ Միքրօնէղիայա : Պու վաիզկեաշլարտան պաղըսը տէվամ էտէմէտի . Լաքին Լճրիգատա , Լճէմիսթանտա , Թիւրքիատա , Չինուամաչիւնտէ , Հինտիսթանտա , Սանտուիչ ատալարընտա վէ Շիմալի Լմերիգա Թարաֆընտաքի եապանիլէրտէ օլանլար հալա դայէթ միւլէսսէր իշ կէօրմէքտէ տիրէր : Սանտուիչ ատալարընտա , Հինտիսթանտա վէ Թիւրքիա մէմալիքինտէ Լնճիլին վաղը դայէթ իւլդայէ միւպարէքլէնմիշ տիր : Օխրտէքի ճէտվէլ հէր պիր վիլայէթէ գաչ Միսիօնէր կիթմիշ օլտուղունու կէսթէրիր : Շօլ ճէտվէլ Պօրտուն Սէր քեաթիպլէրինտէն պիրի՝ Տօքթըր Լնտըրսըն տէնիլէն դաթըն 1861 տէ Թէրքիալ էթտիյի տիր :

Ի Ի Մ Ո Ւ Մ Ի Ի Մ Ա Ն

Մ Ի Մ Ա Ն Ի Գ Ի

Վ Ա Ս Զ Կ Ե Ա Ն

	Նասսոյ օլան մէջ յայտնուած խաւով	Հէքի մէջ յայտնուած	Սիւսի մէջ	Երեւան	Տիւրքի	Սիւսի մէջ
Աֆրիգա	37	1	43	40	41	81
Թիւրքիյա վէ Եիւնան	117	7	151	128	147	275
Գարպի Հինտիսթան	28	—	43	32	39	71
Ճէնուպի Հինտիսթան	58	3	76	61	74	137
Շարգի Ասիա	45	2	50	49	48	97
Շիմալի պահարի միւսիթ	53	6	108	80	87	167
Ճէնուպի Ամերիգա .	2	—	—	2	—	2
Եասպանի Ամերիգա .	75	5	348	173	255	428
	415	24	819	567	691	1258

Պէտքէն հետեւեալ թիւ 1812տէ նասսոյ օլան պէշ Սիսիոներէրին քիւլիւք սայըսը 1860 տա 415տէք արեւմտ թիւ 1 Սիսիոներէր օլ սէնէլէրին զարֆընտա ծախն 1258տէք արեւմտ թիւ 1 :

Շիմալի Ամերիգան Պորտուգալիոյ հիմայէտին տէ իւրի մի վահիկեալ մերքեղէրի վար, թի 111 վահիկեալ թի 190 խարիճ վահիկեալ թի 1 պուշլարա մերպուլթ տուր :

Օլորտէ օլան ճէտիւլէր Տալա ետիւլէրին տէ գալ իւլիւլէր, քիլիսէլէր, մէքթէպլէր, ևճ օլորտուլու նու կէտիւլէրի :

Նասսոյ օլան Սիսիոներէր . . .	145
Հէքի մէջ (նասսոյ օլուսմամը) . .	6
Սայիր երեքք միւսիւլիւլէր . . .	6
Գարը վէ գըլ միւսիւլիւլէր . . .	174
Ամերիգա տան ճգանլարըն մէճմուսի .	

Երևու քիլիսէ չօպանլարը	31
„ Ս աիզէր	198
„ Ս իւալինէր	299
„ Ս էթէպ խօճալարը	305
„ Ս էճմուի	833
„ Պ օրտա մէրպուլթ օլան ճէմի իշիէր	1,164

Թապ

Թապխանէլէր	3
1860տա Թապ օլունան սահիֆէլէր	10,229,200

Վիւէլէր

Վիլիսէլէր (Սանտուիչ ատալարընքիլէր հէիիսի հիսապէ ալընարադ)	174
Վիլիսէ աղալարը	21,281
1860տա գապուլ օլունանլար	25,063

Սէմէպէր

Իլմի Իլահի մէթէպլէրի	9
Սայր կէճէլի կիւնտիւզլիւ մէթէպլէր	11
Պայաղը մէթէպլէր (Սանտուիչ ատա- լարընքիլէրի հիսապէ ալմայարադ)	328
Պայաղի մէթէպլէրտէրի շակիրտլէր	8,098
Իլմի Իլահի շակիրտլէրի	273
Կէճէլի կիւնտիւզլիւ շակիրտլէր	258
Ղէմի շակիրտլէր	8,629

Պօրտուն 1862տէ ճէման ախլ էլէտիսի
76,293 ()սմանը լիրասընա պալիշ օլուր :

Երկրագործական Գործակալության Գործունեության
Երկրագործական Գործակալության Գործունեության

ՊՈԼ Երկրագործական 1825-1826 թվականի Երկրագործական
օրենսդրությունը. օրենսդրությունը մերժում է ներդրումի տիրա-
նեթի տայիր քիթապլար վե ճիւղեր նեշը իթ-
մեք, վե Երկրագործական իրագ վե մահրում գալան մա-
հալլերինե կեզիճի վաիլեր վե քիթապլար կեօն-
տերմեքտիր: ՊՈԼ Երկրագործական սայ ու զայրեթերի
զայթեթ միւյեսսեր օրենսդրությունը. օնլար եալընը
Երկրագործական իչին զայրեթ չեքմեյօլար, իլա
տիւնեանըն չօգ թարաֆլարընա 119 լիսանտե
քիթապլար նեշը օրենսդրական իչին ագէ վերմիշ-
լեր տիր: 1853-ին իֆատեի թիւսումիյեսսինտեն խա-
պեր ալըրըլ քի օլ թարիսե տեկին եապանճը
վիւլյեթերե քիթապլար նեշը էթմեք իչին հիմ-
մեթ օլան ագէ 95,353 (սամնը լիւսարնա պալը
օրնուշ տըր: Մեղքիւր Երկրագործական 1862-ին սե-
նեին իֆատեի թիւսումիյեսսինտեն շու ալտըրըմը
ինհա Երկրագործական ամեյերինին կենիշիլինի կեօն-
թերիր: 1862-տե Երկրագործական թապ էթտիյի
ճիւղեր, զաղեթալար վե քիթապլար 7,413,900
ատէտ տիր: պունլարտան 333,500 ատէտի միւ-
ճեյէտ տըր: օլ սենետե ճեմի թապ օլան սա-
յիֆեյեր 86,903,600 տըր: Երկրագործական թեշ-
քիլ օրենսդրության պերու ճեմի թապ ու
նեշը օլանլարըն ատէտի 236,155,895 տիր: ՊՈԼ
լարտան 16,281,601 ատէտ միւճեյէտ տիր: ՊՈԼ
Երկրագործական Մասնաճիւղեր իսմի իլե պիր զա-
ղեթա նեշը էտեր, քի պունտան մահպեմահ 142,000
նուսիսե նեշը օրենսդրությունը: Զօճուլար իչին մահպե-
մահ 225,000 ատէտ սայըր պիր զաղեթա նեշը

օլունուր: 21 սէնէնին զարֆընտա պու Շիր-
քէթին քիթապ կէզտիրիճիլերի 7,413,171 ատէտ
սաթմըշար տըր, վէ ճապա վէրտիքլերի 2,132,
924 ատէտ տիր. վազ վէ տուա իշխն 205,770 ի-
պատէթ ճէմիյէթլերի եթմիշտիրլեր. վէ 4,385,035
ֆամիլեալար ըլա տին մատտէլերի վէ տինտարլըզ
խուսուսունտա կէօրիւշիւպ միւսասէպէ իթմիշեր
տիր: 1860տա պու Շիրքէթին ախզ էյլէտիյի
77,224 Օսմանլը լիրասը իտի:

Երեւոյս Քիթապ Շիրքէթիւ եւ Շիրքէթի:
Եմերիգատա Քիթապի Շիրքէթ նէշը իտէն
Շիրքէթ 1816տա թէշքիլ օլունմուշ տուր, վէ
Եմերիգատաքի ճէմի ինճիլի Քիլիսէլերտէն իտա-
րէ օլունուր: 1860տա 753,772 ճիլլեր նէշը
օլունմուշ տուր. վէ իպթիտատան պերու ճէման
14,278,881: Պու Շիրքէթ Քիթապի Շիրքէթ-
լերի Երապճա, Երմէնիճէ, վէ Երմէնի Տարֆլերի ի-
լէ թիւրքճէ, վէ չօզ էճնապի լիսանլերտէ նէշը ի-
տէր: 1860տա օնուն ախզ էյլէտիյի 93,090
Օսմանլը լիրասընտան զէյատէ իտի:

Իճնապիլերի Սիւսիէր կէօնտերթի իլէն Բրէսպիլե-
րէն Պօր Շիրքէթի:

Եմերիգատաքի Բրէսպիլերիան քիլիսէլերին
Սիւսիսէր կէօնտերթի Տարաքէթի փէր էրքէն
վազըթտէ պաշլամըշ տըր: Օլ մէշտուր Ղաւիթ
Պրէյնարտ օնլարըն վասիթասը իլէ Նիւ Նօրքտա
1744 թարիխիստէ Օունիսին 12 օրիստէնասպ օլուն-
մուշուտու. վէ անիտէ Նապանի Եմերիգալըլարա
Սիւսիսէր կէօնտերիլտի: Վազըթտան վազըթտ
ինտիսթանա սայըր Սիւսիսէլեր կէօնտերիլ-

տի: 1800 թարիխինտէ Բրէսպիթերիանլար պիր նիզամլու թարղտա Միսիօնէր կէօնտէրմէք իշինէ էլ վուրտուլար: Եւ իմօի օնլարըն Հինտիսթանտա, Չինուամաչինտէ, Ըֆրիգատա, վէ Ըմերիգանըն Եապանի գապիլէլէրին արասընտա Միսիօնէրլէրի վար տըր: 1854 սէնէսինէտէք օնլար 56 նասպ օլմուշ Միսիօնէրլէր իսթիխտամ էլձմիշէր իտի: Եւ ճնապիլէրէ Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք իշինէ Պօրտուն 1860տա ախղ էյլէտիյի 53,546 օսմանլը լիրասը ըտը:

Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք իշինէ Մէլհօրթի Չուլլ
Եւրօպի:

Պու Եւրօպի Ըմերիգանըն Ինճիլտէն մահրում գալան սէմլթլէրինէ վէ էճնապիլմէմլէքէթլէրէ Ինճիլի կէօնտէրմէք նիյէթի իլէ 1819տա թէշֆիլ օլունտու: ()նուն Ըֆրիգատա Չինուամաչինտէ վէ Ըմերիգանըն Եապանիլէրին արասընտա Միսիօնէրլէրի վար տըր: Պու Եւրօպի Եազըն վագըթլէրտէ թիւլլըքիանըն Բումիլի գըթասընա Պուլղարիսթանա տախի Միսիօնէրլէր կէօնտէրտի: Պու Եւրօպի 1860տա էճնապի վիլայէթլէրտէ 100, վէ Ըմերիգատա 319 Միսիօնէրլէրի վար ըտը: Օլ սէնէտէ մէզքիւր Եւրօպի 60,883 ()սմանլը լիրասը ըտը: 1850տէն 1860տ տէկին ախղ էյլէտիյի 496,558 ()սմանլը լիրասը իտի:

Ըմերիգան Պօրթի Միսիօնէրլէր Լիւնլըն:

Պու Եւրօպի 1814տէ թէշֆիլ օլունմուշ տուր. օնուն էն մէշուր Միսիօնէրլէրինտէն պիրի վէ իլքի Պատ. Եւ տօնայրամ Ղըտսըն իտի,

քի օնուն սայ ու ղայրէթէրի Զինտիմանտա ղայէթէ միւպարէքէնտի : ԼլաՏըն իշի Պուրմատա Վերինէրին արատընտա աճայիպ թարղտէ իւրուլէմիշ տիր : Լնճիլն գուվլէթինն սէյրանը կերէք էսքի վէ կերէք եէնի ասարտէ պունտան պէօյիյիւ զուհուրէ կելմէմիշ տիր : 1860 տա պու Շիրքէթին Տիմայեսինտէ 19 վաիզկեսաՏլար 85 Սիսիօնէրէր , 489 եէրլու վաիզէր վէ 27,017 միււպիւնէր , 355 քիլիսէլէր , վէ քիլիսէ ազալարը վար իտի : Պու Շիրքէթին օլ սէնէտէ ախլ էյլէտիյի 29,784 Օսմանլը լիրաը իտի :

Սէզքիւր թարիֆիմիզտէն վէ Շիրքէթլէրին իրաո ու մասրաֆը ինճասընտան աշէքէար կէօրիւնտիւ՝ քի տէՏրի Տալին պաշանղըճընտան պէրու Լնկիլթէրրատա, Լմերիգատա վէ Լվրօրատա Վրիստոսուն Վիլիսէսի քէնտուսինէ Տավալէ օլունմուշ իշին ազիմ էՏէմմիյէթի օլտուղունա օյանմըշ տըր, վէ խէլասըն շազլըգ խապէրինի պիւթիւն տիւնեայա նէշը իթմէյէ գուվլէթլու սայ ու ղայրէթ էթմէքտէ տիր : Զէմ տախի կէօրիւնտիւ քի Տէր նէրէտէ ատէմլէր քէնտիլէրինի Վրիստոսուն խըզմէթինէ թախսիս էթմիշէր իսէ, օնլար քէնտի տիւնեալի վարըզլարընտան Օնուն զուլճէլալ իշինն իւրուլէմէսինէ եարտըմ էթմէք իշին ճան ու կէօնիւտէն վէ պօլ պօլ վէրիւլէր :

